G. KRISTJANSON

EESTI RASKE-JÕUSTIKU AJALOOST

EESTI RASKEJÕUSTIKU AJALOOST

GEORG KRISTJANSON

EESTI RASKEJÕUSTIKU AJALOOST

LURICHIST TALTSINI

KIRJASTUS „EESTI RAAMAT" • TALLINN 1973

Kujundanud H. Polberg

Fotod G. Kristjansoni isiklikust arhiivist ja G. Vaidlalt

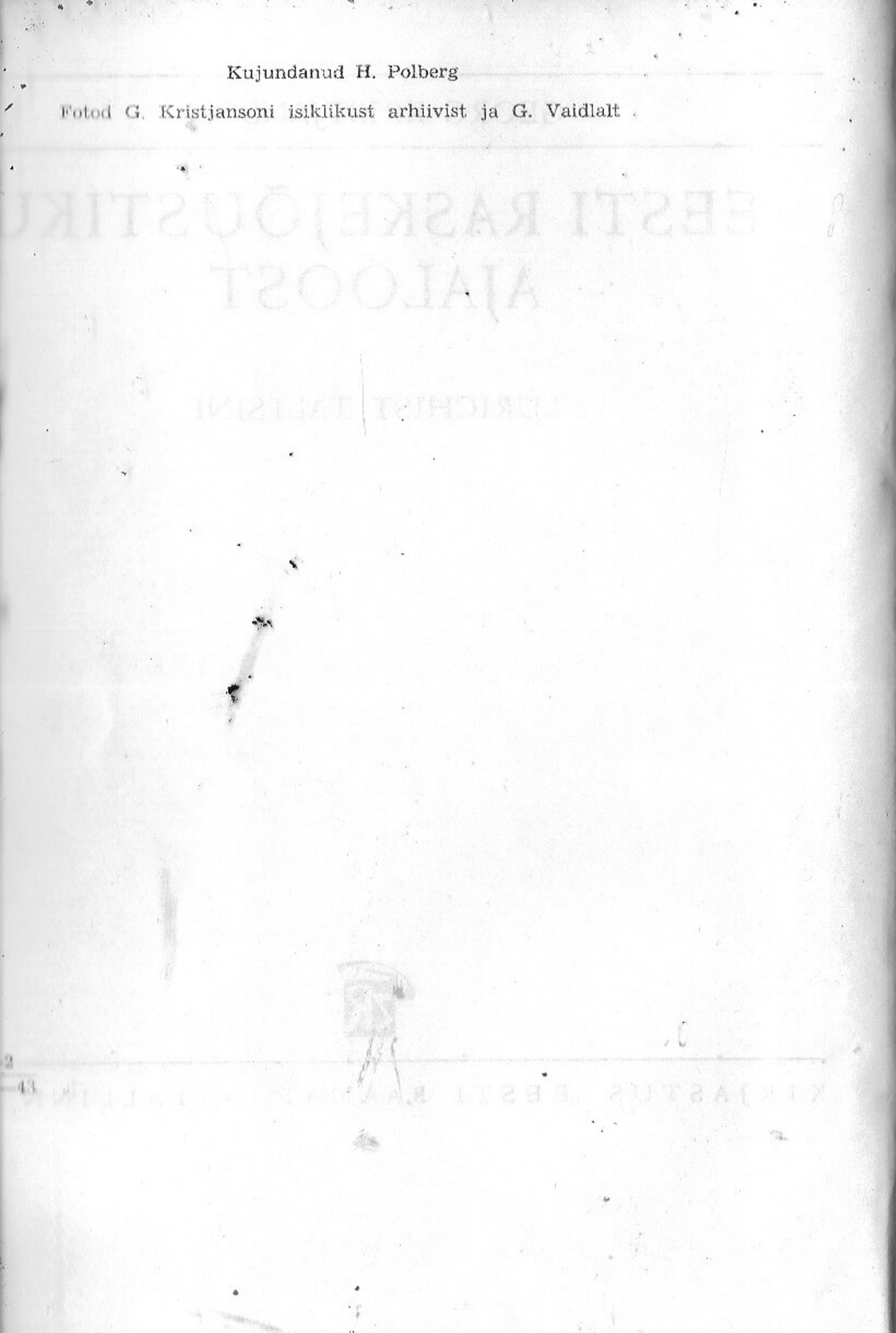

SAATEKS

Maailma sündmusrikas ja väärikas raskejõustikuajalugu on väga vana. Eestlaste raskejõustiku arengulugu mahub selles vaid viimase 100 aasta sisse. Ometi on meie maadlejail ja tõstjail selles oma kindel osa, oma tegudega on nad kirjutanud maailma raskejõustikuajalukku sõna otseses mõttes kuldseid lehekülgi.

Eesti raskejõustikule pani aluse Virumaa mees Gustav Boesberg. Julgesti võime teda nimetada Eesti raskejõustiku isaks. Tema algatus leidis rahva hulgas poolehoidu ja toetust. See oli 1880-ndatel aastatel. Järgmised kümme aastat tõid Georg Lurichi, Georg Hackenschmidti, Aleksander Abergi. Meie raskejõustik arenes jõudsal sammul, kasvas pisikeselt Eestimaalt välja ja jõudis võrdlemisi lühikese ajaga maailmaareenile.

Eesti raskejõustiku algusaastad ei olnud kerged. Ükskõik millise tegevuse alustamiseks, ametliku organisatsiooni loomiseks või ruumide üürimiseks oli tarvis läbida sadu keerdkäike. Tsaarirežiim ja balti parunid seadsid rahvale igasuguseid tõkkeid, politsei kontrollis ja kahtlustas kõike. Ent seeme oli külvatud ja hoolimata kasvuraskustest taimi arenes. Kurnava tööpäeva järel ei jätnud mehed jonni meelepärase ajaviitega tegelemiseks, viletsais kuuriuberikes ja keldriruumides tõsteti pomme ja maadeldi. Harjutati entusiastlikult. Ilma selleta poleks ka meistreid kasvanud.

Eesti raskejõustiku tekke- ja arenguloo kirjutamisest tehti juttu juba aastakümneid tagasi. Algatajaid leidus, kuid teostajaid polnud. Üks aktiivsemaid mehi oli Tõnu Viidemann-Võimula. Ta tegi juba kodanlikul ajal korduvaid katseid seda tööd alustada, leidis toetajaidki, kuid mõttest kaugemale ei jõutud.

1948. a. kutsus Võimula oma korterisse veel kord grupi raskejõustikuveterane, et küsimust arutada ja lõpuks ometi midagi kindlamat otsustada. Sellest nõupidamisest võtsid osa peale Võimula Julius Simpmann-Vambola, Johannes Raag (omaaegsed Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsi «Kalev» asutajad), Karl Tomberg, Eduard Gross, Nikolai Matvejev, Artur Kukk, Juhan Vakermann ja allakirjutanu. Kõlama jäi järgmine mõte — paljud meie raskejõustikupioneerid on maamulda varisenud, need, kes veel elavad, võivad täna-homme lahkuda. On viimane aeg mööda nud sajandi lõpu ja käesoleva sajandi alguse unustamatud sündmused ja mälestused kirja panna!

Olin tookord veteranidest noorim. Seepärast pandigi see vastutusrikas ülesanne minule. Raske südamega andsin neile sõna, et püüan ülesande täita, ja nii asusingi tööle. Vajaliku materjali leidmine-kogumine oli väga palju aega nõudev töö, mis mõnigi kord viis päris ahastuseni. Sõdades olid purunenud ja põlenud arhiive mitte üksnes Eestimaal. Tükk-tükilt materjali siiski kor-

MAADLUSE ARENGULOOST

Maadlus on kahtlemata sama vana kui inimsugu, kuna ta on kõige loomulikum võitlusviis mees mehe vastu, võitlusviis igasuguste abivahenditeta. Aegadega arenes maadlus spordialaks, üheks raskejõustiku haruks.

Esimesi andmeid maadluse kui spordiala kohta leiame juba vanakreeka eepostest «Ilias» ja «Odüsseia», kus kirjeldatakse üksikasjaliselt maadlust Aiase ja Odüsseuse vahel Patroklose matusemängudel. Maadeldi kolmes voorus. Hiljem muutus maadlus kreeklaste viievõistluse (hüpe, jooks, odavise, kettaheide, maadlus) üheks alaks. Maadeldi alasti. Enne maadlust keha salviti ja riputati üle mingisuguse peene tolmuga, mis hõlbustas haaramist. Hoolimata sellest, et maadlus teenis puhtsportlikke eesmärke, ei olnud võistlusreeglid eriti sportlikud. Sõrme murdmine ja käe väljaväänamine olid lubatud, samuti kägistamine ja tugev tõukamine, jala tahapanek ja jalast haaramine. Keelatud oli ainult otsene löömine. Võitjaks loeti see, kes suutis vastase viia kas selili- või kõhuliasendisse ning teda seal abitus seisundis kinni hoida.

On andmeid, et mõnel juhul kasutati maadluses vastase allandmisele sundimiseks ka rusikalööke. Sel puhul on tegemist küll rohkem nn. pankrationiga (segu maadlusest ja rusikavõitlusest) kui maadlusega.

Kreeka-rooma maadluse teiseks arengustaadiumiks on prantsuse maadlus. Prantslased viisid maadluse kõrgele tasemele, andsid sellele praeguse kuju (tänapäeva klassikaline maadlus — G. K.). Lõuna-Prantsusmaad võib pidada prantsuse maadluse koduks. Antiikse ja prantsuse maadluse vaheline seos pole veel selgitatud. Niipalju võib aga kindlasti öelda, et Lõuna-Prantsusmaal oli maadlus juba ammust ajast populaarseim spordiala. Maal peeti suviti maadlusvõistlusi lahtise taeva all mitmesugustel pidupäevadel. Neist võtsid osa kõik ümbruskonna mehed. Maadeldi kolmes vanuseklassis: poiste (kuni 12 a.), noorukite (12—20 a.) ja meeste klassis (üle 20 a.). Maadeldi alasti, katteks ainult niudevöö.

Juba õige vanal ajal tegutsesid ka elukutselised maadlejad, nn. laadamaadlejad. Millal nad täpselt tekkisid, seda ei ole kindlaks tehtud. Võib-olla ulatub see tagasi Rooma aega. Bordeaux's ja Marseille's olid ka koolid, kus vanemad elukutselised maadlejad õpetasid algajaile maadluskunsti saladusi kõigis peensustes. Lõuna-Prantsusmaal leidub elukutseliste maadlejate perekondi, kus see kutse on pärandunud põlvest põlve. Prantsuse maadlus on reeglipärane võistlus. Vastast võib haarata peast kuni niueteni, teda püütakse heita või väänata õlgadele, tekitamata vähimatki kehalist vigastust. Keelatud on kägistamine, haaramine näost ja üksikutest sõrmedest, löögid, pusklemine, ebaloomulik pigistamine ja kõik valuvõtted.

1830—1850 läks maadluse har-
ne hoogu Kagu- ja Lõuna-
Prantsusmaal ning levis sealt üle kogu
sajaarmastajate maadlejate arv
iiresti. Tõusid ka tipud, kes aga
ga läksid kuulsuse ja rikkuse
e ajendil elukutselisteks. Peagi
l Prantsusmaal juba kenake
Maadlejate õpetamise keskuseks
deaux. Atleetide koole tekkis
, ka Pariisis. Ja neist kasvas
uulsaid mehi. Nimetagem Paul
(1864—1915), keda omal ajal
i prantsuse maadluskuningaks.
6-aastaselt saavutas ta kodu-
e (Sorgues) maadlusmeistri
läks elukutseliseks. 1891. aastal
. Pons kuulsa inglase Tom Can-
e võit sai tema edaspidise võit-
nurgakiviks. Esimest korda tuli
Pons maailmameistriks Pariisis
Prantsusmaa elukutselistest ei
rkimata jätta veel Raoul le
'd, Laurent le Beaucairois'd
Pariisis 1900. a. maailmameistri
Constant le Marini, kes kõik
ndivahetuse tugevamad ja osa-
maadlejad.
aal kujundati maadlus omaette
juba keskajal. Vanemais saksa
usteoseis («Nibelungide laul»
ndi algusest ja lugulaul «Lohen-
3. sajandi lõpust) on maadlusest
ui võitluse kiirema otsustamise
st mõõgavõitluse puhul. Maad-
ad on juba pisut hilisemateks
steks. Vanemad neist pärine-
sajandi lõpust. Neis esitatakse
rdlemisi kõrget maadlustehni-
loomulik sellele ajastule on aga
maadlust käsitletakse eranditult
hklemiskunstiga.
vata, et saksa maadlus saavutas reformatsiooni ajal oma kõrgeima arengutaseme. Sellest ajast pärinevad saksa maadluse kohta kolm tähtsat dokumenti. Vanim trükitud maadlusõpetuse raamat on pärit trükikunsti algaegadelt. See ilmus 1507. aastal ja kannab pealkirja «Siin, selles raamatukeses leitakse maadlusseadused, -kunst ja -viis paljude ilusate palade ja joonistega, mille järgi võib maadluse sõber küll harjutada ja sellist maadlust õppida»*. Raamatu kordustrükk ilmus dr. Karl Wassmannsdorffi toimetamisel ja Karl Groosi raamatukaupluse kirjastamisel Heidelbergis 1871. a. 1512. aastal ilmus veel Albrecht Düreri vehklemisraamat värviliste sulejoonistustega. Selles leidus ka maadlusõpetus. Märkimata ei saa jätta Fabian von Auerswaldi väljaannet «Maadlejakunst: kaheksakümmend viis pala», mis ilmus Wittenbergis 1539. a. Raamatus on 85 puulõiget, mis näitavad maadlusvõtteid. Raamatu uuendatud kordustrükk ilmus 1869. aastal Leipzigis M. G. Priperi kirjastamisel.

Saksamaal oldi maadlusest vaimustuses, seda harjutasid kõik relvakandjad ning viljeldi ka õukondades. Esimestele maadlusõpikutele tuli erinevatelt autoritelt lisa igal sajandil — 1657. a. Pasche ja 1713. a. Schmidti raamat. Neiski vaadeldi maadlust vehklemiskunsti alajaotusena.

19. sajandi keskpaiku toodi Saksamaale uus, prantsuse maadlusviis. Seda tutvustas siin juba 1840-ndatel aastatel prantsuse elukutseline maadleja Jean Dubois. Esinedes 1841. a. Müncheni kuninglikus õueteatris, kaotas ta Simon Meisingerile, ehkki mitte päris määrustepäraselt. Sakslased hakkasid siis uut maadlusviisi neile omase põhjalikkusega teoreetiliselt uurima ja praktiliselt harjutama. Püsiva pinna leidis see Saksamaal siiski alles 1870. a. Nimelt seisid mõningad ringkonnad uuele stiilile energiliselt vastu. Ent ometi pidi taganema rahvuslik püstimaadlus, sest prantsuse maadlus haaras maadlejaid ja publikut rohkem. Tolle aja tugevamatest ja osavamatest sakslastest nimetagem Carl Kempi, Adolf Gruni, Emil Naucket, kes juba 1873. aastal äratas suurt tähelepanu oma jõu ja koguga, Carl Absi, kes ajavahemikul 1882—1892 oli maailma kuulsamaid maadlejaid.

1891. aastal asutati ülesaksamaaline jõustikuselts «Deutscher Athlete-Verband». Selle teeneks loetakse vanast saksa vabamaadlusest arendatud ühekülgse võimlejamaadluse (*Turner Ringkampf*) kõrvalejätmist ja uue, suuremat osavust nõudva prantsuse maadluse propageerimist ning arendamist. Aktiivne organisatsiooniline tegevus tõi maadlema häid ja andekaid mehi. Carl Absi parimad õpilased John Pohl (Abs II, sünd. 1867) ja Heinrich Eberle (sünd. 1872) tulid Euroopa meistreiks, Jakob Koch (sünd. 1870) võitis 1896. aastal Rotterdamis Euroopa meistri ning 1902. aastal Londonis ja 1904. aastal Berliinis maailmameistri tiitli. Suuri teeneid oli Saksa maadlusspordi organiseerimises ka 1903. aasta maailmameistril Heinrich Weberil.

Türgi maadlus, mille algne viis võib ulatuda kuni antiikse vabamaadluseni, on laenatud kreeklastelt või koguni pärslastelt. Kuigi türgi maadluses domineeris toores jõud, mitte aga peen tehnika, leidus seal siiski silmapaistvaid elukutselisi maadlejaid, kes löid rahvusvahelisel areenil hästi läbi.

Türgis nimetati maadlejaid pehlivanideks ehk pehlunideks. Türgi keelde on tulnud see sõna pärsia keelest. Pehlivan tähendab tõlkes «mees käelihastega». Peaaegu kõik pehlivanid olid olnud koormakandjad. Selle elukutse mõjul olid neil veidi kumer selg ja kukal, võimsad jalad ning tugevad käed, millega nad haarasid nagu tangidega. Pehlivanidel oli haruldaselt suur kehajõud.

Türgi sultanid olid maadlusest määratus vaimustuses. Nad pidasid ülal hulga pehlivane ja külvasid tugevamad mehed üle rohkete kingitustega. Eriti rõõmsad olid sultanid oma lemmikute võitude puhul kristlastest maadlejate üle. Sultanitel on tähtis koht türgi maadluse arendamisel, kuna nad löid tugevatele meestele head harjutamistingimused, soosisid neid, saatsid maadlejaid oma kulu ja kirjadega ka välismaale võistlema. Türgi spordiajaloolased on rõhutanud Abd ul-Hamid I (1774—1789), Abd ul-Asisi (1861—1876) ja Abd ul-Hamid II (1876—1909) teeneid. Abd ul-Hamid II laskis kuulsamail maadlejail, nagu Halil Adalil, keda hüüti «Sultani Lõviks», Court-Derelil — «Võitmatul», Ahmed Madralil, Kara Ahmedil, Mestanil ja Ebhemil esineda oma palees. Kara Ahmed oli sultani soosik.

Türgi maadlus erines tunduvalt mujal maailmas levinud maadlusstiilist. Pehlivanid kandsid maadluse ajal nahkseid põlvpükse, millest aga võtete sooritamisel ei lubatud kinni haarata. Keha oli

---

*«Hye in disem büchlin findt man die recht kunst und art des Ringens, mit vil hüpschen stücken und figuren dar durch sich ein ytlicher wol yeben mag, und solliches ringen lerhen.»

iga määritud. Lubatud olid iga-
nn. ameerika vabamaadluse
Suurt kehakaalu (pehlivanid
agagi rasked) kasutati vastase
miseks ja põrandal rullimiseks.
möistes partermaadluses oli
tuimaks võtteks vastase kõhu
urumine valu ja õhupuuduse
tsumiseks. Vastase ühe või
õla surumine vastu põrandat
taše edasikandmine nii, et see
sammu vältel ühegi kehaosaga
ud puudutada põrandat, tähen-
tu.
m türgi maadleja, kes käis esi-
Lääne- ja Kesk-Euroopas, oli
Ahmed. Ta tuli 1899. aastal
maailmameistriks prantsuse
ses.
vanemaks maadlusmaaks Euroo-
ka Holland. 1674. aastal andis
lane Nicolaes Petter välja maad-
u, mis sisaldas palju džudžitsu
Madalmaadest arenes palju
adlejaid, džuudos on nad täna-
i maailma paremaiks.
si tuntakse eeskätt nende vöö-
se järgi, mida Šveitsis laialda-
rrastatakse. Vöömaadluses kasu-
lühikesi tugevast materjalist
või nahkset vööd, millel on kül-
pidemed. Teineteise vööst kinni
püütakse vastast üles tõsta ja
ha paisata või nii tugevasti kee-
et see vööst lahti laseb, mis
ab samuti kaotust.
s leidis maadlus erilist vastu-
haritud rahvakihtides. Nende
te maadlejate hulgas pole harul-
doktorid, magistrid ja üliõpi-
Näiteks omaaegsed Euroopa
d László Papp ja Béla Vargha
õlemad arstiteaduse doktorid.

Sellega on ka seletatav, et Ungarist on võrsunud vähe kuulsaid elukutselisi maadlejaid. Nende tuntumad elukutselised olid Richárd Veres, Józef Czaja ja József Elöd.

Samuti on Ungaris levinud vöömaadlus ja eriti nn. mustlasmaadlus, mis eestlastelegi võõras pole.

Soomes oli esimene suur maadluse propageerija noor raamatuköitja Emil Karlsson. Ta oli hea võimleja ja maadleja. 1891. aastal asutas ta koos mõttekaaslastega Helsingi Atleetklubi. Klubis harrastati võimlemist, tõstmist, kergejõustikku ja maadlust. 1892. a. korraldas klubi esimese «maadlusetenduse», nagu tol ajal nimetati demonstratsioonesinemist. Eeskavas oli nn. *schwingen* (mitmesugused võimlemisharjutused) ja vabamaadlus niisugusel kujul, nagu seda harrastasid rootslased ja sakslased.

1896. aastal maadles Soomes poola elukutseline maadleja Władysław Pytlasinski, kes jäigi pikemaks ajaks Soome prantsuse maadluse õpetajaks. Muide, kõik Poola maadluskuulsused on õppinud ja arenenud välismaal, sealhulgas Pytlasinski ja 1906. a. Pariisis maailmameistriks tulnud Stanisław Zbyszko. W. Pytlasinski asutas Helsingis maadluskooli ja avaldas veendumust, et Soome saab tulevikus suureks maadlusmaaks. See ennustus läks suurel määral täide.

Esimeste Soome meistrivõistlusteni maadluses jõuti 1898. a. Maadlus oli juba nii populaarseks muutunud, et võistlusi oli jälgimas üle 2000 pealtvaataja. Esimestel meistrivõistlustel startis ka Georg Hackenschmidt, kes oli äsja Viinis saavutanud Euroopa meistri tiitli. Finaalivastaseks sai ta soomlase Carl Alléni. Võistlus oli erakordselt pinev. C. Allén osutus tõesti tugevaks ja hea tehnikaga vastaseks. Kolme tunni järel sai eestlane siiski võidu. Ta demonstreeris võteteroñkust ja erakordset sitkust. Rahvas oli eestlase maadlustehnikast vaimustuses. Nii tuli 21-aastane G. Hackenschmidt Soome meistriks.

Huvitav on siinkohal märkida, et maadlusturniirid korraldati ringsüsteemis. Ühe matši kestuseks oli 19. sajandi esimesel poolel 10 minutit. Kui üks vastastest ei saavutanud seljavõitu, kuulutati välja viik. Pisut hiljem tunnistati selline lühike aeg ebasobivaks ning matši kestust pikendati kahekümnele minutile. Kuid ka see ei rahuldanud, viike tuli palju. Ilma seljavõiduta matšid aga ei huvitanud pealtvaatajaid. 19. sajandi teisel poolel otsustati kindlaksmääratud võistlusajalt üle minna seljavõidule. See määrus oli jõus kuni 1914. aastani.

RASKEJÕUSTIKU TEKKIMISEST VENEMAAL

rahvastel olid omad, rahvuslikud
sliigid juba ammu enne, kui nad
d prantsuse maadlusega. Vene-
i eriti au sees vöömaadlus. Peeti
kohapealseid võistlusi ning ras-
ikust kui spordist oldi kuni
ndi teise pooleni üsna kaugel.
asta augustikuu esimestel päe-
esines Peterburi rahvamajas
rdselt kuulus saksa pommitõstja
Ernest. Wladysław Krajewski
a vend Stanisław Krajewski
sid saksa jõumehe esinemisetен-
olid vaimustatud nii tõstmisest
tõstja lihastest. Nad kutsusid
Ernesti enda juurde, et uurida
lihaste tööd tõstemomentidel.
ajewski kuulas jõumehe sise-
d (eriti südant) enne ja pärast
t ja leidis, et tõstmine on tõesti
selt hea keha arendamiseks.
s Charles Ernest oli mitu päeva
rajewski juures uurimisel.
ajewski kutsus endale külla ka
terburi teadusemehi ja kõrgema
na esindajaid, et tutvustada
aksa jõumehe tõsteid ja näidata
e mõju inimese kehaehitusele.
ülalised sattusid vaimustusse ja
id agarad raskejõustiku pooldа-
sotsas dr. Krajewskiga otsusta-
l asutada Peterburi Atleetika-
ajate Ringi. See oli 10. augustil
ing seda päeva võib pidada
aa raskejõustiku sünnipäevaks.
law Krajewski sündis 29. juulil
kj.) Varssavis aadliperekonnas.

Ta õppis kohalikus gümnaasiumis ja ülikoolis ning hiljem Berliini ülikoolis arstiteadust. 1865. a. promoveeriti Władysław Krajewski arstiteaduse doktoriks ning ta sõitis Peterburi, kus hakkas praktiseerima. Dr. Krajewski oli hinnatud spetsialistina kirjas ka tsaari õukonnas.

Peatselt reisis dr. Krajewski Lääne-Euroopasse, kus ta tutvus raskejõustikuringide ja -klubidega, korjas kohalike elukutseliste ja asjaarmastajate päevapilte ning uuris kaalupommide mudeleid. Peterburi naastes avas ta oma korteris (Mihhailovi plats nr. 3) atleetikakabineti. See oli suur tuba, mille seinad olid kaetud paljude maade tuntud maadlejate ja tõstjate piltidega. Toa põrand oli kaetud pehme vaibaga, et parem oleks maadlust treenida. Lakke olid riputatud võimlemisrõngad, mida tarbe korral võis muuta trapetsiks. Dr. Krajewski pommikogule ei leidunud võrdset Euroopas.

Dr. Krajewski juurde voolas nüüd hulgaliselt spordihuvilisi. Esimesed atleetikapioneerid olid dr. Frenkel ja Malinovski, eradotsent Lihhatšov, von Coli, Lindstedt ja I. Lebedev. Hiljem lisandusid vennad Meierid, Sokolov, kunstnik Kravtšenko (Odessast), Lange, Meo, Schmelling, üliõpilane Petrov ja paljud teised. Algas üksmeelne harjutamine ja hakati püstitama rekordeid. Peagi tõusid ringi liikmed Euroopa atleetide paremiku tasemele. Uuest jõumeeste klubist räägitr kõigis atleetikaklubides Saksamaal ja Austrias, kus erilist tähelepanu pöörati kaalupommide tõstmisele. Iga elukutseline jõumees pidas Peterburi külastades oma kohuseks astuda dr. Krajewski mugavasse kabinetti, kus teda ootas lahke vastuvõtt. Kabinetis treenisid kõik tolleaegsed Venemaa paremad elukutselised jõumehed, siin käis külas arvukalt välismaa kuulsusi.

Dr. Krajewski ei säästnud oma raha raskejõustiku arendamisel. Władysław Krajewskile võlgnevad tänu oma väljaõpetamise eest paljud endised kuulsad atleedid, nende hulgas ka paljud eestlased, nagu Gustav Vain, Gustav Boesberg, Georg Lurich, Georg Hackenschmidt, Oskar Schneider, Mart Kalde, Mart Liiv, Eduard Tohert, Julius Vambola, Johannes Trei, Tõnis Miil, Johannes Raag jt. Inimesena oli dr. Krajewski alati sõbralik ja lahke, treeneri ja teadusemehena laia silmaringiga arst ning raskejõustiklaste kasvataja. Kunagi ei keeldunud ta kellelegi nõu andmast, kui seda temalt otsima tuldi. Tema kriitika oli sageli küll range, kuid õiglane. Kui ta kedagi kiitis, siis võis kindel olla, et see inimene seda ka vääris.

1895. aastal peeti dr. Krajewski saalis esimene avalik etendus, mille kava koosnes võimlemis- ja raskejõustikuharjutustest ning maadlusest. 13. jaanuaril 1896. a. korraldasid aga Peterburi atleedid-asjaarmastajad dr. Krajewski auks restorani «Medved» saalides peo. Esimest korda nimetati seal «vana doktörit» vene atleetika isaks. Peeti tuliseid lauakõnesid, sooviti vene atleetika isale palju aastaid ning otsustati tema auks kokku tulla iga aasta 13. jaanuaril ja määrata selleks päevaks dr. Krajewski nimeline medal kõige paremale atleedile-asjaarmastajale.

Samal aastal moodustas osa dr. Krajewski ringi liikmeid eesotsas krahv C. J. Ribeaupierre'iga uue seltsi — Peterburi Atleetika Seltsi. Seltsi juhatajaks jäi krahv ise, abiks keegi Peterburi kõrgema seltskonna esindaja E. F. Carnitsch-Carnitschki. Nad toetasid prantsuse maadluse arendamist kogu maal. Uues klubis sai prantsuse maadluse õpetajaks haritud prantslane Eugène de Paris.

1896. a. leidis Peterburis aset veel üks tähelepanuväärne sündmus — Władysław Pytlasinski asutas Peterburis maadluskooli, mis oli esimene kogu Venemaal. Pytlasinski andis välja ka esimese prantsuse maadluse õpiku Venemaal. Raamat sisaldab 60 fotot ja 110 lehekülge prantsuse maadluse õpetust. Raamatu pühendas ta krahv C. J. Ribeaupierre'ile.

1898. aastal hakati dr. Krajewski atleetikaringis tegelema jalgrattasportdiga. Ringi nimeks sai nüüd Jalgrattasõitjate ja Atleetide Selts. Talvel korraldas selts dr. Krajewski juhtimisel arvukalt elukutseliste ja asjaarmastajate maadlejate võistlusi, suvel aga velodroomil jalgrattavõistlusi.

Władysław Krajewski suri 1. märtsil 1901 (vkj.) Siitpeale asus Peterburi raskejõustiklaste etteotsa krahv Ribeaupierre, kes ei hoolinud asjaarmastajatest sportlastest, vaid tundis rohkem huvi elukutseliste maadlejate ja nende tšempionaatide vastu.

1894. aastal juhtus Peterburis traagiline sündmus: elukutseliste maadlustšempionaadil suri türgi maadluskuulsuse Kara Ahmedi maadlusvõttest saadud vigastuse tagajärjel üks vene

ja. Pärast seda keelati elukutse-
aadlustšempionaadid Peterburis.
1904. aastal tühistati maadlus-
krahv Ribeaupierre'i tungival

askeelu tõttu hakkas elukutse-
maadlus Peterburis allamäge
a. Ühes sellega muutus ka kord
uri raskejõustikuklubis lodevaks.
se oli sisse seatud omalaadne
, mille jaoks krahv Ribeaupierre
dnud ühe toa atleetikaklubist.
is olid toolid ja lauad ning sei-
alid, kus iga vanema (nimekama)
se jaoks seisis pudel vägijoogiga
s. Puhvetit külastati sageli. Seda
treeningud», mis ei nõudnud nii
igi ja vaeva kui tõste- ja maad-
ningud, saidki aastaid hiljem
saatuslikuks.
väepolkovnik W. von Tschebi-
kes oli ka raskejõustiklane, kir-
ühes oma kirjas raskejõustiku
est Venemaal järgmist:
lr. Krajewski veel elas, treeniti
uris hoolega. Dr. Krajewski pea-
sundis maadlejaid treenima ja
ei tohtinud tema juures tegevu-
alt vaadata. Kuid puhvetit seal
d. Suurused, nagu Meier, Lurich,
enko, Jelissejev, Hackenschmidt
ed püstitasid rekordeid ja olid
heaks eeskujuks. Niipea, kui
Peterburi klubi puhvet, lange-
aadlejate saavutused. Praegune
jate grupp Peterburis on nõrk.
lugu on ka Riias. Ainult Tallin-
ib veel kuulda edusammudest.
arjutavad ja treenivad tõsiselt.
ida seal ei ole!»*

thletik-Sportzeitung» München 1902,

Eestlased olid pisut teisest materjalist sportlased. Kui krahv Ribeaupierre'il oli vaja heategeval või muul otstarbel võistlusi korraldada, olid ikka eestlased need, kes krahvi hädast välja aitasid. Näiteks korraldas Kroonlinna merejõudude juhataja, raskejõustiku austaja admiral Makarov sageli oma garnisonis raskejõustikupidustusi, et õhutada sõjaväelasi sportima. Kui admiral palus krahv Ribeaupierre'i saata raskejõustiklasi Kroonlinna pidustustele, ei olnud krahvil muud võimalust, kui eestlased lavale panna. Eestlased olid tõsised spordimehed ja seepärast hakkaski krahv neist ikka rohkem ja rohkem lugu pidama. Ja tundub, et kui eestlastel poleks olnud krahviga head vahekorda, poleks St. Peterburi Eesti Jõukarastuse Selts «Kalev» ilmavalgust näinudki. Peterburis oli vähemusrahvustel oma spordiseltside asutamine keelatud. Ent eestlased otsustasid õnne proovida. Juba 1899. aastal koostasid nad seltsi põhikirja, kuid siseministeerium ei tahtnud selle kinnitamisest kuuldagi. Kästi Peterburi Atleetika Seltsi harjutama minna. Mehed ei jätnud siiski jonni. 17. aprillil 1900. a. (vkj.) läks Simpmann-Vambola krahv Ribeaupierre'i jutule. Ta meenutas seda järgmiselt:

«Krahv kuulas mind ära ja ütles: «Tulge homme minu juurde ja siis läheme koos siseministri asetäitja Bleve juurde koju sel ajal, kui ta kodus lõunal on. Seal ehk õnnestub teie soovid kuidagi ära rääkida. Ministeeriumis ei lasta meid sellise palvega Bleve jutulegi.»

18. aprillil (vkj.) võttis Bleve meid vastu lõunasöögi ajal. Krahv Ribeaupierre rääkis talle külaskäigu põhjustest ja sellest, kuidas siseministeeriumis ollakse eestlaste spordiseltsi vastu. Bleve ütles selle peale: «Noh, kas eestlased polegi inimesed, et neil ei või olla oma spordiseltsi. On teil põhikiri kaasas?» Ulatasin põhikirja. Bleve luges selle läbi ja kirjutas nurgale: «On lubatud». Kui ma läksin siseministeeriumi Bleve allkirja tõenduseks pitsatit peale võtma, tegi ministeeriumi ametnik suured silmad, leides mitmel korral tagasilükatud põhikirjal Bleve allkirja. Nii sündis 18. aprillil 1900. a. (vkj.) Peterburis «Kalev».»

EESTI SPORDILOOST ENNE RASKEJÕUSTIKU TEKET

140. aastal peeti Tallinnas ratsa- (turniire), mis hiljem muutusid oonilisteks. Turniiride pinevast nast annab kõige kujukama pildi 1536. aastast, kui Tallinna tuli lumeister Bruggenei. Üks aadlik basell korraldasid kõrge külalise aekoja ees ratsamängu. Pärast ui kaubasell aadliku hobuse sel- aha pistis, tekkis suur lööming, adlikud ei suutnud oma mehe taluda.

andil oli Eestis meelepärasemaks s hobusega saanisõit, mida har- eriti suvel! Seejuures ei istunud saanis, vaid seisis taga jalastel Tolleaegsetes kaupmeeste ja käsi- gildides harrastati innukalt ka uguseid sisealasid (näit. veere- t.). Tallinnas käisid ka välismai- unstnikud» külakostis pakkumas. säärasest köietantsijate etendu- rjutab Balthasar Russow:

1 1547 tulid mõned hulkujad st Liivimaale, lendajad ja imeli- oonutajad. Ja kui nad Tallinna oma kunsti näidata pakkusid, raad suure maailmatu pika köie nis püha Oleviste kõrgest tipust ntmaakrini (asus praeguse elekt- a lähedal) ulatas. Ja kui see köis oli tõmmatud ja kõvasti kinni siis pandi kõik linnavära- inni peale suure Rannavärava, õik kogukond, noored, vanad, läksid seda lendajate tempu a.

Kui nüüd kogu rahvas väljas oli, siis tegi üks moonutajatest selle köie peal väljaspool torni õhus kõrgel ülal niisugust haruldast vaatemängu, mis väga imelik ja suure kõrguse pärast ka väga jube ja hirmus vaadata oli. Ja kui see juba küllalt kaua oma imet teinud oli, siis tuli teine ja lendas seda pikka köit mööda üle kõigi kraavide, tükkide ja linnavallide suure rutu ja hooga alla kuni lantmaakrini. Seda tegid nad ka teistes Liivimaa linnades.»*

1831. aastal esines Tallinna Saksa teatris suure eduga tolleaegne kuulus jõumees Carl Rappo viie raskejõustikualase numbriga (teda reklaamiti teatriafiššidel 4., 6., 8., 11. ja 13. detsembril; afiššidel näeme Rappot hoidmas väljasirutatud käel ja jalal 100-naelast tõstepommi ning sooritamas raskeid jõunumbreid). Rappo esinemisest said indu ka mõned Tartu noormehed, kes hakkasid harjutama tema jõunumbreid ja proovisid neid ka rahvale esitada. Üheks agaramaks Tartu «Rappoks» oli kohaliku kullassepa poeg Emil Orenius, kelle kohta kirjutab «Das Inland»**:

«Et see Herkules on esimene, kes Tartus sündinud ja üles kasvanud ning siin oma jõudu on arendanud, ei võiks kellelgi kahtlust olla. Neile, kellel oli õnn näha kohaliku kullassepa poja herkuleslikku teatrit, jättis ta siiski mulje, et tema osavus veel palju soovida jätab, ja et ta üleüldse oma esinemises veel mitte täiuslikkuse astmeni pole jõudnud... Kui ta peaks veel oma õnne proovima teistes kohtades soodsamate tulemustega, siis teavad «Inlandi» lugejad vähemalt, et nad näevad enda ees Emil Oreniust, Herkulest Tartu ülikoolilinnast.»

1838. aastal külastas Tallinna perekond Carré, kelle raskejõustikualased esinemised võeti tallinlaste poolt soojalt vastu. Samal aastal külastas Tallinna ka itaalia jõumees Pierre Pazziani, kes esines tõsteharjutustega ja maadles kohaliku voorimehe Johann Innokiga. Nime ja elukutse järgi võib viimast eestlaseks pidada. Kuna politsei leidis, et Pazziani ja Innoki vaheline võistlus oli kokkumäng, siis keelas ta Pazzianil edaspidi maadlusvõistluste korraldamise. Nagu artiklist selgub, olnud eestlane tugevam, kuid Pazziani olevat alati võitnud. Võidu korral oleks Innok saanud 200 rubla, kuid eestlane kaotas ning nii politseil kui ka publikul jäi mulje, et võidu suhtes oli varem kokku lepitud ja voorimehele maksti arvatavasti ka kaotuse eest.

Võimlemisega tutvuti Eestis juba möödunud sajandi algul. Eeskuju saadi peamiselt Saksamaalt. «Turnimine» oli ühtlasi ka esimene moodne spordiala, millega eestlased tutvusid. Kanepi pastorit Johann Philipp von Rothi võib teatud mõttes nimetada eesti spordiliikumise isaks, sest tema oli see, kes esimesena hakkas eestlaste keskel kehalist kasvatust propageerima.

Möödunud sajandi esimesel poolel õpetati Eesti koolides võimlemist ainult noormeestele. See pidi neil pärastise sõjaväeteenistuse hõlpsamaks muutma. Poistele õpetati selgeks ka venekeelsed käsklused, üldse võeti eeskuju sõjaväelisest rividrillist. Kuna naisõpilastel rivi tarvis ei läinud, siis neile ka võimlemist ei õpetatud.

1857. a. laskis Tartu ülikool prof. Mörgensterni aeda Toomemäel üles seada mõned «turnimisaparaadid», mis läksid maksma 552 hõberubla. Seda esimest Tartu turnimisplatsi lubati kasutada ka kohalikul gümnaasiumil, kus võimlemistunde andis litograaf Höflinger. Umbes samal ajal hakati turnimist õpetama ka kreiskoolides, vahetundidel. Varsti hakkasid koolid kevadsemestri lõpul korraldama juba avalikke pidusid, kus parematele võimlejatele jagati auhindugi. Esimene turnimispidu peeti Tartus 1863. a. mais Morgensterni aias, järgmine juba 1864. a. Toome orus, kus neid edaspidi hakati pidevalt korraldama.

Turnimist õpetati algul vaid linna- ja kihelkonnakoolides. Tuntud kirjameespedagoog, Tartu vallakooliõpetajate seminari õpetaja Juhan Kurrik hakkas meil esimesena nõudma, et võimlemine võetaks ka valla- ja külakoolide õppekavva. Tasapisi see sinna jõudiski. Linnakoolide «turnipidude» eeskujul hakati maal korraldama nn. lastepidusid. Nende jaoks andis Kõpu koolmeister J. Permann 1876. a. välja isegi raamatu «Laste Lust. 50 mängu kooli-, lastepidude, jalutuste, turniõpetuse ja meelejahutuse jaoks.»

Koolide turnimispidudest kirjutas korduvalt oma lehes nähtava heameelega ka J. V. Jannsen. Nii kirjutas ta ühe turnimispeo puhul: «Laupäev, 4. juunil pidasivad siin gümnaasiumi kooli õppijad, umbes 300 pääd ja kahevõrra niipalju käsi ja jalgu, siin vana Doomkiriku varemete all niisugust turni-pidu.

*«Eesti Postimees» 1877, nr. 22.
** «Das Inland» 1839, nr. 44.

piduks oli kõik plats lippudega
d ja koolipoiste harjutused ja
l, kus ja kuida nemad oma keha
mist ülesnäitasid, oli kõik väga
näha ja vahete vahel lõi linna-
a-koor ikka jälle sekka.»*
riku ja J. V. Jannseni õhutus ei
hüüdjaks hääleks kõrbes. 1877. a.
ai teoks esimene suur võimlemis-
maal. Korraldajaks oli Laiuse
-kooliõpetaja Jüri (Georg) Soo.
Postimehe» sõnumis anti teada,
aiuse kihelkonnas Mõra mõisas
ühapäev sel 5. juunil päälelõunat
Laiuse kihelkonnakooli turnipidu
alik kontsert üheskoos ärapee-

oo korraldas Mõra mõisas säära-
õimlemispidusid veel järgnevailgi
, kus demonstreeriti vaba- ja

Postimees» 1877, nr. 21.

riistvõimlemist, mille vastu tunti suurt huvi. Laiuse eeskuju leidis järeletegemist mitmel pool. Sajandi lõpul peeti kevaditi maakoolide võimlemispidusid juba Paistus, Suure-Jaanis, Kursis ja mujal.

Kuigi eestlased hakkasid võimlemist üha innukamalt harrastama, piirdus see tegevus siiski vaid koolidega. Iseseisva võimlemisseltsi rajamiseni veel ei jõutud. Esimesed võimlemisseltsid asutasid kohalikud sakslased Tallinnas 1863. ja Tartus 1864. aastal. Eestlased jõudsid oma iseseisva klubi asutamiseni tervelt 25 aastat hiljem. Selleks sai Gustav Boesbergi eestvedamisel 1888. aastal asutatud raskejõustikuring Tallinnas. Hiljem, 1893. aastal nimetati ring Tallinna Vabatahtlikuks Atleetide Klubiks. Sealt hakkasidki võrsuma eesti maadluskuulsused.

EESTI RASKEJÕUSTIKU ISA GUSTAV BOESBERG JA TALLINN

ESIMENE RASKEJÕUSTIKURING — TALLINNA VABATAHTLIK ATLEETIDE KLUBI

1888—1918

Gustav Boesbergi* võib õigustatult pidada Eesti raskejõustiku isaks. Tema algatas meie esimese raskejõustikuringi asutamise mõtte ja viis selle ka ellu. Raskejõustiklaste kooskäimise kohaks sai tema isa maja Tallinnas Heeringa tänavas.

Gustav Boesberg sündis 7. juunil (vkj.) 1867. aastal Palmse vallas Võsupära (Võsupere) külas Päisma talus.

Rakvere kõrgema linnakooli lõpetamise järel asus Gustav Boesberg tööle tõlkijana-kirjutajana Tallinna-Haapsalu ringkonnakohtus. Noores eas oli ta nõrga tervisega ning teda ei võetud isegi sõduriks. 1888. aasta kevadel halvenes G. Boesbergi tervis veelgi. Sama aasta suvel, saades isalt majanduslikku toetust (G. Boesbergi isa oli ametilt ülesostja-käsilihunik, kellel oli Tallinnas lihakarn), sõitis ta Saksamaale tervist parandama. Seal käis ta mitmes tsirkuses, kus nägi esmakordselt ka raskejõustiklaste esinemisi (tõstmist ja maadlust).

Mitme saksa arsti juures nõu saamas käies oli ta huvitatud ka sellest, kas ta võiks pomme tõsta ja kuidas see peaks mõjuma tema tervisele. Arstid soovitasid tal harjutama hakata. See olevat parim arstim.

Samal sügisel sõitis G. Boesberg kodumaale tagasi. Kaasaegse raskejõustiku sünniaastaks Eestis peetaksegi 1888. a., mil G. Boesberg hakkas tõstmist harjutama. Algul harjutas ta pommitõstmist üksinda. Harjutusvahendeiks olid igasugused raudesemed ja kivid. Peagi hakkasid harjutamise vastu huvi tundma ka tema sõbrad. Esimestena ühinesid Boesbergiga naabruses elanud kolm pagariselli Jüri Kanep, Gustav Vain ja Gustav Jöörmann. Vähehaaval hakkas G. Boesbergi korterisse kogunema noormehi, isegi temale päris võõraid, kes tahtsid harjutamisest osa võtta. Juba sama aasta talvel oli seal pommitõstjaid päris arvukalt. Need olid eesti esimesed raskejõustiklased A. Klumberg (Aleksander Klumberg-Kolmpere isa), S. Jakson, Strömberg, Koolmann, kellest sai tookordsete ajalehtede andmetel Venemaa tõsterekordi

*Väljavõte Ilumäe kiriku sünni- ja personaalraamatust ning Tallinna Kaarli koguduse personaalraamatust, kus leiduvad sissekanded G. Boesbergi vanaisa ja isa kohta. Tema vanaisa, Hans Jüri poeg Peesberg (Bösberg) sündis 1810. a. Palmse vallas Võsupära (Võsupere) külas Päisma talus. Samas sündis ka 1841. a. Hans Peesbergil poeg Gustav, kes abiellus Mai Pisgistiga 1866. aastal. Gustav ja Mai Peesbergil sündis 7. juunil 1867. a. esimese lapsena poeg Gustav (Ilumäe kirikuraamatu sissekande järgi Kustas Pöösberg). Perekonnanime erinevus võis tekkida kirikuõpetaja vea tõttu. Ise esines ta aga alati Gustav Boesbergi nime all. Austades tema enda valikut, kirjutame selles raamatus Gustav Boesberg.

kahe käega tõukamises (tõukas kg*), L. Tenson-Tõnson, A. Veiintrop, Tallinna arsti Hüppleri Albert Hüppler, lihunikusellid ders ja August Tamm, trükitööliinnad Eduard, Johannes ja Friedrael jt. G. Boesberg harjutas ise tõsteid ning innustas ka kaasorraldades oma ringis tõstevõistlgul harjutas iga mees nii, kuidas as. Reeglitepärasest tõstmisest ei kellelgi aimu. Alles 1891. aastal a Laulu- ja Mänguseltsi «Looeol korraldatud Eesti esimestevõistlustel tõsteti «Lootuse» se kombineeritud tõstemeetodi

aasta juulis teatasid müürilehed, linna on ilmunud maailmakuulaksa ja itaalia jõumehed, kes streerivad oma jõudu ja osavust mäel.

st jooksis murdu kokku neid ehi vaatama. «Harju värava mäel jõukangelased Lomberg ja Leitmesuguseid imelisi jõu näitamille eest nad hästi kiita saavad. kutsuvad üles endiga maadlema id Tallinna mehi!» hüüti ruupoja kirjutati plakatitel. Külalised ndlad, et Tallinnas neile vastai leidu. Pealtvaatajate seast tuli peale välja Raplast pärit 22-aasGustav Lieders, lihunikusell Tal. Ta ei teinud meie meestele maadles Lombergiga viiki! See ba ime. Tallinnas ja Harjumaal juhtum palju kõneainet. Ega avateadnudki, et Lieders oli üks tugepommitõstja ja maadleja G. Boesraskejõustikuringis.

tlikku tabelit ei peetud. (*G. K.*)

Teisel õhtul astus sakslase vastu välja 21-aastane tallinlane August Tamm, kes oli Liedersist kasvult suurem ja raskem. Võistlus kestis aga ainult 2 minutit, sest kogenematu eestlane laskis end haardesse võtta, üles tõsta ja selili suruda. Liedersi ja Tamme julge jõuproov välismaa maadluskuulsustega innustas eesti noormehi tegelema maadlusspordiga.

Maadluse kõrval hakati korraldama ka tõstevõistlusi. Esimesed tõstevõistlused leidsid aset 1891. aastal.

«Tallinna jõumehi kutsub «Lootuse» seltsi eestseisus seega üles pühapäeval, 4. augustil 1891. aastal rahva pidule, võidu tõstmisele tulla. Tõstmiseks on kaalu pommid ja tõstmine algab ühest puudast. Kes välja sirutatud käega kõige enam üles tõstab, saab hõbeuuri kingituseks. Tõsta soovijad peavad päev enne pidu seltsi majas puhvetipidaja juures üles andma, kust nad tarvilise pileti saavad,»* said lugejad ajalehest teada.

«Kui inimene oma tööst ja vaevast head ja rohket lõikust näeb, siis on ta süda rahul ja meel rõõmus», kirjutati ajalehes. Selle osaliseks said ka «Lootuse» seltsi liikmed, kes 4. augustil 1891. a. rahvapeo korraldasid.

Juba mitu nädalat oli vahet pidamata vihma sadanud. Rahvapeo hommikuks vihmasadu lakkas. Pidu algas puhkpillimuusikaga. Peatselt koondus aga kõigi tähelepanu «võidutõstmise» juurde. Kümmekond meest võistlesid ühes kaaluklassis, sest praegust kaalu järgi jagunemist tol ajal veel ei tuntud. Ilusa hõbeuuri sai mees, kellest seda kõige vähem võis arvata — Tallinna

* «Postimees» 1891, nr. 92.

5. jaoskonna kohtukirjutaja Boesberg, kes parema käega (küljelt väljasirutatult) tõstis üles ühe puuda* ja 13 naela (53 naela) ning hoidis seda kõige kauem.

Paar nädalat hiljem korraldati Tallinna eeskujul rahvapidu «võidutõstmisega» Keilas ja Tartus. Keila kangemaks jõumeheks osutus keegi Murumägi, kes tõstis väljasirutatud käega 55 naela, Tartus tuli 40 naelaga võitjaks Heide. Nimetatud võistlused andsid eestlastele uut hoogu tõstmise ja maadluse treenimiseks. Rahvapidusid hakati korraldama üle maa. «Postimehes» kirjutatakse rahvapidudest (juulis 1892):

«Rahvapidud on eestlaste maal viimastel aastatel kaunis tihedaks saanud. Kuna «Vanemuine» sellega Tartus aastate eest hakatust tegi, on nüüd juba pea igal linnal oma «rahvapidud» selja taga. Narva on tänavu suvel juba kaks rahvapidu andnud, Rakvere ühe. Tallinn, kui Eestimaa päälinn, tegi mineval suvel suurema rahvapiduga hakatust ja kuna lugejad kuulutustest juba leidnud, tuleb tänavu teine suurem tagantjärele. «Lootuse» selts on Tallinna rahvapidude asutaja ja tema püüdmine on neid pidusid nende nime järele tõsisteks rahvapidudeks teha. Sel põhjusel võttis «Lootuse» seltsi juhatus juba mineval aastal võidu rammukatsumise, nimelt võidutõstmise, oma rahvapidu eeskavasse üles ja määras võitjale hõbeuuri auhinnaks, kuna tänavusel pidul kulduur võitjat kroonima saab. Pääle selle saab see, kes mineva aastasest võitjast hr. Bösbergist tõstmises üle käib, hõbe sigaritoosi kingituseks, kuna viimane ise auhinna saamise õigusest vabatahtlikult ära on ütelnud. Tõstmine ei ole kellegi kunst, aga ta nõuab hoolsat kehalikku harjutust ja et harjutus ka siin meistriks võib teha, näitab see lugu, et hr. Bösberg mitte keharammuga töötaja ei ole, vaid laua taga istuja sule töömees, kes eraajal harjutuste läbi ennast kangelaste kilda tõstnud. Tugev keha on ka terve ja terves kehas elab terve vaim. Sellel põhjusel tuleb niisuguseid auhinnaga kroonitud võitlemisi rahvapidudel, nagu «Lootus» pidanud, kõige paremate ja tervemate rahvapidu lõbude liiki lugeda ja meie soovime ainult, et ka mõned teised kehalised võitlemised meie rahvapidudel maad võiksid leida, nagu näituseks võidujooksmine, võiduturnimine jne.»*

1892. aasta võistlused «Lootuse» seltsi aiapeol said suursündmuseks nii Tallinnas kui ka selle ümbruskonnas. Osavõtjaid oli seekord juba arvukamalt. Pärast neid võistlusi tekkis G. Boesbergi treeningu vastu tohutu huvi. Tallinna hakkas kokku voolama noormehi ka Harjumaalt, et Boesbergilt tõsteõpetust saada. Kuna ta ei suutnud kõiki raskejõustikuhuvilisi vastu võtta, otsustasid vanemad harjutajad koos Boesbergiga rohkem kui sada meest mitmeks grupiks jaotada. Näiteks üks grupp asus A. Aleksejevi juhtimisel harjutama Suure Roosikrantsi (praegune Lauristini) tänav nr. 8 maja suures tühjas kuuris. Aleksejevi kuuris aga ei saadud kaua harjutada, sest talvel oli kuur külm ning tuul puhus seinte vahelt lund sisse. Lamp, mis pidi valgust ja soojust

* 1 puud = 16,38 kg = 40 (vene) naela; nael = 409,5 g.

* «Postimees» 1892, nr. 165.

, ei täitnud ka otstarvet. Aleksejev
nehed oma korterisse, kuid pom-
a kolistamine segas teisi pere-
liikmeid ning tekitas pahandusi.
aastal liituti Boesbergi põhi-
a, et koos harjutada «Linda»

grupp mehi asus vendade Israe-
juhtimisel harjutama Drevingi
ne Keldrimäe) tänavas nr. 9. Neil
asutada tugevate seintega talli-
, mis pidas hästi sooja. Majapere-
Juhan Israel töötas sadamas ja
sealt poistele treeninguks raud-
, mille otstesse kinnitati kivid või
d raudesemed. Nii sai mitme-
e raskusega kange, mida võis tõsta
kahe või ühe käega. Igal õhtul
es Israelide hoov harjutajatest.
itmed nimekamad jõumehed, nagu
g ja Vain käisid seal pomme tõst-
Tõstepommide poolest oli Israe-
grupp kõige rikkam. Harjutamine
kuni Esimese maailmasõjani.
aga lähemalt sellest nn. põhi-
st ja «Linda» aidast. 1892. aastal
Peterburist Tallinna elama Adolf
uškevitš. A. Andruškevitš sündis
ebruaril 1872. aastal (vkj.) Piri-
Eestimaa kubermangu piirivalve-
adi vahtmeistri pojana, koolihari-
sai aga Peterburis. Tööle sai ta
tajana Tallinna-Haapsalu ringkon-
htus, kus tutvuski Gustav Boes-
ga. Saanud teada, et Andruškevitš
eterburis dr. Krajewski atleetika-
liige, kutsus Boesberg ta oma
jõustikuringi harjutama. A. And-
evitšist sai ringi üks aktiivsem

oesbergi ja A. Andruškevitši esi-
ks mureks oli raskejõustikurin-
ue, ajakohase harjutusruumi leid-

mine. Võttis aega mis võttis, lõpuks siiski leiti laevaomanike seltsi «Linda» ait Maneeži tänavas. Kolmandal korrusel asuva võrdlemisi suure ruumi valguseallikaks oli umbes kahe ruutjala suurune aken lae all. Soojust pidi andma väike petrooleumiahi. Varematel aastatel oli samas ruumis asunud Eesti Laulu- ja Mänguselts «Estonia», kes 1889. aastal üürivõlglasena välja tõsteti. Tollest ajast saadik seisis ruum kasutamata.

Seni ei olnud ringil nime ega põhikirja. «Linda» aidas ei olnud enam võimalik registreerimata ringina koos käia, sest siin oldi politsei silma all. Ruum tuli politsei peavalitsuses registreerida ja kooskäimiseks luba võtta. Raskejõustikuringi nimeks sai «Tallinna Vabatahtlik Atleetide Klubi» ja tegelikeks juhatajateks-vastutajateks kaks kohtuametnikku — Gustav Boesberg ja Adolf Andruškevitš. Nende ameti tõttu oli ka politseimeister neile võrdlemisi vastutulelik.

«Linda» aidas muutus harjutamine juba süstemaatilisemaks. Klubile soetati ka algeline maadlusmatt. Üüri tasumiseks seati sisse liikmemaks — üks rubla kuus. Treeninguid hakati korraldama A. Andruškevitši koostatud kava kohaselt. See koosnes paljudest tõsteliikidest: surumisest (kruvimisest), rebimisest ja püstiasendis ning lamades tõukamisest ühe ja kahe käega, samuti jalgade, hammaste ja sõrmedega tõstmisest. Harjutamas käidi gruppidena, tavaliselt kaks korda nädalas.

Klubi liikmete arv kasvas pidevalt. Et klubi liikmeks astuda soovijaid kogunes rohkem, kui klubi suutis vastu võtta, tuli juurdetulijate arvu piirata nõrgemate meeste arvel, kellest ei loodetud rammumehi saada. Selleks korraldati nn. sisseastumiseksamid. Klubisse pääsesid ainult need, kes suutsid kahe käega viis puuda (81,9 kg) ühe korra või neli puuda (65,52 kg) viis korda üles tõugata. Kui mõnel mehel pommitõstmine ei õnnestunud, kuid näis maadluses andekas, siis võis ta oma võimeid proovida veel maadluses. Selleks tuli maadelda klubi tugevama maadlejaga. Kes suutis klubi ühe parema maadleja seljatada, see võeti kohe klubi liikmeks. Sisseastumiseksamid aitasid selleks palju kaasa, et klubisse pääsesid ainult tõesti tugevad mehed. Muide, mitmed saidki hiljem maailmakuulsateks tõstjateks ja maadlejateks.

1893. aastal astusid klubi liikmeks kaks tugevat sepaselli Eduard Freibusch ja Johannes Kalla. Neile oli viie puuda ühe käega ülestõukamine mänguasi. Sama aasta kevadel tulid klubisse ka gümnaasiumi õpilane Julius Simpmann-Vambola ja reaalkooli õpilane Georg Lurich.

Kõik need pommitõstjad ja maadlejad harrastasid sporti kutsetöö kõrvalt, kuigi tööpäeva pikkus oli 12—14 tundi. Hiljem kujunesid neist spordiorganisaatorid ja elukutselised maadlejad või tõstjad, kelle sihiks oli eestlaste jõudu laiemalt demonstreerida.

Kui Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis oli tõstetud ja maadeldud rohkem kui aasta, tuli esimene pereheitmine. Esimesena lahkus Tallinnast Gustav Vain (1894. aastal). Ta siirdus Peterburi ja hakkas seal tööle pagariäris. Kindlustanud endale elamise, läks ta dr. Krajewski raskejõustikuklubisse oma lihaste jõudu näitama. Krajewski andis talle nõu pagariamet jätta ja oma jõudu ning osavust avalikult rahvale näitama hakata. See olevat palju tulusam kui kurnav töö. G. Vain võttis dr. Krajewski nõu kuulda ning hakkas Peterburis esimese eestlasena elukutseliseks tõstjaks ja maadlejaks.

1895. aasta märtsis sõitis G. Vainu kutsel ka Boesberg Peterburi, et dr. Krajewskiga lähemalt tutvuda ja talle oma lihaste jõudu demonstreerida. Dr. Krajewski oli vaimustuses Boesbergi jõunumbritest ja soovitas tal kirjutajaamet maha panna ning hakata rahva ees esinema. Ettepanek tähendas muidugi tõsist elumuutust ning lõpliku otsuse langetamine polnud lihtne. Oma sõbra G. Vainu õhutusel läks Boesberg ajutiselt tsirkusesse tööle. Kahe tugeva eestlase esinemised vaimustasid publikut üha rohkem. G. Vainu ja G. Boesbergi numbrid köitsid rahvast ja andsid meestele julgust juurde. Pommitõstmistele lisandus peagi maadlemine ja nii küpses «Eesti raskejõustiku isal» ametivahetamise otsus. 28-aastaselt sai G. Boesbergist elukutseline tõstja ning maadleja.

1896. a. sõitis Tallinnast Peterburi ka tugev sepp Johannes Kalla, kelle jõunumbrid Boesbergile eriti meeldisid. Nad hakkasid koos esinema ja rändasid läbi kogu Lõuna-Venemaa. Kõikjal, kus nad esinesid, äratasid nende jõunumbrid suurt imetlust. Vene tsirkusepublik ristis Boesbergi ja Kalla «raudseteks meesteks». Sellest kirjutasid «Postimees» ja teisedki Eestimaa lehed, sest lehetegijatele olid meie jõumeeste esinemised hästi teada. 1898. aastal kirjutati «Postimehes» Boesbergist muu hulgas: «Ta on terves jõu ilmas kui «raudse pääga inimene» tuntud, sest et tema paljal päälael vist paarsada tolli-

st lauda puruks on pekstud, ilma
llel koljukandjal põrmugi viga
juhtunud. Peterburis ei võinud
id arstid ära seletada, millest
pääluul niisugune vastupidavuse
on.» Boesbergi number, kus ta las-
laudu vastu oma pead puruks
a, oli tõepoolest harukordne. Ta
tas sellega samasuguse kuulsuse
poolakas Cyclop sõrmedega raha
mises.
aasta lõpul jõudis Boesberg
t turneelt tagasi Peterburi. Seal
estlastel parajasti teoksil oma
ühingu asutamine. Boesberg asus
naalasi innukalt toetama, oli abiks
põhikirja koostamisel ja selle
tamise organiseerimisel. See
i korda — 1900. a. aprillis (vkj.)
tas siseministeeriúm St. Peter-
Eesti Jõukarastuse Seltsi «Kalev»
irja. Boesbergist sai J. Simp-
n-Vambola järel (1904, kui «Kale-
oli mõningaid organisatsioonilisi jm.
si) koguni seltsi esimees.
uses esinemisest pidi Boesberg
s vasaku käe vigastusega loobuma.
teda eriti ei masendanud ja töö-
gi leidis kogu Venemaal kuulsaks
id mees üsna kergesti. Temast
firma «Singer & Ko» Peterburi
lusäri raamatupidaja. Sellel kohal
s G. Boesberg kuni 1917. aastani.
aastal tuli Boesberg tagasi Ees-
ja lülitus taas raskejõustiku
niseerimistöösse. Suurt rõhku pani
noorsoo kaasatõmbamisele spordi-
se.
aastal haigestus G. Boesberg
ekujulisse kopsupõletikku ja suri
unil 55-aastasena Tallinnas.
aastal lõpetas Georg Lurich Tal-
a Peetri Reaalkooli. Seejärel õien-
das ta aasta jooksul täienduseksamid, et saada gümnaasiumiharidus, mida reaalkool ei andnud. Need edukalt sooritanud, sõitis G. Lurich 2. augustil 1895 Peterburi, et dr. Krajewski raskejõustikuringis end tõstmises ja maadluses täiendada. Juba esimesel õhtul, demonstreerides dr. Krajewski ees oma jõudu, püstitas G. Lurich tõstmises kaks maailmarekordit. Nüüd rääkis eestlaste jõust juba kogu Peterburi ja dr. Krajewski pidas eestlasi maailma kroonimata jõukuningateks. Esimesed rahvusvahelised auhinnad raskejõustikus tõi Venemaale Georg Hackenschmidt. Viinis peetud Euroopa meistrivõistlustel maadluses sai ta esimese ja tõstmises kolmanda koha. Kuid sellest hiljem üksikasjaliselt.

1895. aasta sügisel lahkus Tallinnast ka Julius Simpmann-Vambola, et ennast ette valmistada õpetajakutseks Peterburi Õpetajate Instituudis. Temagi käis vabal ajal dr. Krajewski raskejõustikuringis pomme tõstmas ja sai peagi doktori lemmikuks.

1896. aastal siirdusid Peterburi ka Tartu pagar Tõnis Miil ja lukksepp Mart Liiv Põltsamaalt. T. Miili võime suuri raskusi hammastega tõsta äratas imetlust pealtvaatajates. Ta sai hüüdnimeks «Lõvi Lõug» ja «hobusetõstja Miil». M. Liiv, lõpetanud dr. Krajewski juures õpingud kuldaurahaga, sai doktori raskejõustikukabineti instruktor-treeneriks ning hiljem krahv Ribeaupierre'i atleetikaseltsis treeneriks.

TEGEVUS JÄTKUB

Vaatamata mõningate silmapaistvate raskejõustiklaste lahkumisele ei langenud üldine sportlik tase Tallinna klubis nimetamisväärselt. A. Andruškevitš hakkas korraldama võistlusi, kus pani võitjatele välja diplomeid ja auhindu omal kulul. Treeningutel õhutas ta meestes auahnust ja võitlusindu. Teda hinnati kui head kasvatajat ning treenerit.

1895. aasta lõpul võeti Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi liikmeks Lausmanni vabriku sepasell Georg Hackenschmidt, Trümpelmanni vabriku valaja Johannes Trei ning sama vabriku vasesepad August Nei ja Eduard Veiserik.

1897. aastal astusid klubisse Wiegandi vabriku lukksepad-treialid Aleksander Aberg ja August Kanastik. Kerkisid uued tähed. Aleksander Aberg püstitas tõstmises ühe maailmarekordi teise järel. Tema kõrval kerkis esile ka kiviraiuja Karl Paabut, kelle suur jõud andis palju kõneainet, samuti Voldemar Seeberg.

Klubi liikmeks võeti ka naisi, kes ei tahtnud jõu poolest meestest maha jääda. Auguste Joost (Linda Belling), kes hiljem sai oma tõstekunstiga maailmakuulsaks, astus Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi liikmeks 1896. aastal. Kaks aastat hiljem tõusis esile Maria Loorberg, kes samuti pani maailma endast kõnelema.

«Linda» aidas harjutas ka väike grupp võimlejaid, keda tookord nimetati turnijateks. Kuna «Linda» ait jäi maadlejatele, tõstjatele ja «turnijatele» liiga kitsaks, otsustas üheteistkümneliikmeline turnijategrupp «Linda» aidast ära minna ja oma klubi luua. Tallinna turnimise (võimlemise) klubile pandi alus 1898. aastal. Asutajateks olid A. Nei, E. Veiserik, A. Rosenfeldt, G. Vahar (Vaher), M. Upina, A. Arakas, L. Upina, J. Loorberg, K. Volberg, E. Kochberg. Harjutusruum leiti Suur-Kompassi tänavas rauа- ja kaltsukaupmees Rebrovi maja ühes mahukas kuuris. Politseist saadi ka vastav luba. Uus klubi korraldas võistlusi akrobaatikas, rõngastel turnimises ja pommidega žongleerimises. Tegeldi ka teiste aladega. Tallinnas oli tollal pidude pidamiseks oma saal ainult «Lootuse» ja «Pandorini» seltsil. Turnimisklubi liikmed esinesid nende seltside pidudel. Klubis harjutati ja võisteldi kuni 1905. aastani, mil poliitiliste sündmuste tõttu pidi klubi tegevuse katkestama. Klubi liikmeskonnas oli noormehi, kes olid huvitatud ka poliitikast. Politsei sai nuhkide kaudu teada, et mitmed Trümpelmanni ja Lausmanni vabrikus töötavad noormehed ei käi klubis mitte üksnes spordi pärast, vaid ka selleks, et õhtuti rahva keskel poliitilist kihutustööd teha. August Nei ja teised klubi tegevliikmed olid võtnud osa ka 16. oktoobril 1905. a. Uuel turul veriselt lõppenud koosolekust. Oli karta, et politseivõimud võivad tulla klubi puistama ja selle liikmeid areteerima. Seepärast põgenesid paljud Tallinnast, et mitte politseile pihku jääda. Nii lõpetaski seitse aastat eksisteerinud Tallinna esimene turnimisklubi oma tegevuse.

Raskejõustiku arengusse on andnud oma panuse ka Kalamaja kant Tallinnas. Et sellest pisut rääkida, peame pöörduma mälestusväärsesse 1892. aastasse.

Boesbergi raskejõustikuringis käis ka Kalamaja mehi. Üks neist oli Leo Beekmann, kes elas Uus-Kalamaja t. 14. Leo Beekmanni poeg organiseeris Kalamaja kandi noormeestest raskejõustikuringi, kuhu algul kuulus paarkümmend meest, hiljem ulatus liikmete arv pea-

ajani. Tõstjad käisid harjutamas
annide hoovis tühjas kuuris,
ejad aga Võrgu tänavas ühes
. Maadlusmati aset täitsid kuuris
l, millele oli puldanriie peale
atud. Kuna ringil puudusid tõste-
did, siis käidi tõstmist harjutamas
üki tänavas kroonu heinalaos.
e väljaandjaks oli tookord tule-
askejõustiklase Nikolai Matvejevi
aos oli väga palju igas suuruses
vihte, millest raskemad kaalusid
ahe puuda. Seda aega meenutades
Nikolai Matvejev, et pommitõst-
seas olnud peaaegu igapäevane
ne Georg Hackenschmidt, kelle
itõstetest ja muudest vägitegu-
a oli vaimustatud. Kuna heinaladu
õrge, siis pandi üles ka turnimis-
d. Beekmanni maja kuuris ja
u heinalaos harjutati kuni 1898.
ni, mil mindi üle «Linda» aita,
harjutamisvõimalused olid veidi
nad. Raskejõustiku harrastamine
alamaja kandi noortele väga meel-
hakanud. Mitmed mehed ei taht-
kodukandist kaugemal harjutamas
ja nii otsiti uut kohta, kus saaks
ust jätkata. See leitigi. Kalamaja
nehed hakkasid koos käima Kleini
Uus-Kalamaja tänav nr. 19.
vedajaiks said vennad Voldemar
alter Tikkas, Anton Kull, Johannes
ja August Puks. Voldemar Tikkas
Kleini maja grupis kõige noorem
.), kuid tubli organisaator. 1906.
l oli grupis juba üle 50 raskejõus-
arrastaja. Harjutusruum kippus
ks jääma. Hakati otsima avara-
ruume. Poolteist aastat hiljem
Soo ning Sõja tänava nurgal paik-
voorimees Hiopi maja hobusetalli
al sobiv heinakuur. Hiopi heina-
kuuris harjutati veel üle kahe aasta ning seejärel koliti Toompeale Kiek in de Köki torni. Seal tegutses J. Miili nn. raskejõustikuklubi.

Kui Kalamaja kandi noored olid varem võistelnud peamiselt omavahel, siis nüüd avanes neil võimalus jõudu katsuda ka teiste ringide meestega. Nad osutusid teistega võrdvõimelisteks võistlejateks.

Paremate elamistingimuste otsimisel otsustasid ka mitmed Kalamaja kandi raskejõustiklased Peterburi kolida. Kindlustanud end elu- ja töökohaga, asuti jällegi sportima. Samal ajal, s. o. 1913. a. tehti parajasti katset varjusurmas olev Peterburi Eesti Jõukarastuse Selts «Kalev» üles äratada. Sellest organiseerimistööst võttis osa ka Peterburi «Kalevi» üks asutajaliikmeid Reinhold Tikkas (Voldemar Tikkase onupoeg), kelle soovitusel Tallinnast tulnud noored «Kalevisse» astusid.

Et elu Peterburis oli Tallinna omast lahedam, hakati tegutsema ka paljudes ühiskondlikes organisatsioonides, võeti osa töölisliikumisest. Ajaleht «Kiir» näiteks organiseeris Siberisse saadetud seltsimeeste abistamiskassa, mille juhatuse esimeheks valiti Voldemar Tikkas, sekretäriks Johannes Oksa ja kassaliikmeks Anton Kull.

Pärast Oktoobrirevolutsiooni kolis Voldemar Tikkas Petrogradist Põhja-Kaukaasiasse Armaviri, kus töötas linna elektrijaamas. 1919. aastal oli ta Armaviris kohanud G. Lurichit ja A. Abergi. Tikkas oli teadlik ka nende haudadest Armaviri Saksa surnuaial ning juhatas need kätte meie raskejõustikuveteranidele, maadluskuulsuste matmispaikade otsijatele.

Tallinna Vabatahtlik Atleetide Klubi tegutses «Linda» aidas 14 aastat. Selle aja jooksul saatis klubi sellest ruumist välja palju kuulsaid eesti maadlejaid ja tõstjaid, kelle vägitegudest veel praegu räägitakse.

1907. aastal müüdi pankrotti läinud laevaomanike seltsi «Linda» maja oksjonil. Uus omanik nõudis, et klubi otsiks endale kiires korras uue ruumi ja koliks aidast välja. Siitpeale oli Tallinna Vabatahtlikul Atleetide Klubil palju tegemist ruumide üürimisega, kolimine ühest kohast teise muutus tavaliseks.

«Linda» aidast koliti Karu tänavas nr. 19 elava A. Andruškevitši puukuuri. See oli siiski ajutine koht. Talve hakul õnnestus A. Andruškevitšil «Lootuse» seltsiga kokkulepe saavutada. Seltsi juhatus lubas klubil harjutada Gonsiori (nüüdne Lomonossovi) tänavas asuvas seltsi saalis ainult talvekuudel, suvel aga seltsi aias ja kõlakojas. Klubi võis saali kasutada ainult siis, kui see vaba oli. Aga millal see vaba oli? Alles alates kella üheteistkümnest öösel. Treeningute korraldamisega «Lootuse» seltsi peosaalis oli suuri raskusi. Iga treeningu algul tuli saepuruga täidetud maadlusmatt lava alt välja saali põrandale tirida. Pärast treeningut tuli matt ja tõstepommid jälle uuesti sinna tagasi panna. Suvekuudel oli mugavam, sest siis harjutati väljas. Maadlusmatt oli kõlakoja põrandal ja seda polnud vaja koristada enne, kui «Lootuse» selts vajas kõlakoda aiapeo korraldamiseks. Tõstepommid asetsesid muruplatsil, kus toimusid ka treeningud. Nii harjutati ja võisteldi «Lootuse» seltsi varjus.

1908. aasta sügisel lahkus A. Andruškevitš koos Maria Loorbergiga Tallinna Vabatahtlikust Atleetide Klubist, et sõita Venemaale esinema. Maria Loorberg oli õmbleja, kuid otsustas selle ameti maha jätta ja siirduda elukutseliseks artistiks. A. Andruškevitš sõitis kaasa Maria Loorbergi mänedžerina. Ta esines ka ise tsirkuses pommide pildumisega. Ta oli küll kleenuke, kuid tõstepommide käsitsemises virtuoos.

Pärast A. Andruškevitši lahkumist sai Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi juhatajaks Peterburist Tallinna elama asunud Mart Liiv, üks esimesi eesti jõukangelasi. Mart Liiv pidas oma esmaseks ülesandeks klubile uus harjutusruum muretseda, sest «Lootuse» seltsi peosaal oma piiratud ajaga ei rahuldanud jõumehi.

1908. aastal läks M. Liivil korda linnaisadelt välja kaubelda Rannavärava teel asuv suur tühi veoriistade kuur, mis pidas kaunis hästi tuult ja vihma. Praegu asub sellel kohal Uue tänava ja Mere puiestee vahel autobaas.

Kuur oli umbes 10 meetrit pikk ja 5—6 meetrit lai laudehitis. Jõumehed vooderdasid kuuri seestpoolt papiga, tehes selle soojakindlaks. Ruumi ühes otsas asus kõva maadlusmatt, keset ruumi mitmesugused pommid ja käsikud, uksepoolne osa oli riietumiskohaks. Pesemis- või duširuumi ei tuntud. Valgust ja soojust saadi kuuri mõlemas otsas olevaist lae alla kinnitatud õlilampidest. Treening kestis peaaegu igal õhtul kella üheksast kaheteistkümneni. Pärast harjutamist pesti kevadel, suvel ja sügisel hoovis külma veega, talvekuudel aga toodi ämbriga väljast lund ja hõõruti end lumega puhtaks.*

Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis

* 1913. aasta aprillikuus alustas maadlustreeninguid kõnealuses kuuris ka selle raamatu autor. *(Toim.)*

tati raskejõustikku kuni 1917. murranguliste sündmusteni. 1918. veebruaris, kui Eestis algas Saksa tsioon, põgenesid mitmed nime- eesti raskejõustiklased Nõuko- Venemaale või Soome. Tallinna ahtlikus Atleetide Klubis jäi kõik ks. 1918. aasta hilissügisel korjas Liiv kokku klubi varanduse — ommid ja maadlusmati — ning eed enda juurde Nõmmele. Eesti ne teenekas raskejõustikuklubi s oma tegevuse.

«KALEVI» ALGPÄEVILT JA ARENGUST 1901

ail 1901. a. kell 8 õhtul peeti nas võõrastemaja «Peterburi» etis Tallinna Jalgrattasõitjate esimene peakoosolek. Koos olid arlson, R. Jürgens, Ed. Schnell, de, G. Laanekõrb, L. Tõnson ja ssisoo. Juhatuse esimeheks valiti nand Karlson, kirjatoimetajaks d Schnell.
nimeks kavatseti panna «Linda». ärgikavand kujundati nii, et «L» märgi keskel. Kuberner ei kinni- aga seda kavandit, sest seltsi il võis olla ainult venekeelne täht. ti pidi põhikiri olema vene keeles. d tulid uuesti kokku ja valisid nimeks «Kalev», mis võimaldas le paigutada tähe «K». Kuberne- teatati, et loodavas spordiseltsis vatsus tegelda ainult spordiga. liseltsi asutajad olid enamikus metnikud ja kuberneri poolt riigi- tusse kinnitatud. Seepärast läks õhikirja kinnitamine oodatust liht- ni.

Organisatsioonilised küsimused klaaritud, hakati ka esimesi võistlusi ette valmistama. Need peeti sama aasta sügisel. Rattasõitjad võistlesid Narva maanteel Tallinnast Jõelähtmeni ja tagasi. Distants oli 40 versta. Rattasõidu kõrval hakati harrastama teisigi spordialasid, kõigepealt kurnimängu. Küllasõite tehti Tartu, Haapsalu, Pärnu ja isegi Riia spordimeestele.
1908. aastal renditi «Lootuse» seltsilt suveks Gonsiori aed. Seal hakati korraldama nn. soome-rootsi mänge. Pallimängukursusi juhtis Anton Õunapuu. Osavõtjaid oli palju. Talvel käis suur grupp mehi reaalkooli võimlas Tscherpe juhatusel võimlemas. Seltsi tegevusse tõmmati kaasa ka õppivat noorsugu. Noortele võimaldati tasuta kasutada liuvälja. Alus pandi veel murutennisele. Seda mängu harrastati linnaväljakul Harju mäe all (praegu on seal tenniseväljakud).
1909. aastal tehti esimesi katseid kergejõustiku harrastamiseks. Suurt sellest küll ei teatud ja ka vahendid puudusid, kuid siiski alustati. Kuuli asemel tõugati kivi, ketas tehti kodus valmis ja mõnda aega käis vaidlus selle üle, kuidas seda heita. Sügisestel kergejõustikuvõistlustel oli neli osavõtjat: L.Tõnson, A. Õunapuu, Tscherpe ja V. Schmidt. Võisteldi kõrgus- ja kaugushüppes, kivitõukamises ning kettaheites.
1909. aasta talvel korraldati esimesed kiiruisutamise võistlused. Järgmisel suvel organiseeriti Kalarannas Krause ujulas esimesed ujumiskursused. 1910. aastal laienes veespordi kandepind veelgi. Seltsi algatusel loodi Kalaranna ja Pirita vahel korralik mootorpaadiühendus. Pirital arenes rannaelu, hakati kasutama supelkostüüme. «Kalevisse» tulid üle peaaegu terves koosseisus «Meteóri» jalgpallurid ja nii sai «Kalev» ka oma jalgpallimeeskonna.
1911. aastal korraldati Gonsiori aias juba suuremad kergejõustikuvõistlused kokku 12 alal. Kokkuvõttes tuli esikohale L. Tõnson, teiseks jäi A. Õunapuu ning kolmandaks K. Meri.
27. mail 1912. aastal valmis ja avati Pirital «Kalevi» maja. Samal aastal asutati Balti Spordiseltside Liit. L. Tõnson ja A. Pachel saadeti seltsi kulul Stokholmi olümpiamängudele.
Et ka raskejõustikuosakonnale oli alus pandud ning mehed kõvasti tegutsema hakanud, tekkis valitseva võimuga konflikt. Kuberner leidis, et seltsi tegevus ei ole enam kooskõlas põhikirjaga ja nõudis piirdumist nende aladega, mis varem olid kindlaks määratud. Kubernerile tehti ettepanek kinnitada seltsi põhikiri mõningate muudatustega, nii et oleks võimalik tegutseda kõigil spordialadel ja kogu Eesti ulatuses, seltsi juhatus aga asuks Tallinnas. See ettepanek lükati tagasi. Tuli valida uus tee. Grupp senise seltsi liikmeid asutas uue seltsi — Eestimaa Spordiseltsi «Kalev». Põhikirjale saadi kinnitus ja uus selts hakkas tegutsema. Selle asutajateks olid Leopold Tõnson, Gustav Laanekõrb, Artur Perna, August Peet, Artur Uibopuu, Konstantin Konik ja Bernhard Abrams. 9. augustil 1913. a., peakoosoleku ajaks, oli seltsil juba 232 liiget. Tegevuse aktiviseerumisele ja mitmekülgsemaks muutumisele tõmbas aga kriipsu Esimene maailmasõda. Mõne aasta pärast töö sõikus hoopis. Mis aga puutub raskejõustikku, siis selles osas sai «Kalev» jalad alla alles 1920. aastal, mil ametlikult asutati raskejõustikuosakond. Selle esimesse juhatusse valiti Ernst Asmann (esimees), J. Tomson, K. Kõiv ja V. Kuuse. Maadlemas ja tõstmas hakati käima hotelli «Kuld Lõvi» keldrikorrusel, kuhu esimees E. Asmann, kes oli ka üks «Kuld Lõvi» omanikke, ruumi muretses. Hiljem saadi harjutusruumiks Nikolai gümnaasiumi (praegu I keskkool) võimla Kloostri tänavas ja seejärel lisaks väike ruum veel pritsimajas. Tegevus laienes, peagi ulatus raskejõustikuosakonna liikmete arv üle 100. 1920-ndate aastate lõpul oli maadlejaid, tõstjaid ja poksijaid «Kalevil» juba ligi 200.
Spordiselts «Kalev» andis meile küllaltki nimekaid maadlejaid, nagu E. Pütsep, O. Käpp, K. Kullisaar, O. Luiga, O. Viikberg (Viikmäe), E. Männik, A. Grünbaum (Raag), J. Kotkas, E. Puusepp ja mitmed teised. Tõstmises tuleb esile tõsta «Kalevi» raskejõustikuosakonna saavutusi maailmameistrivõistlustel, mis peeti kalevlaste initsiatiivil ja organiseerimisel 29.—30. aprillini 1922. a. Tallinnas. Kergekaalus sai maailmameistri tiitli Alfred Neuland, keskkaalus Saul Hallop ja raskekaalus Harald Tammer. Hõbemedali said sulgkaalus Karl Kõiv ja poolraskekaalus Johannes Toom ning pronksmedali Kalju Raag.
Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist Eestis 1940. aastal lõppes «Kalevi» tegevus seoses Eesti Spordi Keskliidu ja temale alluvate organisatsioonide likvideerimisega. Seltsi varandus anti Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu otsusel üle KS «Dünamo» Tallinna osakonnale. 1943. aastal aga organiseeriti Nõukogude Liidu tagalas «Kalev» uuesti. Sellest sai ametiühingute spordiselts, praegu meie vabariigis suurim.

KARSKUSSELTSI «VALVAJA» SPORDIOSAKOND
1898—1922

1898. aastal asutati Tallinnas karskusselts, mille nimeks võeti «Valvaja». Kuidas aga tekkis «Valvaja» juurde spordiosakond? Selle väljaselgitamiseks pöördusin aastaid tagasi kahe asjaosalise Aleksander Sülla ja Gustav Sintali poole. Nad jutustasid järgmist:
«Sajandi algul käisime atleetide klubis* harjutamas. 1903. a. nägime esmakordselt Georg Lurichit. Ta tuli koos Abergiga ning treenis klubi maadlusmatil mitu tundi. Olime temast palju kuulnud ning jälgisime teda suurima tähelepanuga.
Lurichi ja Abergi mõjul koondus klubi harjutussaali üha rohkem mehi. Meile, noorematele, jäi vähe ruumi ja võimalusi. Seepärast otsustasimegi klubist lahkuda ja otsida kõha harjutamiseks kusagil mujal. Hakkasime kaupa tegema «Valvaja» juhatusega. Tegime ettepaneku asutada «Valvaja» juurde maadluse ja tõstmise grupp. Juhatus oli nõus. Nad leidsid, et maadlus ja tõstmine on moodne asi ja seega kasulik ka karskusseltsile propagandaks.
Nii asutasimegi koos võimleja Aleksander Rosenfeldti, tõstja Gustav Limbergi, maadleja Eduard Kochbergi ja veel paari mehega, kes olid suured spordisõbrad (nimesid kahjuks ei mäleta), «Valvaja» spordiosakonna.»
Raskejõustiklastele leiti harjutusruum Dunkri (praegune Vana Tooma) tänavas maja nr. 15 sügavas keldris. See tuletas meelde ehtsat koobast, sest ei olnud ühtki akent. Kuid maadlusmatt mahtus sinna küllalt hästi, tõstepommidest rääkimata. Mõne aastaga suurenes «Valvaja» raskejõustiklaste pere juba sedavõrd, et Dunkri koobas jäi väikseks. 1907. aastal kolisidki tõstjad-maadlejad Väike-Pärnu maanteele majja nr. 31, kus asus ka «Valvaja» juhatus (praegu on sellel krundil VSÜ «Kalev»).
Spordiosakonna tegevus laienes. Selle juures asusid tegevusse ka võimlejategrupp, jalgratturid, kergejõustiklased, jalgpallimeeskond. Heaks organisaatoriks oli osakonna eesotsas seisev A. Valdov.
Esimese maailmasõja puhkemisega soikus sportlik tegevus, kuid vaatamata raskele ajale käidi koos ning harjutati. Ja kui maailm rahunes, olid ka «Valvaja» spordiosakonna liikmed taas tippsportlaste rivis ning tõid meie rahvale kuulsust. Meenutagem selliseid mehi nagu Aleksander Peterson (hiljem elukutseliste Euroopa meister maadluses), Alfred Neuland (Antverpeni olümpiakuld tõstmises), Alfred Schmidt (Ain Sillak) — Antverpeni olümpiahõbe tõstmises, Roman Steinberg (Pariisi olümpiapronks maadluses), Albert Kusnets (Amsterdami olümpiapronks maadluses), olümpialased Rudolf Loo (maadleja) ja Karl Kõiv (tõstja), mitmekordsed Eesti meistrid maadluses Friedrich Kranberg ja Alfred Praks jpt.
Organisatsioonilises konkurentsis ei suutnud aga «Valvaja» spordiosakond siiski võistelda spordiseltsidega «Kalev» ja «Sport». «Valvajast» meelitati ära üha rohkem mehi. Krahhist ei suutnud päästa ka 1922. aastal «Valvaja» juurde asutatud spordiühing «Spartakus».
Selts likvideerus koos oma raskejõustikuosakonnaga.

* Tallinna Vabatahtlik Atleetide Klubi

ARTUR KUKE KLUBI
1904 — 1912

See oli 1904. aastal, kui Artur Kukk ümbruskonna poistega rahad kokku pani, turnimisrõngad ja mõned tõstepommid muretses ning oma keldrikorteris Tallinnas Toompuiestee nr. 2, kus ta ema ja õega elas, klubi asutas. Koos hakkas käima 15—20 meest. Klubi liikmeks võttis A. Kukk ainult neid, kes ei napsitanud ega suitsetanud.
Treeningud olid regulaarsed. Igal õhtul kestsid need mitu tundi, vahest isegi üle kesköö. Kuke ema oli pesunaine ja vahel jäi kodunt ära mitmeks ööpäevaks. Siis tuli ette sedagi, et harjutamisest puruväsinud tõstjad-maadlejad jäid ka ööseks Kuke juurde. Iga treening lõppes õues «veeprotseduuridega» — Kukk tõi ämbriga külma vett ja kallas igaühe veega üle. Tema sõnade järgi pidi see olema professor Kneipi meetod.
Artur Kuke klubi töötas registreerimata kuni 1912. aastani. Selle aja jooksul võrsus klubist üsna palju mehi, kellest said tsirkusemaadlejad, -tõstjad ja turnijad. 1912. aastal otsustas Kukk koos oma lähemate sõpradega asutada juba põhikirjaga spordiseltsi. Vismari ja Falkpargi tänava vahelises Falgi aias leiti ruumid ja nii saigi alguse Artur Kuke asutatud Võimlemise Selts «Sport». 1913. aastal asutas Artur Kukk aga juba Tallinna Spordiseltsi «Olümpia». Nendest pikemalt tagapool.

SIBULAKÜLA POISTE KLUBI
1905 — 1911

Maakri ja Pääsukese tänava nurgamajas elas lasterikas (14 poega ja 2 tütart) Resenite perekond. Selle pere kaks poega Rudolf ja Arnold olid spordihuvilised. 1905. aastal oli Rudolf 18-aastane ja Arnold 16-aastane. Mõlemad olid korduvalt näinud Lurichit ja Abergi võistlemas ning nad otsustasid organiseerida oma kandi poistest raskejõustikuklubi. Harjutusruumiks küsiti majaomanikult maja pööning. Nii hakkas nn. Sibulakülast ja südalinnast Resenite juurde kokku voolama noormehi, et aga rammumeesteks saada. Vennad Resenid lasksid omal kulul naabrist sepal valmistada tõstepommid, käsikud ja turnimisrõngad. Vanadest kaltsudest valmistati ka maadlusmatt. Poisid sportisid sellel pööningul paar aastat, kuid siis aeti nad sealt minema. Seejärel kolisid nad Pelgulinna Õle tänavasse majja nr. 2 (Telliskivi nurgal), mille pööningul said loa ühe talve harjutada. Hiljem kolisid noormehed kogu oma inventariga taas Maakri tänavasse ja tegutsesid seal kuni 1911. aastani, mil majaperemees hakkas pööningukorrust ümber ehitama. Kuna uusi ruume ei leitud, siis pidi raskejõustikuring oma tegevuse lõpetama. Maadlejad eesotsas Rudolf Reseniga läksid Kaasani platsi ääres asuvasse Kelleri klubisse, võimlejad aga teistesse Tallinnas tegutsenud klubidesse. Resenite raskejõustikuringist kasvas mitmeid karastatud ja tugevaid maadlejaid ning võimlejaid, kes hiljem esinesid paljudes Venemaa ja välismaa tsirkustes.

F. KELLERI RASKEJÕUSTIKU-KLUBI 1906 — 1914

hkentali kandi ja Sibulaküla piiril
asani platsi ääres tekkis 1906. aastal
skejõustikuklubi, mille organiseeri-
s oli Kaasani ja Suure Arehna
nanta) tänava nurgal asuva maja
anik F. Keller. Klubi harjutusruu-
ks tegi ta korda aias asuva suure
vikuuri. Keller muretses võrdlemisi
rraliku maadlusmati, mitmesuguseid
nge, käsikuid ja pomme. Kelleri
bis harjutasid peamiselt pagarid, kes
tasid Kelleri majas asuvas Sunni
gariäris, aga ka paljud ümbrus-
nna noormehed. Harjutada võis hom-
kust õhtuni. Igaüks tuli klubisse sel
l, kui tal parajasti aega oli. Oma-
gsed Kelleri raskejõustikuklubi liik-
d teadsid rääkida, et seal käis päeva
oksul harjutamas üle viiekümne
he, nende hulgas ka mitmed elu-
tselised, nagu G. Vahar, J. Tigane jt.
Kelleri klubi kuulsamatest kasvan-
kest võiks mainida O. Kaplurit
uroopa meister klassikalises maadlu-
s) ja Voldemar Zeisichi (elukutseliste
roopa meister klassikalises maadlu-
s).
elleri raskejõustikuklubi töötas Esi-
ese maailmasõjani, mil mehed mobili-
eriti sõjaväkke ja raskejõustikuga
gelemine soikus.

ASKEJÕUSTIKUST PELGULINNAS 1908 — 1914

oorena on inimene ikka kärsitu ja
otahteline. Tahaksin meenutada käes-
eva sajandi algust, oma noorukiaas-
taid. Olud olid tänapäevaga võrreldes hoopis teised, kuid noorukeil jätkus ka pärast 12—14 tunni pikkust tööpäeva küllalt särtsu ja jõudu, et käia tantsupidudel või pidada nn. piirisõdu.
Sajandi algul olid Tallinna nn. külade ja kantide elanike piiritülid üsna tavalised. Need tekkisid nii tõsisemate kui ka tühiste asjade pärast. Näiteks Pelgulinna poisid lihtsalt ei sallinud, et kusagilt Lillekülast või Mudakülast tulid poisid nende kandi tüdrukutega jalutama. Või tulid võõra küla mehed Pelgulinna tantsupeole. Omavahel olid vaenujalal Kassisaba ja Lilleküla, Mudaküla, Sibulaküla ja Pelgulinn, see ainuke «linn» «külade» hulgas. Tasapisi aga hakkasid piirisõjad teed andma sportlikule võistlusele. Sport murdis sisse kõigisse «küladesse».
Kuni 1905. aastani oli Pelgulinnas vaid kuus tänavat — Heina, Härjapea, Oskari (nüüdne Ristiku), Telliskivi, Rohu ja Õle. Heina ja Telliskivi tänavas seisid majad ainult ühel poolel, vastaspoolel laiusid tühjad heinamaad. Seal mängiti «katškiid», «laptuud» ja «vitšuud». 1906. aastal tuli lisaks ka kurnimäng. Kõigist neist mängudest võtsid osa nii noored kui ka vanad mehed.
1908. aasta sügisel levis Pelgulinnas ka raskejõustik ja rõngastel turnimine. Raskejõustiku tõi Pelgulinna Maakri tänava nn. Sibulaküla raskejõustikuklubi, kes ajutiselt kolis Telliskivi ja Õle tänava nurgale, Ueni maja pööningule. Siitpeale hakkas ka noorte tegevus hoopis teist suunda võtma. Kassisaba, Lilleküla ja Pelgulinna riiakad mehed ei pidanud enam piirisõdu, vaid hakkasid hoopis koos sportima.

Vana Uen lubas raskejõustiklastel kasutada maja pööningut tingimusel, et nad seal liiga suurt kära ei tee. See oli väike mure. Kehvem oli lugu spordivarustusega, kuid ka sellest saadi üle. Maadlusmati muretsemiseks tehti korjandus. Kogutud rahaga osteti puldan, turult toodi õlgi ja maadlusmatt oligi valmis.
Tõstjad tulid odavamalt toime. Kopli raudtee ääres vedeles rullikurattaid, relsijuppe ja vagunipuhvreid. Õhtul pimedas toodi sealt niipalju varustust kui vaja. Talvel harjutati pööningul, suvel heinamaal. Harjutamas käidi 4—5 korda nädalas hilisõhtul, sest alles kell kaheksa saadi töölt lahti. Turnijate harjutuspaigaks kujunes parema puudumisel Telliskivi tänava ja Paldiski maantee ristumise kohal vastu raudteed olnud väike kuusesalu, mida rahvas nimetas Holmi pargiks (enne raudtee ehitamist oli see park kuulunud lihunik Holmile). Puud olid üsna kõrgelt okstest lagedad. Sidusime kõrgemate okste vahele paraja jämedusega lati, selle külge rõnganöörid ja turnimine võiski alata. Et me «poogna» (salto) viskamisel haiget ei saaks, ajasime kahele poole lumehunnikud, kuhu siis kukkusime. Turnimisharjutused kestsid kuni kevadeni, mil päike hakkas lumehunnikuid ära sulatama. Kuna maa oli seal madal ja kevadel vesi pargis kaunis kaua püsis, kolisime Stroomi metsa ja jätkasime harjutamist seal.
Suvel oli Pelgulinna heinamaa alati noorukeid täis. Eriti suuri edusamme tehti akrobaatikas. Harjutusvara hangiti tsirkuseartistidelt. Nende numbreid püüti võimalikult täpselt järele teha. Pelgulinnast kasvaski turnijaid, kes hiljem tsirkuseartistidena tuntuks said.
Pelgulinna rammumeestel oli kavas ka ujumine. Alguse sai see 1908. aastal, kui Pelgulinnas hakati võrdlemisi palju maju ehitama. Ehitustööle tulid mitmed Kalaranna kandi mehed. Nende hulgas leidus neidki, kes olid meie kuulsa Richard Tisveldiga Kalarannast Piritale võidu ujunud. Kalaranna meeste jutu järgi olevat Tisvelt ka hea pommitõstja olnud. Kalaranna meeste mõjul oli Stroomi rand peagi ujujaid täis ja hakati võistlusigi korraldama. Distantsid olid võrdlemisi pikad: ujumine reidil seisva laevani või Piritale ja tagasi.
Maadlejad, tõstjad ja võimlejad sütitasid noori ning vanu sporti harrastama. See oli igati positiivne nähtus. Selline küllaltki aktiivne sporditegevus kestis Pelgulinnas Esimese maailmasõjani.

RASKEJÕUSTIKUHARRASTAJAD KIEK IN DE KÖKIS 1906 —1915

Eesti raskejõustiku organiseerimisajajärgul oli harjutusruumide leidmisega hästi palju raskusi. See oli meie raskejõustiku ajaloos tõepoolest «koopaelu» periood. Ja võib imeks panna, et mehed harjutasid vaatamata kõigele. Peamine oli see, et saadi maadelda ja tõsta, oli siis harjutusruum sügaval maa sees või külmas kuuris. Niisugused kannatlikud ja tahtejõulised maadluse ning tõstmise harrastajad olid ka Johannes Loorbergi ja Jakob Miili raskejõustikuklubi liikmed, kes aastaid maadlesid ja tõstsid Harju mäel Kiek in de Köki pimedas torniruumis.

05. aasta revolutsioonilistel päevadel
unes Nei-Veiseriku raskejõustiku-
ubi, mis asus Suur-Kompassi täna-
s Lavrovi aidas. Selle üheks asuta-
ks oli olnud J. Loorberg (kuulsa jõu-
ise Maria Loorbergi vend). Loorber-
de perekond elas tol ajal Kiek in de
Köki juures väikeses majas. Vaatamata
rmile ajale, mil igasugune rahva-
gunemine oli keelatud, hankisid
aria ja Johannes Loorberg 1906. a.
iek in de Köki tornivahilt loa raske-
ustiku harrastamiseks torni teisel
rrusel, mis asus maa sees. J. Loor-
rg, kes töötas Trümpelmanni vabri-
s, kutsus ka oma töökaaslasi Kiek in
Köki torni raskejõustikku harras-
ma. Nii harjutati seal omaette ja
metliku loata kuni 1909. aastani, mil
ineti J. Miili klubiga, kes samuti
rni kasutas ja politseilt kooskäimi-
ks loa oli hankinud.
agarisell Jakob Miil oli raskejõustiku-
ubi organiseerinud oma korteris
äike-Karja ja Müürivahe tänava
rgamajas juba 1908. a. Ühendatud
ubi registreeriti raskejõustikuseltsi
Aberg» nime all, kuid rahvas kutsus
da endiselt Miili klubiks. Kiek in de
ökis harjutati ja võisteldi mitu aas-
t. Alles 11. jaanuaril 1912. aastal
oliti Harju mäelt alla Peetri plat-
le majja nr. 3 (praegusel Võidu välja-
ul).
. Miil korraldas sageli võistlusi ja
gas võitjaile ka auhindu. Samuti
orraldas ta maadlusvõistlusi naisraske-
ustiklastele, sealhulgas 4. jaanuaril
914. a. Baltimaade maadlustšempio-
aadi naistele.
eiste raskejõustikuklubidega võisteldi
Lootuse» ja «Pandorini» seltsi korral-
atud pidudel. Võitjale anti peo korral-

daja või klubi eestseisuse poolt auraha, mis oli tavaliselt hõbedast ja üle kullatud. Auraha sisse oli graveeritud ka võistluse aeg ja koht, mis andis sellele erilise väärtuse. J. Miili klubi suurimad esivõistlused tõstmises toimusid 15.—17. detsembrini 1911. a. Osa võttis 136 võistlejat (klubi liikmete arv oli veidi üle 200). Võisteldi ühe käega surumises ja tõukamises ning kahe käega surumises ja tõukamises. Võitjaks osutus Voldemar Zeisich.

Klubist sirgus teisigi tugevaid maadlejaid ja tõstjaid, nagu J. Jegorov* ja A. Puks, kes olid Venemaa meistrid maadluses, Jaan Tankmann**, kellest sai üks Venemaa paremaid tõstjaid ja maadlejaid, võimlejad ning maadlejad Johannes Kelberg ja Kusma Kõrve, samuti hilisem Eesti rahvusmeeskonna maadlustreener Nikolai Kursman.

Miili-Loorbergi klubi lõpetas oma tegevuse 1915. aastal, sest enamik selle liikmetest mobiliseeriti sõjaväkke.

SPORDI- JA MUUSIKASELTS «VAMBOLA»

1909 — 1911

Seltsi asutajateks olid Maakri tänava ja selle ümbruse majaomanikud eesotsas Hermsiga. 11. veebruaril 1909. aastal toimus seltsi avamisõhtu. Seltsi hingeks oli suur Lurichi ja Abergi austaja ning laulu- ja muusikasõber Herms.

* J. Jegorov põgenes 1918. a. saksa okupantide eest Venemaale. Suures Isamaasõjas oli partisan. Langes sakslaste kätte vangi ja lasti maha.

** Jaan Tankmann langes valgete vastu võideldes 1919. a.

Alustati pommitõstmisega, edaspidi taheti spordi, muusika ja laulu juurde tuua kogu Maakri tänava noorus. 1910. aastal aga Herms suri ning tema järgijad ajasid seltsi korterist välja, sest pommitõstjad rikkusid nende rahu. Selts kolis Suur-Tartu maanteel asunud karskusseltsi «Valvaja» teemajja. «Vambola» liikmed rikkusid aga korduvalt «Valvaja» põhikirja, sattusid maja peremeestega vastuollu, läksid politseiga tülli ning 1911. a. «Vambola» suleti.

V. S. «SPORT»

1912 — 1940

Võimlemisseltsi «Sport» asutamise mõtte algatajateks olid Kassisaba, Mudaküla, Kelmiküla ja Lilleküla spordiharrastajad, kes enamikus kuulusid Artur Kuke klubisse. Kuke eestvedamisel tehtigi seltsi asutamiseks mitmeid katseid, kuid kuberner Korostovets lükkas need tagasi. Kord ei meeldinud talle põhikirja üks, kord teine punkt. 20. mail 1912. a. seltsi põhikiri siiski kinnitati. Seltsi esimene juhatus valiti järgmises koosseisus: esimees Artur Kukk, abiesimees A. Möhlmann, kirjatoimetaja A. Keisermann, kassapidaja A. Birkendorf, korraldajad J. Lord ja H. Mälson.

Tegevusprogrammi võeti võistluste korraldamine mitmel spordialal. Esimesteks suurematekss kujunesid 13. jaanuaril 1913. a. korraldatud kiiruisutamisvõistlused Tallinna Reaalkooli liuväljal. Kavas oli veel mõndagi huvitavat, kuid sõda tegi sellesse omad korrektiivid. Nimekaid maadlejaid ja tõstjaid hakkas «Sport» andma alles 1920-ndatel aastatel. «Spordi» perest võrsus olümpiavõitjaid, maailmameistreid ja Euroopa meistreid. Maadlejate kasvatamisel tegi palju Anton Ohaka, kes pühendas end noorte õpetamisele. 1934. aastal võitsid «Spordi» maadlejad Eesti meistri tiitli klassikalises maadluses kõigis seitsmes kaalus!

«Spordi» võib asetada 1920-ndate ja 1930-ndate aastate maadlustegevuse organiseerimisel ja heade maadlejate avastamisel aukohale. Selle tõendamiseks pole vaja palju sõnu kulutada: V. Väli, K. Palusalu, A. Kusnets, A. Neo, R. Loo, V. Roolaan, N. Karklin — rahvusvahelisel areenil tuntud mehed, kellest pikemalt teeme juttu biograafilises osas. Lisaks neile paljukordsed Eesti meistrid J. Põntson, A. Teearu (1932. a. tuli ka USA-s New Yorgi osariigi vabamaadlusmeistriks), O. Pohla, F. Kranberg, H. Kristal-Kaaremäe, A. Kukk ja mitmed teised nooremad mehed, kes sirgusid tublideks maadlejateks.

«Spordis» harrastati innukalt ka tõstmist. Eesti paremiku hulka jõuti 1930-ndate aastate algul. 1931. a. Läti-Eesti maavõistlusel Riias olid Eesti meeskonna kõik viis meest «Spordist», 1933. a. Eesti meistrivõistlustel said «Spordi» tõstjad neli esikohta ja 1935. a. esimesel maavõistlusel Rootsi vastu oli Eesti meeskonnas samuti neli meest «Spordist». Olümpiamängudel, maailma- ja Euroopa meistrivõistlustel ning maavõistlustel käis samuti arvukalt «Spordi» tõstjaid: A. Luhaäär, R. Teitelbaum, A. Mäll, K. Raag, Ch. Roos, E. Lund, L. Miller, G. Ernesaks, J. Mändmets ja P. Mürk.

«Sport» võttis enda peale ka poksiharrastajate ühendamise. 1921. a. tuli kokku rühm poksihuvilisi eesotsas

larlampieviga ning otsustas tegevust tada. Harjutamas käidi «Spordi» akul ja riietusruumis (laudadest kulöödud kuur). Treenimiseks olid lkuuris üles seatud raske saepuru- ja pirnpall, kasutati ka hüppere. A. Harlampievi eestvedamisel ti augusti algul esimeste omavahe- võistlusteni. Ka esimese välisreisi id poksijad veel samal aastal. 1. oktbril 1921. a. kohtuti Helsingis sealse eskonnaga (4:4).
gus oli raske, sest poksi peeti tooreks rastuseks. Alles aastaid hiljem nistati poks meil täieõiguslikuks rdialaks. Vaatamata poksi vähesele pulaarsusele viisid oma ala entusiasjuba 1923. a. läbi esimesed Eesti istrivõistlused poksis. A. Harlamv, N. Maatsoo-Matsov, V. Palm ja Nirk korraldasid poksikursusi, milt võttis osa arvukalt noori. Tulemul ei lasknud end kaua oodata. 1926. a. avutasid Eesti meistri tiitli kolm pordi» poksijat, 1927. a. aga juba s poksijat: J. Viikberg (sulgkaal), Lilender (kergekaal), H. Springberg eskkaal) ja K. Kott (poolraskekaal). 27. a. kerkis esile Roman Kuura, kes itis Eesti meistri tiitli poolraskekaas neli korda.
29. aastal lahkusid «Spordist» V. Palm, nnad Matsovid ja V. Einmann ning utasid koos kalevlase K. Tenderiga allinna Poksiklubi. Sellega algas uus app Eesti poksiajaloos.
anema põlve poksijatest oli «Spordis» ieldamatult parim Valter Palm, keda nimetatud ka Eesti esimeseks suurpksijaks. See Tallinna Reaalkooli pilane pühendas end jäägitult poksile. inga treeninguga sai temast meister, da sageli kutsuti osa võtma rahvusvahelistest võistlustest. Olümpiamängudel ja EM-võistlustel tal ei olnud küll õnne, kuid hiljem, elukutselisena, peeti V. Palmi üheks tugevamaks kergekeskkaallaseks (võitis USA-s ka nn. kuldkindavõistlused).
Harlampievi, vendade Matsovite ja teiste eespool nimetatute kõrval oli üheks tublimaks poksijaks ning organisaatoriks tartlane Konstantin Gern (1893—1954). Alustanud sportimist juba noorukina, jõudis ta 1000 m jooksus isegi Venemaa rekordini (2. 39,9). Tegelnud raskejõustiku, maadluse ja tõstmisega, valis Gern lõpuks oma põhialaks poksi. 1917. a. tuli ta Vene laevastiku meistriks raskekaalus. 1921. a. valiti K. Gern «Spordi» juhatuse liikmeks (oli seda 1940. aastani). Harjutas ja võistles ise (tuli 1926. a. Eesti meistriks poolraskekaalus), tiivustas noori ning oli treeneritele abiks. K. Gern valiti ka raskejõustikuliidu juhatusse, kus tegutses kaua aega aseesimehena. Ametilt oli K. Gern trükitööline.
Järgmise generatsiooni poksijaina tõusid «Spordist» meistritroonile kukkkaallane M. Glücke, sulgkaallane K. Jegorov, kergekaallane E. Misler. Samad mehed võistlesid vahelduva eduga ka palju kordi välismaal. Edasi kerkisid esile kergekeskkaallane L. Nielender (6-kordne Eesti meister), A. Reinke (5-kordne Eesti meister) ja E. Taar (4-kordne Eesti meister).
Kogu oma olemasolu jooksul oli võimlemisselts «Sport» tugevaim raskejõustikukants Eestis. 1920-ndatel aastatel ja 1930-ndate aastate algul oli «Sport» ka Eesti jalgpallis juhtpositsioonil.

TALLINNA SPORDISELTS «OLÜMPIA»

1913 — 1925

«Olümpia» oli Tallinnas üks viimaseid spordiseltse, mis asutati tsaariajal, nimelt 1913. aasta sügisel. Seltsi asutajateks olid võimlemisseltsi «Sport» (1912) asutajaliikmed Artur Kukk, Heinrich Paal, E. Klee, N. Vassiljev jt. Miks oli vaja uut seltsi?
Asi oli selles, et 1913. a. kevadel astusid «Spordi» liikmeiks «Dvigateli» spordiseltsi «Merkur» kõik jalgpallurid eesotsas nende juhi A. Rosenstrauchiga. Pooldades ainult jalgpalli, takistasid nad tegelemist teiste spordialadega. Seltsis tekkisid lahkhelid. Kuna uustulnukaid oli paras hulk mehi, siis said nad seltsi aastakoosolekul võimu enda kätte ja ajasid koostöö nurja. «Spordi» asutajad ei nõustunud nii ühekülgse sportliku tegevusega ning paljud astusid koos esimehe Artur Kukega seltsist välja. Vastukaaluks «Spordile» asutasid nad uue spordiseltsi, mille nimeks sai Tallinna Spordiselts «Olümpia». Et uue seltsi asutajaliige Vassiljev oli kubermangukantselei ametnik, siis läks ka põhikirja kinnitamine üsna ladusalt.
1913. aasta talvel tehti algust uisutamise ja teiste talispordialadega. Järgmisel kevadel hakati ka jalgpalli mängima ja kergejõustikku tegema. Kooskäimise koha ja harjutusruumide leidmisega oli esialgu raskusi, kuid sellest saadi peagi üle. Kokkutulekukohaks sai Mustpeade klubi Pikas tänavas, kergejõustiklased ja jalgpallurid käisid harjutamas Tornide väljakul, võimlejad ja tõstjad Kloostri tänavas Aleksandrikoolis (praegune I keskkool). Maadlusmatti ei saanud kuskile paigutada ja seepärast saadeti «Olümpia» maadlejad Talinna Vabatahtlikku Atleetide Klubisse, mis tegutses Rannavärava mäe juures linna tööhoovi kuuris. Esimese maailmasõja ja Kodusõja ajal lõpetas enamik seltse töö. «Olümpia» kuulus nende hulka, kus trotsiti raskeid ja ärevaid aegu ning hoiti sportlasi tegevuses nii palju kui vähegi võimalik. 19.—20. maini 1918. a. korraldati oma harjutusväljakul isegi kergejõustiku- ja jalgpallivõistlused!
«Olümpia» elas rasked ajad üle suhteliselt hästi, kuid lagunes 1920-ndate aastate algul, mil taas alustasid tegevust vahepeal varjusurmas olnud seltsid, kes pakkusid sportlastele paremaid võimalusi kui «Olümpia». Enamik «Olümpia» tõstjaid läks üle «Kalevisse», maadlejad aga «Sporti» ja «Kalevisse». Ka osa juhatuse liikmeid läks teistesse seltsidesse. Raskeks löögiks oli Artur Kuke lahkumine Tallinnast. Ta asus elama Soome. Seoses paljude liikmete lahkumisega keelas Tallinna näitusekomitee harjutusväljaku kasutamise, Aleksandrikool aga ei üürinud enam võimlat. Kõigi raskuste kiuste jäid «Olümpiale» truuks kaks jalgpallimeeskonda, grupp kergejõustiklasi, võimlejaid ja uisutajaid. Agaramad mehed eesotsas Leopold Meitega asusid juhatusse ja püüdsid päästa, mis päästa andis. Renditi Hermanni ja Aleksandri (praegune Kunderi) tänava lõpus asuv tühi maa-ala, kuhu rajati mängu- ja harjutusväljakud ning ehitati omal jõul ka laudadest hoone. Seal harjutati võimlemist ja tõstmist ning hiljem kombineeriti isegi maadlusmatt. Kuna seltsi tulud koosnesid ainult liikmemaksudest ja linnas ei olnud loota kuigi suurt

tulekut võistluste ning pidude raldamisest, võttis juhatus orien- maakeskustele. Moodustati isegi näitetrupp. Ja asi edenes. Päeval eti maarahvale mitmesuguste rdialadega, õhtul aga anti etendusi. jasõite tehti Kohilasse, Raplasse, alé ja paljudesse teistesse kohta- se. «Olümpia» liikmed abistasid akeskuste noori seltside asutamisel sporditöö organiseerimisel. Näiteks ati asutada Kohila Spordiselts isivus».

tegutses «Olümpia» kuni 1925. aas- i. Siis tuli kõigele ootamatu lõpp. ndiomanik Sinisoff tõstis rendi nii geks, et selts pidi harjutusväljakult u hoonega ära kolima. Juhatus rdus uue harjutusplatsi saamise pal- a linnaisade poole, kuid seda ei uldatud. Mehed olid virelemisest linud ja nii see võrdlemisi elujõuli- muutunud organisatsioon likvi- ruski.

STI NOORTE ÜHING «TUNGAL» 1917 — 1925

17. aastal pandi alus Eesti Noorte ingule «Tungal». Organiseerijaiks rühm noormehi ja neide Volta vab- ust, kunsttööstuskoolist, tütarlaste mmertsgümnaasiumist, tütarlaste ubanduskoolist ja teistest koolidest: fred Ploompuu (Volta vabrikust, hil- n kooliõpetaja), Ida Loo (hiljem Estonia» teatri primadonna, helilooja vald Aava abikaasa), Voldemar Loo da Loo vend, kirjutas libreto Evald ava ooperile «Vikerlased»), Robert rno, August Kuurberg, August Pä- sta, Gustav Härm, Evald Seiler, graafik Eduard Viirált ning paljud teised. Esimeheks valiti Emma Intal-Loo tütarlaste kommertsgümnaasiumist.

Ühingu põhikiri nägi ette laulukoori, näite- ja joonistamisringi asutamise ning tegelemise spordiga.

Spordialadest leiti kõige sobivam olevat maadlus. Ühingu organiseerimise algul jõudsid Ameerika-reisilt kodumaale tagasi Georg Lurich ja Aleksander Aberg. Nende saabumine innustas ühingu meesliikmeid maadlussporti harrastama. Üks agaram organiseerija oli Eduard Viiralt. Maadlejad üürisid kunstnik Paul Liivaku isa majas Israeli tänav nr. 12 ruumi ja muretsesid ka maadlusmati. Tolleaegsete maadlejate mälestustest selgub, et Georg Lurichit paluti meestele maadlusvõtteid õpetada. Lurich olevat neid hea meelega abistanud.

Helmi Allik-Jakobson, kes oli ühingu esimees 1918. aastal, jutustas: «Georg Lurichi ja Aleksander Abergi võidud kinoteatris «Rekord» korraldatud võistlustel ajasid meie mehed nii hasarti, et otsustasime korraldada ühingu esivõistlused maadluses. Osavõtjaid oli küllalt palju. Sel ajal ei jaotatud maadlejaid veel kaalukategooriatesse, iga mees pidi ise enda eest väljas olema. Ühingu absoluutseks tšempioniks tuli Evald Seiler, kes oli kõige rohkem Lurichi juures õppimas käinud. Võistluste lõppedes andsime võitjaile ka diplomeid ja auhindu. See oli meie ühingu maadlusalases tegevuses suursündmus, mis andis seltsi noortele rohkesti indu harjutamiseks. Suuri teeneid võistluste organiseerimises oli Eduard Viiraltil.

Kui 1918. aastal sakslased Eesti okupeerisid ja nende kindral von Seckendorf nõudis kõigi ühingute ja seltside põhikirjade esitamist Saksa sõjaväekomandantuurile, siis esitasin ka «Tungla» põhikirja. Et meie põhikirjas ettenähtud neljast sektsioonist oli neile vastuvõetav ainult maadlussektsioon, siis ei antud ühingule edaspidiseks tegevuseks luba. Kuid sakslased ei tundnud eestlaste jonni ja visadust. Meie ühing läks «põranda alla». Esinesime oma laulukooriga maal Eesti Rahva Muuseumi koori nime all. Maadlusharjutusi ei kontrollitud ja maadlust harjutati vanas kohas edasi.

Pärast Saksa okupatsiooni lõppu võis ühing jälle oma endise nime all tegutsema hakata. Seoses ülikooli astumisega hakkasid esimesed asutajaliikmed järkjärgult Tallinnast lahkuma. Järeltulijad ei suutnud aga ühingu ergast vaimu ülal hoida ning «Tungal» suikus 1925. aastal jäädavalt unne.»

RASKEJÕUSTIK KODANLIKU EESTI PÄEVIL TALLINNAS

Kodanliku vabariigi päevil polnud raskejõustiku harjutamistingimused Tallinnas kuigi palju paremad kui meie raskejõustiku algaastail. Ruumid olid viletsad. Näiteks ühe Tallinna suurema spordiseltsi «Kalev» harjutuskohaks oli Gonsiori tänavas halva valgustusega, vaevalt 2 meetrit kõrge, 5 meetrit lai ja umbes 7 meetrit pikk katusealune ruum. Tõsteruum oli siiski veidi valgem. Duši jaoks saadi vett alt köögist. Vesi sealt küll ainult nirises, kuid dušš täitis siiski oma otstarbe. «Kalevi» maadlejate harjutusabinõude varu koosnes vaid paarist pommist, tõstjatel oli selle asja kohta keskpärane tõstekang.

Võimlemisseltsi «Sport» harjutusruum oli suurem, valgem ja õhurikkam, kuid selles 12 meetri pikkuses ja 5,5 meetri laiuses ruumis käis harjutamas tohutu hulk raskejõustiklasi. Treeningud algasid juba kella nelja-viie paiku pärast lõunat ja lõppesid kella kümne-üheteistkümne ajal õhtul. Maadlejad ja poksijad harjutasid ühises ruumis, kumbagi gruppi kuulus umbes 40—50 meest. «Spordi» tõstjad olid ruumi suhtes paremas olukorras — nad said harjutada umbes 25 m^3 suuruses õhurikkas ruumis. Vaatamata sellele, et ruumid olid võrdlemisi viletsad, käidi treeninguil siiski agaralt.

Suurem maadluskants Tallinnas oli Eesti Töölisspordi Liidul. Selleks oli Tõnismäel Pärnu maanteel asuv võimla (praegu kuuluvad need ruumid VSÜ «Kalevile»). Eesti Töölisspordi Liidus tegeldi palju maadlemisega, kuid vähe tõstespordiga. Selle suure organisatsiooni kohta oli maadlusruum siiski väike.

1920. aastal organiseerisid spordihuvilised Nõmmel spordiseltsi «Kalju», kus muu kõrval tegeldi ka raskejõustikuga. Alguses harjutasid raskejõustiklased päris agaralt, kuid peatselt nende tegevus soikus.

Raskejõustikku harrastati spordiseltside juures kõrvalalana. Iseseisvat raskejõustikuorganisatsiooni ei olnud. «Kalevi» juures oli küll raskejõustikuosakond, kuid põhilised küsimused, nagu suuremate võistluste korraldamine, ühendusse astumine mõne välismaa spordiseltsiga, rahalised küsimused jt. otsustas peaseltsi juhatus. Kuna peaseltsi juhatusse kuulusid enamikus kergejõustiku pooldajad, siis jäid raskejõustikuosakonna küsimused sageli

aplaanile. Muidugi tekitas see raske-
stiklastes meelepaha ja nad otsus-
d asutada iseseisva raskejõustiku-
anisatsiooni. Mõtte algatajateks olid
red Schmidt (Ain Sillak), Ernst
ge, Roman Kuura ja mitmed teised.
e organisatsiooni nimeks pandi
me Atleet-klubi eeskujul Eesti
leet-klubi. Klubi põhikiri kinnitati
5. aastal. Juhatusse valiti Ernst
mann (esimees), Ernst Selge (abiesi-
es), Alfred Schmidt (sekretär),
Hus Trumm (laekur) ja Roman Kuura
ge). Klubi harjutusruumiks sai
uses «Kuld Lõvi» kelder, hiljem
riti kino «Grand Marina». omanikult
inovilt kino peal asuvad ruumid, mis
olid suured, ilusad ja puhtad. Klubi tegevus võitis poolehoidu ja laienes päev-päevalt. Tartus ja Narvas asutati Eesti Atleetklubi osakonnad. Klubi korraldas ka võistlusi. Elevust ei jätkunud siiski kauaks — klubi toetavad rahamehed hakkasid oma rahaasjades tagurpidi minema, Spordiliit aga ei toetanud Atleetklubi, ja nii see 1929. aastal laostuski.

Ajavahemikul 1930 — 1940 tegutses enamik poksijaid Peeter ja Nikolai Matsovi asutatud Tallinna Poksiklubis, samuti väikeses poksiklubis «Gong». Mõlemad klubid asusid ühe katuse all Sadama tänavas.

RASKEJÕUSTIK TARTUS JA TARTUMAAL

Eesti tugevamateks ja kuulsamateks jõumeesteks on peetud läänlasi. Eriti Läänemaa mehed ise on armastanud sellega kiidelda. Läänemaal on olnud küll kuulsaid jõukangelasi, kuid Eesti tugevamate meeste kantsiks tuleb siiski pidada Tartut ja Tartumaad. Sealt on tulnud kõige rohkem raske- ja poolraskekaallasi.

Nimetagem kõigepealt Georg Hackenschmidti, siis kuulsat hammastega tõstjat pagar Tõnis Miili, tugevaid elukutselisi maadlejaid Oskar ja Aleksander Schneiderit, Karl Paabutit, Juhan ja Hans Kobbingit, Bruno Hackenschmidti, mitmekordset maailmameistrit Jaan Jaagot, mitmekordset Euroopa meistrit Johannes Tigast, Julius Tomsoni, kes asutas Helsingi Eesti Atleetklubi, Karl Tombergi, Ado Laursoni, Karl Mosinat, Tavet Ehrlichi, Paul Ingermani, August Andréed, Julius Komusaart, Oskar Offrilli, August Sirki, Oskar Sirki, Arnold Teppanit, Albert Raagi, Kalju Raagi, Johannes Raagi, Venemaa maadlusmeistreid J. Kurvitsat, K. Vildmanni ning Eduard Hermanni. Hiljem täiendasid Tartu meeste kuulsusebilanssi Johannes Kotkas ja August Englas.

Tõstmises on tartlastest olnud rahvusvahelises tipus Eduard Vanaaseme, Saul Hallop, Alfred Puusaag, Johannes Kikkas. Peale nimetatute tuleb märkida häid tõstjaid-maadlejaid-organisaatoreid vendasid Palme (4 venda), kes meie raskejõustiku ärkamisajal agaralt tegutsesid.

Tartu ja selle ümbruse raskejõustikuajalugu võime alustada 1891. aastast, mil toimusid esimesed tõstevõistlused (rahvapeol 18. augustil). Võitjaks tuli keegi Heide-nimeline.

Maadlusega tutvusid tartlased poolteist aastat hiljem, mil Tartus esines K. Reitneri tsirkus. Selles esines elukutseline itaalia jõumees Leonardo, kes kutsus rahva hulgast mehi endaga maadlema. Tartu lihunikusell Eduard Meisner võttis väljakutse vastu. Ta oli maadluses küll päris võhik, kuid jõudu oli mitme mehe eest. Maadlus lõppes viigiga ja itaalia jõumees ei julgenud tartlasi enam endaga maadlema kutsuda.

1895. a. külastasid Tartut teist korda välismaa elukutselised jõumehed-tõstjad. Ka seekord leidus Tartus välismaa jõumeestele vastaseid, kellest eriti väärib esiletõstmist pagarmeister Tõnis Miil. Tartu «Postimehest» võime lugeda:

«Laupäeval, 2. detsembril 1895. aastal

SUUR VÕIDUTÕSTMINE

Tartu linna tuntud suure jõumehe, pagarimeister ja kondiiter Promenaadi uulitsalt, hr. Tõnis Miili ja jõumeeste kuninga H. Stahnke vahel 100 rubla peale.»

Ja võistluste käigust: «Ciniselli tsirkuses on juba mitmendat päeva võistlused pommitõstmises päevakorral. Meie linna kaunis tuntud rammumees, pagarimeister T. Miil kutsus mineval nädalal tsirkuse jõumeest Stahnket ajaleheskavalikult üles temaga pommide tõstmises võistlusele välja. Hr. Stahnke võt-

utse vastu ning laupäeval oli esi- võidu tõstmine, mis lõppes use jõumehe võiduga, kuid lõpu- s jäi veel tegemata, et järg tulemata jääks. Sellepärast järgneski ka aspäeva õhtul uus jõukatsumine rimeister Miili ja pommimehe nke vahel; hr. Stahnke olla 100 a võiduhinnaks määranud ja nüüd oota, et tema, hr. T. Miil, tsirkuse dale kõik vägitükid järele teeb. vast oli esmaspäeval vähem kui päeval, aga siiski kaunis ohtrasti. evusega oodati ja vaadeldi võistlust. a peab ütlema, et hr. T. Miil on ugev rammumees, päris väike Sim- ise; mõnes tükis ei andnud tsirkuse rale, kes ju oma igapäevases ametis midagi järele, aga üleüldiselt käis Stahnke temast niihästi väleduse ka üksikute kehaliikmete, iseäranis ja sõrmede tugevuse poolest üle. lõppes ka see võistlemine tsirkuse- e võiduga.»

7. a. külastas Tartut Georg Lurich. a meeldiva esinemisega võitis ta e tartlaste südamed. «Durovi kuses oli eile õhtul vähe rohkem tajaid kogunud, kui harilikult vii- stel päevadel, sest kuulus vägimees org Lurich esitles ennast meie linna nikkudele. Nagu juba esimene ette- e näitas, on jõumees omas asjas osav tugev ja võitis oma meeldiva, lahke kuga ja tublide jõu proovidega kohe kide pealtvaatajate südamed, nõnda teda rohkete kiiduavaldustega mitu rda uuesti välja kutsuti, kusjuures ikka raskemaid ja keerulisemaid gitükka näitas. Järgmised etteasted vad ka maadlemise poolest vist õige vitavad olla,» kirjutas «Postimees». rich, esinedes Tartus Durovi tsirku- ses, kohtus seal ka Sergei Jelissejeviga (II), kes oli üks esimesi dr. Krajewski õpilasi ja oli võitnud raskejõustikus juba suure kuulsuse. Lurich kutsus vene vägimehe võistlema ja pakkus Jelissejevile auhinnaks 100 rubla, kui see samad pommid kahe käega üles tõstab, mida tema ühe käega ülal hoiab. Jelissejevil jäi 100 rubla saamata.

Ka Tartu maadlejad proovisid G. Lurichiga jõudu. Näiteks Ader ja Paulson. Lurich pani mõlemad lühikese võistluse järel selili.

Tartus astus Lurichi vastu välja ka Riia esimaadleja Samson, kes oli dr. Krajewski klubi kasvandik.

«Otsustav võidumaadlemine jõukangelase hr. Georg Lurichi ja Riia jõumehe hr. Samsoni vahel Durovi tsirkuses oli eila kaunis põnev. Kohe algusest saadik käis hr. Lurich oma vastasele südisti pääle, nõnda, et see muuks palju mahti ei saanud, kui enese kaitsmiseks. Aga ka vabamatel silmapilkudel ei nähtud hr. Samsonil suurt himu päälekäimiseks olevat. Ta ootas enamasti ettevaatlikult, mis teine teeb. Hr. Lurich selle vastu oli päälekäimiseks väsimata ja enese kaitsmiseks ütlemata painduv ja osav, nõnda et umbes 8-minutilise võitluse järele oma kaunis tubli vastase täiesti maha sirutas. Hr. Lurichi kärmus ja osavus sundis vaatajaid otse imestama. Tormilised kiiduavaldused saivad temale osaks,» kirjutas «Postimees» sellest kohtumisest.

Georg Lurichi esinemine Tartus oli küllaltki suureks propagandaks tartlastele. Pärast tema lahkumist algas Tartus kohe palavikuline raskejõustiku harrastamine. Taheti Lurichi tõstevõtteid ja maadlusvigureid kohe järele proovida. Noorte spordiharrastajate hulgas tekkis ka spordikoondise või seltsi asutamise mõte. Esimesena tegid sellega algust Tartu noored trükitöölised, asutades 1897. a. seltsi, mille nimeks pandi Keha ja Vaimu Arendamise Selts «Noorus». 1898. a. kinnitati teise spordiseltsi — Tartu Jalgratta-sõitjate Seltsi «Taara» põhikiri.

1901. a. asutasid vennad Palmid jt. spordiseltsi «Aberg», millele peatselt lisandus puht raskejõustikuselts «Georg Lurich». Kergejõustikuharrastajad asutasid oma spordiseltsi «Tervis». Peale mainitud seltside hakkas Tartus tegutsema veel kaks vene üliõpilaste spordikoondist, kus harrastati peamiselt raskejõustikku: «Üliõpilaste Spordiring» ja «Igakülgse Arendamise Selts».

KEHA JA VAIMU ARENDAMISE SELTS «NOORUS» («SANGERNEBO POLK»)

1897 — 1900

See oli ühel augustiõhtul 1897, kui trükitöölised Karl Jungholz ja Fritz Buidt Konrad Mäe, K. Jentsoni ja A. Meibaumi enda juurde M. Sangernebo aeda kutsusid (Sangernebo oli Buidti korteriperemees), et juba ammu tekkinud kindlama kooskäimise mõte lõpuks läbi arutada. Meestel oli idee asutada midagi ringi taolist, kus harrastatakse näitemängu ja harjutatakse pommitõstmist. Viimaseks oli neile otsustava tõuke andnud Georg Lurichi esinemine Tartus.

Sellele esimesele kokkutulekule järgnes peatselt teine, kolmas, neljas... Neist võtsid osa juba ka A. Jentson, A. ja J. Enmann, S. ja E. Talvik, L. Leismann ja E. Scoba. Seda rühmitust tunti Tartus «Sangernebo Polgu» nime all. Tasapisi tekkis kava kujundada kindel selts, millel oleks oma põhikiri ja tegutsemisluba. Põhikiri koostatigi ja nimeks valiti Keha ja Vaimu Arendamise Selts «Noorus», sest sportimise kõrval nähti ette ka mõtete vahetamist ja muid vaimse arendamise viise. Kuna loa saamine polnud nii lihtne, loobusid mehed ametliku seltsi loomise plaanist ega registreerinudki «Noorust». Kõik koosolekud siiski protokolliti ja üritusi korraldati vastavalt n.-ö. vaikselt kinnitatud põhikirjale.

Seltsi üheks eesmärgiks oli propageerida igati rahvuslust. Üks esimesi otsuseid sundis taganema saksa keelest ja paika andma eesti keelele. Isegi võõrkeelseid sporditermineid püüti asendada emakeelsetega. Nii pärineb sellest ajast sõna «jõustik», mis võeti tarvitusele «atleetika» asemel. Spordi arendamise kõrval tegeles rühmitus ka näitemängu ja sõnakunstiga. Nii peeti Sangernebo aias omavaheline piduõhtu, mille kava oli järgmine: 1) näidend «Poissmehed», 2) deklamatsioon «Lembitust» — A. Meibaum, 3) raskejõustikunumbrid — A. Meibaum.

Raskejõustikunumbritega esinenud A. Meibaum oli juba mõnda aega sel alal harjutanud. Maadlus- ja tõstevõtted oli ta õppinud koolivennalt G. Hackenschmidtilt. Ka pommid sai Meibaum Hackenschmidtilt, kes need spordihuviliste palvel jättiski Sangernebo aeda harjutamiseks. Seal käis tõstmas üsna suur grupp noormehi. Eriti südiks osutus K. Mägi.

Talvel lavaharjutused ruumide puudumisel soikusid, pommitõstmised aga jätkusid, kuigi kitsas toanurgas polnud

ti mõnus treenida. Kevade tulekuga
algas kõik jälle täie hooga. Aia-
jakese näitelava asendati spetsiaal-
t seks otstarbeks ehitatud ruumika
suva lavaga, mida võis tarvitada nii
ljas kui ka toas. Nüüd järgnes pidu-
tu piduõhtule, mille kava muutus
ditsiooniliseks: näidend, deklamat-
onid (tavaliselt Frieda Sangernebo,
Meibaumi ja mõnikord ka Ed. Hubeli
tuses) ja raskejõustikunumbrid (pea-
gelt K. Mäe ja A. Meibaumi poolt).
bliku moodustasid asjaosaliste tutta-
d ja uudishimulikud naabermajade
tuseil ning aiaäärtel.
98. a. suvel käisid K. Mägi ja mitmed
kaaslased leeris. Neile jäid meelde
etri koguduse õpetaja H. G. Eisen-
hmidti manitsuslause algsõnad:
Maailma latse . . .». Naljatades korda-
l nad seda ütlust, kuni sellest kuju-
s sangernebolaste teisiknimi.
lust haaratud, hakati otsima avara-
at tegutsemisvälja. Kui eesti üliõpila-
d hakkasid organiseerima saksa
v. Deutscher Jünglings-Verein'i»
urde eesti osakonda, olid sangerneb-
sed innukad kaasalööjad. K. Jungholz
A. Enmann olid juba varem mainitud
ltsi liikmed. Eesti osakonna asutamise
rel (1898) astusid uue tegutsemis-
lja otsijad terves koosseisus selle
kmeks. Loomulikult ei hakanud need
aadlusmehed ja näitlejad seal oma
let muutma. Samal ajal kui teised
ltsi liikmed tegelesid kõneõhtute ja
uluharjutamisega, võtsid «maailma
psed» enda peale piduõhtute korral-
mise. Juba esimene piduõhtu tõi
ltsi vagatseva hingelaadiga juhtidele
latuse. Nimelt mängisid sel õhtul
ndatavas näidendis naisosi naised ja
idendis ettenähtud joogiks tarvitati
päris ehtsat veini. Kristliku ühingu senise traditsiooni järgi esitasid naisosi ainult mehed, kõnelemata muidugi laval alkoholi tarvitamisest. Konflikti õnneks ei tulnud ja julged algatajad jätkasid oma joont. Lisaks näitlemisele hakati evangelistlikus ühingus harrastama võimlemist. Samal aastal korraldati kaks pikamaajooksu Tartust Volti. Esimeses jooksus oli võidumees K. Jungholz, järgnesid K. Mägi ja K. Jentson.

Sangernebo aiateatris anti etendusi ja tehti sporti veel 1900. a. suvelgi, kuid juba ilma K. Jungholzita, kes oli sõitnud välismaale sealse teatriga tutvuma. Et «Taara» ruumides olid hoopis lahedamad võimalused, oli sangernebolaste üleminek sinna loomulik. Nii hajus see Tartu esimene spordialane vabarühmitus.

JURJEVI JALGRATTA-SÕITJATE SELTS «TAARA»

1898 — 1913

«Taara» asutajateks ja esimeseks juhatuseks olid Leopold Jürgenson (esimees), J. Veski (sekretär), G. Reinbaum (kassapidaja), Mihkel Martna (majavanem), Tiitso (majavanema abi), Lõhmus (juhatuse liige). Seltsil oli suur mõju nii teatri- kui ka spordielus.

Möödunud sajandi viimaseil aastail oli jalgrattasport linnades võrdlemisi laialt harrastatud ala ja jalgrattaseltse leidus mitmes paigas. Kuid ekslik oleks «Taara» sünnipõhjusi otsida ainult sellest. Algaastate «Taara» oli kahepalgeline nagu ta tekkimismotiividki. Ühel pool nimekohane sport, teisel pool aga allasurutud rahva aktiivne tahe tegutseda oma rahvuse säilitamiseks. Peale jalgrattasõidu ja kõneõhtute tegeldi «Taaras» ka näidendite esitamisega. Esimese tegevusaasta lõpul (1899) ehitati saali ka lava. Mõned aastad hiljem hakati seltsis jalgrattasõidu kõrval ka maadlust ja tõstmist harrastama. 1913. a. ühineti spordiseltsiga «Tervis», et koos mitut spordiala arendada. Sellele heale plaanile ja ühisele tegevusele tõmbas kriipsu Esimene maailmasõda. Siiski jõudsid «Taara» ja «Tervis» anda mitugi nimekat tõstjat ja maadlejat. Tutvugem nendega.

Julius Tomson (sünd. 1881) sai indu ja tahet maadluse ja tõstmisega tegelemiseks Tartus esinenud Georg Lurichilt, Aleksander Abergilt ning mitmelt välismaa rammumehelt. Juba poisikesena oli ta tugeva kehaehitusega, jooksis teistest omasugustest kiiremini, oli tubli ujuja. Korrapärast treeningut maadluses ja tõstmises alustas «Taara» tegevliikmena. 1905. a. revolutsioonikeerises siirdus Helsingisse. 1906. a. algul organiseeris koos sealsete eestlastega Helsingi Eesti Atleetklubi. Korraldas spordipidusid, organiseeris võistlusi, lõi ise maadleja ja tõstjana kaasa. 1909. a. juhtus tore vahejuhtum. Tomson areteeriti, kuna olevat Tallinnast lõhkepomme tellinud. See oli tore lugu. «Papi Tomson» tahtis Helsingis raskejõustikupeo korraldada. Et peokavva oli planeeritud ka kahepuudaste ja raskemate pommidega tõstmised ja žongleerimised, Helsingi Eesti Atleetklubil aga puudusid sangpommid, siis tellis Tomson need Tallinnast. Kui Tomson koos paari sportlasega määratud päeval sadamasse läks, et pomme laevalt ära tuua, areteeriti nad. Enne laeva kohalejõudmist ajasid nad omavahel juttu ja nimetasid muidugi oma oodatavaid «pommegi». Nad ei märganud, et keegi nuhk neid sadamas valvas ja nende juttu pealt kuulas. See oli aga soomlane ega saanud eesti keelest hästi aru, arvates, et mehed on revolutsionäärid ja ootavad kusagilt lõhkepomme. Politseiagendid nabisid mehed kinni ja viisid Helsingi politseimeistri juurde. Seal algas järgmine kahekõne:

«Kas teie kõnelesite maikuu 10. päeval lõunasadamas pommidest?» — «Kõnelesin küll.» — «Nendest, mida teie Tallinnast ootasite?» — «Sula tõsi.» — «Paljud neid tuleb?» — «Õige rohkesti.» — «Mis te nendega peale hakkate?» — «Neid on mul minu ameti juures tarvis.» — «Kas teie olete revolutsionäär või anarhist?» — «Ei kumbki.» — «Siis olete sotsiaaldemokraat?» «Ka mitte.» — «Kes te siis õieti olete?» «Ma olen ameti poolest jõumees. Tellisin endale Tallinnast vihid järele, mis mul 16. skp. Polütehnikumi saalis korraldatava peo puhul tarvis läheb.» — «Aga kuidas nende pommidega lugu on, millest te lõunasadamas rääkisite?» «Meie kõnelesime eesti keelt. Vihtisid hüütakse eesti keeles pommideks.»*

Politseiülem hakkas selle jutuajamise peale kõvasti naerma, vabandas ja laskis mehed vabaks.

1917. a. lõpul naasis Tomson Eestisse. Kui 1920. a. hakati Tallinnas «Kalevi» raskejõustikuosakonda asutama, oli «papi Tomson» üks agaramaid kaasalööjaid. Maailmameistrivõistlustel tõstmises, mis toimusid Tallinnas 1922. a., oli Tomson üheks aktiivsemaks korraldajaks ja kohtunikuks.

---

* «Päevaleht» 1909, nr. 141.

rast tema lahkumist Helsingist jäi
alsete eestlaste tegevus atleetklubis
ku. Kui aga Tomson 1924. a. uuesti
elsingisse elama asus, pani ta ka
leetklubile taas hinge sisse. Klubi sai
uue nime — Eesti Spordiklubi
Kaleva». Hiljem siirdus Tomson
neerika Ühendriikidesse.
arl Albert Raag (sünd.1887) on Otepää
ndi mees. Sportimist alustas Tartu
'aaras». Temast kujunes kogu Vene-
aal arvestatav raskekaalu maadleja.
ag esines enamasti maski all, ilmu-
s tšempionaatidele alati ootamatult
saavutas suure populaarsuse. Näiteks
. mail 1917. a. ilmus ta äkki Tbilisi,
s parajasti oli käimas elukutseliste
aadlustšempionaat tugevate vene ja
uusia maadlejate osavõtul. Raag sel-
tas kõik võistlejad peale kuulsa Vah-
rovi. Viimane, kes kaalus üle 130 kg,
i Raagi üle töövõidu. Muide, 1912. a.
htus Raag «Musta Maskina» Vahtu-
viga Harkovis ja saavutas seljavõidu.
ugust Pikker (sünd. 1889) esindas koos
aslinlase August Kippastoga Tartut
okholmi olümpiamängudel. Neid saa-
sinna võistlema spordiselts «Tervis».
ugust Pikker saavutas raskekaalus
tu võitu. Rootsi kohtunikud, kartes
kkeri edu maadluses ühe rootslasega,
kkasid talle märkusi tegema, tunnis-
sid lõpuks kaotajaks ja lülitasidki ta
nkurentsist välja. Vene esindaja pro-
stis küll kohtunike teguviisi vastu,
id rootslased jäid oma juurde kind-
ks.

SPORDISELTS «ABERG»
1901—1919

ordiselts «Aberg» kujunes vaatamata
ajanduslikele muredele, mis asetasid
uri takistusi arenguteele, Tartu
noorte raskejõustiklaste keskseks selt-
siks. Ennastohverdav üksmeel ja
vaimustav töötahe aitasid üle raskus-
test.
1901. a. oli raskejõustik Tartus võrdle-
misi madalal tasemel. Peale «Taara» ja
saksa nn. turniseltsi ühekülgse tegevuse
ei olnud ülikoolilinna spordis midagi
nimetamisväärset. Ent Tartu noorsugu
käis agaralt rändtsirkustes. Seal näh-
tut püüti kusagil kõrvalisemas kohas,
harilikult jõeluhal järele teha (tõste-
kivid toodi kahe versta kaugusest
Ropka mõisast — üks kaalus 65 naela,
teine — 55). Aleksei Palm, Friedrich
Anton Palm, Karl Palm, Aleksander
Palm, August Lagastik, Oskar Asso,
Johannes Tereping, Alfred Treufeldt
jt. õppisid igasugu «knihve», vaidlesid
ägedalt ja treenisid nii kuidas oskasid.
Neid oli haaranud sportimiskirg.
Noorte sportlaste sagedased kooskäimi-
sed muutusid luhaomanikele juba
väljakannatamatuks (tallati rohtu jne.)
ja nad asusid «kahjulike rohutirtsude»
vastu «sõjaseisukorda». Tagajärjeks oli,
et «rohutirtsud» kihutatigi luhalt
minema. Noored otsisid uue kooskäi-
mise koha ja sportimine jätkus. Kuid
sügise lähenemisega tuli mõelda ka
ruumidele, sest vabas looduses ei saa-
dud enam kaua tegutseda. Esimeseks
asukohaks sai neile spordimeestele
majaomanik Hans Palmi puukuur
Aleksandri tänav 69. See 15 m² suurune
puukuur polnud sportimiseks kaugeltki
mugav, eriti prantsuse maadluseks.
Sellest saadi aga üle — põrandale ase-
tati igasuguseid riidetükke, kartuli-
kotte, kulunud vaipu jm. Nähes oma
tegevuses edu, hakkasid noored mõt-
lema spordiringi asutamisele, et luua
laiemat tööpõldu ning tõmmata rohkem

spordihuvilisi kaasa ühisele treenin-
gule. 6. oktoobril 1901 (vkj.) tulid selle
mõtte täideviimiseks kokku Aleksei
Palm, Friedrich Anton Palm, August
Lagastik ja Oskar Asso. Asutati spordi-
ring, mis sai nurgakiviks tulevasele
spordiseltsile «Aberg». Spordiringi töö
korraldajaks ja juhatajaks valiti üheksa-
teistkümneaastane Aleksei Palm.
Nagu iga algus on raske, pidid ka noo-
red aberglased sadu muresid lahen-
dama. Tõstepomme asendasid kivid ja
liivakotid. Need olid varustatud traat-
ja nöörkäepidemetega. «Maadlusmatist»
oli juba eespool juttu.
8. veebruaril 1902. a. kutsuti kokku
esimene peakoosolek. Nimetatud koos-
olekul valiti A. Palm spordiringi juha-
tajaks, laekahoidjaks ning jõustiku
üldjuhiks; kirjatoimetajaks valiti
A. Lagastik. Nüüd muutus tegevus
kindlailmelisemaks. Treeningud toimu-
sid igal õhtul kella 9. 30—11. 30, välja
arvatud laupäev. Täienes ka spordi-
inventar: saadi üks kahepuudane kaalu-
pomm ja paar käsikangi (hantlit). Ala-
les 19. maist seati sisse igale liikmele
viiekopikane toetusmaks (nädalas).
Kuludest ülejäänud rahaga lasti sama
aasta augustis Tartus Faure rauavabri-
kus valada kahepuudane õõnes sang-
pomm, mis läks maksma 8 rubla.
Kuna Palmi ruumid hakkasid ringi
tegevuse laienemise tõttu kitsaks jääma,
tuli mõelda uute ruumide leidmisele.
Novembris 1903 lahkus ring oma hälli-
paigast. Algul asuti Tähe ja Lille tänava
nurgal asuvas majas (kunagi elas selles
majas ka vene kirjanik Žukovski).
Keldrituba, mis sai ringi kasutada, oli
umbes 20 m² suur. See kuulus ühele
hobupostijaama kutsarile, kes ruumi
eest üüri ei võtnud. Ringi liikmed
õmblesid kartuli-, suhkru- ja jahu-
kottidest maadlusmati, mis täideti heinte
ja õlgedega. Kauaks nad kutsari juurde
ei saanud siiski jääda. Peatselt koliti
Tähtvere tänavale (nr. 20) oma liikmete
vendade Kobbingite juurde, kus para-
jasti oli vabanenud üks tuba. Seal oldi
terve aasta. Ringi käsutuses olev ruum
oli umbes 16 m² suur, kahe aknaga,
küllalt õhurikas. Üüri maksti neli
rubla kuus. Olemasolevale inventarile
õnnestus noortel juurde hankida veel
paar pommi, uus maadlusmadrats,
turnimisrõngad ja muud väiksemat.
Tõstjatele seati sisse spetsiaalne rinna-
märk, millele oli võimalik vastavalt
arenemisastmele üks väike sang-
pommike külge kinnitada. Vaatamata
viletsatele tingimustele oli noortegrupp
üksmeelne.
Järgmiseks asupaigaks sai Pihkva
(Võru) tänav 66 asuv Laasi maja. Sinna
koliti majaperemehe kutsel 1904. a.
Maja polnud veel päris valmis ning
ringile üüritud toa põrand jäeti noor-
meeste soovil laudadeta ning kaeti
paksu saepurukorraga. Tuba (18 m²)
oli kahe aknaga ja üsna kõrge laega.
Varsti aga saepuru kuivas ning muutus
peeneks jahutaoliseks puruks, mis
maadluse ajal nii pööraselt tolmas, et
vaevu hingata sai. Ka sellest puudusest
saadi üle.
Kuid siis ligines 1905. aasta oma äre-
vate päevadega. Kuna ring ei olnud
ametlikult registreeritud, hakkasid pal-
jud noormehed kõhklema ega ilmu-
nudki enam treeningule. Asi läks nii
kaugele, et julgeiks osutus vaid viis
liiget: A. Palm, F. A. Palm, K. Stall-
meister, A. Ülper ja K. Mosin. Nad jät-
kasid vanas vaimus ega teinud karda-
voidest ja nuhkidest väljagi. Ja juhtus

mida nad ootasid — lahkunud liik-
hakkasid uuesti ringile lähenema,
ks küll arglikult, kuid peatselt olid
endised liikmed tagasi ja nendega
as uusigi. Viimaste hulgas olid ka
Jaago ja Johannes Tigane. Oma
astumisest kirjutas Jaago aja-
as «Herkules» muu hulgas järgmist:
esmaspäeval tööst vabanesin,
esin sepapaja keldrisse (Jaago töö-
Tartus sepapajas), täitsin kaks suurt
liivaga, kinnitasin kangi otsade
ja... ei suutnud üles tõsta...
õnnetusest jutustasin sepameist-
. See naeris: «Oi, sa rumal Jaago,
useta ei saa ju midagi ära teha.» Ja
el õhtul viis ta mind spordiringi...
ei julenud sinna minna, olin must
räbaldunud. Siiski vedas vanamees
d kaasa. Astusime sisse... Ringi
med vaatasid mind peensusteni läbi
ütlesid nagu ühest suust: «Sellest
sikesest ei tule midagi välja.» (Jaago
siis umbes 17-aastane). Mul veere-
otse pisarad silma... Korraga astus
üks ringi liikmetest, pani käe mulle
le ja ütles: «Teie kõik eksite... Sel
rmehel on hea maadleja keha, mõne
u pärast ta lööb teid kõiki.» See oli
gi esimees Aleksei Palm. Vaatasin
le otsa ja ta näis mulle taevainglina.
ba esimesel õhtul lasti mind maa-
da ühe väga väikese spordimehega.
es kindel oma ülekaalus kasvu, kaalu
jõu poolest, tormasin talle kallale,
d ei suutnud ennast kogudagi, kui ta
nd mingisuguse arusaamatu võttega
mõlemate õlgadega vastu maad
runud. Nagu mulle pärast seletati,
ud see tour de tête... Nüüd hakka-
iga päev, kui tööst vaba olin, ringis
rjutama... Poole aasta pärast suutis
nd õlgadele panna ainult üks ringi-

liikmeist...»* Peale selle kirjutas Jaago, et ringi tugevamateks meesteks olid H. Kobbing ja A. Laurson, kes teda korduvalt seljatasid.

Ado Laurson ja Hans Kobbing olid tugeva kehaehitusega toredate lihastega raskekaallased. See oli juba 1903. a., kui neil tärkas soov rammu katsuda mõne elukutselise maadlejaga, sest nad tundsid oma üleolekut teistest Tartu raskejõustiklastest. Tollal maadles Tartut külastanud tsirkuses kuulus bulgaarlane Nikolai Petrov, sama jõukaru, kes 1901. a. maadlusvõistlustel Tartus Lurichi järel II auhinna sai. Petroviga see esimene jõuproov ära tehtigi. Mõlemad said kiirkaotuse, sealjuures Laurson veel paraja matsu vastu pead, sest Petrov heitis teda võrdlemisi toorelt.

Mõlemad said kaaslastelt hurjutada, kuid mehed ei solvunud sellest ega loobunud sportimisest.

1905. a. saabus Tartusse Ferroni ränd-tsirkus, kus esines jõumees Martšenko. See vägilane oli lühikest kasvu, ümar mees. Jõudu näis tal olevat ohtrasti. Ta tõstis pomme, laskis suuri kive oma rinna peal haamriga puruks taguda ja pidas käsivarte abil hobuseid kinni. Varsti ilmus tsirkusesse ka paljukiidetud Foljanko. See oli tõmmuvereline, pikk, arenenud lihastega mees. Pomme ta ei tõstnud, tegeles ainult maadlusega. Ta võistles Martšenkoga mitu korda, tulles alati võitjaks. Paljud tartlased pidasid teda ässaks.

Ühel õhtul ütles Hans Kobbing oma kaaslastele: «Kas teate, sõbrad! Mina kutsun tsirkuse jõumehe Martšenko maadluses välja. Ja, kas usute või ei, panen ta õlgadele?»

* «Геркулес» 1913, nr. 21.

«Kas sa, Hans, peast hull oled? Või oled sa unustanud maadluse bulgaarlase Petroviga?!» hoiatas üks.

«Pane sa tähele, Hans, see Martšenko murrab su kaelaluu?» manitses teine.

«Ära, Hans, jäta enne maadlust tsirkuse jõumehega oma isa ja ema jumalaga, sga sa neid oma ihusilmaga elavalt enam näe!» sõnas kolmas.

Kuid Hans Kobbing ei hoolinud hoiatustest. Ta läks ja kutsus Martšenko välja. Matš leidiski aset. See kujunes ägedaks. Tsirkuse jõukaru võitles kui pöörane. Ta võttis isegi hambad appi, närides Kobbingi sõrmi. Kohtunikku peale märguandja-kellamehe ei olnud. Rahvas karjus ja kees, sest nende Hans polnud vilets poiss. Tal oli jõudu ja osavust, ta oli tugevasti treeninud. Pikapeale tsirkuse rammumees väsis ja vajus Kobbingi toredast võttest selili. See oli triumf.

Seda nähes sammus Ado Laurson kohe tsirkuse direktori juurde ning avaldas soovi Foljankoga maadlemiseks. Tõusis ärevus. Kõigi pealtvaatajate üllatuseks oli matš nende vahel imelühike. Laurson, pannes mängu kogu oma toore jõu, sööstis Foljanko kallale, haaras mõlema käega tema parema käe randmest, sikutas Foljanko oma turjale ning heitis sealt õlgadele otsekui jahukoti! Tartu spordihuvilised olid rabatud, kuid samal ajal oma meeste üle ääretult uhked. Mõne päeva pärast läksid tsirkuse direktori soovil kokku Kobbing ja Laurson. Seda matši oodati põnevusega. Ent tsirkusesse kokku tulnud rohkearvuline publik ei näinud oma meelepahaks head maadlust. Sellest kujunes ehtne lööming. Maadlusvõtete asemel jagati vastamisi rusikahoope. Põhjuse selleks andsid Ado Laursoni tugevad sõrmed, kui ta kramplikult Kobbingi käest kinni haaras. Et haardest vabaneda, võttis Kobbing abiks põlve ning lõi rusikaga Laursonile kõhtu. Too ei jäänud võlgu ja nii areneski maadlus löömingiuks. Publik karjus, vilistas ja trampis jalgadega. Matil kaklevad mehed lahutas lõpuks politsei.

Ruumiküsimus tegi ringile ikka veel muret. Viiendaks asukohaks sai uus maja Katarina tänavas. Kuid toas, mille ring üüris, polnud ahju. Talvel tuli sealt lahkuda. Koliti Tähtvere tänavale nr. 8, kuid sealgi jäi ruum kitsaks. Seitsmendaks eluasemeks sai vendade August ja Tavet Ehrlichi linaait Võru (Pihkva) 88, mis seisis kuni linade kokkuostmiseni tühjalt. Seal tegutses ring neli kuud ja korraldas sissetuleku muretsemiseks ka kaks spordipidu. Ait oli näitelavaks, publik aga istus õues pinkidel.

Kõik need kolimised ei vääranud meeste kooskäimise indu, ükskõik siis millises linnaosas toake üüritud sai. Sportimine oli muutunud nende elu lahutamatuks osaks, treeningud ja omavahelised võistlused süstemaatilisemaks, sihipärasemaks.

20. septembril 1907 võeti spordiringile uus nimetus — Jurjevi Spordiselts «Aberg» — ja 14. oktoobril valiti juhatus järgmises koosseisus: esimees Aleksei Palm, esimehe abi Georg Suubi, laekahoidja Adolf Ülper, laekahoidja abi Karl Palm, kirjatoimetaja Hermann Keevend, kirjatoimetaja abi Karl Stallmeister, volinikud — Juhan Kaasik, Leopold Kenkmann ja Rudolf Jakobson. Uus juhatus määras kindlaks ka edaspidised harjutuspäevad ja võistluskalendri. Samuti kavandati spordipidude korraldamise ajad. Kõike seda

teha tänu sellele, et lõpuks õnnestus ida head ruumid — Vene tänav 3, ti Käsitööliste Abiandmise Seltsi l koos väikese kõrvalkambriga kooskute pidamiseks.
ts valis endale ka värvid: roheline, ane, helesinine. Liikmemaksuks kinati — sisseastumismaks 1 rubla, kuuks 35 kopikat, alaealistele vastavalt ja 25 kop., naistele 50 ja 15 kop. tsi märk oli roheline siidiriba, miltõst ja kuju ning «A» täht.
tes ja sobivates ruumides hakkas tsi tegevus kiiresti hoogu võtma. kmete arv kasvas tunduvalt, eriti ritlaste näol. Raskejõustiku kõrval kati tegelema ka kergejõustikuga. utati veel laulukoor ja näitering. ltsi aineline seisukord paranes jõudt. Juurde muretseda võidi mitmeguseid harjutusabinõusid ning seltse valmistati isegi lipp. Nagu protollist nähtub, hinnati seltsi vara 1908. a. i 250 rublale.
09. aastast alates hakati suuremaid istlusi korraldama. 23. augustil 09. a. peeti kahes kehakaalus ülenalised maadlusvõistlused. Raskealus tulid auhinnalistele kohtadele Raag («Taara»), Ed. Pärt, K. Lüdiis ja K. Pukk (sai kiituskirja). Kerkaalus osutusid paremaiks J. Kivis, M. Tüür ja L. Martin (kõik peale agi olid «Abergi» liikmed). 29. nombril korraldati ka ülelinnalised stevõistlused. I auhinna sai K. Sepp. rtu spordimeeste tegevus ja saavused kajasid Eestimaalt väljapoolegi. 10. a. saadi esimesed kutsed võistleseks Riia «Abergi» seltsi poolt korldatavatel Baltikumi maadlusvõiststel, Helsingi maadlusturniiril ja gisel ülevenemaalistel võistlustel.

Tartu «Aberg» korraldas ka Liivimaa meistrivõistlused tõstmises (23. nov. 1910). Sellest võtsid peale tartlaste osa Riia ja Pärnu tõstjad. I auhinna ja Liivimaa meistertõstja nimetuse sai riialane Johannes Sirmann, II auhinna tartlane Karl Otsa.
Maadluse ja tõstmise kõrval hakkas seltsis edenema ka nn. inglise rusikavõitlus (poks). Kuni 1909. a. lõpuni seisis see spordiharu päevakorras lahtise küsimusena. Alates 1910. a. võeti poks harjutusprogrammi ning augustist peale oli vähemalt ühe poksijatepaari esinemine ka spordipidude kavas. Tartlaste suurematest saavutustest olgu märgitud Eduard Hermanni (sünd. 1892) esikoht ülevenemaalistel võistlustel kergekaalu maadluses (1911) ning kolmas koht rahvusvahelistel maadlusvõistlustel Soomes (1911). Baltikumi I meistrivõistlustel maadluses, mis korraldati 1911. a. Tartus, tegid eestlased n.-ö. puhta töö kõige raskemas kehakaalus (üle 180 naela), mida nimetati IV kehakaaluks — 1. T. Viidemann, Tallinn; III kehakaalus (kuni 180 naela) — 1. H. Arukülal, Tallinn; II kehakaalus (kuni 160 naela) — 1. O. Kaplur, Tallinn; I kehakaalus (kuni 140 naela) tuli esikohale Tartu «Abergi» maadleja H. Neumann. Tõstmisvõistlused viidi läbi kahes kehakaalus — kuni 170 naela (I) ja üle 170 naela (II). Raskemas tuli esikohale Joh. Sirmann ja kergemas Ed. Hermann. Meistripärjad telliti Saksamaalt, auhinnad lasti lüüa spetsiaalselt selleks valmistatud terasvormil vastavate eestikeelsete kirjadega.
Paralleelselt asjaarmastajate maadlusvõistlustega toimus ka Liivimaa elukutseliste maadlusturniir. Liivimaa meistriks tuli Karl Paabut.

Tartu «Abergi» peeti üheks Baltikumi organiseeritumaks ja tugevamaks spordiseltsiks. Seltsi liikmeid tutvustati ka inimese anatoomia ja füsioloogiaga. Kõigile oli garanteeritud veel kvalifitseeritud arstiabi, sest liikmeskonda kuulus küllalt palju arstiteaduskonna üliõpilasi. Treeninguid viidi läbi süsteemikindlalt, kusjuures vastavate alade juhendajad-treenerid olid tolle aja vaieldamatud autoriteedid: maadluses H. Kobbing ja G. Suubi, tõstmises, vehklemises, käsikangiharjutustes Joh. Hütsi, kergejõustikus ja võimlemises E. Rosenbladt ning M. Heide. (Rosenbladt oli ka Saksa võimlemisseltsi kergejõustikutreener.)
Sellises heas vormis töötas selts ka 1912. a. ning seda, et Tartu «Aberg» korraldab ka Baltikumi II meistrivõistlused, peeti nii Eestimaal kui ka Liivi- ja Lätimaal üsna loomulikuks.
Maadlusturniir Balti meistri nimetuse ja rändhõbevõõ peale toimus taas neljas kehakaalus: I — kuni 150 naela, II — kuni 170 naela, III — kuni 190 naela ja IV — üle 190 naela. Rändauhinna jäädavaks omandamiseks tuli seda kolm aastat järgemööda kaitsta. 1912. a. tulid võitjaiks: I kehakaalus Pullisaar («Aberg»), II — Ed. Hermann («Aberg»), III — Pulkis (Miitavi atleetikaring) ja IV — Schmidt (Tallinna atleetikaring).
Rändhõbevõõ saamiseks pidid kõik oma kehakaalu võitjad veel omavahel võistlema. Sellel jõukatsumisel osutus parimaks, s. o. Baltikumi absoluutseks meistriks, kergekaalu maadleja Eduard Hermann.
Tõstmisvõistlused korraldati endise kahe kehakaalu asemel kolmes kaalus. Esimese auhinna ja pärja sai raskekaallane Joh. Sirmann.
Võistluste korraldus oli ladus, seda kiitsid võistlejad, pealtvaatajad ja ajakirjandus. «Abergi» esimees A. Palm oli igati mees omal kohal. Ta suutis üksmeelselt tegutsema panna kõigi Tartu spordikoondiste juhtivad jõud, korraldada kohtunikekogud ja muu aparaadi, mis oli vajalik suurte võistluste läbiviimiseks.
1913. aasta tõi tublile seltsile taas ruumidemure. Eesti Käsitööliste Abiandmise Selts hakkas hoonet ümber ehitama ega pikendanud «Abergiga» enam üürilepingut. Järjekordsed Baltikumi meistrivõistlused peeti varakult (aprillis) siiski ära. Maadluses tulid alates raskemast kaalust esikohale A. Pikker («Taara»), Poschello (Peterburi «Sanitas»), G. Baumann (Peterburi «Sanitas») ja A. Säre («Aberg»). Nende omavahelises konkurentsis osutus parimaks Georg Baumann. Tõstmisvõistlustel tuli Baltikumi meistriks riialane Krause.
Järgmine talv tegi «Abergi» liikmeskonnas mõningat puhastustööd. Külm ja kõle Saksa näitusehoone einelauaruum (Peterburi tänav 80) peletas paljusid seltsi tegevusest eemale. Naisvõimlejad, näitlejad ja ka laulukoor lõpetasid kooskäimise. See aga ei tähendanud, et «Aberg» poleks nõustunud korraldama traditsioonilist Baltikumi raskejõustikuturniiri. See leidis aset 25.—27. aprillil 1914. Raskeimate meeste konkurentsis osutus parimaks Tallinna «Spordi» maadleja Baltiment, ülejäänud kolmes kaalukategoorias olid aga võidukad «Abergi» esindajad Vildmann, Suur ja Varik. Lõppvõistlusel tuli võitjaks K. Vildmann, sai vöö ja Baltikumi esimaadleja tiitli. Tõstmisvõist-

ed, mis pidid toimuma hiljem, jäid ses Esimese maailmasõja puhkemi-ga ära. Sõja puhkemisega olid paljud tsi liikmeist lahkunud ning seltsi lud ruumiüürimiseks ja muuks evüseks osutusid järelejäänutele üle käivateks. Olukorra päästmiseks örduti Aurulaeva (Auriku) tänaval unud võõrastemaja «Viktoria» rent-ku poole. Temalt õnnestuski maja umisel korrusel üürida 4-toaline kor-alates 10. maist 1915. a. See oli võit, ik seltsi liikmed nägid uut tegevus-rspektiivi. Majas oli isegi saun. Samuti kerge liuvälja ja -mäe ehitamine le, sest elati ju päris Emajõe kaldal. ik kavad-rõõmud lõi aga puruks imude ootamatu käik — «Viktoria» õrastemaja võeti punase risti käsu-sse! Sõda! «Aberg» löödi vankuma. id karastunud spordiseltsile ei tähen-nud see surmahoopi. Osa seltsi varan-st mahutati võõrastemaja kuuri, osa a liikmete V. Voki ja Eduard Tisch-ri juurde. Et seltsi elu sees hoida, rraldati Tischleri korteris Mäe täna-s treeninguid ja peeti koosolekuid. ltsi juht Aleksei Palm ja mitmed tei-d aberglased mobiliseeriti ja saadeti dulinnast kaugele. Tischler püüdis ha kõik, et allesjäänud liikmeid koos-õs hoida. 1917. a. hakkas mehi tapa-ndrilt tagasi saabuma. Ka A. Palm udis elu ja tervisega Tartu tagasi ja litus taas seltsi tegevusse.

18. a. kevadel õnnestus Peterburi naval asuvast majast nr. 55 ruumid ida. Seltsi varanduse kokkukogumisel lgus, et see oli tublisti kannatada saa-d. Suurem osa võõrastemaja kuuris nud inventarist oli kaduma läinud või runenud, sealhulgas vanu doku-ente, pilte ning kirjandust.

Algul tegutses selts II korrusel, hiljem saadi aga alumiselt korruselt tantsuõpetaja Karl Helmer-Hiopi käsutuses olnud ruumid enda valdusse. Need koosnesid viiest toast ja keskmise suurusega saalist. Nii et kõigile osakondadele jätkus ruumi. Head tegutsemistingimused meelitasid ja peagi ulatus «Abergi» liikmete arv 500-ni.

1918. a. üldkoosolekul otsustati lõplikult ka mõnda aega kavas olnud nime muutmise küsimus. Asi oli nimelt selles, et seltsis oldi kindlal seisukohal kõiki spordialasid arendada. Nimetus «Aberg» oli aga paljusid eksiteele viinud, sest see viitas kõigepealt raskejõustikule. Kohati Tartus, kuid eriti mujal Eestimaal arvati, et «Abergis» valmistatakse ette ainult elukutselisi jõumehi. Ettepanekuid oli mitmeid, peatuma jäädi «Kalevile». Samal üldkoosolekul otsustati muudatusi teha ka põhikirjas. Johannes Hütsi oli koostanud projekti. See kiideti põhiliselt heaks, viimistlemine jäeti juhatuse hooleks. Juhatusse valiti E. Tischler, A. Palm, K. Koplus, E. Rebane, E. Rosenbladt, E. Võsar, J. Visnapuu, V. Vokk ja E. Kirm.

Niisiis, Jurjevi Spordiseltsist «Aberg» sai Tartu «Kalev».

SPORDISELTS «KALEV»

1919

«Kalevi» põhikiri, millele kirjutasid alla E. Tischler, J. Martin ja E. Rebane, kinnitati 1919. a. 4. oktoobril 1919. a. toimus Saksa võimlemisseltsi saalis ka uue nime pühitsemine.

Viimase poolteise aastaga oli seltsi tegevus rõõmustavalt elavnenud. Oli korral-

datud mitmeid võistlusi, sealhulgas Tartu ja Tartumaa esivõistlused raskejõustikus, ning arvukalt peoõhtuid.

Arvestades seltsi laia tegevusala ja liikmete rohkust, tuli juhatusel lahendada hulgaliselt probleeme, eelkõige see, kuidas luua kõigile spordihuvilistele enam-vähem rahuldavaid treenimistingimusi. Ruumid olid taas kitsaks jäänud. Et raskejõustiklastele suurem tegevusvabadus ja paremad harjutamisvõimalused anda, otsustati raskejõustikuosakond seltsist lahutada. 1921. a. alustaski raskejõustikuosakond oma iseseisvat tegevust. Juhatajaks valiti Aleksei Palm, kirjatoimetajaks Friedrich Anton Palm. Osakond üüris endale Tähe tänavas korteri ja alustas aktiivset tegevust. Üheks esimeseks suuremaks ostuks sai tõstekang, mis läks maksma ligi 15 000 marka.

29. ja 30. aprillil 1922. a. peeti Tallinnas maailmameistrivõistlused tõstmises. Tartu «Kalev» oli oma esindajatega muidugi platsis ja mehed tegid ajalugu: kergekaalus tuli Alfred Neuland maailmameistriks, tõstes 1086,6 naela, 2. E. Vanaaseme — 1013,3 naela. Keskkaalus tuli maailmameistriks S. Hallop — 1092,1 naela, 3. koha sai A. Puusaag — 976,7 naela, 4. koha J. Kikkas — 970,6 naela. Poolraskekaalus tuli kolmandaks R. Tihane — 964,5 naela ja viiendaks E. Tischler — 934 naela. Punktide arvestuses oli Tartu «Kalev» 10 punktiga parim klubi.

1922. a. võitsid Tartu kalevlased mitmeaugustel maadlus- ja tõstevõistlustel 30 esimest, 30 teist ja 26 kolmandat auhinda. See on väga soliidne bilanss ühe klubi sportlastele.

1924. a. pidi spordiselts jälle uut eluaset otsima, sest senine residents Peterburi tänavas läks omanike soovil ümberehitamisele. Raskejõustiklaste neljateistkümnendaks peavarjuks sai Sellide ja Meistrite Seltsi saal Raekoja tänav nr. 14 (endine «Karskuse Sõbra» ruum). Saal asus teisel korrusel ja seda lubati sportlastel kasutada ainult õhtuti, päeval aga olid samas mitmesugused loengud ja kursused. Suureks raskuseks oli see, et spordimehed pidid pärast treeningut oma vahendid saalist ära koristama. Väiksemate spordiriistadega saadi kuidagi hakkama, kuid tüliks oli raske maadlusmati peitmine. Õiget kohta sellele ei leitudki — igal õhtul lohistati matt välja paraadtrepi alla. Sellise olukorraga tuli paratamatult leppida. Ja niisugune kehvades tingimustes tegutsemine ei lõppenudki. Selts ei leidnud endale kindlaid ja rahuldavaid ruume. See ei jätnud mõju avaldamata ka orgnisatsioonilisele tegevusele. On päris loomulik, et taoline alaline kohvrimeeleolu rikub tuju, tõmbab tähelepanu peaülesande täitmisest kõrvale.

Aastad veeresid. Tartu «Kalevi» raskejõustiklased maadlesid, tõstsid ja kolisid. Aasta Puiestee tänavas Saksa Vanadekodu hoones, teine Meltsiveski tänavas vanas villavabrikus. Iga võõras, kes seal esmakordselt ukse avas, et kuulsat Tartu «Kalevit» külastada, astus jubedusega tagasi, arvates, et ta on eksikombel sattunud tänavahulguste korterisse. Niisugust tülgastust äratas hoone sisemus. Keegi ei võinud arvatagi, et selle rõske ja vastiku lehaga majas asub koondis, kus noored spordihuvilised karastavad jõudu ja valmistuvad maadlus-, poksi- ja tõstevõistlusteks.

Sportlaste kasutuses oli ülemisel kor-

sel kolm tuba, kuhu võis pääseda
na nagiseva ja poolkõdunenud trepi-
olise redeli kaudu. Ühes toas maa-
ldi, teises tõsteti ja harjutati poksi,
lmas oli ette nähtud juhatuse koos-
ekute pidamiseks. Koosolekut peeti
al siiski ainult üks kord. Järgmised
hatuse koosolekud korraldati seltsi
imehe, Tartu linnaarsti Gustav Krolli
abinetis.
ana villavabriku plussiks oli ainult
e, et siin valitses piiritu vabadus.
olnud kunagi karta, et müra ja kolin
aabreid tülitab. Pärast sportimist võis
a mees end loputada Meltsi allika
ülma ja hea veega, mis vahetpida-
ata voolas maja läbiva kanali kaudu
ohisedes Emajõe poole. Ja üüri ei
htnud linn ka, nii et raha hoiti
okku.
iikmete arv aga vähenes. See tekitas
uret ning pani juhatuse taas süda-
nnast ruume otsima.
934. a. siirdus juhatus Gildi tänav
r. 8 asuvasse «Sportlaste Kodusse».
ealsed kaks suurt tuba olid linnavalit-
use poolt lubatud kasutamiseks kõigile
artu sportlastele. «Kalevi» maadlejad
a tõstjad said aga kasutada Tartu Üli-
ooli võimlat. Selliselt töötati kuni
940. aastani. Siis sai «Kalev» endale
uumid kahekorruselisse majja Rüütli
änavas nr. 25. Sealne suur saal
a neli tuba hoone alumisel korrusel
sutusid üsna kohaseks igakülgseks
portimiseks ja mitmesuguste ürituste
orraldamiseks. Elu näis arenevat tõus-
as joones, nõukogude võimu taaskeh-
estamine Eestis avas spordirahvale
ued perspektiivid. Ent 1941. a. tuli
õda, Saksa okupatsioon, ja jälle rasku-
ed. Okupatsioonivõimud võtsid kalev-
astelt ruumid ja avasid seal autobussi-
jaama. Seltsi varandus paigutati ühte tuppa lukustatud ukse taha. 1944. a. hävitas sõjategevus kõik. Tule ohvriks langes kogu vara, mis oli kogunenud seltsi rohkem kui neljakümneaastase tegevuse vältel, sealhulgas palju väärtuslikke esemeid ja auhindu, kogu arhiiv. Säilis vaid kaks «Kalevi» pildialbumit, esimene sangpomm, mis lasti valada 1902. a. ja üks paar käsikuid. Pomm ja käsikud annetati Tartu koduloomuuseumile.

Tartu raskejõustiklased pidid jälle otsast alustama. Ja alustasidki. Tasapisi tõusis tuhast leek. Arenesid maadlus ja tõstmine, vanem, kogemustega põlvkond lõi koos noortega vundamendi uute spordimeistrite kasvatamiseks. Sellest pole aga arvatavasti vaja juttu teha, sest Tartu sõjajärgsete raskejõustiklaste saavutused on n.-ö. käeulatuses. Nimetagem vaid seda, et sõjajärgse Tartu kolm spordikoondist: spordiselts «Kalev» ja kaks kõrgema õppeasutuse — Tartu Riikliku Ülikooli ja Eesti Põllumajanduse Akadeemia — spordiklubi on saavutanud kõigil raskejõustikualadel silmapaistvaid tulemusi.

RASKEJÕUSTIKUKLUBI «GEORG LURICH»

1907 — 1914

Spordiseltsi «Aberg» kõrval asutati Tartus 1907. a. ka Georg Lurichi nimeline raskejõustikuklubi. Asutajateks olid Paul Ingerman (valiti ka esimeheks), Jaan Jaago, Johannes Tigane, August Ploom ja mitmed teised Tartu raskejõustiklased. Ka selles raskejõustikuklubis tehti tõhusat tööd, konkureerides «Abergi» raskejõustiklastega. Klubil oli Liivimaa kubermanguvalitsuse kinnitatud põhikiri. Ta korraldas mitmeid võistlusi ja selle 30—40 liiget käisid võistlemas väljaspool Tartutki. Klubi tegutses kuni Esimese maailmasõjani, siis värvati enamik selle liikmeid sõjaväkke ning klubi tegevus lõppes. Juba varem lahkusid Tartust ka klubi asutajad Jaan Jaago ja Johannes Tigane. Nad siirdusid elukutselisteks.

VENE ÜLIÕPILASTE SPORDISELTSID

Peale eespool vaadeldud spordikoondiste tegutses Tartus ülikooli juures veel kaks vene üliõpilaste spordiseltsi: «Sport» ja «Igakülgse Kehalise Arendamise Selts». Ka nendes ringides tegeldi raskejõustikuga. Hiljem nad ühinesid. Gümnaasiuminoortele asutas kohalik asjaarmastaja-atleet J. V. Ljubenitski «Atleetika Harrastajate Eraklubi». Suuremate saavutusteni nende klubide liikmed ei jõudnud.

SPORDISELTS «TERVIS»

1911 — 1913

Spordiseltsi «Tervis» põhikiri kinnitati 10. oktoobril 1911 ja arvati Liivimaa kubermangu seltside ja ühisuste nimekirja kui kergejõustikku arendav selts. Asutajateks olid viiliraiujad Viktor Sokk ja Otto Obermann, köitekoja omanikud Heinrich Tõnisson ja Johannes Mälk, fotograaf Armin Lamp, kohtuametnik Aleksander Sarap, trükiladujad Aleksander Graufeld, Peeter Piho, Karl Lukk, Jaan Niglas, Johannes Laane ja Georg Lepik.

Kuna seltsi tegevus kergejõustiku alal ei võtnud eriti hoogu, otsustasid «Tervise» mehed ka raskejõustikuga tegelema hakata. Loodi maadlusosakond. «Tervis» oli see, kes Eestimaalt ainsana oma nn. miniesinduse 1912. a. Stokholmi olümpiamängudele saatis. Eespool oli põgusalt juttu, et «Tervise» maadlejad August Kippasto ja August Pikker Stokholmis käisid. Kippasto tegevuse kohta puuduvad andmed, kuid Pikker võttis olümpiaturniirist osa, võitiski seal paari meest, kuid siis «klaarisid» kohtunikud ta turniirilt välja.

Tartu spordiseltsid kiratsesid enamasti kõik harjutusruumide puuduse tõttu. Nii ka «Tervis». Paariaastase tegevuse järel otsustati ühineda «Taaraga», et leevendada majandusmuresid ning anda oma liikmeile võimalusi mitmekesisemaks tegevuseks.

NARVA

arva spordiajalugu on tihedalt seotud alse karskusseltsi «Võitleja» nimega. sajandi viimasel veerandil oli Narva koholi tarvitamise poolest Venemaal s esimesi. Ka röövimised ja vargused, s joomisega tavaliselt ikka kaasas ivad, olid Narvas laialt levinud. 90. a. otsustas grupp Narva seltsnnategelasi eesotsas eestlastest koolietajatega asutada joomise ja muude hede vastu võitlemiseks karskusltsi. Mõte sai teoks 1890. aasta lõpul. eltsile pandi nimeks Narva Karskuse elts «Võitleja». Hiljem kujunes sellest arvas elavate eestlaste kultuuri- ja ordikeskus.

arskusseltsi «Võitleja» asutajate medest on teada ainult mõned, nagu oliõpetajad J. Reinvald (esimees), . Kikerist, J. Speek, Jaksi ja M. Leinum. Need olid seltsi esimesed juhid, dude ning mitmesuguste võistluste ja ituste organiseerijad. Nii korraldas or selts 17. mail 1892 suure rahvapeo, ille kavas oli peale kultuurialaste enduste ka sportlikke üritusi — idujooks, tõstmine, kummipalli vismine, palki mööda käimine ja mäng Kuke tapmine». Narva esimesest peost rjutati Tartu «Postimehes», et pidu, korraldati Paemurru metsa serval, nestus vaatamata vilule ja tuulisele nale rahuldavalt. Sportlike ürituste hta ei ole artiklis öeldud, kes võitis oksu või tõstmise, kuid võitlusteks auhindu välja antud 26 rubla ja 12 pika väärtuses. Me võime seega väita, et esimene sportlik üritus Narvas leidis aset 1892. aastal.

Gustav Boesbergi ja Gustav Vainu ringreisid Eestimaal tõstmise propageerimiseks jätsid märgid maha mitmes linnas ja alevis. Ka Narvas demonstreerisid nad tõstmist. Nende esinemisest oli nii palju kasu, et Narva mehed, nagu sepad Kalep, Neelus ja mitmed teised hakkasid harjutama. Kuid lepse reega see asi siiski ei edenenud. Pealegi on inertsust ja kujunenud tavasid teadagi raske murda. Kui ka «Võitleja» uued juhatuseliikmed organiseerimistegevuses eriti välja ei paistnud, tekkis olukord, kus viinapruukimine spordiaadet lämmatama kippus. Seda täheldas Narva avalikkus ja Eestimaa ajakirjanduski. Nii kirjutab «Postimees» nr. 26 Narvast 1898. aastal:

«Mingisuguseid «sportisid» siin ellu kutsutud ja edendatud ei ole. Siin on suur jõgi, aga sõudjate selts puudub; puudub jõuharjutuste selts, maletajate selts, uisujooksjate selts, jalgratta selts, jne. Edenenud on ainult kolmelehtne «stukolka», viin, piljardi kepp, sport-õnnemängud, «domino» sport, «21» pimeda fortuuna, «panga» sport jne.»

1898. a. külastas Narvat Georg Lurich, korraldades raskejõustiku propageerimiseks seitse pidu. Peale selle esines ta ka karskusseltsi «Võitleja» maja ehitamise toetuseks korraldatud peol. Viibides Narvas kaks nädalat, maadles Lurich igal õhtul «Võitlejas» Narva noormeestega. Kohalikest meestest oli Mihkel Neelus talle kõige kõvem vastane.

Pärast G. Lurichi lahkumist Narvast koondas Mihkel Neelus enda ümber trobikonna Narva raskejõustikuhuvilisi ning alustas koos nendega karskusseltsi «Võitleja» ruumides pommitõstmise treenimist.

Kuna karskusseltsi põhikiri nägi ette ühe abinõuna oma sihtide saavutamisel ka «füüsiliste harjutuste» tegemist, siis tõstis seltsi esimees õpetaja M. Leinbaum üldkoosolekul (15. jaan. 1900) üles spordi arendamise küsimuse ning avaldas arvamust, et mida rohkem on seltsil liikmeid ja üritusi, seda lihtsam on seltsi tegevusest osavõtjaid kõrtsidest eemal hoida. Samal koosolekul esines ettekandega juhatuse liige õpetaja Jaan Speek. Ta kõneles «sporditunni» mõistest ja sisust ning kavandas ülesanded raskejõustiku, rattasõidu, uisutamise, ujumise ja võimlemise harrastamiseks. «Sporditundidest» lubati osa võtta ka karskusseltsi mittekuuluvatel, kuid tingimusel, et need on harjutustel ja pidudel täiesti kained ega riku teisi seltsi põhikirja nõudeid.

Üldkoosolek võttis ühel häälel vastu otsuse «sporditundide» sisseseadmiseks.

«Võitleja» rahvapeol Paemurru metsasalus 6. augustil 1900. a. korraldati Narva jõumeestele võidutõstmine. Huvitav on märkida, et tõstete puhul oli tähtis ka kordade arv. Parimaks osutus Mihkel Neelus, kes tõstis mitmesuguseid raskusi (80—220 naela) ühtekokku 68 korda. Viie tõsteliigi kogusummaks märgiti talle 980 naela. Auhinna said veel Robert Käsberg, Aleksander Kampus, Kristjan Treufeldt, Jaan Undeldorf ja Johannes Siiro. Meestele hakkas asi meeldima ning nad otsustasid asutada seltsi juurde oma raskejõustikuosakonna. Selle etteotsa astusid kalevivabriku sepp Mihkel Neelus, R. Käsberg, G. Kruusement, J. Siiro, J. Undeldorf. Koostati kodukord ja nii asutati 1900. a. karskusseltsi «Võitleja» juurde Narva esimene raskejõustikuosakond.* Peab ütlema, et osakonnal oli menu. Noormehed, kes olid varem laaberdanud kõrtsides ja mänginud hasartmänge, astusid raskejõustikuosakonda, et saada jõumeesteks. Harjutati peaaegu igal õhtul.

Juba 1901. aasta jaanuarikuus korraldati esimesed Narva esivõistlused tõstmises ja maadluses. Tõstmine viidi läbi kuues tõsteliigis: kahe käega surumine, rebimine ja tõukamine ning ühe käega surumine, rebimine ja tõukamine. (Tulemusi vt. tabel lk. 60.)

Klassikalises maadluses konkureerisid ainult kaks meest — E. Johanson ja N. Fjodorov. Võitis Johanson.

Aprillis 1902 korraldati juba teised esivõistlused. Narva meistriks tõstmises tuli Ed. Gross R. Timoškini ja J. Kastri ees. Maadluses oli parim E. Uibo, kellele järgnesid Ed. Gross ja K. Berg.

Nüüd, kui omavahelised jõuproovid olid tehtud, tekkis mõte ka kaugemalt meestega jõudu mõõta. Nii korraldaski «Võitleja» 27. ja 28. juulil 1902 tõste- ja maadlusvõistlused, millest oli osa võtma kutsutud ka Peterburi Eesti

---

* Ka Saksamaal ilmunud spordiajakirjas «Kraft und Gewandtheit» nr. 11 1901. a. lk. 7 teatatakse kirjasaatja «-a.» poolt, et Narvas on asutatud karskusseltsi «Võitleja» juurde raskejõustikuosakond.

Nimi	Kahe käega			Ühe käega			Summa vene naeltes
	surumine	rebimine	tõukamine	surumine	rebimine	tõukamine	
R. Käsberg	185,5	170	246	150	148	174	1073,5
G. Kruusement	166	179	250	137	148	175	1055
J. Siiro	167	179	200	132	137	155	970
J. Undeldorf	150	155,5	200	128	130	146	909,5

Kalevi» ja Tallinna raskejõustikuklu-
de esindajad. Võistluste kava oli
rgmine: 1) surumine, osavõtjad —
Raag, Graubner, Seeberg, Neelus
Gross; 2) prantsuse maadlus, osavõt-
d — Kanastik, Vahar, Viidemann,
oier, Abbi, Neelus, Kuusik, Kastange
Ollmann; 3) jalgrattasõit ja jooksu-
õistlus.

urumises tuli esimeseks noor tallin-
ne Seeberg, maadluses sai esikoha
llmann (Peterburi), jättes teiseks
anastiku (Tallinn). Tallinna maadle-
d Kanastik ja Vahar paistsid silma
üll jõu ja püsivusega, kuid tehniliselt
id Ollmannist maha. Narvalastest
õstsid ajalehed esile Kuusikut ja Kas-
anget.

903. aasta algul lahkus osa spordiosa-
onna liikmeid «Võitlejast» ja läks
le Peterburi Atleetika Seltsi Narva
akonda. Selle asutajaks oli ei keegi
uu kui krahv Ribeaupierre. Ta lõi
eestele paremad harjutamistingimu-
d. Ja kes siis ei läheks! 1904. aasta
eskel lahkusid ka järelejäänud raske-
õustiklased «Võitlejast».

Tervelt kolm aastat tegutsesid Narva raskejõustiklased Peterburi Atleetika Seltsi Narva osakonnana. Siis aga otsustasid mehed oma klubi asutamise kasuks, lõid Peterburist lahku ning rajasid Narva Raskejõustiku Spordiseltsi «Võitleja». Sellel ei olnud karskusseltsiga «Võitleja» enam mingit tegemist.

1909. a. tõsteti karskusseltsi «Võitleja» peakoosolekul uuesti üles spordiosakonna asutamise küsimus. Seltsi juhatusele tehti ülesandeks leida isikud, kes võtaksid osakonna moodustamise enda peale. Esialgu neid ei leitud. Kuid kahe aasta pärast jõuti siiski nii kaugele — 1911. aasta märtsis asutati karskusseltsi juurde spordiosakond, mis hakkas tegelema kõigi tollal harrastatud spordialadega. Veel samal aastal läksid kõik Narva Raskejõustiku Spordiseltsi «Võitleja» liikmed üle karskusseltsi «Võitleja» spordiosakonda, sest nüüd olid treeningu- ja muud võimalused juba seal soodsamad.

Kodanliku Eesti päevil Narva raskejõustik eriti silma ei paistnud. Vahest ainult poksis olid edusammud.

Ka Viljandis sai kergejõustiku harrastamine alguse Georg Lurichi külaskäigust. See oli 1898. a., kui ta Viljandi Põllumeeste Seltsi saalis (asus Jakobsoni ja Kõrgemäe tänava nurgal, kus praegu on I keskkool) raskejõustikupeo korraldas.

Teatava pildi Lurichi esinemisest Viljandis annab 1898. a. «Valguses» nr. 46 ilmunud artikkel: «Viljandist. Maailma kuulus Eesti jõumees, keda ükski vägimees veel äravõitnud pole, hr. G. Lurich, andis siinses Põllumeeste seltsimajas oma määratumast jõust proovisid. Esimene etendus oli laupäeval 24. oktoobril, kus tema vastaseks härrad A. Suurkask ja Järv olivad. Järv võitles pommide tõstmises, milles tal küll ka jõudu näis olevat, aga Lurich tõstis 2—3 korda nii palju ühe käega, kui Järv kahe käega. Herra Suurkask maadles Schveitsi vöö peale kangelasega. Ehk hr. Suurkask võitlemises ka suurt rammu ja osavust üles näitas, jäi härra Lurich siiski võitjaks. Teisel etenduse päeval, pühapäeval 25. oktoobril, võitles Lurich mitmete siinsete rammumeestega, neid kõige vaevaga ära võites. Kolmandal etenduse päeval, 27. oktoobril, olivad kuus võitlejat ennast üles annud, üks maamees pani koguni 30 rbl. välja, et kui Lurich teda äravõidab, siis 30 rubla saab; Lurich lubas aga igale ühele, kes teda ära võidab, 200 rubla. Võitlus algas. Nüüd näitas hr. Lurich alles oma täit Kalevi jõudu: kõik viis vastast (kuues keegi talumees, oli vist hirmu pärast, et kondid ehk terveks ei jäe, tulemata jätnud, sest Lurichi imestamise väärilise jõu kuulsus oli välgu kiirusega linna ümbruses laiali läinud), siinsed tugevamad rammumehed, näitasivad tema käes kui tited.

Põhjatu tore ja huvitav oli vaadata, kui noor Kalev nendega nagu kass hiirtega mängis, ehk mitmed tema vastased temast küll pikkuse kui ka keha paksuse poolest suuremad olivad. Kõige tugevam Viljandi jõumees sai härra Lurichi käest võidutõstmises, mis siinse jõumeeste eneste vahel härra Lurichi juhtimisel toimetati, hõbe auraha. Imestama peab Lurichi kassiosavust määratu raskete pommide pildumises, mida ta jalgade vahelt läbi visates ja ennast imeliku kiirusega ümber pöördes, enne jälle kinni püüab, kui pomm maha langeda saaks. Kõigi pealtvaatajate nägudelt võis ehmatust lugeda, kui Lurich enesel laskis silmad kinni siduda ja siis koledate rauapommidega, nagu gummipallidega aruta osavusega mängis, vahel neid kõrgesse õhku visates ja siis sealt palja rinna ning turja peale kukkuda lastes. Seda hiilgemängu nähes ei tahtnud mõned mehed hästi uskuda, et need pommid rauast on ja läksivad näitepõranda peale, et neid oma käega katsuda. Aga kuidas ehmatasivad mehed ja nende suud vajusid ammuli, kui nad neid pommisid kahe käega vaevalt jala poolteist jõudsivad üles kergitada. — Ühe koleda raske pommi tõstmise juures, kus kangelane ise pikali maas oli,

rdus näitepõranda laud selle hirmsa kuse läbi Kalevi selja all katki, na kangelane ise asja märgates nae- tades välgu kiirusega püsti kargas. gevat täiskasvanud meest väikese rme otsas sirgelt üle pea õhku tõsta ühe käega nõndasamuti neli meest nbes 20 puuda) tõsta ning nendega itepõrandat mööda jalutada, näitas rra Lurich päris nalja asi olevat. — hetpidamata kõlasivad vaimustatud hva seas «bravo» ja «hurraa» hüüded, üle sekka vahete vahel hüüded: alev! Kalev!» kajasivad. Etenduse ul annetasivad Viljandi linna eestla- d oma kuulsale suguvennale härra org Lurichile ilusasti välja nikerda- d hõbedase auraha, mida valitud saa- k härra Vasar samuti padja peal kan- lasele näitepõranda peal kätte andis ja hikese vaimustava kõne pidas. Härra rich oli annetuse üle väga rõõmus ja nas Viljandi eestlasi nende lahkuse ja hke osavõtmise eest. Ta lubas neid rsti jälle vaatama tulla, et siis ühe hveitsi jõumehega, kes Suures-Jaanis ub, võitlusele asuda. See tagasi- leku lubadus vaimustab ja rõõmustab eid viljandlasi, et veel kord Kalevi ulist noort suguvenda näha ja imes- da. Hüüame oma võitmata suguven- le jällenägemiseni Sakalas.

Mitmed Viljandi eestlased.»

ed G. Lurichi poolt korraldatud skejõustikupeod olid esimesed selle- rnased Viljandi ajaloos. Kuid spordi- itusi oli Viljandis varemgi läbi vii- d. Nii näiteks toimus 1897. a. suur lgrattavõidusõit. Viljandi linna spordi- aloo seisukohalt väärib ka see võist- s äramärkimist. «Sakalas» kirjutati: iljandis oli 1. ja 2. juunil teine suur üleüldine rattasõitjate pidu, kuhu kokku olivad kogunud: Riiast 26, Jurjevist (Tartust) 26, Pärnust 18, Valgast 6, Võnnust 2, Võrust 7, Tallinnast 12, Paidest 6, Haapsalust 2 ja sinna juure veel mitmelt poolt 11 naisterahvast, kokku 120 võõrast ja Viljandi omadega kokku summa 155 rattasõitjat. Esimesel päeval sõitsivad Viljandist 9 versta välja rohelisesse, kus see umbes 1 1/2 versta pikkune rong ime naljakas vaadata oli. Teisel päeval sai kõik see terve kogu päevapildis üles võetud.

Võõrastest kõige esimene Viljandisse jõudja oli härra Villem Leia Riiast, kes selle pika tee 227 versta ratta pääl 15 tunni 14 minutiga ära oli sõitnud.»* Kuid jalgrattamaraton ei sisendanud viljandlastesse seda vaimustust, mida andsid Georg Lurichi raskejõustikupeod. Kuna jalgrattasõidust osavõtjad olid enamasti sakslased, siis ei pakkunud see eestlastele mingit vaimustust. Seevastu G. Lurichi esinemine oma sütitavate ettekannetega raskejõustikust ja jõudemonstratsioonid avaldasid Viljandi noortele suurt mõju, äratades neis huvi jõuharjutamise vastu. Pärast G. Lurichi lahkumist unistas iga Viljandi noormees ja koolipoiss saada sama tugevaks. August Soots, üks Viljandi esimesi raskejõustikuharrastajaid, meenutas aastaid hiljem Lurichi külaskäiku ja sellele järgnenud ajajärku nii: «Lurichi esinemine tõi suurt elevust Viljandi noormeeste hulka, kes kõik tahtsid saada tema, või vähemalt Abergi taoliseks. Julgustatud Lurichi suurest tõstevõimest, hakkasid paljud neist tõstmist harjutama, kogudes endale põllult või heinamaalt ümmargusi kive

* «Sakala» 1897, nr. 24.

tõstevahendeiks. Mina olin üks neist, kes hakkas Lurichi õhutusel harjutama. Olin siis, 1900. a., 15-aastane kõhetu nooruk. Elasin Viljandis Tartu tänav nr. 91 oma isa juures väikeses ühekordses majas. Isa töötas kingsepana ja tahtis ka minust teha kingsepa. Nii õppisingi isa kõrval seda ametit. Kui aega sain, siis korjasin põllult kive, kaalusin need ära ja panin raskuse järgi kotti ning tõstsin koos kotiga. Kui kott osutus kergeks, lisasin raskuse suurendamiseks mõne väiksema kivi juurde.

Mul ei tulnud mõttesse astuda mõnda raskejõustikuseltsi. Tõstsin kive oma maja hoovil. Seda juhtusid nägema naabripoisid, kes asusid ka kohe asja juurde. Nii kogunes nagu iseenesest hea hulk noormehi minule seltsiks. Vahel oli meid üle 30. Algul tõstsime kive kotis, hiljem aga hakkasime endale juba hantleid valmistama. Selleks puurisime põllult korjatud üheraskustele ümaraile kividele otstesse augud ja asetasime kivide vahele raudkangi. Esimese suurema ja raskema raudkangi valmistasime 1902. a., see kaalus 138 naela (55 kg). Meie tõstjate kamp oli kuulus kogu Viljandis, käidi ju üle linna meie hoovis tõsteharjutustel. Suvel oli mõnus tõsta ja maadelda heinamaal. Meie tõsteharjutused kulgesid kaunis pingeliselt. Korraldasime isegi omavahelisi võistlusi. Talve tulekuga muutus asi täbaraks, sest tõste- ja maadlusharjutusteks polnud peavarju.

Pean ütlema, et minu isa, ehkki ta ei sportinud, polnud ka spordi vastane. Ta tuli isegi meile nõusse ning lubas oma töötoas pärast töö lõppu harjutada. Kuna üks kang nii suurele harjutajate hulgale väheseks jäi ja kive kotis oli väga halb tõsta, sest see käis käe peale, siis hankisime 1904. a. lisaks teise, suurema kangi. Selle lasksin valmistada kiviraiuja juures — kaalus juba 221 naela (88,5 kg). Algul, tõstmist alustades, olin ma kleenuke, kuid 1904. a. kaalusin juba 210 naela (84 kg). Inimesed, kes mind polnud kaua näinud, ei tahtnud mind ära tunda. Olin sportimisega tugevamaks läinud. Kaela jämedus oli mul juba 46 sm. Oma raskemat kangi (88,5 kg) surusin 7 korda järjest ja vinnasin üles hooga 15 korda järjest. Tugevad tõstjad olid veel meie hulgas August Toer, Julius Buschmann, Karl Ilves, Ants Viira ja Ants Post. Niipalju taipu oli meil küll, et me ei hakanud kohe suuri raskusi tõstma. Alustasime kergematega, et tervisele mitte liiga teha. Sel ajal Viljandis raudkangi veel ei tuntud.»

Nii harjutasid ja võistlesid Viljandi esimesed raskejõustiklased kuni 1907. aastani. Siis jättis August Soots kingsepaameti õppimise pooleli ja astus Tartu gümnaasiumi. Sootsi kingsepatöökojas lõppesid ka esimesed «raskejõustikukoondise» kooskäimised. Kuid algus oli tehtud ning noormehed otsustasid midagi ametlikumat asutada. Eesotsas Jaan Juhkamsoni, August Toeri, Ants Posti, Julius Buschmanni, August Raudsepa ja Aleksander Portnoiga moodustasid nad Viljandi esimese raskejõustikukoondise juhatuse ja leppisid Viljandi Käsitööliste Seltsi («Handwerk Verein») juhatusega kokku, et koondis hakkab tegutsema Viljandi Käsitööliste Seltsi raskejõustikuosakonnana. Ent «Handwerk Verein'is» oli ka alkoholisete jookidega puhvet. Mõned mehed jätsidki sportimise ja siirdusid «teise leeri». Enamik jäi raskejõustikuharras-

ele siiski truuks. Paari aasta pärast istasid nad liituda Viljandi Karskus-tsiga.
juunil 1912 kinnitati kubermangu-litsuse poolt Viljandi spordiseltsi ulevik» põhikiri. Seltsi esimene koos-ek peeti 23. septembril 1912 Viljandi sti Põllumeeste Seltsi majas. Koos-ekust võtsid osa asutajaliikmed Sibul, A. Sammul, V. Kullama, Avikson, A. Sild, P. Akerberg, Rein, J. Asi, E. Villemson, A. Luha-r, J. Mikadu ning kaks neidu A. Turp H. Rist.
ari kuu pärast oli seltsil juba 59 lii-t. Iga algus on raske, tuleb otsida, bada. Iseäranis maksis see sel ajal ordi arendamise kohta, sest see ala tollal alles võõras.
talv ukse ees seisis, oli juhatuse esi-eseks sammuks liuvälja rajamine. See nestus hästi ja mis peaasi — selts oli ordi alal ikka midagi juba üritanud. uvälja avamine tõi seltsile noori liik-eidki juurde. Detsembri algul korral-ti ka esimene pidu. Neid käidi hiljem el Abjas ja Mõisakülas korralda-as. Muretseti suuski ja muid spordi-inõusid.
avel hakati harrastama veesporti ja õnda kergejõustikuala. Peakoosolekul . augustil 1913 valiti uus esimees, sest nine esimees H. Avikson astus suure õkoormuse tõttu kohalt tagasi. Uueks imeheks sai innukas sportlane . Suurkask. Sel aastal tõusis liikmete v 153-le. Harrastati kerge- ja raske-ustikku, poksi ja vehklemist. Klubi ordiinventar rikastus uute vahendi-ga. Klubil oli minekut, ka osa Viljandi Koidu» spordiosakonna paremaid portlasi läksid üle «Tulevikku».

1913. a. sügisel üüriti Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsilt kolm tuba. Need said Viljandi spordirahvale meeldivaks koosviibimise kohaks, kus igal õhtul elu kees. Suurkask organiseeris seltsi juurde ka näitetrupi. Nii olid peod alati sisustatud näitemänguga, sest puht spordipeod ei löönud tol ajal veel läbi. Näitetrupi kõrval oli seltsil ka oma laulukoor ja meeskvartett. See kõik aitas pidusid mitmekesistada ning rahvast juurde tõmmata.
Talvel oli spordirahva kokkutuleku keskuseks ilutulestikuga liuväli, suvel aga järve äärde rajatud spordiväljak. Seal korraldati 1914. a. mai lõpul ja juuni algul ka esimesed spordikursused. Neid juhatas Tallinna «Kalevi» instruktor Anton Õunapuu.
Siis aga tuli üsnagi hoogsale tegevusele lõpp — puhkes Esimene maailmasõda. Paljud meesliikmed pidid seltsist lahkuma. 1916. a. lõpuks oli seltsi liikmete arv vähenenud juba 47-le, 1917. a. oli neid 27, 1918. a. 28 ja 1919. a. ainult 18.
Kui sõjamöll vaibus, oli seltsil liikmeid vaid 13. Puudus oma ruum, varandus oli laiali kantud. Selts hingitses. 1926. a. peakoosolekul arutati isegi «Tuleviku» ja Viljandi Spordiringi ühendamise küsimust. Ühinemine jäi siiski ära. Vahest tehti sellega viga. Mis raskejõustikusse puutub, siis tuntumaid mehi sirgus Viljandist vähe. Need võib peaaegu sõrmedel üles lugeda. Märkigem neist K. Orumetsa (Ungerson), K. Rechlini, J. Viirat, J. Kosti, Aleksander Kukke, vendi Martin ja Mati Maistet. Spordiselts «Tulevik» tegutses kuni Teise maailmasõjani. Siis likvideeriti sõjaolude tõttu.

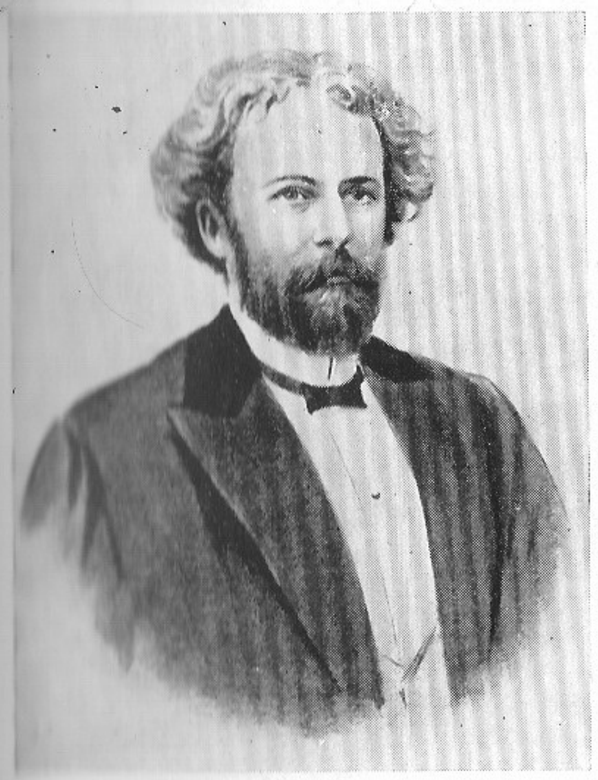

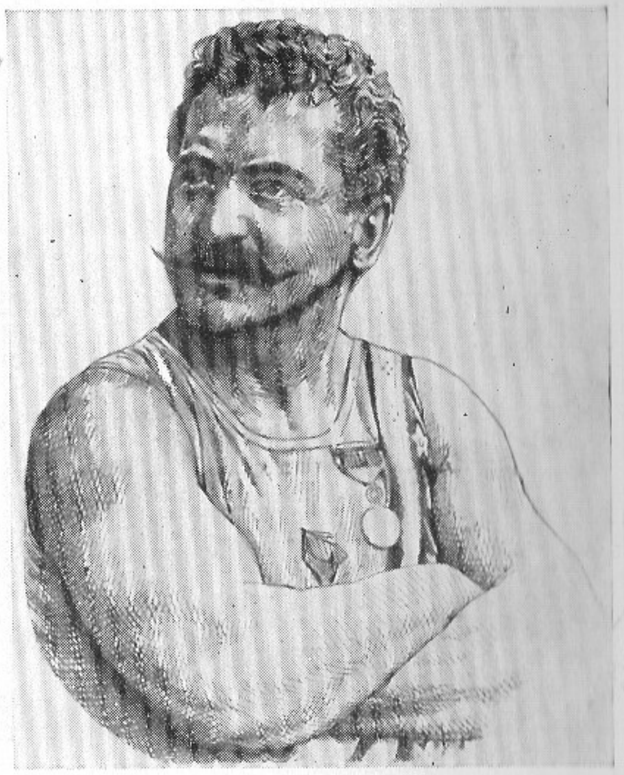

Vene atleetika isa dr. W. Krajewski

Charles Ernest

a. asutas W. Pytlasinski Peterburis esi-
maadluskooli ja andis välja esimese
dlusõpiku Venemaal

iv C. J. Ribeaupierre

av Ribeaupierre'i klubi. Esimeses reas
kult teine P. Kristjanson, kolmas Jür-
teises reas paremalt teine G. Hacken-
idt

e hiiglane Ivan Zaikin

e tõstekuulsus Sergei Jelissejev

rditeoreetik, kohtunik, andekas ajakir-
ik Ivan Lebedev pühendas end raske-
tikule. Juba 1906. a. avas ta Peterburis
etikakooli

kovi maadleja Viktor Solovjov

e maadluskuulsus Ivan Poddubnõi

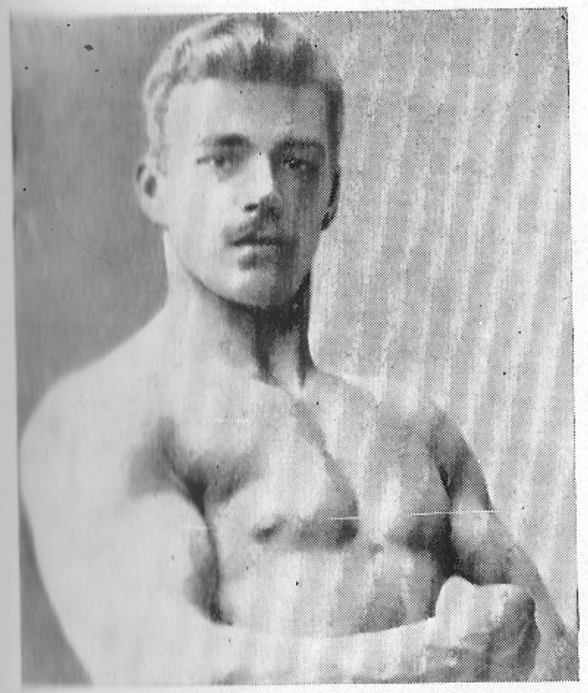

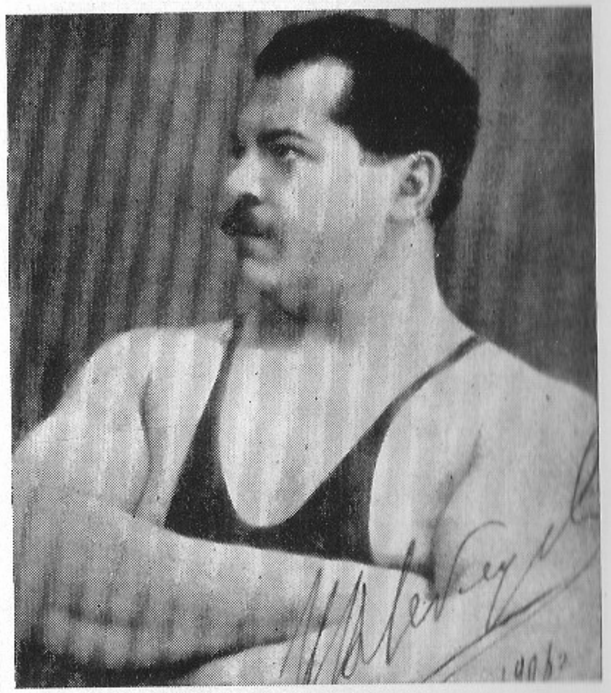

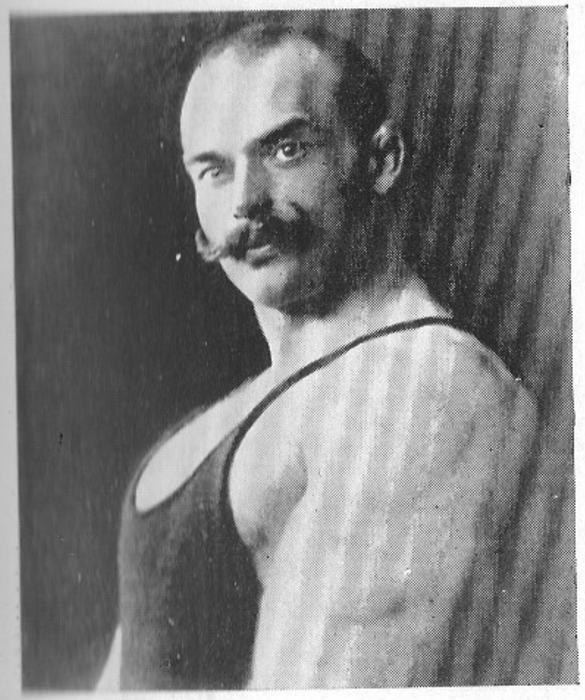

v Boesberg 1888. a.

kaheteistkümnest raskejõustikupioneeres 1888. a. koos G. Boesbergiga panid meie raskejõustikule: Gustav Jöör-Jüri Kanep, Gustav Vain

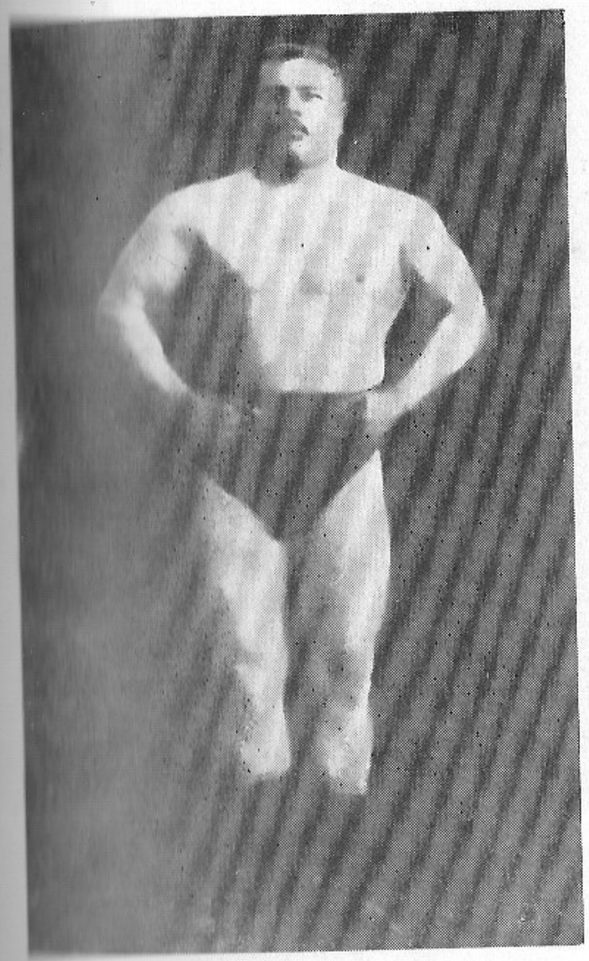

G. Boesbergi raskejõustikuringis harjutasid ka Eduard Israel, Eduard Freibusch (astus liikmeks 1893. a.), Johannes Israel, Albert Hüppler ja Juljus Adelheid

A. Rosenfeldt — turnimisklubi üks asutajaid

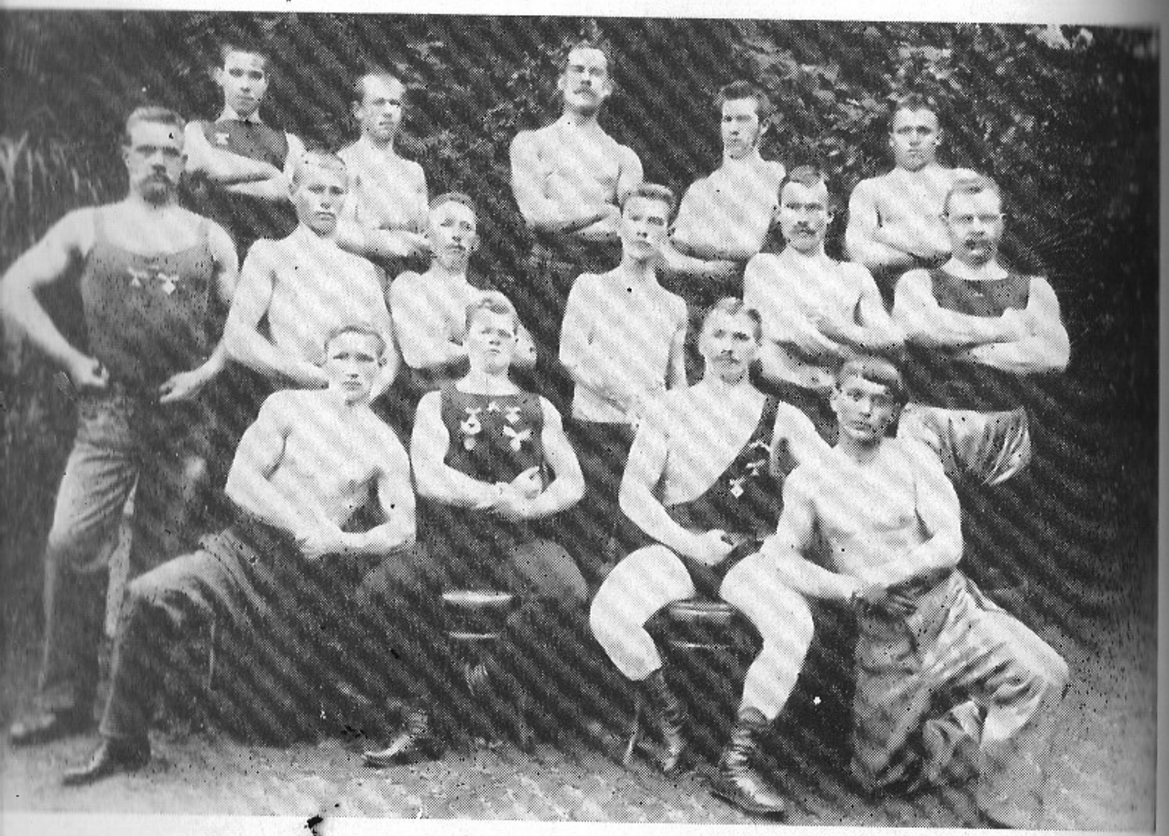

ksander Aleksejevi raskejõustikuring
2. a. 1. rida: A. Gurtner, G. Lieders,
Vain, S. Hertsovski; 2. rida: A. Tamm,
Israel, E. Israel, A. Andruškevitš, E. To-
t, A. Klumberg; 3. rida: G. Hackenschmidt
Veiler, A. Aleksejev, A. Hüppler, A. Kool-
nn

linna Vabatahtlik Atleetide Klubi 1901. a.
kel istub A. Andruškevitš, temast pare-
G. Vahar; seisavad: vasakult neljas
Lauba, paremalt esimene J. Tätte, kolmas
Vaater

Boesberg 1897. a.

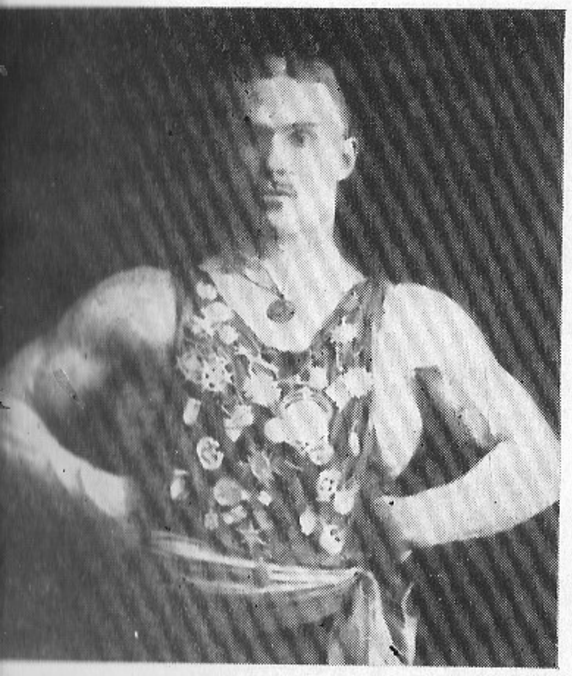

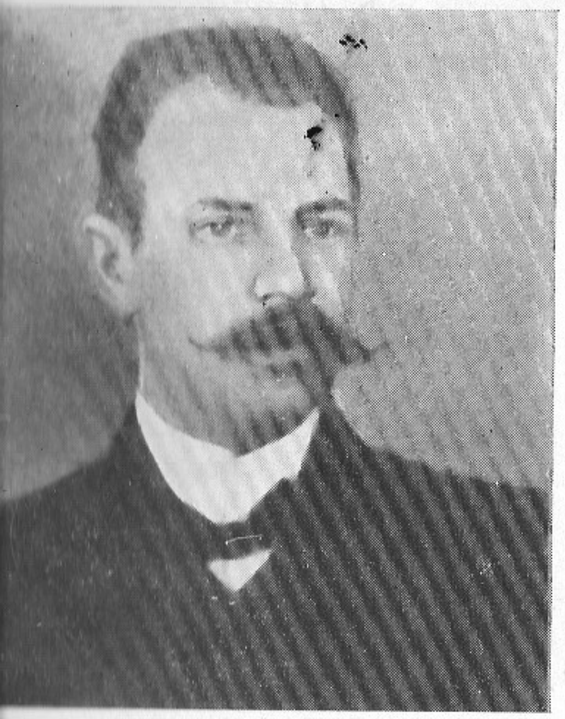

Nikolai Matvejev

Tallinna esimesele võimlemisklubile panid aluse 1898. a. August Nei (ülal paremal) ja Eduard Veiserik (all vasakul)

Voldemar Tikkas

S. S. «Kalevi» raskejõustikuosakonna esimene juhatus 1920. a.: K. Kõiv, E. Selge, E. Asmann-Aastalu, V. Kuuse, J. Tomson

«Kalevi» raskejõustikuvõistlustest osa-
ad 1922. a. 1. rida: vasakult teine K. Kul-
r; 2. rida: vasakult kolmas G. Vahar,
ursman, T. Viidemann, E. Selge, J. Tom-
A. Kuuse, E. Asmann-Aastalu, G. Boes-
paremalt esimene A. Schmidt-Sillak,
A. Kolmpere; 3. rida: vasakult viies
ammer, kuues K. Raag, kümnes A. Kus-
4. rida: vasakult teine K. Kõiv, neljas
r Kukk, seitsmes A. Raag-Grünbaum,
paremalt teine R. Steinberg, kolmas R. Loo;
5. rida: vasakult esimene R. Volt, kolmas
V. Väli

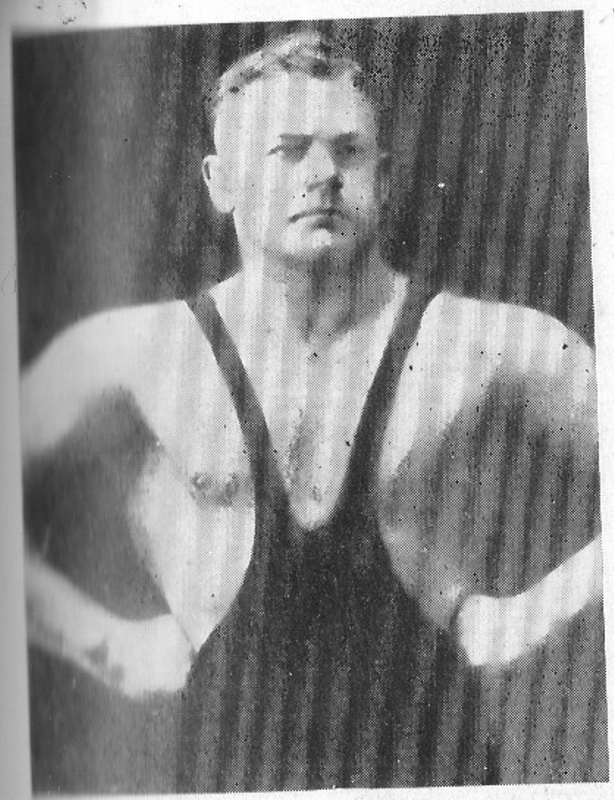

«Kalevist» võrsunud mitmekordsed Eesti meistrid maadluses ja treenerid Johannes Randma, August Raag, Evald Sikk
Edukalt töötab treenerina ka kalevlaste noorema põlvkonna esindaja, paljukordne Eesti meister ja kahekordne NSV Liidu hõbe Arvo Mõttus

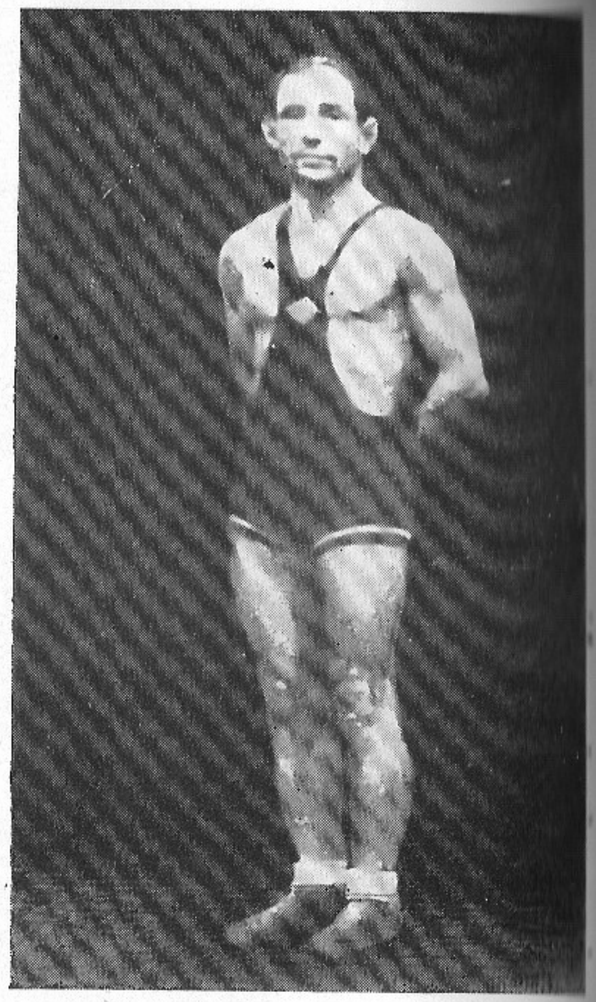

S. «Kalevi» esimene maadlustreener soom-
e Robert Oksa 1922. a.

Ü «Kalevi» sõjajärgsete aastate üks tipp-
adlejaid, paljukordne Eesti meister ja
V Liidu paremikku kuulunud Boris Meos

rakusseltsi «Valvaja» spordiosakond. Esi-
ses reas vasakult esimene Gustav Erne-
s, teises reas teine Ain Sillak (Alfred
midt), viies raskejõustikuosakonna juha-
a A. Valdov, neljandas reas teine Roman
inberg ja neljas Aleksander Peterson

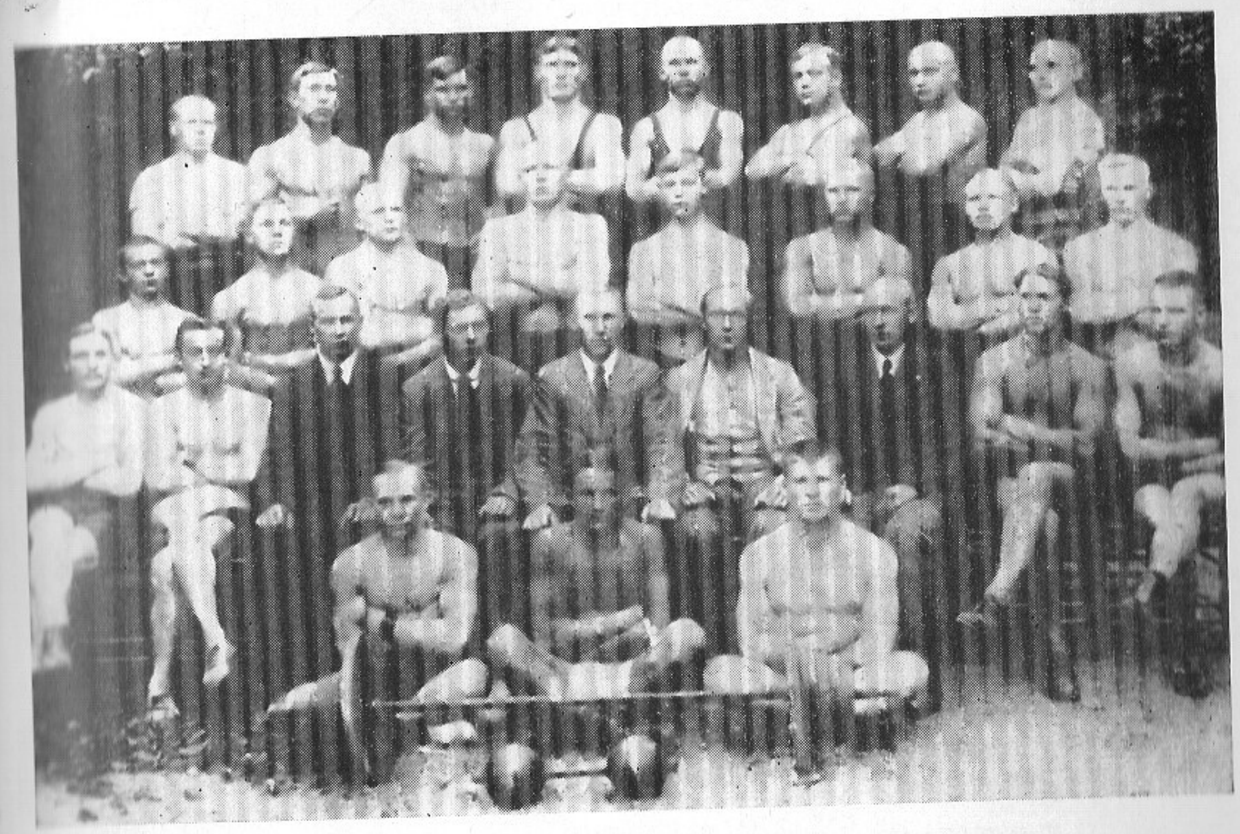

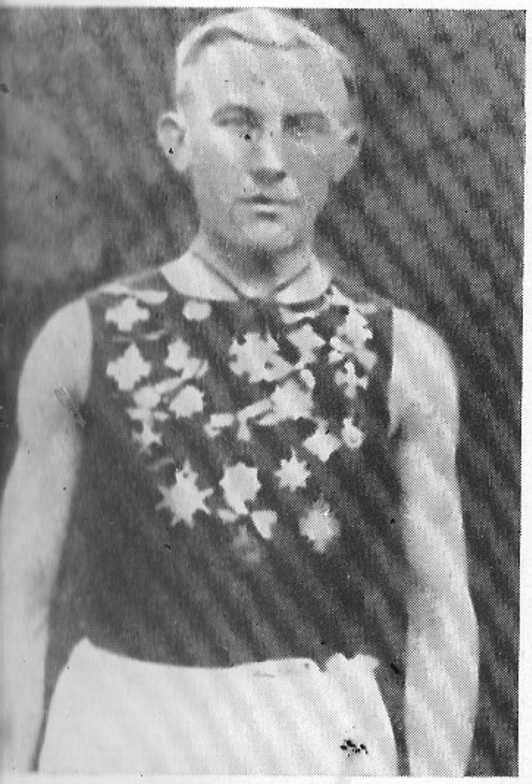

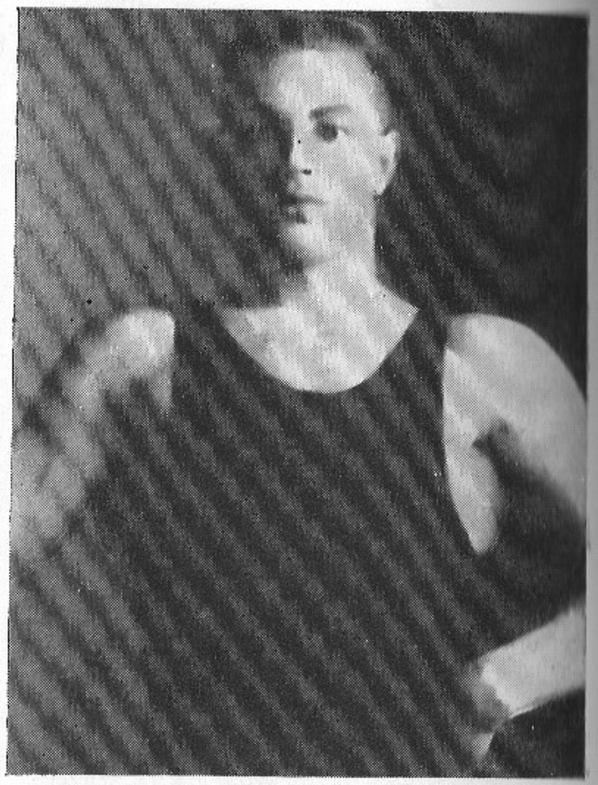

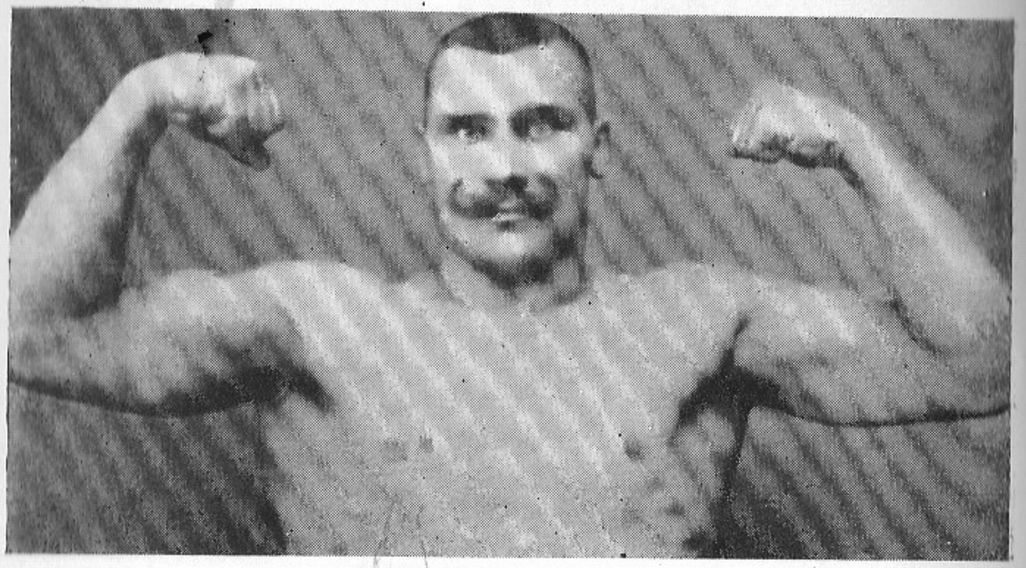

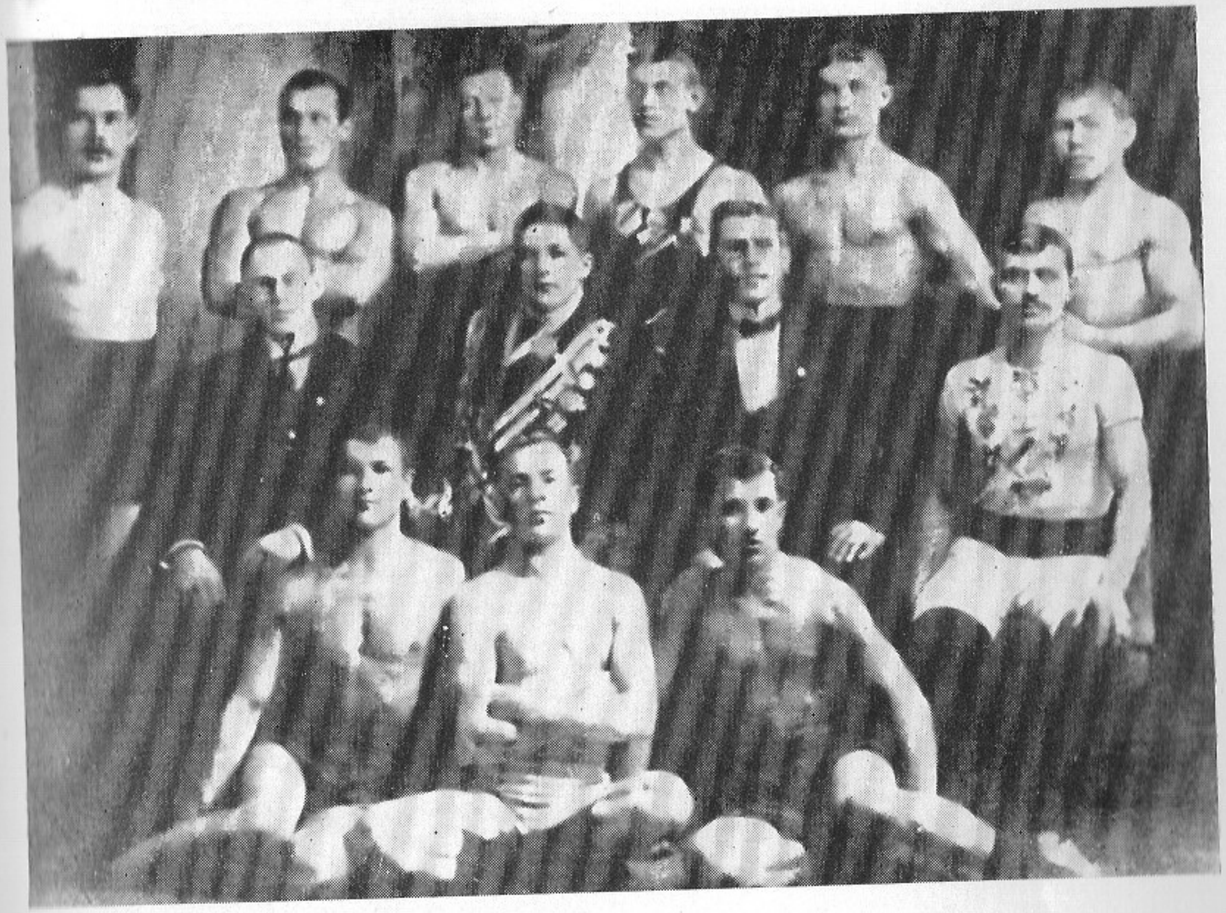

A. Valdov organiseeris karskusseltsi «Valvaja» juurde spordiosakonna

Rudolf Resen

«Valvaja» esimaadleja Aleksander Süld

Artur Kuke klubi 1911. a. Istub vasakult teine A. Kukk

. F. Kelleri klubi poolt organiseeritud
õustikuvõistlustest osavõtjad. Esime-
as istuvad: G. Sintal, R. Resen, F. Kel-
. Sooba, O. Kaplur, A. Partsakas, tei-
as teine A. Süld, neljas J. Juhka, viies
as, kuues Landmann, paremalt esimene
itte, kolmandas reas vasakult teine
aan, neljas E. Kõrve-Luhasalu

nnas maadeldi aastatel 1908—1917 Õle
liskivi tänava nurgal asuva maja pöö-

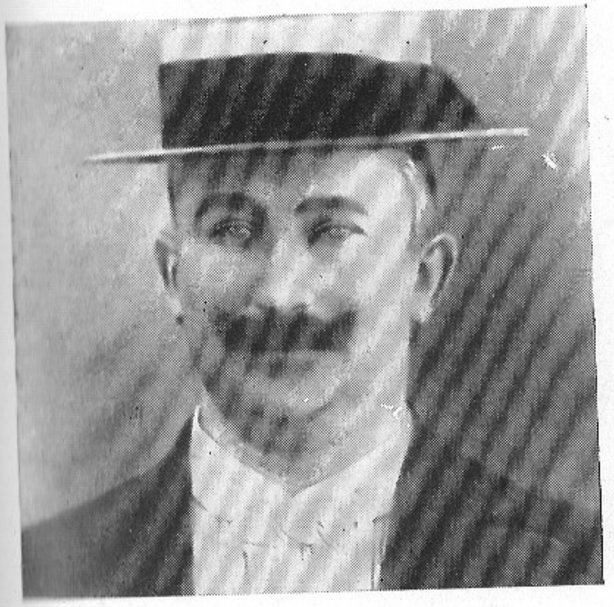

õustikuklubi asutaja F. Keller

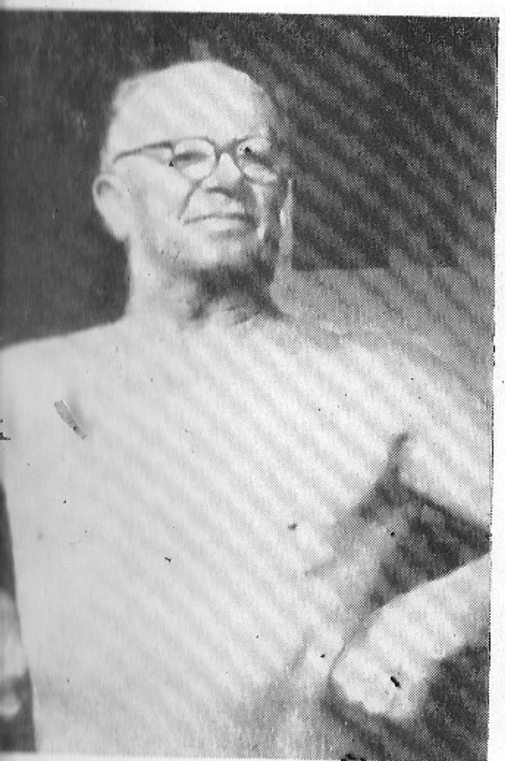

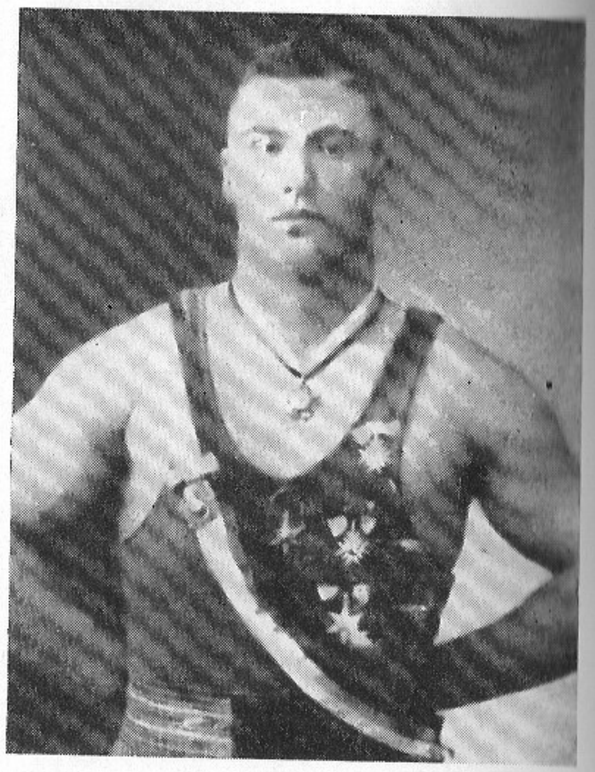

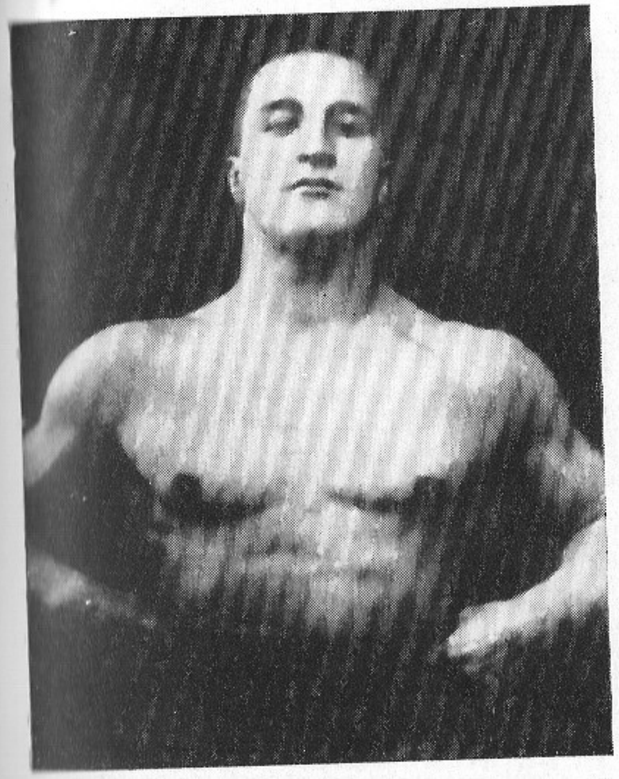

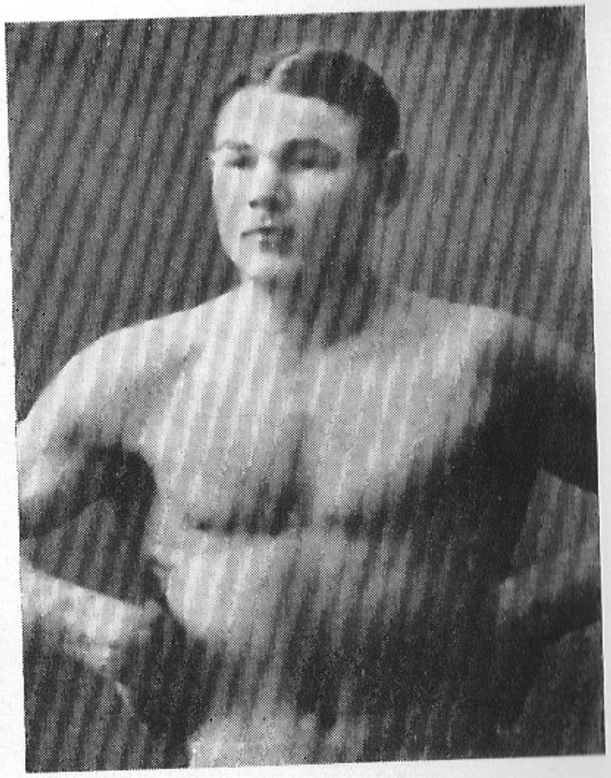

Georg Kristjanson 1967. a.

Jakob Miil (üleval paremal) ja Johannes Loorberg (all vasakul) ühendasid 1909. a. oma raskejõustikuringid raskejõustikuseltsiks «Aberg»

Eduard Kõrve-Luhasalu oli hea maadleja ning spordiorganisaator. Ta aitas organiseerida nii F. Kelleri kui ka J. Miili raskejõustikuringi (1970. a. foto)

J. Miili raskejõustikuringist võrsunud 1914. a. Venemaa meister raskekaalus J. Jegorov

Johannes Kelberg oli aastatel 1912—1913 üks paremaid võimlejaid ja ka maadlejaid J. Miili klubis

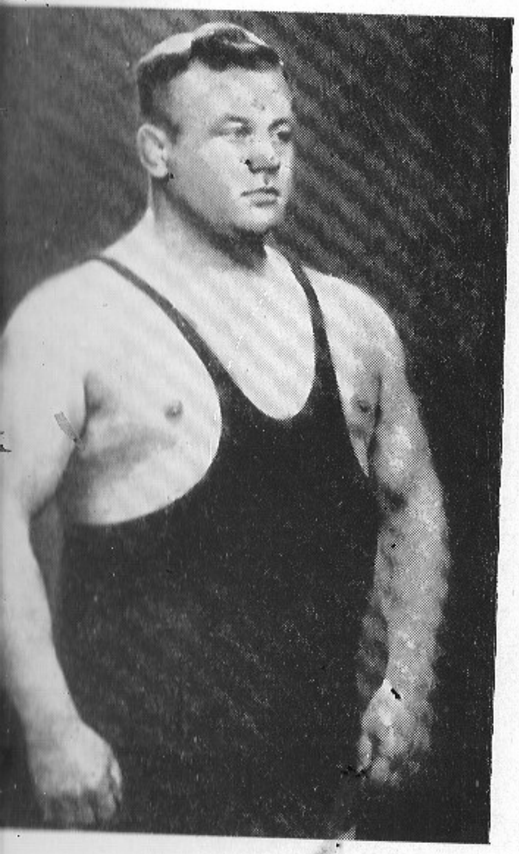

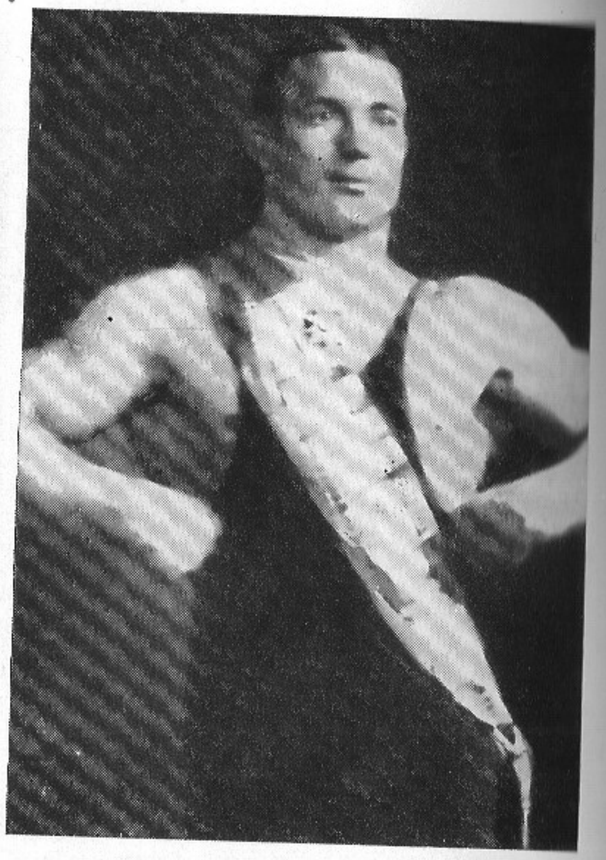

«Spordi» raskejõustiklased seltsi 25. eval 1937. a. 1. rida: vasakult teine skivi, B. Griidin, B. Sülluste, H. Ka-. Lund, H. Veismann, V. Rööding, ding; 2. rida: Alfred Praks, A. Luha- Reinke, August Kukk, V. Roolaan, ts, K. Palusalu, A. Neo, N. Karklin, er, E. Puusepp, H. Miss, L. Nielender; esimene L. Baer, viies R. Teitelbaum, e, A. Köllo, Kuulmann, R. Münt, , paremalt esimene E. Byström, nel- albak; 4. rida: vasakult kuues J. Ka- remalt viies Veelmann ja kuues janson

Voldemar Zeisich (J. Miili raskejõustikuringist) tuli 1913. a. Varssavis Euroopa meistriks klassikalises maadluses

J. Miili raskejõustikuringis oli tugevaim tõstja ja maadleja Jaan Tankmann, kes 1917. a. maadles elukutselisena edukalt Petrogradis

K. Palusalu, A. Neo, Alfred Praks, A. Kusnets, V. Väli, H. Kristal-Kaaremäe, J. Föntson ja V. S. «Spordi» esindaja Artur Kukk 1933. a.

R. Saulmann — V. S. «Spordi» sekretär aastail 1920—1936

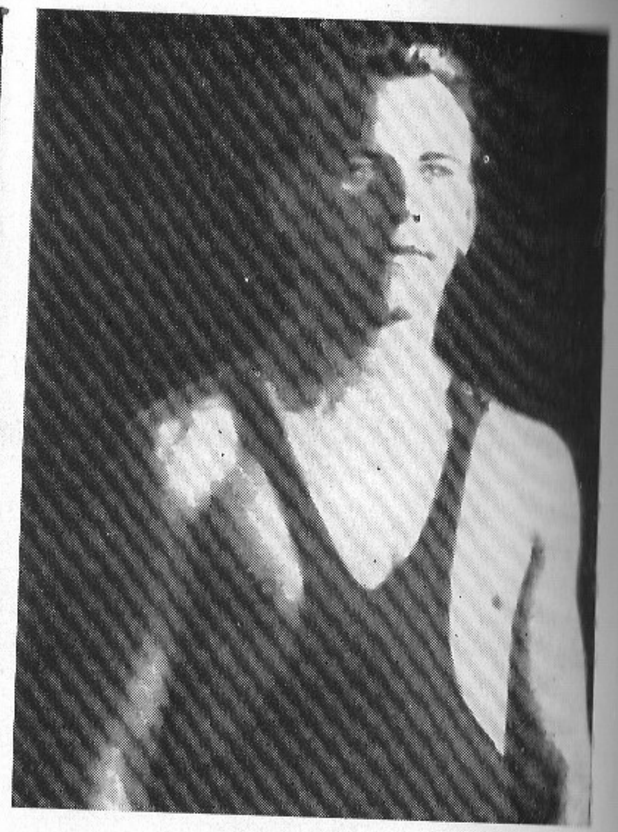

Teearu
nder Pohla
Raag
ch Kranberg
Kukk
ohla
Kalde
der Köllo

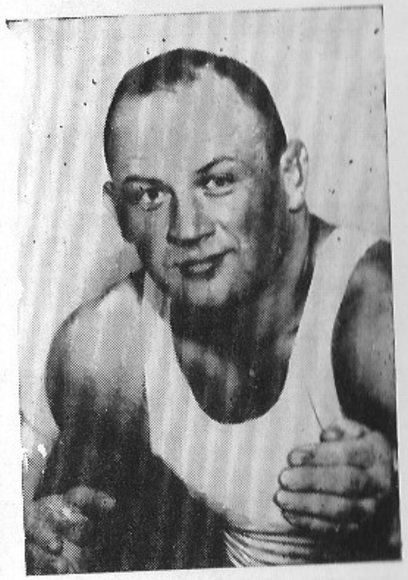

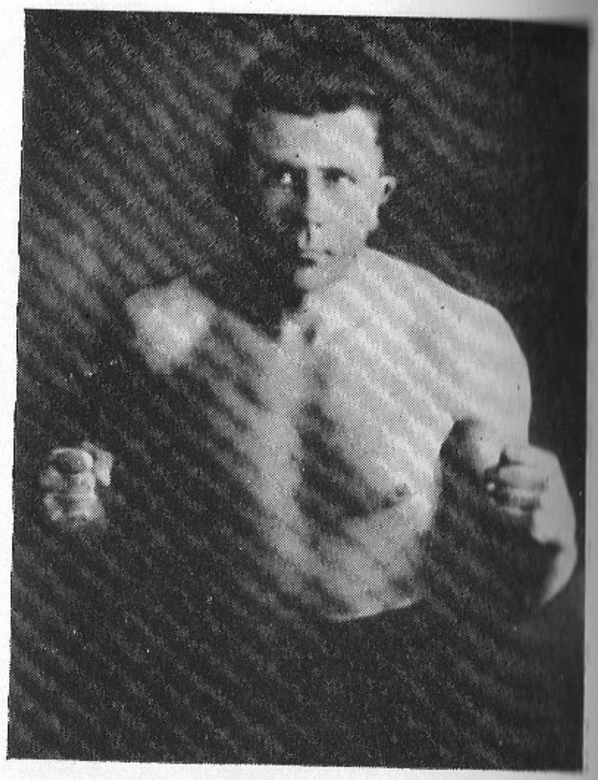

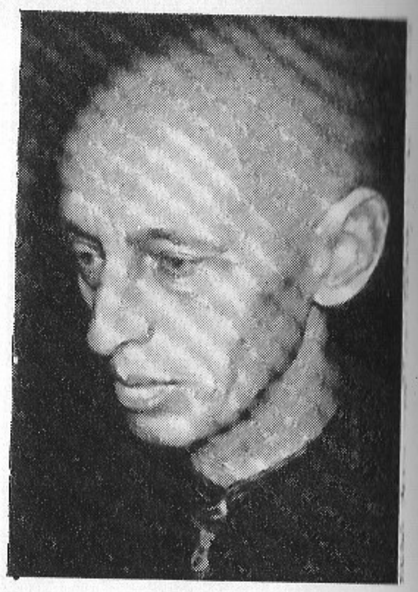

V. S. «Spordi» poksijad:

Valter Palm

Konstantin Gern

Peeter Matsov

Nigul Maatsoo (Matsov)

V. S. «Spordi» poksijad 1921. a. Esimeses reas vasakult E. Matsov, Elbing, neljas P. Matsov, E. Kolmpere, A. Harlampiev, Saar, viimane Ratassepp; teises reas Greenbaum, Otsman, Tamberg, Kuusmann, Malton, Valge, N. Maatsoo (Matsov), H. Nirk, paremalt esimene Reichenberg, teine V. Eimann

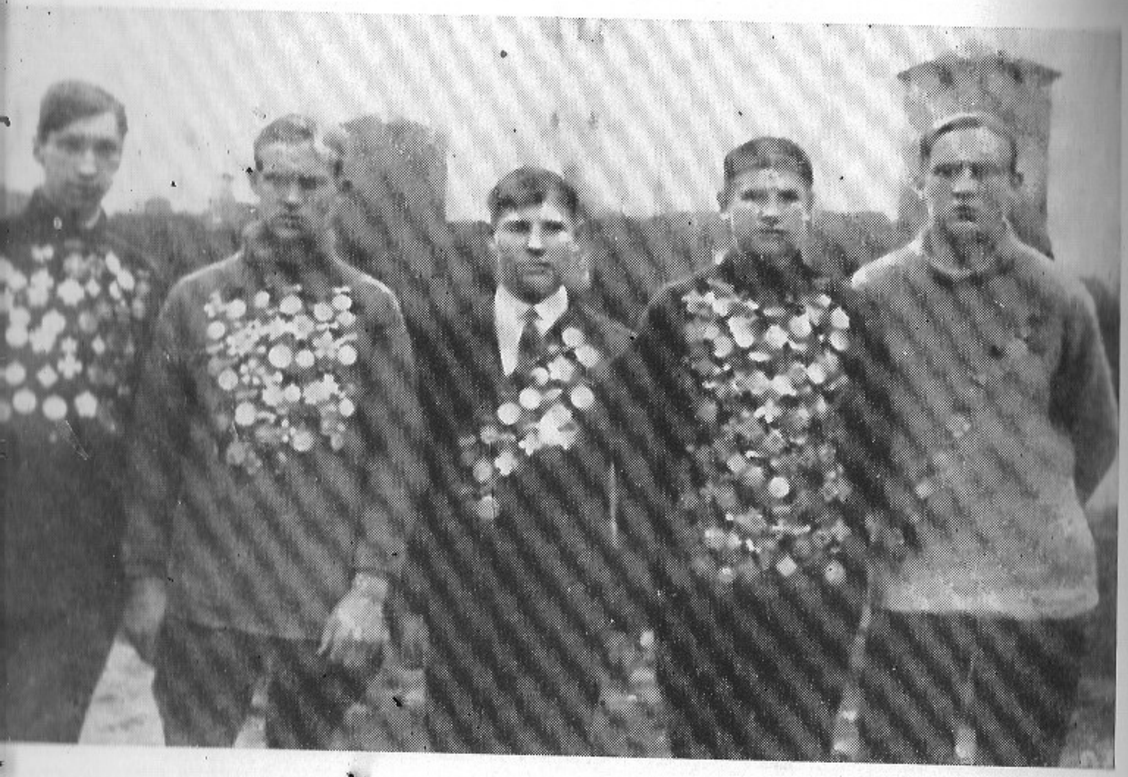

«Olümpia» asutajad 1913. a.: L. Baer, , N. Vassiljev, H. Paal, J. Tomson

a. tuli seltsi esivõistlustel maadluses ale Evald Seiler

Noorte Ühingu «Tungal» esimene juha- stuvad: Gustav Härm, Emma Intal ne esimees), Marie Röök, Eduard Vii- eisavad: Helmi Allik (valiti 1918. a. esimeheks), August Pakosta ja Kook

Noorte Ühingu «Tungal» asutajaliikmed. : Lilli Noggur, Ida Loo-Aav, Alfred uu, Helje Holts, Erika Tuulik, Põdra, va; seisavad: August Pakosta, Volde- o, Emma Intal, Robert Orno, August rg, Helmi Allik, Karl Mikolovitš

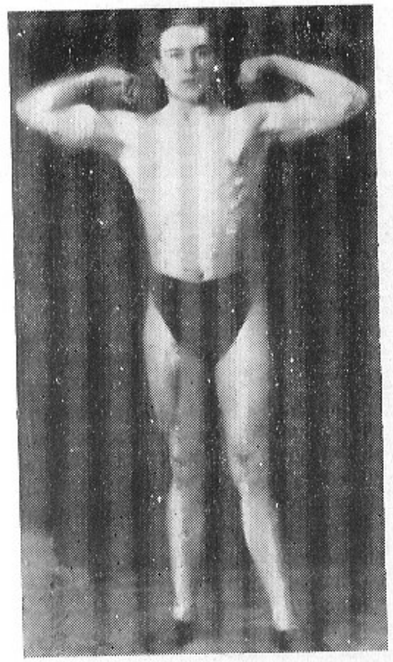

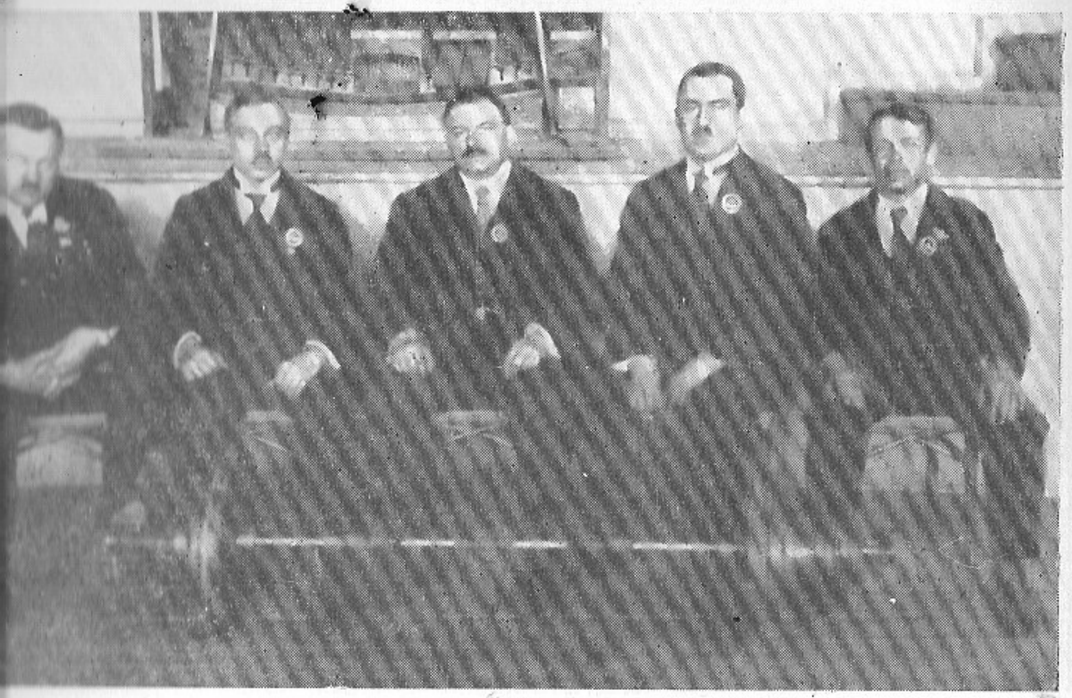

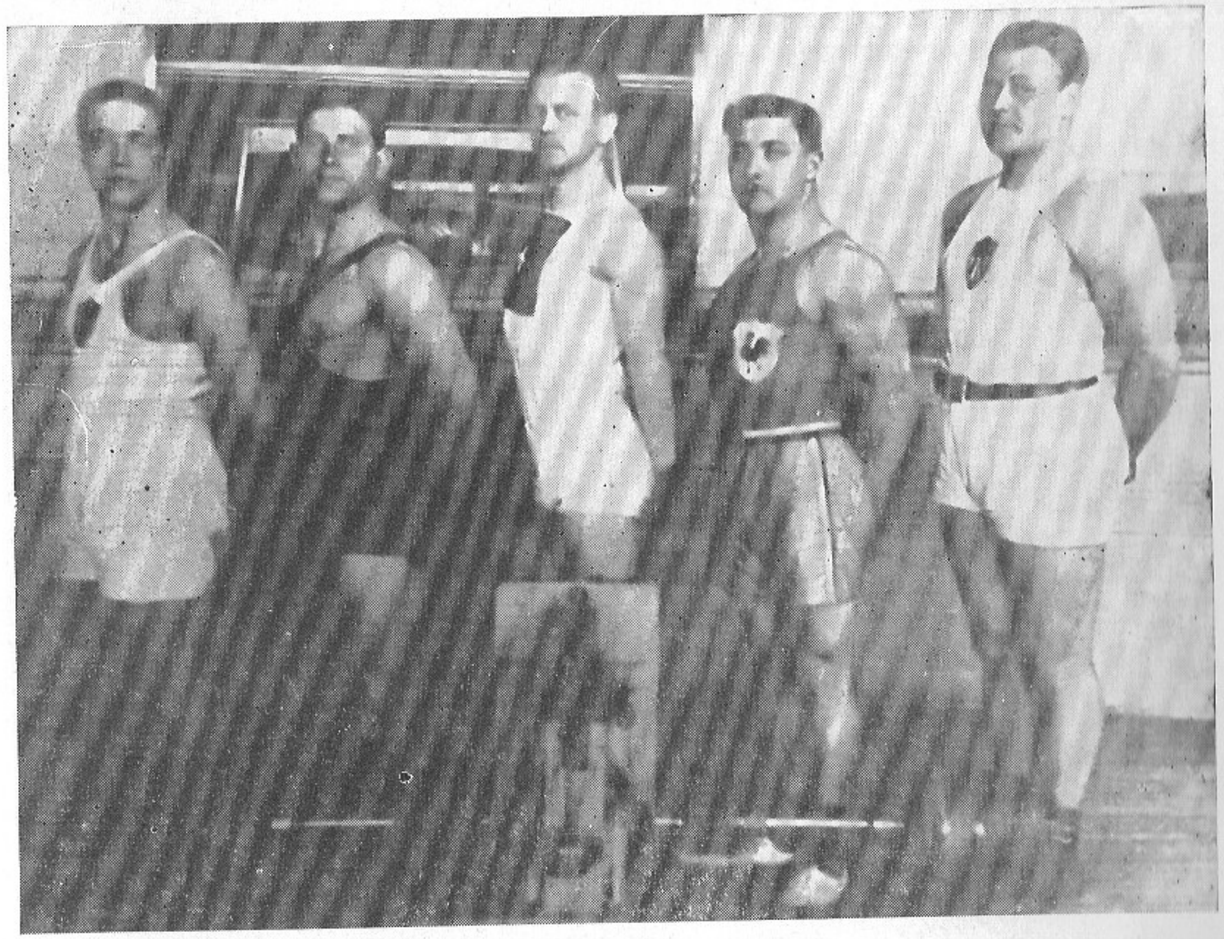

1922. a. maailmameistrivõistlused tõstmises. Esindajate koosolek Tallinna raekoja saalis. Vasakult kolmas A. Valdov (E), J. Kauba (E), H. Graf — juhataja (Šveits), W. Fiskar (E), Rone (Läti), Dalitz (Läti), Skulte (Läti), Meesit (Läti), J. Villemson (E)

Võistluste kohtunikekogu: Dalitz (Läti), J. Kauba (Eesti), peakohtunik Jules Rosset (Prantsusmaa), E. Asmann-Aastalu (Eesti), Meesit (Läti)

1922. a. maailmameistrid: A. Neuland (Eesti), S. Hallop (Eesti), Heinrich Graf (Šveits), Francois Roger (Prantsusmaa) ja H. Tammer (Eesti)

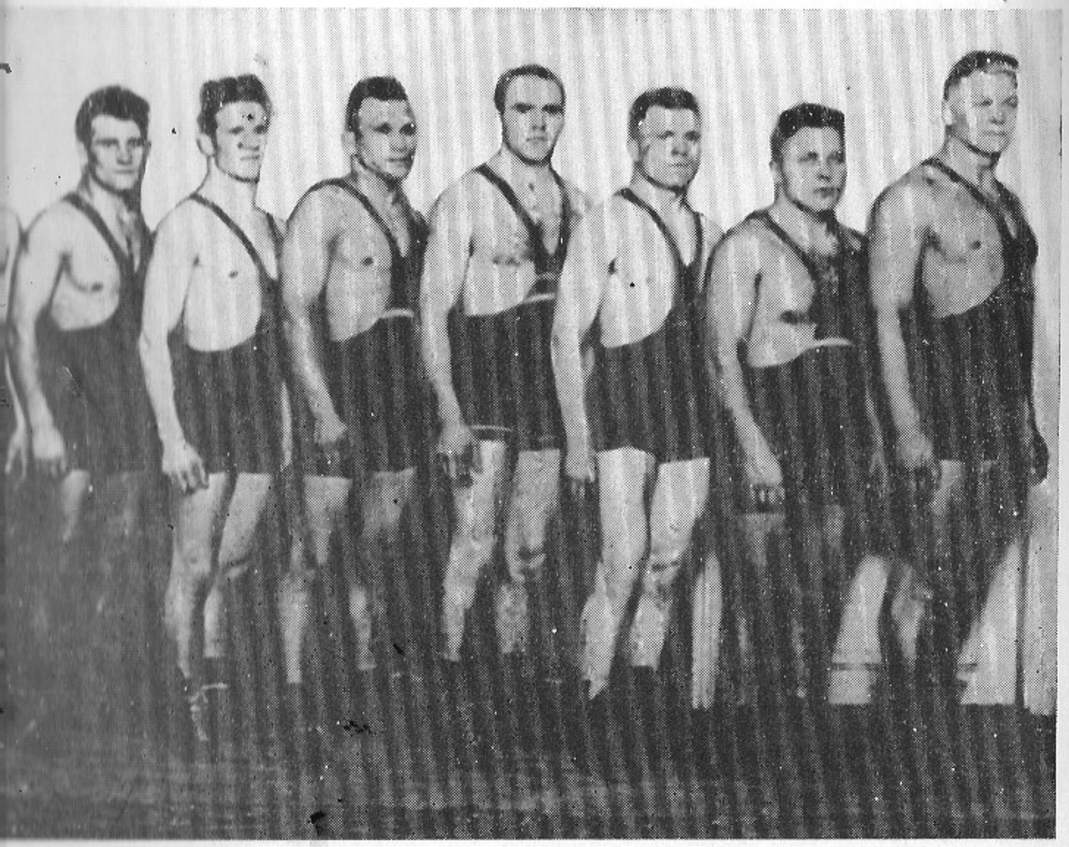

kond 1936. aastal Eesti—Soome—
mikmaavõistlusel Tallinnas:
. Väli, E. Puusepp, K. Kullisaar,
. Roolaan, O. Luiga, K. Palusalu

aimu Arendamise Selts «Noorus»
al.
. Talvik, M. Pukits, V. Jentson,
igi, F. Suidt, A. Luik;
L. Leismann, Karl Jungholz,
. A. Meibaum ja E. Sooba.
ädvustatud ka G. Hackenschmidti
d

rmann

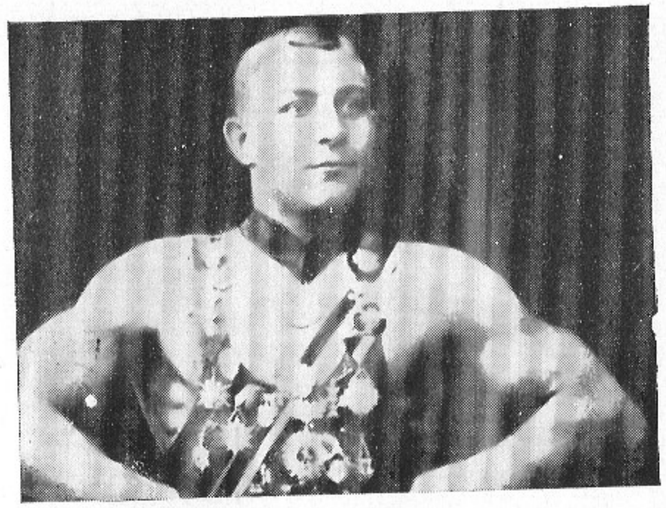

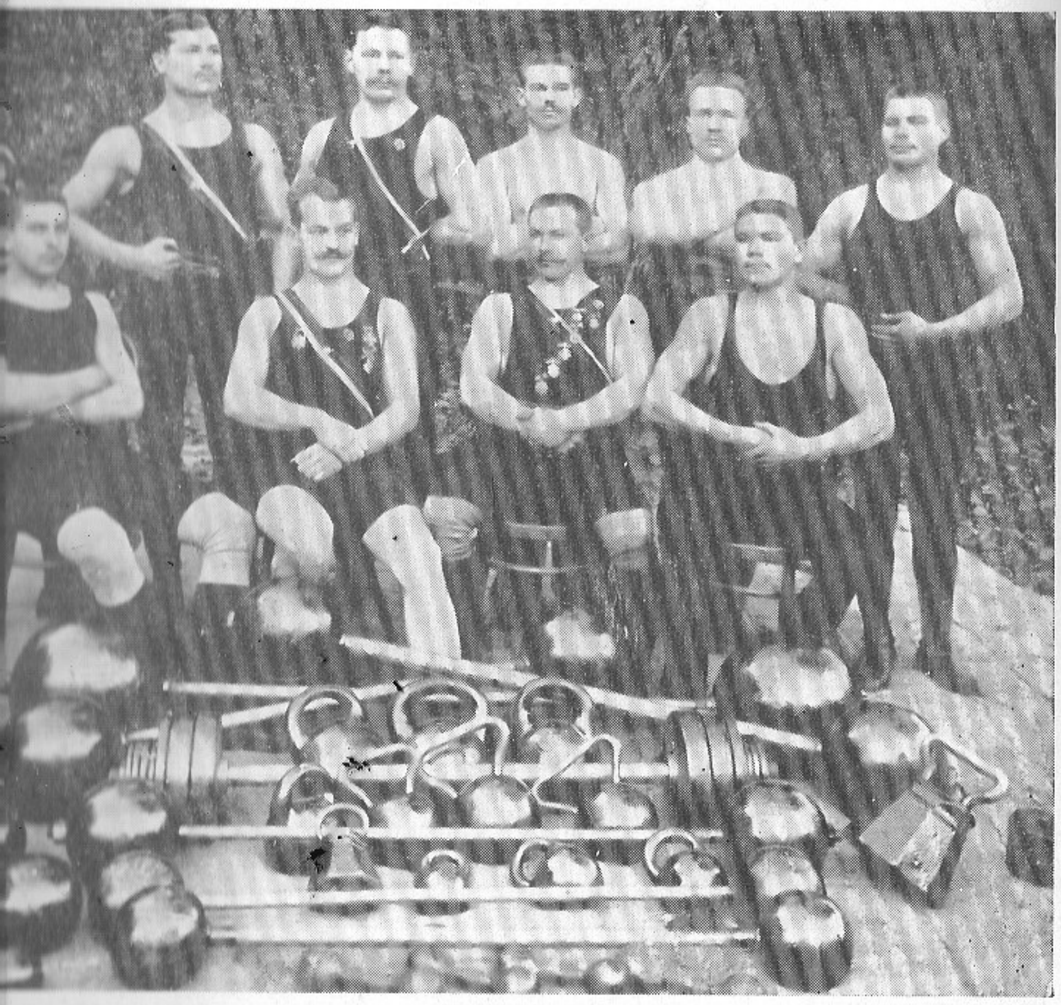

atta-sõitjate Selts «Taara» 1903. a.
Riske, J. Tomson, A. Järv,

Mahne, G. Plovitsch, J. Palm,
Adamson ja B. Kroon

ekamad liikmed Karl Otsa, Alf-
Julius Tomson, August Pikker

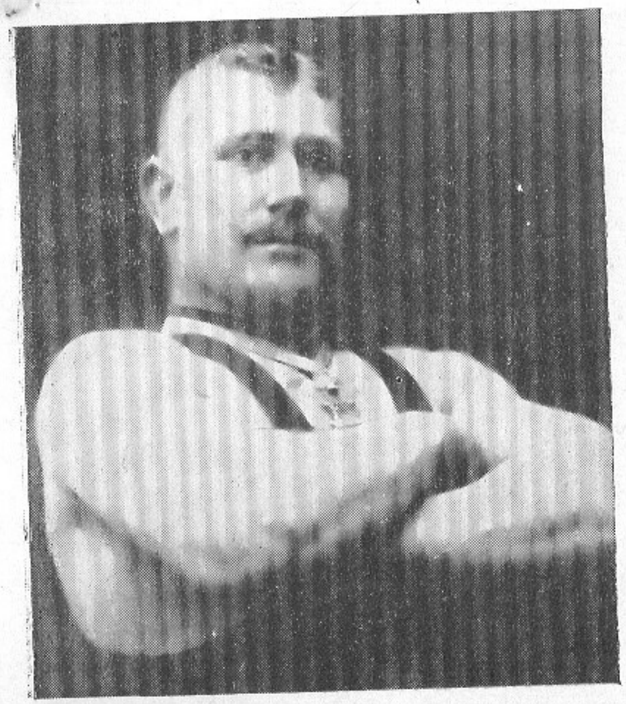

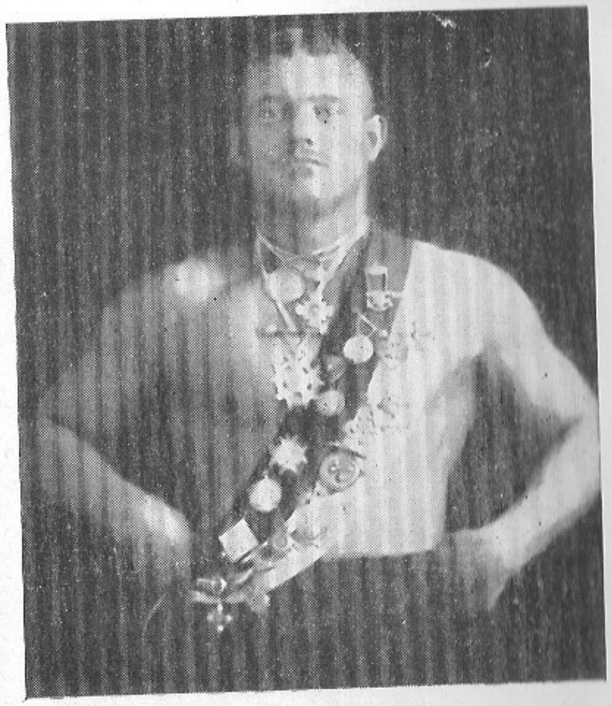

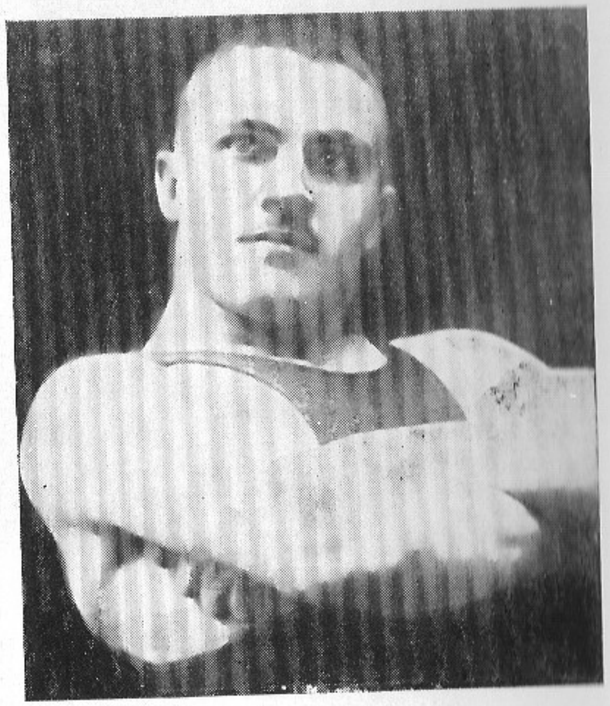

1911. aastal korraldas S. S. «Aberg» Tartus Baltimaade esivõistlused.

Esimeses reas vasakult teine V. Laks;
istuvad kohtunikud: G. Suubi, F. Palm, M. Heide, R. Rootberg, E. Aibel, Aleksei Palm, J. Hütsi, E. Rosenbladt, seisab V. Aibel;
kolmandas reas seisavad: A. Offrill, K. Otsa, kuues T. Viidemann-Võimula, seitsmes E. Pärt, üheksas O. Kaplur;
viimases reas neljas E. Hermann

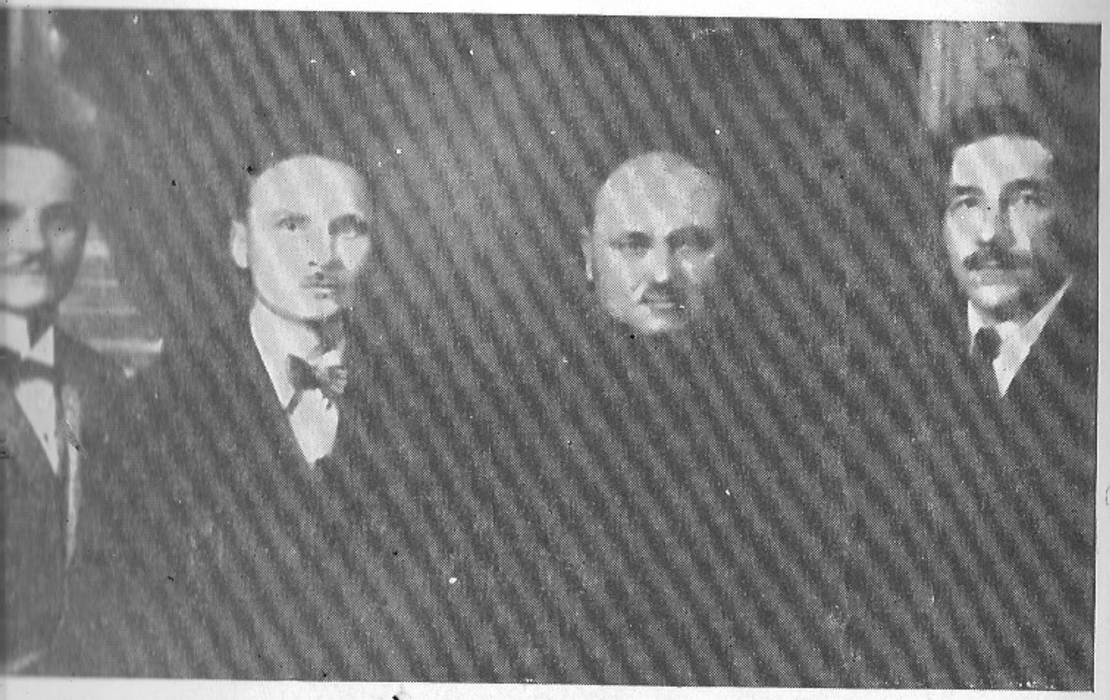

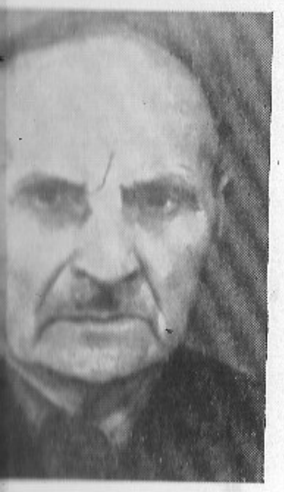

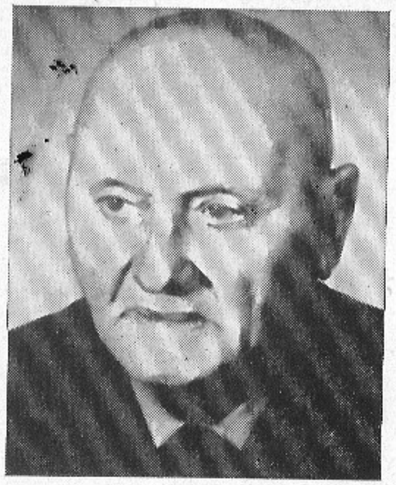

Tartu S. S. «Abergi» asutajad 1901. a.:
F. Palm, Aleksei Palm, A. Lagastik, Oskar Asso

Aleksei Palm (1960. a. foto)

August Lagastik (1971. a. foto)

Rein Volt oli aastail 1927—1928 Eesti meister kärbeskaalus (1962. a. foto)

Tartu «Abergi» teenekamad liikmed 1907. aastal.
Istuvad: K. Mosin, P. Ingerman, Aleksei Palm, H. Kobbing, J. Tomson;
seisavad: R. Lattik, K. Vildmann, J. Kobbing, Jaan Jaago ja G. Suubi

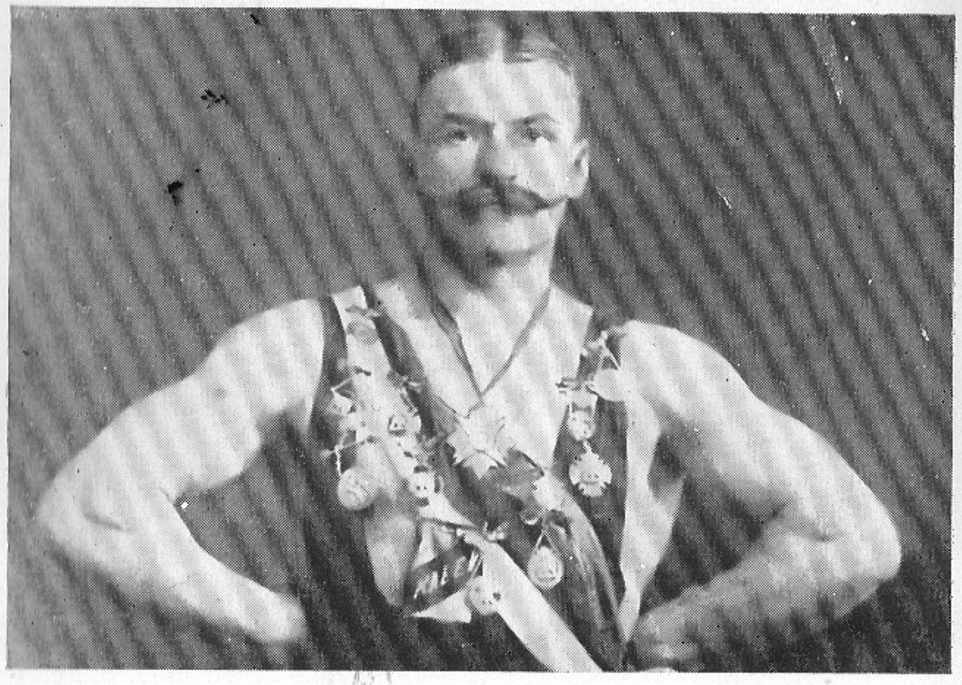

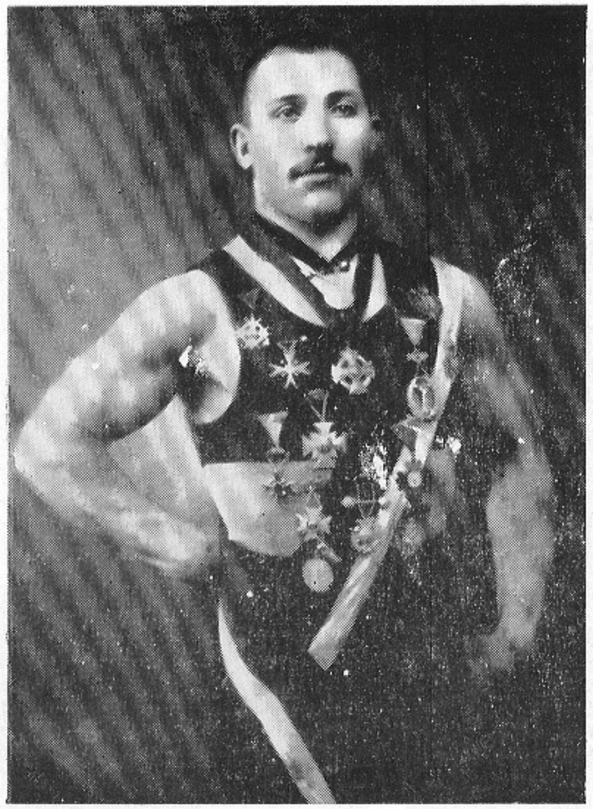

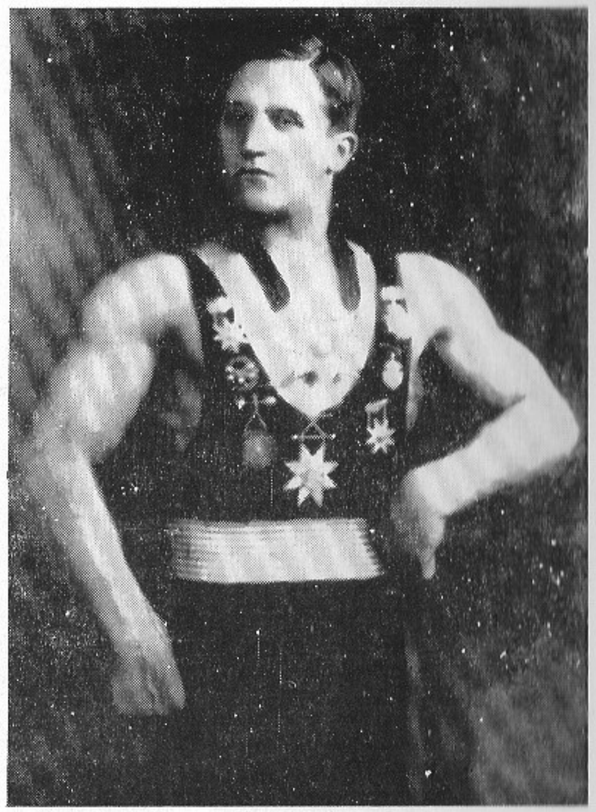

Eduard Pärt oli üks silmapaistvam maadleja Tartu «Abergis»

Paul Ingerman — raskejõustikuklubi «Georg Lurich» asutaja ja esimees — kuulus paremate tõste- ja maadlusmeeste hulka

Baltimaade meister tõstmises Johannes Kikkas

Eduard Tischler, Tartu spordiseltsi «Aberg» esitõstja, Tartu «Kalevi» asutajaliige ja esimees

Johannes Urb hakkas maadlusega tegelema Võrus

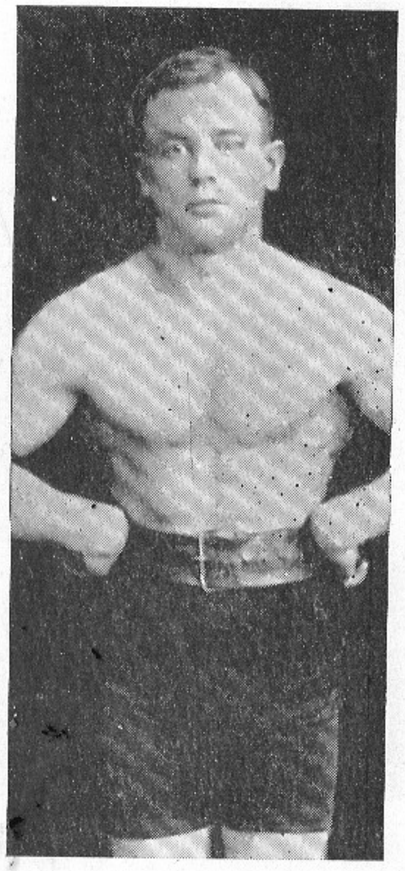

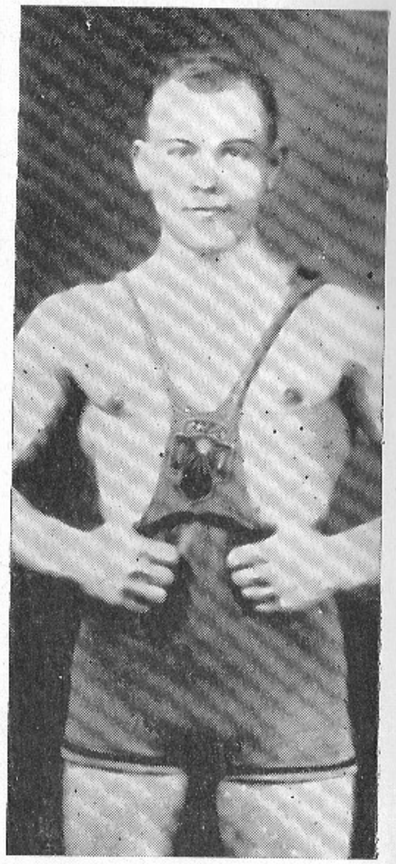

Laan on tulnud korduvalt Eesti
s klassikalises ja vabamaadluses

Vanaaseme

ordne Eesti meister Adalbert Toots,
Kalevi» liige 1929. aastast

i «Kalevi» ja Narva «Võitleja» mees-
02. a. Narvas.
teine T. Viidemann-Võimula, M. Liiv,
us

bo

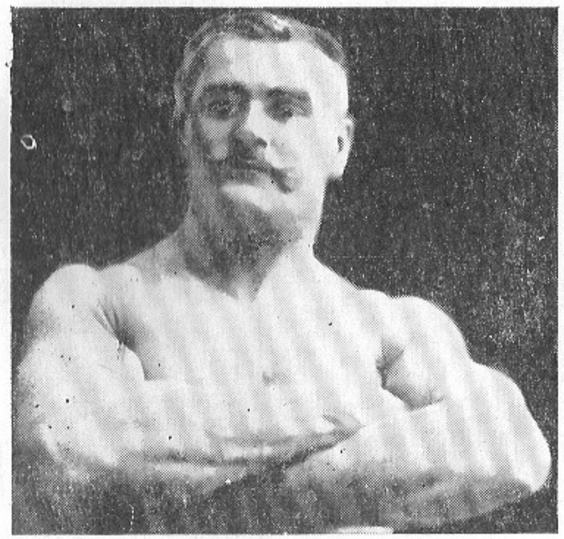

Neelus Narva «Võitlejast»

raskejõustikupioneerid 1898. aastal.
August Soots ja Tõnis Org;
Karl Ilves, Paul Elbrecht, Jaan

Suurkask

gi — Viljandi spordiseltsi «Tulevik»
ige

Viljandi Põllumeeste Seltsi majas
ne I keskkool) esines 1898. a. Georg

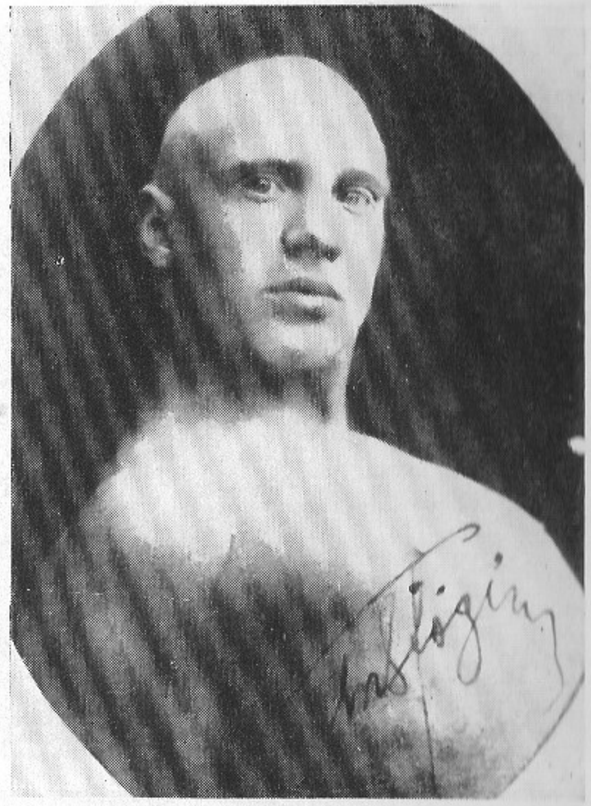

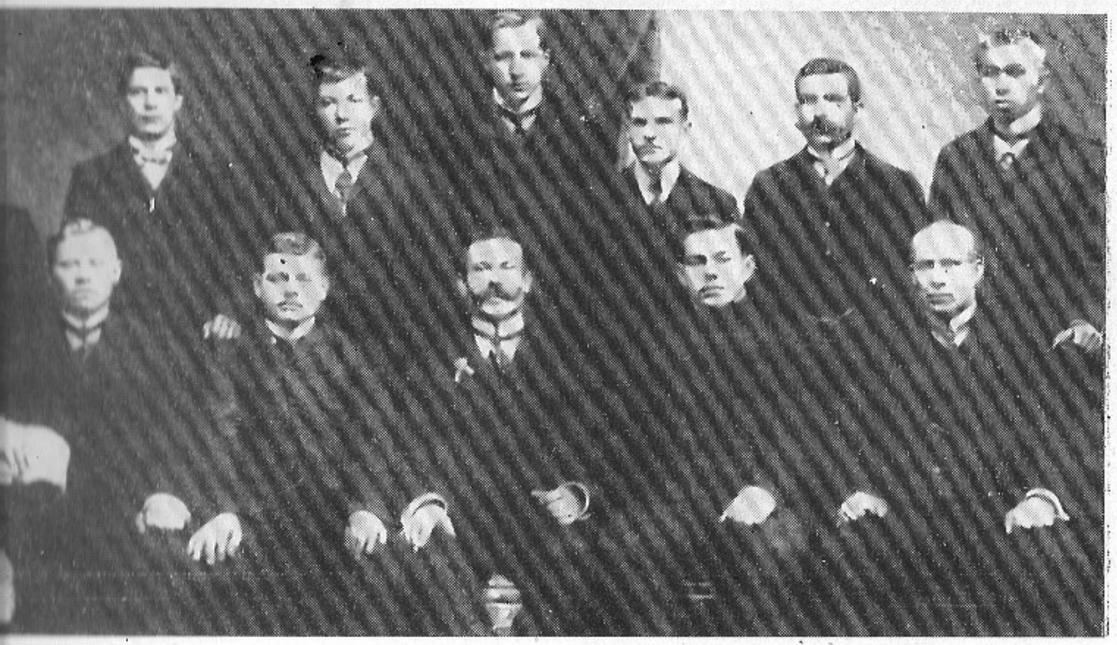

Mõisaküla tuletõrjeühingu spordiosakonna liikmed

Pärnu raskejõustikuseltsi asutajad 1908. a. (istuvad) Tamm, Hassovrei, Jalak, J. Sirmann, Riia Spordiseltsi «Aberg» esimees J. Vakermann, (seisavad) Birkenfeldt, Pärn, Jürison, Tomson, Parts, Jansen ja Tomson-Toomsalu

Paldiski spordiselts «Rekord» 1910. a.

Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsi «Kalev» esimese piduõhtu tegelased 1900. aastal.
Istuvad: Gustav Boesberg (üksinda ees), H. Toming, J. Raag, T. Viidemann-Võimula, J. Simpmann-Vambola;
seisab vasakult kolmas P. Kristjanson

Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsi asutajad 1898. aastal. Esimeses reas: Hans Toming, Tõnu Viidemann-Võimula;
teises reas: Karl Rümmel, Karl Volberg, August Lukk

Peterburi «Kalev» 1901. a.
Istuvad maas: esimene G. Viiding, kolmas R. Tikkas;
2. rida: teine A. Kampus, H. Toming, K. Volberg, kuues J. Simpmann-Vambola, O. Kolts, M. Liiv, paremalt esimene J. Raag, teine T. Viidemann-Võimula;
3. rida: viies K. Rümmel; 4. rida: kolmas A. Ollmann, viies A. Lukk, paremalt kolmas J. Jürgenson, neljas P. Kristjanson.

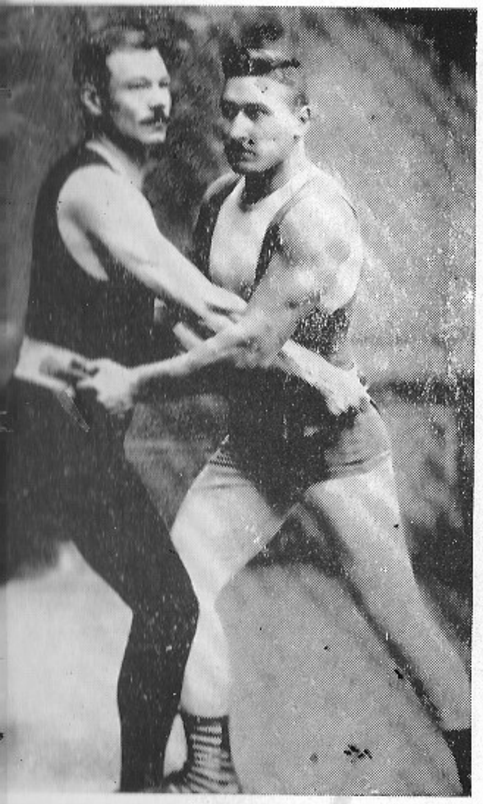

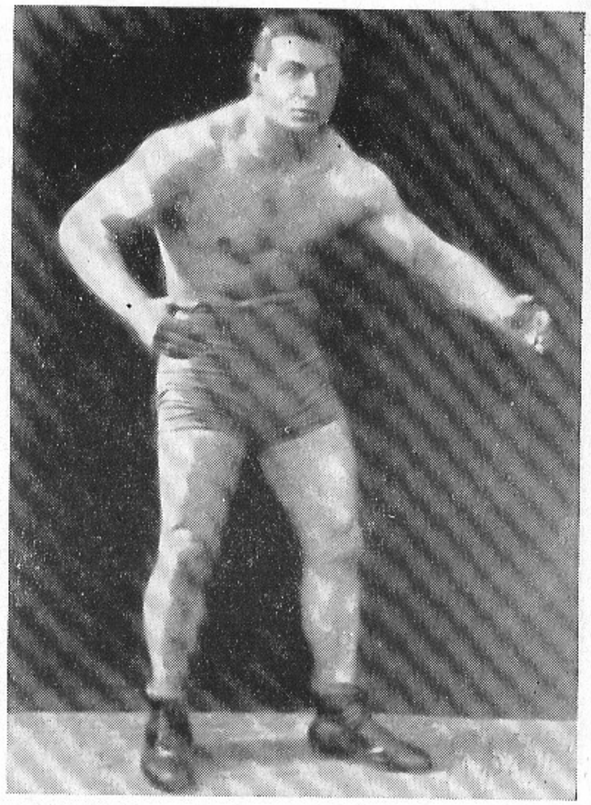

Eesti Jõukarastuse Seltsi «Kalev» ikmed: T. Viidemann-Võimula ja nann-Vambola demonstreerivad vene lust

Krall

Valge

Tisvelt

Tikkas

Raag

ukk

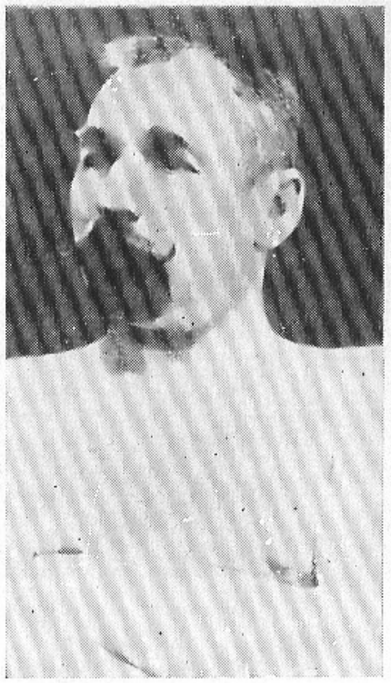

Peterburi «Kalev» 1913. aastal.
1. reas neljas Venemaa meister tõstmises 1916. a. Boris Laul

2. reas istuvad: neljas G. Boesberg, üheksas J. Simpmann-Vambola, T. Viidemann-Võimula, paremalt seitsmes J. Kauba;

3. rida: paremalt viies V. Tikkas, üheteistkümnes E. Tohert;
4. rida: vasakult kaheksas R. Tikkas

mann-Vambola (istub paremalt esi-
rganiseeris 1897. a. Peterburi Õpeta-
ituudis maadlusringi

i Eesti Noorsoo Seltsi raskejõustiku-
a juhatus 1902. aastal.
E. Timofejev, A. Jõgi, J. Teras;
A. Rebane, A. Lillipuu, J. Pender

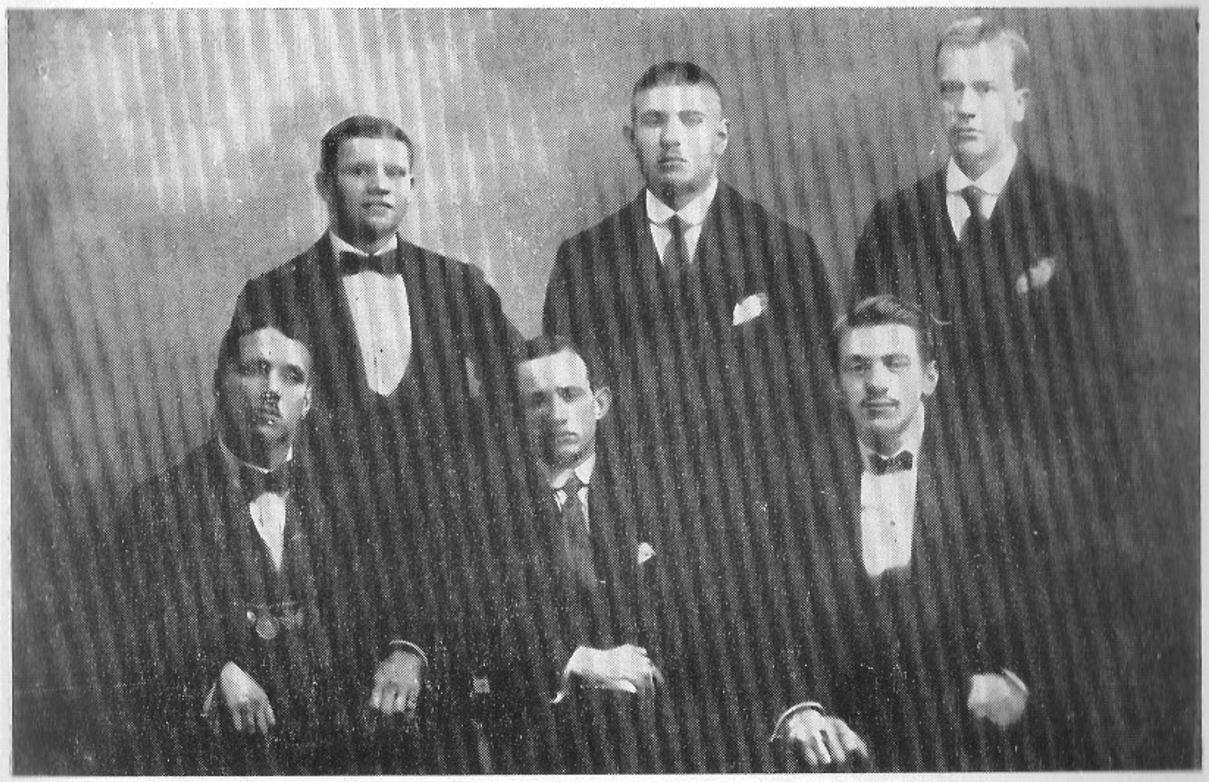

uri Eesti Spordiseltsi «Võimula» liik-
909. aastal. Istuvad: teine T. Viide-
Võimula, Karl Volberg, Karl Tall-
, Heinrich Piirak

svõistlused 1911. a. Feterburis «Olüm-
ias. Ees keskel J. Nõmm, paremal
berg; istuvad: esimene J. Tigane, nel-
Petrov (peakohtunik), paremalt esi-
A. Aberg; seisavad: G. Boumverk,
nik, paremalt teine J. Kentel

puri S. S. «Sanitas» 1918. a.
reas paremalt teine (istub) seltsi
ustreener Gustav Boesberg, temast va-
seltsi esimees L. Tšaplinski

Eesti Raskejõustikuselts «Aberg». Istu-
rasäkult esimene (põrandal) seltsi esi-
J. Vakermann, istub paremalt neljas
erg

Abergi» võistlustel. Esimeses reas (va-
): Paju, H. Jalak (seltsi esimees),
E, J. Nõmm; teises reas J. Jaago, J. Va-
nn, Fuks, K. Paabut, A. Rosenfeldt

RAKVERE, PÄRNU

Tartu «Postimees» nr. 47 tõi 1893. aastal sõnumi, milles teatati, et siseministri abi olevat neil päevil Rakvere rattasõitjate seltsi põhikirja kinnitanud. Rakvere jalgratturite esinemisest ei kuuldud aga kusagil kippu ega kõppu. Näib siiski, et asutajad olid sakslased, neid oli seal üsnagi arvukalt. Eestlased aga asutasid sajandivahetusel jalgrattaseltsi «Ööbik», töötades käsikäes muusikaseltsiga «Ööbik». Esimene, kes Rakveresse raskejõustiku tõi, oli August Nei, seesama, kes Tallinnas Kompassi tänavas 1898. aastal raskejõustikuklubi asutas. 1905. aastal oli ta n.-ö. mässumehena Peterburisse pakku läinud. Kuid teda olla suurlinna kära niivõrd ära tüüdanud, et ta juba aasta pärast otsustas kodumaale tagasi tulla ja elama asuda Rakverre. Muu hulgas võttis ta käsile ka raskejõustiku organiseerimise ja asutas 1906. a. esimese Rakvere raskejõustikuklubi. Klubi töötas muidugi ilma põhikirjata, sest Nei kartis võimudele silma torgata. Raskejõustikuklubi asus Nei korteris, kus harjutati tõstmist ja maadlust. Klubi juhatusse kuulusid algul Ulpsak, Järv, Erna ja Tedre.

1917. a. leidus Rakveres juba ka kergejõustikuharrastajaid. Nad tegutsesid tihtipeale üksmeeles raskejõustiklastega ning veel samal aastal otsustasid nad asutada põhikirjalise spordiseltsi, mille nimeks võeti «Kalev». Seltsi juhatusse valiti ka A. Nei.

*

Riia Eesti Raskejõustiku Seltsi «Aberg» liikmete teeneks on Pärnu ja Sindi raskejõustikuseltside moodustamine 1908. a. Oma tegevuse ajal ei piirdunud Riia «Aberg» ainult Riias tehtava sporditööga, vaid korraldas mitu suurt spordipidu kodumaal. Selts külastas mitmeid Eesti linnu (Valgat ja Pärnut) ja aleveid (Antslat, Sindit jt.). Nii organiseeriti Pärnus Juhan Vakermanni kaasabil 1908. a. esimene Pärnu raskejõustikuselts. See tegutses Riia «Abergi» osakonnana. Asutajateks olid: Tamm, Hassovrei, Jalak, Sirmann, Birkenfeldt, Pärn, Jürison, Tomson, Parts, Janson ja Tomson (Toomsalu). Pärnu raskejõustikuseltsi avamine toimus Riia «Abergi» korraldatud suurel spordipeol, mille kavas oli maadlus ja tõstmine.

ldiskis organiseeriti pärast 1905. a. volutsiooni spordiselts «Rekord». gul tegeldi selles ainult raskejõustiga, mõni aasta hiljem võeti kavasse kergejõustik. Palju hoogu sportisse tõid Paldiski sadamas viibinud ne mereväelased. Esimene maailmasõda aga suigutas selle 600—700 elanikuga asula sportliku tegevuse. Nii juhtus see mitmel pool mujalgi. Näiteks 10. a. lõpul asutati **Amblas** spordiselts, kuid pommitõstjad ja maadlejad pidid oma tegevusele peagi uue suuna ja see — püssi ja sõjatandri.

stail 1905—1906. tärkas ka **Mõisa**las suur huvi spordi vastu. Sporditarvilised organiseerisid Mõisaküla tuletõrjeühingu juurde spordiosakonna, kus asati tegelema raskejõustikuga, hilka jalgrattasõidu ja kergejõustiga. Selle asutajaiks olid Kõrvits, t, Kurg, Vilatov jt.

ga karskusseltsi juurde asutati esine spordiosakond nimega «Valga ordiring» märtsis 1912. **Võrulased** tasid karskusseltsi «Kannel» juurde spordiosakonna 1913. a.

linna «Teataja» nr. 9 11. jaanuarist teatas: «Nuustakul (**Otepää**) on selts nimega «Jõustikuselts» asutamisel. Põhjuskiri on juba kinnitusele saadetud. Tähendatud uus selts tahab iseäranis spordi asjus tugev olla.»

Kuberner jättis seltsi põhikirja kinnitamata, kuna notar ei tunnistanud asutajate allkirju usutavateks. Sellele vaatamata tegutses spordiselts ikkagi.

Paides kutsuti ellu karskusseltsi «Idu» juurde esimene spordiosakond 1913. a.

Järvamaa uue jõustikuseltsi «Malev» põhikiri kinnitati 1914. a. Esimesele koosolekule tuli 17 meest. Juhatusse valiti: esimeheks J. Raudsepp, esimehe abiks J. Tuksam, laekahoidjaks J. Pender, laekahoidja abiks E. Pärt, kirjatoimetajaks V. Tannebaum, kirjatoimetaja abiks E. Valgo, juhatuse liikmekandidaatideks V. Kartau, P. Kepp ja A. Jänes. Kuna seltsil puudusid oma ruumid, siis kasutati algul Paide Eesti Seltsi «Ühendus» ruume.

Nagu näeme, kattus Eestimaa sajandi algul tiheda spordiseltside võrguga. Kõikjale olid hoogu ja tahet andnud esmajoones meie suurepärased maadlejad ja tõstjad Lurich, Hackenschmidt ja Aberg, kelle hiilgavatest saavutustest maailma maadlusmattidel ja tõsteareenidel tõid ajalehed tihedalt teateid igasse Eestimaa nurka.

katil, mis reklaamib Georg Lurichi kohalike maadlejate ning tsirkusestnike etteastet 17. detsembril 8. a. Rakveres, on väga huvitav tekst 5. kolmes kohalikus keeles — vene, sa ja eesti keeles. Eestikeelne tekst järgmine:

wa tungiwa soowimise peale weel kord!

japäewal 17-mal Detsembril 1898. a. erastemaja «Balti Hoowi Saalis» r jõukatsumise Etendus.
maailma kuulsa I Venemaa Jõuugelase Georg Lurich'i ettemine

10 SUURT VÕITLUST 10

weel palju siinseid jõuumehi ennast gwõitlusele üles on annud, peab ra Lurich Rakweres weel üks kord astuma ja et tema juba Pühapäewal Detsembril Tallinnas etteastuma b, wõtab tema kõik maadlejad täna wastu. Auuhind herra Lurichi poolt 300 Rubla. Herra Isandsohn tõendab, et tema 15. Detsembril mitte seaduslikult ära wõidetud ei ole, s. o. et tema wastane teda ühe wõitluse wiisiga — mis ainult prantsuse wõitluses lubatud on — ära wõitis. Sellepärast lubab herra Lurich teda weel täna õhta ette astuda.

Peale selle tuttawa õhugymnastikeri ja traadi kõndija herra Roberto etteastumine.

Ilmaluudeta Kummi-inimeste wennaksete h. Roberto etteastumised. Naljakas tolade (narride) etendus herrade Bertolini ja Bruno poolt. Wäga huwitaw. Suur wõitlus Rakwere jõumeeste keskes auunime peale: Kõige osawam ja tugewam maadleja Rakweres.

Herra Lurich saab rahwale palju jõuharjutusi ja wõitluse saladusi seletama. Etenduse ajal muusika. Hakatus kell 9 õhtul. Platside hinnad: I pl. 1.r., II pl. 80 k., III pl. 55 k., IV pl. 30 kop., koolilastele 20 kop.

EESTLASTE RASKEJÕUSTIKUST PETERBURIS 19. SAJANDI LÕPUL JA 20. SAJANDI ALGUL

Peetakse tõenäoliseks, et mõned eestlased sattusid Peterburi varsti pärast Peterburi asutamist. Esmajoones teenijatena mõne balti mõisniku juurde, kes seal riigiametis olid. Kindlasti liikus eestlasi Peterburis siis, kui seal kaardiväepolgud tekkisid ja üldine väeteenistuskohustus Venemaal sisse seati. Õige paljud neist, pikk väeteenistus seljataga ja kohalikud olud tundma õpitud, jäidki sinna elama.

Eestlaste arvu kasvamisega tõusis peagi vajadus omavahelise keskuse, esiotsa vähemalt eestikeelse jumalateenistuse järele. Mõnedest allikatest leiame, et juba 1755. aastal soome õpetaja Krogius ka eestlastele vaimulikku talitust on pidanud. Aastal 1787 kuulutati aga eestlastele juba emakeeles jumalasõna — Eestimaalt pärit õpetaja Hoffmann oli 1. kaardiväekorpuse vaimulik. Eestikeelseid jumalateenistusi peeti nõndanimetatud eestlaste kirikus kuni 1839. aastani. Edasi käisid eestlased koos suuremates üürikorterites. Samas pidasid nad ka plaane päris oma kiriku rajamiseks. See polnud sugugi kerge ettevõtmine, kuid plaane maha ka ei maetud. Lõpuks viidi need täide — 1860. a. avasid eestlased Peterburis oma pühakoja, Jaani kiriku. See kujunes keskuseks, kust edaspidi kõik sealsete eestlaste üritused, olid need mistahes laadi, oma algatuse said. Kas oli see mõne uue seltsi asutamise mõte või mõni muu üldisema ilmega koosolek, rahvuslik või poliitiline, ikka tuldi koguduse koolisaali kokku, et kirikuesisel platsil liikumapandud mõtteid ühiselt arutada ja teostada. Ka spordihuvilised leidsid üksteist seal. 19. sajandi lõpupoole kujunes eestlaste üheks tähedamaks väljarändamise kohaks just Peterburi. Sinna mindi tööd otsima, siirduti õppima, üldse paremaid elutingimusi leidma. Sajandi lõpukümnel ulatus Peterburis elavate eestlaste arv juba üle 40 000.

Nagu me juba eespool käsitlesime, siirdus Peterburi paremat elujärge otsima või ennast täiendama ka terve rida meile juba tuntud raskejõustiklasi — G. Vain, G. Boesberg, G. Lurich, M. Liiv, J. Kalla, J. Simpmann-Vambola, G. Hackenschmidt, T. Viidemann (hiljem Võimula), A. Aberg ja palju teisi. Loomulikult kerkis oma seltsi loomise plaan. Selle elluviimine läks küll üle kivide ja kändude, kuid meeste jonn käis raskustest üle — 20. juulil 1898 pandi alus esimesele eestlaste raskejõustikuseltsile Peterburis. Selle nimeks sai Peterburi Eesti Jõumeeste Ühisus. Asutajateks olid enamasti Noblessneri vabrikus töötavad eestlased: Tõnu Viidemann, Hans Kippar, Voldemar Kippar, Karl Rümmel, Mart Liiv, Voldemar Maasing, Paul Sant, Rudolf Horn, Karl Viru, Karl Volberg, Eduard Freibusch, Johannes Raag (rätsepasell), Jaan Okas, Hans Toming, Karl Kurrik, Rudolf Haavik, Rudolf Lepiksaar, Mart Juhanson, August Lukk, Mart Proosmann, Rasso, Kukk, Juhan Müller,

up, M. Kuusik (hiljem tuntud lja), Luik, Kangur, Reitmann, Au- Kukkur, Puurmann, Ilves, Karu Rooba. Peale 34 eestlase kuulus i veel 7 soomlast ja 5 venelast.
käimiseks ja harjutamiseks üüriti Vassili saarel elava eestlase Kata- Liivi korteris. Peatselt muretseti naadlus- ja tõstmisinventar ning tati harjutamist. Seda kõike tehti ametliku loata, «ühisusel» puudus kiri ja juriidiline juhatus. Ent ka formaalsused said tänu aktiivsele semisele lõpuks korda — 18. april- vkj.) 1900 kinnitati siseministeeriu- Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsi ev» põhikiri. Sellest, kuidas see utati, oli eespool üksikasjalisemalt
is, selts oli asutatud ja kõik teed aste spordiarendamiseks lahti. Seda vust hakkas organiseerima ja juh- võrdlemisi suurearvuline juhatus: president Julius Simpmann-Vam- asepresident Tõnu Võimula (Viide-), sekretär Hermann Kolts, vara- ja Karl Volberg, juhatuse liikmed nnes Raag, Hans Toming ja rauss. Auliikmeteks valiti W. Kra- ki ja V. Havanov.
kese aja jooksul sai noor selts lemisi tugevad jalad alla. Treenin- korraldati süstemaatiliselt, samuti vahelisi võistlusi. Valmistuti ka esugusteks suurematels üritus- millest keskseimaks kavandati atleetikapidu. Tartu «Postimees» suguvendade tegevusest Venemaa nnas võrdlemisi üksikasjalise üle-
Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsi ev» põhikiri kinnitati jürikuu äeval s. a. Sarnast tõugu seltsid puuduvad alles Eestis ja «Kalev» on esimene üleüldine spordiselts eestlaste keskel. Seltsi eesmärk on oma liikmetele võimalikuks teha igasuguse kehaliku harjutuse läbi jõudu karastada, mille abil suvel kui ka talvel vaimutööst kurnatud isikud ennast kosutada ja oma tervist edendada võivad. Selle otstarbe kättesaamiseks on seltsil jõukarastamise abinõud ja liikmed harjutavad endid: rammukunstis ehk atletikas, jalgrattasõidus, turnimises ehk gümnastikas, kargamises, maadlemises, rusikavõitluses ja jooksmises, vehklemises, ujumises ja märgilaskmises. Seltsil on õigus mitmesugusi etendusi ja mängusid, mis osavust ja jõudu nõuavad, ja avalikke võitlusi toime panna. Ka kehalikult töötajad leiavad «Kalevi» harjutuste ruumides, mis hommikust õhtuni igal päeval avatud, lõbusa kokkukäimise koha, kus võitluse teel autasude, aurahade ja kiituskirjade läbi nende tegevus ja osavus ilmsile kutsutakse, ning selle üle aruanded rahva häälekandjatele läkitatakse. Kõik harjutused sünnivad vilunud juhatajate näitusel ja arsti juuresolekul, nii et kuidagi viisi oma tervisele ülekohut ei või teha. Ka õrnem sugu võib harjutustest osa võtta; nende jaoks on aga iseäranis tunnid määratud. Noortele õpilastele on külalistena seltsi ruumid avatud. Et aga sarnase laialise eeskava täidesaatmine määratumaid ruumisid tarvitab, siis üüris Kalevi selts oma liikmete harjutuste paigaks päälinna tsirkuse kõrval oleva «Ohvitseride turnimaja». See turnihoone mahutab eneses kuus viie sülla kõrgust saali. Esimene saal on mõõgavehklemise jaoks määratud; tema seinu ilustavad mitmet seltsi vanema ja uuema aja sõjariistad, rinna ja näokorvid, raudkestad ja muud vehklemise abinõud. Teine määratu saal on 15 sülda* pikk, 6 sülda lai ning 5 sülda kõrge, kesk saali seisab kõrge raudne turni kiik, rippuvad rõngad, jala ja käte redelid; põrandal on hüppe-nukk ja maine lootsik; vastu pahema poolset toa külge on kalju sein ehitatud, mida mööda mägedel ronimist võib õppida; põrand on jala paksuse vedruvaibaga kaetud, nii et kukkumisel kõigevähemat põrutustki ei tunne. Kohe selle ruumi kõrval asub pommitõste tuba, mille seinade äärsed malmkuulidega, sangaga pommidega ja kangikestega ümber piiratud on; kõrgel hiiglaredelil tugevate konksude taga vahivad uudishimulikud vägimeeste kangid vastu; pommide üleüldine kogu ulatub 300-ni; siin on neid naelasest kuni kümnepuudaseni.

Järgmine tuba — maadlemise saal — on niine koortega täidetud vaibaga vooderdatud... Siis tuleb rusika võitluse hoone, kus pehmed gummikindad nina pidi reas seisavad. Pääle vähemate ruumide on harjutajatele otstarbekohaseid supluse ruumisid, kus vannid ja vee sõelad higi keha päält kaotavad. Harjutuste ruumisid valgustab õhtul hele elektri vägi; ka ei puudu siin tuuletõmbajad õhupuhastajad.

Seltsi liikmeteks võivad meeste- ja naesterahvad olla. Harjutused peavad lahus sündima. Külalistena lastakse liikmete soovitusel soovijaid seltsi harjutama tulla. Muidu maksavad seltsis niisamasugused seadused, kui igas muus seltsis mõne muudatusega nõuete järele. Et jõukarastuse selts linnas, kus inimestel liigutust vähe, kasulik on, selle poolest ei ole kahtlust ja «Kalevi» seltsist osavõtmine on märksa kasvamas.

Teatust liikmeksastumise ja kõige seltsisse puutuvate küsimuste kohta annab «Kalevi» seltsi asutajate esimees Julius Simpmann.»

Nagu ülaltoodust näeme, tegutsesid Peterburi eestlased-spordihuvilised palju paremais tingimusis kui Tallinna või Tartu raskejõustiklased. Neil ei olnud vaja maadelda ning tõsta külmas ja poolpimedas ruumis või pööningul, treeningu järel higisena riietuda jne.

Ka eespool nimetatud suurest spordipeost andis Tartu «Postimees» võrdlemisi üksikasjalise ülevaate:

«M. — St. Peterburi Eesti Jõukarastuse Selts «Kalevi» poolt toimetatud piduõhtule laupäeval 25. novembril s. a. oli terve Esimese üleüldise ühisuse saal rahvast täis kogunud, sest sarnane pidu oli esimene Eesti ringkonnas ja pakkus palju huvitavat. Meie nägime, et pidulised ettetoodeid suure tähelepanemisega vaatlesivad, mis näitab, et etendused neile lõbu pakkusivad. Muidugi on jõunäitlused suurele hulgale arusaadavamad, kui kunsti ettekanded, sellepärast meeldis tänane pidu paljudele ja meelitas mõnedki Eesti seltsi, keda vast muidu Eesti pidudel näha ei ole. «Kalevi» selts näitas aga oma poolt üles, et ta eluvõimuline on, niihästi oma tegelaste kui ka rohkearvuliste sõprade tõttu.

Eeskava esimeses osas olivad kergemad tõsted. Hra Vambola avas etenduse sellega, et ta esiteks kahe-, siis kolme- ja viimaks neljapuudaliste pommidega mängima hakkas, mis tal üsna kergetegu näis olema. Neljapuudalise pommiga laskis ta ennast pikali, tõusis siis

* 1 süld = 2 meetrit 13 sentimeetrit.

sti ja tegi nii, et pomm sirge käe
jes pää kohale jäi, kus jõumees seda
u vihmavarju hoidis. Oli see teh-
, siis kahmas Vambola viiepuudalise
li kahe käega kinni ja vibutas selle
gele, nagu ei oleks see tal suurt
kust teinudki.
gmine etteastuja oli hra Wiedemann,
3,5 puudaliste raudkangidega otse
ngis; ta keerutas esiteks kangi mitu
da ümber keha, ajas siis selle ühe
ga kõrgele jne. Hra Liiv võttis
neptudalise kangi ja pildus seda
u, haaras siis kahepuudalised pom-
kätte ja laotas käed laiali; ühe
mi vibutas ta ühe käega kõr-
üle pää. Hra Raag pistis omale
apuudalised kingad jalga ja kõndis
dega näitelava mööda; heitis
pikali, võttis 4 puudalise kangi ja
s seda kahe käega üles ja alla. Vii-
s lükkas ta 3,5 puudalise kangi
mate kätega üksikult järgimööda
. Hra Toming surus ka 4 puudalise
gi üles, kõlksutas siis 2 puudalist
mi põidla pääl ja surus kahepuuda-
pommidega järgimööda.
rad Krestjanson ja Antonovitsh
sivad oma keeruliste etendustega
urnimises tähelepanemist. Nad oli-
omas asjas meistrid.
s etenduse osas oli jällegi esimene
astuja hra Vambola, kes parema
a neljapuudalise pommi üles vibu-
iis pahema käega kaks puuda järele
ja seda raskust (240 naela) pää
l kokku koksis. Siis lükkas jõu-
kahe käega 7 puudalise kangi
ja hoidis selle ühe käe pääl üleval.
aks tõstis ta 10 puudalise suurtüki
ühe sõrmega õhku.
Wiedemann võttis siis kolmepuu-
kuuli, pani selle peopesale ja surus ta kõrgele. Ta sidus neljapuudalise pommi külge käterätiku, võttis sellest hammastega kinni ja tiris ta kõrgele. Viimaks heitis ta selili ja lükkas kahe käega kahepuudalise kangi üles. Hra Liiv tõstis kahepuudalise pommi mõlemate kätega kordamööda üles, nii et pommi põhi ülespidi oli. Siis tõstis ta 3 puudalise kangi sillalt üles ja tegi elava võlve ümber 3 puudalise pöörkiige. Hra Raag võttis neljapuudalise kangi, laskis sellega istukile ja surus siis kahepuudalise kangi selili olles kahe käega üles. 100 naelalised käsikangid lükkas ta ja vibutas niisama raske pommi üles. Kui ta selili laskis, siis võttis ta 6 puudalise kangi ülepää ja surus selle üles.

Lõpuks astusivad rusika-võitlejad ette, kes määratud aja jooksul teine teisest võitu ei saanud. Selle järel näitasivad jällegi õhuturnijad oma osavust ja mõõgavehklejad oma kunsti. Jõumeeste etteaste huvitas meid enam ja nüüd tulivad ka nende tugevamad teod. Hra Toming võttis pahema käega suure mehe, tõstis selle õhku, haaras paremaga 2 puudalise pommi ja vinnas selle ka kõrgele. Kolm meest tõstis ta siis ühe käega üles. Hra Liiv tegi vurrkanni: ta keerutas 6 puudalise kangi küljes kahte meest oma turjal ringi. Hra Raag kandis kolme meest tornina oma seljas. Hra Wiedemann tõstis kaks meest ühe käega üles ja võttis ühe mehe veel hammastega maast üles. Siis kiigutas ta veel kahte meest ühe käe pääl. Viimaks astus hra Vambola ette ja tõstis kaks täis meest ühe sõrmega üles. Siis heitis ta selili, ta rinnale pandi valdas, mille pääle hulk mehi asusivad ja see valdas kiikus mehe rinnal.

Lõpuks kutsuti mehi rahva seast näitelavale. Kogus hää hulk mehi kokku; need vinnasid Vambolat mõlemalt poolt käsa pidi, aga see pidas vastu. Peab ütlema, jõudu oli nende tegude toimetamisel tõesti tarvis.

Pidu kõige huvitavam osa oli vist küll maadlemine. Esiteks pistsivad sarved kokku hrad Liiv ja Wiedemann Prantsuse heitlemises, milles hra Liiv 5,5 minuti järel võitjaks sai. Eesti küla maadlemine kestis kaks minutit, siis pani hra Toming Raagi maha. Prantsuse maadlemises katsusivad oma jõudu veel hrad Pärnanen ja Rümmel, kellest viimane 3 minuti 15 sekundi järele esimese selili väänas. Helveetsia vöövõitlejatena astusivad ette hrad Liiv ja Toming. 3,5 minuti järele võitis Liiv oma vastase ära. Otsustajateks kohtunikkudeks maadlemise juures olivad hrad Bösberg ja Simpmann. Etenduse lõpuks olivad jalgratta sõitja «Aeni» imesõidud. Neid võis ta õigusega imesõitudeks nimetada, sest mees tegi oma sõiduriista pääl küll sadandeid tempusid.

Kõik etendused olid hääd ja huvitavad ja võib noortele suguvendadele selle pidu puhul õnne soovida, et nad oma ülesannet ilusasti täitsivad. Harjutagu nad tublisti edasi ja karastagu nad jõudu, et nad oleksivad «Kalevi» kanged pojad teiste rahvaste jõumeeste kõrval. Me soovitaksime seltsi harjutuste eeskava täiendamiseks veel vägipulga vedamist võtta. See Eesti rahvusvaheline jõu katsumine leiaks vististi üleüldist tähelepanemist, kui «Kalevi» selts seda edendaks ja tulevikus oma pidude eeskavasse võtaks. Seekordne pidu lõppes tantsuga.»*

* «Postimees» 1900, nr. 267.

Spordipeo hea kordaminek andis seltsi juhtkonnale julgust ja hoogu edaspidiseks võistluste korraldamiseks. Nii toimusid 1901. a. aprillis võistlused jalgrattasõidus, maadluses ja tõstmises, millest võttis osa sportlasi ka väljastpoolt seltsi. Esikohad võitsid «Kalevi» liikmed.

«Kalev» hakkas Peterburi spordielus ikka enam ja enam juhtivat osa etendama, seades endale eesmärgiks arendada võimalikult rohkem spordialasid ja teha nende harrastamine kättesaadavaks massidele. Peterburis ei peetud seni laiematele hulkadele õieti üldse mingeid spordivõistlusi, välja arvatud mõned väikeklubide poolt korraldatud raskejõustiku- ja jalgrattasõiduvõistlused. «Kalev» oli seega esimene selts tsaaririigis, kes hakkas korraldama n.-ö. massivõistlusi. Näiteks maikuus 1901 korraldas «Kalev» seitsmepäevased võistlused raskejõustikus, mis haarasid enneolematu hulga jõumehi. Üksnes Peterburist võttis neist võistlustest osa 200 maadlejat ja 60 tõstjat (klubide võistlustest oli tavaliselt osavõtt 15—16 võistlejat).

Võistlused toimusid maadluses ja tõstmises kolmes kaalukategoorias. Tõstmises: I kaal — üle 130 naela,** II — 110—130 naela, III — 100—110 naela; maadluses: I — üle 190 naela, II — 160—190 naela, III — 140—160 naela. Kalevlased näitasid oma üleolekut nii jõu kui ka tehnika poolest. Nende visa treening ja armastus raskejõustiku vastu ei jäänud tulemusteta: esikohad jäid kõik seltsile. Pärast võistlusi anti võitjatele aurahad ja mälestusese igale osavõtjale. Auhinnalistele kohtadele

** 1 nael = 410 grammi.

d tõstmises Toming, Viidemann, npus ja Volkov (raskeimas kaalus), mann, Kippik, Muttik ja Rümmel kaal) ning Vihmann, Jürgenson, de ja Rõõmberg (III kaal). Maadlu- olid paremaiks Liiv (kuulutati levi» esimaadlejaks), Viidemann, ning ja Raag (I kaal), Kampus, Kur- Sonk ja Kippik (II kaal), Jürgen- Rõõmberg, Rümmel ja Vaimann kaal).

es kasvab isu! Innustatuna oma esi- de massivõistluste heast kordamine- , otsustas «Kalevi» juhatus veelgi vust laiendada. Sektsioone asutati de. Kõige massilisem oli maadlus-, mis-, poksi-, võimlemis- (turni-), jalgrattaspordi-, ujumis- ja vehk- issektsioonist osavõtt. Algust tehti kergejõustikuga. Simpmann-Vam- energilisel algatusel ja asjaajamisel seltsi juurde ka purjespordisekt- n ja oma jahtklubi, kuigi selleks tsaarivõimu ametnikega mitu head ngut maha lüüa.

selline tegutsemistuhin ei kestnud levis» kuigi kaua. Viimased hiilga- massivõistlused toimusid 15. veeb- il 1903. Pärast seda algasid seltsi ivate liikmete vahel lahkhelid ning sellega ka seltsi spordielu alla- .

ärtsil 1903 peeti peakoosolek. Oma avõtus tungis K. Volberg ägedate adega kallale seltsi juhatusele, eriti selle esimehele Simpmann-Vambo- . Asi läks niikaugele, et juhatus si astus. Uude juhatusse valiti berg (esimees), Strauss (abiesi-), Tatsi, Raudhein, revisjonikomis- Kolts, Simpmann-Vambola ja Vii- ann.

prillil 1903 kutsuti kokku uus pea- koosolek, kus arutati seltsile uute ruumide üürimise küsimust. Need üüritigi 200 rubla eest (21. aprillist kuni aasta lõpuni) Suur-Liteinõi tän. nr. 51 krahv Šeremetjevi jalgrattaseltsilt. Samal koosolekul otsustati, et edaspidi naisi enam seltsi liikmeks ei võeta.

Uue juhatuse käes hakkas seltsi asjaajamine ikka rohkem lonkama. Ka lahkhelid kestsid edasi. Aasta lõpul tuli valida taas uus juhatus, sest esimees Boesberg oli vahepeal lahkunud ning ka Simpmann-Vambola oma ameti maha pannud. Uueks esimeheks valiti V. Tatsi, laekahoidjaks Karp ja abiks Leht. Simpmann-Vambola asemele valiti Meibaum. Aruandest selgus, et seltsil olid näpud põhjas. Kassas oli puhast raha ainult 11 rubla 5 kopikat, võlgu aga 354 rubla 95 kopikat. Et olukorda parandada otsustati järgmise (1904) aasta jaanuari- või veebruarikuus korraldada suurem raskejõustikupidu.

7. märtsil korraldatigi pidu, kuid see ebaõnnestus. Kavas olid küll võistlused maadluses, tõstmises ja vehklemises, kuid osavõtjaid oli vähe ja needki enamasti vene atleetklubi liikmed. «Kalevi» sportlased istusid pealtvaatajatena rahva hulgas. See oli nagu vaikne protest, tulihingelised seltsi asutajad olid uute meeste poolt kõrvale tõrjutud ja see ei meeldinud spordimeestele. See pidu näitas selgesti, et selts sammub allamäge.

18. aprillil prooviti veel kord kokku kutsuda seltsi peakoosolek, et leida ummikust väljapääsu, kuid osavõtjate vähesuse tõttu jäi see pidamata.

23. aprillil toimus koosolek siiski. Rahakitsikusest pääsemiseks ja üldse abi saamiseks otsustati pöörduda seltsi auliikmete poole ning korraldada Udelnaja suvituskohas pidu, mille eeskavas oleks näidend «Veiderdajad» ning maadlus- ja tõstevõistlused. Peale selle kavatseti suurem raskejõustikupidu korraldada Rakveres. Juhatusest välja astunud abeesimehe Valter Tikkase asemele valiti Tõnu Viidemann ja seltsi kirjatoimetajaks Amberg. Revisjonikomisjoni valiti Tõnu Viidemanni asemel A. Nei.

7. mail 1904 peeti «Kalevi» esivõistlused tõstmises ja maadluses. Tõstmises tulid auhinnalistele kohtadele: 1. Kippik, 2. Nei, 3. Kukk; maadluses: 1. Viidemann, 2. Gutmann ja 3. Alatsei.

Kuidas ka pingutati, raskused rõhusid kõik kavad kokku. Kitsikusest ei päästnud ka Udelnajas korraldatud pidu. Punkti kogu sellele raskustekupatusele pani seltsi esimees ja kirjatoimetaja V. Tatsi, kes ootamatult kadus koos seltsi rahade ja dokumentidega. Et ruumide üür oli maksmata, tuli «Kalevil» päevapealt tänavale jääda.

Tallinna ajaleht «Teataja» kommenteeris mõni aeg hiljem olukorda Peterburis: ««Kalevi» harjutusruumide uksed on ikka kinni; saab näha, kas neid enam avataksegi, või jäävadki nad kinni. Seltsi juhtivas ringkonnas on keegi seltsi varaga omavoliliselt ümber käinud — seda mujale tarvitanud, aga harjutusruumide üüri maksmata jätnud; kui viimaks asi avalikuks tuli, siis ei näidanud süüdlane seltsi liikmetele enam oma silmi. 2. detsembrist saadik otsib seltsi eestseisus teda taga, aga asjata: küll on talle mitu kirja kirjutatud, küll eestseisuse liikmed korteris teda otsimas käinud, aga see kõik on ilma tagajärjeta olnud. Seltsi pitser ja mitmed seltsile väga tarvilikud paberid on tema käes, mida tema, mitmekordsest nõudmisest hoolimata, välja ei anna; muude seas on tema käes ka liikmemaksu kviitungiraamat. Eestseisus mõtles seda asja juba rahukohtusse anda, aga jättis veel kuni peakoosolekuni andmata, mis pühapäeval 23. jaanuaril karskusselts «Ustavuse» ruumides peale lõunat kell 2 ära peetakse. Saab näha, mis otsuse peakoosolek selle kohta annab. Koosolek pidi pühapäeval 16. jaanuaril ära peetama, et aga tarvilist arvu liikmeid kokku ei tulnud, siis pidi koosolek pidamata jääma. Kuuest eestseisuse liikmest oli kõigest kaks koosolekule ilmunud; sellest võib järeldada, et liikmed seltsi tegevusest liiga vähe hoolivad, sest 60 liikmest oli niisugusele koosolekule, kus seltsi aastases tegevusest aru antakse, ja kus eestseisuse valimine päevakorral on, kõigest 12 liiget ilmunud.»

Vaatamata otsimistele ja järelepärimistele ei leitud Tatsit kusagilt. Selts pidas küll mitu peakoosolekut, kus arutati tekkinud olukorda, kuid otsustada ei suudetud midagi — seltsi kassa oli tühi, võlga aga ligi 200 rubla.

Esimehe kohuseid hakkas täitma T. Viidemann. Seltsi juhatust ja revisjonikomisjoni kohustati iga kuu aru andma. Abisaamiseks pöörduti taas auliikmete poole. Kuid «Kalev» oli jõudnud juba oma autoriteedi kaotada ning keegi ei tundnud enam huvi tema vastu. Nii jäi seltsi elus kõik soiku.

Ligemale neli aastat oli seltsil olnud suur edu ja seda isegi väljaspool Venemaa piire. Paljudes Euroopa riikides tunti Peterburi «Kalevit» kui üht suuremat spordiseltsi. Ja ometi varises see nii tugev selts kiiresti kokku. Millest oli see tingitud?

anguse eod hakkasid ilmnema juba 03. aastal. Juhatusse oli valitud hi, kellest mõned ei teadnud isegi a ülesannet. Tegelik juhtimine läks sikute kättę (V. Tatsi jt.). Mõni mees utus auahneks. See tekitas lahkheli- ja tülisid, mis kokkuvõttes kogu tsi tegevuse allamäge viis ja lõpuks nkroti tõi.

id «Kalevi» nimi ei surnud veel hoo- välja. 1913. a. spordiseltsist «Või- la» välja astunud Johannes Kauba Ernst Assmann (Aastalu) äratasid erburi «Kalevi» varjusurmast uuesti . Johannes Kauba esimeheks oleku päisus «Kalevi» tegevus küllaltki reks, sai uut hoogu. Korraldati jälle tlusi. 1916. a. korraldas «Kalev» erburis koguni Venemaa esimese kejõustiku olümpiaadi. Kõik välja- dud rändauhinnad võitis «Kalev». hindu oli rohkesti. Suurim ja väär- likem oli neist kahepuudane suur- st Vladimiri väljapandud hõbe- m. Selle auhinna oli kord varem — . a. — võitnud esimese eestlasena rg Hackenschmidt.

erburi «Kalev» etendas suurt osa emaa spordielus. 1917. a. rekordi- litest nähtub, et Peterburi «Kalevi» jate nimel oli 14 maailmarekordit, Venemaa ja 30 Peterburi rekordit.

TERBURI EESTI SPORDISELTS «VÕIMULA»

Tõnu Viidemann-Võimula 1905. aas- ägi, et «Kalev» allamäge läheb, us ta seltsist ja organiseeris vene- eesti spordiseltsi «Sanitas». Tegutse- nud seal mõned aastad, lahkus Viide- mann ka sealt omavaheliste lahkhelide tõttu. Seejärel läks tal 1908. aastal korda asutada eestlastele uus spordi- selts «Võimula».

Esimesse juhatusse valiti Tõnu Viide- mann (esimees), Leidemann (abiesi- mees), Karl Tallmeister (kirjatoime- taja), Johannes Kauba (abi), Heinrich Piirak (varahoidja); revisjonikomisjoni valiti viis liiget — A. Sepnik, Andre- jev, Könberg, Höpner ja Leemann.

Selts organiseeris tegevust raskejõus- tiku, jalgrattasõidu, ujumise ja teistelgi spordialadel. Sektsioonidesse koondus üle 200 eestlase, kümmekond soomlast ja venelast. Suursportlasi sealt küll ei tulnud, kuid tähtsaim resultaat oligi vahest see, et selts suutis palju eestlasi spordi juurde koondada.

Kogu tegevuse kestel oli seltsil kolm esimeest — Tõnu Viidemann, Johannes Kauba ja Virkov. Viidemannil tekkis sageli arusaamatusi ja lahkhelisid teiste seltsi liikmetega. 1913. a. tekkis tüli Kauba ja Assmanniga. Need lahkusid «Võimulast». Ka mitmed teised astusid lahkhelide tõttu Viidemanniga seltsist välja.

Siis tuli Esimene maailmasõda. See andis paljudele spordiseltsidele ränga hoobi, sealhulgas «Võimulale». Seltsi ruumid võeti ära ja anti sõjaväe kasu- tada. Palju mehi võeti sõjaväkke. 1914. aasta sügisel oli selts sunnitud oma tegevuse lõpetama. Juhatuse otsu- sega anti kogu seltsi varandus üle Peterburi «Kalevile». Ka enamus liik- metest astusid «Kalevisse».

RIIA EESTI RASKEJÕUSTIKU SELTS „ABERG"

Riias elas sajandivahetusel üsna roh- kesti eestlasi. Kuuldused kodumaa jõu- meeste suurtest võitudest ulatusid nendenigi ning äratasid huvi raske- jõustiku vastu. Riia eestlased pidasid nõu maha ja asutasid ka oma klubi. Üks klubi asutajaid Juhan Vaker- mann meenutab:

«Olime Georg Lurichist, Aleksander Abergist ja Georg Hackenschmidtist lausa vaimustuses. Tahes-tahtmata ker- kis meil päevakorda oma klubi asuta- mise plaan.

See oli 1901. aasta septembris, kui Georg Lurich ja Aleksander Aberg Riias maadlesid. Viimane oli esimest korda Riias, kuid oli juba jõudnud võita Riia eestlaste hulgas vägagi suure poole- hoiu. Tema oligi see, kes nõu andis, et me Riia Eesti Karskusseltsi juurde raskejõustikuosakonna asutaksime. Mõttest haarati kinni ja viidi ellu. Nii- siis, samal ajal kui vennad Palmid Tar- tus asutasid raskejõustikuseltsi «Aberg», asutasid ka Riia eestlased oma raske- jõustikuosakonna.

Mõne kuu tegutsemise järel selgus, et karskusseltsi juhatus sportlastega ei klappinud. Lahkhelid tekkisid ka üürі- maksmise pärast — nad tõstsid selle liiga kõrgeks. Siis otsustasime karskus- seltsist lahku lüüa ja iseseisva raske- jõustikuseltsi asutada.

1902. aasta kevadel kutsuti raskejõus- tikuosakonna liikmed kokku ja arutati asi läbi. Kõik koosolekust osavõtjad olid seltsi asutamise mõtte suhtes ühisel arvamusel. Ka põhikirja projekt oli koostatud. See arutati läbi, kiideti heaks ja kinnitati. Põhikirjale kirjutasid alla kõik koosolekust osavõtjad: Aleksander Kann, Hans Jalak, Jaan Paju, Juhan Vakermann, August Treiberg, Juhan Manguson, Aleksander Lemps, Villem Reitson, August Duberg, Juhan Kiin, Vladimir Enno, August Leipur, Paul Ingerman, Heinrich Pärn, Aleksander Adamson, Jakob Bahman, Eduard Bure, Karl Ginter, Aleksander Oolo, Juhan Tarlab, Vladimir Bavel ja Mih- kel Veereman.

Et Aleksander Aberg oli eestlaste hul- gas populaarseks saanud, siis otsustas koosolek seltsi nimeks panna Riia Eesti Raskejõustiku Selts «Aberg».

Põhikiri anti kinnitamiseks Liivimaa kubernerile. Meil oli teada, et kuberner ka ise väikselt spordisõber on, see- pärast lootsime, et ta ära ei ütle. Pea- legi oli Liivimaa kuberneri sekretär eestlane Nõu. Tema hooleks jäigi see viimane vint. Kui paberid ilusasti vor- mistatud said, esitaski Nõu need kuber- nerile. Allkiri saadi ning asjad olid korras — võisime täie hooga raskejõus- tikuhuvilisi koondama ja sporti tegema hakata.»

Esimeseks esimeheks valiti Juhan Vakermann. Riia «Aberg» tegutses võrdlemisi edukalt. Olgugi et sealt ei

kasvanud kuulsusi, tuleb positiivselt
ainnata seda organisatsioonilist tööd,
nida selts tegi. Liikmete arvult (üle 200)
li ta üks suuremaid spordiühinguid
Venemaal, seepärast polnud raskusi
egi suurvõistluste korraldamisega.

«Aberg» tegutses kuni Esimese maailmasõjani. Rinde Riiale lähemale nihkumisel evakueerus suurem osa eestlasi Riiast. Nii likvideerusid ka nende ühingud ja seltsid, sealhulgas «Aberg».»

GEORG LURICH

Georg Lurich on omandanud legendaarse kuulsuse. Tema oli see, kes populariseeris Eestis maadlust ja tõstmist. Tema mõjul tekkis sajandi lõpul, teise alguses rida spordikoondisi kodumaal ja välisriikideski, eriti Saksamaal. Lurichi mõjutusel ja eeskujul hakkas tegutsema palju mehi, kes hiljem suurepäraste raskejõustiklastena üle maailma tuntuks said.

Oma kõnedes ja artiklites ergutas G. Lurich noorsugu end kehaliselt ja vaimselt arendama. Ta rikastas klassikalist maadlust paljude uute võtetega. Ta oli maailma parim tehnikamaadleja klassikalises, vaba- ja šveitsi vöömaadluses. Ta on meile jätnud maadlusspordi teooria. See kõik on kaasa aidanud, et Georg Lurichi, Eesti esimese suurmaadleja ja -tõstja kuju on jäänud seni unustamatuks kogu spordimaailmas.

Varematel aegadel on liikunud palju jutte selle kohta, nagu poleks jõumees Georg Lurich rahvuselt eestlane. Need on pärit 19. sajandi lõpust ja nende põhjuseks oli Lurichi võõrapärane nimi. Teda peeti sakslaseks.

Eesti NSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi andmetel põlvnes Georg Lurich isa poolt Läänemaalt Veliselt, Vigala kihelkonna omaaegsest jõukamast ja haritumast maanurgast. Keskarhiivi materjalidest* on näha, et pärast 1710. aasta suurt katkuaega tehti Velisel esimene revisjon (maa suuruse arvutus ja inimeste ning loomade loendus) 1712. aastal. Velise Köhi talus (suurus 1,4 adramaad) elasid selle peremees Hans, perenaine, üks täiskasvanud poeg, üks alaealine poeg ja veel peremehe või perenaise ema või isa, kokku 5 inimest. 1726. a. toimus Velisel teine revisjon. Ka siis elas Köhi talus 5 inimest, nendest perenaine kahe poja ja ühe tütrega ning sulane (peremeest ei mainitud enam).

Köhhi* talu järgmiseks peremeheks sai Hansu üks poegadest Hindrek (sünd. 1716) ja perenaiseks Madle (sünd. 1715). Pärast Hindreku surma sai Köhhi talu peremeheks tema esimene poeg Hans (sünd. 1748), kelle naisel Nedol (sünd. 1747) sündis 7 last — 5 poega ja 2 tütart. Seitsmes laps, poeg Jüri, sündis 1795. aastal ja sai järgmiseks Köhhi talu peremeheks. Jüri abiellus 1830. aastal Velise Kesküla Jüri Ado tütre Lisoga. 1836. aastal said Jüri ja Liso endale priinime Luri. Jüri ja Liso Luridel sündis 4 last. Hans (sünd. 3. IV 1832) ja Ado (sünd. 6. IV 1835) sündisid Köhhi talus. 1836. aastal asus Jüri Luri oma naise ja lastega Kiira tallu (kas viimane oli ostu- või renditalu, pole teada), kus sündis ka tulevase jõumehe isa Jüri Luri (19. VIII 1841).

Pärast Jüri ja Liso surma jäi Kiira talu peremeheks nende esimene poeg Hans

* RAKA, f. 3, nim. 1, s.-ü. 448, 1712, l. 615; f. 3, nim. 1, s.-ü. 459, 1726, l. 7, II 2. Vigala kirikuraamatud 1786. a. ja hilisemad. Sünni-, abielu- ja surmakannete põhjal.

* Pärast 1726. aastat esineb Vigala kirikuraamatutes Köhi nime asemel Köhhi.

uri. Nooremad pojad Anton ja Jüri
usid elama Väike-Maarjasse. Et Hansu
oeg Hans (sünd. 5. IV 1855) ei saanud
aga läbi, läks ta Veliselt oma onude
rde Väike-Maarjasse. Hiljem siirdus
allinna, kus pidas pagariäri Suur-
rtu maantee ja Puuvilja tänava nur-
l asuvas majas.
ri Luri abiellus 1870. aastal* Tartu-
aalt pärinevate mõisateenijate Rein
Kai Ruthe tütre Julie Carolinega
nd. 8. V 1850). Nad pidasid Väike-
aarjas poodi. Neil oli 3 poega ja 3
art: Carl Voldemar (sünd. 1. VI
1), Elfriede Hermine (sünd. 10. X
2), Arnold Feliks (sünd. 27. I 1874,
nud lapsena), Armilde Vilhelmine
nd. 20. I 1875), Georg Robert (sünd.
IV 1876 — meie jõumees) ja Eli-
et (Alide) (sünd. 1. II 1884). Laste
nikohana on märgitud Väike-Maarja
ku personaalraamatus**: Kaarma
a Vao vald Väike-Maarja kihelkond
umaal.
mehe vend Carl Voldemar, kes
s nn. nurgaadvokaadi ametit (palve-
ade kirjutajaid nimetati vanasti
gaadvokaatideks), oli suur joodik.
suri Petrogradis 1919. aastal. Jõu-
e vanemate õdede kohta puuduvad
ned pärast nende lahkumist Väike-
rjast. Niipalju on siiski teada, et
ilde õppis Tallinnas halastajaõeks
enis kodanliku Eesti algaastail ühes
nna haiglas. Noorem õde Elisabet
nehe lemmikõde), kes abiellus san-
eeriakapteniga (rahvuselt poola-
jäi revolutsioonikeerises kaduma.
-Maarja kirikuraamatus on märgitud, et Jüri ja Julie Caroline Luri (jõumehe vanemad) on eesti koogudusest üle läinud saksa kogudusse ja seetõttu ka oma nime muutnud — Jüri Lurist sai Georg Lurich. Põhjuseks näib olevat järgmine asjaolu.
Venemaal, kaasa arvatud ka Baltimaad, kehtis tookord seadus, mille järgi talupojaseisusest vallakoguduse liikmed, pealegi veel eestlased, lätlased või leedulased, ei võinud oma lapsi linna kooli panna, sealhulgas riigigümnaasiumi ja reaalkooli. Linnakodanikel aga oli see soodustus. Suuremad võimalused olid valla liikmeil siis, kui nad olid saksa koguduse liikmed. Samuti oli valdade saksa koguduste liikmeil võimalus astuda linna saksa koguduste liikmeiks ja pääseda sel moel välja valla alt. Georgi vanemad läksid saksa kogudusse arvatavasti samal põhjusel. Õppis ju Georg Lurich Tallinna reaalkoolis. Jõumehe vanemad surid käesoleva sajandi alguses, ema 1901. a. 51 aasta vanuselt ja isa 1903. a. 62 aasta vanuselt. Mõlemad on maetud Väike-Maarja surnuaiale.
Kui heita pilk Vigala kirikuraamatuisse, siis leiame, et Luride (Luuride) suguselts on olnud väga suur. Eriti palju selle liikmeid on Köhhi talust välja läinud enne liignimede andmist 1836. a. Kuidas aga Georg Lurichist sirgus maailma kõigi aegade kuulsaim tõstja ja maadleja, selle kohta on rahva hulgas ja isegi välisajakirjanduses väga mitmesuguseid jutte. Ühed kinnitavad, et Lurich olevat juba sündinud tugevana. See arvamus ei pea paika, sest poisikesena oli Lurich nõrga tervisega ja koolis isegi võimlemistundidest vabastatud. Kuid mõneaastase kooliskäimise järel omandas Lurich erakordselt palju

a Peetri kirikuraamat 1870. a., kanne
4734, lk. 384.

jõudu. Kust ta äkki selle suure jõu sai, jäi kõigile saladuseks. Ka ei toonud sellesse selgust tema suguseltsi uurimine.
Küsimusse tõi valgust Lurichi kaasaegne Aleksander Puhm, üks esimesi, kes koos Lurichiga harjutas tõstmist Kompasnja (nüüdne Kompassi) tänavas Grage hoovis, kus tõstekangide asemel tõsteti rauakolakaid. A. Puhm jutustas muu hulgas: «Georg Lurich ei olnud sündinud jõukangelane, vaid selleks sai ta alles väsimatu harjutamisega. Ta sisendas endale usku, et omades tugevat keha, omab ta ka tugevat vaimu.»
Kui väike Georg oli sirgunud kooliealiseks, tõid vanemad poisi Tallinna ja panid õppima Peetri Reaalkooli (praegune II keskkool). Poiss jäi oma onupoja Hans Luuri* juurde korterisse ja kosti peale mitmeks aastaks.
Hans Luuri pagariäris töötas sel ajal pagarisellina Jüri Kanep, pärastine jõumees. Pagaritöökojas oli jahu kaalumiseks igasuguses suuruses kaaluvihte, alates väikestest kuni kahepuudasteni. Jüri Kanep harjutas iga päev oma kahe ametivenna Gustav Vainu ja Gustav Jöörmanniga kaaluvihtide tõstmist. Viimased töötasid Harju tänavas Desloni pagariäris, pomme aga käisid tõstmas koos Jüri Kanepiga Hans Luuri pagariäris ja ka Gustav Boesbergi klubis, mis oli üsna lähedal — umbes 300 meetrit, Heeringa tänav 17 (Puuvilja tänava nurgal).

* Peale Ado-Anton ja Jüri-Georg Luri-Lurichi perekonna kandsid kõik teised sugulased Luri, või hiljem kirikuõpetaja poolt Luri nimele ühe «u» juurdelisamisel Luuri nime.

Hans Luuri töökojas nägi Georg Lurich esmakordselt, kuidas pagarisellid sikutasid iga päev üksteise võidu raskeid kahepuudaseid kaaluvihte, küll ühe, küll kahe käega. Kui tugevad pagarisellid «mängisid» pommidega nagu kummipallidega, vaatas ta alati kurvalt pealt. Ka tema oleks heameelega väiksemaid vihte üles sikutanud, kui see poleks olnud talle keelatud. Kooliarst oli kategooriliselt igasuguse füüsilise pingutuse keelanud, millest tuli rangelt kinni pidada.
Mõned aastad niiviisi Hansu pagarisellide tõsteharjutusi pealt vaadanud, ei suutnud ta enam vastu seista. Ta otsis kohta, kus oleks salaja harjutada võinud.
Appi tuli koolivend Harri Grage, kes elas Suur-Kompassi tänavas, nüüdse tuletõrjemaja vastas. Georg oli juba varem Harrile rääkinud, kuidas Hans Luuri pagaritöökojas pagarisellid raskeid kaaluvihte tõstavad. Et poisid olid omavahel head sõbrad, andis Harri Georgile head nõu: «Tule meile! Meie majas asub vanarauakauplus ja kogu hoov on täis vanarauda. Ma harjutan iga päev hoovis. Tule ka! Ega keegi teada saa. Ei pruugi kellelegi välja lobiseda, et sa meil tõstmas käid.»
See oli 1890. aastal, kui Lurich alustas tõsteharjutusi rauatükkidega. Pärast koolitundide ettevalmistamist hakkas ta iga päev Harri Grage juures käima. Kodus arvati, et poiss käib niisama koolivenna juures juttu ajamas.
Kuna poistel oli vene ja saksa keel enam-vähem käes (Gragede koduseks keeleks oli saksa keel), olid nad spordi-tehnikas teadlikumad kui vähese haridusega pagarisellid. Nad tellisid salaja Saksamaalt spordiajakirju ja tegid

õsteharjutusi juba saksa spordilehes
ntud õpetuse kohaselt. Georgi tõste-
arjutused arenesid edukalt. Ühel õhtul,
ui poistel oli Grage hoovis jälle kibe-
ova treening käsil, viibis pealtvaata-
ana seal ka vana Grage ise, kes oli
oorte tõsteharjutustest huvitatud.
eorg Lurich punnis ühe suurema rul-
ku rataste kallal. Need olid kaunis
asked ega tahtnud tema käes kuidagi-
oodi üles minna. Vana Grage ütles
is saksa keeles: «Hören Sie, Herr
urich, es ist zu schwer für Sie. Sie
önnen sich damit noch beschädigen!»
Kuulge, härra Lurich, see on teie jaoks
ga raske. Te võite endale veel haiget
ha.) Kuid vana Grage sõnad olid
eorgile õli tulle valamine. Ta ei jät-
d enne järele, kui rullikurattad olid
eval. Siis võis ta südamerahuga koju
inna.

leksander Puhm, kelle mälestuste
rgi peamiselt saabki Lurichi jõu-
heks sirgumisse valgust tuua, elas
l ajal Grage vastasmajas ja harjutas
itu aastat koos Lurichi ja Abergiga
stmist. Nad olid sõbrad.

ui pagarisellide töötoas ühel päeval
lle pommide tõstmine käsil oli ja
ns Luuri seda pealt vaatas ning isegi
sa tegi, astus Georg muheldes meeste
urde ning küsis, kas ka teda tõsta
batakse, kas või kõige väiksemaid
te. Hans ja pagarisellid hakkasid
isiga pragama: «Kas sa hull oled!
had end ära tappa! Arst on sul iga-
guse tõstmise ära keelanud!» Ja poiss
adeti pommidest eemale. Kuid Georg
lasknud endaga kaua naljatada.
apsti oli ta pommide juures, haaras
mmassegi kätte ühe kahepuudase
g surus need mänglevalt mitu korda
s. Hans Luuri ja pagarisellid jäid
üllatusest soolasambaks. Sellest ime-
pärasest saavutusest ei tohtinud nad
aga kellelegi rääkida, ei kooliarstile ega
ka poisi vanematele.

Lurich oli omapärane poiss. Ta oli
vähese jutuga, huumorimeelne, kuid
naerma pahvatas harva. Ta oli sihi-
kindel, mis ette võttis, selle täide
viis. Lurich suutis tundide kaupa suurte
raskustega harjutada. Ja tõstmisharju-
tusi sooritas ta teistest erinevalt, kunsti-
päraselt ja graatsiliselt. Ta oli intelli-
gentne, ei armastanud öelda kellelegi
labasusi.

1892. aasta sügisel asus Georg elama
ühe sugulase juurde Wittenhofi (prae-
gune Endla) tänavasse. Varem olid seal
elanud tema kaks õde, kes õppisid
mingisugustel kursustel. Hans Luuri oli
oma pagariäri likvideerinud ning läi-
nud tagasi Velisele. Olgugi, et Georg
elas nüüd teises linnaservas, ei tąkis-
tanud see teda tõsteharjutustel käimast.
Koolist koju tulnud ja korralikult oma
tunnid ette valmistanud — Georg oli
koolis eeskujulik õpilane — läks ta igal
õhtul Grage hoovi.

Vahepeal oli Boesbergi pommitõstjate
klubi mitu korterivahetust üle elanud
ning jäänud peatuma Maneeži täna-
vasse laevakontori «Linda» aita.
Jüri Kanepi ja Gustav Vainu õhutusel
ja kutsel hakkas ka Georg Lurich nüüd
«Linda» aidas harjutamas käima. Seal
tutvus ta esmakordselt Adolf Andruš-
kevitšiga, keda nimetati klubis profes-
soriks. Ta tutvustas ka Lurichile kõiki
oma tõste- ja maadlussaladusi. Lurich
oli oma treeneri õppemeetodist väga
huvitatud, kuulas ja õppis kõike tähele-
panelikult ning tegi kõik ettenäidatud
tõsted järele. Kuid varsti sigines «pro-
fessoril» oma noore õpilasega lahkarva-
misi, sest õpilane kippus targemaks.
Georg oli juba Grage hoovis teistest
poistest iseteadlikum ja levitas uusi
tõstevõtteid. Välismaa spordiajakirja-
dest oli ta lugenud ja uurinud tõstetehi-
nikat, mida hakkas nüüd proovima ka
«Linda» aidas. Klubis naerdi algul
Lurichi tõstete üle ja nimetati teda isegi
ninatargaks. Kuid see ei löönud teda
roopast välja. Küll pärast selgub, kellel
õigus on!

Pärast õpingute lõpetamist 1895. a.
sõitis Georg Lurich Peterburi, kus ta
kohtus juba varem kodumaalt lahku-
nud Vainu ja Boesbergiga. Siin külas-
tas ta ka dr. Krajewski raskejõustiku-
kabinetti, et näidata doktorile kui suu-
rele asjatundjale oma võimeid ja teada
saada doktori arvamust. Tal oli kindel
kavatsus saada elukutseliseks raske-
jõustiklaseks. Juba oma esimesel tõste-
demonstratsioonil dr. Krajewski kabi-
netis püstitas ta mitu maailmarekordit
ühe käega tõstmises, olles alles 19-aas-
tane (ta kaalus 72 kg ja oli 174 sm
pikk). Eriti head olid tema ühe käe
tõuked.

Et Lurichi vanemaile ei meeldinud
poja elukutseliseks spordimeheks hak-
kamise kavatsus, siis ei olnud tal kuigi
suuri väljavaateid neilt edaspidiseks
raskejõustikuga tegelemiseks toetust
saada. Isa soovis, et poiss õpiks inse-
neriks. Kuid Georg jäi kindlalt oma
juurde. Selle peale oli isa öelnud:
«Oleksin ma sinu kavatsusi varem
teadnud, poleks ma sind üldse kooli
pannud. Ma oleksin selle rahaga, mis
ma sinu koolitamise peale ära raiska-
sin, mitu head hobust osta võinud!»

Algul (1895. a.) proovisid G. Lurich ja
G. Boesberg Peterburis omal käel töö-
tada, esinedes mõnedes sealsetes suve-
aedades. Et kaotuse korral oma nimele
mitte häbi teha, esinesid nad võõra
nime all. Pseudonüümid valiti eesti-
pärased: «Logard» (selle nimega oli
Lurichit mainitud Tallinnas, kui ta
«Linda» aidas mõned treeningud vahele
jättis) ja «Kägard» (sest Boesberg oli
kasvult väiksem). Peterburis esinesid
nad edukalt, ei kaotanud ühtki maad-
lust. Nende vastasteks olid kohalikud
asjaarmastajad ja mõned vähemtuntud
elukutselised. Ka tõstmises ei leidnud
kumbki Peterburis endale väärilist vas-
tast. Ent poola parimate elukutseliste
maadlejatega, kes mängisid Peterburis
ja üldse Venemaal n.-ö. esimest viiulit,
nagu Pytlasinski ja mitmed teised, ei
olnud nad veel kokku puutunud. Peter-
buri suveaedade ja tsirkuste pere-
mehedki olid enamasti poolakad. Võõ-
rad tundmatud sinna naljalt esinema
ei pääsenud.

Siis tuli neile hea sõber juhus appi.
Tehti ettepanek poolakatega maadelda.
Poolakad tahtsid eestlaste arvel oda-
vaid loorbereid lõigata ja peletada neil
isu Peterburis partnereid otsida. Kuid
asi läks hoopis teisiti. Lurich seljatas
kõik vastased. Nüüd olid Lurich ja
Boesberg korrapealt tehtud mehed.
Pseudonüümegi polnud enam igaks-
juhuks-kilbiks vaja. Samuti teadis
Lurich nüüd, kuidas edasi toimida.
Kõigepealt oli vaja korralikult toituda,
et tõsta kehakaalu ja saavutada ehtsa
jõumehe väljanägemine. See aga nõudis
raha. Kuna Peterburi kõrgem seltskond
oli eestlaste maadlus- ja tõstesaavutuste
vastu juba kaunikesti huvi tundma
hakanud, otsustas Lurich abi saami-
seks mõne rahamehe poole pöörduda.
Lurich kavatses veelgi rohkemat kui
elukutseliseks raskejõustiklaseks saada.

Ta tahtis saada maailma parimaks maadlejaks ning vallutada maailm ka ga liiki tõstetega. Doktor Krajewski oovitusel pöörduski ta Peterburi ühe ikkama mehe, vürst Lvovi poole toeuse saamiseks. Viimane oli nõus Luichit majanduslikult toetama. Ta laskis oma majas Lurichi jaoks sisse seada arjutamistoa ja andis tema käsutusse a oma koka, kes pidi valmistama oovikohaseid toite. Vürstile meeldis ntelligentne Lurich.

Vahemärkusena olgu öeldud, et vürsti etusel oli ka oma tagamõte. Selle aja õrgema seltskonna esindaja ja keisrioja hoovinõunik Lvov oli suur raskeõustiku pooldaja. Ta tuliseks sooviks li leida Vene riigis mees, kes suudaks oik välismaised jõumehed eemale eletada, sest need olid Venemaal end iga üles puhunud. Pealegi oli üks irgi hiiglane Peterburis 1894. aastal he vene maadleja surnuks pigistanud. a poolakas Pytlasinski ei olnud vürsle kuigi meelepärane, kuna suhtus sakalt venelastesse.

eorg Lurich nõustus vürst Lvovi tepanekuga valmistuda kõigi võõraste umeeste, sealhulgas Pytlasinski võitiseks.

asta pärast oli Georg Lurich vürst vovi majas juba hästi kosunud, kehaalult palju juurde võtnud ning aadluses, eriti aga tõstmises, palju asi jõudnud. Ta täitis vürst Lvovi istused, võites kõiki, kes julgesid naga rinna kokku panna, teiste hulPytlasinski.

org Lurichi tõstja- ja maadlejakarär võttis imestamisväärse kiirusega rgusi juurde. Temast kirjutati vaistusega nii meil kui ka mujal. Nii jutab 1896. a. Tartu «Postimees» pealkirja all «Kõige suuremad jõumehed maailmas»:

«Nüüd tutvustame lugejaid ühe tähtsama Eesti jõumehega ehk atleediga, kes tõstmises kui ka maadluses on avaldanud väga suurt jõudu.

Georg Lurich, 20 aastat vana, sündinud Väike-Maarjas, reaalkooli haridusega. See atleet, ehk veel aina noor, on sünnitanud oma jõuavaldustega Peterburis ja Tallinnas suurt imestust. Ta on Venemaa esimene tšempion ja kogu maailmas jõu poolest kolmas. Tal on juba kolm ülemaailmset rekordit ja on heitnud oma alla mitu kuulsat vägimeest. Mitmete atleetide ühenduste poolt on tal võidumärkisid ja diplomeid, millede hulgas kolm kuldauraha, kuna seitse on hõbedased. Ka on Lurich hobuse ühes ratsanikuga üles tõstnud, kaaluga kokku 30 puuda.

Kõige tugevamad atleedid on maailmas: Hans Beck, Saksamaa ja maailma esimene jõumees, tõstab 384 n. Wilhelm Türk, Austriamaa esimene jõumees, tõstab 367 n. Georg Lurich, Venemaa esimene jõumees, tõstab 364 n.

Moor-Znamenski, Vene kuulus atleet, tõstab 260 n.»*

1897. a. jaanuaris esinesid Tallinna tsirkuses kuulsad Saksa jõumehed vennad Rassod, kes olid tsirkuse tõmbenumbriks. Kui Lurich sai teada, et Rassod teevad suurt kõmu, pannes kogu Tallinna end imetlema, otsustas ta neid veidi taltsutada. Nii tutvusid tallinlased esimest korda Lurichi jõuga.

Ühel ilusal päeval levis kulutulena üllatav uudis: Georg Lurich kutsub Rassod endaga maadlema ja lubab kõik kolm venda ühel õhtul maha panna.

* «Postimees» 1896, nr. 188.

Kes on see hulljulge? Kas pole meeleolu selliste jõumeestega rammu katsuma minna! Murravad ta kondid pihuks ja põrmuks. Tallinlane kahtles ja muretses.

Tsirkus oli rahvast tulvil. Orkestrihelide saatel sammusid areenile kolm Herkulest — vennad Rassod. Kui nende järel hüppas publiku ette Lurich, nagu sloun saltomortaalet lüües, venisid pealtvaatajate näod pikaks. See poisikeseohtu noormees tahab võita Rassod! Vennad seletasid, et nad võtavad Lurichi kutse meeleldi vastu, kuid maadelgu ta kõigepealt noorema vennaga.

Eesti noormees näitas imestamisväärset osavust ja jõudu. Ei läinud kuigi kaua, kui noorim lebas kahel õlal. Rahvas oli keeletu. Siis aga pääses lahti valmustusetorm.

Järgmisel õhtul langes Lurichi ohvriks keskmine vend. Ja kui kolmandal õhtul kõige vanem Rasso pärast pooletunnist ägedat maadlemist areenilt ära jooksis ja edaspidisest võistlusest loobus, polnud rahva vaimustusel piire. Paljud noorukid värisesid ärevusest: «See oli meie mees, eestlane, kes ülespuhutud Rassosid õpetas!» Ovatsioonid ei tahtnud lõppeda.

Kes siis olid «vennad Rassod»? Selle nime all maadlesid ja tõstsid raskusi sel ajal küllaltki kuulsad sakslased Weber, Schultz ja Stangelmeier. Pärast seda, kui Lurich Tallinnas nende esinemistele kriipsu tõmbas, putkasid nad Saksamaale tagasi. Lurichi ja Rassode maadluslugu oli tallinlastel veel kaua kõneaineks.

22. veebruaril 1897 toimus Tallinnas suurt pahandust tekitanud võistlus Georg Lurichi ja poolaka Pytlasinski vahel. Viimane oli Tallinna sõitnud selleks, et Lurichile Peterburis saadud kaotust tasa teha. Selleks olid tal abilisedki Peterburist kaasas. Nii lõpetasid Pytlasinski poolt valitud kohtunikud ülekohtuselt võistluse, kui nägid, et Lurich võib võita, ja andsid võidu Pytlasinskile. Selle ebaõige otsuse pärast protesteerisid vahekohtunikud A. Andruškevitš, J. Eisler, H. Frey ja Tallinna võimlemisõpetaja H. Jahnentz, kes oma arvamuse avaldas ka kohalikus ajalehes.

Vahekohtunike kogu, välja arvatud üks, keda oli valinud Pytlasinski, kirjutab:

«Laupäeval, 22. veebr. s. a. toimunud maadlustes hra. Pytlasinski ja Georg Lurichi vahel konstateerisime me järgmisi fakte: I Hra. G. Lurich võttis matil kõhuasendi, et kaitsta end hra. Pytlasinski vastu selles seisus eeldusega, et ta jääb matile, kuid hra. Pytlasinski rebis oma vastast edasi, nii et Georg Lurichi nägu sattus lamades liivale ja takistas sellepärast hingamist. II Kohe seejärel helises vahekohtu kell ja Georg Lurich, olles arvamisel, et ta võib võtta sisse matil takistamata sama seisu, andis kaitsele järele. Hra. Pytlasinski ei võtnud arvesse märguannet, vaid kasutas seda silmapilku, et Lurichit pöörata, mille juures aga G. Lurich sattus lamades pahemale õlale ja siis silla läbi paremale õlale. Hra. Pytlasinski hoidis teda mõned sekundid selles asendis, ilma et pahem õlg oleks seejuures maad puudutanud. Maadlus katkestati publiku tugevate, tormiliste kiiduavaldustega ja ühe vahekohtuniku hurraahüüdega, keda hra. Pytlasinski valis publiku seast eriliselt selleks maadluseks, olgugi et ei antud veel

märguannet ülejäänud vahekohtunike poolt maadluse lõpetamiseks. Peale selle takistas politsei vahekohtunikke astumast maadlejate lähedale, väljaarvatud hra. Pytlasinski poolt valitud maadluskohtunik ja üks ülejäänuist maadluskohtunikest. Kuna Lurich ei puudutanud maad samaaegselt mõlema õlaga, siis kuulutame maadluse otsustamatuks, ja kirjutame alla valitud vahekohtunikena.
A. Andruškevitš, J. Eisler, H. Frey.»
Lurichi ja Pytlasinski terav vahekord selgub veel «Eesti Postimehe» veergudelt, kust loeme: «Lurich kaebas kohtusse Pytlasinski, kuna viimane olla «Rev. Izvestijas» Lurichit laimanud. Laimajate hulgas on veel peale P. Kolietzko Schneider ja tsirkuse omanikud vennad Dukanderid, kes kõik poolakad. Jõumehe Lurichi kaebtus Pytlasinski astu oli neil päevil kohtu ees. Kohus mõistis Pytlasinskile 10 rubla trahvi või kolmeks (3) päevaks aresti».*
Lurich seljatas Tallinnas veel poolakad Rosiński ja Kasolaki, eestlase Jaksoni (kes reklaamis end «võitmatu ameerikasena»), asjaarmastajad maadlejad Õnis Ervini ja Georg Hackenschmidti, kes sõitis selleks Tartust Tallinna, et elukutseliste maadlejatega maadelda.
Tallinnast sõitis Lurich Peterburi. Seal maadles ta Pytlasinskiga krahv Ribeaupierre'i maneežis ja võitis ühe minutiga. Vürst Lvovi toetus oli korralikult nähtud.
Järgmal aastal kutsuti Lurich Rostovi Donkusesse esinema. Rostovist reisis ta Astrahanrogi, kus võitis asjaarmastajatsirkangelase Dunajevi. Sevastoopolis

*«Eesti Postimees» 1897, nr. 17.

kutsus Lurich ellu jõustikukooli (1898). Jaltas seljatas Krimmi tatarlaste esimaadleja Tšalbaši ning kaks kohalikku amatööri Ljubakovi ja Kantarši — Kertšis olid ta vastasteks Bjelik, Hanov ja Rõisi. Berdjanskis astus Lurichi vastu välja kottide tassija Šulga, kes oli võitnud mitugi läbirändajat jõumeest. Ka kreeklane Mineto maadles Lurichiga ja mõlemad, nii Šulga kui Mineto, kaotasid. Nende häbi püüdis tasa teha Berdjanski esimaadleja, asjaarmastaja-jõukangelane Remenov, kuid ka tema ei pidanud vastu rohkem kui minuti.
1897. a. viimased päevad saatis Lurich mööda Rostovis, kus sealsed vägilased Jakovlev ja Rutškin täiendasid tema poolt võidetud maadlejate nimistut. Vahepeal oli ta ka tõstmises nii palju edasi jõudnud, et Venemaal ei leidnud ta endale enam ühtegi vastast peale Hackenschmidti.
1898. a. võitis Lurich Feodossias nn. äravõitmatu vastase Poddubnõi. Ükski elukutseline ega asjaarmastaja maadleja ei olnud veel Poddubnõid võitnud. Lurich maadles temaga kolm korda viiki ja siis võitis. Feodossiast reisis Lurich Simferoopolisse, kus teda ootas armeenlane Baradanov, kelle ta helveetsia vöömaadluses kergesti seljatas.
Ka Poddubnõi reisis Lurichile sinna järele, et kaotust tasa teha, kuid kaotas uuesti. Lurichi võit Poddubnõi üle sünnitas rahva keskel nii palju ärevust, et avalik maadlemine politsei poolt ära keelati.
Krimmist sõitis Lurich uuesti kodumaale tagasi. Nüüd alustas ta oma tuntud propaganda-võistlusreisi ümber kodumaa, esinedes Tallinnas, Tartus, Viljandis, Pärnus, Haapsalus, Narvas, Rakveres, Väike-Maarjas, Raplas ja teistes paikades. Kõigis neis linnades ja alevites korraldas ta spordipidusid, kus demonstreeris tõsteid ja kutsus tugevaid noormehi endaga võidu tõstma ja maadlema. Isegi vägikaika vedamine ja sõrme tõmbamine olid peo kavas. Lurich pidas kõnesid, nii peo algul kui ka lõpul, rääkides kehalisest kasvatusest, raskejõustikust ja karskusest. Ta kutsus üles kõiki eesti mehi tõstmist ja maadlust harjutama. Tema arvates oli maadlus kõige parem vahend inimese tervise tugevdamiseks.
Oma karskuskõnedes materdas Lurich inimsoo suurimat vaenlast — viina, mille pruukimine meie kodumaal läinud sajandi lõpul laialt levinud oli. Et sellele inimsoo kahjurile piir panna, soovitas Lurich eestlastel sportimiseks koonduda. Nii tekkiski, nagu eespool juttu, kohe pärast Lurichi lahkumist mitmeid raskejõustikukoondisi — atleetikaklubisid, põhikirjalisi spordiseltse Tartus, Viljandis, Narvas jm. Nende klubide ja seltside liikmed hakkasid Lurichi soovitusi ellu viima. Aastaid 1897—1898, mil Lurich reisis kodumaal ringi, võib pidada eestlaste tõeliseks ärkamisajaks spordi alal.
Kui Lurich Krimmist Eestisse tagasi sõitis, külastas ta kõigepealt Tartut. Teel sinna leidis aset halenaljakas vahejuhtum. Öösel vagunis, kui Lurich magas, veeres üks tema suurematest pommidest, mille sang oli ära keeratud, pingi alt välja. Et pomm oli kerataoline, pidasid kaassõitjad seda lõhkevaks dünamiitpommiks ja tegid kära. Tartu lähedal ärkas Lurich parajasti sel ajal, kui sandarm teda kinni võtma tuli. Jõumees keeras «koledale elukale» sanga külge, viibutas üles pea kohale ja kadus vagunist müriseva naerulagina saatel.
Tartlastest võistlesid Lurichiga Ader ja Paulson. Mõlemad seljatas ta kerge vaevaga. Tolleaegne tsirkuse jõumees Jelissejev (II) kartis jääda Lurichi pärast kohata ning et viimast veidi hirmutada, kutsus ta välja avalikule tõstevõistlusele. Muidugi võttis Lurich kutse vastu. Lurich tõstis ühe käega rohkem kui Jelissejev kahega, seljatas Jelissejevi ka helveetsia vöömaadluses ja võitis kihlveoga 200 rubla, mis oli mõlemalt poolelt seks puhuks välja pandud. Edasi külastas Lurich Valgat, esinedes seal kolmel õhtul jõunumbritega. «Valgus» nr. 46 1898. a. kirjutab sellest esinemisest: «Valgast. Teisipäeval, 20. oktoobril s. a. astus kuulus Eesti jõumees Georg Lurich kolmat ja viimast korda ette. Noor Kalev näitas imestavale rahvahulgale oma määratumat hiiglajõudu. Pealtvaatajatel olivad hirmu higitilgad otsa peal, kui härra Lurich kole raskete raudpommidega mängis, nagu oleksivad need gummi pallid, kord laskis ta neid oma palja rinna peale, kord turja peale kukkuda. Valga rammumeeste seast ilmus Jakob Hurt hra. Lurichi ette ja soovis temaga võidelda. «Aga mina tahan päris Eesti moodi võidelda,» pajatas Hurt Lurichile väljakutsuvalt ja tegi rahva poole õige kentsaka, sügava «pakloni», mille üle kõik naerma pahvatasid. Võitlus algas ja ühe silmapilguga olivad hra. Hurdil jalad püsti. Maast üles tõustes tahtis Hurt kohe jälle Lurichiga maadlema hakata, kuna ta rahva poole suure tõsidusega seletas: «Kas see mõni kunst on, et Lurich mind maha lõi, ta tõstis mind ju õhku, nii et minu jalad enam maha ei puutunud. No kui-

das ma siis maadelda sain?» Rahva naeruplagin sumbutas «kangelase» kõnet. Lõpuks olgu tähendatud, et nimetatud Hurt'i etteastumine rahva eas suurt kära sünnitas, sest kõik arvasivad, et see õp. Hurt on, kuna ta aga ainult selle kuulsa mehe sugukonnast pärit olla.

Valgas on hra. Lurichi etteastumised palju vaimustust sünnitanud. Lätlastel on päris kade meel, et eestlastel niisugune vägimees on. Meie aga soovime kuulsale suguvennale: Elagu Eesti noor Kalev!»

Valgast sõitis Lurich Viljandisse, kus korraldas mitu spordipidu, esinedes maadluses ja tõstmises. Oma avakõnes kutsus ta noori üles harrastama raskejõustikku. Lurichi üleskutsel oli suur mõju. Nii asutasid Viljandi noored juba 1900. aastal raskejõustikuklubi.

Detsembri algul 1898 esines Lurich Narvas, korraldades seal seitse raskejõustikupidu. Kõigist pidudest oli osaliselt rohkearvuline. Rahvas imetles Lurichi osavust ja jõudu. Viimasest, nn. Elevastijätupeost kirjutab tolleaegne Sordikroonika järgmist:

«Selle pidu eeskava oli kõige rikkam, mitmekesisem ja mitmekesisem teistest sarnsetest L. pidude eeskavadest. L. ise tõstis raskete pommidega kauneid harjutusi. Selle järele tuli tema juhatusel mitmehalikkude jõumeeste vahel võidu pommide tõstmine, sõrmevedamine, käepulgavedamine ja maadlemine. Kõige tugevam nendest pidi L. käest saama hõbedase auraha päälkirjaga: Esimesele Narva linna jõumehele Lurichi poolt mälestuseks 18 4/XII 99». Võistlejaid oli 5 Narva meest, üks Viljandi mees — Laur, kes Viljandis L. käest saanud auraha, ja sepp Kalep Viimasel, et ta ennast juba kauem kunstis on harjutanud, ei olnud õigus saada auraha. Võitlemisest oli lukusepp O., kes Lurichiga mitu korda võitles, ära jäänud. Ilmunud võistlejatest tõstis Neelus (lukusepp Kalevi vabrikust) kõige rohkem, ta tõstis väikese sõrmega enam, kui vastased ühe käega; ainult Kalep sai tema vastu. Neelus vedas ka kõikide sõrmed (pääle Kalepi, kes sest osa ei võtnud) lahti; vägipulga vedamises ja maadlemises lõi ta mõned üle, mõnedega oli ühejõuline. Sellepärast sai auraha, punase siidi lindi küljes, õigusega temale. Palju huvitust pakkus rahvale Lurichi seletus maadlemise viisidest ja kunstist, mida ta näitustega kinnitas, niisama ka tema õpetus, kuidas tarvis elada, et saada tugevaks. Pidul loeti ka Lurichi elulugu ette, mis osalt mitmekeelsete ajalehtede, osalt teiste allikate järele kokku seatud. Pidu lõpul tänas seltsi esimees piduandjat ja kaastegelasi, viimastest iseäranis hra. Kalepit, kes Lurichiga vahvasti võitles ja kelle jõud ka juba äratab tähelepanemist, ning kunstitegijat Mühlbachi, kes oma etendustes on hästi osav. Lõppeks laskis keegi rahva seast hra. Lurichil elada. Seltsi ruumid olid rahvast puupüsti täis, kord eeskujulik. Kuidas kuuldub, olevat pidust umbes 150 rubla tulu saadud».*

Lurich lahkus Narvast 10. detsembril, valides oma järgmiseks peatuskohaks Rakvere, kus ta korraldas samuti mitu kõne- ja spordiõhtut. Rakverest siirdus ta oma sünnikohta Väike-Maarjasse.

1899. a. sügisel lahkus Lurich kodumaalt ja reisis välismaale, peatudes Saksamaal, Böömimaal, Austrias ja Taanis. Tema esimeseks peatuskohaks sai Magdeburg, kus ta seljatas ühel õhtul ühe elukutselise maadleja ja 18 asjaarmastajat. Viimaste hulgas oli ka Magdeburgi esimaadleja Riszmann.

1900. a. tervitasid Lurichit kui «kahekümnenda aastasaja Simsonit» Viini maadlejad. Et Viinis oli sel korral vähe tugevaid vastaseid, reisis Lurich Kopenhaagenisse, kus ta paari nädala jooksul tõstetas 18 maailmarekordit tõstmises. Taani kujur Niels Holm valis noore jõumehe oma Herkulese mudeliks, kunstnikud valmistasid temast maale ning ajalehed kubisesid Eestimaa kangelase kiitmisest.

Kuulus Taani elukutseline maadleja Bech-Olsen ei julgenud avalikult Lurichi vastu välja astuda, vaid kutsus ta algul oma viinakeldrisse maadlema, kus ta aga ei teinud maadlemisest juttugi, vaid kippus oma 40 sõbraga talle kallale. Ainult Ameerika esimaadleja Ernest Roeberi vahelesegamine ja Lurichi kiired jalad päästsid ta lõksust. Rootsis ja Soomes oli Lurichil vähe tugevaid vastaseid. Malmös võitis ta sealse rahva «imelapse» Anderssoni. Lurich käis võitmas veel Amsterdamis ja Duisburgis. Kui ta Aacheni jõudis, ootas teda esimene suurem võistlus, kus kohtas saksa maadlejat Jakob Kochi. Aacheni võistlustest võtsid osa kuus elukutselist maadlejat: Knot (Brüsselist), Jerusalem (Aachenist), Koch (Neussist), Ossendorf (Kölnist), Lemmertz (Strasbourg'ist) ja Krumm (Bonnist). Lurich võitis kõik oma vastased ja sai esimese auhinna. Talle maksti 500 marka autasu ning kingiti kulduur.

Aachenist sõitis Lurich Barmenisse ja võistles seal Türgi hiiglase Nourlahiga, kes kaalus üle 10 puuda (160 kg; Lurichi kaal 85 kg) ja oli ligemale süld pikk (1 süld=2,13 m). Lurichi ja Nourlahi 38 minutit kestnud maadlus jäi viiki.

Barmenis tulid Lurichi vastu Saksamaa esimene number Hitzler (90 kg), kes oli kardetav igale kuulsalegi vastasele, ja Eberle.* See oli omaette kõva turniir. Lurich ja Hitzler, mõlemad olid enesekindlad. Lurich lootis oma jõule ja kiirele otsustusvõimele, Hitzler oma tehnikale ja osavusele. Kahetunnise võistluse järel oli Lurich kaunis väsinud, Hitzler paistis värskem. Siis tegi žürii vaheaja pühapäeva pärastlõunani.

Pühapäeval arvas Lurich Hitzlerit juba korduvalt mõlemale õlale pannud olevat, kuid kohtunik ei fikseerinud neid olukordi.

Nii Hitzleri kui ka Lurichi meeleolu oli veidi rikutud. Kumbki neist ei mõelnud, et võistlus võib kesta nii kaua. Otsustati maadelda veel veerand tundi, ja kui tulemus ikka veel ei selgu, alata järgmisel päeval pärast kella nelja. Tuli ka üllatus — kohtunikud juhtisid Lurichi tähelepanu sellele, et ta pidi järgmisel päeval ka Eberlega maadlema.

Lurichi matš Hitzleriga jätkus. Lurich ründas ägedalt ja paiskas Hitzleri matile. Hitzler kargas üles. Nüüd tungis Lurich raevukalt peale, tõukas

---

* «Postimees» 1898, nr. 279.

* Hitzler oli maailma parimaid tehnikamaadlejaid ja sakslastele oli ta sama mis eestlastele Lurich, Eberle sama mis meile Hackenschmidt ja Koch sama mis meile Aberg. Need kolm olid sakslaste ebajumalad.

Hitzleri kulissini ja haaras ta ümbert kinni küljelt, viies ta niiviisi põranale ning «ragistas» vastast nelsoniga. Ent soovitud tulemust see ei andnud. Koos vaheaegadega sai täis juba kolm tundi. Publiku marulisest protestist hoolimata lükati võistluse jätkamine järgmisele päevale.

Esmaspäeval jätkunud maadlus oli äge, võteterohke ja tasavägine. Otsustavat edu ei saavutanud kumbki. Siis tuli pööre. Hitzler tegi kõigest jõust käeväärneite ja lõi peaga kõvasti vastu põrandat (väljaspool matti). Lurich läks kohe Hitzleri kallale ja sai sisse nelsoni. Seejuures lõi ta Hitzleri pea ällegi kogu raskusega vastu põrandat. Valmises hädas õnnestus Hitzleril end ülelöögiga päästa. Uimaselt vaarus ta kulisside taha. Lurich lahkus lavalt kummardusega, olles arvamisel, et ta on võitnud. Kuid mõne minuti pärast oli Hitzler toibunud. Lurichi raudne võte kordus uuesti ning tema vastane sai pea taas tugevalt vastu matti. Hitzler loobus võistlusest. Ta pea oli vasakult poolt tublisti paistes ning grimasid näol reetsid tugevat valu. Lurich kuulutati võitjaks. Võistlus oli kestnud kolm tundi, kolmel õhtul kokku üheksa tundi.

Järgnes matš Eberle-Lurich. Eberle oli eestlasest umbes 20 kg raskem. Vastutikku oli välja pandud 1000 marka. Eberle ilmus veidi ärritatult, kuid tulvil tuju. Lurich näis olevat väsinud, üks põlv oli tal paistes. Vaatamata sellele läks Lurich edukalt oma vastase rünnakud võtted ja murdis ise mis suutis. Tegemist oli siiski väga tugeva ja hästi õpetatud mehega. Nad maadlesid poolteist tundi ja matš kuulutati viiki.

Järgmisest sõitis Lurich uuesti Aacheni, kus võitis ühe turniiri. Preemiaks sai 600 marka. Seal olid talle tugevateks vastasteks jällegi Koch, Strenge, Franken ja Zaremba.

1. jaanuaril 1901 algasid Hamburgis elukutseliste jõumeeste maailmameistrivõistlused klassikalises maadluses. Igast ilmakaarest oli kogunenud ligi 40 atleeti. Osavõtjate hulgas olid peale Georg Lurichi veel järgmised maailma tuntud mehed: Michael Hitzler (München), Clement le Terrassier (Belgia), Kara Mustafa (Türgi), Heinrich Oelers (Hamburg), Harry Landy (Holland), Emil Bau (Elberfeld), Georges Jaurisson (Belgia), Constant le Boucher (Belgia), Georg Semmel (Hamburg), Pietro le Belge (Belgia), Xaver Saurer (München), Heinrich Weber (Mühlheim), Celestin Moret (Pariis), Giovanni Raicevich (Itaalia), Vranken (Holland), Gabriel Lassartesse (Bordeaux), Joe Caroll (Inglismaa), Thomas Clayton (Inglismaa), Max Strenge (Berliin) ja Max Nietsche (Berliin).

Võistluste esimesel päeval tõi loos Lurichile vastaseks Harry Landy. Algul ta proovis nupuvõtet, kuid ebaõnnestunult. Seejärel katsetas mitu korda küljelt haarata. Sellega läks paremini, ta sai hollandlase mitu korda silda. Lõpuks surus Lurich sisse ka Landy silla ja võitis.

Järgmisena kohtus ta Xaver Saureriga. Vaevalt sai võistlus alata, kui sakslane juba parteris lamas. Veel mõned energilised võtted ja vastane oli õlgadele surutud — aeg 1.15.

Võrdlemisi raskeks kujunes matš kolmanda vastase, türklase Mustafaga. Lurich asus kohe ründama, püüdis türklast heita, kuid sattus ise parterisse. Sealt tuli ta siiski hästi välja ja oli taas aktiivsem. Visa türklane pareeris võrdlemisi külmavereliselt Lurichi rünnakud. Möödus pool tundi. Siis viis Lurich läbi hoogsa võtte ja kõigile ootamatult oli türklane õlgadel — aega oli kulunud 33.24.

13. jaanuaril tuli Lurichi vastu matile Nietsche (Berliin). Eestlane proovis mitmeid võtteid, kuid esialgu tulemusteta. Siis hakkas ta üha rohkem parteriga katsetama. Kord, kui ta ise all oli ja sakslane kogu jõust teda pöörata üritas, sai Lurich välkkiire pöördega ise peale ja surus vastase õlgadele.

15. jaanuari õhtul oli keskseks Lurichi ja Hitzleri matš. See kestis 1 tund 21 minutit ja 35 sekundit. Lurich sundis Hitzleri kohe pärast esimest rünnakut parterisse asuma. Kuigi edaspidi kulges matš valdavas osas püstimaadluses, käis baierlane korduvalt ka parteris. Lurich rassis energiliselt ja väsitas vastast. Lõpuks tuli otsustav moment. Ta sai Hitzleri taas parterisse ja suutis teda althaardega pöörama hakata. Hitzler püüdis end päästa sillaga, kuid pikkamööda vajutas Lurich selle sisse. Võit.

Kaks päeva hiljem oli Lurichi vastaseks Clement le Terrassier. Äge võistlus kestis kesköönì. Kuigi belgia maadleja püüdis hoiduda parterisse minekust, käis ta seal ometi mitu korda. Otsustava võtteni ülekaalus olnud Lurich siiski ei jõudnud ning hilise aja tõttu otsustasid kohtunikud matši järgmise õhtuni katkestada. Jätkamisel oli algul aktiivsem Clement le Terrassier. Ent mitte kauaks — Lurich tegi pikema ettevalmistuse, pusis ilma plaani reetmata ja siis, järsku, haaras vastast eestvööga. Edasi läks kõik välkkiirelt ja belglane oli õlgadel — aeg 6.45.

Ootamatult lõppes Lurichi järgmine matš, kus tema vastaseks oli Lassartesse. Prantslane ründas ägedalt. Kuigi õiget võtet ei õnnestunud sisse saada, käis ta kõvasti peale. Pärast vaheaega oli ta endiselt aktiivsem. Prantslane sai Lurichi tagantvöövõttesse ja tegi kohe heite. See läks aga prantslasel õnnetult — ta ei lasknud vastast õigel ajal lahti, Lurich vajus tema rinnale, surudes prantslase tahapoole, ja viimane kukkus otse selili (18. minutil).

Turniiri 22. päeval, 22. jaanuaril kohtus Lurich oma viimase vastase, Constant le Boucher'ga. See kulges vahelduvalt parteris ja püstiasendis. All olles sai Lurich ka kohtunikelt hoiatuse, ta haaras vastast jalast. Eestlane aktiviseerus ja kui ta korra veel prantslase parterisse sai, võttis kogu jõu ja oskuse kokku ning pööras ta silda. Lurichi haare oli sedavõrd raudne, et Boucher ei suutnud sellest välja tulla. Lõpuks — 82. min. — sild «murdus». Võit!

Võistluse kolm paremat:

1. Georg Lurich, auhinnaks 2000 marka ja maailmameistri tiitel;
2. Constant le Boucher, auhinnaks 1200 marka;
3. Michael Hitzler, auhinnaks 700 marka.

Pärast võistlusi Hamburgis sõitis Lurich taas Aachenisse, et kohtuda veel kord sakslastega. Seal ei saanud ta aga kuigi kaua võistelda, sest kodumaalt saabunud telegramm kutsus koju. Nimelt oli ema raskesti haigestunud ja viidud Tartusse ravile.

Pärast ema külastamist sõitis Lurich jälle Saksamaale, seekord Lüübekisse. Ta oli tekitanud oma võitudega Saksamaal palju kõmu. Muidugi ei meeldinud tema edu sakslastele, sest saksa maad-

lejad olid olnud seni parimad, Euroopa ja kogu maailma maadlusmatil võitmatud. Ja nüüd oli areenile ilmunud mingisugune eestlane Venemaalt, kes seljatas kõik nende kuulsused! Nad soovisid temaga uuesti kohtuda ja korraldasid mitmeid võistlusi. Kuid meie maadlusmeister ei saanud seekord Saksamaal kaua olla.

1. mail 1901 alanud Berliini tšempionaadil maadles Lurich kuni 3. maini ja katkestas siis võistlused ning sõitis kodumaalt saadud teate peale Tartusse ema juurde. G. Lurichi ema suri Tartu haiglas 4. mail 1901. Vanemad maadlusveteranid teadsid rääkida, et kui Lurichi ema maeti Väike-Maarjas, siis olevat ta kandnud ema puusärgi kätel kirikusse ja sealt välja.

Pärast ema matuseid sõitis Lurich uuesti Saksamaale, kuid leina märgiks ei võtnud kuu aja jooksul osa ühestki võistlusest, vaid jätkas oma kirjutistesarja «Maadluse ja tõstespordi arendamisest ja paremustest». Seekord oli tal käsil võõmaadluse läbitöötamine. Ka Saksa vanemas spordilehes «Kraft und Gewandtheit» ilmus temalt artikkel võõmaadluse kohta. Ta kirjutas:

«Ka see maadlus algab, nagu peaaegu iga teinegi, käesurumisega ja lõpeb siis, kui üks vastastest puudutab maad mõlema õlaga. Vastased peavad haarama kaksikvõttega vööpidemest, kusjuures parema käega võetakse althaare ja vasakuga ülalthaare. Sissevõetud võtet ei tohi enam vahetada. Et võõvõitlus toimub peaaegu ainult püstimaadluses, sest partermaadlus on samasäsi kui võimatu, siis tugevdab see põigepealt jalgu ja ristluid, sest need peavad pareerima iga lööki ja tõmmet. Siin võib rohkem näidata oma käsivarte jõudu kui kreeka-rooma maadluses. Võib rakendada kogu biitsepslihaste jõudu, kui minnakse kindlate võtete juurde, et tõmmata vastast enda vastu, ning kogu biitsepslihast lahti harutada, et vastast eemale tõugata. Et vastast rõhtsete käte ja kangete käsivartega üles tõsta, peab deltoidlihaseid äärmiselt pingutama. Võõvõitlus ei nõua siiski nii suurt sõrmede jõudu nagu kreeka-rooma maadlus, see-eest aga seda kestvamat, sest alalise vööpidemest hoidmisega surevad sõrmed ja satuvad kangestuskrampi. Võõvõitlus kujuneb kreeka-rooma maadlusele heaks eeltreeninguks, sest nõuab esmajoones head ja kindlat seisu. Võõvõitluses 15 minutit ülekaalukamale vastasele vastu pidada väsitab rohkem kui kolmekordse kestusega kreeka-rooma maadlus. Peab aga tunnistama, et ei ole midagi igavamat ja inetumat kui võõvõitlus kahe halva tehnikaga maadleja vahel. See on kohane rohkem jõulistele maadlejatele, kellele ei ole oluline vastase raskus ja kes oma vastasega võivad toimida oma heaksarvamise järgi.»*

G. Lurichi artikkel leidis vastukaja ja spordileht tegi omapoolse ettepaneku: «Me võime veel selle aasta sügisel alustada «Võõvõitluskooli» avaldamist oma ajalehes. Georg Lurichilt on kõik ülesvõtted ja tekstid ühes selgituste ja teooriaga. Autori nimi juba üksi on selle huvitava ja vajaliku teose suuremaks soovituseks meie ajalehele.»

Lurich sai võõmaadluseks ka väljakutseid. Juuni lõpul 1901. a. kutsus Šveitsi parim võõvõitleja Conchas Lurichi endaga võistlema. Too mees oli tuntud ka jõužonglöörina. Conchas maadles Lurichiga Langeri tsirkuses Bernis. Võitjaks jäi Lurich.

Sakslased tegid Lurichi arvel ka endale reklaami. Lurichist räägiti ja kirjutati palju. Meie jõumehe iseloomustamiseks toome ära veel ühe artikli G. Lurichist: «Inimene eksib nii kaua, kuni ta püüdleb millegi poole,» ütleb Goethe «Fausti» taevaproloogis, ja see eksimine toob sageli halvemaid lööke ja teeb niigi hapu elu veel hapumaks. Nii läks meil ka Lurichiga ja temal jälle meiega. Kui aga ollakse kord vihane, siis ei tulda enam hoopiski mitte mõistuse juurde ja eksimused kuhjuvad nagu liiv mere ääres. Meie eksisime Lurichis ja tema eksis meis... Aga mida kõike ei tehta, kui ollakse vihane. Ja kui meelsasti andestatakse üksteisele, kui ollakse kõik südamelt ära öelnud ja isiklikult tundma õppinud. Meie õppisime nüüd Lurichit tundma. Ta on väga hea südamega, ei mingi argpüks. Tal on omad vaated ja arvamused nagu igal teisel inimesel ja ta astub nende eest täie energiaga välja.

Eestlasena on ta kaasmaalaseks õieti pigem hiinlasele või jaapanlasele, sest eestlased kuuluvad mongoli, mitte vene rassi. Ta tervitus ja ülesastumine sündis maneežis graatsilise väledusega, nii et pigem võisid arvata enda ees olevat kunsttantsija kui atleedi. Algul töötas ta umbes 100 naela raskuse kangiga, tehes kõikmõeldavaid liigutusi, kusjuures pani jahmatama sellega ühenduses oleva akrobaatikaga, nagu kuklaseisude, tasakaaluharjutuste ja muu sellesarnasega. Pärast seda tõstis ta üles ja kandis väikese sõrmega kaht, siis kolme, nelja ja isegi viit meest. Hirmuäratav saavutus. Siis tegi ta jälle ümarvihiga mõningad head taskukunstniku trikid. Lõpuks viskas vihi üle pea umbes 2 meetri kõrgusele ja püüdis rinnaga kinni. Üht ala, mida ei oldud senini veel Münchenis esitatud, ja vahest üldse mitte ja mis sai teatavaks ainult meie ajalehe kaudu, nimetati «raskuse lamades asendis ülessurumiseks kõhutõukega». Lurich võttis kangi algul istudes, mis lamas põiki üle tema reite, ja viis ülakehale, kusjuures asetas end samal ajal põrandale selili. Siis tõukas ta kõhu ja kätega vihi nii kaugele, et käsivarred seisid veel vinklis, ja surus seda seni, kuni käsivarred olid välja sirutatud. Selle saavutuse juures kasutas ta 350 naela (175 kg) raskust Müncheni Jõuspordiklubi täis-ketaskangi. Lamades asendis surumises püstitas ta koguni uue maailmarekordi.

Surudes kahe käega lamavas asendis ja viies raskuse üle ühele, oli tema maailmarekordiks senini 353 saksa naela;* nüüd parandas ta seda 6 naela võrra ja hoidis samal viisil ühes käes 359 naela. Pärast seda rasket pingutust asetas Lurich end mitmesugustesse poosidesse, et näidata suurepärast lihastemängu ja oma rinna venimisvõimet külgedele ja ette. Nõrgavõitu mehed päästsid valla mõnegi ohke, nähes sellist lihaste valitsemist ja kogukust, ning nõrgema soo suust tuli äärmiselt ebameeldiv küsimus: «Edgar, miks ei ole ka sinul niisuguseid lihaseid?»

Pärast oma lihaste mängu pani Lurich lihased kohe jälle tööle ja nimelt umbes 100 naela raskuse kangiga, mille küljes rippus veel kaks ja isegi neli 30—50 naelast ümarvihti. Selle raskuse tõukas ta rinnalt üles ja laskis siis kaelale

---

* «Kraft und Gewandtheit» 1901, nr. 28, lk. 10.

* Üks saksa nael = 0,5 kg.

ukkuda. Ta tegi veel *da capo** numbri, rudes elavat raskust ühe käe **väikese** rmega. Välja kuulutatud 15 korra emel lükkas ta umbes 140 naela askuse tsirkuseteenistuja 20 korda väise sõrmega õla kõrguselt üles, sjuures ta iga tõste juures samaaegelt põrandalt üles hüppas. Seda ei ole oritanud seni ükski teine atleet.
eel kunagi pole ükski elukutseline leet Münchenis laval või maneežis isuguste jõunumbritega esinenud nagu urich. Ka pole keegi sellist kestvat, e tormilist aplausi saanud. Teda tsuti välja seitse korda ühel õhtul. ga näis ka, nagu oleks tahetud siin esti esile kutsuda suurt huvi silmaistvate jõunumbrite vastu. Me olime latunud sellest menust ja tähelenust, millega jälgiti ja austati Lurichi nemist. 4—5 aasta jooksul pole siin kutselistele atleetidele peaaegu minu tähelepanu osutatud. Lurich vaistas jälle münchenlast ning varsti ab ta veel suuremal määral seda vaistust nautida. Selle aasta sügisel on il rõõm Lurichit Münchenis näha.

Saksa sporditegelane dr. B. Z.»**

kslaste kutsel sõitis Lurich Aachese, kus 1. juulil 1901. a. algasid suud rahvusvahelised maadlusvõistlused. kku olid kutsutud Euroopa tugevad maadlejad.
cheni maadlusvõistluste lõppkohtusi jälgiti äärmise pingega. Peahuvi oli ndunud Lurichi, Hitzleri ja bulgaar-

---

Uuesti kordamisele tulev number; helides: algusest peale, uuesti.
«Kraft und Gewandtheit» 1901, nr. 19, lk.

lase Petrovi esinemisele. Lurich seljatas Hitzleri 16.06 ja Petrovi 23 minutiga. 26. juuli õhtul lõpetati maadlusturniir kinniste uste taga, sest juhatus oli teada saanud, et üks pool valmistus skandaaliks talle ebasobivate tulemuste pärast (kardeti kaotada kihlvedusid). Veel viimasel minutil kutsus direktor Bast siiski mõned pealtvaatajad. Selle kutse peale ilmus umbes 100 spordiringkondade ja ajakirjanduse esindajat. Esimese nelja auhinna pärast pidid maadlema Lurich-Koch ja Petrov-Hitzler.

Esimeses kohtumises Kochiga sai Lurich kaotuse. Teises ja otsustavas matšis esikohale pani Lurich välja kõik, mis ta oskas, ning seljastas endast 30 kg raskema sakslase 33 minuti 30 sekundiga. Kolmanda koha võistluses alistas Petrov Hitzleri.

Lurich sai seega esimese auhinna, teise omandas Koch (Neuss), kolmanda Petrov (Bulgaaria), neljanda Hitzler (München).

Kuidas Lurich esimeses voorus Jakob Kochile kaotas, sellest kirjutab ta ise ajalehes: «Et valeteated minust ette ei jõuaks, esitan Teile artikli, mida palun Teie austatud ajalehes avaldada.

Mina, Georg Lurich, tunnistan, et Jakob Koch Reinimaalt on kõige parem maadleja Saksa keisririigis, olles parem nii Hitzlerist kui ka Eberlest. Koch võitis mind Aachenis, sest ma jätsin võistluse pooleli oma haige jala ja põlvel oleva suure paise tõttu. Lõppvõistlusel õnnestus mul haigusele vaatamata Koch 33 min. jooksul täiesti reeglipäraselt võita. Tõele õigust andes pean ütlema, et Koch oleks tõesti võinud mind oma suure jõuga võita (esimene sakslane, kes jõudis mulle vastu panna), kuna olin seekord haige. Et aga otsustada, kes on tugevam ja parem maadleja, toon faktid, mis täiesti tõele vastavad.

Olen Kochiga neli korda maadelnud. Esimesel korral võitsin ta möödunud aastal 23 minutiga ja teisel korral — sel aastal — jäi võistlus viiki. Kolmandal korral peeti teda Aachenis võitjaks, kuna neljandal korral Aachenis seljatasin ta otsustavas võistluses, vaatamata haigusele.

Et Koch on parimaid maadlejaid, näitab juba see, et ta võitis kuulsa belglase Constant le Boucher', võistles kaks korda viiki prantslase Pons'iga ja seljatas Pytlasinski 56 minutiga.

Kui ma peaksin täiesti tervena Kochiga kohtuma, loodan teda palju lühema ajaga võita.»*

Aachenist sõitis Lurich Riiga, et esineda itaallase Carl Momino tsirkuses korraldatavatel maadlusvõistlustel. Riias ütles Lurich, et talle meeldiks väga, kui temaga kohtuks siin kõige tugevam vastane Venemaalt Ivan Poddubnõi, samuti annaksid nõusoleku üheks matšiks ka teised, kes pole temaga veel maadelnud.

Mõni päev enne võistluste algust külastas Lurich Tallinna. Siin äratas ta tähelepanu noor, kodumaal juba tuntud raskejõustiklane Aleksander Aberg. Lurich kutsus Abergi Riiga ja võttis ta enda juurde õpilaseks. Lurichi käe all omandas Aberg niisuguse osavuse maadlemises ja tõstmises, et teda peeti hiljem isegi Lurichist paremaks, kuna ta Lurichit mitmel korral avalikel võistlustel võitis.

Riia maadlusvõistlustel oli 20. augustil

---

* «Kraft und Gewandtheit» 1901, nr. 32.

Lurichil otsustav võistlus Jüri Kanepiga. Hoolimata kergest kehakaalust osutus viimane Lurichile väga tugevaks vastaseks. Temas ilmnes mitte ainult suur osavus, vaid ka tohutu jõud ja vastupidavus. Lurich seljatas Kanepi 31. minutil.

Lurich esines ka tõstmises. 29. augusti õhtul tõukas ta väikese sõrmega üht meest 25 korda üles.

Siis saatis V. Moor Lurichile järgmise väljakutse: «Kuna Te nimetate ennast ebaõiglaselt maailma tugevaimaks meheks, aga pole veel kunagi tõendanud, kas olete atleet või maadleja, siis kutsun ma Teid endaga võistlema. Te olete korduvalt minust kõrvale hoidnud, aga seekord ei lähe see Teil enam korda.

V. Moor,
Venemaa tugevaim mees.»

Lurich ei laskunud ajalehevaidlusse, vaid seljatas järgmisel päeval Moori kõigi reeglite kohaselt 11,5 minutiga. Lurich pani nüüd välja 3000 marka, et võistelda ka varsti Riiga tuleva Abs II-ga.

Riia võistluste lõpp-päeval, pühapäeval, 2. novembril, maadles Lurich oma õpilase Abergi ja V. Mooriga. Ta võitis Abergi 22. minutil ja Moori võõmaadluses 7. minutil. Seejärel pidid maadlema Lurich ja Petrov. Kuna Petrov loobus, tunnistati Lurich võitjaks ning talle anti esimene auhind (800 rubla). Aberg ei maadelnud auhinnale, ta oli palgatud erimaadlusteks.

Lurich sai hollandlastelt kutse ning sõitis Riiast Hollandisse, kus võistles ainult tõstmises. Sellest kirjutas üks Rotterdami sporditegelasi:

«Lurich rebis novembrikuul minu büroos 100 kg (ärakaalutud raskus) 10 korda üksteise järel ilma maha panemata vabalt rinnale. Ta on määratult väsimatu jõuinimene. Ma ei ole veel kunagi niisuguse visadusega tõstjat kohanud.

Atleedina ja maadlejana peaks ta olema üks kuulsamaid, kui mitte esimene professionaalne esindaja sellel spordialal. Enamik tõstmise maailmarekorditest kuulub Lurichile, ta parandab alatasa oma saavutusi, olgugi et treenib end praegu rohkem maadleja kui atleedina. Maadluses on ta oma kaalus peaaegu võitmatu. Kõrge tehnika koos äärmise painduvuse ja osavusega tagavad talle alati edu. Tal on pikad ilusa kujuga Apollo-jalad ja tõeline Herkulese rinnakeha, nii et ta on atleedi-ilu eeskujuks.

Ta viibis veidi üle kahe aasta väljaspool Venemaad ja igal pool, kuhu ta ilmus, tekitas ta õigustatult kõmu. Rotterdamis on ta juba varem (1900. a.) asjaomaste teadete kohaselt tõuganud paremale käega 165 kg (330 naela) ja Elberfeldis surunud lamades kõhutõuget 161 kg (322 saksa naela). Kahjuks pole ole neid saavutusi korralikult protokollitud.

Lurichi keha on erakordselt hästi arenenud. Professor Begas, kes kasutas teda Berliinis modellina, oli hämmastunud Lurichi Herkulese, otse ideaalselt proportsioonist kehaehitusest ja ütles, et ta ei olevat kunagi varem nii ilusat meest näinud.

Tema atleet on 25 aastat vana ja ta mõõdud on hariliku mõõtmisviisi kohaselt järgmised: pikkus 177 sm, kaal 120 kg, rind 120—128 sm, parem õlavars 41 sm, reis 61 sm, sääremari 40 sm, käeranne 21 sm, pahkluu 24 sm.»*

Ei tahaks märkimata jätta veel üht kirjutist 1901. aastast:

«Eesti jõumees Georg Lurich leiab välismaa sellekohases ajakirjanduses ikka enam ja enam tähelepanu. Berliini leht «Kraft und Schönheit» nimetab teda raskuste tõstmises kõige tugevamaks jõumeheks maailmas, millise au võiks temalt võtta ligemal ajal ainult tema kaasmaalane Georg Hackenschmidt, kes, ehk küll üleüldiselt tugevama keha ja lihastega, ei saa siiski veel tõstmises Lurichi vastu. Georg Lurich on kehaehituselt sale, nii et välimuse järgi otsustades ei ole tema suurt jõulisust märgata. Ta on kasvu poolest 177 sm pikk ning kaalub 85 kg (umbes 170 saksa naela). Ülemaailmsetelt tõstmisvõistlustelt on tal mitu kõige kõrgemat auhinda, mis tõendavad, et ta on raskuste tõstmises esimesel kohal.

Et saada ettekujutust, missugune jõud peitub selle vägilase lihastes, toome paar näidet. 26. detsembril 1899. a. tõstis ta väikese sõrmega üles Magdeburgi jõumeeste seltsis 4 rasket meest, kes seisid tema selja taga ja kaalusid kokku 20 puuda 12,5 naela. 30. nov. 1900. a. tõstis ta Prahas ühe käega üles 6 meest, kelle raskus oli kokku 28 puuda 3 naela. Selliseid saavutusi on tal nüüd juba ridamisi. Münchenis tõstis ta selili maas olles parema käega üles oma rinnalt ligi 11 puuda, mille eest sai jällegi kõige kõrgema auhinna. Vöövõitluses on ta üks osavamatest. Türgi koljatile, Nourlah Hassa-

* «Illustrierte Athletik-Sportzeitung». München 1901, nr. 48.

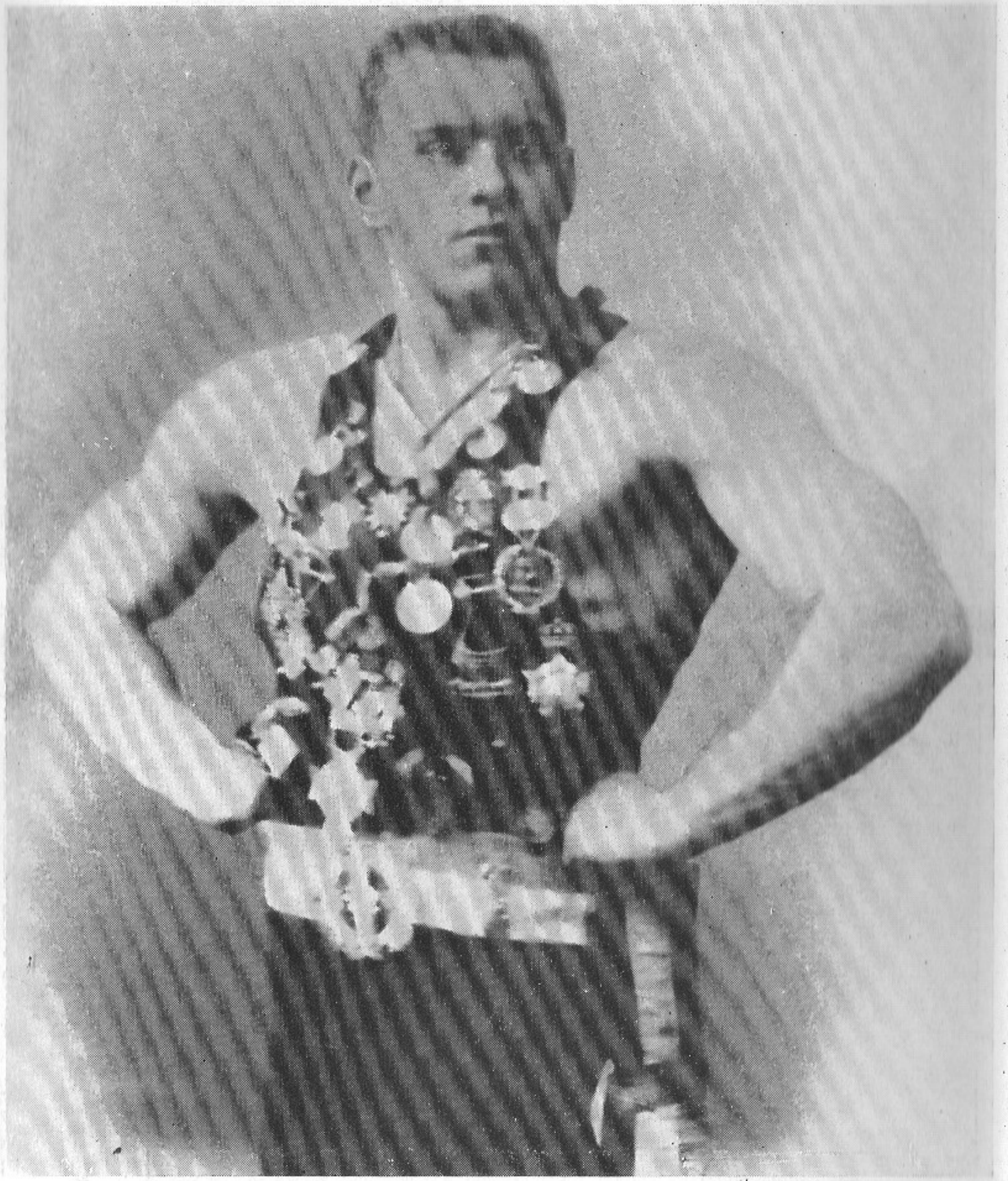

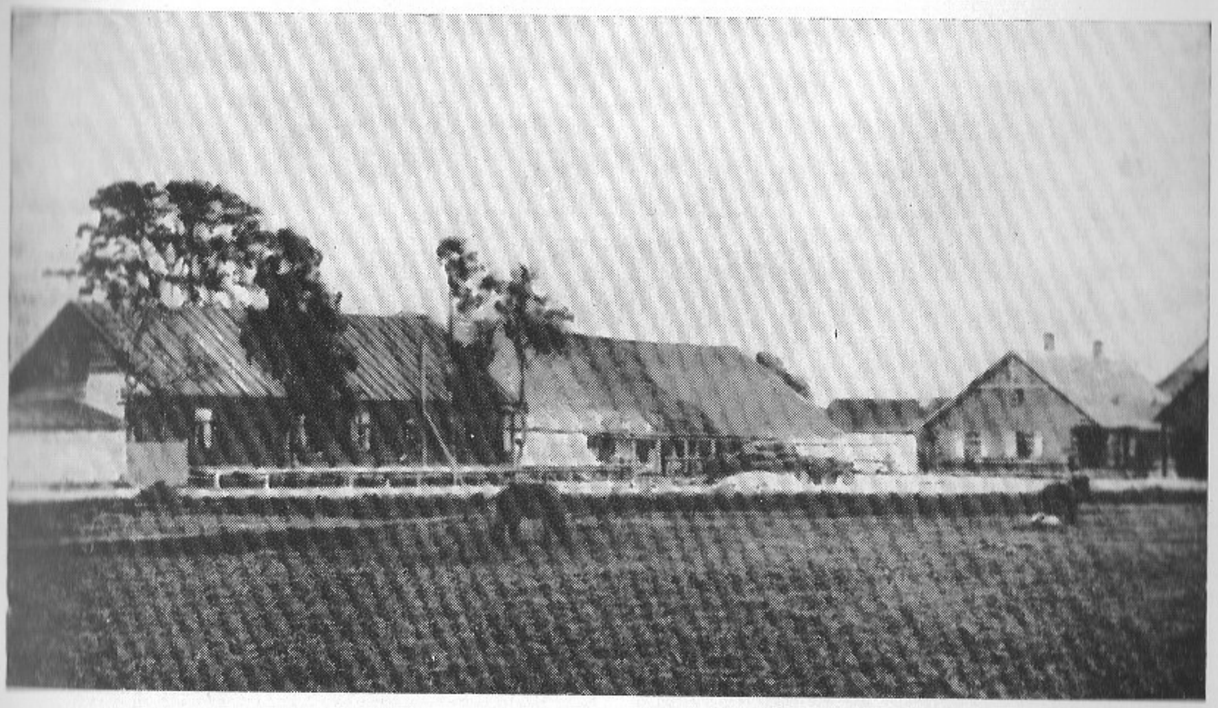

G. Lurichi vanemad

4-aastane Georg koos õe Elfriedega

G. Lurich 1905. a.

G. Lurich oma õdede Elisabeti ja Elfriedega

Keskmises majas (Kaarma kõrts) Georg sündis, parempoolsest sai tema lapsepõlvekodu

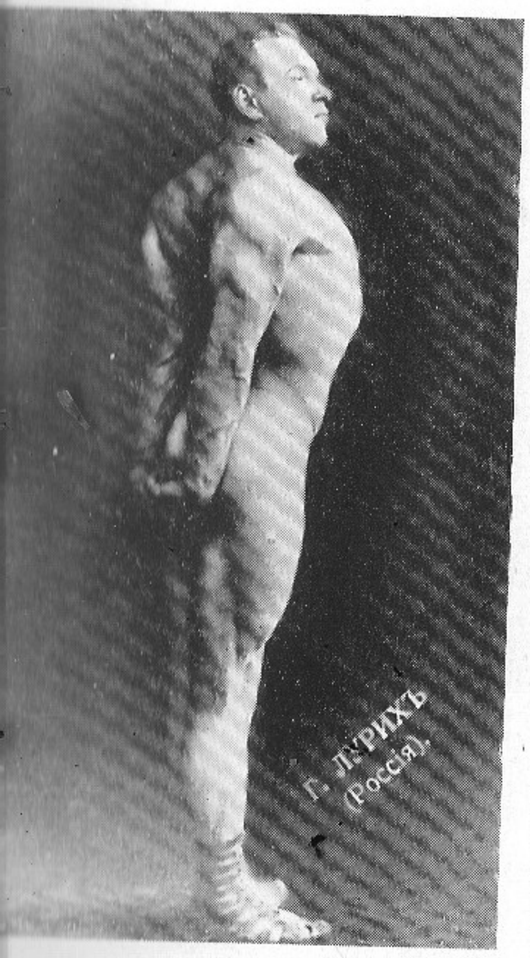

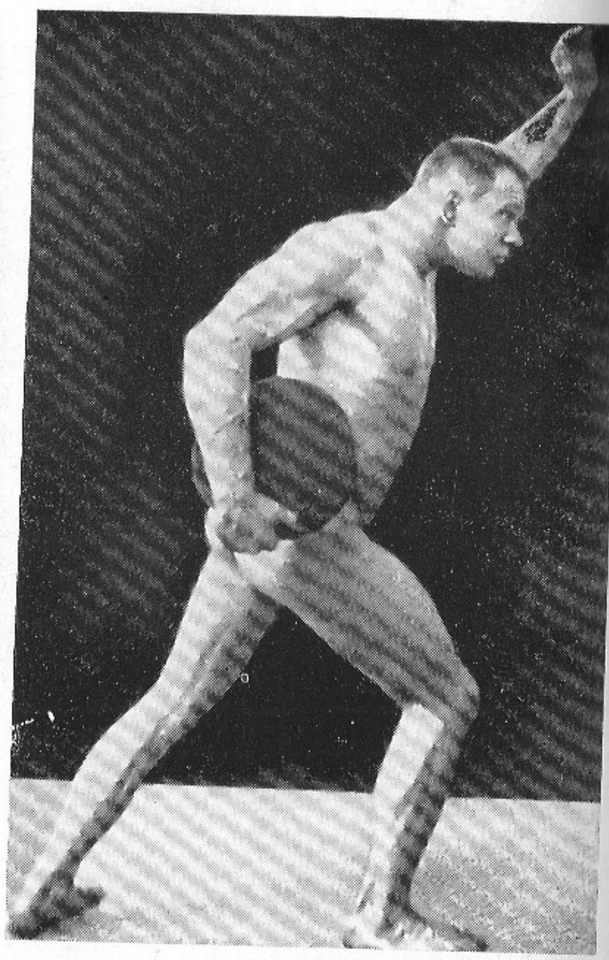

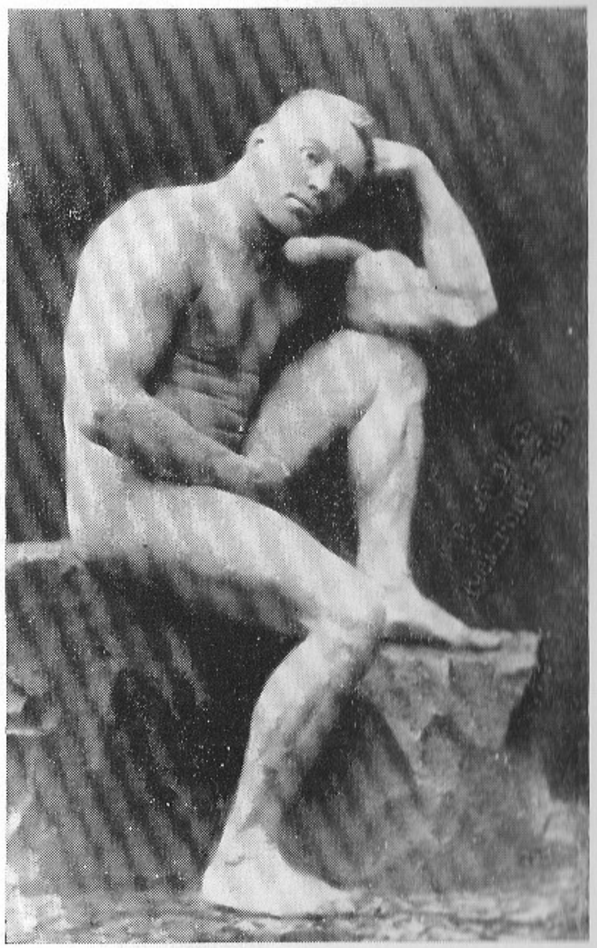

G. Lurich 1903. aastal,

1904. aastal — poseerib kettaga

... ja nuiaga

Selle G. Lurichi foto pärast algatati 1910. a. kohtuasi

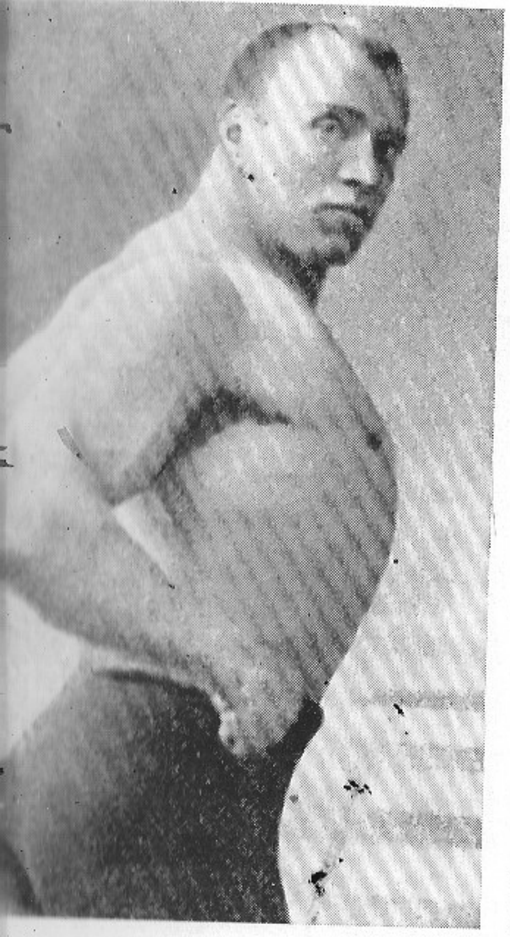

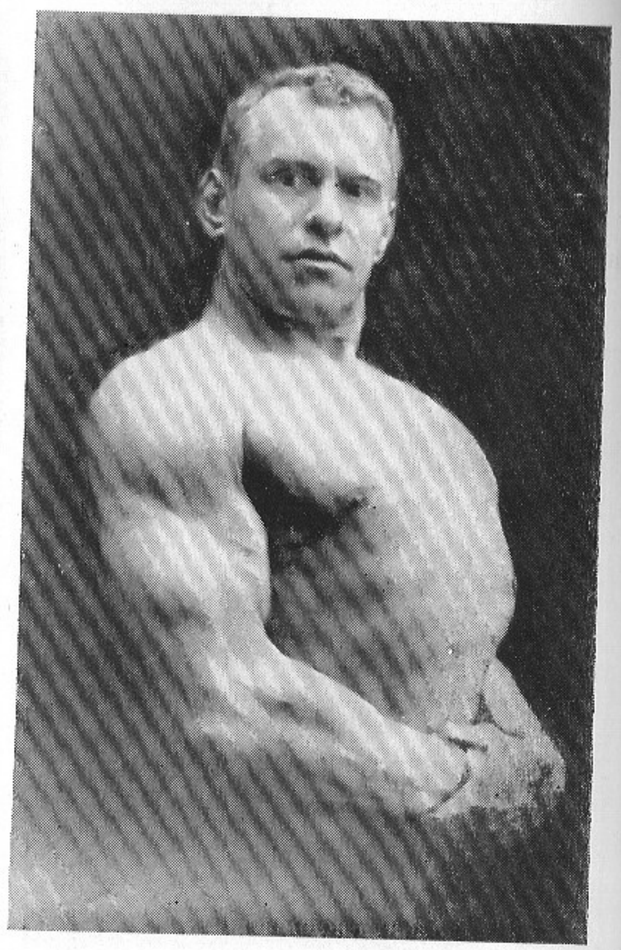

ch 1903.

aastal.

h ja A. Aberg 1901. a. Riias

ch näitab ameerika vabamaadluse

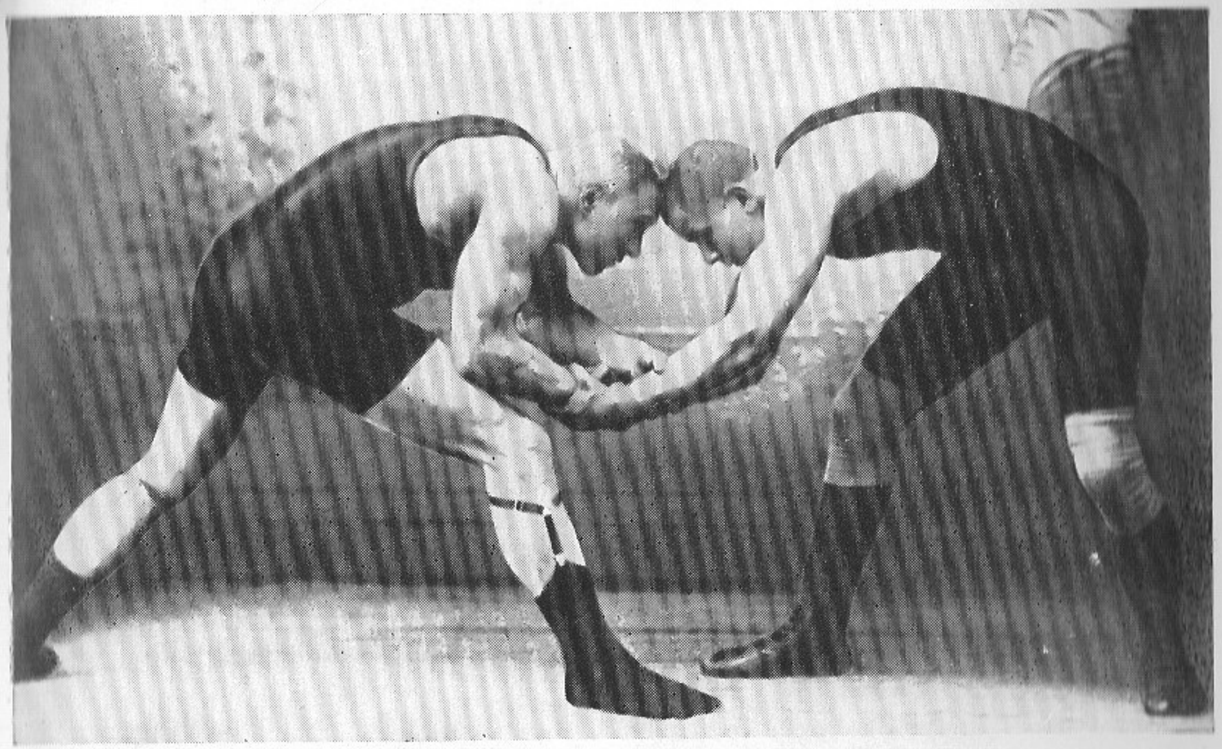

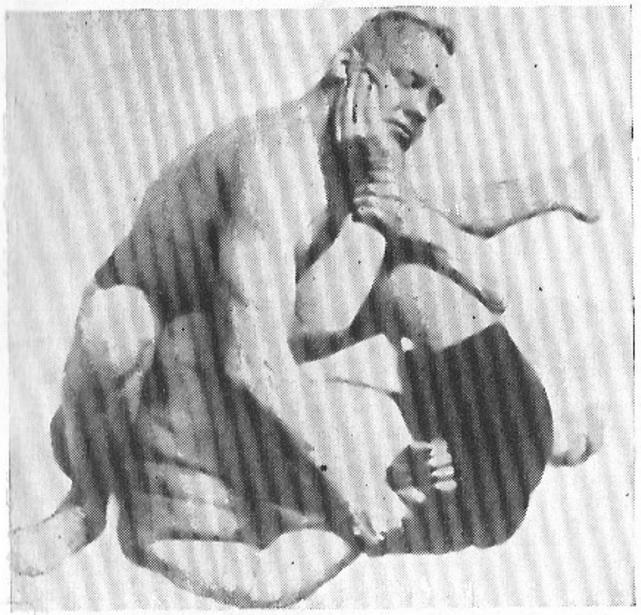

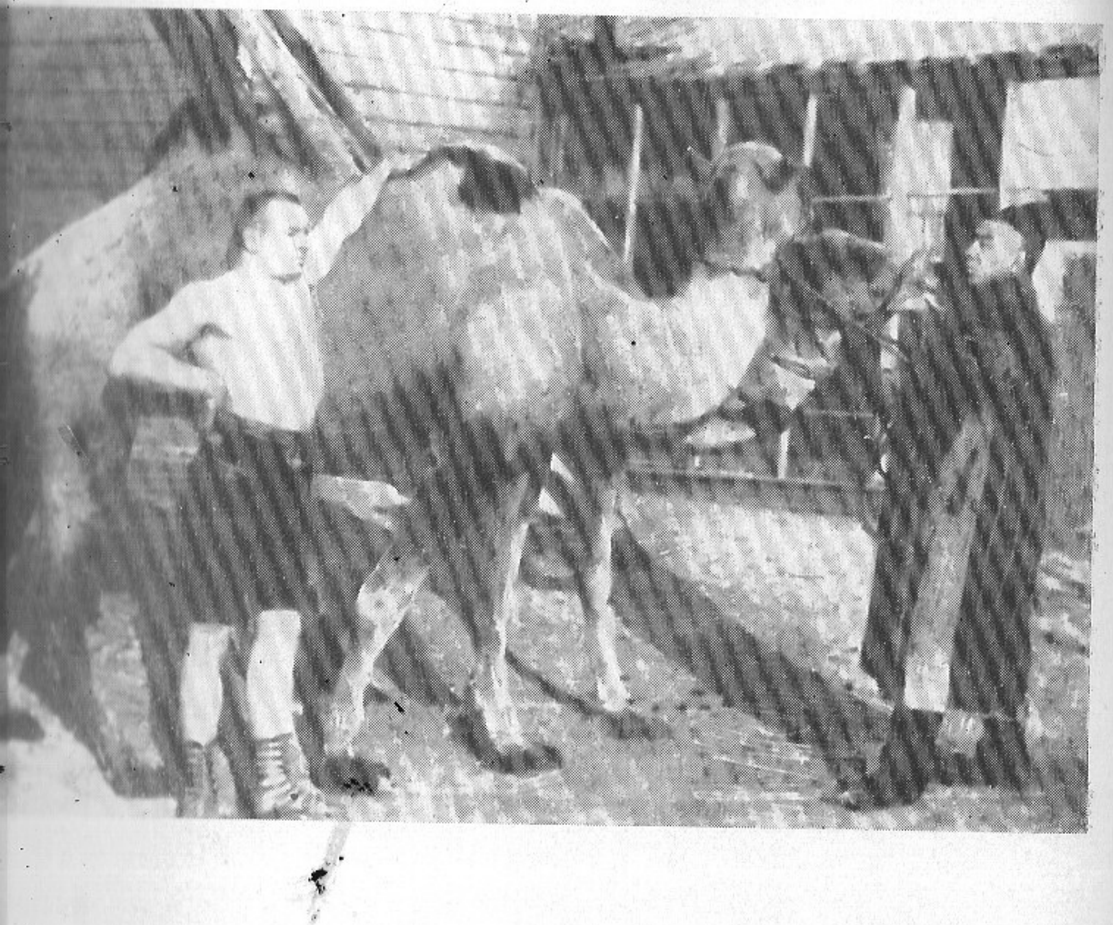

. Buhhaara emiiri kingitud kaame-
08. a.

. Lurich tõstis Kiievis väikese sõr-
viis meest ja käis selle «koormaga»
u!

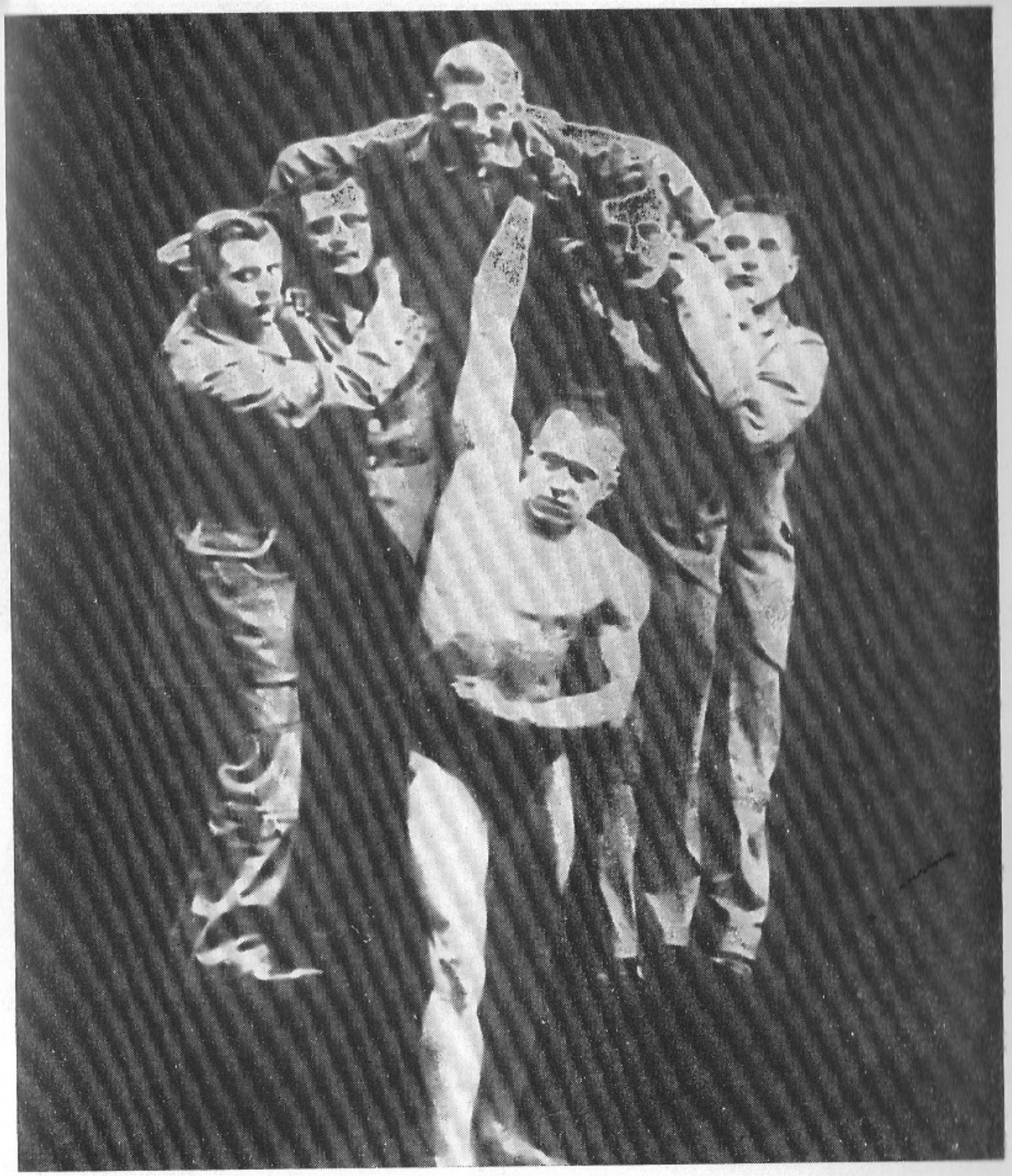

ich Ameerikas

llinna reaalkooli õpilaste keskel

40-aastaselt

majas asunud kauplusest Tallinnas
sepa t. 3) varastati G. Lurichi au-

ac foto G. Lurichist ja A. Abergist
daris 1919. a.
f: paremalt esimene K. Mosin, kolmas
ich, tema kõrval võistluste korraldaja
rov, seisab vasakult viies A. Aberg

a Tikkas (1922. a.)

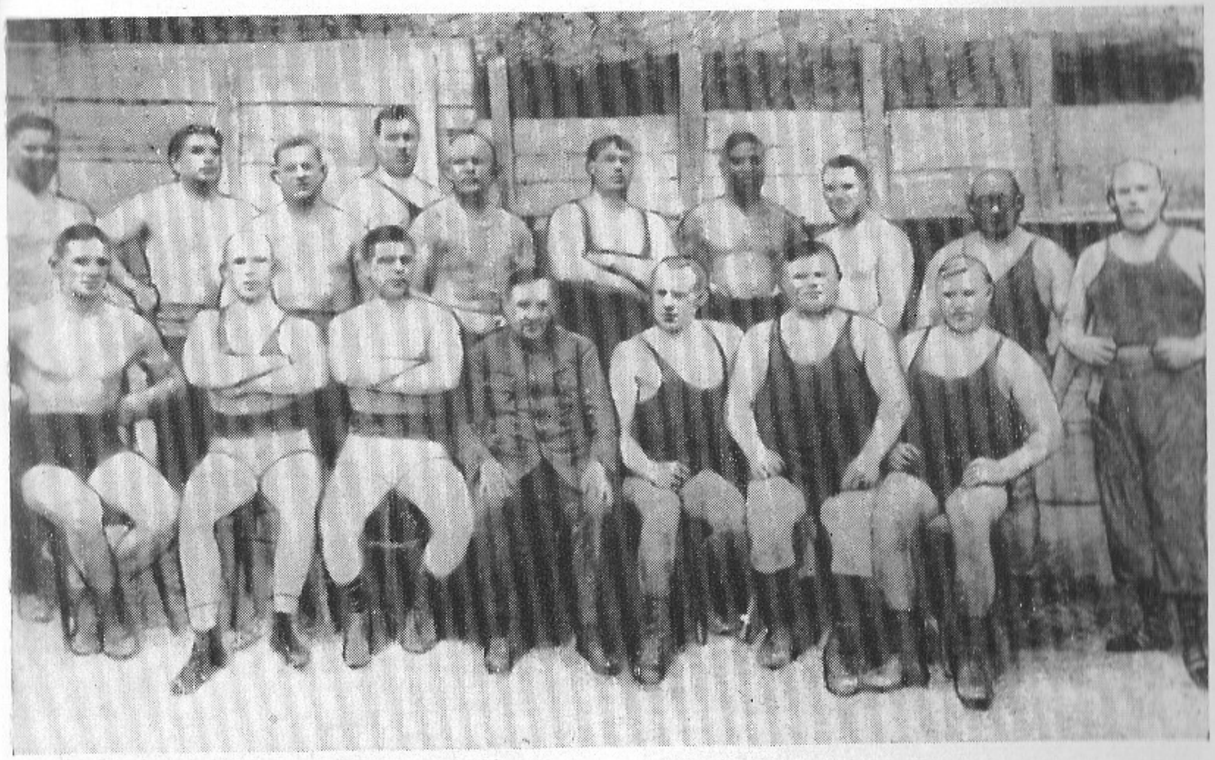

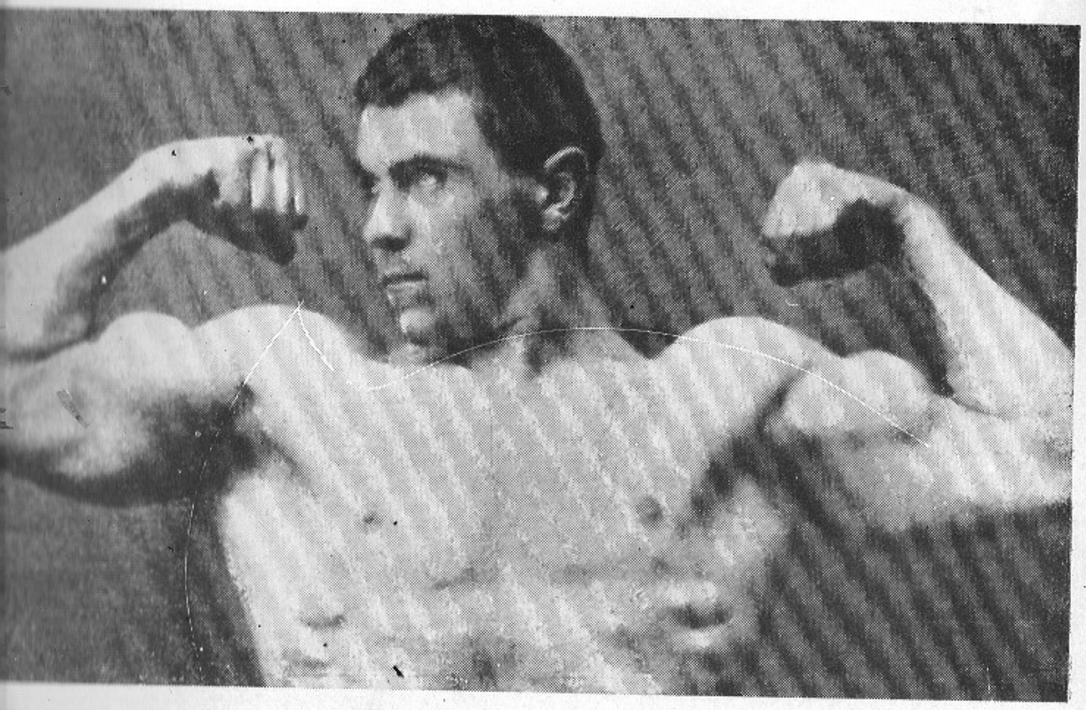

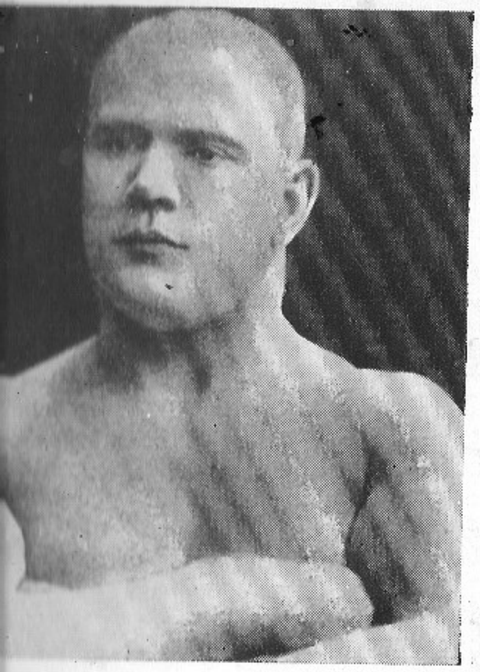

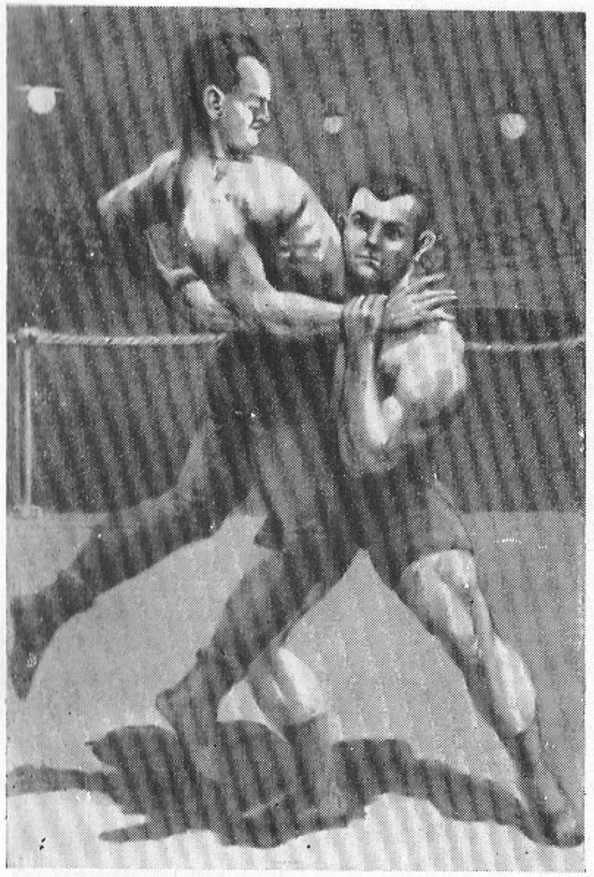

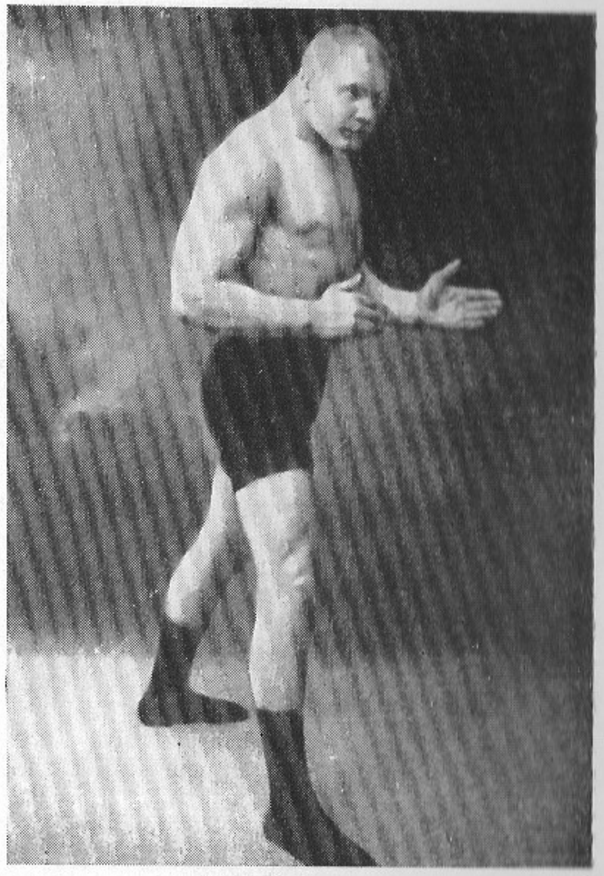

G. Hackenschmidt 1900. aastal

A. Aberg 17-aastaselt

Aleksander Puhm (1880—1965), kes harjutas koos Abergi ja Lurichiga

G. Hackenschmidt maadleb 1906. aastal Londonis türklase Madraliga

A. Aberg 1906. aastal

G. Hackenschmidt 1901. a., kui ta maailmameistriks tuli

A. Aberg 1909. aastal

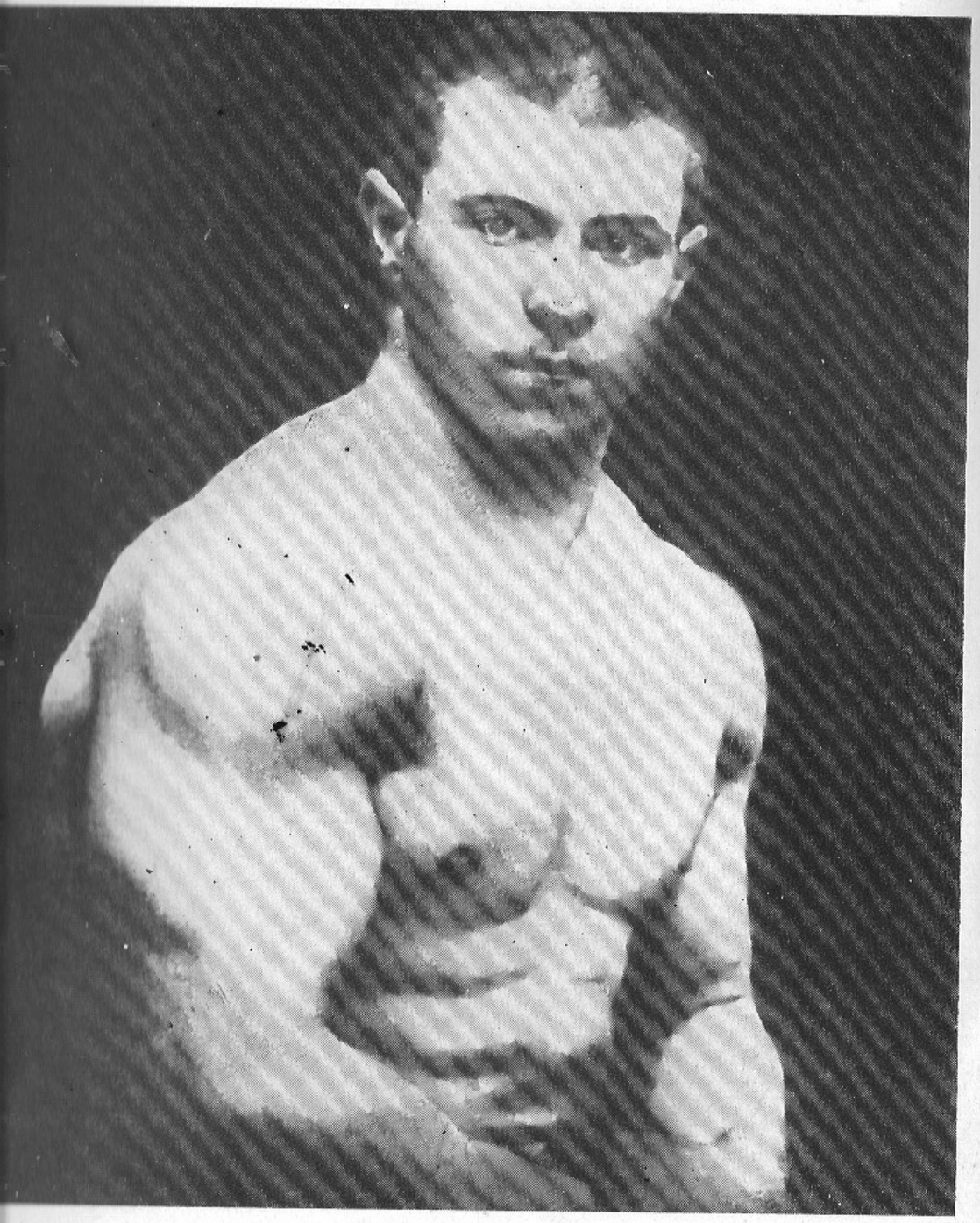

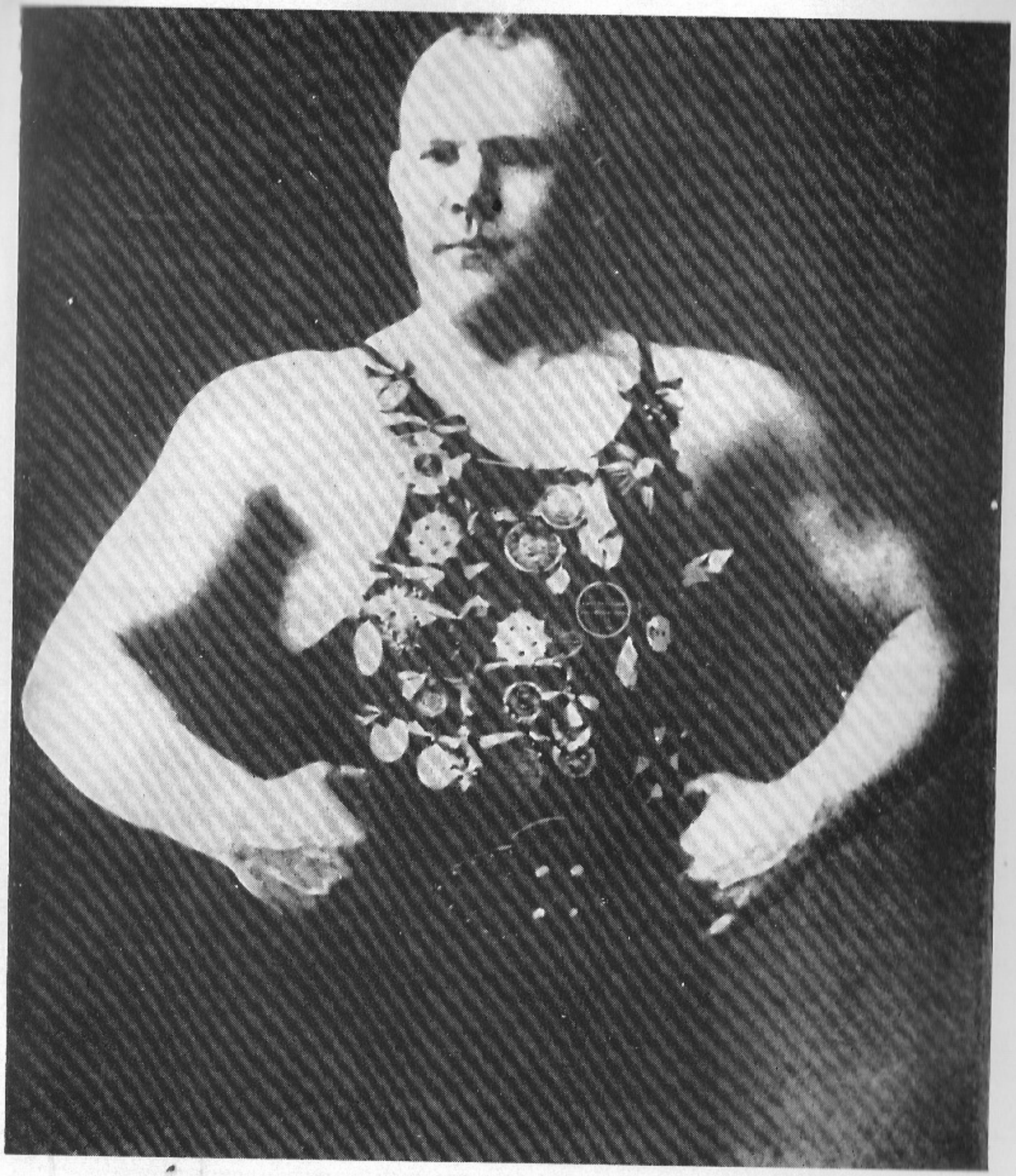

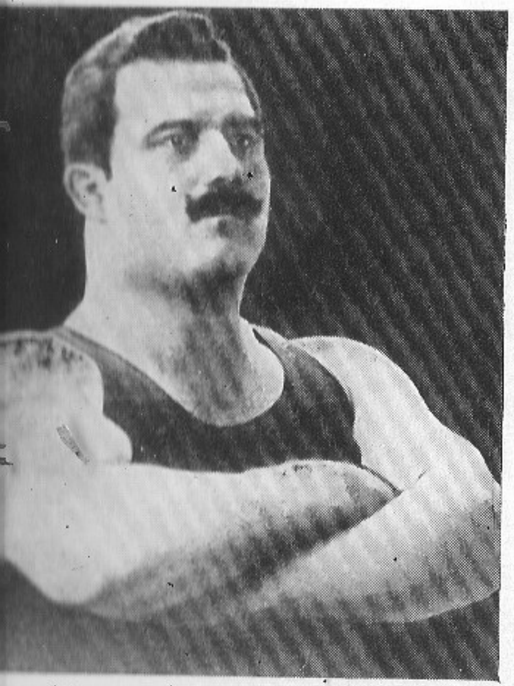

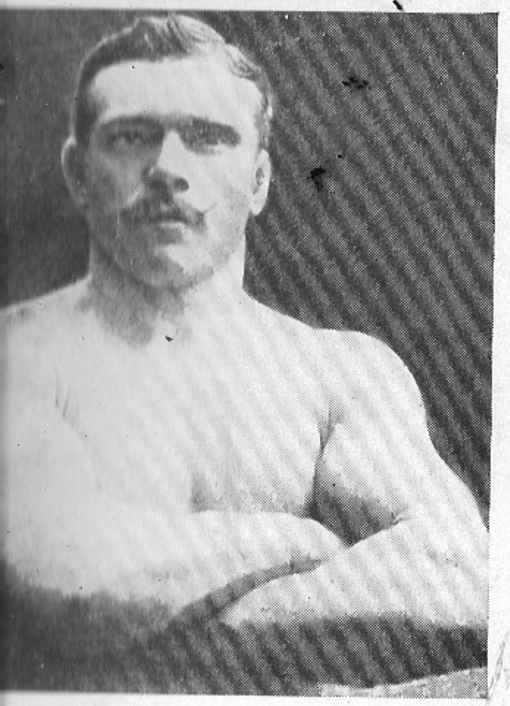

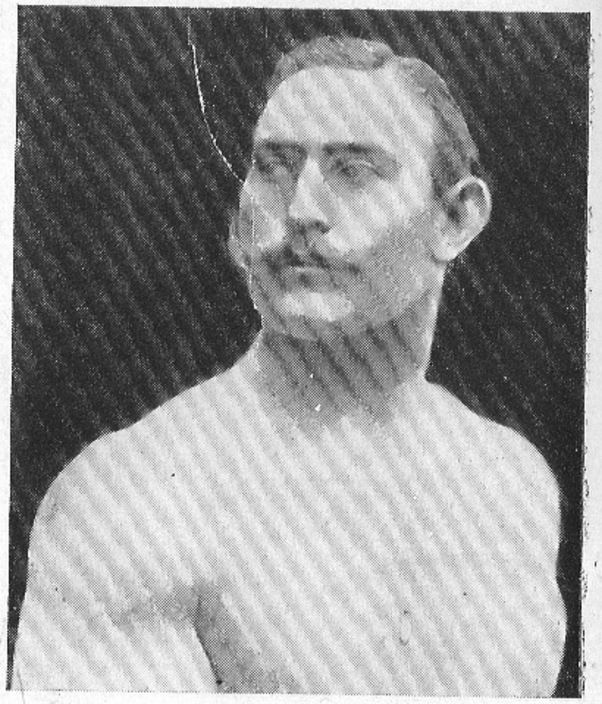

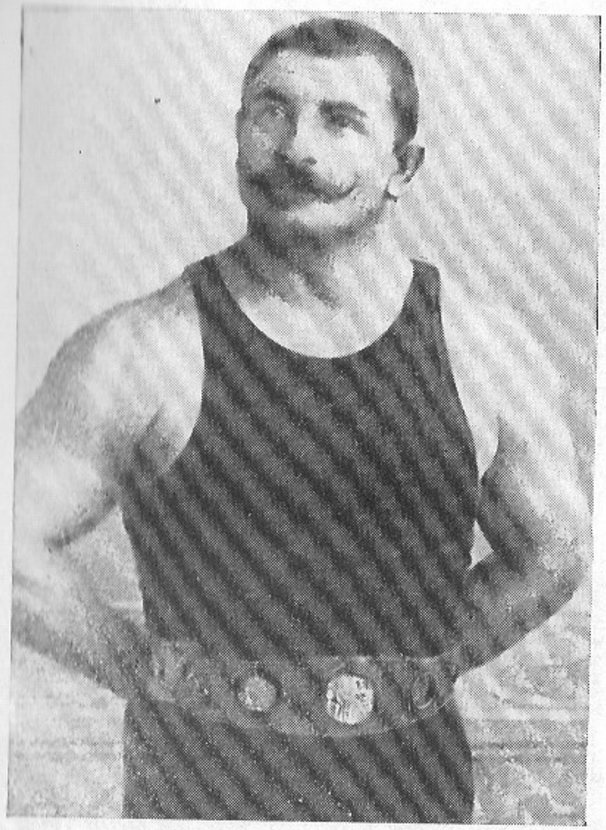

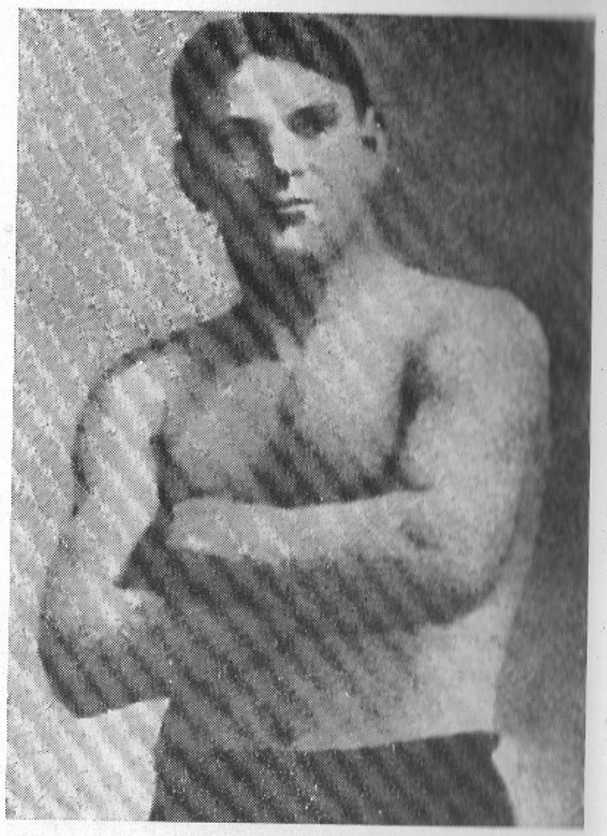

Meie jõukangelaste vastaseid maailma maadlusareenilt:

Nikolai Petrov (Bulgaaria)

Heinrich Weber (Saksamaa)

Jess Pedersen (Taani)

Heinrich Eberle (Saksamaa)

Michael Hitzler (Saksamaa)

Frank Gotch (USA)

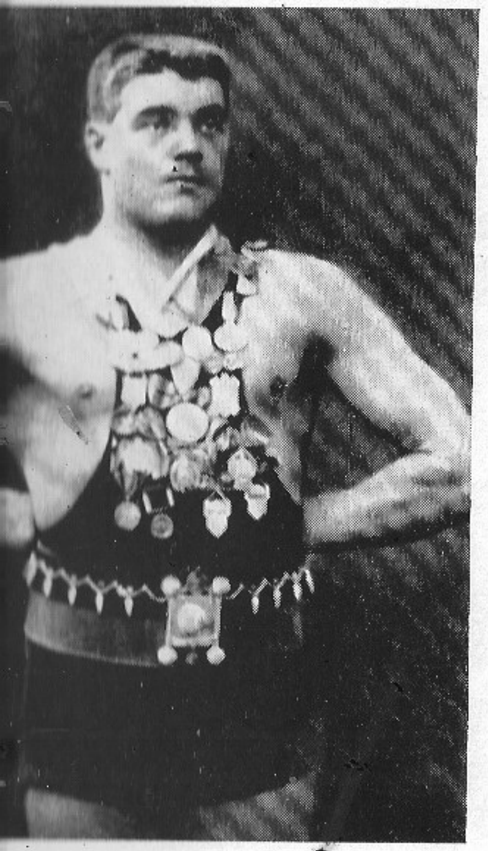

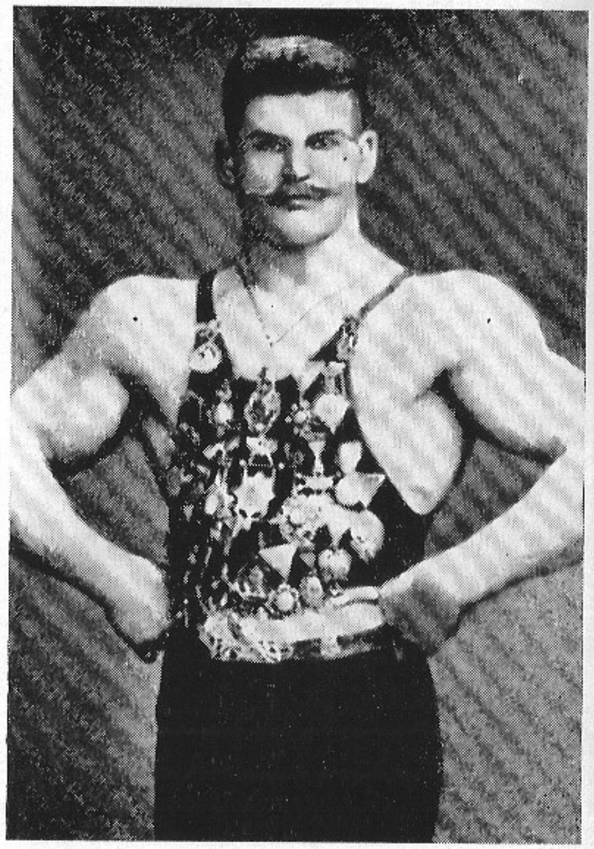

vinen (Soome)

Frištenský (Tšehhoslovakkia)

ndersson (Rootsi)

egfried (Saksamaa)

Zbyszko-Cyganiewicz (Poola)

och (Saksamaa)

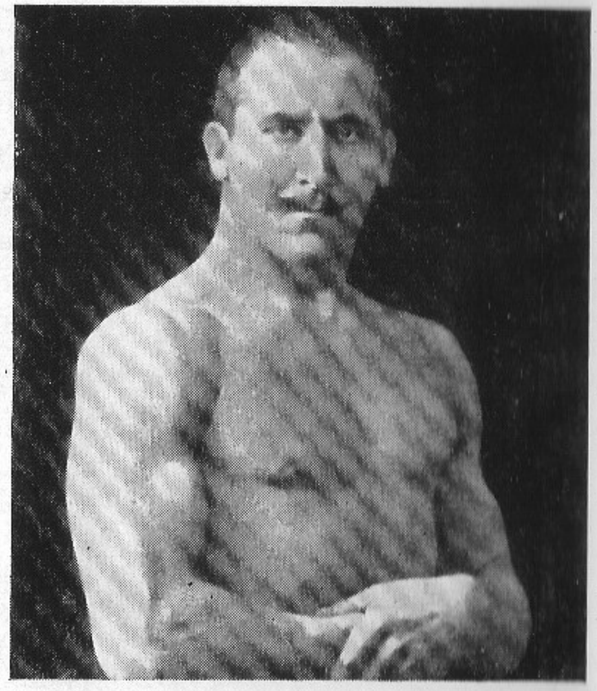

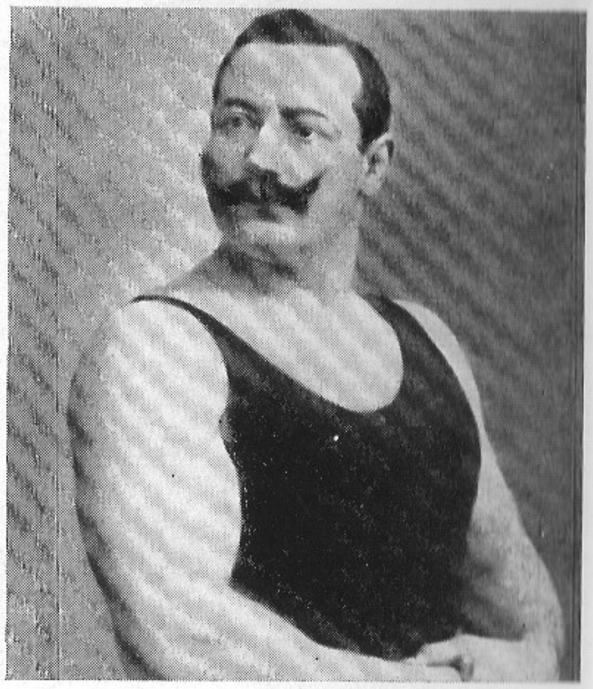

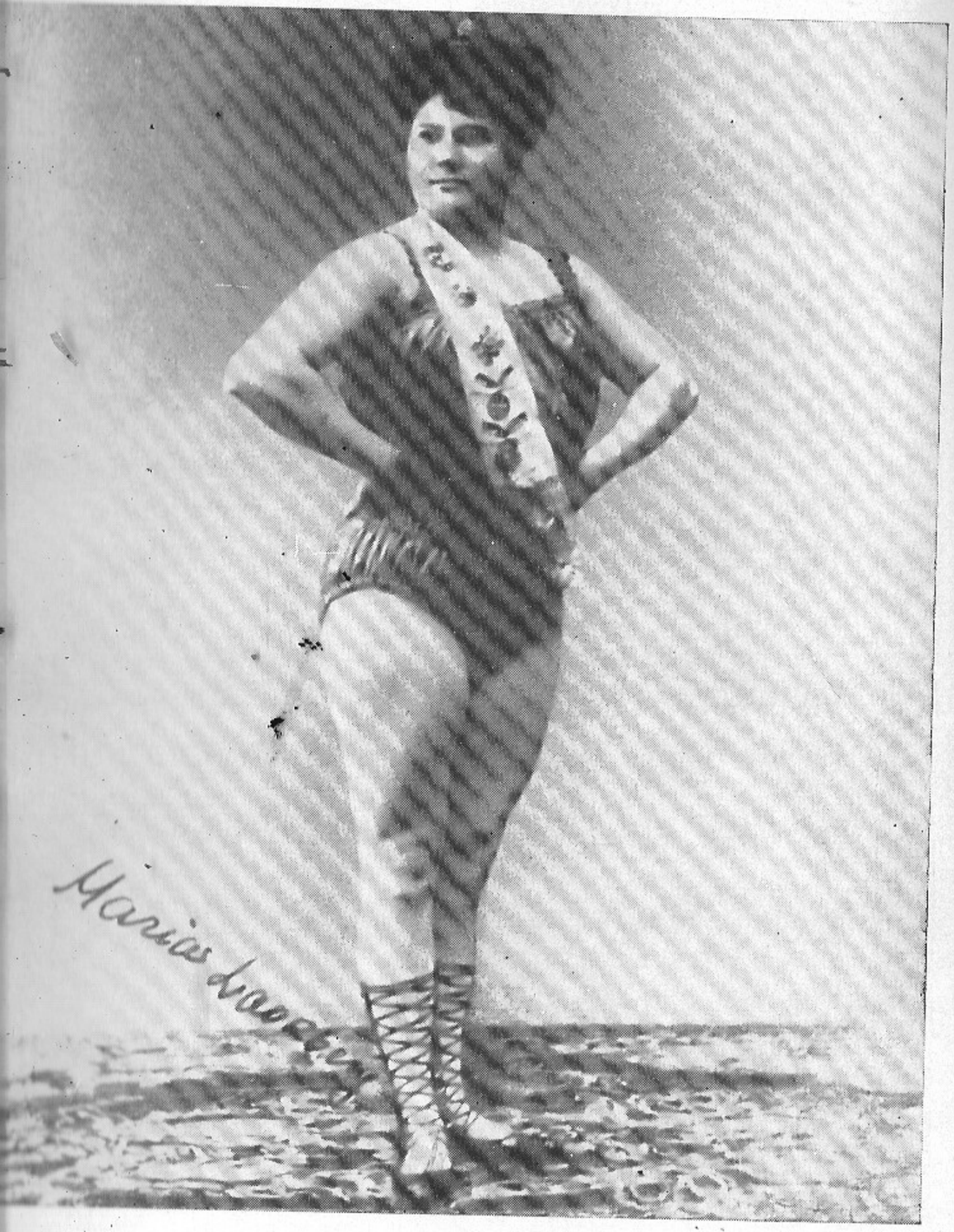

Eesti naisraskejõustiklased:
Maria Loorberg (1881—1922)
Anette Busch (1882—1969)
Elisabet Lurich (G. Lurichi noorim õde)

Tamberg (1888—1969)

Joost (Linda Belling) (1877—1945)

uhanson 1907. aastal (1886—1956)

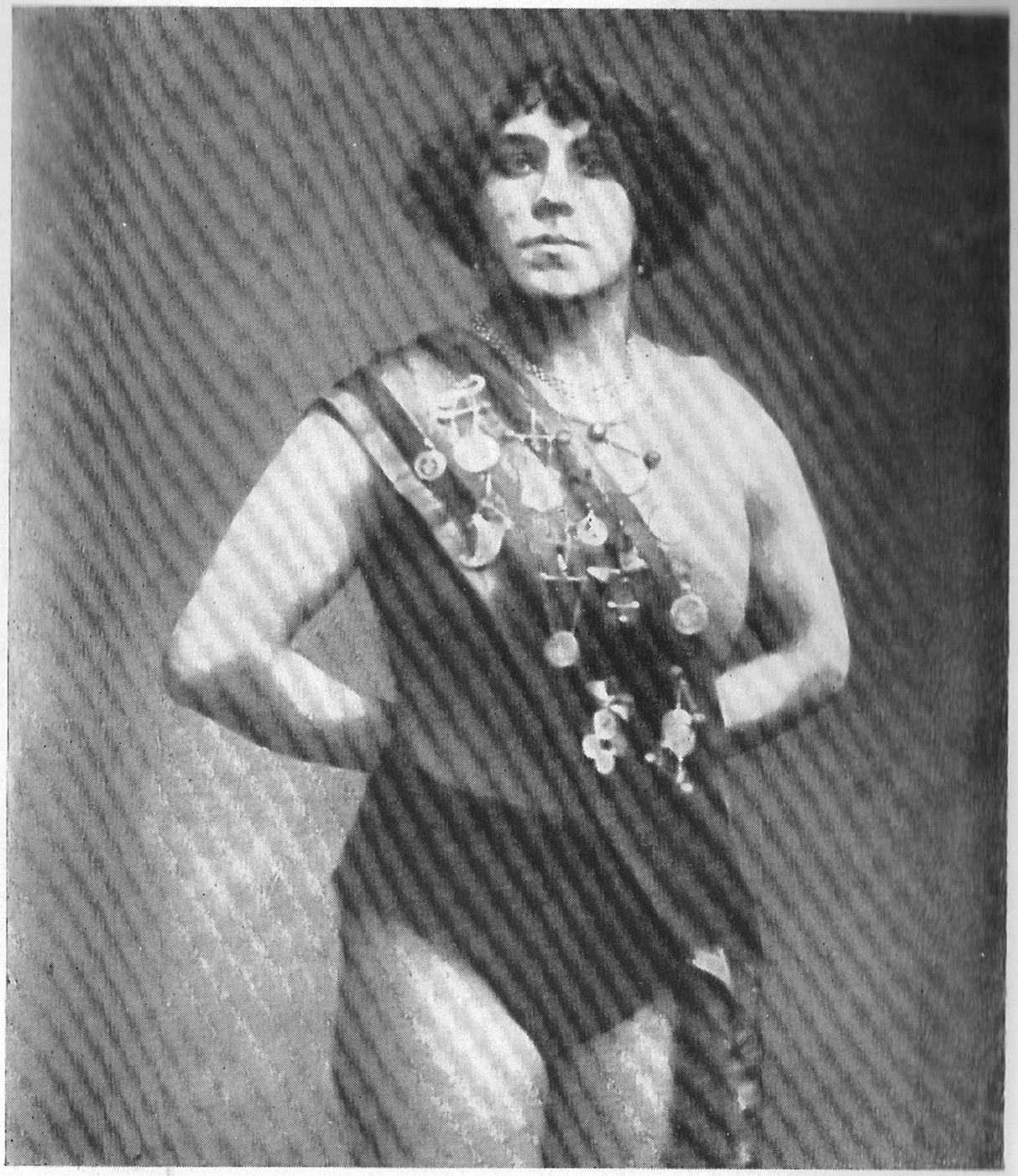

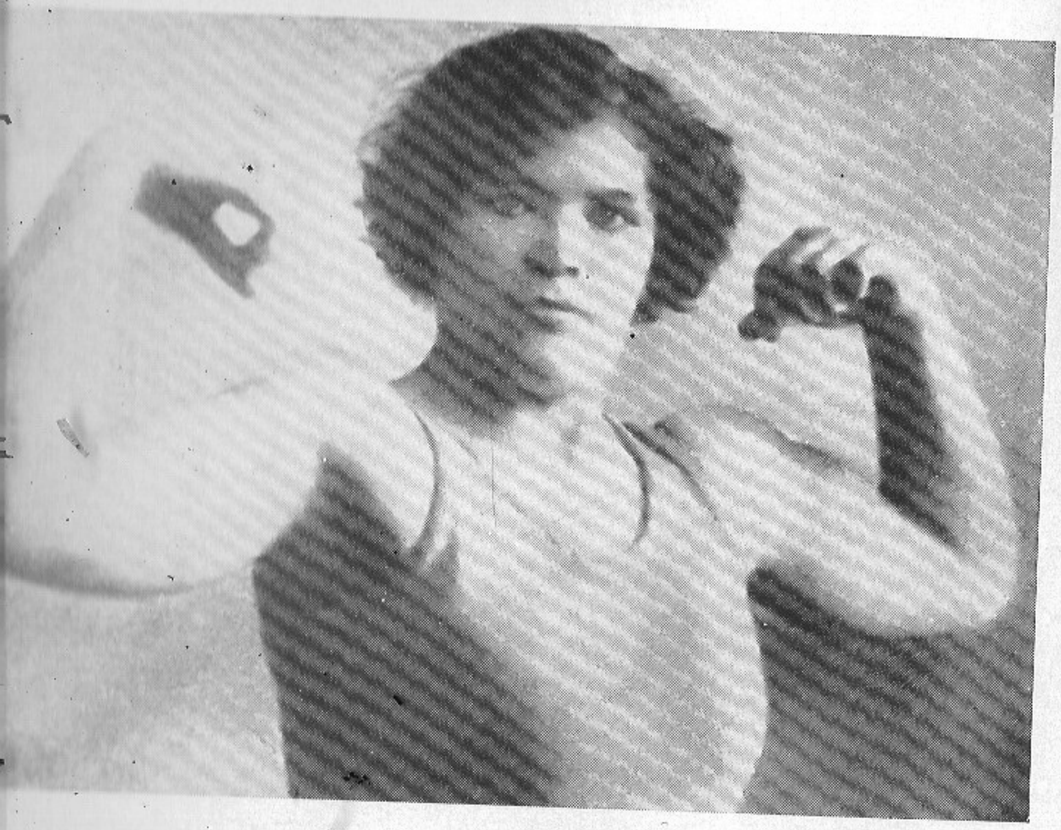

ffrill-Lauba (1888—1969)

Jürgental-Peterson (1887)

lt (1890—1968)

ert 85-aastasena (1884)

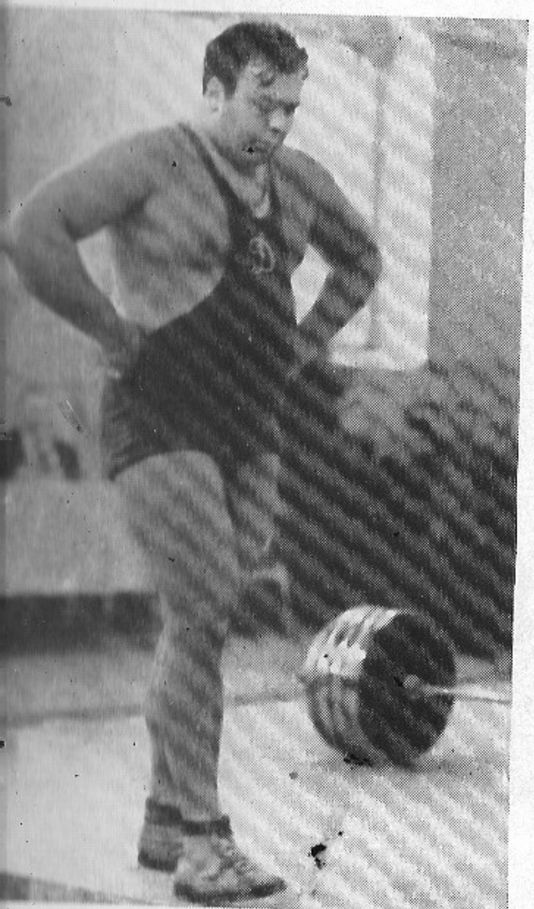

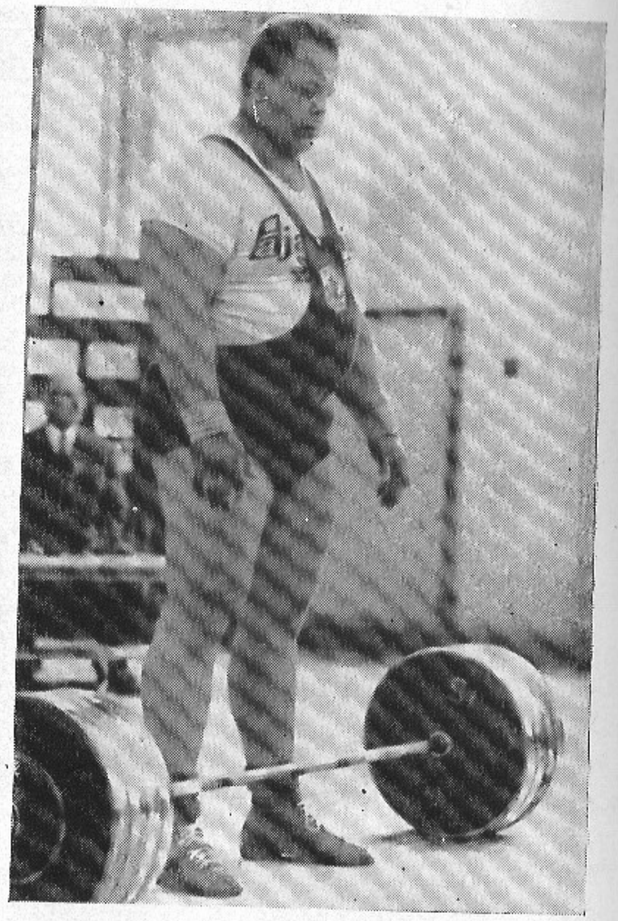

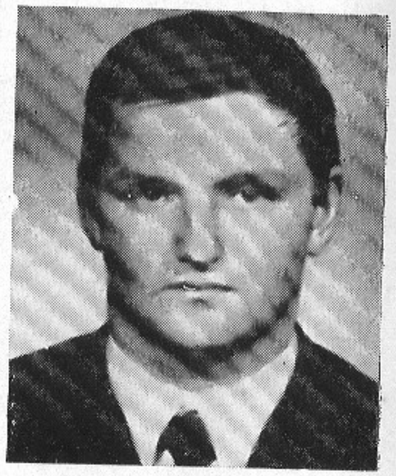

Tänapäeva tõstjad: Olav Kool, Mati Nuude
Toivo Kurg
Karl Utsar
Mati Jõgila

Eesti maadlejad Leningradis 1945. a. Istuvad: J. Randma, H. Suurmägi, E. Rätsep, F. Riitsalu, paremalt esimene E. Runge, teine E. Kala; seisavad: A. Laanisto, L. Kärner, paremalt esimene B. Meos

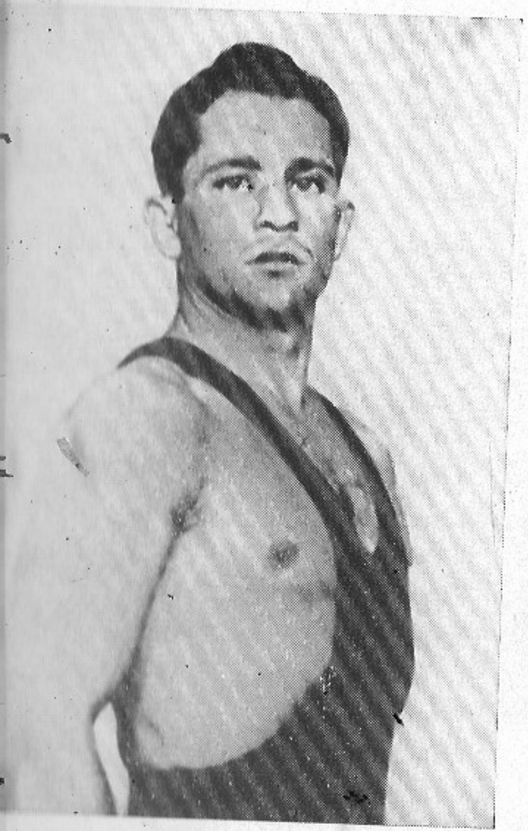

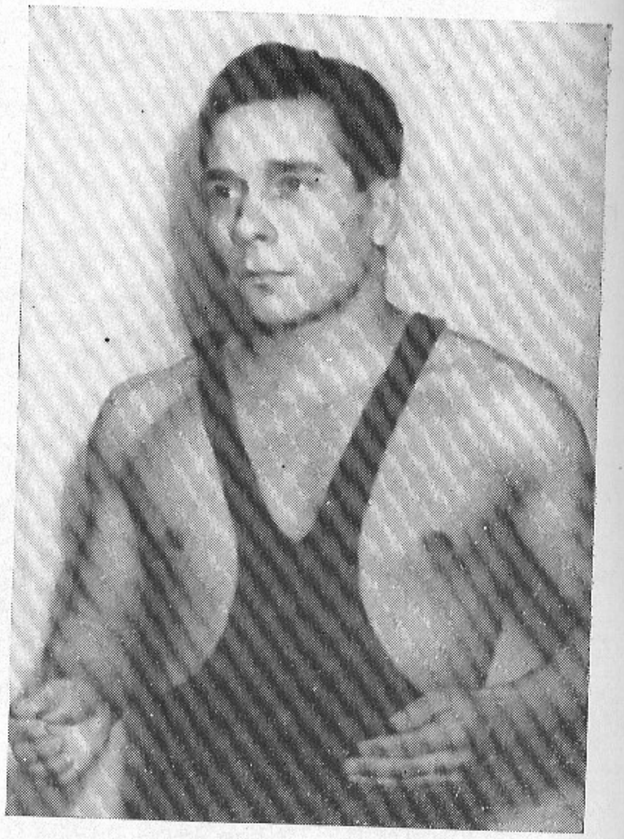

idu meistrid maadluses:
tunge
s Kaubi
Trisberg
Puur
aar
ots
dalvee

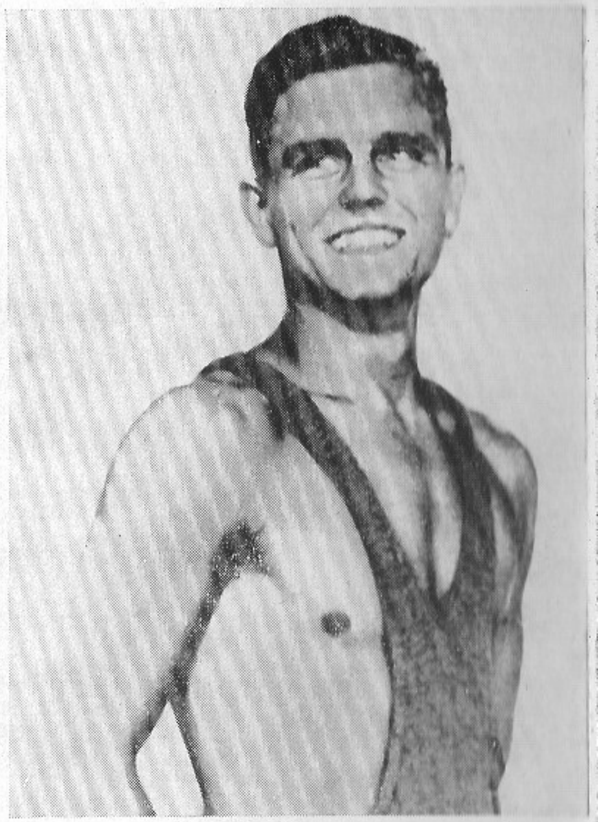

avati suure pidulikkusega Tallinna
oli juures Georg Lurichi monu-
lestussamba avamisele oli kogune-
aliselt sportlasi ja spordiveterane.
le tuntud raskejõustiklasi mitmest
. rida: E. Puusepp, J. Grünmann,
J. Roots; 2. rida: J. Kotkas, E. Sel-
aru, F. Preimut, A. Mugur, A. Nee-
a: O. Viikmäe, K. Palusalu, A. Eng-
ag ja A. Rähk

nile, kes on oma 6 jalga 8,5 tolli pikk ja kaalub 10 puuda 6 naela, suutis ta vastu panna 38 minutit, nii et teda pidi tünnustatama kangelase ainukeseks võitmata vastaseks.

Georg Lurich on pärit Paide maakonnast. Et kaupmehekarjääriks valmistuda, pidi lõpetama Tallinna reaalkooli. Läbirändajate jõukangelaste etteasted meelitasid teda aga juba 16 aasta vanuselt pommide tõstmisega tegelema. Sel korral ei olnud ta jõud tõstmises sugugi suurem kui keskmistel inimestel selles elueas. Ent ta harjutas raudse tahtejõuga edasi, elades sealjuures väga korrapäraselt. Joovastavaid jooke ja tubakat ei tarvitanud ta siis ega nüüdki sugugi — juhtum, mis tuleb harva ette, on aga seda õpetlikum. Ka muidu elab Lurich õige korrapäraselt, sööb tublisti, kuid mitte ülearu, vähem lihatoitu (umbes $^2/_5$), rohkem taimetoitu ($^3/_5$), iseäranis armastab ta puuvilja ja toorest aedvilja (salatit) ning himustab ka maiusroogasid. Jookidest peab ta paremateks kakaod, piima, limonaadi ja puhast vett; kohvi ja teed ei joo ta kunagi. Ta hoiab ennast üleüldse kõigest kõrvale, mis võiks rikkuda meelerahu ja erutada närve. Et ta teeb seda kõike täie teadmise ja kindla tahtmisega, siis on arusaadav, et ka kõlbeliselt ei kaota ta kunagi ennast nagu enamus ta kaasvõitlejaid. Niisuguse korraliku eluviisi ja alatise mõistliku ning tähelepaneliku harjutamise tagajärjeks tuleb lugeda seda, et ta jõud on enam kui üheksa aasta jooksul kasvanud alatasa ning et ta tervis on hea. Peale selle on ta väga tugev biitsepsiga ligitõmbamises ja silla surumises.

Maadlusvestlus Lurichiga on äärmiselt õpetlik ja omapärane. Maadluse kohta on tänapäeval küll suur hulk teooriaid ja mitte keegi, kes tahab maadelda, ei saa nendeta läbi. Sellest hoolimata on igal võttel ja vastuvõttel veel niipalju nüansse, mida komplitseeritakse veel igal üksikul juhul ründaja ja kaitsja individuaalse vaimse ja kehalise omapära kohaselt; ja neid nüansse ei ole siiani veel keegi kavatsenud süsteemiks luua, vaid igaüks jätab teostuse praktilise juhtumi omapärasusele, igas inimeses peituvale tasakaalutundele. Sellega ei rahuldu Lurich-teoreetik, vaid ta püüab ka kõige peenemaid nüansse süstematiseerida.

Kui temaga satutakse rääkima ühest võttest, näiteks eesthaardest, hakkab ta kooliõpetajalikult loengut pidama: «Tuleb eristada 12 eesthaarde eriliiki: esiteks, kui . . .», ja pärast seda, kui ta on pidanud kolmveerandtunnise ettekande eesthaardest, ütleb ta lõpuks: «Õigupoolest, kui täpselt võtta, peab eristama veel 13. ja 14. liiki, nimelt kui vastane . . .». See pedantsus on ju nüüd kahtlemata liialdatud, kuid see on Lurichile väga iseloomulik. Atleedi ja maadlejana on ta mõtleja ja juurdleja, ja selle eest, kes ta on ja mida ta suudab, võlgneb ta tänu niihästi oma kehalistele võimetele kui ka oma kõrgele intelligentsile ja võrratule püüdlikkusele.»*

Georg Lurichile saabus võistluskutseid kogu Euroopast. Kõigi soove oli raske täita, pealegi tahtis ta esineda ka oma kodumaal.

Alates 18. novembrist 1901. a. viibis

* «Kraft und Gewandtheit» 1901, nr. 19, lk. 5—6 (artiklile on alla kirjutanud «Dr. G Z.»).

rtus külalisetendustele saabunud rl Momino tsirkus. Viimase esinemis-vas olid ka tõstenumbrid ja maadlus. llandis viibiv Lurich sai ka tsirkuselt tse. Lurich jõudis Tartu 20. novemb-

Tsirkuses esinev jõumeestetrupp pänes küllaltki tugevatest raskejõus-lastest: eestlased Lurich, Aberg, nep, P. Bürgermeister ja ehitus-ister Brandt (kaks viimast Tartust), salane Pohl-Abs II, poolakas Cyclop hade purustaja), bulgaarlane Niko-Petrov ning riialased K. Jakobson Ulpe.

tlastele olid tookordsed maadlus-ud meeldejäävad suursündmused. rkus oli peaaegu igal õhtul puupüsti-

Neist võistlustest innustatuna ja nustatuna tekkis F. Palmil (üks tu spordiseltsi «Aberg» asutajaid) tu raskejõustikuseltsi asutamise e. Seesama F. Palm meenutab jchit:

ljus Lurich. Juba selle mehe kuul-silmas pidades asus kogu tsirkuse ijaskond auvahtidena kahele poole l, kust tuli areenile maailmakuul-Lurichi kõnnak oli tore, pea- ja ahoiak uhke. Pikkade mehiste sam-ega astus ta tähtsalt, otse majes-ikult publiku hõiskavate hurraa-te ja käteplagina saatel ümber ni. Aplaus vältas kaua, sest rahva ustus oli suur.

Lurich oli tõesti silmatorkavalt epärane. Tema keha oli lihaste st nagu muistsel kreeka pool-alal. Jahmunult vahtisin ma seda st. Ja korraga tärkas mul tahe ka jõumeheks, kelleks võib ju püsiva harjutamise teel. Nii livalt mõjusid minusse tema liha-keha, tema liigutused ja jõud.

Kõigi silmad rippusid ootusärevuses Lurichi küljes, kui ta tegevusse asus. Esmalt tõstis ta väiksemaid pomme, siis suuremaid ja suuremaid. Tema jõumaterjal näis olevat lõppematu.

Viimase erinumbrina laskis ta ülessisatud sangpommid rinnale ja kahe käega pea kohale surutud kangpommil jalalihastele kukkuda. See oli midagi harukordset!

Teda ei lastud kuidagi areenilt lahkuda. Kestvad hurraa-hüüded ja käteplagin ei vaibunud enne, kui ta oli jälle tagasi ilmunud. Lisapalana tõstis ta viis meest parema käega ja ühe mehe väikese sõrmega pea kohale sirgele käele.

Kentsakana paistis see, et ta võis oma lihaseid liikuma panna seal, kus ta seda soovis — kas käsivarre-, selja-, kõhu- või säärelihaseid. Kõikjal värisesid ja hüplesid need otsekui naha alla peitunud loomakesed.

Etenduse lõpul lähenesin pommidele, mis olid jäetud areenile rahvale katsumiseks. Mu sõrmed ei ulatanud neist mitte ühelgi ümber haarata, nii jämedad olid nende kangid. Ja kogu rammu kokku võttes ei jõudnud ma neist ühelegi tuult alla teha. Nii rasked olid need raudsed mürakad, milliseid Lurich oli äsja tõstnud kerge vaevaga, nagu olnuksid need puust tehtud.

Samas tsirkuses nägin ma Lurichit ja teisi kõlavate nimedega elukutselisi jõumehi maadlemas, samuti meie tõusvat tähte — Abergi. Lurichi heitluses oli võlu. See valmistas kõigile spordiarmastajaile naudingut. Isegi vene ja teistest rahvustest üliõpilased, kes hulgana tsirkust külastasid, elasid sellele hoogsalt kaasa. Nii vallutas tema maadlusosavus ja -kunst kõiki.

Lurich tiivustas mind ja paljusid teisi sportima, sest tahtsime saada tema sarnaseks. Lurichil oli noorukitele otse hüpnotiseeriv mõju.

Kahjuks muutusid ilmad talvele lähenedes järk-järgult külmemaks. Suur ja kõrge laudadest püstitatud näitusehoone ei pakkunud pakasega mugavat paika kolm tundi kestvate ettekannete jälgimiseks. Lõpuks kohtusid kaks kõige kõvemat vägilast: Lurich ja bulgaarlane Petrov. Üks neist pidi omandama esimese auhinna ühes rahalise tasuga.

Bulgaarlane Petrov esindas võimsa maadleja tüüpi. Ta oli Lurichist pikem ja tüsedam. Tugevad käsivarred, rind, piht ja puusad rääkisid selget keelt, et nendes peitub jõud. Võistluse tähtsust silmas pidades kandis ta oma tõmmunahalisel kehal valget trikood. Pilk sellele võimsale jõuinimesele, kelle nimi säras maailmakuulsuste keskel, andis mõista, et eestlase vastas seisis kardetav atleet, kelle käte vahelt võidu väljarebimine maksab palju higi ja vaeva.

Georg Lurich oli riietunud musta trikoosse, mis teda tunduvalt peenemaks muutis. Kuid katmata lihaselised valge jumega kehaosad näitasid, et neis on peidus põhjamaalase raugemata ramm ja visadus, mis olid püstitanud tõstmises mitmeid maailmarekordeid. Lurich oli mees, kelle maadlus oli lahutamatult seotud mõttetööga.

Maadlus kestis üle kolmveerand tunni. See oli põnev ja võteterohke heitlus, millist seni polnud Tartu tsirkusareenil nähtud. Kõigi silmad jälgisid Lurichit. Vahetevahel näis, et suurem bulgaarlane käis temast üle. Ebaõnnestunud võtete tagajärjel langes ta sageli Petrovi võimsate käte vahele, kust väljapääs nõudis suurt jõupingutust ja osavust. Äkki sündis midagi uskumatut, bulgaarlane sai Lurichi selja tagant kinni ja järgmisel hetkel lendas eestlane põrandale. Tugevast käsivarrest surutuna vajus ta pikkamisi ühele õlale. Vabanemislootused raskest seisundist näisid olevat otsas, sest Petrov oli liiga võimsalt oma klambrid tööle pannud. Lurich viskus äärmiselt kumerasse silda. Kõigile näis olevat selge, et see oli viimane vintsklemine enne lõppu. Petrov rõhus võidu saavutamiseks kogu oma keharaskusega vastase rinnale, hoides kätega ümbert kinni. Vahetevahel püüdis ta hooga veel tugevamat survet anda, nihutades end järk-järgult ühes vastase kehaga vaibal edasi.

Sammu kaks punasest vaibast eemal seisis harkisjalu märguandja kohtunik, ühes käes karusnahkne müts, teises varrega nikkelkell. Vahetevahel kergitas ta oma paksu rasvast lõuga, otsekui maadlejaile oma nõusolekut jagades. Orkester mängis, kuid mehed ei vaadanud enam nooti, sest võistlushoog ei jätnud sel minutil ka neid riivamata. Mänguriistade hääled ei tahtnud enam «Lurichi marsi» taktist ladusasti kinni pidada. Pasunad törtsusid sedamööda, kuidas maadlust luuravad pillimehed nooti vaatamata neisse õhku puhusid. Ka orkestrijuht oli oma käe alla vajuda lasknud, vibutades kepikesega nagu moe pärast kõhu kohal, ja jälgis üle õla heitluse käiku. Ainult seitsmekümneaastane distsiplineeritud endine tsaariarmee trummimees töötas laitmatult. Vaade noodipuldile suunatud, otsekui liikuma pandud tinasoldat, tagus ta

-kopikase õhtu eest trumminahale
gevaid hoope.
uusikahelidest ei hoolinud keegi.
kki haaras jõusuuruste liikumatuid
hasid elevus. Tekkis rabelemine ja
lge trikoo kadus musta trikoo alla.
mbaid kiristades surus Lurich bul-
arlase õlad vaiba vastu. Mis ruumis
üd juhtus, on peaaegu kirjeldamatu.
isked. Rõõmuhüüded! Areenile kok-
jooksnute poolt tõsteti Lurich
tele, kanti ringi otsekui muistsel ajal
hva keskelt valitud kuningat.»
ge oli justkui Kalevipoja ja kuradi
Hlus põrgus, nagu seda Kalevipoja
ludes lugeda võib. Välismaalasel oli
e suur jõud, kuid Lurich oli libe kui
gerjas, kaval kui rebane ja kange kui
i,» iseloomustasid Tartu raskejõus-
uhuvilised Lurichit.
rtust sõitis Lurich Skandinaaviasse,
soomlaste, rootslaste ja norralastega
du katsuda. Kuna aga seal vastaseid
eidunud, esines ta Soomes ja Rootsis
tmises.
2. a. sai Riia linn õiguse korraldada
ailmameistrivõistlused maadluses
mest korda Venemaal). Ka Lurich
suti Skandinaaviast Riiga neist
stlustest osa võtma.
maailmameistrivõistlustest võtsid
bulgaarlane Petrov (115 kg),
slased Eberle (115 kg) ja Koch
kg), poolakas Zbyszko-Cyganiewicz
kg) jt. Lurich kaalus siis 90 kg.
stluse tulipunktiks oli viimane õhtu
naspäeval, 17. nov.). Vaatamata
gendatud hindadele oli tsirkus vii-
e kohani välja müüdud. Kõigepealt
tlesid Pohl ja Jankowski neljanda
viienda koha pärast. Võitis Pohl.
nanda koha oli taganud endale
Petrov. Siis tuli otsustav maadlus:
Lurich-Eberle. Mänguş oli esikoht. Võistlus algas ettevaatlikult. Esimese 30 minuti jooksul ei suutnud kumbki midagi erilist saavutada. Eberle ründas, Lurich aga väänles vastase haaretest osavasti välja. Teise vaheaja järel hakkas Lurich ründama. Mitmel korral sattus ta aga ise raskesse olukorda. Siis haaras Lurich Eberle ühega oma rikkalikust võtetearsenalist, mõlemad kukkusid õlale ning algas meeleheitlik võistlus, kuni Lurich viimaks toll tolli järel Eberle selili keeras. Matš oli väldanud 68 minutit.

Lurichile andis keegi Riia spordisõber hinnalise briljantidega kaunistatud žetooni, Eberle sai oma pooldajate käest loorberipärja. Ametliku autasuna sai Lurich 3500 marka.

Lurichi suur võit innustas Riia eestlasigi raskejõustikuga tegelema, nii et nad samal aastal asutasid Riias eesti raskejõustikuseltsi «Aberg».

Riiast sõitis Lurich koos Abergiga Vilniusse, kus teda suure põnevusega oodati. Leedus polnud Eesti jõumees veel kordagi esinenud ja leedulased teadsid tema suurtest võitudest Euroopas ainult ajakirjanduse kaudu. Vilniuslased korraldasid ka maadlusvõistlused, kuigi neist osavõtjad olid üsna algajad. Jalavigastuse tõttu ei saanud Lurich lõppvõistlustest osa võtta, kuid ta juhendas leedulasi osavõtlikult ja esines ise tõstetega. Tema parimaks saavutuseks oli seal parema käega rebimine: 70 kg raskust kangi rebis ta 12 korda järjest, ilma seda vahepeal maha panemata.

Vilniusest reisisid meie jõumehed Tallinna, kus nad maadlesid Harju mäel ja Durovi tsirkuses. Tallinnas viibimise ajal sai Lurich Praha asjaarmastajate klubilt «Žižka» kutse osa võtta Praha tõstevõistlustest. Sealgi tuli ta võitjaks, parandades ühtlasi ka oma maailmarekordit lamadesasendis surumises — surus 360 saksa naela (180 kg), võttis siis raskuse parema käe peale ja fikseeris selle. Maast rebis ta 200 saksa naela (100 kg) 10 korda. Pisut hiljem tõukas lamades 374 saksa naela (187 kg) raskust kangi, siis võttis kangi parema käe peale üle ja fikseeris selle. Seistes tõukas ta 254 saksa naela (127 kg), võttis kangi paremale käele ja tõi vasakuga 70-naelase (35 kg) raskuse järele, kokku 324 saksa naela (162 kg, endine maailmarekord selles harjutuses oli 235 + 78 = 313 saksa naela). Peale selle tegi ta treeningul 117-kilogrammise kangiga 20 sügavat kükki ja selili lamades surus jalgadega 200 saksa naela 101 korda. Selle maailmarekordi eest antigi talle medal.

Lurichi uued maailmarekordid Prahas äratasid tähelepanu Saksamaal, kust saadeti talle kutse osa võtta Elberfeldis korraldatavatest tõstevõistlustest.

Elberfeldis surus Lurich lamades 402,5 saksa naela. Kaalupomm kaaluti hoolega kõigi võistlejate ja hulga pealtvaatajate juuresolekul, enne kui Lurich seda surus. Spordiklubi «Elberfeld» poolt anti talle ülekullatud hõbetäht koos klubi eestseisuse allkirjadega varustatud omandustunnistusega. Elberfeldis piirdus ta ainult tõstete demonstreerimisega, sest Vilniuses saadud vasaku jala vigastus takistas teda maadlemast.

Pärast Elberfeldi võistlusi esines Lurich tõstetega Kiievis Truzzi tsirkuses, kus ta muu hulgas tõstis üles vööst parema käe väikese sõrmega kinni hoides 5 täiskasvanud meest, kokku umbes 300 kg, ja kõndis selle koormaga veel 10 sammu.

Saksa spordihuvilised tõstsid 1902. a. üles küsimuse, miks kaks tugevat Eesti maadlejat Lurich ja Hackenschmidt ei maadle omavahel. Spordilehtedes ilmus pikki artikleid selle probleemi kohta. Näiteks kirjutas «Illustrierte Athletik Sportzeitung» pealkirja all «Hackenschmidt ja Lurich»:

«Keegi imestab, miks Lurich ja Hackenschmidt ei maadle teineteisega, olgugi et nad olevat mõnikord ühel ajal võistlustest osa võtnud. Toimetus vastab selle peale, et nad olid koos ainult siis, kui maadeldi eraldi raske- ja kergekaalus. Ükskord oli takistuseks Hamburgi politsei, kes segas vahele, ja teinekord asjaolu, et Berliinis jäi kogu võistlus ära.

Berliinist sõitis Lurich Šveitsi, et kohtuda Hackenschmidtiga. Viimane jäi aga Berliini ja Lurich siirdus siis Aachenisse. Ka Hackenschmidt oli teinud Aachenis lepingu, aga viimasel momendil kirjutas ta, et olevat haige. Siis oodati Riias nende kohtumist. Nad sõitsidki sinna, kuid Hackenschmidt ei võtnud võistlustest osa ja Lurich sai esikoha Petrovi ja Pohli ees. Näib, et mõlemad kuulsused ei soovi koos maadelda.

Kirjasaatja Jean Farber teatab Aachenist, et Lurich tegi hiljuti üleskutse kõigile parematele maadlejatele endaga võistlemiseks; siis peaks ju ka Hackenschmidt nende seas olema, sest arvatavasti kogu spordimaailm ootab põnevusega «Vene Lõvi» ja «Vene Tiigri» vahelist võistlust maailmameistri tiitlile.»

Lurich meeldis sakslastele rohkem kui

kenschmidt. Nad asutasid Lurichi
Nürnbergis veel teisegi Lurichi-
i nimega «Lurich II Nürnberg».
ichi populaarsus oli tõusnud ka
emaal. «Lurichi populaarsus on
emaal nii suur,» kirjutati ajalehes,
traavleidki hüütakse tema nime
. Kišinjovis lasti välja Lurichi-
eline sigaretisort. See on seda oma-
sem, et Lurich ei suitseta üldse.
ich sai Smolenski kuberneri kantse-
toreda medali. Kuberneri soovil
medal Lurichile pidulikult üle. See
ist esimene kord Venemaal, kus nii
ametnik näitab avalikult oma
hoidu maadlusspordi suhtes.
kirjutati ja lavastati üliõpilaste
kaks näidendit, milles peategela-
esines Lurich.
kodukohas Väike-Maarjas, Eesti-
, valiti Lurich Vabatahtliku Tule-
ühingu peakoosoleku otsusel selle
eluaegseks auliikmeks.»*
chil oli küll palju austajaid, kuid
olnud puudust ka vaenlastest. Neid
isegi eestlaste ametivendade
as, rääkimata muulastest. Tolle-
id ajalehti sirvides leiame sealt
eid valesõnumeid Lurichi kohta,
surmakuulutusi ja teateid kaotuste
a. Neid on saadetud isegi kodu-
t Vene ja Saksa ajalehtedele. Tema
üle tunti kadedust. Valevõtete abil
talle võistlustel elukardetavaidki
tusi tekitada.
a. hakkavad ajalehtedes silma
lid Lurichi vastaste esimestest
astumistest. Vastasteks olid peami-
keisrikojas kõrgeil kohtadel teeni-
aadlikud, nende hulgas ka krahv
upierre, parun Schmelling, pol-

* «Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1902, nr. 7, lk. 165.

kovnik von Tschebischoff, ajakirja «Sport» toimetaja prantslane C. Duperon jt. Nimetatud härrased püüdsid Venemaa vähemusrahvuste parimatele maadlejatele venepäraseid nimesid külge pookida. Nii anti Johannes Kallale nimeks Zlobin ja Voldemar Seebergile Znamenski, Riia eestlasele Jaan Puurmeistrile Ivan Romanov jne. Lurichile see nimede venestamise aktsioon ei meeldinud. Suurem tüli tekkis Lurichil keisrikoja kõrgete härradega pärast Pariisi tšempionaati 1903. a. Härrased saatsid ametlikult nendele võistlustele Ivan Poddubnõi, makstes talle 2000-frangise kuupalga, ja reklaamisid teda kui Venemaa võitmatut maadlejat. Aberg sõitis Pariisi omal kulul. Eelvõistlustel tegi Aberg kuulsa prantsuse maadleja Boucher'ga viigi. Boucher aga võitis Poddubnõi 2 punktiga. Prantslased olid Venemaa spordijuhtide peale nördinud, kes olid teinud neile vale reklaami, ja tekitasid paraja skandaali. Suurim süüdlane selles loos oli krahv Ribeaupierre.

Et endid süüst puhtaks pesta, korraldasid Venemaa spordijuhid Poddubnõi ja mitme vähemtuntud maadleja osavõtul nn. Moskva tšempionaadi. Kuulsamad mehed, sealhulgas Lurich ja Aberg hoiti sellest eemal — hiilgama pidi Poddubnõi. Võistluste tulemused olid muidugi ette kirjutatud. Sellest võistlusejandist kujuneski Lurichi ja keisrikoja härrade, krahvi ning parunite vaheline sulesõda. Viimased püüdsid Lurichit alavääristada ning fabritseerisid võltsinguid, et avalikkust eksiteele viia. Tsiteerigem neist ühte. Allpool on väljavõte J. Grinvaldi raamatust «Vene jõusangar Ivan Poddubnõi elulugu», mis on avaldatud ka eesti keeles:

«Moskva tšempionaat kulges Poddubnõi lakkamatute võitude tähe all. Ta seljatas juba esimestel päevadel Mihhailovi, Abassovi ja Glinkini; siis Moskva tšempioni ja lemmiku Ivan Šemjakini, tookord veel päris noore, kuid väga tugeva maadleja, kes meenutas Poddubnõid ennast ta sportlaselu esimestel aastatel.

Seejärel Poddubnõi võitis Lurichi, kellega ta maadles rohkem kui tund aega, võisteldes temaga võtete ilu ja puhtusega, ja heitis ta selili efektse ülerinnaheitega.»* Tegemist on omaaegsete Venemaa lehtede informatsiooniga, mille hilisem uurija on tõemeeli raamatusse kirjutanud, ilma et teistest väljaannetest oleks vaevunud asja kontrollima.

Kuidas oli lugu tegelikult? Georg Lurich kirjutas 1903. aastal ajakirjale «Illustrierte Athletik-Sportzeitung», olles ise sel ajal Devigné tsirkuses Minskis:

«Olen saanud viimasel ajal palju kirju küsimusega, miks ma ei võtnud osa Moskva tšempionaadist. Olin üks esimesi, kes end mitu korda selleks tšempionaadiks kirjalikult ja telefoni kaudu üles andis, et määratud auhindade eest ausalt võistelda; kahjuks ei saanud ma jaatavat vastust. Siis sõitsin ma koos A. Abergiga Moskvasse, et teha lõpp sellele igavesele vaidlusele, kes on parim maadleja Venemaal. Ma pöördusin selleks Peterburi atleetideklubi esimehe krahv Ribeaupierre'i poole, kelle protektoraadi all tšempionaat korraldati. Krahv vestles minuga lahkelt, kuid kahetses, et ta ei saanud mulle osavõttu võimaldada, sest kogu korraldus olevat Petrovi ja Eugéne de Paris' käes. Kui ma nüüd Petrovi ja Eugéne'i juurde läksin, ütlesid nad, et ilma krahvi nõusolekuta nad ei võivat mind tšempionaadile võtta ja et krahv olevat lubanud mulle ainult näiliku loa anda. Krahv R. korraldanud tšempionaadi Petrovi ja Eugéne'i, eriti aga Poddubnõi jaoks ja viimased peavad sellepärast tema tahtele alluma. Ma pöördusin veel kord krahvi poole ja sain sama vastuse — Petroviga läbi rääkida, kes olevat hoobelnud, et ta heitvat mind matile nagu vana ballasti. Petrov omalt poolt, kes jäi kimpu üksteisele vastukäivate väidetega, saatis mind direktor Aumont'i juurde. Viimane palus mind oma asjaajajaga läbi rääkida, kes ütles jälle, et ei või ilma Eugéne'ita midagi teha. Eugéne väitis kategooriliselt, et krahv, kes oli vahepeal ära sõitnud, olevat selle vastu, et Aberg või mina kaasa maadleksime; ma ei saanud härraseid nõusolemisele veenda, olgugi et tahtsin näidata oma võimeid tasuta. Nüüd näen, kuhu võib jõuda, kui minnakse vaenlase laagrisse õiglaste kavatsustega. Kes on süüdi, ei või ma esialgu öelda.

Kui olin juba küllalt Pontiuse ja Pilatuse vahet käinud, avaldasin «Moskauer Zeitungis» järgmise üleskutse:

«Ma tulin Moskvasse kui esimesena registreeritu, et maadluses igaühega võistelda. Minu pakkumine lükati kõige mitmesugusematel põhjustel tagasi. Öeldi muuseas, et ma olevat hiljaks jäänud, olgugi et olin nõus igal õhtul 5—6 maadlejaga maadlema, et enne mind toimunud võistlusi tasa teha. Isegi kui ma oleksin tšempionaadile hilinenud, oleks mul ikkagi õigus pidada eramatše väljaspool tšempionaati, sellepärast

* «Kehakultuur» 1949, nr. 13—23.

rdan veel kord oma üleskutset. Kui mpionaat seisab õiglastel alustel, siis dan, et minu üleskutse võetakse 3 val jooksul vastu.»
na seda ei. juhtunud, sõitsin Mosk- st Minskisse. Kui Venemaal veel ningaid seesuguseid «tšempionaate» raldatakse, on meie spordil lõpp. Ma n oma kohuseks selliseid sportlikke itarvitusi lähemalt valgustada; neid tule mitte toetada, vaid maha uda.»*

ustrierte Athletik-Sportzeitungis» ldatakse pealkirja all «Tšempionaa- Poddubnõiga» veel järgmist:
na ajakirja 29. numbris me teata- e, et Peterburi atleetideklubi ei stu Zbyszko ja Poddubnõi maadlu- . Zbyszko oli viimast mitu korda dzis võitnud. Nüüd saime teate Lu- ilt, et Peterburi atleetideklubi b asjast sel viisil lahti saada, et ta etab Petrovi Moskva tšempionaadi raldajaks ja hoiab Poddubnõi seega ale tõsistest vastastest nagu Lurich, szko, Aberg ja teised. Kui Peterburi tideklubi tahab õiglane olla, s ta vastu võtma kõik ennast regist- ivad tõsised maadlejad ja mitte esi- hooplevaid väljakutseid. Ka siis, Petrov oleks tšempionaadi korral- ks, peaks Peterburi atleetideklubi uma vahekohtuniku ametist ja eest- st, kui ignoreeritakse tõsiseid dlejaid, samal ajal kui Poddubnõile akse vastasteks vähemtuntud dlejad, keda Pariisis suurelt osalt eelvõistlustel võideti. Selles gru- n imelikud maadlejad-nukud. Nagu teatatakse, maadleb kaasa ka lipidaja Riiast «kuulsa Liivimaa

*Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1903, lk. 516.

tšempioni» nime all. Mida ütleb sellise korralageduse kohta Riia atleetideklubi, kes on alati ebareaalsete võistluste vastu?»
Eespool mainitud maadlusvõistluste ajal Moskvas, mis leidsid aset lõbustuskohas «Olympia», karjus publik lakkamatult Lurichit, kes oli pealtvaatajate hulgas ja keda kõigest hoolimata keelduti tšempionaadile vastu võtmast. Krahv Ribeaupierre, polkovnik Tscebischoff ja mõned teised suurvene šovinistid tahtsid kõigest hingest Poddubnõi nime ja võitmatuse oreooli tõsta. Nad kõik kartsid Lurichit. Suu ees sulasid, tagaselja sõimasid kõige lamedamal kombel. Lõpuks läksid võltsingule, mida kahjuks veel hiljemgi on tõena võetud.
1903. aastal tõstatasid elukutselised maadlejad küsimuse, et finaalmatšides arvestataks võit punktisüsteemi alusel, sest matšid venisid pahatihti vägagi pikaks. Asjaarmastajate maadlusjuhid nõudsid sama alles pärast Stokholmi olümpiamänge 1912. aastal, eestlase Kleini ja soomlase Asikaineni pikaleveninud maadluse järel. 1914. a. hakati punktisüsteemi kasutama Viinis peetud Euroopa meistrivõistlustel. Viinis kasutati 40-minutilist, pärast Esimest maailmasõda 20-minutilist võistlusaega. Ka viik oli hindeks, kuid pärast 1922. a. see kaotati. Kohtunike ebaõiglase hindamise tõttu oli viigi võimalus palju segadust tekitanud.
Lurich oli punktisüsteemi vastu. Tema arvates mõjus selline hindamissüsteem maadlusele halvavalt, vähemalt arengut pidurdavalt. Lurich pooldas iga maadleja seljavõidu peale väljaminekut. Ta kirjutas sellest ka «Illustrierte Athletik-Sportzeitungis», mis elukutseliste hulgas pooldava vastukaja leidis.

1904. a. alguses sõitsid Georg Lurich ja Aleksander Aberg koos Soome, et osa võtta Helsingis korraldatavatest suurest rahvusvahelistest maadlusvõistlustest. Lurich tuli esikohale, Aberg teiseks. Nendevaheline maadlus jäi pooleli, sest Lurich nikastas oma parema käe, Aberg aga parema jala.
Helsingist sõitsid mõlemad Inglismaale, et välja kutsuda kaasmaalane Georg Hackenschmidt ja inglise paremad. Inglastega kohtusidki nad mitmel korral ja mitmes kohas, kuid Hackenschmidtiga ei õnnestunud kummalgi maadelda. Hackenschmidt vabandas end Austraaliasse sõiduga ega võtnud ühtegi väljakutset vastu.
Lurichi esinemised Inglismaal võeti vastu suure poolehoiuga. Inglise ajalehed kirjutasid temast aina kiitvalt. Ent sealne niiske kliima mõjus Lurichi tervisele nähtavasti pahasti, sest tal tekkisid ägedad reumavalud. Oma viimase matši sellel reisil pidas ta Glasgow' Patrick'i spordiväljakul Šoti raskekaalu nn. allround-maailmameistri tiitlit omava atleedi Cameroniga. Vihmasele ilmale vaatamata jälgis Lurich-Cameroni maadlust 15 000 pealtvaatajat. Lurich võitis vastase 15 minutiga. Cameron protesteeris, kuna Lurich olevat teda üle selja rullinud, mitte seliliasendis kinni hoidnud. Lurichile anti siiski 100-naelane preemia, kuid reservatsiooniga — lubada Cameronile revanš. Kas revanšmatš leidis aset, selle kohta puuduvad andmed.
Inglismaalt lahkumisel anti Lurichile Londoni tsirkuse direktori Carl Ducanderi poolt üle suur kullast tunnustusmedal ja publikult teiste auavalduste kõrval massiivne hõbekarikas.
Inglismaalt siirdus Lurich Pariisi kaudu Saksamaale. Ta esines Kölnis, kus pani kõiki oma jõudu, tehnikat, osavust ja kehailu imetlema.
Kölnist sõitis Lurich Hispaaniasse, temaga koos ka eestlased Kanep ja Paabut. Madriidis võisteldes tegid eestlased suurt kõmu. Lurich sai veel niisuguse asjaga hakkama, et kirjutas ajalehtedes, et maadlejad tulevad toime isegi härjavõitlusega. See korraldatigi. Kokku tuli tohutu rahvapilv. Härjavõitlejana esines Paabut. See kukkus muidugi täielikult läbi. Paabut vehkles algul areenil vapralt, kuid siis pistis punuma, et mitte härgade ohvriks langeda. Nalja oli palju, Lurich ise naeris vististi kõige rohkem.
Hispaaniast pöördus Lurich tagasi Saksamaale, kus ta palkas end Schumanni tsirkusesse. Ent võistlemisest tuli tal reuma tõttu siiski esialgu loobuda.
Pärast pikemaajalist reumaravi oli Lurich jälle heas vormis. Ta sõitis Viini, kus esines peamiselt tõstmises. Demonstreerinud seal igasugu trikktõstmisi, saavutas ta austria spordisõprade silmis suure autoriteedi ja lugupidamise. Viini atleetikaajakiri toob ära Lurichi pildi ja nimetab teda maailma kõige tugevamaks atleediks. Selle kinnituseks avaldatakse lugejaile Lurichi püstitatud maailmarekordite statistika (ajakirja andmeil tollal tervelt 25).
Kõikjal, kuhu ta ilmus, muutus ta päevakangelaseks. Temast kirjutati, teda imetleti. Dresden, Leipzig. «Lurichi edu kolossaalne», «Leipzigi Kristallpalee pole säärast atleeti veel esitanud», «Dresdeni Viktoriasalongis külgetõmbejõuks Lurich» — sellistest pealkirjadest kirendasid Saksamaa ajalehed. Saksamaalt sõitis Lurich tagasi Venemaale, kus esines aasta lõpuni suure-

alt osalt Peterburis. Nagu üks Peter-
ri leht teatas, maadles Lurich seal
A. Abergiga. Maadlus kestis 40 mi-
tit ja jäi viiki.

26. a. kevadel toimusid Budapestis
roopa meistrivõistlused maadluses.
ed tõid Lurichile järjekordse kõrge
li ja I rahalise auhinna — 2500
oni. II auhinna (1500 krooni) sai
yszko-Cyganiewicz ja III auhinna
00 krooni) Cyclop.

dapestist lahkunud, võistles ta Saksa-
l Hannoveris ning jätkas sealt tee-
da Pariisi, peatselt algavaile maa-
meistrivõistlustele.

Isi MM-turniiril startis 18 raske-
last, nende hulgas ka eestlased Lu-
ja Gustav Vaher-Vahar. Esimene
kaalus 96, teine 88 kg. Kõik teised
üle 100-kilosed. Võistluste esimese
tulipunktis oli kohtumine Lurich-
p. See kujunes tõepoolest suureks
seks.

ropoli» tsirkuse saal mahutas 5000
vaatajat. Tol päeval polnud ka
s vaba ruumi, sinna oli asetatud
sa rida poodiume, et kõik soovijad
ma pääseksid. Matši algul oli Cyc-
tiivsem. Ent ega Lurich üritamata
nud. Ta sidus ja otsis võtteks või-
t. Leidiski selle — hopp! ja hiig-
allad tõusid — Lurich heitis vas-
natile. Cyclop küll tõusis seda-
, aga varsti olid mõlemad teist
maas. Lurich hoidis vastast nagu
te klambritega. Cyclop näis
avat, ta muutus metsikuks, võt-
reks. Kuid midagi ei aidanud,
võitis. Rahvas avaldas oma
idu püsti seistes, Lurich kut-
korda areenile.

ata Cyclopi seljatamisele, mida
sikoha võtmeks, ei läinud Lu-
richil lõpuni libedalt. Võistluste kor-
raldajate hulgas leidus tema suhtes
vaenulikke elemente, eriti poolakaid,
kes nuputasid prantslaste kaasabil, kui-
das Lurichi edu takistada. Kuigi meie
maadluskangelane oli ennegi takistusi
murdnud, ei tulnud ta seekord ühega
toime. Nimelt lasti poolakal Cyganie-
wiczil enne otsustavat heitlust mitu
päeva puhata. Lurichi matšid seati aga
nii, et jäeti talle isegi viimasele päevale
järjestikku kaks kõva vastast. Esime-
seks oli belglane Constant le Marin.
Sellega rassis ta tund aega, enne kui
võitis. Siis järgnes kohe matš Cyganie-
wicziga. Esikohale. Kuidas ka Lurich
püüdis ja pingutas, tuli tal seekord
kaotus vastu võtta. Üpris väsinuna ei
suutnud ta vastase valevõttest (haare
altpoolt puusa) välja tulla. Kohtunikud
seda aga ei fikseerinud. Rahva paha-
meel oli üldine. Korraldajate aadressil
kirjutati ajakirjanduses võrdlemisi ras-
vaseid sõnu, kuid miski ei aidanud,
ametlikult võitis esikoha ikkagi poola-
kas. Ometi nõustus Cyganiewicz revanš-
matšiga, mille Lurich ülekaalukalt või-
tis.

Pariisist lahkus Eesti jõuime 1907. a.
jaanuaris ja siirdus Viini, kus esines
maadlusdemonstratsioonidega. Seejärel
sõitis Varssavisse. Esinedes kuulsas
Ciniselli tsirkuses tõstmises, saavutas
ta kahe käega tõukamises 350 saksa
naela. Tema kehakaal oli sel korral
90 kg.*

Lurichi vorm oli hiilgav. Seepärast ei
kaheldud, et ta Lissabonis, kus peeti
järjekordsed maailmameistrivõistlused,
kõik oma vastased ületab. Ta tuligi
kõigi vastastega ladusalt toime ning

* Vt. «Päevaleht» 1907, nr. 171.

saabus Venemaale tagasi absoluutse maailmameistrina. Puhkusele ta ei mõelnud. Ta iseloom ei lubanud kõrvale jääda suurest Peterburi maadlusturniirist, millest võtsid osa sellised mehed nagu John Pohl, Zbyszko-Cyganiewicz, Arvid Andersson, Cyclop, Kachuta jt. 29 päeva kestnud võistluste järel sai Lurich kindla esikoha. Turniiri lõpul korraldati ka maadlejate kehailu võistlus. Žürii, kes koosnes nimekatest vene kunstnikest ja arstidest, andis esimese auhinna 320 häälega Georg Lurichile. Teise auhinna sai Hartšenko 188 häälega.

Lurichil oli Peterburis olles veel midagi südamel. Ta läks professor I. V. Lebedevi atleetikakabinetti ja palus seal ette valmistada raskused ja protokollid ühe maailmarekordi fikseerimiseks. Nimelt tahtis ta purustada ameeriklase Louis Jory rekordi, mille see Ameerikas mõned aastad tagasi püstitas, surudes jalgadega 9 puuda 15 naela 17 korda. Georg Lurich tuli rekordi ületamisega toime. Suure pealtvaatajaskonna ees surus ta seliliasendis 25 korda kangi, mis kaalus 10 puuda ja 10 naela (s. o. ümmarguselt 167 kg)!

Samal korral tegi Georg Lurich veel paar jõutrikki, mis üldist imetlust äratasid. Mees näitas tohutuid jõunumbreid, mida pealtnägijad kaua uskuda ei tahtnud.

Peatselt korraldati Peterburis veel ühed rahvusvahelised maadlusvõistlused. Lurich võitis ka need. Nüüd otsustas ta mõneks ajaks koju tulla, et puhata ja vaadata, mis Eestimaal uudist.

7. oktoobril sai ta oma sünnikohas Väike-Maarjas suure vastuvõtu osaliseks. Sinna oli kogunenud ka palju tema sõpru mujalt. Riia spordiseltsi «Aberg» esimees Juhan Vakermann on talletanud oma päevikusse järgmised read:

«Hiljuti nägime siin mõne hää aasta järel meie tuntud jõumeest. Õhtul, kui ta Väike-Maarjasse sõitis, olid teda vastu võtmas pääle oma üüriliste ja naabrite veel kohalik tuletõrjeselts, kelle auliikmeks Lurich on. Lurichi majaesine oli suurepäraselt ilutuledega valgustatud ja valgustatud tervituspealkirjadega ehitud. Kui Lurich maja trepi ette jõudis, tervitati teda tuletõrjujate seltsi poolt. Lurich oli vastuvõtust liigutatud ja tänas südamest kõiki tervituste eest, et teda nii pika eemalviibimise ajal unustatud ei oldud ja nii lahkelt vastu võeti.

Säälsamas kinkis ta tuletõrjujatele 50 rubla uue tuletõrjepritsi muretsemiseks ja 10 rubla aastapäeva peokuludeks. Kõigile saabunud seltsi liikmeile pakkus ta õhtueinet jookidega.»

Väike-Maarjas demonstreeris ta ka sünnialevi rahvale oma saavutusi tõstmises. Vaatajaskond võttis neid Lurichi esinemisi vastu suurte kiiduavaldustega.

Väike-Maarjast sõitis Lurich Helsingisse, et suurtest rahvusvahelistest maadlusvõistlustest osa võtta. Oodatult võitis ta seal esikoha. See oli meie jõusangarile õnnestunud aasta.

Oli siiski ka ebameeldivusi. Lurichi vastaste hulgas leidus ka kõrgemaid riigiametnikke, näiteks Tallinna politseimeister Tsitserošin, kes tegi Lurichi esinemistele takistusi, kus aga võis. 1907. a. esines keegi Russinov, kes nimetas ennast Lurichi masseerijaks, «paljastusega» Lurichi tegevusest Peterburi mõjukas lehes «Birževõje Vedo-

i». Ta kirjutas, et viimase kolme
jooksul olevat Lurich ja Aberg
anud maadluste tulemused mitte
t Peterburis, vaid ka Varssavis,
nnas, Riias, Helsingis, Kiievis ja
kvas. Tema nähes olevat Lurich
hommikul saatnud laiali Vene lin-
se telegramme, kes kellega peab
lema ja kes keda võitma. Mitmed
ajalehed haarasid sellest laimust
ja trükkisid kui sensatsioonilist
tust. Kui Lurich selle «paljastaja»
likule vastutusele ähvardas võtta,
Rusinov avalikult teatama, et ta
rjutanud selle ägedas meeleolus.
h kirjutas ka ise mitmele toimetu-
rtikli, kus ta «paljastajale» vää-
vastulöögi andis. Selles oli muu
öeldud: «Kui nüüd arvata ... et
adan välja telegramme pahemale
emale nagu minister, kes peavad
ja kaotama, kuidas peab siis
eletama, et ma kõige suuremates
aa linnades, Berliinis, Hamburgis,
enis, Viinis, Budapestis, Buka-
Pariisis, Madriidis, Lissabo-
ndonis jne. olen saanud esikohti,
olen võitnud kuulsusi nagu Peder-
ch Olsen, Eberle, Koch, van den
Pohl-Abs, Zbyszko, Pytlasinski,
nt le Boucher, Laurent le Beau-
ja teisi. Viimase seljatasin ma
dulinnas Pariisis, niisama ka
o Krakovis ... Ma olen Peterbu-
agu igal pool, välja pannud
bl., mis saaks autasuks sellele,
b tõendada, et ma oleksin teda
d mind võitmast; niisama mak-
sellele selle summa, kes mind
õidab. On teada, et senini ei ole
lelgi läinud korda seda meelita-
mmat endale võita ... «Birž.
» toimetaja kaebasin ma teota-

mise pärast kohtusse oma Peterburi advokaadi kaudu».*

Peterburi seltskonna koorekiht korraldas 13. jaanuaril 1908 Keiserlikus Maria Teatris heategevusliku peo. Ka Lurich ja Aberg paluti esinema. Osavõtt peost oli elav, hoolimata sellest, et pääsmed olid küllaltki kallid. Lurich ja Aberg puistati üle lilledega. Mõlemale anti keisri krooniga varustatud kuldaurahad. Daamidekomitee annetas Lurichile veel rubiinide ja briljantidega kaunistatud kuldžetooni.

Daamide juures oli Lurichil rohkem edu kui Abergil. Kuid mõnel pool hinnati jälle Abergi kõrgemalt. Mõlemad meie kuulsused võistlesid näiteks mõni kuu enne Vene keisri perekonna ees esinemist Nürnbergis. Seal oli asutatud kaks Lurichi-nimelist seltsi. Pärast võistlust autasustati mõlemat teatri direktsiooni poolt peale n.-ö. harilike auhindade veel kuldaurahaga. Abergi auraha oli kaunistatud briljantidega, Lurichi aurahal need puudusid. Tähendab, sakslased hindasid Abergi vägagi kõrgelt. Isegi Abergi-nimelisi spordiühinguid sigines Saksamaal üsna mitu Lurichi-nimeliste seltside kõrvale. Georg Lurichi iseloomustamiseks sobiks siinkohal tuua killuke J. Tomsoni («Papi») mälestustest, kes selle raamatu kirjutajale jutustas: ««Vana Jüri» või lihtsalt «Vana», nagu Georg Lurichit elukutseliste ringkonnas hüüti, oli iga asja peale meister. Ta oli ka suur naljahammas. Alati rääkis ta humoorikalt, tõsiasju pahupidi pöörates tekitas kõige koomilisemaid olukordi. Temaga vestlemisel pidi alati väga ette-

* «Revalsche Zeitung» 1907, nr. 243.

vaatlik olema, et mitte sisse kukkuda ja nöögata saada. Lurich oli tubli lõõtspillimängija, kes oskas sellest pillikrääksust tulevad helid õige nauditavateks teha. Jüri hindas lõõtspilli kui rahvuslikku mänguriista ja armastas seda välismaal demonstreerida. Peaasjalikult tõmbas ta rahvaviise ja -lugusid. Ka klaveril oli Lurich kodus ega kohkunud ühegi partituuri ees.

Muu hulgas armastas Jüri kaarte mängida. Kui leidusid toredad partnerid, lõödi vahel öö läbi nelja käe peal marjast. Mängimist saatis alati lõbus huumor ja «Vana Jüri» teravmeelsus, oli ta siis kaotaja või võitja. Ent rohkem kui teisi mänge armastas ta malet. Igatahes meie ringkondades polnud meest, kes oleks talle vastu saanud. Jüri mäng oli kavakindel ja leidlik, ta oli suurte mängijate partiisid analüüsinud ning kasutas oskuslikult nende käest õpitut.

Elukutselistest maadlejatest oli Lurich vist küll ainuke, kes salongides liikus ja kõrgemas seltskonnas ennast üleval pidada oskas. Peab tähendama, et vene maadlejatest ei saanud ükski selle au osaliseks, et tsaari ees esineda, kuid Lurich ja Aberg demonstreerisid keisri perekonnale maadlust.

Lurich paistis teiste maadlejate hulgas silma avara silmaringiga ja haritud mehena, väga viisaka ja soliidsena. Ta oli ka hea keeletundja. Kõneles peale n.-ö. kohalike keelte ladusalt veel vaata et kümmet keelt. Tema esinemised rahva ees olid nauditavad, seepärast oli tal palju austajaid. Igatahes kingituste hulk, mis Lurich esinemistel ja tuluõhtutel oma austajailt sai, nagu kulduurid ja sõrmused, briljantidega kaunistatud maniski- ja mansetinööbid, kuld- ja hõbetarbeasjad on loendamatud.»

Georg Lurichi 1908. aasta tähtsamatest võitudest tuleks nimetada võitu Tbilisis. Selle eest anti talle tore briljantide ja kalliskividega kaunistatud kuldne auvöö. Lurich hoidis seal kinni kaht tugevat hobust, kes olid ta käsivarte külge rakendatud. Käsi hoidis ta rinnal koos. Sellest sai kuulda ka Buhhaara emiir. Ta kutsus sedamaid Lurichi enda juurde, et see vägilane ka tema kaamelitega jõudu prooviks. Selleks valis ta kaamelikarjast kaks kõige tugevamat ja palus Lurichit nendega jõudu proovida. See õnnestus Lurichil hiilgavalt — kaamelid ei suutnud end Lurichi käest lahti rebida. Imestunud emiir kinkis Lurichile kaamelid mälestuseks ja peale selle veel briljantidega ilustatud auraha.

Aasiast tagasi tulnud, külastas Lurich kodumaad. Siin astus ta saksa pastori A. Strombergiga vaidlusse maadlusspordi üle. Pastor ja mitmed siinsed sakslased pidasid maadlust tooreks ja jõhkraks spordiks. Pastor kirjutas: «Riskin, et mind kitsarinnaliseks peetakse ja valesti mõistetakse. Siiski olen sunnitud hoiatama ohu eest, mis meie koolikohustuslikke meessoost noori ähvardab. Mõtlen iga päev tsirkuses toimuvaid maadlusi. Nähtavasti moodustavad nad etenduste peakülgetõmbejõu. Pole kindlasti ohtlik, kui meie noorsugu kord-kaks seesugust jõukatsumist vaatab. Kuid kogemus näitab, et vaimustus nende võistluste vastu on kõikematvaks huviks muutumas. Kindlasti on õige, et me noorte huvi spordi vastu võimalust mööda tõstame, kuid paljusid vanemaid nagu mindki on haaranud tõsine kartus, et see toores jõu-

ultus meie kooliõpilastes ja kasvandi-
es liiga laialt maad võtab. Hoidun
aadlust ennast arvustamast, toon
ile üksnes esteetiliselt ja moraalselt
abastava ning toorestava mõju, mis
ilja meie noorsoo elav huvi selle
ordiala vastu lõikab. Ma ei taotle
oleemikat, loodan vaid, et mu sõnad
nemate ringkondi mõtlema panevad.
iras mure noorsoo pärast sundis mind
e poole pöörduma.»*

stuseks kirjutab Lurich «Revalsche
iturgis»: «Austatud härra kirjasaatja
b maadlust esteetiliselt ja moraal-
t tooreks spordiks. Selles suhtes esi-
talle küsimuse: millega on seletatav,
kuulsad kunstnikud ja teadlased
adlusvõistluste kaitsmise enda peale
avad, neid iga päev külastavad ja
tavad, nagu näiteks professor
Begas Berliinist, ülikooli professor
ppe Prahast, skulptor Rodin Parii-
jt. Kindlasti ei ole need härrad
etilise spordi õilsaid eesmärke
sti mõistnud. Nad juhinduvad põhi-
test — *mens sana in corpore sano.*
moodsa maadluse plastiliste poo-
atleetika on see, mida kunstnikud
vad, et oma töödesse materjalirik-
saada. Mul ei tarvitse rõhutada, et
lisaja kunstnikud meelsasti antiik-
eeskujusid järgivad. Ent mida ees-
likku sealt siis otsitakse? Põhjus
b üksnes selles, et kreeka-rooma
hi kunstnikud võisid ideaalseid
nodelle kasutada, missugused meie
nikel nüüdsel kehakultuuri lan-
perioodil aga puuduvad.
aadlussport endale hoogsalt teed
dab ning et teda möödunud sajan-
elarvamuste mõõdupuuga ammu
enam brutaalseks spordiks ei peeta, tõendab üldtuntud fakt, et kõikjal õukondade juures selle spordiala vastu huvi tuntakse. Seda nägin ma Bukarestis, Belgradis, Lissabonis, Berliinis kui ka Peterburis, kus õukondlased maadlusvõistlusi kõikjal oma juuresolekuga austasid ning osavõtjaile kõige armulisemalt autasusid jagasid. Tema keiserlikul kõrgusel suurvürst Vladimiril on juba aastaid St. Peterburi Atleetika Seltsi protektoraat. Peterburi ülikooli atleetikakabinetti külastab suur hulk spordile pühendunud üliõpilasi. Sevastoopolis ja mujal on mitmed reaalkoolide direktorid mind maadlust õpetama palunud. 13. jaanuaril k. a. demonstreerisin maadlust Peterburi Keiserlikus Maria Teatris, mis tõendab veel kord, kui kõrgelt õukond maadluskunsti hindab. Maadlus on üksnes ja ainult sport. Ta arendab maksimaalselt keha kõiki lihaseid ja järelikult ka tervist, sest tervis ja jõud — need kaks identset mõistet — käivad käsikäes.

Austatud härra kirjasaatja ei eita füüsilise arenemise kasulikkust. On kirjutatud palju teaduslikke artikleid ja raamatuid, peetud avalikke ettekandeid sellest, kui väga meie närviline tänapäev keha arendamist vajab. Kõigest hoolimata on kogemus näidanud, et elav sportlik eeskuju palju enam keha arendamisele õhutab kui kõik heatahtlikud nõuanded ja õpetused ühtekokku. Ma ise, nõrk ja haiglane poisike, vaimustusin juba varakult maadlusest, ent sellele spordialale pühendumine ei seganud mind reaalkooli lõpetamast. Raudse tahtejõuga arendasin oma võimeid edasi, kuni must üks maailma tugevamaid mehi sai.»*

alsche Zeitung» 1908, nr. 200.

* «Revalsche Zeitung» 1908, nr. 202.

1909. aastal reisis Georg Lurich uuesti Aasias. 23. juulil 1909 jõudsid Tallinna Lurichi kaamelid — Buhhaara emiiri kingitus. Algul jäid kaamelid Tallinna, hiljem aga viidi need Läänemaale, Velisele, ühe Lurichi sugulase juurde, kes neid mööda maad ringi käies rahvale näitama hakkas.

Augustis 1909 oli Lurich Bakuus, kust lahkumise puhul talle kohaliku kõrgema seltskonna poolt kuldpeeker kingiti. Lurichi esinemisest Bakuu maadlusvõistlustel kirjutati veel tagantjärelegi ülistavaid artikleid. Nii kirjutas keegi C. Cr. Müncheni ajalehes: «Bakuus oli mul võimalus Normanni (Nikitini) tsirkuses imetleda maadlustruppi, kelle hulgas väärisid tähelepanu Georg Lurich, Cyclop ja teised maadlejad. Oli rõõm näha neid tehniliselt nauditavaid ja võimsaid maadlusi. Hindan Lurichit kui üht parimat tehnikamaadlejat maailmas, ühtlasi on ta suurepärane seltsimees, ent mis sügavalt austama paneb, on ta soliidne eluviis. Ta ei võta ainsatki söömu alkoholi, õlut, veini ega konjakit, vaid joob meelsasti piima, naturaalseid jooke ja muud sellesarnast. Iga päev läheb ta täpselt kell 12 voodisse ning saavutab sellise eluviisiga väga hea vormi.»*

Bakuust sõitis Georg Lurich Saksamaale, kus ühines oma kuulsa õpilase Aleksander Abergiga. Seal võistlesid nad oktoobrikuuni edukalt mitmes linnas. Oktoobri lõpul 1909 võtsid Lurich ja Aberg osa Helsingis peetavaist suurtest rahvusvahelistest maadlusvõistlustest. Lurich võistles väljaspool konkurentsi, Aberg tuli esikohale. Soomest sõitsid nad Hamburgi, kus demonstreerisid oma üleolekut teiste maade kuulsustest 28. detsembril 1909 olid aga mõlemad taas Tallinnas. Aberg maadles siinsel rahvusvahelisel turniiril 16. veebruarini 1910 ja võitis esikoha. Lurich esines demonstratsioonidega väljaspool võistlust.

1910. aasta tõi Lurichile ka mitmeid ebameeldivusi. Vihameeste-kadedate leer jätkas urgitsemist. Suurem tüli oli elukutselise maadleja Kobbingiga. Teine ebameeldivus oli aurahade vargus, mis tõi mitmeks aastaks kohtutele tööd, Lurichile aga lisakulusid.

Nagu eespool märgitud, algasid aastavahetusel Tallinnas rahvusvahelised elukutseliste maadlusvõistlused. Turniiril, mis kestis 50 päeva, tuli esikohale Aberg, teiseks venelane Solovjov, kolmandaks sakslane Lombeyer ja neljandaks tšehh Pospišil. Lurichile, kes maadles väljaspool konkurentsi, annetati eraldi Tallinna vapiga võistlusvöö. Nendest võistlustest kirjutab «Päevaleht» (11. veebruaril 1910) pealkirja all «Lahing Truzzi väljal» muu hulgas: «Viimase maadlejapaari väljaastumise eel tõuseb ärevus kõige kõrgema kraadini. Järg oli Lurichi ja Solovjovi-hiiglase käes . . .

Areeni peal võtab hiiglane hoogu ja laseb täie keharaskusega peale, et «silda» ühe ropsuga purustada. Kuid sel silmapilgul on sild alt kadunud ja hiiglane lamab võidetult oma vastase all. Kiidutorm.»

Seesama kaotus olevatki Solovjovi vihastanud. Ta liitus Kobbingi alustatud Lurichi-vastase laimukampaaniaga. See kukkus aga läbi.

Tallinna võistluste järelkajaks oli veel

* «Illustrierte Sportzeitung zur Hebung der Volkskraft» 1911, nr. 4, lk. 92.

vitav kohtuprotsess Georg Lurichi
i pärast. See algas 13. mail 1910.
nelt olid võistluste ajal mitme suu-
a äri vaateakendel jõumeeste pildid.
nger & Ko» äri vaateaknal oli välja
dud Georg Lurichi pilt, mis kujutas
neest küljelt vaadatuna. 6. jaos-
na pristav tõstis ärijuht Otto Sah-
Safroni vastu kaebuse, et see oli
äri aknale alasti mehe pildi välja
nud, mis möödujad naisterahvad
hirmutavat. 4. jaoskonna rahukoh-
k ei leidnud jõumehe pildis midagi
usevastast ja lõpetas asja. Pristav
as edasi rahukogusse, kus arutati
uuesti. Kaebealune seletas, et ta
s pildi politsei nõudmisel vaate-
lt ära. Rahukogu kinnitas rahukoh-
u otsuse.

vusvaheliste maadlusvõistluste lõp-
lahkusid maadlejad Tallinnast.
h siirdus kõigepealt Mitavisse, kus
algama elukutseliste maadlustur-
See osutus talle aga tasemelt liiga
laks, ta loobus osavõtust ning
as kutset minna maadlema Taani
nna Kopenhaagenisse. Seal algasid
elt rahvusvahelised võistlused, kus
tjate hulgas oli Euroopa tugeva-
hulka kuulujaid ja ameeriklasigi.
urniiri huvitavamaid matše oligi
hi ja ameeriklase Morrissoni heit-
is vältas 2 tundi 47 minutit. Nii
läks meie jõusangaril aega, enne
neeriklase selili sai. Peale amee-
võitis Lurich veel 1 tunni ja
utise matši järel prantslase
ni, kelle kehakaal oli 9,5 puuda
kg), ning kuulsa taanlase Bech
kes kaalus koguni 11 puuda! Ka
sega maadles Lurich üle kahe

Lurich võitis selle «kolosside tur-
niiri», sai suure kuldauhinna ning 12 000 kroonise preemia.

Enne Lurichi lahkumist Taanist tegid ameeriklased talle ettepaneku Ameerikasse võistlusturneele sõita, lubades talle 600-rublase kuutasu. Kuid Lurichile ei olnud see pakkumine meeltmööda ja ta arvas heaks Venemaale tagasi pöörduda.

Moskvas käisid kevadest saadik suured maadlusvõistlused Venemaa ja Euroopa paremate vahel. Ka Lurich sõitis sinna, et vähemalt võistluste lõpul kaasa lüüa. Ta seljatas mitmed tugevad vastased, nende hulgas ka sakslase Karl Kornatzki, kellega maadles 1 tund 40 minutit. Moskva turniiril tuli esikohale Aberg, saades suure kuldauhinna. Ka Lurichile anti suur kuldauraha.

Südasuvel korraldati Peterburis suur elukutseliste maadlustšempionaat, mis kestis 110 päeva. Platsis oli taas Kornatzki, samuti tema kaasmaalane Peter Beesow. Lurich kohtus seal uuesti ka Solovjoviga, kelle ta paar korda selili pani. Ja jällegi sillast, mida kõik imetlesid. See oli Lurichil üks tavatu võte, mille vastu keegi rohtu ei leidnud. Lurich taotles žüriilt luba Solovjoviga ka punktide peale maadelda, nagu seda Solovjovile ja Kornatzkile lubati. Keeldumise peale lahkus Lurich Peterburist turniiri lõpetamata. Korraldajad vihastasid Lurichi peale ning fabritseerisid hulle kuulujutte, mida sealsed lehed meeleldi kasutasid. Üks «rabav uudis» jõudis ka Eestimaale:

««Post» teatab Peterburist septembrikuul 1910. aastal, et tuntud jõumees Georg Lurich on surnud Peterburis südamerabandusse», andis «Päevaleht» oma lugejatele teada (nr. 218 1910. a.). 1910. a. hilissügisel korraldati Tallinnas suurem elukutseliste maadlejate tšempionaat. See algas 3. oktoobril ja lõppes 15. novembril. Seega vältas turniir tervelt 43 päeva.

Turniiri alustasid Schewitsch, Lanski, Eberhard, Pschesina ja Glober Saksamaalt, Razumov, Sokolov ja Solovjov Moskvast, Rogers ja Bambula Ameerikast, Diglani Itaaliast, Jussuf Türgist, Muhanura Mandžuuriast, Pospišil Tšehhimaalt, Schultz Lätist (lätlane, keda peeti sakslaseks) ja Jaago Eestist (teda tituleeriti Võru esimaadlejaks). Tõepoolest huvitav ja tugev koosseis. Kuid Lurich? Teda polnud Tallinnas, aga ta tuli.

16. oktoobril leiame esimese väljakutse Lurichile, mis ilmus «Päevalehes» kolm päeva järjest: «Et Tallinna publikum oma pailast maailma tšempioni hra. Lurichit ülistab ja temast paremat maadlejat ei tunnista olevat, siis kutsuvad Ameerika tšempionid Rogers ja Bambula ning Moskva tšempionid Sokolov ja Solovjov 1500 rubla võiduhinna peale ta välja.»*

20. oktoobril saatis Lurich «Päevalehele» järgmise telegrammi: «Väljakutse peale vastan nagu tsirkuse juhatuse konksu peale mind Tallinna meelitada. Minu aeg on liiga kallis, et igale poole sõita ja seal, kus mind välja kutsutakse, tsirkust rahvaga täita. Ma nõuan 2000 rubla võiduhinda, kui kõik jõumehed maha panen, aga kui mind võidetakse, ei nõua ma midagi ja annan võitjale oma kuldvöö.»**

Nähtavasti oldi Lurichi nõudmisega rahul — juba 22. oktoobril maadles ta Tallinnas. Rahvas rõkkas, kui ta järgemööda kõigi oma väljakutsujate seljad prügiseks tegi. Lurich jäi võitmatuks ja sai esimese auhinna. Teiseks platseerus ameerika neeger Bambula ja kolmandaks sakslane Schewitsch.

Võistluste ajal, 7. novembril, pidas Lurich karskusseltsis «Valvaja» ka oma palju kõmu tekitanud kõne. Sellel tasub lähemalt peatuda. Kasutame materjali, mis avaldati 21 aastat hiljem. Üks «Valvaja» seltsi tegelane jutustas «Rahvalehes» muu hulgas järgmist: «. . . See oli 1910. aasta sügisel. Tallinna tegevõimsaks seltsiks oli tol ajal karskusselts «Valvaja», millest naljalt mööda ei pääsenud ükski seltskonnategelane, kes avalikus elus karjääri tahtis teha. «Valvaja» oli hüppelauaks, oli kohaks, kus vaidlusõhtutel tehti esimesi kõneharjutusi ja õpiti avalikult esinema.

Tol ajal oli «Valvaja» omale soetanud uued ruumid praeguse kino «Kungla» kohal V.-Pärnu maantee otsas. See maksis raha. Peale selle oli selts ostnud K. Jürgensi ärist klaveri, mis võeti laenu peale. Kui jõudis kätte veksli tähtpäev, siis selgus, et seltsi kassas pole vajalikku rahasummat. K. Jürgens laskis kohtupristavil veksli katteks klaveri ja muudki kraami üles kirjutada. Seisukord oli «SOS», näis, et oksjonist pole pääsu. Kui häda kõige suurem, siis abi kõige lähem — ütleb vanasõna. Nii ka siin. Pristavi ootel tuli seltsi tegelastel pähe idee, mis alguses paistis äärmise pöörasusena: kutsume Lurichi «Valvajasse» kõnelema!

Tallinnas, Vene turul, kus praegu on roheline muruplats, seisis tol ajal tsirkusehoone, kus olid parajasti käimas maadlused. Maadlejate seas oli ka «tšuhonski bog», nagu venelased Lurichit pilgates nimetasid. Kõheldes

* «Päevaleht» 1910, nr. 237.
** «Päevaleht» 1910, nr. 240.

lubati selle idee algatajat G. Lurichiga
äbirääkimistesse astuda. Kuulus jõu-
nees elas võõrastemajas «Du Nord» ja
inna mindigi tälle «auku pähe rää-
sima». Lurich võttis delegaadid vastu
oodis lamades; oli vast tulnud vannist,
a pikutas selle järele tunnikese, nagu
l viisiks oli. Kummalist ettepanekut
uuldes jäi mees algul keeletuks. Lõ-
uks ütles: «Nüüd olete oma hullu mõt-
ga mu kahele õlale pannud. Ma ei
ska ju kõnelda!»
uli seha tükk aega misjonitööd, tuli
letada, et Lurich on «Valvaja» ainuke
ästerõngas, enne kui rammumees
usse heitis. Ta tegi aga tingimuseks,
kuulajaile ainult midagi näitelavalt
e loeb, kõne ise pidi olema meie
olt.
kob Mändmets tegi siis kõne teksti
lmis, ta oli kohe nõus sõpra aitama.
ba neljapäeval sai Lurich kätte «oma»
ekande: «Karskus ja jõud». Teksti oli
mmekond lehte harilikus koolivihi-
s. Politseimeister Tsitserošinilt muret-
luba ja juba õhtul lugutses lehtedes
lutus: Georg Lurich kõneleb püha-
val «Valvajas».
ich ise ootas ärevusega oma kõne-
va. Tsirkuses, maadlusest higisena
garderoobi jõudes, naljatas ta ikka:
e pole midagi, aga vaadake, kuidas
pühapäeval «Valvajas» higistan!»
apäeval kell 2 oli «Valvaja» saal
püsti rahvast täis. Juba hommikul
kõik piletid müüdud, kuigi hinnad
viis korda kallimad kui harilikku-
kõneõhtutel. Ära müüdi koguni kõik
ite kontsad ja näitelavalegi seati
d. Siis avati saali aknad ja lasti
esi seda kuulama.
Lurichit astus kõnetooli J. Mänd-
ja teatas, et Lurich palub publikut
tema vastu armuline olla; mitte pahan-
dada, kui ta kõnega hakkama ei saa.
Siis astus näitelavale Lurich ise. Ta oli
frakis — mida tol ajal nägi eestlaste
seljas harva — ja tegi rahva ees eht
maadleja kummarduse. Inimesed juu-
beldasid. Plaksutati, karjuti.
Lõpuks sai Lurich kõnet lugema hakata,
kuid ta oli nii ärritatud, et sellest mi-
dagi välja ei tahtnud tulla. Küll heitis
ta abivajavaid pilke J. Mändmetsa suu-
nas, kuid avitada ei saanud teda keegi.
Lõpuks pöördus kange mees Mändmetsa
poole ja põrutas valju häälega: «Sa,
Jaagup, kirjutasid nii segaselt, et ma ei
oska lugeda!»
Saal rõkkas naerust. See päästis olu-
korra. Lurich pöördus jälle publiku
poole ja seletas: «Ei, siit ma ei oska
kedagi lugeda. Katsun teile lihtsalt rää-
kida, mis mul enesel meelde tuleb.»
Murdis vihu kokku ja pistis tasku. Tema
kõne voolas vabalt, miimika ning rahva-
pärased kõnekäänud kiskusid inimesi
kaasa. Kõneldes oskas Lurich inimesi
samuti võluda kui oma maadlusega.
Kange mees ülistas karskust. Saalis
olid ka mõned maadlejad, nende seas
kuulus Cyclop. Lurich näitas sõrmega
tema poole ja ütles:
«Vaadake seda meest. Ta oleks minust
kindlasti üle, kui ta poleks säände lakke-
kauss!».
Cyclop ei saanud kõnest aru, hakkas
midagi vahele rääkima, kuid lõpuks
rahunes.
«Purjus inimene, see on nagu lojus,»
jätkas Lurich. «Te tunnete ju mu venda,
toda, kes lonkab (ise lööpas jalaga, et
näidata, kuidas ta vend käib). Ta on ju
muidu ilusam poiss kui mina, aga kui
nina täis võtab, siis häbi vaadata: sil-
mad punnis peas nagu jänesetäkul!»

Niisuguses vaimus kestis kõne üle kahe
tunni.
Maadluse kohta tähendas Lurich pea-
asjalikult seda, et tervis ja jõud on ini-
mesele kõige tähtsamad ja tarvilikumad
asjad. Meil on olemas mitmesugused
spordid, mis jõudu inimeste lihastes
peavad kosutama. Kuid kõige kasuli-
kum sportide seast olevat, kõneleja
arvamise järele, võitlemise (maadle-
mise) sport, kus kõik kehaosad ja liha-
sed tublisti välja arendatakse.
Välismaal on maadlusspordi (jõustiku)
arenemisele pandud suurt rõhku.
On olemas sellekohased spordiajalehed
ja -ajakirjad, kuna ka poliitilistes aja-
lehtedes ja ajakirjades on sisse seatud
oma spordiosakond. Meil, Baltimaal,
valitseb aga senini ikka veel ajalehtede
juures see ärakivistunud kilplaste vaade,
peaasjalikult maadlusspordi kohta, et
seda maha teha püütakse, mis aga kõne-
leja arvamise järele ei olevat muud kui
iseäralik kadedus ja vihavaen nende
vastu.
Lõpuks piitsutas Lurich veel suitse-
tamist. «See oleks sama hea,» jutustas
ta nüüd juba päris vabalt, «kui mind
kutsutakse külla ja ma võtan kaasa sol-
giämbri. Kui kõigil tuju kõige parem,
teen perenaisele kummarduse, avan
ämbrikaane ja lükkan solgi üle põranda
laiali. Suitsetamine on veel hullem!»*
Lurich lõpetas. Aplaus oli määratu. Hil-
jem korraldatud teelauas oli Lurich
oma esinemisega väga rahul ja tõotas
edaspidi «Valvaja» spordiosakonna toe-
tuseks «raskest spordist» kõnelda. Rää-
kis, et varsti maadlusmatilt lahkub,
Tallinna elama asub ja siin spordikooli
avab.

* «Rahvaleht» 1931, nr. 134.

Lurichi kõne päästis «Valvaja» raskest seisukorrast, sest esinemise eest ta min-git tasu ei võtnud. Klaver maksti kinni ja raha jäi veel ülegi.
Kuid rammumehe kavatsusest ei tulnud midagi välja. Tuli vahele Lurichi au-hindade vargus, mis tol ajal kogu Eestis suurt kõmu sünnitas. Asjad võtsid hoopis teise pöörde.
Asi oli nimelt selles, et viis päeva pärast «Valvajas» peetud kõnet, s. o. 12. novembril, varastati Tallinnas G. Lu-richi kuldvöö, kuldkarikas ja 90 mitme-sugust kuld- ja hõbeauraha ja -risti, mis olid talle 15 aasta jooksul paljudel tõste- ja maadlusvõistlustel mitmes rii-gis ja linnas annetatud.
Kes varastas G. Lurichi autasud?
Lurichi aurahade vargusest on eesti aja-kirjanduses palju juttu olnud, kuid selle sündmuse telgitagused on veel tänini selgusetud. Sellest on kõige rohkem kirjutanud Tõnu Viidemann-Võimula, kes kahtlustas vargusloos Juhan Soo-manni, kodanliku Eesti aegset politsei-direktorit. Ent T. Viidemann-Võimula kirjutised Lurichi aurahade vargusloost jäävad siiski segaseks.
Käesoleva raamatu autor on püüdnud lähemalt selgusele jõuda Juhan Soo-manni isikus, uurinud omaaegseid kohtukroonikaid ja püüdnud välja sel-gitada, kelle käed võisid olla mängus Kullassepa tänava nurgal asuva raa-matukaupluse vaateaknalt meie kuulsa jõumehe kuldvöö ja aurahade kadumi-ses.
Vargus oli suureks sensatsiooniks. Veel sensatsioonilisemaks muutus lugu aga siis, kui levisid kuulujutud, et vargus olevat toime pandud tolleaegse Tallinna politseimeistri polkovnik L. Tsitsero-šini juhtnööridel. Kõige rohkem selles

veendunud näis olevat Lurich ise, kuna
da mitmel korral paljude isikute poolt
oiatatud olevat.
Varsti ulatus see süüdistus Tsitserošini
õrvu. Ta esines Tallinna-Harju 4. jaos-
onna rahukohtuniku ees kaebusega
urichi vastu laimamise pärast. Sellest
renes protsess, mis hoidis kohalikku
anikkonda ligi kaks ja pool aastat
revil. Sest Lurich esitas politseimeistri
eale vastusüüdistuse.
es aga avastas esimesena aurahade
rguse?
ui äriomanik Berggrün, Lurichi kooli-
nd, õhtul äri sulges, ei lukustanud ta
i ust väljastpoolt, vaid hoopis seest-
olt ja lahkus Raekoja tänava kaudu.
ma äri peal, teisel korrusel, asus rät-
pmeister Klimbergi rätsepatöökoda.
lle omanik elas ise mujal. 12. novemb-
, nagu harilikult iga tööpäeva lõpul,
petas rätsepmeister töö kell 9 õhtul.
ll oli umbes pool kümme, kui Klim-
rg töökoja sulges. Majast tänavale
äsemiseks pidi ta puutrepist alla tul-
Berggrüni äri tagauksest mööduma.
lle taga komistas ta mingi eseme otsa.
imberg tõmbas tikust tuld ja nägi
ikest tühja puukastikest ukse ees
as. Rätsepmeistril tekkis kohe kaht-
. Kaupluse ust katsudes leidis ta selle
ustamata. Ärisse astudes ei tulnud
na hüüdmise peale kedagi nähtavale.
teatas oma leiust tsirkuses viibivale
richile. See ilmus kohe koos politsei-
ega kohale . . .
mesena tuli arutusele Tsitserošini
bus Lurichi vastu 16. novembril,
d see lükati Lurichi voliniku advo-
t Hirschi soovil edasi. Viimane
endas, et Lurich tahab ise asjaga
uda ning tunnistajad anda.

Teist korda arutati asja 23. novembril. Lurich oli endale Peterburi kuulsaima advokaadi Bobrištšev-Puškini kaitsjaks kutsunud, kes harilikult senatis ja kohtupalatis esines. Peterburi suuruse väljakutsumine ja kohalviibimine pani kohaliku kohtu veidi närvitsema. Ärritatud oli rahukohtunikki, kui ta sulge kätte võttes hüüdis: «Tooge mulle uus, puhas sulg!» Ka kohtusaal oli hoolega puhtaks pühitud ja ruum tuulutatud.

Politseimeister oli võtnud endale kaassüüdistajaks advokaat Vassiljevi. Saal oli rahvast tulvil. Pealtkuulajate hulgas oli ka palju kohalikke advokaate. Nelja tunnistaja ülekuulamiseks kulus üle kahe tunni.

Süüdistus Lurichi vastu kõlas umbes järgmiselt. Pärast Lurichi kuldvöö ja aurahade varastamist oli Lurich salapolitsei-jaoskonna ülevaatajale Suhhovile ja salapolitsei-ametnikule Turganile lausunud, et vargus olevat toime pandud politseimeistri kaasteadmisel. Viimane pidas seda enda laimamiseks ja nõudis Lurichi vastutuselevõtmist. Lurichi poolt olid tunnistajatena üles antud maadleja Christian Weiland (Schultz) ja Jakob Abram (Lurichi velsker).

Tunnistajate üksteisele vastu käivate ütluste tõttu palus Lurichi kuulus advokaat asja arutamise edasi lükata ja uusi tunnistajaid välja kutsuda. Nii tehtigi. Tunnistajad kuulati üle Peterburis ja Riias. Asi läks nii kaugele, et sellesse sekkus kõrgeid ametikandjaidki. Süüdistas ju Lurich siiski Tallinna politseimeistrit!

Hõõrumine Lurichi ja politseimeister Tsitserošini vahel tekkis maadleja Solovjovi pärast, kes oli politsei ja teiste võimukandjate lemmik. Lurichile hakati peale käima, et see laseks end vabatahtlikult võita. Politseimeister olevat sel õhtul, mil Lurich Solovjoviga maadles, Lurichile lausunud: «Sa pead laskma Solovjovil end võita, või sa kaotad oma aurahad.» Lurich vastanud: «Mina ei lase kodulinnas end kellelgi võita.»

Lurichil oli laialdane tutvus Peterburis. Oma sidemeid pealinnaga ta kasutaski, st — nagu ta kirjutas ühele oma sõbrale Tallinnas — «paljastada seda röövsalka» ja «neile põrgu üsna kuumaks teha».

Eestimaa kuberner Korostovets sai siseministeeriumist salajase käsu välja selgitada, kuivõrd Lurichi süüdistused põhjendatud on. Kuberneri kohustati hoolitsema selle eest, et juurdlus sünniks salaja ja täiesti erapooletult. Korostovets pöördus palvega Liivimaa kuberneri poole saata Tallinna Riia kriminaalpolitsei vanemametnik M. Mölder.

Mölderi juurdluse põhjal selgus, et Lurichi süüdistus polnud tuulest võetud, kuid seda tõendada oli äärmiselt raske. Ent asi kääris, kohus ei julgenud ei ühtega teistpidi otsustada. Vahepeal teatasid ajalehed, et salapolitseinik Suhhov on vallandatud.

Riia ajalehed paistsid asjaga rohkem kursis olevat, sest neist said tallinlased teada, et «Tallinna politseiametnike hulgas tulevat lähemal ajal suuri muudatusi — kolm pristavit ja rida väiksemaid ametnikke lahkuvat oma kohalt». Tähendab «kulisside taga» midagi leiti ja tehti ka. Küllap mängis selles rolli ka üks vägev tunnistus. Nimelt jutustas tunnistaja Eduard Lister kohtule:

«See oli 1910. aastal 12. oktoobril või novembril, just dr. Köhleri matusepäeval, kui ma õhtul kella 1/4 9 ajal Berggrüni raamatukaupluse ette seisma jäin. Ma nägin, kui kaupmees padjakese aurahadega akna pealt võttis ja taharuumi viis. Vöö ja karika jättis ta akna peale. Umbes viis minutit, pärast seda ilmusid valgustatud akna juurde kaupluse sees kolm meest, kelledest ma ühe kui salapolitsei ülema Suhhovi ära tundsin, ja võtsid sealt karika ja vöö ning tulid — mitte eesuksest — välja. Väljas pidasid kaks meest vahti. Neid nähes ütles Suhhov: «Mis te veel vahite, lähme!» Ma ei teadnud, et siin vargusega tegemist on, arvasin, et need Lurichi asjad politseisse hoiule viiakse. Umbes kolme või nelja päeva pärast läksin ma maale, kuhu ma umbes kolmeks kuuks jäin. Tagasi tulles sain ma kuulda, et Lurichi asjad on varastatud. Nüüd saatsin ma Lurichile kirja selle kohta, mis olin näinud, Peterburi maneeži, kus ta sel ajal maadles. Teise kirja saatsin ma temale Viiburisse, kui ma leidsin «Teatajast» aadressi. Vastuseid oma kirjade peale ma Lurichilt ei saanud, kuid Peterburis, kus ma elan, kuulati mind nüüd hiljuti, märtsi kuu esimeste päevade sees, sealse kohtuuurija poolt üle.»*

1912. a. 18. juunil oli Georg Lurichi süüdistus politseimeistri vastu neljandat korda Tallinna 4. jaoskonna rahukohtuniku juures arutusel. Kohtunik V. Deesen otsustas politseimeistri Tsitserošini Lurichi au haavamise pärast neljaks päevaks sõjaväearesti mõista! Kuid ka Lurichile mõisteti karistus. Seda tegi sama rahukohus varem, mõistes Lurichile politseimeistri laimamise pärast 10 päeva aresti.

---

* «Päevaleht» 1912, nr. 65.

Mõne aja pärast kaotas varguslugu ...kuutsuse. On siiski tõenäoline, et ...saaripolitsei varastas Georg Lurichi ...kuldvöö, kuldkarika ja 90 auraha. Hiljem saadi andmeid, et sellesse vargusloosse oli segatud ka salapolitsei agent Juhan Soomann, kes müünud aurahad ...aastate pärast kullassepp Otsale. Ent ...iget otsa sellele loole ei saadudki.
...uigi protsess käis kohtust kohtusse ja ...estis kaks aastat, ei olnud Georg Lu...ich ...e kordagi kohtus. Ta maadles sel ...al mitmel pool, ka välismaal. Ja ...aristus jäi tal kandmata.
...ärast vargusega lõppenud maadlus...õistlusi Tallinnas sõitis Lurich Riiga. ...911. aasta algul algasid seal suured ...ahvusvahelised maadlusvõistlused. ...eed kestsid kevadeni. Lurich võitis ...ille kõik oma vastased, nende hulgas ...a Viktor Solovjovi, ja tuli esikohale. ...iast sõitis Lurich Odessasse, kus juba ...berg-ees maadles. Odessas korraldati ...a maadlejate kehailu võistlus. Lurich ...nnistati 182 häälega muskulatuurilt ...usaimaks atleediks. Odessast sõitis Lu...ch koos Abergiga Peterburi. Seal ...õistles ta Abergi ja paljude teiste ...gevate jõumeestega. Ta võitis peale ...bergi kõiki. Aberg tuli esimeseks, Lu...ch teiseks.
...eterburist sõitsid mõlemad Helsingisse. ...al esinesid nad mõnda aega demonst...tsioonidega ning jätkasid reisi Saksa...aale. Aberg jäi Hamburgi võistlema, ...rich aga sõitis Belgiasse. Siin võist...s ta kahes linnas ja võitis esikoha ...lemal turniiril.
...nuaris 1912 sõitis Lurich Kölni, et ...a kätt ravida, mille ta Brüsselis oli ...gevasti vigastanud. Pärast üle kuu ...kestnud käetohterdamist tuli ta kor...s Riiga, kus võistles mõned päevad.

Tundes uuesti käevalusid, läks ta taas Saksamaale, et tervis lõplikult korda saada. Juulikuuks oli asi niikaugel, et ta sõitis täis jõudu ja otsustavust Hamburgi — seal algasid maailmameistrivõistlused. Need lõppesid 30. augustil Lurichi ülivõimsa esikohaga. Preemiaks sai ta 15 000 marka.
1912. aasta sügisel teatas Lurich Tallinna «Päevalehele», et ta valmistub Saksamaalt Ameerikasse sõiduks, kuulsate ameerika jõumeestega rammu katsuma.
Detsembri algul 1912 alustaski Lurich reisi Ameerikasse. Sellest kirjutas ta ka kodumaale.
«Minu reis Bremenhavenist New-Yorki vältas 12 päeva. «Nun adieu, du mein lieb Heimatland» mängis laevamuusika, kui «Friedrich Suur» sadamasillalt minema sõitis. Ka minul oma tugevate närvidega kippus pisar silma, kui Euroopa rand maha jäi. See oli tormine reis. 5 päeva oli suur torm ja 2 päeva päris orkaan. Laev ähkis ja kiikus nagu pilbas, kuigi ta 170 meetrit pikk on, see on — 15 sülda pikem kui Oleviste torn. Mina pidasin hästi reisi välja, haigeks ei jäänud, kuigi ennast öösel hoolega kinni pidin hoidma, et mitte voodist välja kukkuda. Tormi pärast jäime kaks päeva kauemaks merele kui õigus oli. Meid oli laeva peal 260 reisijat esimestes klassides ja 1300 vahelae-klassis, peale selle 2 1/2 sada laevameest.
Laeva peal mängis tihti muusika. Kord kuulen, kuidas nad «Minge üles mägedele» mängivad. Kohe läksin küsima, kes neile selle tüki on õpetanud. Noodi pealkiri oli «Im Reiche der Muse» (see oli üks potpourri tükk) ja meie ilus Eesti laul kandis nime «Marsh v. Helm». Sellest tuli muidugi mõista, et see mitte Eesti tükk ei pidanud olema, vaid Helmi komponeeritud. Mul tuli viha peale ja ma seletasin reisijatele ja muusikantidele, et see Eesti laul on. Aga mitte üksnes Eesti laulu ei tee nad sakslaseks, vaid inimesi samuti. Saadan teile 2 saksa ajalehte, üks teeb mind saksalaseks, teine venelaseks. Võib-olla, tuleb veel mõni leht, kes ütleb, et päris ameeriklane olen. Mina aga püüdsin neile selgeks teha, et ka väikse Eesti rahva hulgas mehi võib olla.
Meie laeva peal sõitsid kõiksugu «kuulsused»: professorid, õhusõitjad, loodusuurijad, konsulid jne. Mina ei olnud neile mitte rääkinud, kes mina olen. Keegi professor oli nagu padaäss uhke oma keeletarkuse peale, sest tema rääkis 8 keelt. Kui aga välja tuli, et mina 12 keelt oskan ja veel mitte professor ei ole, siis langes see professor palju oma krediidist. Siis hakkasid mõistatama, kes mina võiksin olla. Arvasid mind esmalt katoliku preestriks, sest et mul habet ei olnud, siis ooperilauljaks, poksijaks jne., aga pärast said mu nime teada. Kui neile ütlesin, et rahvuse poolest eestlane olen, ei teadnud keegi, mis sulukas see on. Ka kuulus professor jäi oma tarkuses kogelema. Islandi saart, seda nad teadvat, aga «Estland» — sellest pole aimu.
Sõja pärast vaidlesime iga päev sakslaste, juutide ja austrialastega, kes türklaste eest seisid. Inglased, ameeriklased, prantslased ja tšehhid olid minuga ühes Balkani liidumeeste poolt ja kui oleks meie vaidluse peale lahing tulnud, oleksime meie vist ka võitnud.
«Friedrich der Grosse» on kahe propelleri ehk kruviga laev. Oma 3500 merepenikoorma pikkuse tee peal Bremenhavenist New-Yorki käis kumbki kruvi umbes 1 1/4 miljonit korda ringi. Laev tarvitas päeva kohta 120 — 130 tonni kivisüsi.
New-Yorgis on mitu maja, mis oma 60 korda kõrged on; uulitsatel on nii suur liikumine, et vahest 5 minutit ootama pidin, enne kui üle uulitsa pääsesin, olgugi, et siin peale maapealsete teede veel maa all ja õhus teed on. Maa-aluseid teesid on kahte kihti. Esimese maa-aluse tee all, paar sülda sügavamal, käib teine tee ja liiguvad ise rongid. Ülevalt käib ka oma elektritramvai kõrge tee. Igal tramvai rongil on 6—7 vagunit; mitte ainult 2 nagu Peterburis. Peale kõigi sõidavad veel voorimehed ja automobiilid. Viimased sõidavad suure kiirusega. Automobiilide all saab igapäev inimesi surma. Ameeriklased ise ütlevad poolpilkavalt: «Balkani sõda* on väga jälk asi, sest tema nõuab peaaegu niisama palju ohvreid, kui meie tramvaid ja automobiilid.»
Chicago ja Tallinna aja vahe on 7 1/2 tundi. Nüüd tahan kaks nädalat Ameerika võitlust õppida ja siis — hakkan peale. Siis saab näha, kes üle käib, kas Rakvere mees Väike-Maarjast või mehed New-Yorgist, Chicagost, Bostonist ja San-Franciscost. Mul saab siin üheks tugevamaks vastaseks dr. Roller olema, kes Zbyszko-Cyganiewicziga ja Hackenschmidtiga 2 tundi võitles. Mõlemaga jäi võitlus pooleli. Oleksin väga rahul, kui ma ka võidu viigi peale viiksin, sest kahe nädala jooksul ei saa ma Ameerika võitlusviisi nii hästi ära õppida, kui teised seda 10 aasta jooksul

* Samal ajal, 1912.—1913. aastal, olid Balkani riigid Kreeka, Montenegro ja Bulgaaria türklastega sõjajalal.

teinud on. Aga kui peaksin kaotama, siis peab see ka mees olema, kes mind viskab. Ma ei võitle mitte enese pärast, sest nõnda palju on mul juba ammugi, et ma võidelda ei pruugi. Mis mind siia tõi, oli sport. Ma võitlen siin kui maailma väiksema, Eesti rahva esimaadleja suurte rahvaste esimaadlejate vastu ja loodan, et ma eestlastele häbi ei saa tegema, sest üle 3000 võidu olen ma juba 15 aasta sees võitnud. Mul tuleb nüüd Ameerikas võidelda 50 mitmesuguse rahvuse, ka metsikute neegrite ja indiaanlaste kõige tugevamate meestega, kes igaüks omal maal esimene on.

Ameerika võitluses oleks Abergil siin rohkem lootusi kui minul, sest siinne võitlus nõuab enam hoolimata pealeaimist. Ma ei taha teisel konti murda ega enesel murda lasta, sest 4 korda olen juba enesel kondi murdnud. Peale selle on Abergil tugevad ja sitked kondid, hea vastupidamine ja ettevaatlik võitlusviis, minul aga äge võitlusviis, sest Ameerika võitluses kardetav on. Tõsi, tõsi, tõsi, Aberg ka, aga tehnikat on minul rohkem.

Palun teie lehes ka üleskutse teha. Enne kui ma võitluse järele jätan, tahaksin endale ühe järeltulija välja õpetada. See mees peaks aga 7 jalga (2 m 10 sm) pikk olema ja mitte üle 33 aasta vana. Muidugi peab ta tugev olema, olgugi et mul suure jõu nõudmist ei ole, sest mis mul puudu jääb, tasub keha pikkus. Iseenesest arusaadav on, et ta ka vinsak olgu. Nimike ei tohi olla, kes nagu tühi tubakakott maha langeb. Koivad üksinda ka võita. Ta peab rahvuse poolest tingimata eestlane olema. Hea oleks, kui isik, kes selle ettepanekuga nõus on, saadab aadressid Teie lehe (Tallinna Teataja) toimetusse saadaksid, kust ma nad kätte saan. Ka keha mõõdud tulevad üles anda: rinna, kaela, reite, ülemise käsivarre, alumise käsivarre, käerandme ja kõhu mõõdud, ka raskus. Jämeduse mõõdud olgu sentimeetrites üles antud.

Suure tormi järele, millest eespool juttu tegin, on praegu veel 10 laeva kadunud. Ameerikast viib minu tee Aafrikasse, Indiasse, Jaapani ja Austraaliasse, kust teile jälle kirjutan.»*

Chicagost kirjutas Lurich:

«Olen Chicagos. Praegu on siin käimas võistlused vabamaadluses. Klassikalist maadlust Ameerikas veel ei tunta. Ameerikas on sport rahva hulgas elavaks huvipunktiks, eriti Ameerika vabamaadlus. Mitte ainult spordilehed, vaid kõik päevalehed kirjutavad suure huviga maadlusvõistlustest. Saadetakse teateid laiali maadluse ja üldse kõigi spordialade kohta igasse ilmakaarde. Euroopas ja Aasias olin mina kõige parem tehnika-maadleja igas maadlusliigis, aga siia tulles nägin ära, et peab veel palju juurde õppima. Siiani olen võitnud ainult jõuga, sest siinsed ameerika vabamaadluse maadlejad on minust osavamad.**

Ameerikas on spordivõistluste saalid mahult suured, pealtvaatajate arvuga kuni 30 000. Inglise ja Ameerika rahvad seisavad kultuuriliselt väga kõrgel tasemel teiste rahvastega võrreldes. Nad teavad, et sport on rahva tervisele kasulik. Ameeriklased annavad selleks otstarbeks välja mitmeid miljoneid.

* «Tallinna Teataja» 1913, nr. 2.

** Sel ajal sarnanes ameerika vabamaadlus praegusele nõukogude sambomaadlusele. Võis haarata kust tahes. Erandina sambost olid siin ka valuvõtted lubatud, nagu jalgade ja käte väljaväänamine.

Kahju, et ma 10 aastat varem Ameerikasse ei tulnud, siis oleksin ameerika vabamaadluses palju osavam võinud olla. Euroopas on Ameerika vabamaadlus täiesti võõras, nii nagu Ameerikas Euroopa klassikaline maadlus.»*

Juba oma lühikese Ameerikas viibimise järel võitis Lurich mitmel võistlusel oma suure jõuga kuulsaid ameerika vabamaadlejaid, sealhulgas dr. Rolleri, kes oli paremuselt teine kuulsa Gotchi järel. Lurich võitis dr. Rolleri 30 minuti jooksul 2 korda.**

Nagu Lurich oma kirjas veel märgib, on ameerika vabamaadluses seni võidukad olnud ainult ameeriklased ja poolakad (Zbyszko-Cyganiewicz võitis 1909. aastal Gotchi). Tema lootvat neid tulevikus kõiki võita.

Edasi kurdab Lurich, et tal on juhtunud neli korda jalgade ja käte vigastamist, mis end tunda andsid. Ta lisas veel, et ameerika vabamaadluse võtete tundmaõppimine ei edene eriti kiiresti, kuid tasapisi pidi seda kunsti siiski juurde tulema.

Indianapolises võisteldes sai Lurich jagu indiaanlaste kangelasest Numaist, kelle ta 19 minuti jooksul kaks korda seljatas.

Põnevusega oodati muidugi Lurichi ja Gotchi kohtumist. Gotch oli küll juba võistlemisest loobumas, kuid nähes, millist huvi Lurichi esinemised Ameerikas tekitasid, avaldas ta soovi Euroopa kangelasega jõudu proovida. Esmakordselt kohtusid nad 1913. a. Kansas Citys. Lurich ei osanud leida vastumürki Gotchi valuvõtetele ja kaotas 24 minuti jooksul kaks korda. Kuid see ei löönud veel Lurichit verest välja. Ta harjutas energiliselt, eriti seda, kuidas vältida valuvõtteid. Kui ta leidis end ameerika vabamaadluse tehnikas küllalt tugev olevat (jõudu oli tal niikuinii rohkem kui Gotchil), tegi ta Gotchile omapoolse väljakutse. Kuid ameerika vabamaadluse määrustik oli pisut rangem kui klassikalise maadluse oma Euroopas. Ameerika vabamaadluse määrustik nägi ette, et Ameerika meistri ehk maailmameistri (Gotch see oligi) väljakutsuja pidi enne võitma vastavalt nimestikule sellest allpool olevaid meistreid, ja igaüht vähemalt 2 korda kahel võistlusel. Pealegi seljavõiduga, sest nende määrustikus ei olnud punktivõitu.

Muidugi teadis Lurich, et kaks meest — dr. Roller ja poolakas Zbyszko — olid nii füüsiliselt kui ka tehniliselt haruldaselt tugevad, eriti viimane, kes oli juba kord (1909. a.), ehkki mitteametlikus matšis, Gotchi võitnud. Muide, väljakutseid mitteametlikeks matšideks võttis Gotch hea raha eest sageli vastu. Temaga oli maadelnud ka Hackenschmidt ja kaotanud. Samuti käis halvasti Poddubnõi käsi, kelle Gotch 1911. a. peetud mitteametlikus matšis kaks korda selili pani.* Nii oli Lurich järjekordne «ohver» Euroopast. Ent «ohvriks» ta ei jäänud. Visadus ja jonn ajasid Lurichit takka, ja ta sai oma tahtmise.

Esimese tõkke teel tiitlimatšile Gotchiga — dr. Rolleri — alistas ta ladusalt. Enne kui ta Zbyszkoga kokku läks, pidi ta seljatama veel itaallase Casoli. Ka selle tõkke ületas Lurich edukalt.

* «Tallinna Teataja» 1913, nr. 128.

** Võistlusmäärused olid umbes samad, mis Vana-Kreekas. Maadleja pidi vastast kaks korda selili panema. Kui kumbki teist selili ei saanud, jäi võistlus viiki.

* «Athletik» 1911, nr. 52, Frankfurt a. M.

Siis tuli järg poolaka kätte. Need kujunesid metsikuiks matšideks. Esimesel kohtumisel said mõlemad raskeid kehalisi vigastusi ja see jäi pooleli. Järgnes uus. Poola hiiglane oli juba kolm aastat ameerika vabamaadlust harjutanud ja ihkas ise tiitlimatši Gotchiga. Talle ennustatigi häid šansse. Ometi tõusis troonile jõumees Eestist. Lurich rassis otsustavas võistluses Zbyszko kallal sellise entusiasmiga, et poolakas tunnise maadluse järel väsimusest kokku kukkumas oli. Lurichi võit oli veenev, ta vajutas minestuse äärel vaaruva Zbyszko nagu suhkrukoti matile. Tee tiitlimatšiks oli vaba.

Ameerika ajakirjandus reklaamis hoole a hooga eelseisvat suurkohtumist: Euroopa kontra Ameerika!», «Georg urich kontra Frank Gotch!», «Venebaa esimaadleja võitmatu ameeriklase astas!».

eklaam ja kõmu kestsid kaua, suuratš aga kõigest 48 minutit. Lurichi õimsad käed ja võtete tulevärk käisid neerika kuulsuse jõust ja oskusest — Gotch leidis end 48 minuti jookl kaks korda õlgadel olevat, meie adlussangar oli võitnud ka Ameerika adluskuninga!*

neerikas viibides külastas Lurich koos ergiga, kes samuti oli üle ookeani inud, sageli ka sealseid eestlasi, ades neis suurt huvi raskejõustiku u. Nende hulgast kerkis mitugi vat maadlejat ja tõstjat, nagu rg Suubi, Kold, Rehe, Laanberg, ak jt. Asutati isegi oma spordiselts ichi ja Abergi Jõustikuklubi».

chi edu Ameerikas tekitas tema des rivaalides kadedust. Juba enne Ameerikasse minekut kurtis Lurich mitmel korral, et ajalehtedes kirjutatavat sageli tema võitude asemel hoopis kaotustest. Muidugi avaldasid ka Eesti ajalehed tihtipeale taolisi valesõnumeid, ilma et oleksid nende tõepärasust kontrollinud.

Aastail 1926 ja 1936 kirjutati «Eesti Spordilehes» G. Lurichist tema 50. ja 60. sünniaastapäeva puhul pikki ja ülistavaid artikleid. Rõhutanud tema suuri teeneid ja saavutusi raskejõustikus, toodi ära ka loba. Nii ilmusid nimetatud väljaannetes artiklid «Lurichi võitudest» (1926, nr. 15) ja «Lurichi sünnist 60 aastat» (1936, nr. 4), milledes öeldakse:

«1912. aastal võidab Praha üliõpilane Karl Pospischel Lurichi. See noormees on üldse võitnud Lurichit kaks korda; esimesel korral 1 tunni 5 min. ja teisel korral 12 minutiga.»

Ja edasi: «Lõpuks sai Gotch Lurichi kinni varvasvõttega ja käänas ta 18,10 minutiga selili. Teine võit järgnes Gotchil kiiremalt — 5,35 minutiga. Nii jäi Gotch ameerika vabamaadluses Lurichist paremaks.»

Teises artiklis öeldakse: «Karl Pospischelile on Lurich kaotanud oma elus kõige kiiremalt — kord 12 minutiga.»

Pospišil maadles 1910. aastal Tallinna turniiril ja kaotas Lurichile. 1912. aastal aga polnud Pospišil enam mingi üliõpilane, vaid juba aastaid elukutseline maadleja ning Lurichile korduvalt kaotanud. Mis puutub Gotchi, siis teame juba eestpoolt, kuidas olid lood Ameerikas.

Kui Lurich Ameerikas võistles, teatati Saksa ajalehes «Wochenschrift», et Moraavia meistermaadleja Gustav Frišenský olevat Viinis saanud suure edu saatiseks, heites pärast tund aega kestnud maadlust Georg Lurichi matile.* See teade toodi ära ka eesti ajalehtedes, mida G. Lurich õiendab «Tallinna Teatajas» nr. 129, 1914. a.

«Kogemata sain Teie lehe möödaläinud aasta numbri kätte, kus seisis, et Zbyszko ja Frištenský olla mind ära võitnud. Saadan Teile tõenduseks Austria lehe, et lugu just ümberpöördud oli. Mina viskasin möödaläinud suvel Frištenský 5 korda, Eberle 2 korda ja Zbyszko 2 korda Budapestis ja Bukarestis. G. Lurich.»

Niisuguste valeteadete põhjuseks oli vahel ka see, et paljud maadlejad maskeerisid end suurema tõmbejõu saavutamiseks Lurichi nimega. Nii tekkis rida vale-Luricheid. Eestlastest esinesid näiteks Lurichi nime all J. Kentel, K. Kõrve, J. Nõmm jt. Oma suurepärase muskulatuuri tõttu oli neil kerge esineda Lurichina. Nii loeme ajakirjast «Herkules»: «Jekaterinburgi linna ilmusid jälle inimesed peaaegu sülla laiuste õlgadega ja «uurdega kuklal». Need on Mosin, Miil, Kentel (Lurich II) ja teised. Publikule meeldivad nad, eriti aga kergekaallased, oma piruettidega. Lemmikuks on K e n t e l (Lurich II).»**

Nii tuli Georg Lurichi nimele kaotusi, millest ta ise polnud undki näinud. Balti ajalehed, nende hulgas ka Eesti omad, kirjutasid sellest kui sensatsioonist.

On kindel, et Lurichi nimi oli Euroopas tuntud. Kuivõrd kõrgelt hinnati tema võimeid maadlusmatil, sellest annab tunnistust tõsiasi, et Venemaal ja välisriikides esines vahel korraga kümme Lurichit. Iga maadlusvõistluste korraldaja, kes tahtis, et ta ettevõte end majanduslikult tasuks, pani areenile mõne järeltehtud Lurichi.

Ameerikas peeti meie kangelasi Georg Lurichit ja Aleksander Abergi hoopis võõrastesse rahvustesse kuuluvaiks. 1914. aastal kirjutati Ameerikas saksakeelsetes ajalehtedes «New-Yorker» ja «Staats Zeitung», et Georg Lurich ja Aleksander Aberg on sakslased, suurem hulk ingliskeelseid ajakirju-lehti pidasid neid aga soomlasteks.* Loogiliselt võttes oli see üsna loomulik, sest Eestimaad ei tundnud-teadnud seal küll keegi, peale väljarännanud baltlaste. Vahest ka põhjamaalastel-väljarändurite oli selge, kust mehed Lurich ja Aberg olid, kui nad nendega jutule pääsesid.

Koos Abergi ja Tigasega sõitis Lurich Ameerikast 1917. a. kevadel läbi Jaapani Venemaale tagasi. Ta peatus Petrogradis, kus toimusid mitmed maadlusturniirid. Suve lõpul jõudis Lurich Tallinna. Siin esines ta «Kalevi» aias. Hiljem rändas ringi veel mõnes Eesti linnas. Sügisel toimusid Tallinna kinoteatris «Rekord» suured maadlusvõistlused. Neist võtsid osa ka Lurich ja Aberg. Ent võistlusi lõpetada ei saadud — Saksa okupatsiooniväed lähenesid Tallinnale. 23. veebruaril 1918 jätsid maadlejad võistlemise sinnapaika ja lahkusid Tallinnast, enamasti Petrogradi. Ka Lurich ja Aberg.

Eesti spordimees Anton Ohaka jutustas neist viimastest võistlustest ning maadlejate ärasõidust järgmist: «1917. a. hilissügisel Tallinnas korraldatud rah-

«Tallinna Teataja» 1913, nr. 124.

* «Tallinna Teataja» 1913, nr. 158.
** Vt. «Päevaleht» 1914, nr. 21.

* Vt. «Päevaleht» 1914, nr. 21.

vusvahelistel maadlusvõistlustel starti-
id Lurichi ja Abergi kõrval tolle aja
intud mehed Järvinen, Tuomisto, Rasso
a mitmed teised.
Huvitav võistlus oli Lurichi ja hiiglase
Varjagi (Siltala) vahel. Lurich heitis
murepärase käsivarrevõttega (*tour de
ras*) oma vastast ja võitis. Varjag tõu-
s matilt ja hakkas võitjat möirates
aga ajama. Talle oli Lurichi sellisest
ottest seliliminek nii ootamatu ja nii
keeriv, et ta kaotas enesevalitsemise.
ttis aega, enne kui ta rahunes. Nüüd
a küsimus — kumb oli neil võistlus-
l parem, kas Lurich või Aberg? Teh-
ka poolest ja oma ettevõtlikkuses
htlemata Lurich, kellel õnnestusid
iksugu vigurid ja piruetid. Ka üldiselt
eldivuselt. Aberg ei hoolinud sellest,
a tal vastaseks oli, eestlane või muu-
e. Temal maksis võit kõik. Selle-
rast on ka Jaan Jaago oma mälestus-
tema peale kaunis tige.
nealusel Tallinna turniiril oli Lurich
nitud Soome suurmaadleja Tuomis-
a maadlema üle tumi, enne kui ta
a vastase õlgadele sai. «Maadle sina
und,» ütles Lurich seejärel Abergile.
lmkümmend minutit ja ei silmapil-
i rohkem,» sõnas Aberg uhkelt vas-
ks. Ja nõnda see sündiski — vaevalt
Abergi ja Tuomisto matš pärast teist
aega jätkuda, kui Tuomisto end
i leidis. Olgu aga siiski tähendatud,
urich oli sel ajal juba vananemas,
peenemaks jäänud, kõhukegi kas-
s. Aberg oli aga siis täies õitsvas
s.
lused Tallinnas kestsid kuni saks-
Eestimaale tulekuni. Teade oku-
onivägede lähenemisest muutis
hi äärmiselt närviliseks. Ärevus
diselt suur. Otsustasime Tallinnast
soodsal momendil lahkuda. Leidsime
selle 23. veebruari õhtupoolikul. Korja-
sime «Hotel du Nord'is», kus Lurich
elas, kibekiirelt oma pagasi kokku ja
ruttasime neljakesi — Lurich, Aberg,
Rasso ja mina — Balti jaama. See oli
rahvast tulvil, vagunid täiskiilutud. Lõ-
puks leidsime ühes kaubavagunis kohad.
Ent minutitest said tunnid, rong aga
seisis endiselt. Olime juba arvamisel,
et okupandid on raudtee kusagil ära
lõiganud. Siis, ligi 6-tunnise ootamise
järel alustas raudruun siiski liiku-
mist.
Sõit läks kuni Gatšinani eriliste vahe-
juhtumisteta. Seal tuli paaritunnine
peatus. Käisin rongi läbi ja leidsin teise
klassi vagunis paremad kohad. Algas
ülekolimine, mis tõi kaasa ka äpar-
duse — Lurichi kohvri lukk oli lahti
läinud ja terve tema kirjatööde kogu
valgus põrandale laiali, sealhulgas käsi-
kirjad maadluse tehnika ja harjutuste
kohta. Osa materjalist leidsime üles,
osa jäigi kadunuks. Ühtekokku kes-
tis sõit Petrogradi ligi paarkümmend
tundi!
Petrogradis oli sel ajal ka Ciniselli tsir-
kus, kus leidis aset suur elukutseliste
maadlusturniir ehk tšempionaat, nagu
tookord neid turniire kutsuti. Et söögi-
olud kippusid iga päevaga viletsamaks
jääma, otsustasin kodumaale tagasi
tulla. Minu kaaslased jäid aga Petro-
gradi võistlema.»*
Sellest turniirist, mis lõppes alles juuli
teisel poolel 1918, andis Petrogradi aja-
kiri «Борец-атлет» oma vastutava toi-
metaja M. A. Jakovlevi sulest järgmise
ülevaate-kokkuvõtte: «Tšempionaat väl-
tas 78 päeva ja kohad olid igal õhtul

* «Eesti Spordileht» 1926, nr. 15.

välja müüdud. Esikoha võitis A. Aberg,
teist kohta jagasid J. Tšehhovski ja
Valge Mask. Keskkaalus I. koht — Kap-
lur ja 2. koht Viidemann. G. Lurich
(väljaspool tšempionaati) sai esimese
auhinna maadlustehnika eest. Mustale
Maskile anti teine auhind. Kogu tšem-
pionaadi jooksul oli palju huvitavaid
võistlusi, kuid parimateks olid vastu-
vaidlematult kohtumised Lurich-Tšeh-
hovski, Aberg-Must Mask ja Lurich-
Must Mask. Võib julgesti öelda,
et Petrogradis pole niisugust ilu-
sat ja kõrgeklassilist maadlust enam
ammu nähtud. Mõni päev enne tšem-
pionaadi lõppu toimus kehailu võistlus.
Osavõtjate seas oli palju ilusaid kuju-
sid, kuid ükski ei paistnud eriti silma
ja muidugi sai Lurich õigusega esimese
auhinna. Niipea kui vana maadleja-
artist maneeži astus ja mõningaid oma
patenteeritud poose demonstreeris,
nägid kõik jälle endist eestlaste juma-
lat, olgugi et ta muskulatuur nüüd
vähem reljeefne oli kui varem. Kuid
tema kehaehituse ideaalne joon ja oskus
seda kõige paremast küljest näidata,
asetavad Lurichi selles suhtes konku-
reerimatult esikohale.»*
Maadlusveteran Aleksander Süld, kes
samuti Petrogradi turniiril maadles,
jutustas toreda loo, mis ühel päeval seal
juhtunud. «Kord tuli Lurich tsirku-
sesse, ajaleht näpu vahel, nägu nalja
täis ja küsis maadlejatelt: «Vaadake,
mehed, kas ma olen siin või ei?» Mõt-
lesime, et Lurich tahab mingit nalja
teha, sest ta oli suur vembumees. Vas-
tasime, et oled küll siin. Lurich: «Vaa-
dake ikka õieti!» Meie: «Mida siin vaa-
data, sa oled ju siin!»
Siis lõi Lurich ajalehe lahti ja näitas
üht artiklit, kus oli kirjutatud, et Georg
Lurich maadleb praegu suure eduga
Feodossias. «Noh, nägite! Kumb on nüüd
siin, kas mina või minu vaim, sest kahes
kohas ma korraga maadelda ei saa!»
ütles Lurich.
Muidugi tekitas see juhtum meile kõi-
gile palju nalja. Lurich ja paljud teised
maadlejad aga teadsid, et juba varemgi
oli esinenud vale-luricheid. «Las esine-
vad, kuid on halb, kui nad kaotavad,
siis kannatab minu nimi selle all. Kui
nad aga võidavad, pole asi nii hull!»
sõnas Georg tookord ja pistis lehe pint-
sakutasku.
Mõni kuu hiljem, Lõuna-Venemaal olles,
kuulsin, et «Feodossia-Lurich» oli olnud
keegi eestlane nimega Kõrve, kes sün-
dinud Võrumaal ja hiljem Narvas ela-
nud. Kõrve olnud hästi väljaarenenud
muskulatuuriga ja Lurichiga üldiselt
sarnane. Seekord oli ta Feodossias edu-
kalt esinenud ja teinud au õige Lurichi
nimele — ta võitnud sealse tšempio-
naadi.»
Suve lõpul lahkusid Lurich ja Aberg
Petrogradist ning asusid algul Põhja-,
seejärel Ida-Kaukaasiasse. Seal puhkes
aga tüüfus, võttes üha laialdasema ula-
tuse. Aberg kirjutas Riia spordiseltsi
«Aberg» asutajale ja kauaaegsele esi-
mehele J. Vakermannile, keda ta teadis
tol ajal Kaukaasias Salme külas elavat:
«Oleme Lurichiga hädaohus ja võime ka
haigusest tabatud saada. Kuidas on elu
Salme külas?» Õnnetuseks oli J. Vaker-
mann sel ajal Suhhumis ega saanud
kirja kohe kätte. Kui ta mõne nädala
pärast Salme külla tuli ja Lurichile ning
Abergile kutse sinna tulla saatis, olid

* «Борец-атлет». Петроград 1918, nr. 3.

need juba Jekaterinodari (nüüd Krasnodar) reisinud. Sealgi jälitas neid tüüfus ja nad sõitsid Armaviri (detsembris 1919). Mõlemad jõumehed võtsid osa kohalikus tsirkuses korraldatud maadlusvõistlustest ja olid kõige parema tervise juures.

Jaanuaris 1920 olid Armaviris soojad ilmad. See soodustas taudi levikut. Inimesi suri iga päev kohutavalt palju. Arstiabi saamine oli sõja tõttu raskendatud, haiglad kuulusid sõjaväe käsu-

. 1920. aasta sügisel avaldati Eesti ajahtedes lühike teade, et eesti kuulsad jõumehed Georg Lurich ja Aleksander berg on surnud Kaukaasias Armaviri nnas tüüfusesse — G. Lurich 22. jaaril ja A. Aberg 15. veebruaril 1920. iisuguse allika kaudu sõnum ajalehte ttus, see on jäänud tänaseni saladuks.

esoleva raamatu autori õnnestus Luhi ja Abergi haiguse ja surma kohta semaid teateid hankida. Esimene inine, kelle kaudu sattusin meie jõueste jälgedele, oli Tallinna «Dünamo» iskondlik poksitreener Vello Aegmäe, rääkis mulle 1954. aastal, et ta oli binud Armaviris ja selle läheduses vas Livonia külas oma onu juures. rd jalutanud ta ajaviiteks Armaviri sa surnuaial, kus märganud üht aplaati Georg Lurichi ja Aleksander rgi nimede, sünni- ja surmakuuvadega. Ta arvas mäletavat, et Lu- ja Abergi surmapäevade vahe oli lühike, vast mõni päev, kuid seda mäletanud, kumb neist enne

kasin Vello Aegmäe jutu vastu ikka em huvi tundma ja niite otsima, leksid mind mõne 1920. aastal Armaviris elanud inimesega kokku viinud. Mõnekuulise otsimise järel oligi ots käes. Päris juhuslikult kohtasin tolle aja Armaviri elanikke, abielupaar Voldemar ja Johanna Tikkast, kes tõid asjasse palju selgust.

Nimetatud abielupaar elas Armaviris just selle võõrastemaja vastas, kus Lurich ja Aberg peatusid. Johanna Tikkas teenis müüjana toiduainetepoes ja nägi meie jõumehi peaaegu iga päev. Ta olevat tihtipeale käinud võõrastemajas jõumeeste toas tühjade limonaadipudelite järel. Kui ta juba kuu aega polnud neid poes näinud, pärinud ta võõrastemajast järele ja saanud teada, et mõlemad olid tüüfusse haigestunud. «Ühel hommikupoolel oli mul tarvis kokku saada jõumehi teenindava tüdrukuga, kellega elasin ühes majas, et teda veidiks ajaks enda eest kauplusse müüma paluda,» kõneles Johanna Tikkas. «Otsisin võõrastemajast tüdrukut. Leidsin ta lõpuks ja kuulsin tüdrukult ehmatamapanevat — «Küll see tüüfusehaigus on ikka kole. Isegi jõumehed surevad sellesse ära!» Küsisin: «Missugused jõumehed on siis ära surnud?» Ta vastas: «Need kaks, kes elasid meie võõrastemajas, surid ära ja on juba maetud!» Seda kuuldes tõrelesin tüdrukuga, et miks ta sellest mulle varem ei rääkinud, sest jõumehed olid minu kaasmaalased — eestlased. Tüdruk kehitas õlgu ja ütles: «Kust mina seda teadsin!»

«Kuidas nad siis surid?»

Tüdruk ütles: «Nad olid juba paranemas. Käskisid endale liha tuua ja ma tõingi neile vaagnatäie kotlette. Nad sõid need ära ja teisel hommikul oli üks mees juba surnud, hiljem suri ka teine. Peremees teatas tsirkusesse ja tsirkuse jõumehed viisid surnud meilt ära ja matsid maha.»

Voldemar ja Johanna Tikkas olid käinud kaks korda Lurichi ja Abergi haual: esimene kord kaks kuud pärast nende surma, teine kord enne opteerumist Eestisse 1921. aastal. Nende ühine haud oli surnuaia väravast sissepoole umbes 15 meetrit vastu laia teed kolmandas reas maantee poolt. Praegu asub hauaplats asfalditehase territooriumil, tehase kontorihoone ees.

Riia endise spordiseltsi «Aberg» asutaja ja kauaaegne esimees J. Vakermann rääkis meie jõumeestest: «See oli 1921. aastal, kui opteerusin Suhhumist Eestisse. Teel peatus meie ešelon Armaviris 4 nädalat, nii et linnaga tutvumiseks oli külluses aega. Seal kohtasingi üht eesti vanemapõlve jõumeest Jüri Kanepit, kes tol ajal Armaviris tsirkust pidas. Jüri Kanep rääkiski mulle kurva sõnumi, et G. Lurichit ja A. Abergi ei ole enam — nad on surnud ja tema matis nad maha. Hotellist oli talle jõumeeste surmast teatatud. Käisin ka koos Jüri Kanepiga Lurichi ja Abergi ühishaual.»

Tikkased kirjutasid 1961. aastal oma heale tuttavale ja vanale Armaviri elanikule Joosep Koidule, paludes teda püüda selgitada, kas peaks leiduma Armaviri arhiivis Lurichi ja Abergi surma ja matuste kohta teateid. Joosep Koidul õnnestuski pika uurimise järel andmed leida: Georg Lurich suri 9. jaanuaril 1920. aastal kell 9 õhtul ja maeti 11. jaanuaril, Aleksander Aberg 2. veebruaril 1920. aastal kell 8 hommikul (vkj.). Kes aga registreeris mõlema jõumehe surma, pole kahjuks teada.

Huvitav on veel see, et ka Kõrve-Lurich suri 1919. aasta lõpul Armaviris tüüfusse ja on maetud sealses surnuaias. Velise mees Aleksander Topas, kes oli sõdurina juba 1918. aastal Armaviri sattunud, jutustas: «1919. aastal esines Armaviri tsirkuses keegi Lurich II nimeline maadleja, kes suri aasta lõpus tüüfusse. Võtsin tema matustest osa. Pärast matust läks mul korda osta pool toopi veini, et seda ühe eesti jõumehe matuste pidamiseks ära juua.»

G. LURICHI ARTIKLEID RASKEJÕUSTIKUST

*Veidi tõstmisest ja maadlusest ja viimastest Viini raskejõustikuvõistlustest.**

«Illustrierte Deutsche Athleten-Zeitung'is» on härra Rueffi, markii Monticelli ja teiste sulest rebimisest, tõukamisest ja surumisest mitmeidki kirjutisi ilmunud. Kõik nad rõhutavad, et vastavaid harjutusi võib ainult siis täisväärtuslikeks pidada, kui nende sooritamisel on kehahoid laitmatu. Neid lugedes tekkis kohe tahtmine asja teisest küljest valgustada, siiski jäi see tegemata, sest olen Teid, austatud härra, oma arvukate kirjadega niigi koormanud. Kui härra Andruškevitš Tallinnast minust ette jõudes «Illustrierte Deutsche Athleten-Zeitung'is» mitmesuguste atleetiliste harjutuste kohta selgelt ja asjatundlikult oma arvamust avaldas, mõtlesin rahuldunult, et härra Andruškevitš on tõe jalule seada suutnud. Kah-

* Georg Lurichi kiri tõstetehnika kohta, mis ilmus 1898. aastal «Illustrierte Deutsche Athleten-Zeitung'is» nr. 298 Münchenis. Selle koopia sain ajakirja «Illustrierte Zeitschrift für Schwerathletik» väljaandjalt Werner Artmannilt Karlsruhest 1958. aastal.

juks oli lootus ennatlik, sest nr. 294 leheküljel 2 püüab härra Hammel Kölnist selgeks teha, et 1) tõstmine väljastega, keha väljapainutamisega jne. ei olevat reaalne ja 2) et Habacht* -tõstmine olevat atleedi võimete aspektist enööduandvaim. Tahan veel kord üldtuntud tõsiasja rõhutada, et iga atleetiline harjutus võib teostuselt kahesugune olla. Seda võib sooritada a) kas range sõjaväelise kehahoiakuga (Habachtsenéis) või b) tahtele alistuva kehahoiaku ja liigutustega koos kõikmõeldate tehniliste võtete kasutamisega. Vahepealseid teostusviise pole. Ka pole põhjustikus määranguid, mis viitaksid selle, et teise teostusliiki (s. t. tahtele alistuvale vabale) kuuluvaid saavutusi peda kõrgemalt tsenseeritakse, mida vähem kasutatakse tehnilisi võtteid. Rekordi väärtust ei otsustata mitte selle soorituse järgi (sest meil pole siin tegelikult Habacht-sooritusega), vaid üksnes atleelte hulga järgi, millega ta teostakse.

Nüüd lubaks ülalnimetatud kinnitada, et Hackenschmidt lõi Lutzi maailmarekordi ühe käega rebimises? Kindlasti ei! Sest ei Hackenschmidt ega Lutz ole püstitanud oma rekordeid rebimises Habacht-seisangus. Nende kahe rekordi võrdlemisviisis pole seepärast mingisugust erinevust (sest need on loodud peaaegu, olgugi erinevate kehaliigutustega), välja arvatud naelte hulk. See, et härra Lutz saavutas oma rekordi vähemalt vähese allalibisemisega» («väikese» mõistet atleetikas ei eksisteeri, vaid aga tehakse vahet «allalibisemise» ja «allalibisemisega» vahel), härra Hackenschmidt aga tarvitas rebimisel

*Saksa keeles tähendab valvel olekut, siin on sõjaväeline kehahoiak, valvelseis.

järelenihkumist, peaks olema spordimehele ükspuha. Tõsiasi on ju see, et mõlemad härrad saavutasid oma rekordid reaalselt ja nimelt absoluutses kehahoiakus (selle all mõistan ma allalibisemist ja järelnihkumist), s. t. neile kõige mugavamalt tunduvas teostusviisis. Niisiis saavutas Hackenschmidt 89,5 kg (Peterburis) ja Lutz 85 kg samades harjutustes. Endastmõistetavalt ületas Hackenschmidt Lutzi maailmarekordi nelja- ja poole kilogrammiga! Kui aga rebimises tahetakse vahet teha, nagu nr. 294 4. leheküljel kirjutatakse, satutakse varsti väärale teele. Oletame, et härra Lutz rebis 85 kg seisust ilma allahüppeta, «ainult vähese allalibisemisega», teine atleet rebis 84 kg, niisiis 1 kg võrra vähem «vaevalt märgatava allalibisemisega» (kas võib siin ära tähendada piiri «palju» ja «vähe» vahel), kolmas atleet rebib needsamad 85 kg ilma igasuguse allalibisemiseta, nihkub aga selle eest «veidikene seisust ära», neljas sooritab sedasama, ilma seisust ära minemata, lubades selle asemel aga «üht teatavat allahüpet», viies hülgab kõik need tehnilised kergendusmeetodid ja lubab endale ainult «kerget» külje poole paindumist, kuues kasutab «tagasipidipaindumist» ja seitsmes «järelsurumist». Kes teeb siis kindlaks, kas allalibisemine on vähem soodne kui seisust lahkumine, küljele paindumine, allahüppamine, põlvili minek, tagasipidi paindumine, väljaaste tegemine, järelsurumine jne? Tõenäoliselt küll mitte keegi! Nüüd küsin endalt, kes neist nimetatud seitsmest atleedist sooritas tõste kõige paremini? Vastus oleks: kõik nad tõstsid ühtmoodi hästi, kasutades igaüks oma keha konstruktsioonile kõige sobivamat võtet, sest need on ju individuaalse iseloomuga. Sellega on seletatav ka see, et härra Türkil ja Lutsil pole vaja kasutada ei küljele ega tagasipidi painutamist jne., sest oma suhteliselt suure keharaskusega ei lähe nad seisus tahtmatult välja. Laseks see end kõigest hoolimata ülalnimetatud abimeetoditega nii kergesti tööle rakendada, võiksid ju härrad seda proovida!!? Kui härra Hammel ei taha Hackenschmidti maailmarekordit tunnistada ja nimetab seda ebaõigeks, siis ei kehti ju samuti allalibisemisega teostatud härra Lutzi maailmarekord ja mina olen ainuke maailmarekordiomanik ühe käega rebimises, olgugi et ma ei tõstnud 89,5 ega 85, vaid rebisin ainult $67^1/_2$ kg pärandalt (vaata «Athleten-Zeitung» nr. 246, lk. 3), selle eest aga täiesti laitmatus hoiakus, ilma igasuguse järelsurumiseta ja allanihutamiseta, täielikult väljasirutatud, paindumatu käega. Korrektse rebimise puhul oleksin siis mina ja mitte härra Lutz maailmarekordi omanik $67^1/_2$ kg-ga ja vabas rebimises Hackenschmidt $89^1/_2$ kg-ga. Ma ei taha korrektset võtet ja vaba võtet sugugi ühevääristada. Seletasin vahet küllalt selgelt ja endastmõistetavalt, lisan juurde, et esimene on tunduvalt raskem kui viimane. Selgituseks toon näite maadlusest. Kas tuleb õigeks pidada, kui keegi seljatatakse ja ta tahab end oma võitjast paremaks tunnistada, sest tema, olgugi võidetud, on siiski kogu aeg paindumatute jalgade ja läbisurutud põlvedega seisnud, võitja aga ajas inetult jalad laiali. Või kas võib keegi kaotust õigustada, kui ta võidetakse alahaardega* ja ta kinnitab, et see ei olevat õige, sest alahaare annab liiga palju paremusi, tema aga oleks võinud end veel kaitsta jne.

Niisuguseid inimesi, kellel on vaba teostusviisiga saavutuste kohta alati midagi laitvat öelda, ravitakse kõige paremini sellega, et neid endid välja kutsutakse ja lastakse kasutada tehnilisi võtteid, mis nende arvates lubavad saavutada rohkemat. Ja missugune nende katsete tulemus ka oleks, kui laitjad üldse välja tulla riskeerivad (harilikult loobuvad nad sellest targu), saavad need, kes väljaastet ainult osavaks hüppeks pidasid, hea õppetunni, sest jalalihased ei ole väljaasteks, põlveliigutuseks jne. küllalt treenitud, allahüppel jäävad treenimatuil põlved värisema jne. Iga atleetiline harjutus nõuab konkreetset jõuavaldust, s. t. kindlasuunalist harjutamist. Ei leidu ainustki harjutust, mille kättesaamine lubaks ka kõigis teistes edusamme teha.

Mis puutub osavusse, siis atleetiliste harjutuste juures pole see sugugi määrav, sest allahüpe, väljasirutus, väljaaste ja muud sellesarnased pole ju mingid surmahüpped. On kummaline, et väiksema raskuse puhul ei tule kellelgi väljaasteks, küljele paindumiseks jne. vajalikust osavusest puudu, kuid suure, oma jõule mittevastava raskuse puhul see osavus «imelikul viisil» puudub. Kui atleetikas üldse osavusest juttu võib olla ja me seda sõna õigesti tõlgendada tahame, siis oleks selle sisu umbes järgmine: osavus on selline kiirus, mis otsustaval hetkel teostatakse. Et aga kiirus on jõud, on igaühele füüsikast teada, nii et see lähemat seletust ei vaja. Lühidalt öeldud: osavus on vaja-

*Tänapäeval nimetatakse alahaaret eestvõtteks.

likul hetkel lihasjõu abil esilekutsutud kiire liigutus.

Iga atleedi eesmärk peaks olema, kui mitte palju, siis vähemalt tehniliselt õigesti tõsta. Isegi võhikule on tõeline silmalõbu näha üht tehniliselt igati täiuslikku atleeti «töötamas». Jõumehe kohmakus, olgugi et raske töö, on lõbutu, sageli isegi ebaesteetiline, kui ta tõstab just nii, kuidas tal käed on kasvanud! Kellele valmistab heameelt niisugune hoolimatu «toores jõud»? See mingu ja ümmelgu pakikandjaid, kes oma spetsiaalsete «toore jõu saavutustega» iga atleediga jõudu katsuda võivad. Toore jõu ja tehniliselt arendatud jõu vaheliseks ainsaks erinevuseks on väljendusaad, viis, jõud ise aga on ja jääb ikkagi õuks.

Nüüd härra Hammeli teise punkti uurde, kus ta lausub, et ainult Habacht-tõstmine olevat atleedi «puhale jõule» mõõduandev. Esijoones tahan inkohal märkida, et iga harjutus vajab aitmesuguste lihasosade jõudu, ühtedelt nam, teistelt vähem. Kui me Habachtstmist lähemalt vaatleme, siis näeme, siin töötavad peaaegu ainult teatavad ie- (deltoid ja triceps) ja õlalihased. oik teised lihased, eriti jalgade omad, täiesti passiivsed, kuna ma eeldan igael nii palju jõudu, et ta selle harjuse juures ei kuku (ma ei kõnele siin rumisest, mille juures peale käe- ja alihaste ka tugevaid kõhu- ja seljaaseid kasutada tuleb, samuti kinnist tluuala, nagu kahe käega surumisel), mesel pilgul näib, et Habacht-tõstne nõuab äärmiselt tugevat käedu. Ent see kehtib ainult Habachtutuse puhul. Kinnitan siiski, et bacht-tõstmine, nimelt ühe käega, u juba öeldud, on ühekülgne harjutus, kuna sellega ei saa isegi mitte käe jõudu kindlaks määrata, olgugi et käsi siin üksinda peaaegu peaosa märgib. Tõendan kohe, et see nii on. Habachtis ei suuda «tugev» käsi raskuse aeglases biitseps-tõmbamises põrandalt kuni õlani sageli midagi saavutada, kuigi selle harjutuse juures on ainult käsi tegev. Niisama ühekülgsed harjutused nagu Habacht-tõstmine, on biitsepsi pinguletõmbamised ja tasakaalu hoidmine.

Väga kahetsusväärt, et selliseid mõttevahetusi ja seletusi üldse tarvis läheb, ühtlasi näitab see, kui vähe saadakse aru spordi põhiideest, kui atleeti nähakse ainult ideaalse Herkulesena, kes peab tõstma tehniliselt nii ebatäiuslikult kui võimalik, s. t. ainult «jõuga» ja ilma «osavuseta».

Mitte ainult tõstmises, vaid ka maadluses on olemas veel puudusi, mida tunnistab jälle Viin, kus võisteldi kreeka-rooma meistritiitli pärast erilistе Viini reeglite järgi, s. t. oli ette kirjutatud, et võidetut peab põrandal kinni hoidma. Et see tingimus sama mõttetu on nagu omavoliliselt kokkufantaseeritud 10 tõstmisharjutust, on igaühele selge. Kuuldus olevat veel teinegi nõudmine: kui maadlejad partermaadluses matilt välja läksid ja keskele tagasi tulid, ei sunnitud allolijat parterasendisse, vaid maadeldi edasi püstiseisus, mis on aga põhimõtteliselt vale. Kergem maadleja ei saa kunagi raskemat põrandal kinni hoida, paljude trikkide puhul on see koguni võimatu, ja kui seda, kes mõlema õlaga kas või ainult hetkekski põrandat puudutab või mõlema õlaga üle selle rullub, võidetuks ei peeta, on ju sild täiesti asjatu, sest seliliasendist on ju palju kergem ja mugavam end kõhuli tagasi veeretada kui sillast. Tõelisi maadlusreegleid aluseks võttes on ju härra Schmelling härra Burghardti «enture á rebour'iga» võitnud, mis jääb Viini tõlgendusest hoolimata kõigutamatuks faktiks. Kui Viinis tõesti niisugused moonutatud maadlusreeglid eksisteerivad, nagu mitmedki kinnitanud on, siis peaks neid varem, väljatsete juures, tutvustatama. Endastmõistetavalt ei saa härra Türki atleetikas maailmatšempioniks pidada, vaid ainult «üheteistkümne atleedi võitjaks Viini trikkides». Seepärast on üsna mõistetav, miks nii mõnigi edukas atleet end neiks ebasportlikeks üritustеks ei registreerinud. Sest kui Stähri ja Türki maailmarekordid on härrade Becki, Hammeli, Hackenschmidti jt. poolt ületatud, Viinis need aga ikka veel kui ületamatud maailmarekordid kehtivad, ja sellest hoolimata, et härra Wetasa seljatati — ja seljatatakse veelgi — teda ikka «maailmameistri tiitliga maadlejaks» peetakse, nagu ilmneb selle ajalehe viimasest numbrist, mis siin siis kõnelda.

Kõrgesti austatud härra Haupt, võtke vastu minu täielik lugupidamiskinnitus Teile, millega mul on au alla kirjutada.

Georg Lurich.»

Alljärgnevalt Lurichi artikkel, mille avaldas Müncheni ajakiri «Kraft und Gewandtheit» 1901. aastal (nr. 24).

«On neid, kes väidavad, et maadlus põhjustab südamehaigusi ja muud sellesarnast. See on väljamõeldis, möödunud aastate ebausu jäänus. On teada, et maadlejad on suutelised maadlema 4—5 tundi järjest. Kas oleks see haige südame puhul võimalik? Siinjuures peab tähendama, et muhameedlased on kõige vastupidavam rahvas, mida seletatakse sellega, et nad ei tarvita alkoholi, seda kõige kurikuulsamat rahvavaenlast. Alkoholi tarvitamise keelab koraan nende õnne pärast. Kuid meie esiisad ja vanemad on jätnud meile alkoholiga rikutud organismi.

See on teoreetiline külg. Vaatame nüüd, kuidas on lugu praktikas. Tõendatud statistiliste andmete põhjal võib öelda, et atleetika-sportlased võivad püsida oma jõu kõrgeimal astmel 15—20 ja isegi rohkem aastat, teiste spordialade meistrid aga ei suuda kauem kui 4—5 aastat oma meisterlikkuse tipul püsida.

Kes soovib maadlejaks saada, peab olema igas suhtes kaine; ta peab end süstemaatiliselt ette valmistama, kusjuures kõigi elundite lihased peavad olema viidud täielikku kooskõlla.

Ei ole sugugi liialdus, kui ütlen, et alkohol nõuab rohkem ohvreid kui sõda. Sest lisaks nendele sadadele tuhandetele, kes end sõna otseses mõttes surnuks joovad, saab veelgi rohkem inimesi surma õnnetute juhtumite läbi tänaval ja mujal, ning ikka ja jälle joobnud pea tagajärjel.

Edasi — maadluses tuleb osata end maadlusreeglite piirides hoida ja võtta tarvitusele kogu jõud ja kõik lihased. Kuid, palun tähele panna, maadlejaid on kahte liiki. Sportlane-maadleja treenis süstemaatiliselt juba noorest saadik, nii et keha, siseelundite lihased ja luustik arenesid proportsionaalselt. Niisugust arengut taotledes tuleb tunda anatoomiat ja füüsikat, armastada

sporti nagu kunsti. Sellised atleedid on sõna tõsises mõttes sportlased.
On aga teisi, kellel pole midagi ühist spordiga, kes välisid selle ala oma elukutseks ja elatiseks juhuslikult. Neil arenesid kõik elundid teisele eluviisile vastavalt, või mõned üksikud lihased (käte, rinna, jalgade jne.) arenesid teiste kehaosade kulul, sest nad ei pea või ei pidanud kinni sellest eluviisist, mida karmid treeningureeglid nõuavad. Kui niisugused «härjad» areenile astuvad, et oma üliloomulike lihastega või «rüsinaga», nagu mõned isikud vahel maadlust nimetavad, publikut üllatada, siis on täiesti kohane rääkida «toorest võust» ja «ebaesteetilisest kunstist». Taolised subjektid ei maadle kunsireeglite kohaselt, vaid tarvitavad oma jõudu juhuslikult ja nii, nagu seda nende kätesse ja jalgadesse on antud.
On organism juba välja kujunenud, võib treeningu abil arendada ja sihindlalt tugevdada ainult lihaseid, algi mitte aga siseelundeid. Seetõttu ei ta siseelundite ja lihaste töös kooskõla da, millest tulevad mitmesugused häid ja haigused, kuid ka õnnetusjuhtud, mis sageli tõeliste sportlaste vele pannakse.
ni siia veel korrapäratu elu kaasneb, ustatakse oma keha suhtes kahedselt, ja pole imestada, kui sellise portlasega» midagi juhtub. Seega atavad esimesed spordile kui kunsteised aga ainult kui sissetulekukale ja kutsetööle, mida päevast va venitada tuleb.
gu teame, kulutatakse veiste tõundusele suuri summasid, kuid inie tervis näib hoopis kõrvaline asi at! Loodusseadustele vastavalt peaks inimene, nagu kõik teised selgroolisedki, viis korda kauem elama, kui arvestada aega, mis kulub sündimise päevast täieliku arenemiseni. Aga kas see on nii? Vaatleme järgmist statistikat:

Elevant kasvab 40 aastat, normaalne vanus $40 \times 5 = 200$ a.
Koer kasvab 2 aastat, normaalne vanus $2 \times 5 = 10$ a.
Hobune kasvab 4 aastat, normaalne vanus $4 \times 5 = 20$ a.
Inimene kasvab 25 aastat, normaalne vanus $25 \times 5 = 125$ a.

Aga kus on siis need 125-aastased inimesed? Inimene peaks ju oskama elada normaalsest vanusest veelgi kauem. Näiliselt huvitab see liiga väheseid inimesi. Meil tuntakse ja arvestatakse hobusejõu ulatust, . . . kuid seevastu inimese jõu ulatus ei näi vähimatki tähelepanu pälvivat.
Atleetide maailmas määravad niinimetatud maailmarekordid teatud lihaste liigutuste piiri. See on ka teaduslikult tähtis. Kui ületatakse rekord, määratakse seega antud hetkel inimese jõu piir. Ma ise püstitasin raskustõstes 19 maailmarekordit, mis on jäänud tänapäevani teistele ületamatuks piiriks. Publik, kes meie ajal sageli atleetikakunsti vastu välja astub või sellesse ükskõikselt suhtub, on andnud selleks põhjust. Minu arvates tuleb põhjust otsida neis «kõrgemais ideedes», mis oma upsakuses ei luba erilist tähelepanu pöörata meie kaduvale kehale, sellele «tühisele maisele kestale». Vägagi tõenäoline ka, et seda, kes ise on nõrk ja arenematu, huvitab atleetikakunst vähe. Sellest võime järeldada, et naised kui nõrgad olevused armastavad sporti palju vähem kui mehed, mida kinnitab ka praktika. Kuid peapõhjuseks kõigi põhjuste hulgas jääb tulujaht, ja seda nimelt atleetikasportlaste avalikel esinemistel, kus publik jääb lihtsalt pealtvaatajaks ja sissetulekuallikaks.
Kuna atleetikasport pakub oma poolehoidjatele nii meelelahutust kui ka arendab neid, astuvad tema vastu võitlusse mitmed meelelahutuskohad, mis saavad publikust samuti kasu. Konkurentsi kartes võtavad nad mõnikord tarvitusele isegi inetuid abinõusid. Nad annavad altkäemakse ajalehtedele ja teevad nende kaudu vastuagitatsiooni, mustates vastaseid, mõeldes välja igasugu pettusi, et rahvale tolmu silma ajada. Sel alusel tekivad valejutud ja teated. Igal spordil on oma poolehoidjad ja vastased. Mida kaasakiskuvam ja populaarsem on spordiala, seda suurem on tema sõprade ja vaenlaste arv. Atleetikasport võitis kõige suurema populaarsuse ning ühenduses sellega sai endale suure hulga sõpru ja vaenlasi.
Sageli «teatakse» öelda: «Muidugi, see kõik oli ju enne kindlaks määratud, kõik võidud juba enne selgitatud, et aga publiku käest rohkem raha välja meelitada!» Kõige lihtsam tee tõele jõudmiseks on kaalutleda asja loogiliselt.
Viimasel ajal on palju kutselisteks maadlejateks hakanuid, kes maadlusega endale ülalpidamist teenivad. Igaüks tahab muidugi rohkem teenida, kuid hästi teenida võivad ainult üle maailma tuntud atleedid; nagu teada, on selleks vaja võita esmajärgulisi maadlejaid; nõrgad ja saamatud jäävad tagaplaanile ja teenivad vähe. Iga tšempion püüab oma au kaitsta, sest iga võit suurendab tunduvalt sissetulekut, võidetu kurss aga langeb.
Sageli tuleb ette, et pealtvaatajad veavad maadlejate võidu peale kihla. Kui kaotaja keeldub kihlatasu välja maksmast, põhjendades oma kaotust sellega, nagu oleks olnud võit teada juba varem, on see muidugi kõik pettus.
Peale selle antakse väljakuulutatud preemiad politsei valdusse — võitja saab raha ja kuulsuse. On siis põhjust sellest loobuda? Kes oleks näiteks võitnud Zbyszko, Eberle, Abergi või Lurichi, oleks võitnud ühtlasi ka «suure loosi». On arusaadav, et igaüks, kes nii-öelda «oma kontides jõudu tunneb», püüab õnne katsuda. Võib ju sadade asemel tuhandeid teenida — kes seda ei tahaks?
Sageli käib vend vennagagi kohut, kuidas võib siis tahta, et igast ilmakaarest kokkutulnud, eri rahvustest, mitmesuguse usutunnistuse, haridusastme, iseloomu ja temperamendiga jne. inimesed nõndasama lihtsalt kokku lepivad? Võtame näiteks erineva usutunnistusega inimesed. Nad võiksid ju kokkuleppele jõuda, rahumeelselt koos töötada, kuid seda ei ole! Ja korraga arvatakse, et maadluses on see võimalik!
Et tõesti kuulsuse kõrgele tipule jõuda ja endale hea nimi võita, selleks tuleb võita järgemööda kõik vastased. Ka mina tõusin samm-sammult. Algul sain Eestimaa tšempioniks, siis kogu Venemaa tšempioniks ja alles lõpuks ülemaailmse tšempioni nime, mida tõendavad riigiasutuste poolt väljaantud dokumendid, medalid ja igasugused aumärgid, mida mul on sadu.
Lõpuks tahan selgitada küsimust, kas atleetika on tõesti ainult lihtne «käsitsi-

võitlus» või «rüsin». Kas ei ilmne maadluse juures plastiline kunst, füüsiline jõud ja ühtlasi ka organismi tervis? Ja kas ei ole see kasvatuslikust küljest kõlavaks eeskujuks keha eest hoolitsemisel? Ma mõtlen, et see just nii on, et elav eeskuju on palju enam kui seda jutlust. Elav eeskuju on ergutusvahendiks ja õhutajaks. Lapsepõlves võin ma nõrk poiss ja koolis taheti mind nõrga tervise tõttu võimlemistundidest vabastada. Kui ma aga atleedist, maadlusest ja jõu arendamisest tõsin, huvitas see mind nii, et hakkasin raudse tahtejõuga oma lihaste jõudu arendama. Kui ma aga atleete nägin, soovitasin end tingimata atleedikutsele pühendada.

Küll algus on raske, kuid mind valdas siiski võita. Päev-päevalt karmide atleetikareeglite järgi harjutades, jõudsin lõpuks nimetatud kunsti esindajate suurtestesse ridadesse. Peale selle olin hakanud elavaks eeskujuks, neid vaimustades ja usku sisendades. Kui inimesed suitsetamise, kaardimängu ja teiste kahjulike ajaviidete asemel oma keha karastaksid, oleksid nad terved; aga kes on terve, see ammutab tervise allikast rikkalikum rõõmu ja lõbu, kui võivad pakkuda kõik kahtlased ajaviited.

Georg Lurich.»

Viimaks lugeja tähelepanu veel ühele Georg Lurichi huvitavale kirjutistele, mis ilmus Tallinna ajakirjas «Meie Mats» 1917. a. detsembris ja 1918. a. jaanuaris-veebruaris (nr-d 179—180) üldpealkirjaga «Võitlus* —

Oma terminiga tähistasid Lurich ja teised sageli maadlust.

tervise allikas. Ideaalne klassikaline spordimaadlus.»*

Sissejuhatavas osas väidab Lurich, et ta peab oma kohuseks välja astuda maadlejakutse kaitseks, «et valgustada veidi teistmoodi selle asja kohta valitsevat mittearusaamist ja valekriitikat». Analüüsides üksikasjalikult maadluse taktikat ja strateegiat, võrdleb ta oma lemmikala paljude teiste spordialadega, vaeb nende plusse ja miinuseid. Lurich ilmutab laialdasi teadmisi nii muinasajast kui ka kunstist, anatoomiast ja füsioloogiast. Ta on kõige ümbritsevaga kursis, teeb toredaid kõrvalepõikeid ning illustreerib oma mõttekäiku huvitavate näidete ja võrdlustega.

Lurich oli tuttav paljude kaasaegsete kuulsate teadlastega, kunstnike ja skulptoritega, arstide ja tippmaletajatega. Seepärast ei pruugigi ta neid tsiteerides viidata kolmandatelt isikutelt kuuldule või raamatutele, vaid annab edasi nende vahetuid ütlemisi-arvamusi ühe või teise nähtuse kohta. Lurich oli muidugi ise suur autoriteet, seepärast ei kartnud ta välja öelda oma arvamust, kritiseerida ja anda vastuseid ka ülemaailmsetes põhimõttelistes küsimustes.

Lurichi ütlemisviis oli ladus ja kujundlik, ning tal oli, mida lugejale öelda. On äärmiselt kahju, et tema artiklitesari «Meie Matsis» katkes. Saksa okupatsiooniväed lähenesid Tallinnale ning Lurich otsustas siit lahkuda. Kahjuks ei jõudnud ta enam kunagi sünnimaale tagasi.

---

* See on osaliselt avaldatud ENSV Maadlussektsiooni 1956. a. väljaantud brošüüris «Georg Lurich. 80 aastat sünnist», samuti ER Kirjastuse 1958. a. väljaantud O. Langsepa brošüüris «Georg Lurich».

GEORG HACKENSCHMIDT

1838. aastal asus Tartusse elama preisi päritoluga värvalmeister Christian Philipp Hackenschmidt. See oli kuulsa jõumehe Georg Hackenschmidti vanaisa. Georgi vanemad olid lihtsad töölised: isa Georg Friedrich Heinrich töötas oma vanema venna Carl Gottfriedi värvimistöökojas (vanem poeg päris isalt töökoja), ema Ida Loise (sündinud Johannson, Kodavere vallas 1851. a.) oli kodune.

Georg Hackenschmidt, hilisema hüüdnimega «Vene Lõvi», sündis 1. augustil 1877. a. Juba koolipäevil, eriti Tartu Reaalkoolis hakkas ta tegelema spordiga. Algul harrastas võimlemist, hiljem jalgrattasõitu, seejärel aga tõstmist ja maadlust. Tema võimlemisõpetaja S. E. Dreves kirjutas ajakirjas «Der Turner» 1891. aastal muu hulgas, et värvalmeister Hackenschmidti 13-aastane poeg on 142,5 sm pikk, jässakas ja väga tugeva kehaehitusega, kaalub 59 kg, on väga hea riistvõimleja, hüppab kõrgust 142 sm ja kaugust 5 meetrit, surub 16,38-kilost raskust vasaku käega 21 korda ja paremaga 16 korda, jookseb 180 meetrit 26 sekundiga. See oli parim saavutus vastavas vanuseklassis kolme kooli vahelistel võistlustel.

Niisiis tegeles Hackenschmidt mitme spordialaga juba koolipoisina. Tõstmist ja maadlust hakkas ta tõsisemalt harrastama 1895. aastal ühe tuttava arsti nõuandel.

Pärast kooli lõpetamist läks Hackenschmidt pealelööjaks-sepapoisiks K. Lansmanni vabrikusse Tartus. Hiljem (täpset aega pole teada) siirdus ta elama Tallinna ja sai koha Fr. Krulli valukuuris Paldiski maantee nr. 19. Töötanud seal kolm kuud, sai ta rauatöölise koha Ed. Lausmanni vabrikus, kus töötas 1897. aastani.

Igapäevase töö kõrval harrastas Hackenschmidt ka Tallinnas mitut spordiala, algul peamiselt jalgrattasõitu. Jalgade tugevdamiseks harjutas ta Oleviste kiriku tornitreppe mööda üles-alla jooksmist. Nii treenida oli tal väga hea, sest Hackenschmidt elas Oleviste kirikumehe juures. Sageli käis ta harjutamas Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis. Tõstmist ja maadlust õpetas Hackenschmidtile A. Andruškevitš.

1897. aastal sõitis Hackenschmidt Peterburi, et tutvustada oma võimeid dr. Krajewskile. Hackenschmidti saabumisest doktori raskejõustikukabinetti kirjutas vene sporditegelane Guido Meier järgmist: «1897. aastal astus doktor Krajewski kabinetti tagasihoidliku välimusega rässakas noormees kantud kuues. Meil käis parajasti kibe töö, kolisesid kangid, kui kuuldus meie «suurtreeneri» kõlav hääl: «Georg Hackenschmidt», tutvustas doktor meile sisseastujat. «See on mees, kes varsti hakkab püstitama maailmarekordeid!» Hackenschmidt naeratas ainult tagasihoidlikult ja ütles naljatades: «Püüan.» Kui Hackenschmidt võttis kuue seljast ja jäi ainult treeningdressi, nägime suuruselt ja reljeefsuselt haruldast muskulatuuri. Me olime juba varem

kuulnud Hackenschmidtist kui tuge-
vast inimesest, kuid see, mis me nüüd
nägime, ületas kõik ootused.
Hackenschmidti mõõtmed olid sel päe-
val: pikkus 174 sm, kehakaal 94 kg,
rinnaümbermõõt 115—125 sm, biitseps
pingutatult 44,5—45 sm . . . Need mõõt-
med näitavad, et Hackenschmidt oli
897. aastal saavutanud peaaegu täie-
ku kehalise arengu.
Hiisiis, Hackenschmidt riietus lahti.
ehe soojendamiseks võttis ta kangi
,522 kilogrammiga ja surus seda
abalt kuus korda nii parema kui
asaku käega. Siis võttis ta 81,902 kg
surus seda ilma pingutuseta parema
iega kolm ja vasakuga kaks korda.
idi edasi-tagasi käinud ja puhanud,
aras ta paremaga 105 kg ja surus
da niisama kergelt ja kaunilt ühe
rra. Sellel õhtul ta kaugemale ei
nud.
tarvitse rääkidagi, et Hackenschmidti
d kutsus esile vaimustuse. Mina
usin tol ajal 104 kg ja Hacken-
midt edestas mu ühe kiloga. Otsus-
es selle kerguse järgi, millega ta
a sooritas, ma ei kahelnudki, et ta
b üles ajada palju suuremaid ras-
i.
kenschmidti rekordid olid tolle aja
ta kolossaalsed: ta kruvis ühe käega
853 kg, rebis paremaga 91,322 kg ja
kas kahe käega 152 kg. Tuleb
da, et tõsterekordite alal ei saavuta-
ta maksimumi ülemineku tõttu
dlusele, millele pühendas kogu oma
ja mis sai ta elukutseks.
usega jälgisin ma Hackenscmidti
u. Mind sidus Hackenschmidtiga
ene sõprus.»*
he kuu jooksul suurenes tema rinna
hakultuur» 1945, nr. 11—12.

ümbermõõt 10 sm võrra ja ta nägi välja
juba nagu Herkules. Hackenschmidti
menüü polnud millegagi piiratud, ent
ka tema treening oli intensiivne —
kaks korda päevas, hommikul ja õhtul
vältasid harjutused suurte raskustega
2—3 tundi. Kohustuslik oli ka treening
rõngastel. Väga tähtsaks pidas dr. Kra-
jewski kehalist tervishoidu: igale tree-
ningule järgnes jahe kümblus ja
jalutuskäik. Maadlusele siis veel rõhku
ei pandud. Õieti oli asi selles, et Ha-
ckenschmidtile polnud väärilist partne-
rit.
Tasapisi ilmus talle üha tugevamaid
vastaseid ning Hackenschmidt õppis
tundma rohkesti võtteid. Dr. Krajewski
jälgis tähelepanelikult noore jõumehe
arengut ning saatis ta siis suurele vee-
nile. 1898. a. veebruaris korraldas
parun Kister Moskvas tõstevõistlused,
kus G. Hackenschmidt võitis mitu au-
hinda.
1898. aasta aprillis korraldas dr. Kra-
jewski Peterburis Venemaa esivõistlu-
sed raskejõustikus. Maadluses tuli
Hackenschmidtil võistelda tolleaegsete
Venemaa tugevamate asjaarmastaja-
tega, nagu Edelmanni (Riiast), Kalde
(Tallinnast), Lipanini, Adamtšerski ja
von Schmellingiga (kõik Peterburist).
Neist Aleksander von Schmelling oli
olnud kaks aastat järjest Venemaa meis-
ter maadluses. Parun Schmellingi pik-
kus oli 193 sm, rinnaümbermõõt 130 sm.
Hackenschmidt võitis siiski esikoha.
Tõstmises olid tema kõvemateks vastas-
teks Sergei Jelissejev ja Edelmann. Ka
tõstmises krooniti Hackenschmidt
meistritiitliga. Ta surus ühe käega
244,5 saksa naela (122,25 kg), rebis
paremaga 179, vasakuga 157 ja tõukas
paremaga 209 saksa naela.

Aprilli lõpul saabus Peterburi maailma-
kuulus maadleja Paul Pons. Publiku
suureks üllatuseks lõppes maadlusmatš
G. Hackenschmidti seljavõiduga. See oli
noore maadleja esimene suurvõit.
Rõõjaväeteenistusest vabastati Hacken-
schmidt «nõrga tervise tõttu»(!). Selle
eest võlgnes ta tänu oma sõpradele.
Samal aastal võttis Hackenschmidt osa
Viinis korraldatud Euroopa meistri-
võistlustest maadluses ja tõstmises. Seal
olid tema vastasteks Michael Hitzler,
And. Vallich, Blatte, Burghardt. Ha-
ckenschmidt tuli esikohale ja sai esimese
Euroopa meistri tiitli maadluses. Tõst-
mises jäi ta kolmandaks.
Vägev Viini maadleja Wetasa tegi
Hackenschmidtile avaliku väljakutse, et
temalt amatöörmaadleja Euroopa
meistri tiitel ära võita. Saanud aga
Hackenschmidtilt nõusoleku, loobus
võistlusest. Viinlased valisid Hacken-
schmidti oma seltside auliikmeks, peter-
burglased kaunistasid tema päevapilti-
dega elukortereid. Hackenschmidt oli
saanud maailmakuulsaks.
Sama aasta lõpul kutsuti G. Hacken-
schmidt Helsingisse osa võtma esimes-
test Soome esivõistlustest maadluses.
Hackenschmidt alistas ühe vastase teise
järel, kuni jõudis finaali Carl Alléni
vastu. See matš kestis 3 tundi ja lõppes
Hackenschmidti võiduga. Nii tuli ta ka
esimeseks Soome maadlusmeistriks.
1899. aastal tuli ta teist korda Venemaa
maadlusmeistriks, võites suurvürst
Vladimiri auhinna — kahepuudase
hõbepommi.
Siitpeale alustas Hackenschmidt elu-
kutselise maadleja karjääri. Esimese
turniiri elukutselisena pidas ta Moskvas
1900. aasta juunis. Võistlustest võtsid
peale tema osa sellised kuulsused nagu
Constant le Boucher, Aimable de la
Calmette (Belgia), Nikolai Petrov (Bul-
gaaria) ja Mihhailov (Venemaa), kes
kaalus 11 puuda (176 kg). Hacken-
schmidt seljatas kõik oma vastased.
Moskvast sõitis Hackenschmidt Buda-
pesti, kus oktoobrikuus algas suur elu-
kutseliste turniir. Siin võitis Hacken-
schmidt jällegi esikoha. Kõige raske-
maks osutus tal matš türklase Kara
Ahmediga (kandis maailmameistritiit-
lit), mis vältas kolm tundi. Lõpuks oli
türklane siiski selili. Hackenschmidtile
anti võidupärg ja 1500-kroonine preemia.
G. Hackenschmidt tuli veel võitjaks
Grazis ja Nürnbergis toimunud tšem-
pionaatidel.
1900. aasta lõpul sõitis Georg Hacken-
schmidt Pariisi, et osa võtta maailma-
meistrivõistlustest. Seal olid tema vas-
tasteks prantsuse, hollandi ja belgia
nimekamad maadlejad, keda peeti
Euroopa tugevamateks.
Esimesel võistluspäeval viis loos Ha-
ckenschmidti kokku tugeva hollandlase
Dirk van den Bergiga. Selle seni võit-
matu hollandlase seljatas ta 25,57 minu-
tiga. Turniir oli kaheringiline. Ka teises
ringis võitis Hackenschmidt van den
Bergi, seekord 3 minutiga. Järgnevalt
võitis ta Aimable de la Calmette'i, sai
viigi ja võidu maadluses Constant le
Boucher'ga. Seejärel pani Hacken-
schmidt rinna kokku eelmise aasta
maailmameistri Laurent le Beaucai-
rois'ga. Belgia suurmaadlejat austati
Prantsusmaal nagu oma rahva poega
ning teda soositi kõikjal. Seepärast sat-
tusidki korraldajad suurde ähmi, kui
mingi maadleja, kes end eestlaseks titu-
leeris, nende lemmiku esimeses matšis
ära võitis. Teine matš kujunes MM-võist-

luste haripunktiks. Belglane pani mängu
kõik, mis oskas ning võitiski «Hacki».
Seda korraldajad ootasid. Siis võeti
vastu otsus Hackenschmidti ja Beaucai-
rois' kolmanda matši pidamiseks, mis
pidi saama määravaks esikoha selgita-
misel. Hackenschmidt oli aga käelihase
võigastanud, matš jäi ära ning belglane
kuulutati maailmameistriks.
Hackenschmidtile tehti muidugi liiga,
est turniiritabelis oli tema seis pisut
arem. Ta ise ei protesteerinud, kuid
nitu maadlejat tegid organisaatoreile
valduse, milles väljendasid rahulole-
matust sellise otsusega. Spordiajakirjad
Velo» ja «Sport im Bild» läksid oma-
hel sellepärast isegi tülli, kuid midagi
aidanud.
901. a. algul toimunud suurtšempio-
aadist Hamburgis (MM-võistlused) võt-
d osa kõik maailma paremad elukut-
lised maadlejad. Võisteldi kahes
alukategoorias — kerge- ja raske-
alus. Kergemate maadlejate hulgas
Georg Lurich ületamatu. Nüüd jäi
ootama, kes tuleb esikohale raske-
alus, et siis võistelda absoluutse maa-
meistri nimele. Raskekaalus sam-
sid võidule Georg Hackenschmidt ja
nrich Eberle. Nende omavaheline
tumine lõppes aga skandaaliga.
ckenschmidt seljatas Eberle, kuid vii-
ne ei tunnistanud end võidetuks,
s kohtunikke ähvardamas ning viis
nii kaugele, et maadlussaalis tek-
üldine segadus. Tekkinud skandaali
st keelas politsei tšempionaadi.
kekaalus jäi esikoht välja kuulutа-
ning Lurichi ja Hackenschmidti
jäi seetõttu samuti ära. Hacken-
idt jäi ilma ka 500-margasest
miast.
burgist sõitis Hackenschmidt
Peterburi. Seal toimusid Jalgrattasõit-
jate ja Atleetide Seltsi maadlusvõistlu-
sed asjaarmastajatele ning elukutseli-
tele maadlejatele. Võistlustest võtsid
osa mitmed kuulsad elukutselised, nagu
bulgaarlane Petrov, prantslane Poiré ja
Kümnendal õhtul võistles Hacken-
schmidt kümne vastasega — elukutse-
liste Figini ja Poiré'ga ning kaheksa
amatööriga. Kõik kümme seljatas ta
ühtekokku vähem kui 30 minutiga.
Üheteistkümnenda õhtu naelaks oli
Hackenschmidti ja Petrovi kohtumine.
Võistlus kestis 7,38 minutit. Hacken-
schmidt sai kuldmedali.
Peterburist sõitis Georg Hackenschmidt
Viini elukutseliste Euroopa meistri-
võistlustele. Ta oli suurepärases vormis
ning tuli pikal ja väsitaval turniiril esi-
kohale. Teiste hulgas võitis Hacken-
schmidt prantslaste ebajumala Paul
Pons'i (tuli kolmandaks). Halil Adali
(2.), keda türklased olid ümbritsenud
võitmatuse oreooliga, maadles «Ha-
ckiga» kaks korda viiki, kolmandast
matšist loobus. Tartlane sai võidu-
preemiaks 3000 krooni ning ajalehe
«Allgemeine Sport-Zeitung» kuld-
medali.
Viinist reisis Hackenschmidt Berliini,
kus võitis üsna kergelt kohalike klubide
korraldatud maadlusvõistlused. Huvitav
on sealsete võistluste järel Berliini
«Morgenposti» korrespondendile antud
intervjuu, milles «Hack» muu hulgas
avaldas järgmist: «Ma söön palju liha
ja puuvilja. Peale selle joon ma palju
piima, söön mune ja olen heade suppide
sõber. Alkoholi ma ei pruugi, üldse ja
olen alati väga imestanud, kui näen
tuttavaid võidusõitjaid vahuveini joo-
mas. Alkohol kahjustab esmajoones
südame ja kopsude talitlust. Just need
on organid, mis igale atleedile on kõige
vajalikumad. Terve süda ja kopsud või-
maldavad saavutada vastupidavuse, mis
on maadleja juures tähtsam kui jõud.»
Edasi märgib Hackenschmidt, et ta har-
jutab ainult viiekiloste vihtidega, sest
jõu omandamiseks polevat sugugi vaja
harjutada suurte raskustega.
Saksamaalt sõitis Hackenschmidt Ees-
tisse, et ravida oma paremat kätt, mille
ta oli üsna tõsiselt vigastanud. Berliini
arstid olid paranemiseks vähe lootust
andnud ega teadnud mingeid ravimeid
soovitada. Kodulinna Tartu arstide hoo-
litsemisel paranes aga Hackenschmidti
käsi peagi.
Pärast tervenemist sõitis Hackenschmidt
suurtele maadlusvõistlustele Münche-
nisse. Seal oli tal mitu küllalt huvitavat
ja rasket matši. 19. oktoobril oli tema
vastaseks saksa kergekaalumeister Hitz-
ler. Sakslase hea tehnika ja angerja-
osavus näitasid, et väiksem ja kaalult
kergem meister võib üsna edukalt vastu
panna palju tugevamale ja raskemale
vastasele. Hackenschmidt sai Hitzleri
otsustavalt võttesse alles 23. minu-
til.
Hitzler polnud rahul oma kaotuse ja
Hackenschmidti üleolekuga. Lepiti
kokku võistelda veel kolm korda. Suure
preemia pidi saama see, kes kolmest
matšist kaks võidab. See osutus
Hitzleri liiga julgeks kemplemiseks.
Hackenschmidt andis sakslasele õppe-
tunni, demonstreerides oma hiiglajõudu
ja kergemast mehest parajat üleole-
kut.
27. oktoobril kohtus meie jõumees
Eberlega. See oli printsipiaalne heit-
lus. Nagu sajandivahetuse kommentaa-
torid ajakirjanduses kirjutasid, proovis
Eberle matši algul Hackenschmidti
välkkiire haardega üllatada. Kui see
tal ei õnnestunud, püüdis ta pikemat
aega kaitses tegutseda, et taas kiiret
võtet üritada. See Eberlel õnnestuski.
Kuid Eberle eksis arvestusega, Hacken-
schmidt surus tagantvöövõttes olles
ta käed nii tugevasti kinni, et Eberle
ise nagu «Hacki» seljakott matile va-
jus.
Georg Hackenschmidt sai esimese
koha ja «Valge tuvi» auhinna.
8.—15. novembrini toimusid Elberfeldi
«Apollo» teatris rahvusvahelised maad-
lusvõistlused, kus esikoha eest oli välja
pandud 1200 marka ja võitja sai Rein-
Vestfaali meistritiitli. Hackenschmidt
võttis turniirist osa, võitis kõik vasta-
sed ning tuli esikohale. Teiseks platsee-
rus Koch, kolmandaks van den Berg ja
neljandaks Bau. Saksamaa ajalehed
nimetasid Hackenschmidti Venemaa
sakslaseks ja olid seepärast tema või-
tude üle uhkedki. Ent meie jõumees
parandas selle vea. Ta tegi ajakirjani-
kele avalduse, kus teatas, et ta on Tar-
tust pärit eestlane.
1901. aasta oli Hackenschmidti elus
üks kuulsusrikkamaid. Ta oli saavuta-
nud palju hiilgavaid võite välismaa
kuulsuste üle. Aasta lõpul sõitis
Hackenschmidt Pariisi, et otsustavalt
rünnata maailmameistritiitlit. Nimelt
algasid seal 6. novembril rahvusvaheli-
sed võistlused, kus võitjale anti maa-
ilmameistri tiitel. Algul maadlesid ker-
gekaallased (kuni 170 naela = 85 kg),
18. novembril tulid areenile raskekaal-
lased.
Kergemate meeste hulgas oli teistest
üle Belgia meister Constant le Boucher
ning saavutas esikoha. Raskekaalus läks
seekord hästi ka Hackenschmidtil. Ta
alistas kõik vastased, nende hulgas

Omer de Bouilloni (2.), Raoul le Boucher' (3.) ja Jakob Kochi (4.). Viimasel võistluspäeval, 19. detsembril 1901. a. kohtus Hackenschmidt (94 kg) absoluutse meistri nimetusele C. le Boucher'ga, kes kaalus 84 kg. 5000 pealtvaatajat ootasid äärmiselt tasavägist heitlust, kuid kõigile ootamatult sai Hackenschmidt Belgia meistrist üsna kergesti jagu. Esikoha omanik raskekaalus ja absoluutne maailmameister Georg Hackenschmidt sai auhinnaks 5000 franki ja 2 kuldmedalit.

Iheaegselt elukutseliste maailmameistvõistlustega korraldati demonstratsionõhtuid, kus elukutselistega võisid püüdu proovida asjaarmastajad. Hackenschmidtile tehti ettepanek maadelda hes Pariisi maadlusklubis ühe õhtu oksul viie maadlejaga. 30. novembril 901. a. toimuski arvuka pealtvaatajasonna ees G. Hackenschmidti demonsttsioon, mis kestis kokku 10 minutit. arc le Lyonnais' seljatamiseks eestõheitest kulus 14 sekundit, Cladet las vastu 58 sekundit, Loisow 2 minu- 25 sekundit (nuppuvõttest), Jory sekundit (parteris ülevedamisega) ja uks Favouet 1 minut 48 sekundit gantvööheitega).

ismaa ajakirjandus osutas Hackenmidti võitudele suurt tähelepanu. tleti tema jõudu ja osavust, tema ailu aga võrreldi Herkulese skulpriga.

ast Pariisi MM-võistlusi valu Haschmidti paremas käsivarres üha vnes. Talle oli selge, et niipea ei võistelda ja et käsi tuleb terveks da. 1902. a. jaanuaris sõitis Hackenidt väiksesse provintsilinna Alsiesse Saksamaal, konsulteeris sealsete lega ning alustas ravi. Juba kuu aja pärast tundis ta ennast hästi ning asus saksa maadlustreeneri Albert Sieberti juures harjutama.

1902. aastal korraldasid inglased kuningas Georg V kroonimispidustuste ajal kuninga auks maadlusvõistlused. Neist võisid osa võtta ainult inglastest maadlejad, erandina kutsuti ainsa võõrast rahvusest maadlejana kroonimispidustustele Georg Hackenschmidt.

Prantsuse maadlus ei olnud Inglismaal kuigi populaarne. Seal harrastati vabamaadlust — *catch-as-catch-can*'i (võtakuidas-võtta-saad), mida Hackenschmidt ei tundnud, ning seepärast kujunes tema viibimine Inglismaal üsna lühiajaliseks. 1902. aasta suvel võistles ta Brüsselis, Liége'is ja teistes linnades, kuid juba septembrikuus sõitis taas Inglismaale. Nüüd hakkas ta harjutama siin harrastatavat vabamaadlust. Kuna see on võrdlemisi toores maadlusviis, ei pääsenud ka Hackenschmidt vigastustest. Pahkluuvigastust ravis ta tükk aega. Ravimise ajal esitas talle väljakutse kreeka elukutseline Antonio Pierri. Londonis Music Hall'is peetud matši võitis Hackenschmidt, seljatades vastase 25. minutil. Pierri palus revanši kahes kohtumises, prantsuse (klassikalises) maadluses ja vabamaadluses. Hackenschmidt võttis väljakutse vastu ja võitis kreeklase mõlemas võistluses. Vihane Pierri tõi Londonisse kohutava jõuga türgi maadleja Ahmed Madrali. See matš leidis aset 1904. a. jaanuari lõpul. Türklasega maadeldes tõstis Hackenschmidt kõigi üllatuseks oma raske vastase kõrgele õhku ja heitis matile. Madrali nikastas käe ja maadlus oli lõppenud. See kestis vaid 44 sekundit!

1902. a. Saksamaal Ostendes viibimise ajal leidis Hackenschmidt ajalehest Jean Farberi kirja, milles oli arutluse all probleem — kumb on tugevam, kas Lurich või Hackenschmidt. G. Hackenschmidt kirjutas vastu:

«Ma lugesin Jean Farberi kirja, milles ta tunneb huvi, kumb on parem, kas mina või Lurich. Farber on olnud kutseline maadleja ja peaks hästi teadma, missuguseid ebameeldivusi ja muresid tekitab meile meie kutse. Kutselisel ei ole võimalik täita kõiki asjaarmastajate soove. Hamburgis või Berliinis oleksime küll mõlemad pidanud kohtuma. Aga ei mina ega ka Lurich polnud süüdi, et me kokku ei saanud. Järgmised kolm kuud olin haige ja Berliinis nägi Lurich ise, et ma isegi 5 kg (10 naela) ei suutnud väljasirutatud käel hoida. Ma ei andnud end üles võistlemiseks mööduval aastal Riias ega ka tänavu Venemaal. Ma ei saa aru, kuidas tekivad niisugused kuulujutud. Ja mis huvi oleks meil Lurichiga võistelda? Meistritiitli saamine ei tõmba. Paljud maadlejad kasutavad seda tiitlit enda reklaamimiseks ja kuulsates spordilehtedes on meistritena välja kuulutatud vähemalt 20 maadlejat. Ja kes võib neile seda keelata? Neil ongi selleks teatud õigus. Aga see ei tõmba maadlema. Mulle meeldib enam olla kümnes parim maadleja kui esimene või teine; siis pole vaja nii väga tähele panna inimeste kriitikat. Belgias on ja jääb Constant le Boucher parimaks maadlejaks, Kopenhaagenis Bech Olsen, Ameerikas Roeberg, Jenkins, Piening, Inglismaal Tom Cannon jne.... Seega ma lõpetan ja jätan Lurichi sõpradele õiguse pidada parimaks teda, aga minu sõbrad peavad parimaks mind. Aga kui keegi meis mõlemas kahtleb, siis valigu ta endale kolmas mu paljude kolleegide seast.»*

Muidugi ei rahuldanud selline vastus spordimaailma ning küsimus jäi lahtiseks. Esile oli kerkinud kolmaski kaasmaalane — Aleksander Aberg. Spordimaailm tahtis nüüd omavahel võistlemas näha ning paremusjärjestusse asetada juba maailmakuulsat kolmikut. Hackenschmidt ei arvanudki, et Lurich ja Aberg ise hakkavad selle küsimuse lahendamise vastu huvi tundma ning aktiivsust ilmutama. Nad esitasid Hackenschmidtile avaliku väljakutse. Hackenschmidt nõustus, kuid esitas omapoolsed tingimused, mida Lurich vastu ei võtnud. Arvata võib, et Hackenschmidt polnud tollal parimas vormis ning ei tahtnud kergekäeliselt nõustuda selliste meestega maadlema. Ta teatas, et peab sõitma Ameerika- ja Austraalia-turneele, pärast seda aga võtab vastu kõik väljakutsed. Kolmiku omavahelist kohtumist maadlusareenil aga ei toimunud ja kogu maailma spordiavalikkust huvitanud küsimus — kes kolmest eestlasest on suurim — jäi lahendamata.

Inglismaalt sõitis Hackenschmidt 1904. a. sügisel Austraaliasse. Kuna ka seal tunti klassikalist maadlust vähe, loobus meie suurmaadleja sellest maadlusviisist ja läks täielikult üle vabamaadlusele.

Austraaliast sõitis Hackenschmidt Uus-Meremaale, Ameerika Ühendriikidesse ja Kanadasse ning võitis seal kõik turniirid, millest osa võttis.

Hackenschmidt viis oma Ameerika- turnee edukalt läbi. Teiste hulgas võitis ta

* «Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1902, nr. 28.

ka kuulsat Jenkinsit New Yorgis Madison Square Gardenis. 1905. aasta kevadel saabus Hackenschmidt tagasi Inglismaale, kus ootasid jällegi võistlused. Ette oli nähtud ka türklase Madraliga revanšmatš, millega Hackenschmidt lõpuks nõustus. Kuidas see palju huvi äratanud kahevooruline vabamaadlusmatš 1906. aastal Londonis läks, sellest laskem kõnelda Hackenschmidtil endal. Toome ära tema jutuss inglise ajakirjanikule:

»Kui ma ringi astusin, olin närviline, sest teadsin, et mul seisab ees raske võistlus. Aga ma pole kunagi varem olnud nii heas vormis. Esimese võtte vastu esitas Madrali kohtunikule protesti, kuid tulemuseta. Võin tõendada, et see oli lihtne kuklahaare. Siis viisin oma vastase matile ja esimene voor oli läbi — nn. ameerika võtmega nagu ta selili. Aeg 1 min. 34 sekundit. Järsti-algas teine voor. Nüüd viis Madali mind parterisse ja jäi peaaegu 4 minutiks peale. Ta tegi seda välkkiire kuklahaardega. See oli ilusamaid võtteid, mida ma kunagi olen näinud.' Veidi aja pärast tundsin tema haaret lõdvenevat. Jõulise pingutusega heitsin ma ta selili. Nii võitsin ma täpselt 4 minutiga ka teise vooru ja seega kogu matši. Rahadega ei suuda kirjeldada seda tunnu, mida ma tundsin selle võidu ja paljude ovatsioonide puhul.»*

1907. aastal sõitis Hackenschmidt taas Inglusturneele Ameerikasse, kus ta pidas võistlusi kavatses ravida ka oma haavu, millesse oli kogunenud vett. Samaaegselt tegid Hackenschmidtile väljakutseid kuulsad maadlejad Constant le Marin Stanislaw Zbyszko-Cyganiewicz

*Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1906,

ja Ivan Poddubnõi. Hackenschmidt nõustus võistlema nendevahelise kohtumise võitjaga. Inglismaale jõudis Hackenschmidt parajasti Zbyszko ja Poddubnõi matši ajaks. Viimane diskvalifitseeriti ja Hackenschmidt pidi maadlema Zbyszkoga. Kõva treening tegi aga Hackenschmidti haigele põlvele liiga, ta loobus kõigist kohustustest ning sõitis Aachenisse ravile. Ta oli püstitanud endale sihi veel kord Ameerikasse sõita ning kohtuda sealsete maadlejatega, eriti Frank Gotchiga. Põlv paranes ning Hackenschmidt asus intensiivselt harjutama. Tal oli valusalt meeles 3. aprillil 1908. aastal Chicagos peetud matš Gotchiga. Ameerika hiiglane oli kohtumise ajal kasutanud määrustevastaseid valuvõtteid, tagunud Hackenschmidti päris veriseks. See polnud enam maadlus, vaid lööming. Kaks tundi pidas Hackenschmidt vastu vastase brutaalsele kiskumisele, jäi ise ausaks võistlejaks ja lõpuks loobus edasivõistlemisest. Siiski tahtis ta Cotchiga veel jõudu proovida, teda selili panna.

1910. a. sügisel asus Hackenschmidt laevale, et sõita üle ookeani. Ta võistles Ameerikas võrdlemisi palju, õppis hästi tundma kõiki sealse brutaalse maadluse võtteid. Võit järgnes võidule, siis jõudis aga kätte Gotchiga kohtumise päev.

Seekord paistis, et Hackenschmidtil läheb kõik korda. Talle tehti suuremat reklaami kui Gotchile, tema jõust ning kehailust kirjutati Ameerika lehtedes vaimustusega. Palju kära tekitas Hackenschmidti tore matš türklase Jussufiga. Jussuf oli olnud söekandjaks ühel laeval, mis ta ka Ameerikasse tõi. Ameerikas hakkas ta maadlema ja sai peagi kuulsaks. Jussuf seljatas ühe vastase teise järel, sealhulgas «Ameerika raudse mehe» William Muldooni ja doktor Benjamin Rolleri, kes tegutses ka Hackenschmidti treenerina. Lõpuks sõlmis ta lepingu Frank Gotchiga ja võitis jänkide ebajumala. Nüüd võis ta end pidada maailma parimaks maadlejaks. Kuna ta laskis tasu võitude eest välja maksta kuldrahas, kasvas kullakide arv türklase teraskastides silmanähtavalt ja mees oli üliõnnelik. Kuid kohtumine Hackenschmidtiga tegi lõpu tema kuulsusele ja sai talle saatuslikuks. Nende kohtumise ajal oli Hackenschmidt tõesti hiilgavas vormis. Türklane võitles vapralt, kuid väsis siiski varem ja pärast pisut üle kahe tunni kestnud maadlust surus Hackenschmidt Jussufi selili.

See kaotus purustas türklase võistlejahinge. Mehe pettumus oli nii suur, et ta pakkis oma kulla suurde kasti ja alustas tagasisõitu Euroopasse. Teel tabas aga laeva katastroof ja Jussuf läks koos oma kullakastiga mere põhja.

Hackenschmidt tegi viimaseid ettevalmistusi matšiks Gotchiga. Ja siis see juhtuski — ta vigastas treeningul taas jala, haigusest puretud põlv ei pidanud vastu.

Oli selge, et matšist ei tule midagi kuid loobuda oli hilja — 4. september 1911 oli ukse ees, Chicago suurima pesapalliväljaku 30 000 vaatajat mahutav tribüün välja müüdud. Hackenschmidt tuli areenile, et impressaariole mitte kaotusi tekitada ja et spordisõbrad ei arvaks, nagu ta kardaks võistelda. Ainult pealtvaatajaid palus ta mitte kihlavedada, sest keegi ei võinudki teada, et tema põlv on haige. Hackenschmidt arvas, et ka Gotch ei tea, kuid see osutus ennatlikuks. Gotchi «salakuulajad» olid kõik teada saanud ja nüüd võis vastane kasutada vajalikke võtteid. See on ime, et esimene voor vältas koguni 14 min. 18,2 sek. Teine voor oli see-eest aga lühike. Hackenschmidt tunnistas end kaotanuks, kui möödunud oli 5 min. 23,2 sek.

See oli Georg Hackenschmidti maadlejakarjääri lõpp, kuid see oli mõtleja ja sporditeoreetiku tegevuse algus, mis vältas rohkem kui pool sajandit. Hackenschmidt ei sulgunud enesesse, ei põgenenud avalikkuse eest. Ta leidis endas kutsumuse filosofeerida ja kirjutada, avaldada ennast.

Esimene maailmasõda tabas Hackenschmidti koos prantslannast abikaasaga Berliinis. Nad interneeriti. Pärast sõja lõppu ei olnud Hackenschmidtist Eestimaal kaua midagi kuulda. Tasapisi hakkas teateid tulema, et ta on olnud Pariisis, Viinis, Antverpenis, et ta on elama asunud Lõuna-Prantsusmaale.

1926. a. külastas Hackenschmidt sünnimaad, käis sugulasi vaatamas ning Tartus olles ei unustanud ka raskejõustiklasi. Enne Teist maailmasõda asus ta elama Inglismaale. Hackenschmidt külastas ka Ameerikat, käies seal loenguid pidamas.

Georg Hackenschmidt hakkas ajakirjanduses oma mõtteid avaldama juba käesoleva sajandi algul. Ta kirjutas spordist, maadlusest nii vene, inglise kui ka saksa keeles. 1908. a. ilmus Londonis tema esimene teos — «The Way to Live» («Kuidas elada»). Aasta hiljem järgnes teinegi teos — «Complete Science of Wrestling» («Täielik maadluse õpetus»). «Kuidas elada» ilmus ka saksa keeles, ainult pealkirjaks sai «Der Weg zur Kraft» («Tee jõule»).

1911. ja 1912. a. ilmus sama teos ka vene keeles. Selles käsitleb ta kehakultuuri vajalikkust inimese elus, annab selleks mitmeti põhjendatud teoreetilised ja metoodilised alused ning harjutuskava treeninguks.

Mida aastad edasi, seda rohkem hakkas Hackenschmidti artiklitesse ja raamatutesse sugenema teoreetilisi arutlusi sühholoogia ja filosoofia vallast. 1930-ndatel aastatel ilmunud teosed käsitlevad huvitavaid teemasid ning annavad ka huvitavaid pealkirju: «Entthronung des Hirns» («Peaaju ugandamine troonilt»), «It is from within» («See on sisimast»), «Man and Cosmic Antagonism to Mind and Spirit» («Inimene ja kosmiline antagonism võistuse ja vaimu suhtes»), «Self-Improvement» («Eneseparandamine»), «Attitudes and Their Relation to Human Manifestations» («Hoiakud ja nade suhe inimavaldustesse»), «Consciousness and Character» («Teadvus ja Room»), «Three Memories and Forgetfulness» («Kolm mälu ja unustlikkus»), «Fitness and Your-Self» («Vorbolek ja teie ise»).

Kui neile teostele lisada veel arvukad loengud peaaegu kõigis Lääne- Euroopa maades ja Kanadas ning Ameerika Ühendriikides (külastas ka New Yorgis Eesti Töölisklubi «Lurichi-Abergi Atleetikaklubi» ja pidas seal loenguid), siis võime järeldada, et tegemist polnud tavalise raskejõustiklasega, kes ka pisut kirjutamist harrastas. Tundub, et meie suurmaadleja vaimne pärand võiks olla teadlastele uurimisobjektiks, ja sellest peaks kirjutama soliidse monograafia.

Georg Hackenschmidt ei unustanud sünnimaad kuni surmani. Ta pidas kirjavahetust mitme tartlase ja tallinlasega, meenutades Eestimaad alati soojade sõnadega. Ka kõrges vanuses kuulus kehakultuuriga tegelemine tema päevarežiimi ja ta propageeris seda kõikjal. Oma 90. sünnipäeva hommikul tuli Hackenschmidt reipana vastu külalistele, kes teda tervitama olid tulnud.

Georg Hackenschmidt suri 19. veebruaril 1968. a. Londonis, mis oli olnud tema teiseks koduks juba sajandi algusest saadik.

ALEKSANDER ABERG

Aleksander Abergi tuleb kindlasti pidada Eesti üheks suuremaks jõusandariks. Võib liialdamata öelda, et nii populaarne kui Aleksander Aberg pole peale Georg Lurichi olnud ükski välismaa ega eesti jõumees.

Aleksander Richard Aaberg* (hiljem kirjutas oma nime Aberg) sündis 18. augustil 1881. aastal (ukj.) Harjumaal Kolga mõisa puusepa Jaan Aabergi noorema pojana.

Pärast Kolga krahvi surma läks mõis ile uuele omanikule ja Aabergide perekond siirdus Tallinna. Elutingimused polnud Tallinnas tol ajal kuigi head. Jaan Aaberg asus oma perekonnaga elama Suur- ja Väike-Tartu maantee nurgal asuvasse pagar Huugi (Huecki) majja, kuhu sai kojamehe koha. Tulevane jõumees oli tol ajal 11-aastane.

Kuidas ja kellelt sai Aberg hoogu jõumeheks hakata? Esimese tõuke selleks andis talle Suur-Kompassi tänavas asuva Grage maja hoovis teiste omasuguste poistega tõstmise harjutamine. 1893. aasta kevadel vaadanud Aleksander salaja värava vahelt pealt, kuidas poisid Grage maja hoovis pommi tõstsid. Keegi harjutajatest pannud seda tähele ja küsinud temalt, kas tõstmine talle huvi pakub. Saanud jaatava vastuse, kutsunud noormehed ta kampa. Aberg tuligi hoovi. Tugeva kehaehitusega poisil oli naljaasi üles tõsta paar rauatükki, mis mõnele poisile tundusid rasked olevat. Nii saigi Abergist «Grage hoovi poiss».

Grage hoovist leidis Aberg endale peagi sõbra, kelleks oli vastasmajas elav Aleksander Puhm. Puhm oli Abergist 9 kuud vanem. Kuna mõlemad olid Aleksandrid, siis hakati Puhmi Sassiks ja Abergi Leksiks hüüdma. Kuna nad enam koolis ei käinud, siis oli neil päeval aega küllalt. Kui Harri Grage ja Georg Lurich koolis olid, käisid Sass ja Leks kahekesi tõstmist harjutamas.

Sassi ja Leksi sõprus oli kestnud juba paar aastat, kui nad otsustasid üheskoos tööle minna. Ent kuhu? Aberg soovitas minna raskele tööle, mis annab palju jõudu. Ta arvas, et kõige parem on minna Wiegandi vabrikusse katelsepaks õppima, kuna selle ameti peal saavat hästi palju rauda tõsta. Nõnda tehtigi. «Minul oli õnne», rääkis A. Puhm, «sest olin Abergist vanem ja mind võeti kohe õpipoisiks. Kuna Aberg oli vabrikus töötamiseks veel noor, saadeti ta tagasi: «Kasva veel aastapäevad, siis annad mõõdu välja!». Mina asusin kohe vabrikus tööle, kuid Aleksander pidi nukralt koju minema ja ootama,

* Aabergide sugupuu kohta leidub Kuusalu kirikuu personaalraamatuis järgmisi andmeid: A. Abergi vanaisal Jüri Abärkil Aia Jaagu talust oli poeg Jaan Aaberg, kes sündis Aia Jaagu talus 14. XII 1846. a. ja abiellus Karoline Krohviga. Neil oli neli last, kaks tütari ja kaks poega. Julie, sünd. 7. IV 1868, Maria, sünd. 20. III 1870, Julius Eduard, sünd. 15. IX 1874 ja Aleksander Richard, sünd. 31. VII 1881 (kõik kuupäevad vana kalendri järgi).

kuni saab viisteist täis. Kui ma õhtuti pärast tööd Aleksandriga kokku sain, käis ta mulle peale, et ma räägiksin meistriga, et see teda ka tööle võtaks. Mul õnnestuski meistrile auk pähe rääkida ja Aberg võeti 1895. aastal Wiegandi vabrikusse katelsepa õpipoisiks. Olime mõlemad needipoisid. Minul oli vast veidi kergem — soojendasin ääsi peal neetisid, Aberg aga pidi tules punaseks aetud needid pihtide vahel mõne meetri kaugusele viima. Selle töö peal pidi kiire meest olema, sest jahtunud neediga ei saanud hästi neetida.

Kui me mõned kuud koos töötanud olime, ütles Aberg ühel päeval: «See katelsepaamet ei meeldi mulle enam. Kõik mu põlved on rauatükkide otsa looksmisest ja kukkumisest katki ning narraskil. Katsun, ehk saab treiareisse treialiks õppima!» Ta rääkis oma soovist meistrile ja viimane oligi nõus teda võtma. Hiljem läksin ka mina treialiks õppima. Nii õppisime mõlemad kakskat ja meist said treialid. Kuna aga Wiegandi vabrikus head palgad liiga harvadalad, siis otsustasime mõlemad sealt ära hakkuda, et mujal paremat palka saada. Sellele juhtus nii, et mina pääsesin Wiegandi vabrikust enne minema kui Aberg ja leidsin endale töökoha endises trümpelmanni vabrikus. Vabrikuomanik oli keegi Metserling. Mulle maksti õievapalka 90 kopikat. Hiljem tuli ka Aberg Wiegandi vabrikust ära ja asus trümpelmanni vabrikus treialina tööle. Minu päevapalgaks oli 85 kopikat, sellega parem kui Wiegandi vabrikus.»

Nad töötasid sõbrad koos ja pärast tööd käisid Grage hoovis tõstmist harjutamas. 15-aastaselt võeti Aberg vastu Tallinna Vabatahtlikku Atleetide Klubisse. Sisseastumiskatsed läksid Abergil hästi. Vaja oli 5 puuda (80 kg) üks kord või 4 puuda (64 kg) neli korda kahe käega üles tõugata. Abergil läks aga 5 puudane kang kerge vaevaga 4 — 5 korda üles.

1896. aastal, pärast G. Lurichi külaskäiku Tallinna, hakkas Aberg järjekindlalt maadlust harjutama. Atleetide klubis tunti siis veel vähe maadlusvõtteid. Igaüks püüdis teist nii maha panna, kuidas oskas ja suutis.

Metserlingi vabrikus töötas Aberg 1901. aastani. Ta oli maadlusest nii vaimustatud, et unustas sageli oma töö. Kord tuli tal vasest võllile vint peale treida. Treipink töötas, Aberg aga demonstreeris pingi kõrval maadlusvõtteid ega pannud tähelegi, millal tera oli vindi üle lõiganud. Lõiketera hakkas logisema ja parajasti vabrikus ringkäigul olev direktor Metserling kuulis Abergi treipingi juurest imelikku häält. Treipingile lähenedes nägi ta, et treitera jooksis omapead, treial Aberg aga tegi pingi kõrval maadlusliigutusi ning tööga polnud tal asjagi. Aberg märkas oma viga alles siis, kui direktor talle kõrvakiilu andis. Aberg ei jäänud ka võlgu: haaras direktoril kraest kinni ja sakutas teda nii, et viimasel olid krae ja lips juba ripakil. Direktor hakkas appi karjuma ja käskis teistel töölistel politsei kohale kutsuda, et tõrksat treialit politseisse viia. Siis aga ütles üks vanem tööline direktorile: «Teie, härra direktor, olete süüdlane. Teie lõite esimesena. Te ei oleks tohtinud lüüa. Te oleksite võinud teda karistada küll lahtilaskmisega, mitte aga löömisega.» Direktor kutsuski Abergi kontorisse ja vallandas ta tunnipealt.

See lugu sündis 1901. aastal. Aberg ei

leidnud endale enam uut töökohta, vaid sõitis G. Lurichi kutsel Riiga maadlustreenerile. Tal oli seal edu. Ja algaski Abergi maadlejakarjäär. Tema võistlemisest Riias kirjutati ka ajalehtedes:

«Riia maadlusvõistlustel 12. septembril 1901. a. võitis Tallinna maadleja Alex Aberg Ottersteini 3 minutiga ja Ulpe 5 minutiga. 14. septembril maadlesid Aberg ja eestlane Jüri Kanep 30 minutit viigiliselt.»*

«Riia maadlusvõistlused jätkusid tsirkuses «Momino». Pühapäeval, 13. oktoobril, Aberg võitis asjaarmastaja Segling'i 3 minutiga ja pühapäeval, 27. oktoobril, võitis ta 12 minuti jooksul 6 asjaarmastajat maadlejat — Kalning'i, Segling'i, Barkling'i, Ulpe, Matinow'i ja Meier'i.»**

Ja veel: «Aberg, tuntud asjaarmastaja Tallinna Atleetikaringist, seljatas Riia maadlusvõistlustel Moori 6 minutiga ja Robinet' 10 minutiga. See on hea tulemus.»***

1901. aasta lõpul kutsuti Aberg sõjaväekohuslasena sõjaväkke. Ta määrati Ljublini linna 69. Rjazani polku. Kuid juba kuu aja pärast lasti ta vabaks, sest talle ei leitud parajat vormiriietust! Suure rinnaümbermõõdu tõttu läksid kärinal katki kõik pluusid ja sinelid, mis ohvitserid talle vägisi selga ajasid. Kuna sõdurile tellimise peale riietust ei tehtud, vabastati ta sõjaväeteenistusest kui «kõlbmatu noorsõdur» ja saadeti koju.

Vabanenud sõjaväest, sõitis Aberg koos Lurichiga Tartusse, kus nad esinesid tsirkuses. Rahvas sattus nende võimetest nii vaimustusse, et mehi hurraahüüete saatel areenil õlgadel ringi kanti.

Tartust sõitsid mõlemad Tuulasse, kus võistlesid kohalikus tsirkuses. Ka seal oli neil suur menu. Kuigi Lurich oli Abergist üle, kiitis ta Abergi arengut ning ennustas talle suurt tulevikku.

1902. aastal maadles Aberg Kroonlinnas Durovi tsirkuses, võites seal päris kuulsaid maadlejaid, nende hulgas Peterburi maadlejat ja sagedast auhinnasaajat Albert Ottersteini (5 minutiga) ning vöömaadluses Baradanovit 16 minutiga.

1903. aastal riskis Aberg end üles anda Pariisis peetavaile maailmameistrivõistlustele. Aberg sõitiski Pariisi võistlema, kuid ta käsi ei käinud seal kuigi hästi. Maadlemast takistasid teda furunkulid peas ja kaelal. Muide, nende pärast kannatas ta sageli.

Maailmameistrivõistlustest Pariisis kirjutati:

«Maadluses Raoul le Boucher'ga näitas Aberg end esmajärgulise maadlejana. 45 naela raskem prantslane ei suutnud esimesel õhtul viia teda 45 minuti jooksul ohtlikku seisundisse. Vastupidi, prantslane oli kohe matši algul väga kriitilises seisukorras. Kahjuks ei saanud Aberg teisel õhtul furunkulite tõttu enam maadelda. Raoul ütles, et tal ei ole veel kunagi olnud nii tugevat vastast.»*

Pärast ebaõnnestunud võistlusi Pariisis sõitis Aberg Venemaale. Luganskis võitis ta Anderson-Zagorski, kes enne seda oli võitnud vene kuulsaima maadleja Ivan Poddubnõi. Aberg võttis osa ka Belostokis korraldatud suurtest maadlusvõistlustest. Noor maadleja, kes mur-

---

* «Deutsche Athletik-Sportzeitung» 1901, nr. 44.
** «Postimees» 1901, nr. 232.
*** «Postimees» 1901, nr. 233.

* «Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1903, nr. 23.

dis ühe vastase teise järel, võitis pealtvaatajate poolehoiu. Kohalikud maadlejad katsusid õnne, kuid ei suutnud Abergile kuigivõrd vastupanu avaldada. Aberg võitis ka poola meistermaadleja, hiiglase Jankowski. Jaltas võitis ta ligi 130 kilo kaaluva Ottersteini ja teist korda ka Jankowski. Nende võitude eest anti talle kuldse monogrammiga hõbemedal.

Jaltast tuli Aberg Narva, kus Momino tsirkuses esinesid mitme kuulsama mehe kõrval ka kohalikud maadlejad, nagu Prussik, Limutkin, Paabut jt. Aberg oli heas vormis ning alistas kõik, kes talle vastu astusid, olgu siis prantsuse või võõmaadluses. Viis Narva tugevamat atleeti seljatas ta kokku nelja minutiga, eiste hulgas tookordse Narva tugevaima mehe Neeluse.

Narvast sõitis Aberg Soome maadlusempionaadile, mis korraldati Helsingis Ducanderi tsirkuses. Peale Abergi võtsid sellest osa veel Lurich, Wilter, Riesacher, Cyclop, Frištenský, Alexejeff, Zachuta. Välja anti kuus auhinda koguummaga 5000 franki. Esimese auhinna ai Lurich, teise Aberg.

3. märtsil 1904. aastal maadles Aberg Helsingis Ducanderi tsirkuses Soome maadlusmeistri C. Alléniga. Soome maadleja oli mitmegi kuulsusega võrdelt võistelnud. Mõned aastad tagasi oli Peterburis ka Abergiga jõudu proonud ja pool tundi kestnud matšis iki maadelnud. Seekord oli Aberg Alnist silmanähtavalt üle ning Soome meistril tuli ootamatult kiiresti alla nduda.

Helsingis pidasid ägeda matši veel Lurch ja Aberg. Aberg tahtis tingimata ita, seepärast maadlus ka tuliseks ks. Kõik lahenes üpris ootamatult — Aberg vigastas jala, Lurich aga parema käe ja matš katkestati.

Jala terveks ravinud, otsustas Aberg Londoni sõita, et esitada väljakutse Georg Hackenschmidtile. Londonis esines ennast maailmameistriks tituleerinud taanlane Jess Pedersen. Ta kutsus kõiki endaga maadlema ja lubas 50 naela sellele, kes talle 15 minutit vastu peab. Teatrisaalis, kus Pedersen maadles, oli alati palju rahvast. Ka Aberg läks taanlast vaatama ja andis end kohtumiseks üles. Järgmisel õhtul paluti ta lavale. Londonis ei tuntud teda veel kuigi hästi ja nii valmistaski ta publikule üllatuse. Abergil oli naljaasi taanlasele 15 minutit vastu pidada, ja 50 naela oligi kergesti teenitud. Nüüd pani teatri direktsioon Pederseni poolt välja 50-naelase preemia ja Aberg deponeeris omalt poolt võitjale sama palju. Võistlus oli ette nähtud inglise vabamaadluses. Kaotajaks pidi tunnistatama see, keda 2-tunnise matši jooksul on kaks korda seljatatud. Võistlus oli algusest peale väga äge. Aberg oli peagi näost verine, Pederseni käed aga katki hõõrutud. Pedersen ei osanud arvatagi, et Aberg nii vastupidav on. Võistlus kestis ainult 30 minutit ja katkestati Pederseni soovil. Ta ei tahtnud edasi maadelda, sest Aberg oli teda kohutavalt väsitanud. Publik tegi suurt lärmi ja direktor pidi paljudele pääsmeraha tagasi maksma.

Abergi Londonisse sõidu eesmärgiks oli kohtuda Hackenschmidtiga. «Hack» tegi aga väljakutseid ainult inglise amatööridele ega võtnud Abergi jutule.

Abergi kuulsus kasvas. Temast kirjutati Euroopa ajakirjanduses kiitvaid artikleid. «Illustrierte Athletik-Sportzeitungis» kirjutati:

«Eesti kutseline meistermaadleja Aleks. Aberg on praegusaja mõjukamaid rahvusvahelisi maadlejaid, olgugi et ta on veel noor (22 a.). Kehaehituselt väga tugev, paistis ta maadlemises silma juba 17 aastaselt, saavutades samal ajal häid tagajärgi tõstmises — surus ühe käega 300 saksa naela*. Oma õpetaja, kuulsa maailmameistri Georg Lurichi juhtimisel on ta viimaste aastate jooksul arenenud suurepäraseks maadlejaks, kusjuures tal on kõik kehalised eelised: suur jõud, vastupidavus, hea kiirus ja osavus. Aberg on võitnud kõiki pärisvenelasi. Narvas, Momino tsirkuses, heitis ta ölgadele 4 minuti jooksul 5 amatöörmaadlejat; võitis 1 minutiga Poddubnõi võitja, jõumehe Anderson-Zaporski. Praegu on ta selle poolest kuulus, et pidas Londonis vastu taanlasest maailmameistrile Pedersenile 15 minutit ja võitis seega 50 naelsterlingi suuruse (1000-margase) preemia. Seejärel väsitas ta Pederseni otsustavas võistluses, ründates teda lakkamatult 30 minutit, nii et Pedersen jättis võistluse pooleli ja loobus. Kuna Pederseni võimed on üldiselt teada ja korduvalt tõestatud, võib 178 sm pikka ja umbes 90 kg rasket Abergi hinnata kui üht tugevamat ja võimekamat praegusaja elukutselist maadlejat. Kahtlemata ootab teda suur spordikuulsus. Praegu maadleb ta suure eduga Inglismaal.»

Glasgow's pani Aberg rinna kokku saksast Ernst Siegfriediga, kes oli võitnud ühe turniiri, kus esikohale tulnule anti maailmameistri nimetus. Siegfried kuulus Antonio Pierri maadlustruppi. Igaühele, keda Siegfried ei seljata prantsuse maadluses 15 minuti jooksul, lubati 25 naela. Varieteeteatri «Palace» eesriie tõusis, looži ilmus Georg Lurichi manedžer William Allan ja teatas, et tal olevat mees, kes on nõus Siegfriediga maadlema. Pierri astus ette ja hüüdis: «Tooge oma mees siia!» Sakslane oli Abergist palju suurem — 6 jalga pikk ja tugeva kehaehitusega. Kõik kohalolijad pidasid Abergi ülemäära julgeks. Matš algas. Siegfried ründas pidevalt vastase pead ja kaela, püüdis isegi Abergi kurku haarata, nii et publik hakkas karjuma: «See on kägistamine!» Kära läks nii suureks, et maadlus katkestati. Kuid Aberg ei loobunud. Ta võttis tarvitusele kogu oma osavuse ja võitles nagu lõvi. Mõlemad mehed olid verised. Võistlus oli raske, kuid Aberg pidas ettenähtud aja vastu. Publik tervitas Abergi tormiliselt ja hüüdis: «Makske talle raha! Ta on selle hästi ära teeninud!» Abergile anti tšekk 25 naelale.

Abergi ja Lurichi esinemisest Inglismaal kirjutas W. Bolton:

«Kahe nädala eest esinesid Lurich ja Aberg «Duchess Palace'is» ja võitsid väga kiiresti publiku poolehoiu. Samas lokaalis pidas Lurich oma esinemise viimasel päeval publikule ka kõne, milles nõudis avalikku vastust Hackenschmidtilt, keda oli palgatud samas lokaalis esinema nädal pärast Lurichit — miks Hackenschmidt ei maadle Lurichi ja Abergiga. Publik tuli Lurichi soovile vastu ja igal õhtul hüüti Hackenschmidtile: «Maadelge Abergi ja Lurichiga!» Kuna Lurich ja Aberg esinesid sel ajal «Duchess Palace'is», siis pooldas ka direktor Gibens Abergi maadlust Hackenschmidtiga, et lõpuks rahu jalule seada. Aberg peideti nüüd enne etenduse algust «Duchess Palace'i» salajasse

* üks saksa nael = 500 g

ruumi lava läheduses. Hackenschmidt astus midagi aimamata lavale, et maadelda inglase Grühniga mitmendat korda. Samal ajal hüppas Aberg lavale, saadetuna mõnedest ajalehereporteritest ja sportlastest. Nüüd oli raske kirjeldada möllu pealtvaatajate saalis, kui Hackenschmidt hakkas taganema. Aberg tahtis teha lühikese lõpu Hackenschmidtiga ning haaras tal kuklast ja käest, nii et Hackenschmidt hakkas tuigerdama ja ainult politsei abi ja vaevaga pääses ta kulisside taha. Hackenschmidt vabandas publiku ees end sellega, et ta maadleb ainult inglise maadlejatega, mille peale publik karjus: «Pettus!»

Kogu Londonis ilmusid plakatid, kus arvustati halvustavalt Hackenschmidti lavalt põgenemist. Ajalehed heidavad Hackenschmidtile ette argust...*

Inglismaalt sõitis Aberg Müncheni, et seal võistelda Michael Hitzleriga. Kohalik spordiavalikkus ootas ärevusega Hitzleri ja Abergi kohtumist — kas parem on jõuline ja raskem «tammepuu» või tugev ja painduv «tiiger». Kõik kolm matši võitis Aberg, demonstreeriides tehnilist meisterlikkust, kolossaalset jõudu ja vastupidavust.

1904. a. oktoobris kohtus Aberg Mannheimis Saalbau teatris maailmameister Lurichiga. Võistlus algas ettevaatliku maastikuse «masseerimisega». Siis sai Lurich üsna ootamatu võttega vastase parterisse. Aberg kaitses visalt ja, pannes mängu kogu oma jõu, läks üle rünnakule. Lurich, kes hiljuti põetud reuma tõttu ei olnud eriti vormis, pidi tugevasti pingutama, et mitte ohtlikku olukorda sattuda. Võistlus lõppes viigiga selt (30 min.).

Kordusmatš peeti puhta võidu peal vorudena.* Huvitavas avavoorus õnnestus pisut parem Aberg, teises aga Lurich kes vastase paar korda üle silla pöörata. Kolmandas voorus ei tabanud Lurich nupuvõtet ja sattus ise alla. Aberg ründas küll täie energiaga, kuid eduta. Neljanda vooru algul jäi taas Lurich alla, kuid päästis end võimsa sillaga, mida Aberg ei suutnud sisse suruda. Tundes surve lõdvenemist, püüdis Lurich vastast üllatada ootamatu tõukega õlgadesse. See toimus välkkiirelt, kuid Aberg suutis ometi klammerduda ja Lurich vajus tagasi alla. Ta püüdis end veel sillaga päästa, kuid Aberg ei jätnud soodsat olukorda enam kasutamata — Lurichi õlad vajusid matile. Tormiliste kiiduavaldustega tervitati mõlemat maadlejat. Aberg oli saavutanud oma esimese võidu Lurichi üle.

Kui Aberg 1904. a. detsembris Breslaus maadles, autasustas kohalik atleetikaklubi teda loorberipärjaga. Selline au ei olnud seal kellelegi osaks saanud. Tema võimetest vaimustatud noorsugu asutas Breslaus Abergi-nimelise tõstja maadlusklubi. Hiljem asutati Saksamaal neid veel mitmel pool mujal. Ka Lätis oli atleetikaklubi, mis kandis Abergi nime.

1905. aasta oli Abergile kuulsusrikas. Peatugem kõigepealt kohtumisel Stanisław Cyganiewicz-Zbyszkoga Helsin-

---

*Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1904, 26.

*Vooruks nimetati 20-minutilist maadlust, millele järgnes minutiline puhkus higi kuivatamiseks. Sellele järgnes uus voor jne. Maadeldi kas või mitu tundi, kuni saavutati seljavõit. Sama kord oli maksev ka asjaarmastajate maadlusvõistlustel.

14 minutit kestnud heitluse järel Lurus. Aberg kuulsa poolaka õlgadele. Poola Karu» nõudis revanši. Tulemuseks oli see, et Aberg võitis teist korda ja veel lühema ajaga. Aberg oli 23-aastane, Zbyszko aasta vanem. Zbyszko: kaal 120 kg, pikkus 175 sm, kael 51 sm, rind 130 sm, biitseps 52 (!) sm, reis 72 sm. Aberg: kaal 95 kg, pikkus 177,5, kael 48, rind 127, biitseps 42,5, reis 68 sm. Poolakas oli Abergist tervelt 25 kg raskem ja tunduvalt jämedam, Abergi juures aga torkas silma hästi treenitud õlgadepartii ja vägev rind. Zbyszko rinnaümbermõõt oli harilikus seisundis 126 sm, sissehingatult 130 sm. Abergil aga olid vastavad mõõdud 118 ja 127, vahe seega 9 sm, s. o. kaks korda rohkem kui Zbyszkol. Ja selles seisneski Abergi trump. Tema hästi treenitud kops töötas nagu sepalõõts. Kui vastane oli end juba n.-ö. välja pumbanud, puhus Aberg üsnagi värske.

Samal aastal Peterburis Farce'i aias korraldatud rahvusvahelistel maadlusvõistlustel kujunes viimase võistluspäeva peanumbriks Abergi ja Poddubnõi kohtumine. Juba mitu tundi enne võistluste algust olid kõik pääsmed müüdud. Mõlemad maadlejad olid seni kaotuseta ja neil tuli võistelda esikoha pärast. Enne omavahelist matši kohtus Poddubnõi Cyclopi ja Aberg Urbaniga. Poddubnõi seljatas Cyclopi 5 minuti ja 30 sekundiga.

Abergi ja Urbani matš oli aga äge ja kestis kaua. Urban ründas esimesed viiskümme minutit hirmsa hooga, ei suutnud aga kärmele Abergile midagi teha ja läks üle kaitsele. Terve tunni kestnud maadlemise järel palus Aberg žüriilt vaheaega enda kuivatamiseks. Žürii ei nõustunud, kuid publiku tormilise nõudmise peale andis siiski järele. Aberg kuivatas enda ning maadles seejärel energiliselt edasi ning tal õnnestus seljatada ligemale 2 meetrit pikk ja 140 kg raske Urban. Aega kulus 1 tund 37 minutit. Kahekümne minuti pärast ilmusid areenile Aberg ja Poddubnõi. Aberg oli eelmisest raskest matšist väsinud, Poddubnõi aga värske ja puhanud. Osa vaatajaid nõudis matši viimist järgmisele päevale, sest Aberg olevat väsinud. Teine osa aga tahtis võistlust kohe samal päeval näha. Žürii ei saanud matši üleviimisega nõustuda, sest see päev oli politseis üles antud viimase maadluspäevana. Maadlus katkestati paar korda, et seda publikule selgitada, kuid suurem osa publikut ei tahtnud sellest midagi teada. Vilistamine suurenes, kuid sellele vaatamata anti signaal maadluseks. Vihastunud publik jooksis lavale ja kiskus Poddubnõi Abergist eemale. Rahvas arvas, et kui matši järgmisele päevale ei lükatagi, jaotatakse esimene ja teine auhind Abergi ja Poddubnõi vahel võrdselt. Kuid kohtunikud määrasid esimese auhinna Poddubnõile, teise Abergile. Poddubnõi sai kohutava vilekontserdi, Aberg aga pidi korduvalt rambi ette ilmuma ja vastu võtma publiku tormilise aplausi.

Peterburis korraldati sel aastal teisedki suured võistlused. Vahepeal käis Aberg aga Vilniuse tšempionaadil, kus võitis ülekaalukalt kõik vastased ja sai esimese auhinna. Seal juhtus tal ka üks äpardus, mis äärepealt oleks kurvalt lõppenud. Aberg arvas vist, et kes oskab maadelda, see oskab ka ujuda. Jões viis aga käre vool ta kaasa ja mees hakkas rabelema. Aberg oleks võib-olla uppunudki, kui mitte kohaliku tsirkuse ballettmeister Nižinski poleks talle appi

jõudnud ja maadlusmeistri veest välja tirinud.

Vilniusest sõitis Aberg taas Peterburi, kus toimuvatest suurtest võistlustest võttis osa ka Lurich, kes võitis publiku südame igasuguste kombineeritud ja originaalsete võtetega. Otsustav heitlus esikoha pärast toimuski Abergi ja Lurichi vahel. See oli äärmiselt võtterohke ja huvitav matš. Lurich ründas hoogsalt ning sai Abergi mitmel korral parterisse. Aberg oli sillas ka matši ootamatu lõpu eel. Lurich püüdis tema silda sisse suruda, kuid Aberg hoidis Lurichi keha ümbert tugevasti kinni, suutis viimase tasakaalust välja viia ning äkilise pöördega ise peale tulla. Lurich jäi lamama mõlemale õlale. Võistlus kestis 32 min. 27 sek. Rahvas oli mõlema mehe meisterlikkusest vaimustatud. Aberg sai esimese, Lurich teise auhinna.

Peterburist sõitsid Aberg ja Lurich Viini, kus võtsid osa turniirist Henry tsirkuses. Turniir algas 6. detsembril 1905. a. ja lõppes 1906. a. jaanuaris. Mõlemad sammusid võidult võidule, kuni jälle kohtusid finaalis omavahel. Matš kujunes nauditavaks, võtteterohkeks ja vältas 58 min. 44 sek. Seejärel astus Lurich kohtunikelaua juurde ja teatas oma loobumisest, sest ta oli täiesti väsinud.

Suu aja pärast võistlesid mõlemad uba Varssavis. Sealne turniir kestis 5 päeva ja lõppes jälle Abergi võiduga. a sai 1500 franki ja kuldmedali. Seejärel võttis Aberg osa Riias Truzzi tsirkuses korraldatud võistlustest, kus ei olnud õiget vastast. Sealt siirdus Peterburi, kus Farce'i aeda olid võistma kutsutud peaaegu kõik tolleaegsed Euroopa kuulsused. Aberg võitis järgemööda Laurent le Beaucairois', Hi leri, Mourzoucki, Pytlasinski ja Lurichi ning sai peapreemia 2000 fran ja kuldauraha. Teise auhinna, 16 franki võitis Lurich.

Kus Aberg ka ei võistelnud, pidid kõ tema üleolekut tunnistama. Isegi Geo Lurich ei saanud enam «õpipoisi jagu, Aberg aina seljatas oma kuule treenerit. 1908. aasta algul sai Luric Abergilt mitu kaotust, seejärel maadle sid nad Peterburis Farce'i aias kü kaks korda viiki, kuid kolmandas ma šis kaotas jällegi Lurich.

1908. aastal toimus Peterburis ka Abergi ja Ali Hassan Nourlahi kohtumine, mida oli palju reklaamitud ja mida Venemaa maadlushuvilised ammu ootasid. Enamik suurmaadlejaid, nende hulgas ka Poddubnõi, püüdsid türgi hiiglasest kõrvale hoida.

Kümnepuudase (!) ja 208 sm pikkuse türklase kõrval näis Aberg poisikesena. Aberg astus türklasele vastu, huuled kõvasti kokku surutud. Nourlahi huultel mängles üleolev muie, mis aga varsti kadus. Ta taipas, et oli sattunud tõsisele ja kardetavale vastasele. Türklase jõulised rünnakud lõi Aberg kindlalt tagasi ja asus peatselt ise ründama. Ja siis sündiski ime. Nourlah, kes seni oli oma vastaseid võitnud püstijalu, leidis end äkitselt parteris olevat. Vähe sellest. Aberg ei lasknud teda enam üles tõustagi ja seljatas türklase 17. minutil! Rahvas oli üllatusest keeletu. Siis aga puhkes vaimustustorm. Pealtvaatajad plaksutasid, karjusid, vilistasid, trampisid jalgu nagu meeletud.

Nourlah kargas püsti. Ta ninasõõrmed värisesid vihast, võimas rind tõusis ja vajus, huuled tõmblesid, näis, et türklane on valmis Abergile kallale tor-

mama. Aberg tegi aga samal ajal naeratades kummardusi käratsevale rahvale.

Türklane nõudis revanši, millega Aberg kohkimata nõustus.

Järgmisel õhtul olid mõlemad vastased jälle matil. See oli vihase pulli heitlus tuurikavala tiigriga. Alguses ründas sattemaksu ihkav türklane nagu hullumoodi. Aberg oli seda arvestanud ja ta püüdis osavalt vastase haaretest ning tegi toredat väsitustantsu. Tervelt pool tundi olid mehed juba rähelnud, kui Aberg halvima ärahoidmiseks end türklase sülest põlvili laskis. Nourlah sai siiski topeltnelsoni ja keegi saalis ei kahelnud, et see on Abergi lõpp. Kõik läks aga teisiti, võte sai saatuslikuks hiiglase Nourlahile. Aberg pigistas hiiglase käed oma kaenla alla kinni, järgnes võimas puusaheide ja Nourlah lesas õlgadel. Rahvas lausa möirgas rõõmust.

Peterburis seljatas Aberg ägeda heitluse järel ka Christoph Urbani, keda hüüti «Eesti Koljatiks». Urban kaalus 140 kg ja oli ligi 2 m pikk.

1909. aasta kevadel ja suvel tegi Aberg võituderohke turnee Venemaal, oktoobrikuus võitis Helsingis suured rahvusvahelised võistlused ning sõitis siis Hamburgi, kus peeti Saksamaa lahtised meistrivõistlused. Ta sai seal esikoha, Saksamaa meistri tiitli ning auhinnaks kuldauraha. Sakslased ülistasid Aleksander Abergi suure võidu puhul ja tituleerisid ta üheks kõigi aegade parimaks maadlejaks, võrdlesid teda ainult Georg Lurichiga.

Saksamaalt tuli Aberg pärast pikemat seemalolekut Tallinna, et kodulinnas pisut puhata, ära saata vana aasta ja vastu võtta uus, 1910. aasta. Ent maadlemiseta ei osanud ta siiski olla. Tallinnas korraldatud tšempionaadist võttis Aberg puiklemiseta osa, sai vastastest üsna hõlpsasti jagu ning lisas oma auhindadekollektsiooni suure kuldauraha, mis võitjale oli välja pandud.

Tallinnast sõitis Aberg Moskvasse. Kevadel olid Poddubnõi ja Zaikin teinud Abergile ja Lurichile hooplevaid väljakutseid. Ajalehed tõid selle kohta pikki kirjutisi. Poddubnõi olevat koguni teatanud, et ta võtab nii Lurichi kui ka Abergi ühel õhtul vastu ja maksab 3000 rubla, kui ta neid ei võida. Aberg ja Lurich olid valmis võistlema, kuid Poddubnõi oli silmapiirilt kadunud. Aberg sõitis Moskvasse, kus olevat nähtud Poddubnõid, kes lubanud seal võistelda. Moskvas teda kohtamata kuulis Aberg ainult, et Poddubnõi polevat tema nõusolekut matšiks kätte saanud. Aberg esitas nüüd väljakutse Müncheni illustreeritud spordiajalehe kaudu. Seda kogu Euroopas populaarset väljaannet lugesid kõik profimaadlejad, sest sealt sai kõigist võistlustest võrdlemisi operatiivset informatsiooni. Aberg kirjutas muu hulgas: «Poddubnõi kutsus mind ja Lurichit avalikult välja juba 1906. aastal Peterburis Farce'i aias. Ma olin kohe nõus võistlusse astuma, aga tema leidis igasuguseid vabandusi ja meie kohtumine jäi ära. Moskvas olen ma Truzzi tsirkuses 23. aprillini ja ootan, et ta õiendab esimese väljakutse. Omalt poolt olen ma teinud kõik, et vastu võtta kohtumist Poddubnõiga.»* Abergi Moskvas võistlemise ajal ilmuski sinna Ivan Zaikin. Esimese kohtumise võitis Aberg, kuid 10. aprillil nõudis

* «Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1910. nr. 16.

Zaikin uut kohtumist. Kui tunniajalise maadlemise järel polnud võitja selgunud, lõpetas administratsioon võistluse. Maadlejad, kes seda matši nägid, on väitnud, et Zaikinil oli tookord õnne. Abergilt nõudis maadlemine tohutut pingutust, kuna ta vasakul käel oli furunkul, mistõttu käsi pärast võistlust jube välja nägi. Võib arvata, millist valu see tekitas, kuid hambad risti pidas Aberg selle matši maha puht põhimõtte pärast. Poddubnõid ootas Aberg aga asjata. Mõnede ajalehtede andmeil olnud Poddubnõi küll Moskvas, kuid vältinud kokkusaamist Abergiga. Sellest teatati ka Abergile, kes koos Lurichiga (saabus samuti Moskvasse) oli Poddubnõid otsinud, et temaga maadelda. Kemplevaté väljakutsete asja lahendasid nad aga aasta lõpul Peterburis.

Sellest rääkis üksikasjalikumalt meie maadlusveteran Aleksander Süld: «Maadlesin 1910. aasta lõpul Peterburis, kui sinna sõitsid ka Lurich ja Aberg. Nad tulid kõigile ootamatult. Ka Poddubnõi viibis samal ajal Peterburis, kuid võistlustest osa ei võtnud. Mõni päev pärast Abergi ja Lurichi lahkumist hotellist «Euroopa», kus nad peatusid, sain teada, mis seal kolme kuulsa maadlejaga oli juhtunud. Muide, Poddubnõi peatus kusagil mujal, mitte «Euroopas». Seja käik, mida Aberg mulle veel hiljem täiendavalt kirjeldas, oli järgmine. Oktoobrikuul olid Lurich ja Aberg Peterburis läbisõidul. Lurich pidi Tallinna, Aberg Saksamaale sõitma. Nad olid aga teada saanud, et Poddubnõi viibib Peterburis ja kavatseb Ameerikasse sõita. Sealt see lugu algaski. Lurich oli Abergile öelnud: «Tead, Poddubnõi on praegu Peterburis. Mis sa arvad, kui annaksime talle enne Ameerikasse minekut ühe tubli nahatäie selle eest, et ta ajalehtedes kelgib, lubades meid mõlemaid maha panna, aga ise ei tule välja?» Aberg oli nõus. Lurich teadis Poddubnõi alatist peatuskohta Peterburis ja saatis viimasele kirja, paludes teda enda juurde tulla, et õnnestada tema Ameerikasse sõitu omavahel juttu ajada. Poddubnõi tuligi paha aimamata Lurichi juurde «Euroopasse.» Seda ta aga ei teadnud, et ka Aberg oli sealsamas Lurichil ja Abergil oli kahetoaline number üüritud.

Lurich palus Poddubnõid ülerõivad maha võtta ja pakkus talle istet. Äkki ilmus Aberg tagatoast Poddubnõi ette ja hakkas temalt seletust nõudma kevadel ajalehtedes ilmunud artiklite kohta. Muidugi läks asi riiuks, sest Poddubnõi ei tahtnud sellest üldse Abergiga rääkida . . .» Jõumehed olevat omavahel tõelise käsikähmluse pidanud. Poddubnõi muidugi ei andnud asjale seadusliku käiku, sest publik oleks taolise asja pärast temast vähem lugu pidama hakanud. Lurich ja Aberg tasusid «sõjakulud» — maksid välja kannatada saanud mööbli, politseile lasksid nad vaikimisrahaks tasku mõned kuldrublad.

Pärast seda «sõda» lahkusid kõik asjaosalised rahumeeli Peterburist: Aberg Saksamaale, Lurich Tallinna ja Poddubnõi Ameerikasse. Ka ei nähtud lehtedes enam halvustavaid sõnavõtte ega kemplevaid väljakutseid Abergi ja Lurichi aadressil.

1910. aasta detsembris maadles Aberg Hamburgis maailmameistri nimele ja tuli esikohale. 1911. aastal maadles ta edukalt maailmameistrivõistlustel Viinis. Tema kontosse kogunesid võidud Roosbergi, Mourzoucki, neeger Bamboula ja kasakas Mamutovi üle. Ta alistas kuulsa Georg Strenge ja Georg Riescheri, surus sisse Gustav Frištenský ja Omer de Bouilloni murdmatuks peetud sillad. Belglase Bouilloniga kestis maadlus üle tunni, mõnega läks aega vaid paar minutit. Juhtus sedagi, et ta ei saa end sillaga päästma pidi, kuid Aberg ei suutnud keegi seljatada.

Euroopa-turneelt tuli Aberg taas Peterburi, kus 2. märtsil 1911 algas järjekordne rahvusvaheline turniir. Pierrard the Colosse, Cyclop, Kosta Maisuradze ja teised tugevad maadlejad pidid leppima Abergi võiduga. Sama aasta sügisel kaisid Aberg ja Lurich veel Helsingis, kus nad ka omavahel toreda matši pidasid. Ja jälle osutus õpilane õpetajast paremaks. Kui maadeldud oli 1 tund 23 minutit 15 sekundit, õnnestus Abergil eestvõõheitest Lurich seljatada.

1911. a. keskseks sündmuseks oli suurturniir Moskvas, mis kuulutati maailmameistrivõistlusteks. Seal kohtus Aberg teiste hulgas ka Poddubnõiga. Esimene matš kestis 2 tundi ja jäi viiki. Kui nad ka teisel päeval juba tund aega olid rassinud, kukkus Aberg Poddubnõi tõukest lavalt orkestrisse. Kukkumisel vigastas Aberg küll jala, kuid jätkas võistlust. Kuigi Poddubnõi oli lõpuks väsinud, ei suutnud lonkav Aberg teda seljatada ning ka see matš lõppes viigiliselt. Abergile sellest piisas, et ta võitis esikoha. Poddubnõi jäi auhinnata, kuna tuli võistlustele hiljem.

Aberg kohtus Poddubnõiga veel paaril korral. Pärast ebaõnnestunud Ameerika-turneed käis Poddubnõi ka Peterburis, et Ciniselli tsirkuses esinevale Abergile väljakutse esitada. Aberg võttis väljakutse kõhklemata vastu ning pidas Poddubnõiga kaks matši. Mõlemad 1 tund 10 minutit kestnud matšid lõppesid viigiga. Aberg kaalus sel ajal 95 kg, Poddubnõi 120 kg.

1913. aastal sai Aberg kutse sõita võistlusturneele Ameerikasse. Kutse oli meelitav, pakutavad summad soliidsed. Meie jõumees pakkis kohvrid ja sõitiski Lurichile järele. Abergi Ameerika-turneest pajatasid ka Eesti ajalehed. Toome alljärgnevalt ühe artikli «Tallinna Teatajast», kus pealkirja all «Jõumees Abergi käekäigust Ameerikas» kirjutati järgmist:

«Aprillikuul on ette nähtud võistlus kuulsa Ameerika jõumehe Gotchi ja kõige tugevama Euroopa esimaadleja Abergi vahel. Et omandada maadlemise õigust Gotchiga, näeb ameerika vabamaadluse seadus ette, et enne peab Gotchi vastane kõik Ameerikas viibivad kuulsamad vabamaadlejad ära võitma. Abergil on nüüd ka korda läinud kõiki selili panna, teiste seas ka kuulsat prantslast Raoul de Roi'd. (Raoul de Rouen. — *Toim.*) Viimast viskas Aberg 2 korda. Seesama prantslane võitis hiljuti ka kuulsa poolaka Zbyszko. Järgnev võistlus oli Zbyszko ja Abergi vahel.

Et Zbyszkol oli juba kaotus Raoul de Roi' poolt, siis alustasid Zbyszko suguvennad viimase kasuks sõjakäiku. Abergi ja Zbyszko vahelises maadluses viskas Aberg Zbyszko maha tunni jooksul. Kohe teisel võistlusel haaras Aberg Zbyszkol peast tugevasti kinni ja hakkas teda tagaspidi heitma, et seega siis Zbyszkot selili lüüa, kuid viimase pea, mis oli higist libe, libises Abergi käte vahelt välja, mispeale Aberg kukkus oma heitest ühele õlale. Poolakad aga

ütlesid, et Aberg olevat selili kukkunud ja viimane tunnistati võidetuks. Kuid kolmandal õhtul oli otsustav ja lõplik võistlus Zbyszko ja Abergi vahel, kus Zbyszko suguvennad olid jälle kõik mobiliseeritud (viimase poolt lasti laiali teade, mis ka Eesti lehtedest läbi käis, milles kõneldi Abergi kaotusest Zbyszko vastu); ka see ei lõppenud jällegi vahejuhtumiseta. Nimelt pidasid mõned Zbyszko pooldajad seda lubamatuks, et Aberg kukkus ise ühele õlale Zbyszkot maha visates. Viimasesse vahejuhtumisse segasid end ka politseinikud ja žüriiga tehti ühine otsus, milles öeldi, et Aberg on võistelnud õigesti ja jääb võitjaks. Sellega omandas Aberg õiguse Gotchi vastu välja astuda.

Lurich oli Zbyszkole järgmiseks vastaseks, kuid viimane ei läinud Lurichi vastu välja. Abergil ei olnud vaja maadelda Lurichiga, sest Lurich oli Gotchi võitja.»*

«Tallinna Teataja» kirjutas õigesti. «Aberg oli temale esitatud tingimused täitnud, tal oli nüüd õigus välja kutsuda jänkide maadluskuningas Gotch. Ühes New Yorgi ajalehes avaldatud intervjuus esitas ka Lurich sellise seisukoha, millega ka toimetus nõustus. Seetõttu ütles Lurich, et ta on valmis kohtla vedama ükskõik mille peale, et Aberg võidab Gotchi.

Aberg sattus ka ise hasarti ja esitas Gotchile väljakutseid, lubades algul veemiaks 1000 dollarit. Saamata vastust, suurendas ta summat kuni 20 000 dollarini. Gotch ei teinud aga häältki. Ameerika ajakirjandus võttis osa Abergi jahist Gotchile. Nii kirjutas üks leht: «Vaata ette, Frank Gotch. Aberg «Hirmus» on su jälil! Aberg ütleb, et tal on praegu 100 000 dollarit millest paneb mängu kuni 15 000 dollarit, kui aga saaks su õlad tolmuseks teha, millises maadluses sa aga ise soovid . . .» Edasi on toodud kahekõne, milles Aberg nimetab Gotchi kelmikellest tema lugu ei pea. Õige maailmameister võistleb Viinis, Pariisis ja Berliinis, kus koos on kõik maailmakuulsused. Gotch aga tuuseldab Ameerika ettejuhtuvaid maadlejaid ja nimetab ennast siis maailmameistriks.*

Ükski mõjutamisviis ei aidanud, Gotch vaikis kangekaelselt ega reageerinud Abergi väljakutsetele. Ja nii sõitsid meie kuulsad jõumehed Georg Lurich, Aleksander Aberg ja nendega liitunud Johannes Tigane 1917. aasta kevadel Ameerikast tagasi Euroopasse.

Ameerikas võitis Aberg ligi 50 ameerika maadlejat, kelle hulgas olid Uue Maailma kuulsused Rogers, MacGrate, Amerigo ja Douglas. Ameerika ajalehtedes nimetati Abergi soomlaseks, vahel harva ka eestlaseks, kuigi ta küllalt põhjalikult oma päritolu selgitas. Kõikjal kiideti tema meisterlikkust. Näiteks «The Sunday Herald» kirjutas (18. jaan 1914. a.): «Aberg on siin esinenud juba korduvalt ja iga kord tõestanud, et ta on kõrgeima klassiga suurmaadleja, kes kunagi Bostonit külastanud. Ta on tugevam kui Hackenschmidt, osavam kui Lurich . . . Ta liigub säärase kergusega, et meenutab hästi õlitatud masinat.»

Ameerika lehtedes ilmus Abergist lugematu hulk karikatuure küll seeria-

«Tallinna Teataja» 1914, nr. 76.

*K. Reinbergi mälestustes on sellest pikalt laialt juttu. «Päevaleht» 1935, nr. 167 jj.

tena, küll üksikult. Need kujutasid «hirmsat soomlast» pildumas oma vastaseid vastu kohtunike toole ja läbi tavapõranda.

Jänkid imetlesid Abergi hiiglajõudu, oskust vabaneda igast vastase võttest ja peasta ennast ka kõige lootusetumast olukorrast. Ameerika linnades ihaldati saha sellise kuulsuse esinemisi. Aberg oli ameerika vabamaadlust tublisti treeninud ning ta võis ükskõik millises võitlusmaadelda.

Venemaale naasnud, võistles Aberg kõigepealt 1917. aasta suvel Petrogradis. «Olümpia» suveaias oli tema tugevaimaks vastaseks Stanislaw Zbyszko-Cyganiewicz. Ligi viis tundi kestnud matš jäi viiki. Hilissügisel võidutas Aberg kodulinna. 1918. aasta jaanuaris-veebruaris maadles ta koos Lurichiga Tallinna kinoteatris «Rekord». Siit edasi olid nad Lurichiga koos elu lõpuni. Tallinnast sõitsid nad Peterburi, seal Põhja-Kaukaasiasse. 1920. aasta jaanuaris haigestusid mõlemad Armaatsia tüüfusse, millesse ka surid.

Aleksander Aberg oli tõeline suurmaadleja. Ajavahemikul 1904—1916 võitis ta ülekaalukalt esikohti peaaegu kõigis Euroopa suurlinnades korraldatud rahvusvahelistel võistlustel, milledest paljusid maailmameistrivõistlusteks nimetati. Aberg tegi hiilgava turnee Põhja-Ameerikas, kus ei kaotanud ühtki matši. Umbkaudne arvestus näitab, et Aberg võitis oma karjääri jooksul üle 5000 matši, sealhulgas kõigi tolleaegsete maailmakuulsuste vastu. Temast oldi kõikjal vaimustuses. Parim tõend sellest on Abergi-nimelised klubid, mida asutati Münchenis ja Breslaus, Bielefeldis ja Nürnbergis, Riias ja Tartus, hiljem ka New Yorgis.

Lurichi ja Abergi eeskuju, nende jõud ja meisterlikkus köitsid kõikjal, kuhu nad ilmusid. Loomulikult tunti suurimat vaimustust nende saavutustest Eestis. Mäletan, mida pealtvaatajad tegid, kui Aberg 1910. a. esines Tallinnas Viru tänava alguses asunud tsirkuses. See oli võitja etteaste maadlusareenil. Hiljem nägin neid veel mitmel korral maadlemas nii Tallinnas kui ka Peterburis, tegin koos nendega isegi mõned treeningud. Püüdsime nende vigureid raskete pommidega järele teha, harjutasime nende soovituste järgi, et saada tugevaks. Mitmed mehed Lurichi-Abergi õpipoiste hulgast jõudsidki maailma tugevamate maadlejate hulka.

Juhan Pastak (1857—1919). Tartumaa mehel Juhan Pastakul oli haruldaselt suur jõud, kuigi ta kunagi polnud süstemaatiliselt harjutanud. J. Pastak oli Ollini mõisa metsavaht.

Kui esimesed välismaa jõumehed Tartusse ilmusid ja vana «Vanemuise» saalis pommitõstmisega esinesid, oli üks jõukangelane lubanud sada rubla mehele, kes kõik tema vägitükid järele teeb. Seda kuulnud, astunud Juhan Pastak lavale ja tõstnud ...

mehe pommid üles nagu mängukannid. ... Pastak oli kõik kangid ja pommid tur... võtnud, käskinud ta ka välismaa jõume... pommidele istuda. Nii võitiski Pastak ... rubla.

Järgmise päeva õhtul kutsus välismaa jõu... mees Pastaku endaga maadlema. Juhan Pa... tak võttis kutse vastu. Kolmveerand tun... kestnud maadlemise järel pani Pastak väl... maa jõumehe õlgadele.

Viimane jõuproov selle välismaa jõumehe... oli Pastakul järgmisel päeval. Nüüd hak... proovima, kumb neist suudab korra... suurema raskuse trepist üles kanda. Juha... haaras kummagi kaenla alla 10-puuda... (160 kg) viljakoti ja hambusse veel ko... manda koti. Selle kandamiga läks ta üm... kergelt trepist üles. Võõras jõumees ei suu... nud seda järele teha.

Juhan Pastakuga juhtus hiljem õnnetu... mille tagajärjel ta põdema jäi. Kord Pärnus... soolakoormaga tulles oli Juhan vankril tu... kuma jäänud. Hobune oli vankri kraavi... vedanud ja Juhan kukkunud kraavipõhja... kuhu talle 10-puudased kotid peale langesid... Juhan Pastak suri 62-aastasena 1919. aastal.

Juhan Pastaku vägitegusid teati Eestimaal ... ammu enne seda, kui Boesbergi raskejõus... tikuklubi tegutsema hakkas. Me võime teda ... julgesti Eesti esimeseks jõukangelaseks ... pidada.

Tõnis Ervin (1863—1906). Läänemaa tug... vatest meestest on paljud jäädvustanud oma ... nime raskejõustiku ajalukku. Teame näiteks, ... et Georg Lurich oli isa poolt läänlane, ei... kahekordne olümpiavõitja Kristjan Palusalu ... on sündinud ja kasvanud Läänemaal, et siit ... on pärit maailmameistrid maadluses Gustav ... Vahar ja Jaan Neeser. Mõnede Läänemaa ... meeste võimetest ja jõust räägitakse otse ... uskumatuid lugusid.

... on Tõnis Ervin. Ta ei olnud sport... ...napäeva mõiste järgi. Tema nagu ... oli rohkem küla jõukangelane. ... ei saa meie raskejõustiku ajalugu ... Ervini saavutustest vaikides mööda ...

... läänlased ning mitteläänlased on ... arvamisel, et Tõnis Erviniga peaks ... Eesti maadlusajalugu. Just tema hiig... ja sitkus vaimustasid noori ja virgu... ... maadlusega tegelema. Need aga, ... edust tiivustatuna sportima hakka... ... aluse teadlikule maadluse harras... ... Eestis.

... Ervin sündis 9. novembril 1863. a. ... talupidaja pojana. Juba maast... hakkas ta tegema talutöid. See ... ainukeseks treeninguks. Ent juba ... oli Tõnis väga tugev. Tema noo... ...sevil oli külapoistel kombeks vabal ... samuti mitmesugustel koosviibimistel ... tustel omavahel rammu katsuda või ... tõsta. Vaevalt 14—15-aastase poisina oli ... Eesti sülitsimaadluses parim mitte üks... ... kodukülas, vaid kogu ümbruskonnas. ... Ervini jõud oli nii harukordne, et tema ... jõukangelase kuulsus peagi kodukohast ... ulatus. Kõikjal, kus ta iganes ... pidi ta teistele ka oma jõudu näitama. ... Tõnis oli 18-aastane, vedas ta Rapla ... vasaku käe väikese sõrmega lahti ... ...sümme külapoisi parema käe suure ..., võitis vägikaikaveos ning maadlu...

... kodukoha lähedal hakati vene kirikut ...tama. Sinna tööle palgatud 50 meest ei ... Läänemaalt, vaid väljastpoolt. Ühel ...päeval tahtsid töömehed Velise Tõnuga ... vedada ja rammu katsuda. Jutud ... suurest jõust olid ulatunud ka kiriku... ...tajate kõrvu. Mehed neid jutte suurt ei ... ja olid oma üleolekus kindlad. ... pidanud sõrmevedamise ja maadlemise ... midagi. Vähem kui tunni ajaga oli ... võitnud kõik töömehed. See vihastas mehi ... nad hakkasid võitjaga tüli norima. Tõnis ... kõik 50 meest päris vaeseomaks. ... olid koguni niivõrd tõsiseid vigastusi ...saanud, et neist tükil ajal enam töötegijaid ... sinud. Nüüd vihastas omakorda kohalik ...ester, kes tööliste õhutusel saatis Tallin... ...asuvale prokurörile kirja, milles palus ... Ervini kohtulikule vastutusele võtta, kuna ... olevat töömehed peaaegu ära tapnud, nii et kiriku ehitamist lõpule ei saa viia. Prokurör, kellele asi tundus kahtlasena, sõitis asja uurima. Tõnis antigi kohtu alla. Kohus aga mõistis Tõnise õigeks, kuna leidis lihtsalt võimatu olevat, et üks mees võib viiskümmend meest läbi peksta.

Tõnis Ervini hiiglajõust teatakse rääkida teisigi lugusid. Nii on teada, et Tõnis tõstis ühe käega maast üles 16 puuda ja kandis seljas 44 puuda. Veel on teada, et ta laatadel kandnud oma turjal parajaid suuri hobuseid. Seda kõike ja palju muud tegi Tõnis juba varem, kui ta Tallinna tuli.

See oli 1892. aastal, kui Tõnis kord hobusega linna sõitis. Vankril paar siga, mõni võipütt ja muud tühja-tähja, et Tallinna turul natuke raha saada. Päris turu lähedal asus tol korral külaskäiguetendusi andev Ciniselli rändtsirkus. Peale tavaliste tsirkusenumbrite olid kavas ka «jõustikunumbrid», milliseid näitas tuntud vene maadleja Ivan Stupin (vene-helveetsia vöömaadleja). Igale mehele, kes suudab talle vöömaadluses 10 minutit vastu pidada, lubas Stupin maksta 100 rubla ja enda võitjale koguni 200 rubla. Kõik vastased võitis ta kergelt.

Ka Tõnis Ervin läks tsirkusesse. Kuuldes Stupini väljakutset, läks Tõnis võistlema, kuigi tal vöömaadlusest puudus ettekujutus. Tegelikult lükkasid kaaslased ta areenile. «Hea küll! Ma võin ju proovida,» ütles Tõnis. «Ega see jõukaru mu konte ikka pooleks murra ...»

Sündis ime, mis pani publiku vaimustusest otse möirgama. Stupin ei suutnud eesti talunikku võita. Esimene võistlus lõppes viigiliselt, samuti teine. Kolmas võistlusõhtu. Stupin oli pannud nahkrihma asemele kummirihma, mis venis ega lasknud meest maast üles tõsta. Selline teguviis ei vastanud küll võistlusmäärustele, kuid Stupin, tundes oma kuulsat nime häbisse sattuvat, ei hoolinud enam millestki, isegi publiku vilistamisest ja meelepahast. Kümme minutit kestnud võistlus ei andnud paremust kummalegi, kuid kohtunikud kuulutasid Stupini võitjaks, et päästa Tallinna vene seltskonna lemmiku nimi. Kõik niisuguse otsuse vastu esitatud protestid jäeti tähelepanuta. Stupinile mõjus aga skandaal niivõrd, et ta jättis oma esinemised tsirkuses pooleli ja sõitis Tallinnast minema.

Välismaiste kuulsuste asemel hakkas nüüd tsirkuses esinema Tõnis Ervin. Ta oli võit-

nud tallinlaste südamed ja meelitas rahvast tsirkusesse. Kuigi Tõnis oli maadluses võhik, oli ta nõus iga soovijaga maadlema. Samuti demonstreeris ta selliseid tõsteid, milliseid Tallinnas veel keegi polnud näinud. Tsirkuse direktsioon oli Tõnise võimetes nii kindel, et lubas igale tema võitjale maksta 200 rubla. Tõnisega maadlesid paljud mehed, kuid keegi ei suutnud teda võita. Kõige kauem suutis Tõnisele vastu pidada Pfaffi õllevabriku hobusemees I. Kandimaa, kes hiljem samuti hakkas välismaa jõumeestega võistlema. Peagelt kerkis esile aga uus plejaad jõumehi. Ja oma ainukese kaotuse maadlusmatil pidi Tõnis vastu võtma ei kelleltki muult kui Georg Lurichilt. Meie kõigi aegade parim maadleja oli siis juba maailma maadluskuningas. Ervin pani Lurichile visalt vastu, saatuslikuks sai talle aga Lurichi kuulus sild, millist võtet Tõnis karta ei osanud. Kuna Velise Tõnisel maadluskunsti finessidest siiski suurt aimu ei olnud, polnud tal Lurichi sillavõttele sattudes loomulikult enam pääsu.

Pärast kaotust kutsus Tõnis Lurichit jõudu proovima vöömaadluses, kus rohkem otsustas jõud kui tehnika. Lurich aga ei võtnud väljakutset vastu.

Kuulsa jõukangelase elu lõppes ootamatult: 1905. aasta revolutsioonist aktiivse osavõtu pärast lasti Tõnis Ervin karistussalga poolt maha Märjamaa kiriku juures 25. jaanuaril 1906. a.

Tõnis Miil (1865—1920) sündis Pärnumaal Tori vallas 22. detsembril 1865. a. Üles kasvas ta Tartus, kus ka pagariks õppis. Sajandivahetusel oli Tõnis Miil kindlasti üks tugevamaid mehi Eestis.

Spordiveteranid on rääkinud, et Peterburis dr. Krajewski raskejõustikuringis võitnud Tõnis Miil Lurichi ja Hackenschmidti. Lurich olevat talle siis öelnud: «Sul on jõudu kui kahel karul kokku!»

Dr. Krajewski raskejõustikuringis tõstis Tõnis Miil üles tohutuid raskusi küll käte, algade ja hammastega. Näiteks laskis ta hobuse kõhu alt läbi panna rihmad ja köied, mille külge kinnitati tugeva nahast pidemega konks (vt. foto). Roninud selleks valmistatud pellinguile, haaras Miil hammastega pidemest

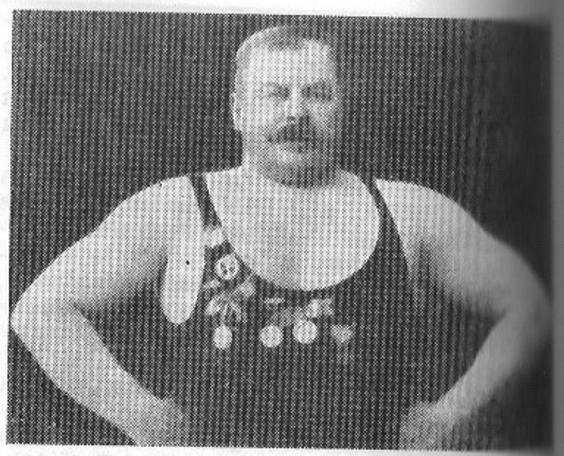

kinni ja tõstis niiviisi hobuse maast ligi poole meetri kõrgusele. Tõnis Miili tuntud «Lõvi Lõua» ja «hobusetõstja Miili» nime all 1903. aastal Tartus sattus Miil vaidlusse kohaliku kaupmehega, kes ei uskunud Miili võimeisse. Vaidlus lõppes kihlveoga. Miil lubas 100-kilose suhkrukoti kaupmehe poest Peetri kiriku juurde viia ja sealt edasi «Vanemuise» trepini. Vahemaa oli ligi kaks kilomeetrit. Kihlveo võitja pidi suhkrukoti endale saama. Tunnistajate juuresolekul löödi käed. Tõnis haaras hammastega suhkrukotist kinni ja sammuski oma kandamiga Peetri kiriku juurde ning peatselt asetas suhkrukoti «Vanemuise» trepile. Keegi ei suutnud oma silmi uskuda. Tõnis Miil aga võttis suhkrukoti «Vanemuise» trepilt tagasi ja viis võidetud auhinna koju. Kaupmees kinkis Miilile selle suurepärase saavutuse eest veel kaks hõbedast napsiklaasi.

Tõnis Miil oli tugev ka maadluses. Kui võõrad jõumehed Tartusse tulid, et silmaga

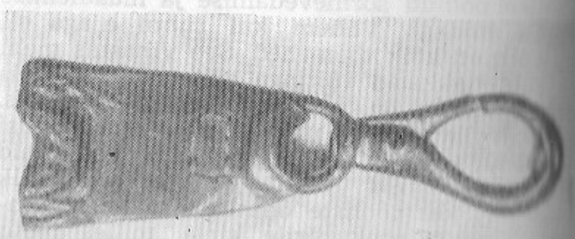

endaga maadlema või võidu tõstma kutsuda, siis oli Tõnis Miil ikka see, kes ta mõnegi jõumehe Tartust minema hirmutas.

Tõnis Miil läks kaduma sõjakeerises, olles 47 aastat vana.

Eduard Tohert (1869—1938) sündis 1869. aastal Harjumaal Tuhalas. Tema raskejõustikukarjäär algas 1888. aastal G. Boesbergi juures. Kuna nad olid juba varem tuttavad, siis õhutas Boesberg ka Tohertit rohkemini tõstma. Et Tohert elas maal, tuli tal harjutamas käia umbes 30 versta kaugusel. Boesbergi ringi meestega harjutas ta aastani kuni 1894. aastani, mil koos Gustav Lindaga sõitis Peterburi. Seal astusid mõle-

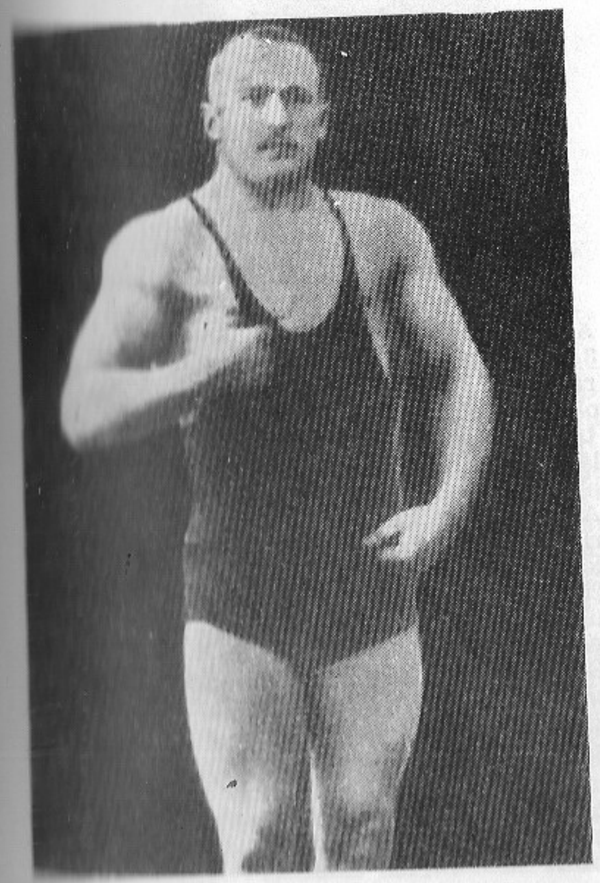

mad dr. Krajewski raskejõustikuringi, kus varem polnud nii tugevaid mehi nähtud. Nähes nende vägevust ja jõudu, soovitas Krajewski neil oma senine amet (mõlemad oli pagarid) maha jätta ja hakata elukutselisteks tõstjateks. Mehed võtsid nõu kuulda, ja nii saidki neist Venemaa kuulsad pommitõstjad. Doktor Krajewski soovitas Tohertil (oli kasvult suur mees) võtta esinemistel nimeks Aleksander III, sest ka Vene keiser Aleksander III olnud väga tugev mees. See nimi jäigi talle kogu raskejõustiklase karjääri ajaks külge. Tohert ei olnud ainult hea tõstja, vaid temast sai Lurichi veenmisel ka hea maadleja. Ivan Lebedev iseloomustas teda kui äärmiselt tugevat raskekaallast.

Kui E. Tohert oli juba üle neljakümne, sai temast Johannes Kauba üks innukamaid abilisi Peterburi «Kalevi» taaselustamisel. 1920. aastal tuli E. Tohert Tallinna, kus elas kuni surmani. E. Tohert on maetud Võsu kalmistule.

Gustav Lieders (1867—1922) ja August Tamm (1868—1943). Gustav Lieders sündis 1867. aastal Raplas, August Tamm 1868. a. Tallinnas. Mõlemad olid kasvult suured ja tugevad mehed.

Kui Gustav Boesberg 1888. a. Tallinnas noormehi-pommitõstjaid koondas, et raskejõustikuklubi asutada, siis oli esimeste kaasalööjate hulgas võrdlemisi palju lihuniku- ja

pagariselle. Lihunikusellid olid ka Lieders ja Tamm.

1889. aastal külastasid Eestit ning Tallinna saksa ja itaalia jõumehed Lomberg, Leitner ja Roberto, kes Harju ja Rannavärava mäel näitasid rahvale maadlus- ja tõstekunsti. Neid käisid vaatamas ka Boesbergi ringi poisid, kes juba aastapäevad olid kivide ja kaaluvihtidega harjutanud. Imetledes jälgisid nad kuulsate jõumeeste esinemisi. Kolmandal õhtul kutsusid välismaa jõumehed pealtvaatajate hulgast tugevamaid mehi maadluses jõudu proovima. Välismaalaste võitjale lubati auhinnaks 100 rubla. Muidugi mõista meelitas suur rahasumma noori pommitõstjaid võõrastega jõudu proovima, kuigi neil maadluskogemusi polnud. Noormehed proovisidki.

Tartu «Postimees» kirjutas sel puhul 1889. aastal:

«Oli nagu iseendast arusaadav, et leidus iiski tugevaid Eesti mehi, kes julgesid maadlust mitte osates vastu astuda Saksa jõumeestele. Need olid füüsiliselt tugevad estlased, lihunikusellid G. Lieders ja . Tamm... Esimesel õhtul maadles G. Lieders (vöömaadluses) viiki sakslase Lomberga, kes oli selle ala mees.»

Järgmisel õhtul kohtus Tamm sakslasega rantsuse maadluses. Ta langes sakslase tehnilise võtte ohvriks ja pidi vastu võtma kaotuse. See ei rikkunud veel meeste tuju, sest id ju need alles esimesed maadlusvõistlused. Nad jätkasid harjutamist ja said tuntud raskejõustiklasteks. Gustav Lieders maadles staid, August Tamm harrastas aga rohkem tõstespordi. Mõlemad said arvukalt auhindu ning innustasid oma esinemistega noori raskejõustikuga tegelema. Küllap said neil õhutust ka Lurich, Simpmann-Vambola ja Vain, kes Liedersi ja Tamme kohtumisi väliskaalastega vaatamas käisid.

Aleksander Klumberg (1869—1921) sündis 29. detsembril 1869. a. Harjumaal Ämari mõisas. Ta lõpetas Tallinna Reaalkooli. Boesbergi ringis oli üks neist, kes panid aluse raskejõustikule Eestis. A. Klumberg tegeles paljude spordialadega, Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi «Linda» aidas harrastas ta maadlust.

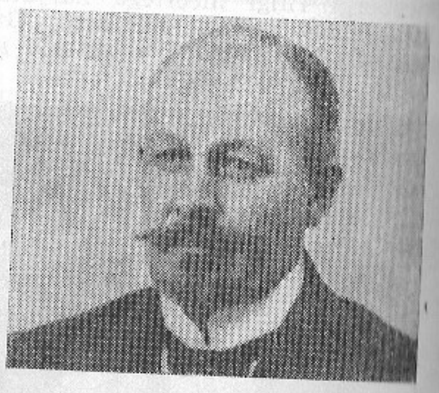

A. Klumberg oskas ka väga hästi ujuda. Juba 8-aastaselt ujus ta koos isa Reinuga Kalarannast Vana-Patareisse. Noormehepõlves olid Klumberg ja Boesberg teinud ka uljaid trikke. Kord ujunud nad reidile sõjalaevade lähedale, sukeldunud siis ja ujunud laevade alt läbi.

A. Klumberg kaalus umbes 70 kg. Tema parimad tagajärjed tõstmises: tõukas kahe käega 7 puuda, kruvis parema käega 5 puuda 20 naela, tõukas ühe käega 4 puuda ja rebis ühe käega 3 puuda.

Aleksander Klumbergil oli kolm poega: Edgar, Aleksander ja Ralf. Edgar ja Aleksander (pärast nime eestistamist Kolmpere) käisid isa jälgedes, kuuludes meie paremate kergejõustiklaste hulka.

Mart Kalde (1869—1942) sündis 1869. aastal Järvemaal Haimre vallas vanemate kümnendas lapsena. Poiss sõi ainult rukkileiba, kartuleid ja jõi haput kalja ning oli tugev kui karu. Talvel jooksis ta paljajalu lumel ja laskis jääl liugu.

Esimese pommitõstja ja maadleja esimene «sportlik» saavutus oli hüpe koolimaja küljelt lähema vahtrapuu otsa. Auhinnaks oli selle hüppe sooritamise eest välja pandud pirn või.

Mart Kaldest sirgus ligi kahemeetrine noormees, kes õppis kooliõpetajaks ja töötas esimes kohas Harjumaal. Kaua aastaid oli ta õpetaja Kuusalus (temalt õppis kirjatarkust ja sai spordiindu ka Aberg), kus hakkas tegelema raskejõustikuga. Juba 1890. aastal matkas Kalde mitmel korral Kuusalust Tallinna (üle 30 km), et pealinnameeste Gustav Boesbergi ringis pomme ja kive tõsta. Kui «Lootuse» selts 1892. aastal korraldas Tallinnas suure rahvapeo, pani ennast osavõtjate kirja ka Mart Kalde. Ta sai esikoha ja kulduuri selle eest, et kõige kauem hoidis väljasirutatud käel 55-naelast raskust. Tutt Kuusalu kooliõpetaja suurvõidust läks kuulutulena üle Harjumaa ja nüüd alles hakkas tõstmine Harjumaal hoogu minema.

Kalde ei piirdunud üksnes tõstmisega. Ta käis tihtipeale Tallinnas ka maadlemas, tulles sageli võitjaks. Kui Lurich 1896. a. viibis võistlusreisil Eestis, proovis Kalde temaga esmakordselt maadluses jõudu. Vaimustunud Lurichi heast maadlustehnikast, hakkas ka Kalde hoolega harjutama. Ta käis isegi paar korda nädalas Kuusalust Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis harjutamas. Klubi soovitusel sõitis Mart Kalde 1898. a. Peterburi ülevenemaalistele maadlusvõistlustele. Seal ta auhinda siiski ei saanud. Võistluste võitjaks tuli Hackenschmidt, teiseks jäi Schmelling. Kalde maadles kolmanda koha pärast Mooriga pool tundi. Et kumbki ei suutnud teist seljatada, jäid mõlemad auhinnast ilma.

1901. aastal peeti Riias elukutseliste maadlusvõistlused. Lurich ei olnud unustanud sitket külakoolmeistrit ja tegi talle ettepaneku tulla Riiga maadlema. Kalde saigi Riiga sõita, sest tal oli koolivaheaeg. Kaheksateistkümnest osavõtjast pani Kalde õlgadele üheksa, kuid pidi jätma võistlused pooleli ja algava koolitöö pärast ära sõitma. Lurich ennustas Kaldele hiilgavat tulevikku maadlusmatil. Mart Kalde võttis maadlus- ja tõstevõistlustest osa Esimese maailmasõjani. Ta mobiliseeriti sõjaväkke ning spordist tuli loobuda.

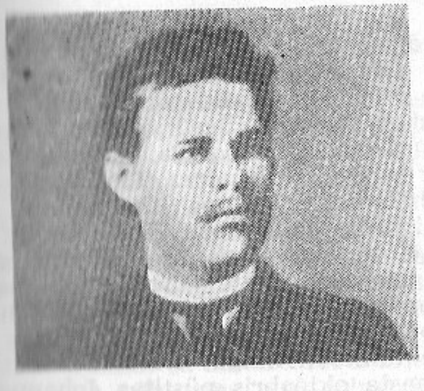

Johannes Trei (1870—1933) sündis 1870. aastal Tallinnas. Ta oli üks esimesi elukutselisi hammastega tõstjaid. J. Trei töökaaslane A. Puhm rääkis: «Kui ma koos Abergiga läksin uuele töökohale Trümpelmanni vabrikusse, siis töötas seal enne meid palju ras-

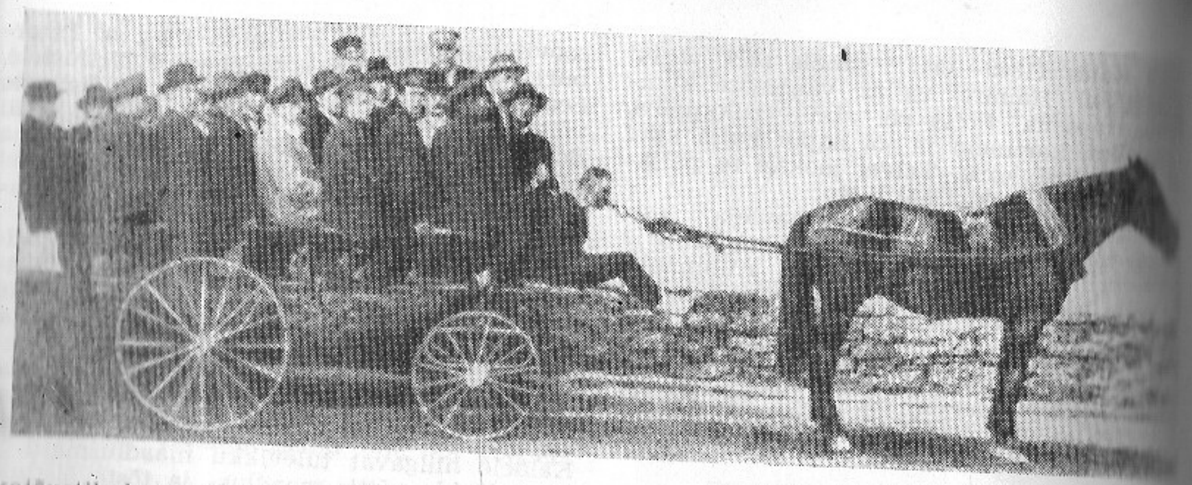

kejõustikuharrastajaid. Kui lõunatunnil jäi aega üle, siis kasutati seda tõstmise harjutamiseks. Valukuuri meister Johannes Trei, kes oli aastatelt üle 30, andis tõstmises isegi noortele silmad ette. Hammastega tõstmise võime oli tal harukordne. Vabrikuomaniku loal laskis ta hobuse rakmetesse panna, ladus siis vankri mehi täis, istus ise vankri ette- otsa ja võttis suhu hobuse rakmete küljes oleva spetsiaalselt selleks valmistatud nahast sidemetega konksu. Trei hoidis vankri eestsast kätega kinni ja nii alustati sõitu. Hobune vedas koormat mööda Tartu maanteed kuni Uue turuni (praeguse RAT «Estoja» juurde) ja sealt vabrikusse tagasi. See oli Johannes Trei hiilgenumber (vt. foto).»

Kolleaegses ajaleheskirjutati: «Hambaatleet Johannes Trei Tallinnast, kelle suurepärastest jõusaavutustest teatatakse üksikasjaliselt «Moderne Kunst'is» ja «Illustrierte Athlet.-Sportzeitungis» (nr. 18, 1899), on viimasel ajal end tunduvalt parandanud atleetikaharrastaja A. Andruškevitši juhtimisel, nagu näha tänasest tiitelpildist. Hiljuti esines Trei esmakordselt neljal üksteisele järgneval õhtul peaaegu väljamüüdud saali ees Momino tsirkuses Tallinnas, kus ta sensatsioonilised jõusaavutused äratasid üldist imestust. Hra. Treil läks hiljuti korda lüüa tunnivalt oma maailmarekordit hammastega tõmises põrandalt. Nii kergitas ta, vastates juuresolevale pildile, sügavalt kummarduds asendist hiigel-kuulkangi, mille kontkaalu raskuseks 170 kg. Teise suurepärase jõusaavutuse, mida hüüti «Elavaks rakendiks» ja mida kujutab meie pilt tiitellehel, esitas ta lõpunumbrina samuti igal õhtul suure heakskiidutormi saatel. «Elav rakend» on hambaatleedi isiklik leiutis. Hobused veavad reisijatega täidetud vankrit ümber areeni, kusjuures Trei hoiab rakendeist hammastega kinni. Ühel proovil õnnestus tal seda jõunumbrit läbi viia 35 inimesega ja ta on valmis raskendama koormat mõningate tsentnerite võrra. Seda saavutust on Trei teostanud siiani ainult Tallinnas ja Peterburis Michael-maneežis, mille eest temale annetati hiilgav kuldtäht.»

1903. aasta oktoobris püstitas Johannes Trei Tallinnas maailmarekordi hammastega tõstmises («Illustrierte Athletik-Sportzeitung» 1903, nr. 45), tõstes maast lahti 229,5 kg. Selle rekordi purustas ta 21. juulil 1904 — tõstis hammastega 240 kg põrandalt 15 sm kõrgusele, kusjuures küünarnukid olid toetatud põlvedele.

Jüri Kanep (1870—1924) sündis 22. märtsil 1870. aastal Viimsi poolsaarel Rohuneemes talupidajast kaluri pojana. Tallinnas asus ta tööle Hans Luuri pagariäris. Väike Georg Lurich nägi siin, kuidas noor Jüri Kanep tõstis üles kahepuudaseid kaaluvihte. Seega võib Jüri Kanepit pidada Georg Lurichi esimeseks eeskujuks ja tõstespordi vastu huvi äratajaks.

J. Kanep oli umbes 170 sm pikk ja kaalus 90 kg. Ta sai Tallinnas suurepärase tulemuse

tõmmises seliliasendist: surus 148,5 kg 5 korda ja 164 kg ühe korra.

Jüri Kanep maadles algul Eestis laadatsirkuses ning esines koos Georg Lurichiga ka paljudes suurtes tsirkustes. Hiljem läks ta üle spordimide pildumisele ja tõstetele. Eriti palju tõusid teavad J. Kanepist rääkida Kaukaasia sealsed, kuna ta oma viimastel eluaastatel rohkem seal esines.

Jüri Kanep oli koos meie kuulsate jõumeeste Georg Lurichi ja Aleksander Abergiga Armaviris enne nende haigestumist tüüfusesse ning mattis nad sealsele surnuaiale.

Jüri Kanep suri 1924. aastal Armaviri lähedal Livonia külas ja maeti Beskornoje surnuaiale. Surma põhjustas peol esinemisel saadud vigastus. Nimelt oli ta sooritanud üht oma kuulsat jõunumbrit — tema rinnale asetatud paksudest laudadest sõitis üle traktor. Viimasel esinemisel libisenud traktor laudadelt, vajunud Kanepi paljale rinnale ning muljunud sisse rinnakorvi.

Tõnu Võimula (Daniel Wiedemann) (1871—1955) sündis 11. septembril 1871. a. Kose vihelkonnas teomehe pojana. Vanemad saatsid ta üsna noorelt Tallinna maalri juurde õpipoisiks.

Pärast kroonuteenistust Poolamaal tuli Tõnu 1897. aastal jälle Tallinna, kus tutvuski rasejõustikuga. Aeg-ajalt käis ta «Linda» aidas harjutamas. 1898. aastal asus Võimula elama Peterburi, kus läks tööle Nobeli, hiljem Noblessneri tehasesse. Seal harjutas ta vabal ajal juba süstemaatiliselt ja kogus enda ümber ka eakaaslasi. Peatselt kujunes sellest grupist spordiring, kes Suur-Dvorjanskaja tänavas Katariina Liivi korteris ka harjutusruumid leidis. Varsti aga keelas politsei ringi tegevuse.

Edaspidised treeningud jätkusid Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsis «Kalev», kus Võimula toredad võidud mitmel raskejõustikualal peagi üldist tähelepanu äratasid. 1901. aastal sai ta esimese auhinna Peterburi «Kalevi» maadlusvõistlustel ja 1902. a. Narvas karskusseltsi «Võitleja» korraldatud maadlusvõistlustel. Samal aastal sai ta teise koha Peterburi «Kalevi» tõstevõistlustel ja esimese auhinna ülevenemaalistel maadlus- ja tõstevõistlustel. Neid saavutusi kordas ta ka 1904. aastal. Võimulal jätkus indu ja tahet harjutamiseks, nii et ta veel 1911. aastal sai Tartu Spordiseltsi «Aberg» poolt korraldatud Baltimaade maadlusvõistlustel esimese auhinna ja Baltimaade esimaadleja nimetuse.

T. Võimula tegutses Peterburis spordiorganisaatorina ja ka treenerina. Tema juhtimisel

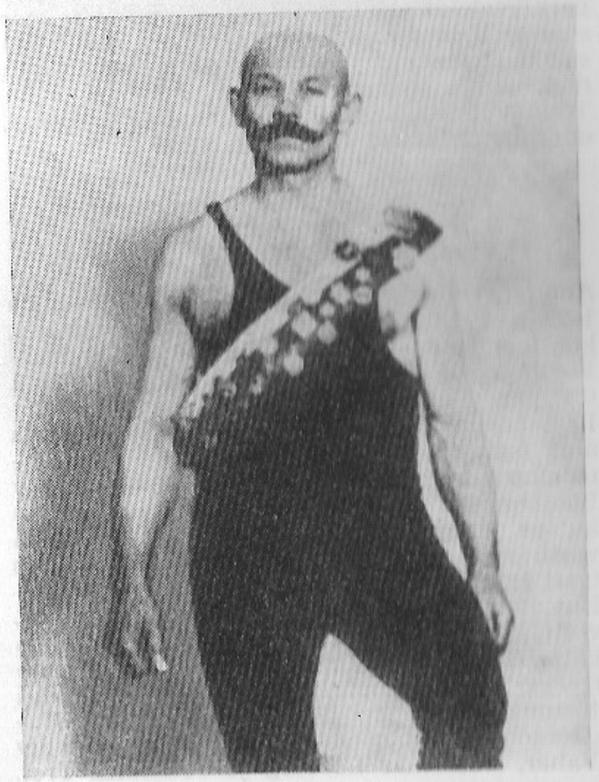

arenesid tublideks spordimeesteks M. Liiv, t. Hoier, A. Kompus, J. Lind, M. Klein, A. Krusement, J. Gutmann, soomlased A. Ollmann ja E. Väre.
Tõnu Võimula oli Peterburi «Kalevi», spordiseltside «Võimula», «Sanitas», «Herkules» a «Ülevenemaalise Elukutseliste Maadlejate Ühingu», samuti Tallinna karskusseltsi «Valvaja», Eesti Elukutseliste Maadlejate Ühingu ning Tallinna spordiseltsi «Kalev» asutajaliige.
Tõnu Võimula oli agar ka ajakirjanduspõllul. Peterburis hakkas ta välja andma esimest eestikeelset spordiajakirja «Jõu Ilm», tegi kaastööd paljudele ajalehtedele ja ajakirjadele («Peterburi Teataja», «Tallinna Teataja», «Päevaleht», «Uus Aeg», «Virulane», «Linda» ja «Vaba Maa»). Tal olid lähedased sidemed veel Eesti Kirjandusmuuseumiga. T. Võimula huvialaks oli rahvaviiule kogumine.
Paljud vanema põlve sportlased ja spordiajalased on Tõnu Võimula kohta öelnud, et ta oli mees, kes ei armastanud kellegagi palju vaielda. Kui keegi oli Võimulat mõnes spordiseltsis vihastanud, nii et tal tuli seltsist lahkuda, siis pidi see selts ka oma kadu tundma. Ja tihtipeale nägigi.
Tõnu Võimula varises manalasse 1955. aastal, oma 85. eluaastal.

Adolf Andruškevitš (1872—1933) sündis 1872. a. Tallinnas. Hariduse sai ta Peterburis, kus tegi tutvust ka raskejõustikuga. Andruškevitš oli dr. Krajewski raskejõustikuringi üks paremaid õpilasi.
1892. aastal tuli Andruškevitš tagasi Tallinna ja asus tööle Tallinna—Haapsalu ringkonnakohtus kirjutajana. Seal tutvus ta Gustav Vainbergiga, kes teda ka tõstmist harjutama õpetas. Andruškevitš võttis kutse meeleldi vastu ning oma teadmiste tõttu oli klubis hästi teretulnud mees.
Koos Boesberg 1895. aastal Tallinnast lahkus, võttis Andruškevitš klubi juhtimise enda kätte. Temast sai klubi juhataja ja n.-ö. peatreener. Tema hoole all said algõpetust nii tõstmises kui ka maadluses Georg Hackenschmidt, Aleksander Aberg, Gustav Vahar, Voldemar Seeberg ja Johannes Trei.

Andruškevitš on ka nõrgema soo esindajaid raskejõustiklasteks arendanud. Tema kasvandikud olid Maria Loorberg ja Linda Belling (Auguste Joost).
Kõrgelt hindas oma õpilase suurt tööd ja teeneid dr. Krajewski. Teadmiste ja eduka tegevuse eest sai ta 1898. aastal Peterburis ka diplomi.
Maadlusveteranid G. Vahar ja A. Nei on tänutundega meenutanud oma esimest õpetajat. Nad iseloomustasid teda kui tõelist atleetikaprofessorit. «Andruškevitš oli armastusega asja juures,» jutustas Vahar. «Ta mõistis oma õpilasi virgutada, äratada neis auahnust, õpetada pingutama tahtejõudu. Regulaarselt korraldas ta võistlusi ja jagas võitjaile diplomeid ja hõbeaurahasid.»
Andruškevitš oli ka üks meie esimesi spordikroonika kirjutajaid ajalehtedele. Teateid eesti mees- ja naisraskejõustiklaste saavutustest saatis ta ka välismaa spordiajalehtedele. Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi juhatajana tegutses Andruškevitš kuni 1907. aastani. Seejärel läks ta koos eesti naisjõustiklasest Maria Loorbergiga Venemaale tsirkusetesse esinema. A. Andruškevitš suri Tallinnas 1933. aastal.

Richard Pappel (1872—1938) sündis 1872. a. Tallinnas. Juba noorena oli tal suur jõud. Pappeli sensatsiooniliseks numbriks oli rinna- ja käelihastega 3 mm jämeduste kettide purustamine. R. Pappel töötas Tallinna raudteetöökojas lukksepana, harrastas maadlust

ja käis koos eakaaslastega välismaa rammumeeste esinemisi vaatamas. See oli 1889. a., kui Tallinnas esinesid kuulsad saksa tsirkusemaadlejad, kes kutsusid publiku hulgast tugevaid mehi endaga maadlema. Pappel läks ja keeras kõigi üllatuseks ühe tugevama trupiliikme Leitneri selili. Pappeli kaasaegsed pidasid teda G. Liedersi ja A. Tamme järel kolmandaks maadlejaks, kes eestlaste poole tunnustust tõi. Ühegi välismaa jõumehe ees ei löönud ta kõhklema, vaid tegi enamikul väljakutsujatel «selja prügiseks».
Ka tõstjana saavutas Pappel küllalt häid tulemusi. 1896. a. käis ta dr. Krajewski kutsel esmakordselt Peterburis võistlemas, äratades seal suurt tähelepanu, ning talle tehti ettepanekuid elukutseliseks hakata. Veel korduvalt käis Pappel Peterburis oma jõudu ja «nippe» demonstreerimas, kuid elukutseliseks ei hakanud.
Richard Pappel suri Tallinnas 1938. a.

Gustav Vain (1873—1943) sündis 1873. aastal Tallinnas. Kui Boesberg alustas raskejõustikuga tegelemist, oli 15-aastane Gustav Vain üks entusiastidest, kes hakkas koos Boesbergiga harjutama. Kolm aastat hiljem, kui korraldati esimene tõsisem konkurss tõstmises, jäi Vain Boesbergi järel teiseks.
1894. aastal lahkus Vain Tallinnast. Ta läks Peterburi dr. Krajewski raskejõustikuringi oma jõudu proovima. Krajewski tähelepanu äratas tema suur jõud ning viimane soovitas Vainul end tehnikas täiustada. Kui Vain oli dr. Krajewski raskejõustikuringis kunsti selgeks õppinud, läks ta esimese eestlasena laia maailma oma sitkust ja rammu näitama. Peterburis, kus tol ajal olid koos Venemaa eliittõstjad, kuulus Vain tugevamate hulka nii tõstmises kui ka maadluses. Vainu tõstesaavutused äratasid imestust ka välismaal. Alles Lurich ja Hackenschmidt suutsid G. Vainu rekordid ületada.

Vain maadles palju aastaid suure eduga Venemaal ja välisriikides. Hiljem loobus ta võistlemisest ja hakkas esinema raskejõustikunumbritega, milles ei leidnud endale järeletegijaid. Vain tegutses peamiselt n.-ö. elava kaaluga. Näiteks tegi ta karusselli kuulkangiga, mille küljes rippus 5 meest. Selili lamades tegi ta karusselli 100 kg raskuse kangiga. Tal oli ka sensatsiooniline number. Lamades hoidis ta jalgadega kangi, mille küljes rippus 5 täiskasvanud meest ja väljasirutatud kätega tasakaalustas ta 50-kilose kangi, mille küljes rippus 3 meest — seega 8 inimest ja 2 kangi! Tema silda võis lugeda vaevamatuks: Vain surus kangi hoidva käe sirgeks maadlussilla asendis, kusjuures kangil rippus kaks meest ja kolmas astus ta rinnale.

Maadlejana oli Vain haruldase reaktsiooniga, tõstjana väga tugev: parema käega surus ta üles 106 kg raskuse kangi ja vasakuga tõi järele 41 kg raskuse kuulkangi.

Venemaalt sõitis G. Vain Aasia riikidesse esinema ega tulnudki enam kodumaale tagasi. Sugulaste andmetel olevat ta surnud 1943. a.

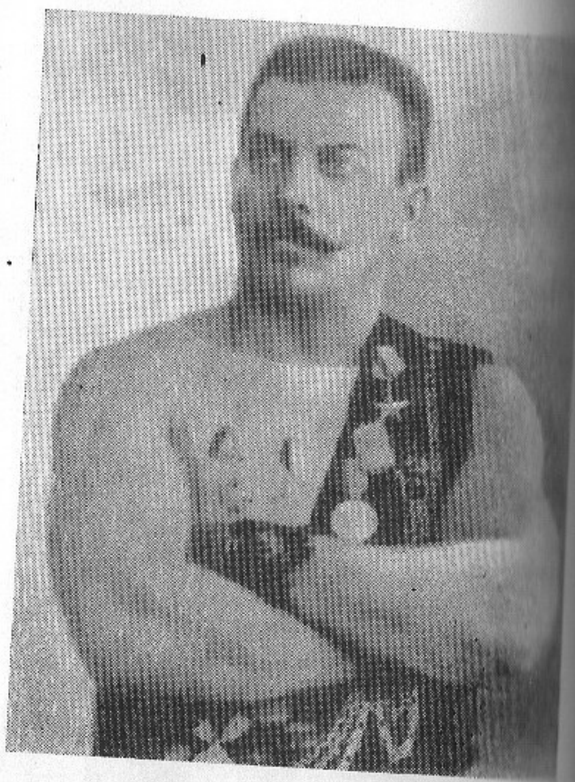

ohannes Kalla (1873—1945). Jõumehe isa aan Kalla teenis Hiiumaal krahv Ungernternbergi juures kutsarina. Kui krahv apten Malmi tapmise pärast vahistati, saati ka krahvi teenijad Hiiumaalt välja suuele maale. Jaan Kalla asus elama Jõelähtesse, kus 26. jaanuaril 1873. a. sündiski levane tuntud jõumees.

iljem kolis Jaan Kalla oma perega Talna. Johannes pandi Kooli tänavas asud linnakooli, mille ta ka lõpetas. 15-aastat hakkas ta õppima sepaametit Ebro Wirthrgi ja Johansoni juures. Sepana töötas lla kuni 1896. aastani. Juba sepapoisina kkas teda huvitama raskejõustik. Esimese ke sai noormees 1889. aastal, kui ta nägi linnas esinemas välismaa jõumehi. Pärast a hakkas Kalla koos oma töökaaslase ibuschiga Boesbergi klubis tõstmist ja adlust õppima.

5. aastal tõi «Postimees» Kalla kohta gmised andmed: «Teine tähtjas Eesti atleet endine sepp Johannes Kalla, sündinud ähtme kihelkonnas, 22 aastat vana. Tema tõstab selili maas olles 430 naela (176 kg), seega rohkem, kui keegi teine maailmas ja temal on selle viisi pääl tõstes ülemaailmne rekord. Püsti seistes tõstab ta parema käega pikkamisi (vinnates) 150 naela (61,5 kg) (ka ülemaailmne rekord). Üle pea tõstab ta kõige rohkem 280 naela (115 kg).»*

1896. aastal loobus Kalla sepaametist, siirdus Peterburi ja astus dr. Krajewski raskejõustikuringi. Samal aastal sõitis ta koos Boesbergiga Lõuna-Venemaale esinema.

J. Kalla oli ka hea maadleja. 1898. aastal kirjutab «Postimees»: «Teine ja kolmas Eesti kangelane on Tallinnast pärit sepp Kalla ja kirjutaja Boesberg, kes praegu Lõuna-Venemaal tsirkustes rändavad. Neid nimetatakse «viimase aastasaja raudsed inimesed», ja nad ei tee sellele nimele mitte häbi. Sepp Kalla võitles Tallinnas Tschiniselli (Ciniselli — *Toim.*) tsirkuses kuulsa kasaka Stupiniga viiki, sirutas veskikivi tõstja Emil Voss'i

* «Postimees» 1895, nr. 188.

taeva poole ning julges metsaliste, Turgi sultani vägimeeste Mahmuti ja Ahmedi vastu välja astuda.»

Kalla haruldasemad jõunumbrid olid 6,5 m pikkusele raudteerööbaste tõstmine maast rinnale, ahelate purustamine kätega ja nummi kus tema kokkupandud käsi ei suutnud lahti rebida.

Johannes Kalla suri Tallinnas 20. augustil 1945. aastal.

Prof. Ludvig Puusepp (1875—1942) sündis detsembril 1875. a. Kiievis Rakverest väljarännanud kingsepa pojana. Lõpetanud 1894. aastal Kiievi gümnaasiumi kuldmedaliga, astus ta samal aastal õppima Peterburi Sõjameditsiiniakadeemias. 1899. aastal lõpetas L. Puusepp akadeemia kiitusega ja tema nimi kanti akadeemia marmorist autahvlile.

Peterburis õppimise ajal harrastas Puusepp dr. Krajewski juures innukalt raskejõustikku. 1898. aastal jutustas professor Puusepp ise «Eesti Spordilehele» (nr. 14) oma sportlikust tegevusest üliõpilaspäevil ja ka praktiseeriva arstina.

Dr. Krajewski klubis puutus ta lähemalt kokku ka Hackenschmidtiga, kes tol ajal ei olevat suutnud järele teha üht Puusepa tõstenumbrit. Tulevane kuulus arstiteadlane oli ka hea maadleja. Dr. Krajewski öelnud talle: «Kui teist head arsti ei saa, siis hea maadlejat saab teist igal juhul!»

Kindel on, et raskejõustiku harrastamine tema edasisele halvasti mõjub, katkestas Puusepp raskejõustikuga tegelemise ja siirdus kergejõustiklaste ning uisutajate ringi. Edu ei jäänud ka seal tulemata. Üheks armsamaks võidetud auhindadest oli talle rinnas kantav väike hõbeuisk, mida kandis veel vana mehena.

Prof. Puusepp oli hea tuttav ka Lurichi ja Abergiga, kelle tervislikku seisundit ta üsna tihti kontrollis. Puusepp oli uhke nende saavutustele.

Ludvig Puusepast sai neurokirurgia rajaja maailmas, samuti neuropatoloogide ja neurokirurgide kooli rajaja ning arendaja Eestis. Pärast Eestisse saabumist (1920) nimetati ta Tartu Ülikooli neuropatoloogia professoriks. Prof. L. Puusepp oli paljude Euroopa riikide teaduslike seltside liige ning mitme välismaa ülikooli audoktor. L. Puusepp oli esimene, kellele Eesti NSV-s anti teenelise teadlase aunimetus. 1940. a. hakkas professori tervis halvenema ning ta suri Tartus 19. oktoobril 1942. a.

Oskar Schneider (1874—1963) sündis 2. märtsil 1874. aastal Tartus. Temast sai pagar nagu vennast Aleksandristki. Juba varakult hakkas ta huvi tundma raskejõustiku vastu. Schneider ise rääkis: «Kasvasin üles koos kuulsa Georg Hackenschmidtiga. Kui sain 18-aastaseks, sõitsin Peterburi. Seal alustasin dr. Krajewski juures selle õige sportimisega ja hakkasin rohkem huvi tundma ka maadluse vastu. Dr. Krajewski juures tutvusin paljude vene ja välismaa jõumeestega. Kui Peterburi tuli juba rohkem eestlasi, nagu Vain, Boesberg, Lurich ja hiljem Hackenschmidt, siis läks lahti see õige rassimine. Eestlased olid dr. Krajewski juures teretulnud mehed. Minu tagajärjed kasvasid üsna kiiresti. Surusin kahe käega 8 puuda (128 kg), ühe käega 4 puuda (64 kg), rebisin kahe käega 6 puuda 3 naela (100 kg). Minu kasvu ja raskuse kohta oli see ilus tagajärg. Kasvult olin ma 170 sm pikk, kaalusin umbes 70 kg. Ega eestlaste hulgas ei olnudki kohutavalt suuri mehi. Pikkuselt olime enamvähem võrdsed, kaalus oli siiski erinevusi. Aga ega me raskemaid mehi ei kartnud. Mul on veel selgelt meeles ühe väikese eestlase maadluslugu suure Poddubnõiga. Kasvult oli Poddubnõi kaunis suur mees ja kaalus umbes 120—124 kg. Kuid ta oli kole too-

, keegi temaga harjutada ei tahtnud. Ta
kem peksis kui maadles. Vana Tõnu Vii-
nann ja mitmed teised eestlased ütlesid
e mitu korda, et treeningul suhtugu ta
rnerisse ausalt, sportlikult, kuid Poddub-
laskis ikka omamoodi edasi, peksis rusi-
ega ja tahtis vastasel jalgu põlvest välja
nata.
oli vist 1904. või 1905. aastal, enam aas-
hästi ei mäleta, kui olime Johannes Raagi
August Kanastikuga krahv Ribeaupierre'i
inetis. Istusime niisama ja ajasime juttu.
Poddubnõi oli seal. Ta oli trikoos ja tõs-
pommie, sest maadlustreeningut ei tahtnud
gi temaga teha. Korraga tuli klubisse
lane Reinold Tikkas. Ta oli küll vähel-
kasvu mees, umbes 170 sm, kaalultki
ge, vahest 70 kg ümber, kuid paras tugev
irik. Ühe käega 80 kg kruvimine oli talle
aasi. Kui Tikkas nägi Poddubnõid, ütles
iimasele: «Sinuga tahan ma täna maa-
a ja sind selili panna!» Krahv Ribeau-
re juhtus teisest toast Tikkast kuulma.
tuli kohe maadlustuppa ja pöördus Tik-
poole: «Mida te, Tikkas, Poddubnõile
site? Tahate temaga väljakutsemaadlust
? Kui te Poddubnõi võidate, annan teile
kuldauraha!»

Mis öeldud, see tuli ka täita. Tikkas läks riietusruumi, Poddubnõi jäi teda ootama nohisedes matiserval nagu pull. Asi läks põnevaks. Klubis viibisid ka paljud keisrikoja liikmed ja mitu suurvürsti. Nii olid nad kõik Tikkase kõmulise väljakutse tunnistajaiks.

Tikkas tuli täies vormis, andis Poddubnõile käe, nagu komme nõudis, ja maadlus läks lahti.

Välkkiire hüppega haaras Tikkas Poddubnõi käe ja rippus selle küljes nii kaua, kuni sai Poddubnõile puusa alla. Heide — ja maadlus oli lõppenud, see kestis vaevalt kaks minutit. Poddubnõi oli kui sirakas selili. Noh seda nalja! Kõik hakkasid laginal naerma, ainult Poddubnõi oli tulivihane. Ta oleks Tikkase kas või ära söönud. Tikkas ei julgenud oma riietusruuumist välja tulla, kartes et Poddubnõi võib talle kallale tulla. Poddubnõi ootaski ligi tund aega, kuid Tikkas ei väljunud. Poddubnõi lahkus klubist maruvihasena. Andsime Tikkasele märku, et tulgu ta nüüd riietusruumist välja. Tikkas tuligi ja krahv pani kõigi külaliste juuresolekul ja juubeldustes saatel Tikkasele kuldauraha rinda.

Olin klubis sagedane külaline, harjutasin hoolega. Ega see mu peremehele eriti ei meeldinud. Peatselt läkski press üsna tugevaks ja ma lahkusin töölt. Hakkasin elukutseliseks. Sellega ma ainult võitsin, kuigi taolist sammu astuda on alati raske. Ikka kahtled. Sain peremehest sõltumatuks ja palk oli ka kolm-neli korda suurem.»

O. Schneider võitis palju auhindu nii tõstmises kui ka maadluses. Igas tsirkuses oli ta teretulnud esineja.

Oskar Schneider suri Tartus 1963. aastal.

Julius Simpmann-Vambola (1876—1949) sündis 4. detsembril 1876. a. Tallinnas. Juba varases nooruses tuli tal endale ülalpidamist ja kooliraha teenima hakata. Tööka poisina lõpetas linnakooli (1894), siirdus siis Peterburi ning omandas seal kooliõpetaja kutse. Töötas mitu aastat Soome asjade riigisekretariaadis (sel ajal muutis ka oma perekonnanime keisri ja senati loal Vambolaks) ning õppis Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas, mille lõpetas 1907. a. Siis hakkas teda huvi-

tama tehnika. Sel eesmärgil külastas ta Münchenit ja Zürichit, õppis Riia polütehnikumis ning lõpetas õpingud Peterburi Polütehnilise Instituudi ehitusinseneride osakonnas 1916. a. Teise järgu ehitusinseneri diplomiga. Kuni 1918. aastani tegutses metsatööstурina Soomes. Alates 1920. a. töötas Eestis insenerina ja ehitusettevõtjana metsatööstuses.

Sport oli J. Vambolale südameasi. Algul Eestis ta liivakotte, sest pommide ostmiseks puudus raha. Esimesed näpunäited sai ta «Linda» aidas Andruškevitšilt, hiljem harjutas Peterburis dr. Krajewski ringis. Vaatamata headele saavutustele tõstmises, maadluses, rattasõidus, sõudmises, suusatamises, maratonijooksus, ujumises ja võimlemises jäi Vambola asjaarmastajaks.

Vambola sportlikus biograafias on mõndagi huvitavat. Tema üks esimesi avalikke esinemisi Eestis leidis aset 1898. a. Tartus. Sellest kirjutati ka «Postimehes»: «Vambola ettenäitamine pani päältvaatajad otse imestama, eeskätt nimelt «elav kiik», kus jõumehe rinna peale üle 2000 naelaline (800 kg) raskus hõljus. Vastaliseks maadlemises astus siin Vambola vastu Riia jõumees Mars välja, kes Prantsuse ja ka Helveetsia võövõitluses kaotas. Varsti pääle selle kutsus Peterburi lõbusaitasõidu selts Simpmanni oma võidu tõstmisest osa võtma. Vastaliseks oli Lebedev. Kui Simpmann ja Lebedev mõlemad ühe sõrra tõstsivad, määrati neile kummalegi esimene auhind. Sel ajal kergitas Simpmann kahe käega, Lurichi ja paljude teiste jõumeeste juuresolekul, dr. v. Krajewski kabinetis maapinnalt 1280 naela (515 kg) ehk 32 puuda; ühe sõrmega 7 puuda 28 naela

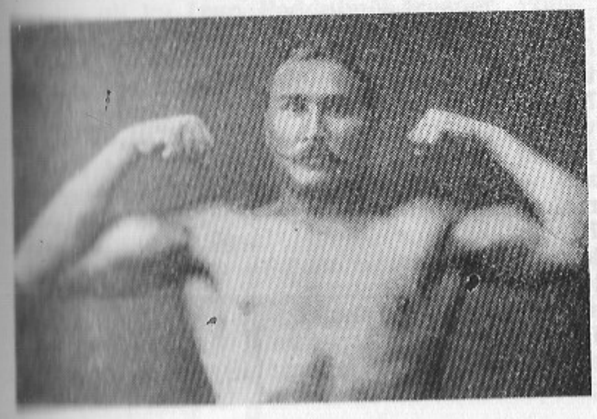

(122 kg ehk 308 saksa naela). Sõrmetõste eest annetas dr. v. Krajewski Simpmannile auraha ja diplomi, et sarnane tõste tervel Venemaal esimene on.»*

Järgmisel aastal esines Simpmann-Vambola Kokkolas (Soomes) haridusseltsi peol. Dr. Krajewski kirjutas sellest «Postimehele» 1899. a.:

«Oma etteastet alustas hra. Vambola kahe ja kolme puudaliste pommide püüdmisega, kusjuures raudmunad pallina õhku lendasivad ja sõrmede vahele kukkusivad. Kuuepuudalise kangi tõstis Vambola käte jõul muusika järele üles pääkohale, ja seadis ta ühe välja sirutatud käe pääle. Ilus oli vaadata, kui võimulane kolme kehakat meest käe otsas riputas ja tantsu tujul nendega mööda näitelava kõndis. Ühe tugevamatest Soome meestest (Levashovi jaamaülem) tõstis Vambola keskmise sõrmega õhku pääkohale ja kandis teda üle 50 sammu. Kõige põnevamad vägitükid olivad aga 2400 naela raskune elav kiik ja 50 mehe kinnipidamine. Herra Vambola toetas ennast jalgade ja kätega vastu näitepõrandat, nii et keha silla sünnitas, millel alustoetuseks käed ja jalad olivad; selle elusa silla pääle pandi pikuti lai laud, mille üle põigiti terava raua serval 3 süllane laud ülesse-alla nihkus. Kiige pääle astusivad 12 meest ja hõljutasivad endid minutit kolm. Selle järele hoidis hra. Vambola esiti 30, siis 40 ja viimaks 50 meest oma käte rammuga kinni. Vägimees toetas mõlemate käte esimeste sõrmede otsad vastamisi, mõlemalt poolt teda vedasivad 25 meest — kokku 50 meest, nii et kett katkes, aga Vambola sõrmede otsad siiski ei läinud teineteisest lahku. Soome selts andis hra. Vambolale nägusa auraha.»**

J. Vambola sõrmed olid hämmastavalt tugevad. Maadleja Pons proovis krahv Ribeaupierre'i juures temaga sõrme vedada, kuid pidi kohe alla andma. Ka Lurich ja Hackenschmidt ei jõudnud Vambola sõrme lahti tõmmata. 1900. aastal näitas Peterburis «Olümpia» aias oma sõrmede tugevust 20-kopikaliste ja raudahelate murdmisega elukutseline jõumees Samson. Temagi sõrme tõmbas Vambola Hackenschmidti ja ajakirjanike juuresolekul lahti. Vambola surus

---

* «Postimees» 1898, nr. 181.
** «Postimees» 1899, nr. 180.

väikese sõrmega üles 160 naela, kandis vööga ühe käe otsas kolme meest.*

1900. a. kevadel asutasid Peterburi eestlased eesotsas Julius Simpmann-Vambolaga St. Peterburi Eesti Jõukarastuse Seltsi «Kalev». Vambola eestvedamisel organiseeriti seltsi juurde üks erialasektsioon teise järel, nii et Peterburi «Kalevit» võis varsti pidada üheks suuremaks spordiseltsiks maailmas (Venemaal oli ta juba suurim). Seltsil oli raskejõustiku-, jalgratta-, kergejõustiku-, vehklemis- ja ujumissektsioon. Taheti luua ka purjespordisektsioon. Selleks oli vaja aga asutada jahtklubi. Simpmann-Vambola võtis asja enda peale.

Ainuke tol ajal Venemaal tegutsev jahtklubi asus Peterburi lähedal Näljasaarel. See kuulus inglastele, kes olid keisri loal saarte ainuõiguslikud peremehed. Inglaste jahtklubi staasüüriliseks oli soomlaste jahtklubi.

Kuna Simpmann-Vambolal oli inglaste jahtklubis tuttavaid, siis palus ta neilt luba Peterburi «Kalevi» jahtklubi asutamiseks ühele saarele. Inglased nõustusid, lubades eestlastele isegi oma jahtisid kasutamiseks anda. Ka soomlased nõustusid kinkima ühe oma jahtidest.

Eestlaste jahtklubi avamist otsustati pühitseda suurejooneliselt. Peost olid kutsutud osa Peterburi kõrgema seltskonna esindajad. Külaliste hulgas ei puudunud ka krahv Ribeaupierre ja mitmed spordihuvilised suurvürstid, kes olid krahvi raskejõusportklubi liikmed. Jahtklubi avamine läks ülimalt korda ning Peterburi «Kalevi» autoriteet kasvas veelgi.

Tõsimatu sportlane, kes veel vanas eas käis end veel jääkülmas merevees suplemas, suri Tallinnas 1949. aastal õnnetusjuhtumist tingitud gaasimürgituse tagajärjel.

Jaan Liiv (1877—1947) sündis Vana-Põltsamaa vallas 3. juunil 1877. a. Pärast miniseriumikooli lõpetamist sõitis Liiv Peterburi, kus mõnes suuremas vabrikus lukksepatööd õppida. Ta leidiski õpipoisikoha Nobeli tehases. Juba sel ajal huvitas teda

raskejõustik. Nähes, kuidas temast vanemad õpipoisid ja sellid töötoas vahetevahel pommesid tõstsid, tekkis ka Liivil tahtmine seda teha. Mõneaastase treenimise järel sai temast tugevaim mees Noblessneri tehases. Kui dr. Krajewski kuulis, et Noblessneri tehases töötab selline noor jõumees, kutsus ta Liivi oma raskejõustikuringi harjutama. Liiv tegi dr. Krajewski juures läbi klassikalise maadluse kursused ja sai esimeseks eestlasest maadlustreeneriks Venemaal. Parima lõpetajana sai ta ka kuldauraha.

Pärast kursuste lõpetamist jäi Liiv truuks amatöörspordile. Vaatamata väga soodsatele pakkumistele ei hakanud ta elukutseliseks

Eduard Freibuschi mälestused. («Uus Postimees», Jurjew-Tartu 1902, lk. 275.)

maadlejaks. Liiv oli väljaõppinud lukksepp ja temis tolle aja kohta väga hästi ka vabrichi, Hackenschmidti ja Abergi kõrval oli vaieldamatult üks tugevam ja kuulsam noor jõumees — ainult ühe sõrmega tõstis ta raudteerööpa maast rinnale.

Ta saatal, enne Venemaa esivõistlusi maadles, saatis Peterburi «Kalev» Liivi võistlema Soome. Helsingi Atleetklubi oli palunud saata küll Hackenschmidti, kuna viimane ise oli elukutseliseks maadlejaks hakanud, aga soomlased veel ei teadnud, siis saadeti tema asemel Liiv. Algul vaadanud soomlased Liivile ülalt alla. Kui ta aga esimese matši oli maha pidanud, muutsid soomlased oma arvamust. Heikki Lehmusto kirjutab sellest oma raamatus «Painin historia»: «1901. aastal saabus Helsingi Atleetklubi korraldatud rahvusvahelistele võistlustele nõtke, osavalik ja vägev eestlane Mart Lief (Mart Liiv) ja sai I auhinna, võites muuseas Verner Järvise, kes oli tol ajal parimas vormis.»*

Nimetatud võistlustest võttis osa soome pareemik Verner Järvinen, Carl Allén, Knut Lindgren jt. Võistlused peeti ühes kaalukategoorias soomlaste üllatuseks seljatas Liiv kõik oma vastased ja tuli võitjaks. Auhinnaks sai ta hõbetikandiga nahkvöö.

Kohe pärast Liivi tagasipöördumist Peterburi olgasid seal Venemaa 1901. a. esivõistlused klassikalises maadluses. Ka Tallinna Vabatahtlik Atleetide Klubi oli saatnud võistlustele oma esindaja — noore maadleja Aleksander Abergi. Mart Liiv võitis kõik vastased, sealhulgas ka Abergi, kes tema järel teiseks tuli, ning Tõnu Võimula (tuli kolmandaks).

Ka Liiv oli ka Ivan Poddubnõi treener. Poddubnõi olevat talle ka üsna kõva partner olnud.

1902. aastal juhtus Mart Liiviga tehases õnnetus — masinavõlv kukkus ta parema käe peale ja muljus seda rängasti. Liivil tuli maadlemisest eemale jääda. Algul tegutses ta Peterburi «Kalevis» treenerina, kui ta aga oli selle saanud kohtu poolt vabrikuvalitsuselt vastamõistetud invaliidsustasu, siirdus Eestisse, kus tegutses väikeettevõtjana.

Mitmed Liivi kaasaegsed on avaldanud arvamust, et kui Liiviga poleks õnnetust juhtunud, oleks kindlasti vaieldud selle üle, kes on tugevam mees maailmas, kas Lurich, Aberg, Hackenschmidt või hoopiski Mart Liiv.

Ta suri 20. juunil 1947. a. Tallinnas.

* Heikki Lehmusto. «Painin historia», Helsingi 1920, lk. 141.

Karl Jungholz (1878—1925) sündis 21. detsembril 1878. a. Tartumaal Kivijärve vallas. Õppinud kolm aastat Tartus Thomsoni koolis, astus ta Hugo Treffneri gümnaasiumi. Et aga õppimine peamiselt vene keele pärast ei edenenud, panid vanemad poisi ametit õppima. Algul töötas ta jooksupoisina rauakaupluses, siis kohtu-uurija juures, Schnackenbergi trükikojas ja mitmel pool mujal. Kusagil ei istunud tal töö aga nii hästi kui teatris. Juba 1891/1892. a. mängis Jungholz koolijuhatuse teadmata väikesi osi A. Wiera juures «Vanemuises». Saanud teada, et Mattieseni trükikoja õpilased saavad teatri- ja tsirkusedirektorile kavade korrektuurpoognate viimise eest vaba sissepääsu teatrisse ja tsirkusse, oli tema ainsaks sooviks pääseda Mattieseni trükikotta õpilaseks. 1894. a. sügisel see õnnestuski. Jungholz töötas 5 aastat trükiladujana ja oli samal ajal alaliseks statistiks Tartu Saksa Käsitööliste Seltsi suveteatris.

Noil aastail tekkis ka soov raskejõustikuga tegelda. Teda ja teisi noori vaimustasid Lurichi, Hackenschmidti ja Abergi saavutused. Noored asutasid oma seltsi, harjutasid Hackenschmidtilt saadud tõstevahenditega, käisid Emajõe luhal maadlemas ja korraldasid jooksuvõistlusi. Jungholz tuli esikohale Tartu — Tabivere jooksus (umbes 25 km) ajaga 1:47.30, oli üks tublimaid tõstjaid ja

maadlejaid. 1900. aasta veebruari algul alustas Jungholz Riia kaudu pikka matka Lääne-Euroopasse. Ta sõjtis ja matkas jalgsi läbi Saksamaa ning Šveitsi Prantsusmaale. Koju jõudis ta Brüsseli ja Berliini kaudu alles oktoobri lõpul. 1905. aastal läks Saksamaale näitekunsti õppima. Kahe aasta pärast saabus tagasi kodulinna ja asus «Vanemuises» tööle kutselise näitlejana.

Peeter Vaater (1878—1966) sündis 20. novembril 1878 Viru-Nigula kihelkonnas, kus tema isa Joosep Vaater oli kihelkonnakoolis õpetaja. Ka Peeter omandas kihelkonnakooliõpetaja kutse ja töötas lühemat aega Viru-Nigulas.

Juba kooliõpetajana tundis ta suurt huvi spordi vastu. 19-aastaselt jättis ta kooliõpetajaameti ja siirdus Tallinna, kus asus tööle Raudtee Peatehastes lukksepana. Vaatamata sellele, et tööpäev oli 12—14 tundi pikk, ei

olnud kunagi kuulda, et keegi väsinud pärast treeningule ei viitsinud minna. Raudtee Peatehastes töötasid tol ajal mitmed head mehed, kes «Linda» aidas harjutamas käisid. Ka lõunavaheaegadel armastasid nad sageli viita pommide ja vaguniratastе tõstmisega. Vaaterilegi hakkas raskuste tõstmine meeldima. Peagi ületas ta oma tõstesaavutustega mõnegi vanema harjutaja. Töökaaslased märkasid, et Vaater oli vaatamata oma väikesele kasvule (170 sm) väga tugev mees, ja kutsusid ta «Linda» aita tõstmist harjutama. Juba mõne aastaga sai Vaaterist hea tõstja ja mitme rekordi omanik.

Tööst vaba aja jaotas ta järgmiselt: igal esmaspäeval ja reedel kella 21—24-ni harjutas «Linda» aidas tõstekangi ja pommidega, teisipäeva ja neljapäeva õhtuti käis Eesti Käsitööliste Seltsi laulukoori harjutustel, kolmapäeva õhtul võttis osa näitemängupreemidest «Pandorini» seltsis ning laupäeva ja pühapäeva õhtuti esines vajaduse korral kas raskejõustikus, laulukooris või näidendis. Peale selle võttis ta osa ka Raudtee Peatehaste vabatahtliku tuletõrjeseltsi tegevusest.

4. veebruaril 1904. aastal, kui Vaater pidas enne Vene-Jaapani sõtta minekut oma viimase võistluse, kaalus ta umbes 65 kg. Ta surus ja rebis 100 kg ning tõukas 130 kg väga headeks peeti ka tema ühe käega tõsteid (75—80 kg).

1905. aastal sai Peeter Vaater rindel raskesti haavata ja saadeti koju. Raskejõustikuga ei saanud ta enam tegelda, kuid jalgrattaspordiga küll. Koos Viru-Nigula agaramate spordihuvilistega organiseeris ta jalgrattasõitjate ringi, mis tegutses kuni Esimese maailmasõjani.

Sõja-aastail siirdus Peeter Vaater uuesti Tallinna, kus töötas Raudtee Peatehastes (hiljem Tallinna Vagunitehas) kuni 80. eluaastani (fotol 80-aastaselt). Siis läks pensionile. Ta elas 88 aastat vanaks ega olnud elu jooksul kordagi haige, välja arvatud nohu ja köha.

Bruno Hačkenschmidt (1879—1915?). Bruno Leonhard Alexander Hackenschmidt, Georg Hackenschmidti noorem vend, sündis 7. jaanuaril 1879. (vkj. 26. detsembril 1878.) aastal Tartus.

Maadlusega hakkas ta tegelema käesoleva sajandi algul Tallinnas A. Andruškevitši juures. Ajakirja «Kraft und Gewandheit» 1901. a. 26. juuni numbris kirjutas Andruškevitš Bruno Hackenschmidti harjutusmeetodist oma keha väljaarendamisel järgmist:

«Hackenschmidti vend.

Maailmameistri vend Bruno Hackenschmidt võib tõendada, millise kehaehituse võib saavutada, kui mõistlikult harjutada kergete hantlitega. Vaatamata sellele, et ta alles hakkas harjutama kergete hantlitega, on ta end suurepäraselt arendanud, mida hästi väljendavad järgnevad mõõtmed:

11. märtsil	3. juunil
Kael 39 sm	43 sm
Õlavars 28/32 sm	32,5/38 sm
Küünarvars 28/30 sm	30/36,5 sm
Ranne 18,5 sm	20 sm
Rind 100/109 cm	116/132 sm
Piht 80 sm	88 sm
Reis 55 sm	61 sm
Sääremari 34 sm	38 sm
Pahkluu 21,5 sm	24,5 sm

Osaliselt on ta tänu võlgu sellele haruldaselt suurele kehamõõtmete juurdekasvule looduse poolt antud soodsale kalduvusele ja kui vaadelda tema lihaskonda, siis võib selles ära tunda võimsat venda Georgi. Viimasel ajal on Bruno Hackenschmidt hakanud ka maadlema ja tal näib olevat samu kalduvusi nagu Georg Hackenschmidtilgi.»

Bruno Hackenschmidtist sai asjaarmastaja maadleja. Tema nimi kerkis spordiareenile 1906. aasta. Ta esines ka Inglismaal. 1910. aastal otsustas ta siiski elukutseliseks maadlejaks hakata. Helsingi rahvusvahelistel maadlusvõistlustel tuli B. Hackenschmidt neljandaks (tugevas konkurentsis sai esikoha Aberg).

Seejärel viis teekond Ungarisse, kus peaaegu kõigis linnades, kus ta maadles, oldi tema heast tehnikast vaimustatud. B. Hackenschmidtile tehti ka ettepanekuid jääda Ungarisse maadlusõpetajaks. Ungarisse ta ei jäänud, kuid Cluj'i ülikooli ettepanekuga nõustus ja temast sai kehalise kasvatuse õppejõud. B. Hackenschmidt võttis osa ka Rumeenias korraldatud rahvusvahelistest maadlusvõistlustest, võites esikohtigi (1911). Edukalt maadles ta veel Sofias, Viinis, Budapestis ja Prahas.

Kui algas Esimene maailmasõda, viibis Bruno Hackenschmidt Austrias. Mis temast sai, selle kohta andmed puuduvad.

Theodor Ussisoo (1878—1959) sündis 1878. aastal Paides. Tema isa Mihkel kuulus eesti raskejõustiku pioneeride hulka. Kui välismaa jõumehed Eestis käisid ja kohalikke mehi endaga maadlema kutsusid, siis oli Mihkel Ussisoo üks neist, kes välismaalastega üsnagi tasavägiseid heitlusi pidas.

Theodor Ussisoo hakkas sportima võrdlemisi noorelt. Juba 15-aastase koolipoisina oli ta hea jalgrattavõidusõitja ning maadluses oli Paide Vallimäel teistest omasugustest jõu poolest üle. Kõigepealt aga tuletame teda hea sõnaga meelde kui suurepärast organisaatorit. Kui oli vaja organiseerida mõni spordiring, siis lõi Ussisoo kohe käed külge. Nii oli ta üks agaramaid Tallinna Jalgratta-sõitjate Seltsi «Kalev» asutajaid.

Theodor Ussisoost sai tuntud tehnikapedagoog (1913. a. lõpetas Leipzigi kunsttööstus-tehnikakooli sisearhitekti kutsega). Ta on kirjutanud mitu käsitöö-õpetuse raamatut, oli kaua aastaid Tallinnas Riigi Tööstuskooli juhataja, lõi spordiliikumises kaasa veel kõrges vanaduses. Suri 1959. a. Tallinnas.

Karl Paabut (1879—1939). Lühikest kasvu (170 sm), kuid karu jõuga Karl Paabut oli sajandivahetusel üks tugevamaid eesti maadlejaid. Ta sündis 5. märtsil 1879. a. Tartus. Sõrukina asus tööle kivilõhkujana, harrastas maadlust ning sirgus silmapaistvaks meistriks. Oma hiilgeaastail kaotas talle ka Ivan Piddubnõi. Paabut seljatas Peterburis krahv Ribeaupierre'i korraldatud võistlustel vene maadlejaid vähem kui kahe minutiga. Paabut oli kes, kellega tolleaegsed kuulsused kartsid maadlusse minna. Tihtipeale ilmus Paabut suurtele võistlustele ootamatult, seljatas seal mõne kuulsuse, sai preemia ja lahkus «teadmata suunas». Nagu tema kaasaegsed on jutustanud, kartis Paabut ainult Lurichit, kelle tehnika vastu ta võimetu olnud.

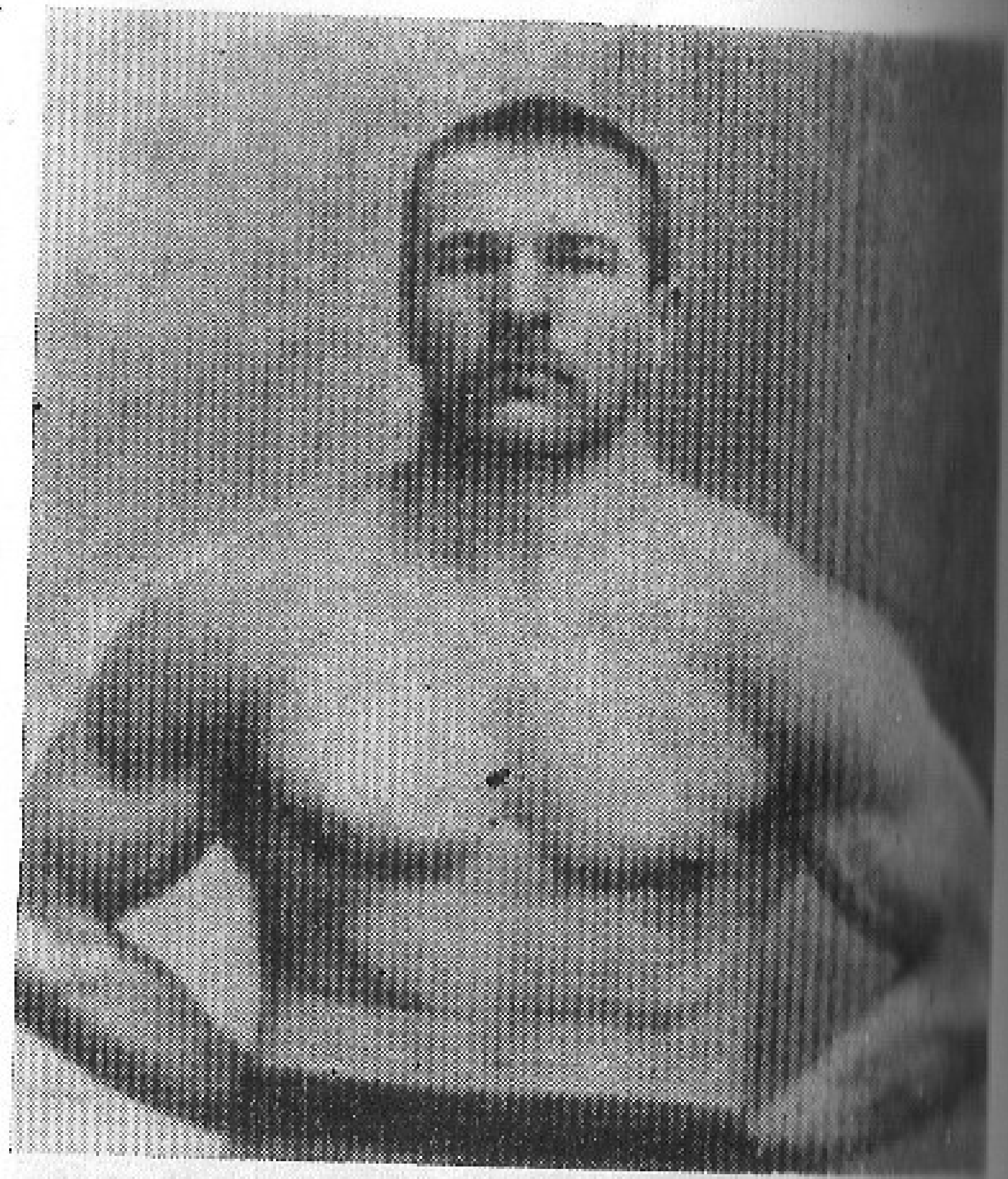

Paabut rändas Euroopas palju ringi. Koos Lurichi ja Vahariga võttis ta 1907. a. osa Lissaboni maadlustšempionaadist ja ka härjavõitlusest. Maadlusmatil esines ta ebaõnnestunult, kuid härja vastu läks tohutu pealtvaatajaskonna marulisel kaasaelamisel jalamehena ja paljakäsi. See sündis kellegi poola maadleja kemplemisest tekkinud kihlvee tulemusena. Paabut oli areenil üheaegselt poolakaga, kes tuli hobuse seljas. Kui vihane härg poolaka koos hobusega õhku tõstis ja maha paiskas ning härjavõitlejad suuri vaevu poolaka elu suutsid päästa, jäi Paabut kindlalt areenile. Tükk aega vehkis ta vihase härja ees, lõpuks lidus aga areenilt minema. Oma julgustüki eest sai Paabut härjavõitluse korraldajailt preemiaks 10 inglise naela. Paabut maadles mitmel pool tsirkustes veel Esimese maailmasõja päevil. Ta suri 1939. aastal Tallinnas.

Gustav Vahar (Vaher) (1879—1966) sündis 11. oktoobril 1879. a. Läänemaal Lihula vallas. ... aastal kolisid vanemad Tallinna ja ... sai 15-aastasest Gustavist õpipoiss ... tänavas asuvas Tesloni pagariäris. Mitu Tesloni pagariselli olid innukad maadlejad-liikmed Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis. Nende õhutusel hakkas ka Gustav harjutama. 1898. aastal astus Vahar klubi liikmeks ning hakkas käima «Linda» aidas treeningutel. Vahari esimene avalik võistlus oli 1899. a. suvel Tallinnas Rannavärava mäel, kus ta kohtus Abergiga «eesti moodi» maadluses. Pärast veerand tundi kestnud maadlemist kukkusid mõlemad kulisside vahele. Kohtunik kuulutas võitjaks Abergi.

Järgmisel aastal tuli Vahar Eesti meistrivõistlustel klassikalises maadluses Abergi järel teiseks, 1903. a. aga saavutas Eesti meistri tiitli. Samal aastal võistles Vahar Helsingis rahvusvahelistel võistlustel. Ühe õhtu jooksul kohtus ta kolme endast tubli raskema soomlasega. Lindbergi ja Ahola jäid matšid viiki. Olinilt tuli tal aga saada võtta kaotus (jäi oma võttest alla). Kokku oli ta sel õhtul järgemööda matil kaks ja pool tundi ning talle anti eriauhind. ... aastal hakkas Vahar Lurichi soovitusel elukutseliseks maadlejaks. Tolleaegsed ajalehed tõid kiitvaid artikleid Gustav Vahari esinemistest nii kodu- kui ka välismaal. ... a. saavutas Gustav Vahar Pariisis maailmameistrivõistlustel teise koha, 1907. aastal Lissabonis sai temast aga maailmameister. Ta alistas maadlusmatil ühe kuulsuse teise järel ning tuli kindlalt esikohale. Ühest portugalikeelsest ajaleheväljalõikest (sain selle ... ja numbrita väljalõike G. Vaharilt. — ...) võime lugeda: «Vahari maadlus Lissabonis oli suureks üllatuseks. Tema rünnakud näitasid, et ta on niisama kärmas, osav ja ... tugev nagu Lurich. Väga ilusad on ... Vahari sillad. Parimas vormis oleva ... Vahari mõõtmed: kaal 84 kg, pikkus 178 sm, rinna ümbermõõt 119 sm, käsivars ... sm (vabas olekus 37,5 sm). Tema saavutused tõstmises: kahe käega tõukas 7 puuda ... naela, kahe käega surus 6 puuda, parema käega tõukas õlalt üles 5 puuda, pahema käega 4 puuda 30 naela, parema käega surus 4 puuda 30 naela, seliliasendis surus jalgadega 80 kg 110 korda ja 136 kg 55 korda.»

14. detsembril 1908. a. esines Vahar Peterburis Truzzi tsirkuses huvitavate jõuharjutustega. Ta mängis raskete pommidega ning esitas ka numbri, kus tema rinnale asetatud alasit tagus neli kohalikku seppa.

Vahar võistles palju nii Venemaal kui ka välismaal. Tähelepanuväärsemaiks olid võidud Lääne-Euroopa kuulsuste Blondetti (Itaalia) ja Hambetti (Prantsusmaa) üle. Ta sai jagu ka kolmest kuulsast neegrist Ali Abdulist, Amaljust ja Sak-Levist.

1914. aasta lõpul loobus Vahar tervislikel põhjustel maadlejakutsest. Siis kirjutati temast: «Vahar oli tõepoolest üks paremaid maailma maadlejaid kergekaalus, paistes silma mitte jõu, vaid peamiselt oma harukordselt viimistletud maadlustehnikaga. Ka kõige raskema vastasega tegi Vahar kõiki võtteid täpselt ja sai publiku lemmikuks oma osavuse ning korrektsusega. Nähtavasti ei

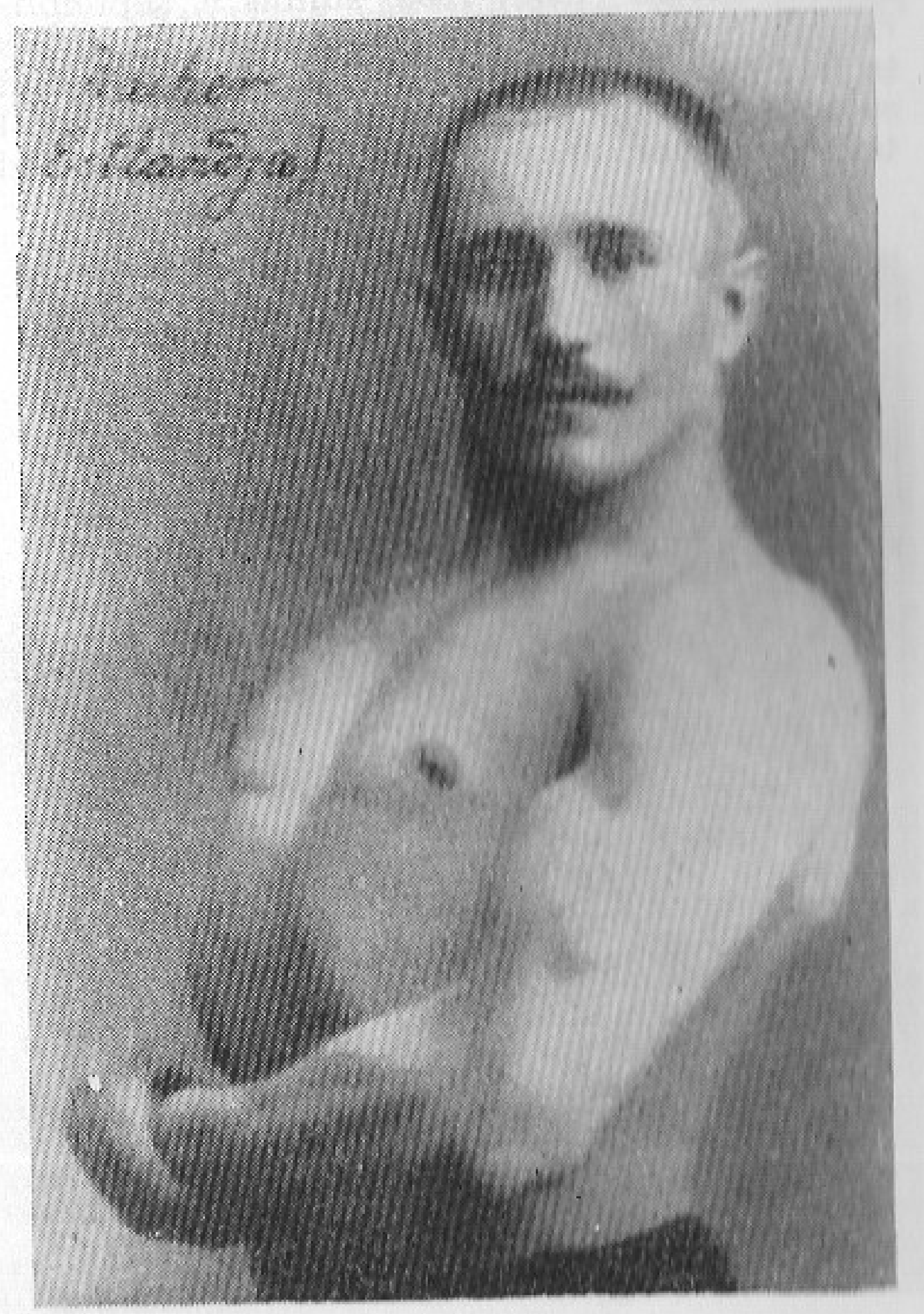

olnud Vaharile eriti meelepärased maadlusloorberid, ta loobus kutselisest maadlusest ja asus elama Novorossiiskisse, kus töötab ühes kohalikus spordiringis maadluse ja raskejõustiku õpetajana.»*

Pärast Esimese maailmasõja lõppemist tuli Vahar Eestisse ja asus Tallinnas tööle pangakassiirina. Ta treenis noori, õpetas neile maadluskunsti, mida ise oli õppinud Lurichilt. Vahar oli tegev maadlusringkondades veel kõrges eas. Gustav Vahar oli koos teiste omaaegsete kuulsustega aukülalisena kõigil Eestis korraldatud suurematel maadlusvõistlustel. Eriti meeldisid talle Georg Lurichi mäletsusvõistlused.

G. Vahar suri 1966. aastal Tallinnas.

* «Геркулес» 1915, nr. 5.

Eduard Gross (1880—1958) sündis 9. septembril 1880. a. Narvas. Raskejõustikuga hakkas ta tegelema koos M. Neelusega möödunud sajandi lõpul. Temast sai Neeluse kõrval teine tugevam raskejõustiklane Narvas. Kui Neelus 1904. aastal Vene-Jaapani sõtta läks, jäi Gross Narva raskejõustiku organisaatoriks, tegeldes ise innukalt tõstmisega.

E. Grossi paremad tõstesaavutused: tõuge kahe käega 8 puuda, surus 7 puuda ja rebis 5 puuda 30 naela; tõukas vasakuga 5 puuda 10 naela, kruvis paremaga 6 puuda 20 naela, vasakuga 5 puuda 20 naela; rebis paremaga 4 puuda 30 naela, vasakuga 4 puuda 30 naela. Tema maadlejasild kandis kümmet meest, veskit tegi 5-puudase kangiga.

1905. aastal tuli E. Gross Venemaa meistriks tõstmises. 1909. aastal siirdus ta elama Peterburi, kus oli I. Lebedevi jõustikuklubi tõsteõpetaja ja Soome spordiseltsis «Tarmo» kergejõustikuõpetaja. Eestisse tagasi tulnud töötas E. Gross Narvas rauatöölisena. Hiljem kolis ta Tallinna, kus suri 1958. aastal.

Karl Mosin (1881—1964) sündis 25. oktoobril 1881. a. Tartumaal. Ta oli üks Tartu spordiseltsi «Aberg» asutajaid. 1903. aastal alustas Mosin tõstmisega ja seejärel maadlusega. Hiljem sai Abergi õhutusel temast elukutseline maadleja. Aberg oli ka tema juhendaja, andis edasi oma kogemusi ja Lurichilt õpitut.

1915. a. tuli Mosin Ufaas korraldatud turniiril esikohale ja kuulutati maailmameistriks. Ta maadles enamasti koos Abergiga, olles ka viimase treeningupartner. Vanad jõumehed nimetasid Mosinit Abergi adjutandiks. Mosin on kutselisena edukalt võistelnud Soomes, Rootsis, Saksamaal ja Rumeenias. Sportimisest loobus ta 1921. a. ja asus tööle kingsepana Tartus. K. Mosin suri 1964. aastal Tartus.

Juhan Vakermann (1881—1967) oli sajandivahetusel üks energilisemaid raskejõustikuentusiaste.

Ta sündis 30. juulil 1881. a. Pärnumaal Taali vallas. Hariduse omandas Vakermann Sindi ministeeriumikoolis. Färast kooli lõpetamist läks ta elama Riiga, kus algas ka tema spordialane tegevus. Riias nägi Vakermann esmakordselt Georg Lurichit, kellelt sai sporditeaduseks indu ja õhutust. Ta harrastas tõstmist ja maadlust.

J. Vakermanni algatusel asutati Riias spordiselts «Aberg», mille esimeheks ta oli kaua aastaid. Aastail 1900—1908 oli ta kaastegev edendaja Riia spordibaaside ehitamisel. Vakermann ei unustanud ka oma kodukanti. Tema algatusel pandi 1908. aastal alus esimestele raskejõustikuklubidele Pärnus ja Sindis.

1909. aasta kevadsuvel lahkus Vakermann Riiast ja asus elama Kaukaasiasse Salme külla. Kaukaasia eestlaste hulgas hakkas ta samuti raskejõustikku organiseerima. Tema algatusel asutati 1909. aastal Salme külas esimene raskejõustikuklubi, mille nimeks pandi Jõukarastuse Selts «Aberg».

Nagu Vakermann ise rääkis, oldi seltsis algul hädas tõstevahendite muretsemisega, sest kusagilt ei saanud neid osta. Isegi Venemaa suurtes linnades ei olnud müügil spordiinventari. Oma jõu ja nõuga tuli sellest hädast üle saada. Ei aidanud muu, kui puuriti kividele augud sisse ja asetati raudkang vahele. Niiviisi saadi mitmesuguse raskusega tõstevahendeid ja harjutati üsnagi edukalt.

Juhan Vakermann oli omal ajal Balti meister klassikalises maadluses kergekaalus. Sajandivahetusel tuli ta mitmesugustel võistlustel korduvalt auhinnalistele kohtadele. Võistlemisest loobus ta 1915. aastal, kuid spordiorganisaatori ja -kohtunikuna tegutses veel kaua aastaid.

J. Vakermann suri 1967. a. Tallinnas.

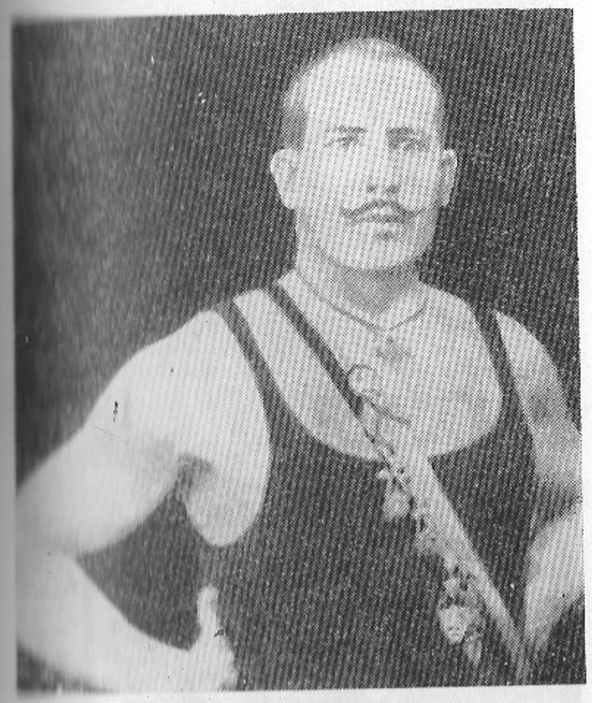

Jaan Kentel (1881—1936) sündis 9. juunil 1881. a. Tallinnas. Ta oli ilusa kehaehitusega, äärmiselt painduv ja osav maadleja. Tihtipeale nimetati teda Lurich II-ks. Häid tulemusi saavutas ta ka tõstmises. J. Kentel käis maadlemas peaaegu kõigis Venemaa tsirkustes, rändas Hiinas ja Jaapanis. Jaapanis palgati ta raskejõustikuõpetajaks sõjaväelastele ja üliõpilastele. Kentel töötas seal 10 aastat. Tänutäheks ja austuse märgiks kinkisid suurtükiväeohvitserid talle vanaaegse kunstitöö — samuraide mõõga.
Jaapanist siirdus Kentel Austraaliasse, kus tegutses samuti tõstmis- ja maadlusõpetajana.
Jaan Kentel suri 4. juunil 1936. aastal Austraalias. (J. Kenteli foto vt. lk. 179.)

Kusma Kõrve (1881—1919) oli Võrumaa mees. Hiljem asus ta elama Narva, kus nägi esmakordselt ka Lurichit ja Abergi esinemas. Ta oli nende esinemisest niivõrd vaimustatud, et alustas viivitamatult tõste- ja maadlusharjutusi. Kõrvest saigi tugev maadleja. Juba 1911. aastal hakkas ta esinema elukutselise pretensioonika Lurich II nime all. Kehaehituselt sarnanes ta Lurichiga. Kui Lurich aastail 1914—1917 maadles Ameerikas, lõikas Lurichina Euroopa riikides loorbereid Kõrve — ta ei kaotanud ühelegi vastasele. Veel 1918. aastal maadles ta Feodosias ja tuli esikohale. 1919. aastal esines Kõrve Armaviris, kus ta aasta lõpul haigestus [illegible] möllavasse tüüfusesse ning suri. Kõrve on maetud Armaviri kalmistule.

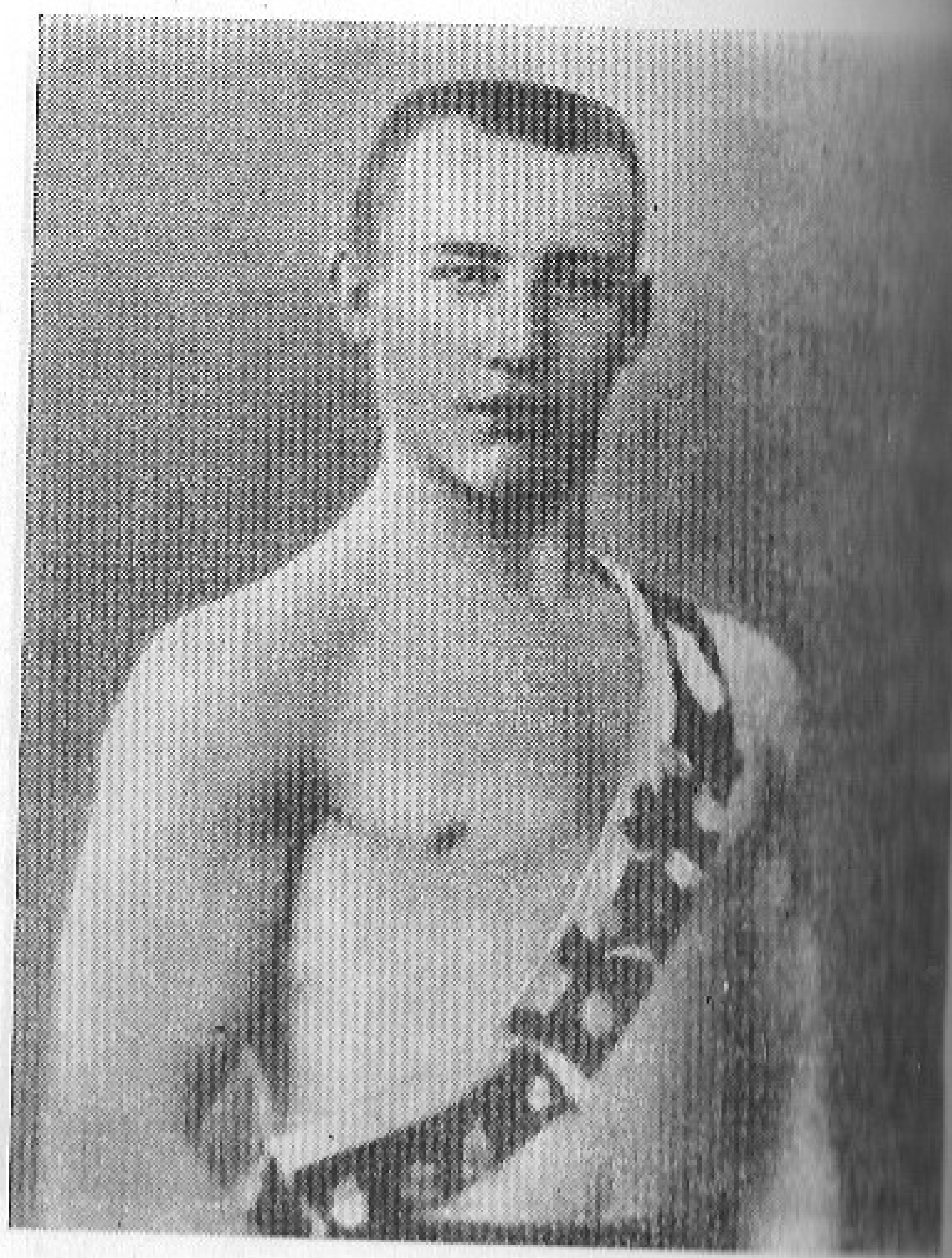

Reinhold Hoier (1881—1941) sündis Narvas, kust sajandivahetusel sõitis Peterburi paremat töökohta otsima. Seal astus ta ka Peterburi «Kalevi» liikmeks ja hakkas maadlust harrastama.
Hoieri treeneriks olnud Tõnu Võimula (Viidemann) jutustas, kuidas tema õpilane [illegible] aastal Soomes võistlemas käis: «Reinhold Hoier oli raskekaallasena paljudele Soome kuulsustele pinnuks silmas. Ka soomlased tundsid Hoierit tugeva maadlejana, sellepärast kutsusidki ta Soome võistlema. Kartuses, et Hoier võiks esikoha võita, otsustasid soomlased Hoierile ühel õhtul vastu panna pool tosinat maadlejat. Aga Hoier ei andnud alla, ta seljatas kõik kuus soomlast.»
Mail 1909. aastal toimusid Peterburis ülevenemaalised asjaarmastajate meistrivõistlused klassikalises maadluses. Neist võttis osa [illegible] 43 kergekaalus (alla 4 puuda) ja [illegible] raskekaalus (üle 4 puuda). Võistlejate hulgas oli ka hea hulk eestlasi. Turniir kestis [illegible] nädalat. Raskekaalus tuli selles suurkonkurentsis esikohale Reinhold Hoier. Ta sai suure kuldauraha ja hõbekarika. Teisele kohale tuli samuti eestlane — Rakvere [illegible] A. Sepnik, kes sai väikese kuldauraha. Neljas koht kuulus eestlasele Krallile [illegible].
[illegible] sai peagi elukutseline. Elukutselisena [illegible] ka Euroopa meistriks. Hiljem asus ta [illegible] Narva, kus töötas Kreenholmis. Hoier suri 1941. aastal.

[illegible] Puurmeister (Ivan Romanov) (1881—1956) sündis Läänemaal, elas aga kauemat aega Riias. Ivan Romanovi nime all esines ta suure eduga nii Venemaal kui ka välismaal. [illegible] nn. raskejõustikuprofessor Lebedev iseloomustas teda oma raamatus (1916) järgmiselt: «Ivan Romanov-Puurmeister on üks tugevamaid inimesi maailmas. Kui ta mitte [illegible] heasüdamlik ei oleks, siis võiks ta vastase murda, kuid ta piirdub sellega, et paneb [illegible] õrnalt mõlemale õlale nagu hea lapsehoidja. Koloss, kelle järgi skulptor võiks [illegible] kuju raiuda. Näo poolest nii sarnane [illegible], et võiks julgesti tema nime all [illegible] astuda, ilma et keegi temas petja [illegible] tunneks.»
Puurmeister saavutas maadlusturniiridel, [illegible] tšempionaatidel ridamisi esikohti. Esimese maailmasõja ajal jättis ta maadlemise, asus [illegible] Türile, kus töötas paberivabrikus autojuhina ligemale kakskümmend aastat. Seejärel sõitis Puurmeister Riiga ja jäigi sinna elama kuni surmani 1956. aastal.

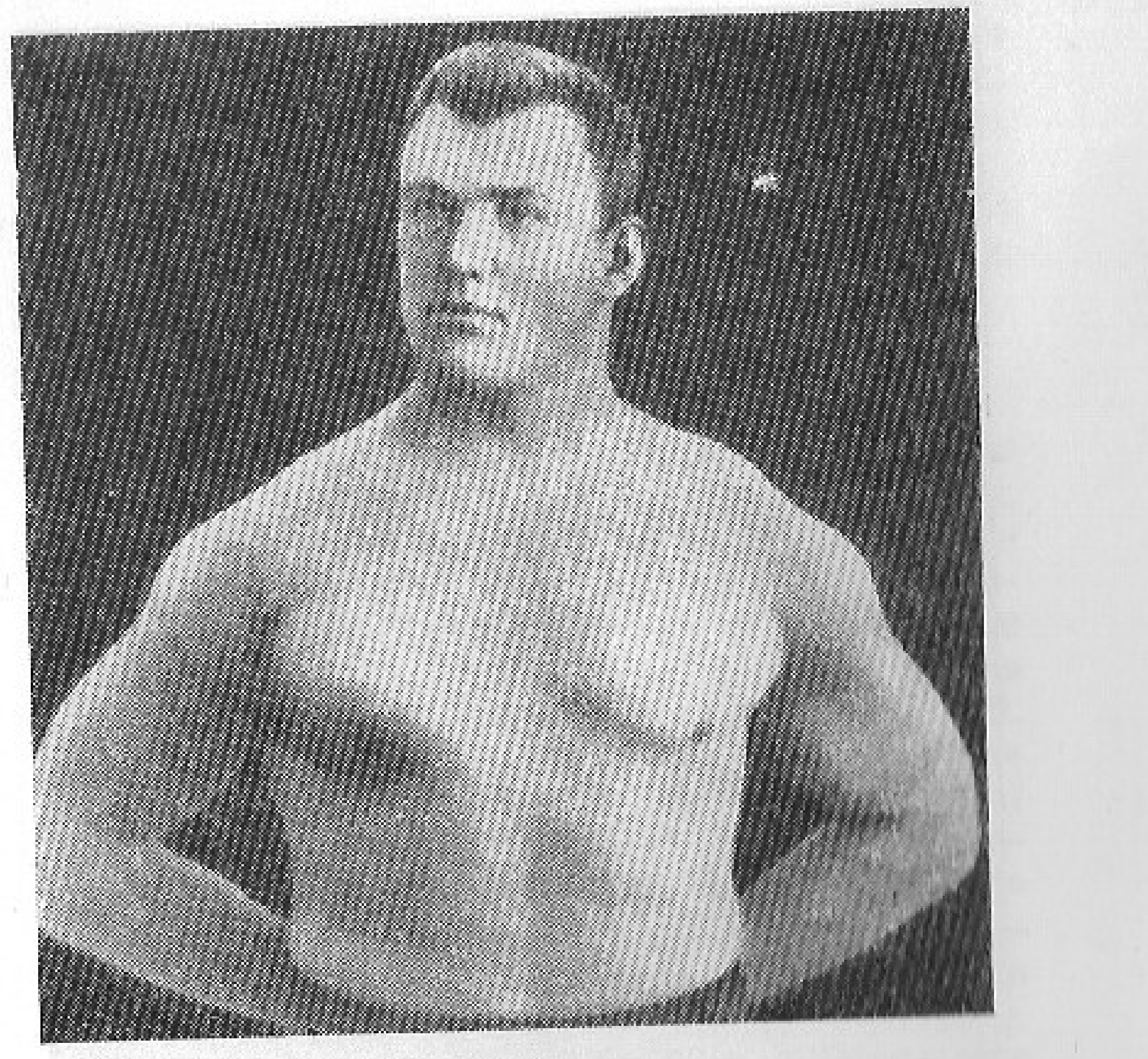

Aleksander Schneider (1881). Eesti üks tugevamaid maadlejaid ja tõstjaid on sündinud 22. juulil 1881. a. Tartus ehitusmeistri pojana. Pärast algkooli lõpetamist õppis ta pagariks. Sportlikku õhutust sai ta oma vennalt Oskarilt juba poisikesena.
Peterburis töötamise ajal oli ta koos vend Oskariga Peterburi «Kalevi» üks asutaja. Schneider harrastas algul tõstmist, siis maadlust ja riistvõimlemist. Parimad tulemused saavutas ta tõstmises. 1906. aastal Kiievis korraldatud maailmameistrivõistlustel tuli A. Schneider esikohale. Tema tulemused olid järgmised: parema käega rebis 84 kg, vasaku käega surus 96 kg (maailmarekord), kahe käega surus 120 kg ja kahe käega rebis 128 kg (maailmarekord). Samal aastal tuli A. Schneider Peterburis ka Venemaa tõstemeistriks.
Lurichi kutsel hakkas A. Schneider 1907. aastal elukutseliseks maadlejaks. Ta maadles hea eduga peaaegu kõigis Euroopa suurema-

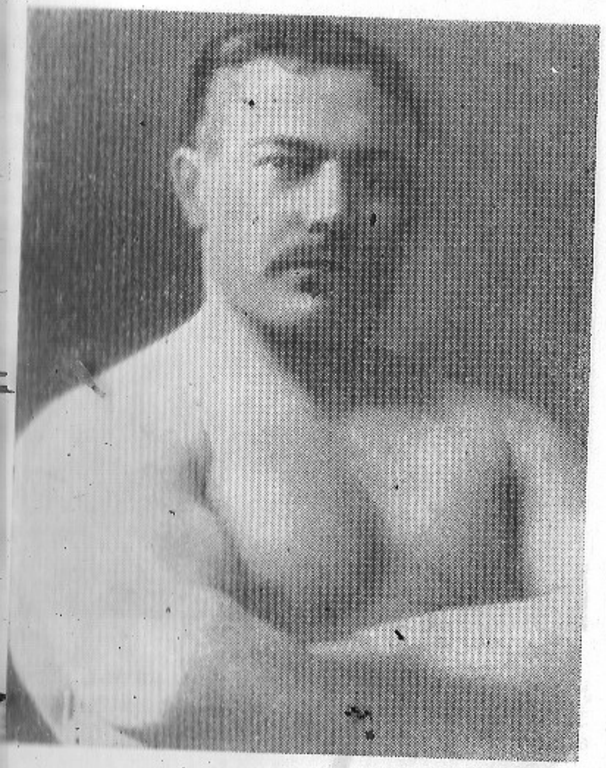

es linnades. Viimati tegi Schneider Tallinnas elukutseliste maadluses kaasa 1934. aastal. Ka jõunumbrite sooritamises oli Schneider enneolematu. Ta laskis oma rinnale sõita auto koos inimestega.
A. Schneideri kui spordiorganisaatori tegevust mainime, et ta koos Mart Liiviga organiseeris 1920. a. Nõmme spordiseltsi «Kalju» ja Nõmme Autoklubi. Ta oli ka Eesti elukutseliste maadlejate ühingu asutaja (1921) ning juhatuse liige.
Praegu elab Aleksander Schneider Rootsis.

Mihkel Lauba (1882—1937) sündis 1882. aastal Läänemaal Haimre vallas. 16-aastane Mihkel Lauba hakkas maadlusspordi vastu huvi tundma pärast seda, kui oli kuulnud Georg Lurichi suurtest võitudest välismaa võistlejate üle. 1901. a. asus Lauba elama Tallinna. Ta oli suur ja tugev mees (190 sm pikk). Lauba hakkas harjutama Andruškevitši juhtimisel. Treeningupartneriteks said tal Gustav Vahar ja August Kanastik. Aberg juhtus «Linda» aita külastama, pidi vis Lauba ka temaga jõudu.
Kui Lurich kord Tallinnas olles Andruškevitši juurde treeningule tuli, soovitas ta mane talle partneriks Lauba. Lurich mõõtles Mihkliga üle tunni. Ta oli noormehe vaimustatud. «Ma pole tükil aja sellist meest kohanud. Tõnis Ervin oli jõu poolest küll äärmiselt tugev, kuid sina ei jää temast põrmugi maha, peale selle oled sa hoopis kavalam, oled kui maadlejaks loodud,» ütles Lurich Laubale. Asi lõppes sellega, et Lurich lahkus Tallinnast koos Laubaga. Koos maadlesid nad paljudel võistlustel kuni 1910. aastani. Kui Lurich Venemaalt lahkus, läks ta lahku ka Laubast. Nüüd tuli Laubal juba omal käel võistelda. Ja ta ei teinud Läänemaa meestele häbi. 1910. aastal võitis ta esimese koha viiel turniiril, 1911. aastal kahekordse

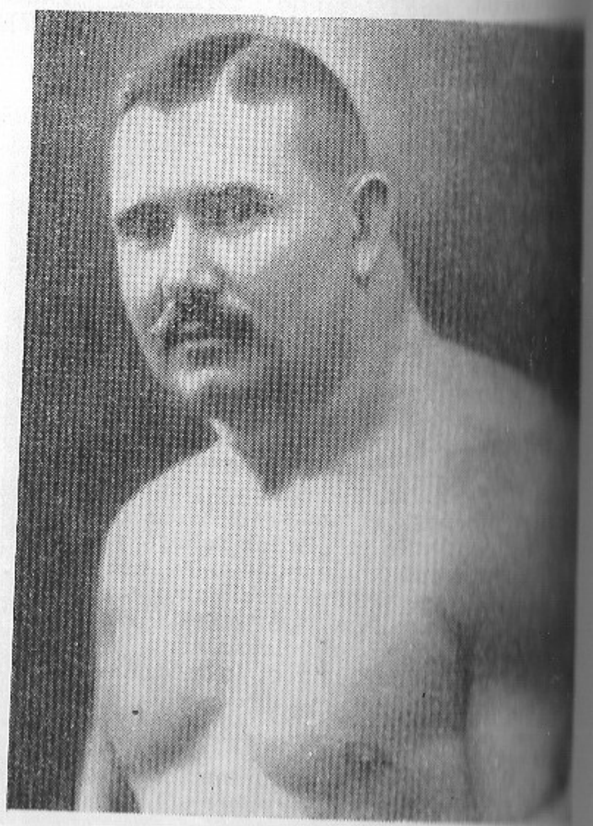

ja 1913. aastal seitsmel turniiril. 1914. aastal peisis Lauba Harbiini ja sealt mitmes Aasia riiki. Aasias võttis ta osa kuuest suurest maadlusturniirist ja võitis kõikjal esikoha.
Lauba jäigi Aasiasse elukutselise maadlejana elama. 1937. a. tabas teda Indias tüüfus, mis ta manalasse viis.

Johannes Sirmann (1882—1939) sündis Pärnus. Treenistusolud viisid sajandi algul ta Tallinna, kus Eesti spordiseltsis «Aberg» hakkas ka raskejõustikuga tegelema. Sirmann oli eriti huvitatud tõstmisest ja saavutas ka häid tulemusi: aastail 1909—1912 Balti meister raskekaalus ja 1912. a. Venemaa meister (asjaarmastajaile). 1908. a. oli ta üks neist, kes Pärnus raskejõustikule aluse pani. Sirmanni tagajärjed olid oma aja kohta märkimisväärsed, eriti kui arvestada, et võistelda ja (harjutamisest rääkimata) üheksas tõstetigis Sirmanni üksiktulemused Venemaa

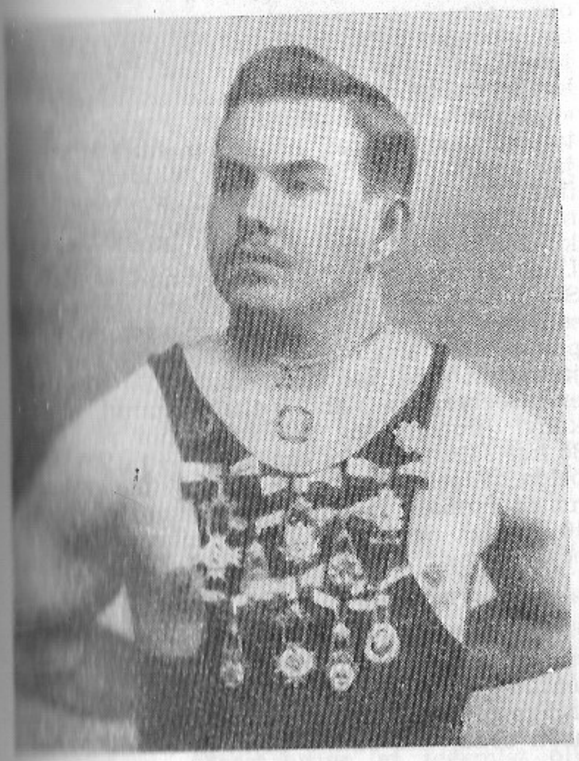

meistriks tulekul: tõukamine parema käega 90 kg, vasakuga 81 kg, kahe käega 115 kg; surumine paremaga 90 kg, vasakuga 66 kg, kahe käega 94 kg; rebimine paremaga 66 kg, vasakuga 60 kg, kahe käega 94 kg. Ta oli 173 sm pikk ja kaalus tol korral 95 kg, rinnaümbermõõt 122 sm.
Johannes Sirmann suri 1939. a. Tallinnas.

August Kanastik (1882—1945), kahekordne Venemaa meister klassikalises maadluses, sündis 18. jaanuaril 1882. a. Kose kihelkonnas Ojasoo mõisa viinameistri pojana. 16-aastaselt pandi ta Tallinna Wiegandi tehasesse treialiametit õppima. Samas tehases töötas sel ajal ka Aleksander Aberg. Aberg nägi, et Kanastik on tugev poiss, ja viis ta «Linda» aita Andruškevitši juurde harjutama. Seal saavutas Kanastik lühikese ajaga häid tulemusi nii tõstmises kui ka maadluses. Maadluses tuli ta Eesti meistriks kolm korda — 1902., 1904. ja 1905. aastal. 1905. a. tuli ta ka ülevenemaalistel meistrivõistlustel esikohale. Sellest kirjutas keegi S. 1905. a. «Illustrierte Athletik-Sportzeitung'is»: «Asjaarmastaja meistermaadleja August Kanastik Tallinnast kuulub praegu vaieldamatult silmapaistvamate Venemaa asjaarmastajate maadlejate hulka. Vaatamata oma 23 eluaastale on ta püsiva, reeglipärase treeninguga jõudnud kolme aastaga Venemaa asjaarmastajaks meistermaadlejaks. Abergi elukutseliseks üleminekust saadik on Kanastik parim asjaarmastaja maadleja Venemaal. Ta võitis ka Eesti asjaarmastajate meistri tiitli, mis varem kuulus Abergile. Üldse on Kanastikul viis esimest ja kolm teist auhinda. Ta on võrdlemisi sale, kuid tal on väga hästi arenenud lihastik, palju jõudu ja väljapaistev tehnika. Nagu enne Aberg, nii kuulub ka Kanastik hra. Andruškevitši atleetide kooli Tallinnas, kust tuleb välja üha uusi kuulsaid atleete. Kanastik on elukutselt lukksepp ja seltsimehe ning spordikaaslasena äärmiselt vastutulelik ja armastusväärne. Ta kaalub 80 kg ning mõõtmed on järgmised: pikkus 183 sm, kael 42 sm, rind 107/114 sm, piht 83 sm, õlavars 36,5 sm, küünarvars 34 sm, ranne 20,5 sm, reis 57 sm, sääremari 41 sm. Sel aastal omandas Kanastik Peterburis Venemaa asjaarmastajate meistri tiitli, kusjuures ta võitis oma vastaseid kiiresti ja kergelt.»

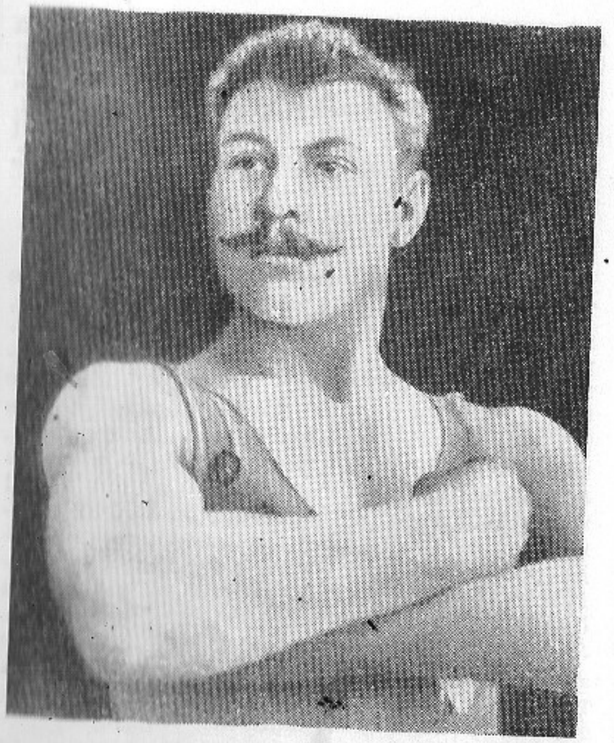

1906. a. võitis Kanastik 16 maadleja jõuproovil uuesti Venemaa maadlusmeistri tiitli, saades suure kuldmedali ja hõbekarika. Pärast seda astus August Kanastik elukutseliste maadlejate ridadesse, võisteldes hea eduga Venemaa suuremates linnades. Ta varises manalasse 1945. a. Tallinnas.

Voldemar Seeberg (1882—1954). Tallinlane Voldemar Seeberg on Eesti tõstespordiajaloos üks omapärasemaid maailmarekordite omanikke. Tema rekordid seisnesid paljukordses surumises. Isegi oma vanaduspäevil oli ta veel ainulaadne sportlane.
1901. aastal kirjutati temast: «Voldemar Seeberg Tallinnast on praegusel ajal üks parimaid Eestimaa amatööratleete. Tänu virgale treeningule on ta saavutanud üllatavaid tulemusi, mis väärivad tähelepanu just tema kehamõõtmete puhul: kaal 70 kg, pikkus 165 sm, rind 97/100 sm, õlavars 32/33,5 sm, küünarvars 30 sm. Seebergi suuremad reg reeritud saavutused: 1901. aastal surus kahe käega 82 kg kuus korda, lamades su kahe käega 131,5 kg kümme korda.* saavutusi loeti tol korral amatöörtõstesp maailmarekordiks.
1902. aastal tõstis Seeberg veel kaks maail rekordit: 18. jaanuaril 1902 surus ta võistlustel Tallinnas lamades kahe k 114,5 kg 21 korda, 22. jaanuaril samas dis 143,5 kg 10 korda ja 156 kg 7 k Kaks viimast tulemust olid maailmarek 1902. aasta lõpul olid Seebergi tulem veelgi paremad. Lamades surus ta 11 25 korda ja 155,5 kg 7 korda. Püstias valveseisangus surus ta kahe käega 10 tõukas kahe käega 127 kg, seliliasendis su 123 kg ja tõukas 163,5 kg 3 korda.
Ajalehed kirjutasid Seebergist vaimustu Ta püstitas aina uusi rekordeid. Esile divaim oli püstiasendis kahe käega surum tulemus 340 naela (136 kg).
1906. a. sai Seebergist elukutseline tõst 1917. aastast kuni 1945. aastani töötas autojuhina. Tõstespordiga aga tegeles ta otseses mõttes surmani.
See oli 1936. aasta kevadtalvel, kui eesti jad valmistusid meistrivõistlusteks ja kurja vaeva mitte eriti suurte raskustega «Spordi» asjaajaja Saulmann, kes seda s tamist pealt vaatas, nöökas mehi: «Mis jad te ka olete! Ei saa seda väikest ras üles. Tulge hommikupoolikul vaatama, mul käib alles tõstja treenimas. Siis te näe kuidas tõstetakse!»
Ühel märtsihommikul oligi mul võima Saulmanni imetõstjat näha. Tõstetuppa a soliidse välimusega, umbes 55-aastane h päine mees, kes oli umbes 167—168 sm p ja vahest veidi üle 70 kg raske. Ta tutvu end Seebergina. Vähe juttu puhunud, läks kangi juurde ning ladus kangile raskus 80 kg! Jäin vaikseks ega julenud talle mida öelda. Mees aga võttis kangi ühe ropsuga maast rinnale ja surus seda kaunis kerg 10 korda! Seejärel käis ta mõned samm edasi-tagasi, läks uuesti kangi juurde

* Sajandivahetusel peeti rekorditabelit k surumise ja tõukamise kordade peale. Võ teatud raskus ning võitjaks ja rekordipüst tajaks nii Venemaa kui ka maailma ulatu peeti seda, kes suutis rohkem kordi surud

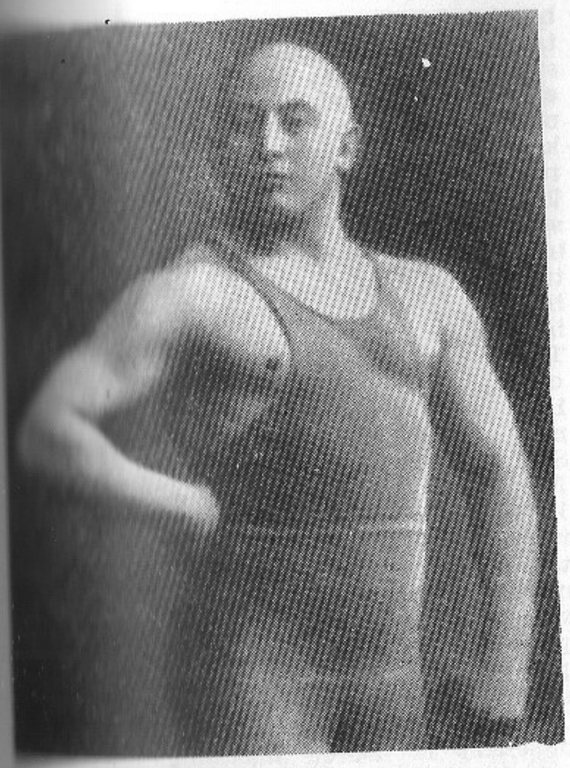

jälle 10 korda! Mõne minuti toas ringi pani ta kangile 5 kg juurde ja surus korda. Veidi aja pärast surus sama raskust 10 korda. Seejärel lisas veel 5 kg ja seega 90 kg raskust kangi ... 10 korda. sellega asi veel ei lõppenud. Peatselt oli 100 kg, siis 105, 110 ning lõpuks 115 kg. berg jalutas tõstetoas natukene ringi, läks kangi juurde ja surus 115 kg raskust 5 korda.
kaks tundi kestnud treeningu vältel Seeberg 80—115 kg raskust kangi surukorda. See lõi meid tummaks (ja 100b sama kaalu noori mehi veel
oli vist 1950. aastal, tähendab peaaegu aastat hiljem, kui «Spartaki» raskejõustumajja ilmus väikest kasvu aastates Ta vaatas, kuidas mehed treenisid, ja siis ühelt harjutajalt, kui suur raskus on. Kangil oli 75 kg. Vana haaras kangi ropsuga rinnale ja surus selle 6—7 korda üles. Mehed ei uskunud oma silmi. Ryström pärast ütles, et tegemist oli omaaegse maailmameistri Voldemar Seebergiga, rahunesid poisid ja jäid nähtut ka uskuma.
Veel vanas eas oli Seeberg väga tugev, mis oli järjekindla harjutamise, aga samuti karske eluviisi tulemus. Seeberg ei suitsetanud ega joonud tilkagi viina. Ta suri Tallinnas 72-aastasena.

Nikolai Matvejevi (1882—1968) juhtmõte oli: inimene olgu tugev ja terve!
Nikolai Matvejev sündis 8. aprillil 1882. a. Tallinnas sõjaväelase perekonnas. Varakult jäi ta vaeslapseks — viieaastaselt kaotas ema ja kaheteistkümneselt isa. Pärast isa surma läks ta õpipoisiks kingsepp Rosenfeldi töökotta Uues tänavas. Kingsepaametile jäigi ta truuks elu lõpuni.
Nikolai isa oli kroonu heinalao ülemaks. Heinalaos käis teiste hulgas pomme tõstmas ka G. Hackenschmidt, kellest saigi Nikolai eeskuju. Talle meeldis ka rõngastel võimlemine. Hiljem sai Matvejevist üks Venemaa paremaid riistvõimlejaid.

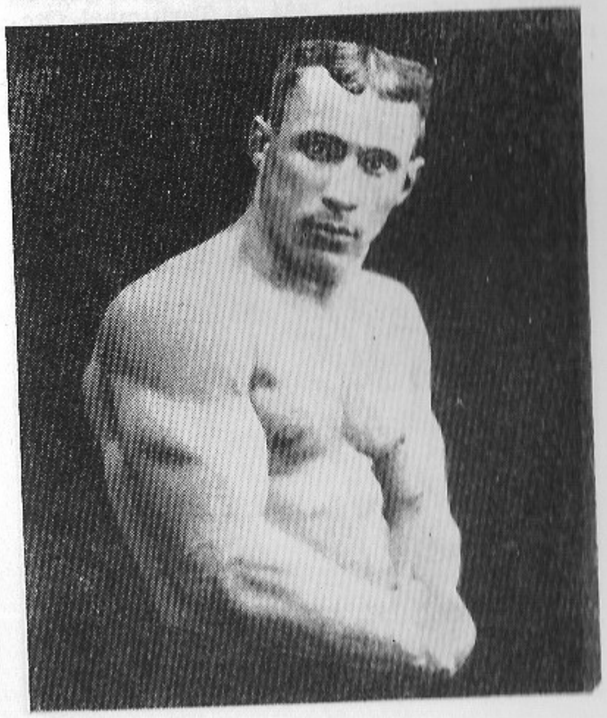

Matvejev tegeles nii raskejõustiku kui ka võimlemisega. 1904. aastal organiseeris ta koos Artur Kukega raskejõustikuklubi. A. Kuke korteris rassis pommidega ja harjutas rõngastel iga päev üle 20 noormehe. Mõned aastad hiljem asutas Matvejev oma ringi. Matvejevil oli haruldaselt ilus ja arenenud muskulatuur. Kirgliku sportlasena külastas ta paljusid linnu, aleveid ja külasid, esinedes pidudel seltsimajade laval ja küünides. Need olid viljakandvad esinemised, sest paljudes kohtades tekkis noortegruppe, kes hakkasid harjutama ja pidudel Matvejevi numbreid järele tegema.

Matvejev harjutas iga päev suurte koormustega. Vahenditeks olid kahepuudased pommid ja võimlemisrõngad. Tänu sellisele treeningule võis ta veel 73-aastasena suruda kümme korda üles korraga kaks kahepuudast pommi ning teha mitukümmend korda kätelseisu. Matvejev oli aastaid modelliks Tallinna Kunstiinstituudis.

Ta suri 87. eluaastal Tallinnas.

Karl Tomberg (1884—1949) oli kasvult ja kogult kõige suurem eesti maadleja. Ta sündis 9. detsembril 1884. a. Tartumaal Otepää lähedal. Juba poisikesena huvitasid Tom-

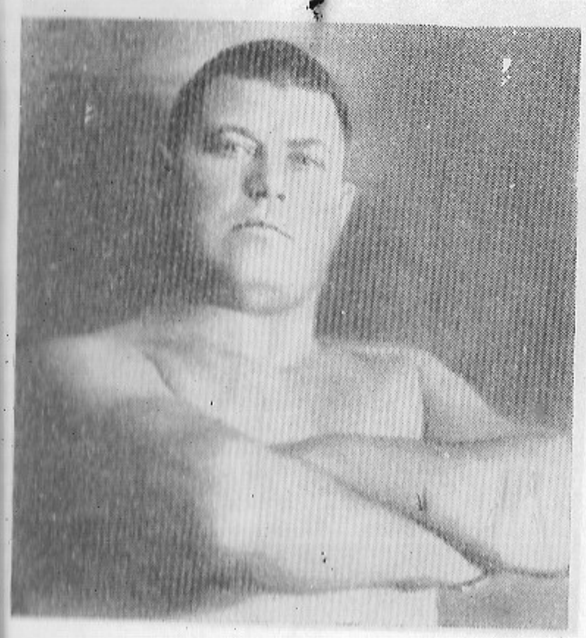

bergi tugevate meeste vägiteod. Eriti vaimustasid teda Lurichi, Hackenschmidti ja Aberg saavutused ning ta otsustas Tartusse minna, et seal tööd leida ja mõnes spordiseltsis maadlema õppida. Tomberg sai sepaõpi koha Faure vabrikus. Sel ajal töötasid Tartus seppadena ka Jaan Jaago ja Johannes Tigane, kes käisid maadlust harjutamas spordiseltsis «Lurich». Ka Tomberg astus sama seltsi liikmeks. Oma mälestusteraamatus räägib Jaan Jaago Tombergist sümpaatiaga, iseloomustades teda kui toredat seltsimeest.

Tigane sõitis peatselt Tallinna paremat tõstma otsima, Tomberg ja Jaago jäid Tartusse. 1907. a. jõulupühade ajal korraldati Moskvas maadlustšempionaat, kust kutsuti ka Tartu Spordiseltsi «Lurich» maadlejaid osa võtma. Moskvasse sõitsid Tomberg, Jaago ja Jaanikes esinesid seal keskpärase eduga. Kõige rohkem võite kogus siiski Tomberg, kelle talle tehti ettepanek pikem turnee kaasa teha. millega Tomberg nõustus. Tuleristsed said saadud, mis siis ikka! Mees aga tundis, et peale jõu on vaja tunda veel tehnikat. Seepärast hakkas ta kõhklemata õppima Lurichi juures, kellega juhuslikult Venemaal kohtus. Tomberg meeldis Lurichile ja seepärast pühendas ta noorele maadlejale palju aega ning hoolt. Peatselt võis Tomberg hoopis julgemini maadlusmatile minna. «Kui lõpetasin Lurichi kooli, siis tundsin, et minust on saanud maadleja. Õpetus oli küll karm, sest kui pea ei võtnud, «abistas» Lurich kohe oma püksirihmaga,» kommenteeris Tomberg ise seda perioodi.

Karl Tombergist ja Jaan Jaagost, keda Lurich samuti õpetas, said äärmiselt tugevad maadlejad. Tomberg võttis ette pikki turneesid Lääne-Euroopas ja Aasias ning võitis enamiku vastaseid. Ta tuli mitu korda ka Euroopa meistriks. Veel vahetult enne Teise maailmasõja puhkemist võistles ta edukalt tsirkustes. Sõja tõttu katkes ka elukutseliste maadlejate tegevus. Treeningute järsk katkestamine mõjus meeste tervisele halvasti. Maadlejatel, kes olid harjunud süstemaatiliselt võistlema 2—3 tundi järjest, haigestus süda. Karl Tomberg surigi 4. juulil 1949. aastal südameataki tagajärjel. Kuu aega hiljem suri samal põhjusel Jaan Jaago. Mitmelt poolt saadud andmed kõnelevad, et aastatel 1948—1951 suri südamehaigustesse palju elukutselisi maadlejaid ka teistes maades.

Gustav Rupner (1884—1940) sündis 5. aprillil [illegible] aastal Tihemetsa vallas. Noormehena [illegible] ja töökoha Riiga ja asus sinna elama. [illegible] aastal, kui Riia eestlastel oli käsil

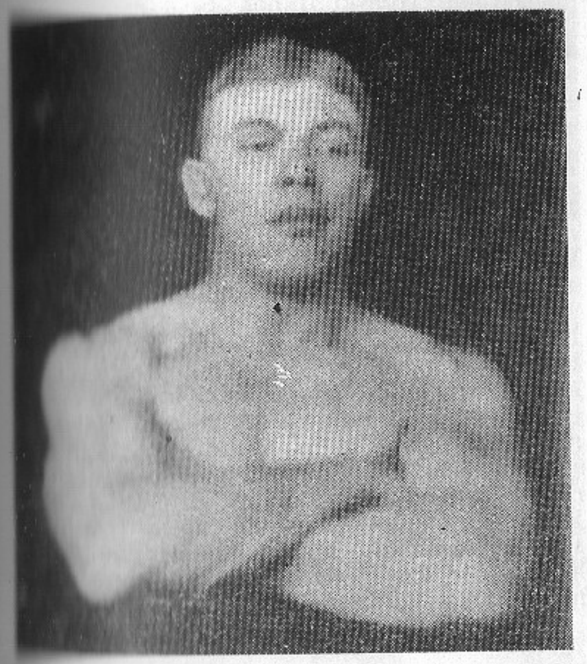

spordiseltsi «Aberg» organiseerimine, astus [illegible] Rupner selle liikmeks ja hakkas seal [illegible]selema algul tõstmise, hiljem maadlusega. [illegible]pner oli suure kasvuga raskekaallane. [illegible] a. võttis Lurich osa Riia maadlusvõistlustest, kus nägi ka Rupnerit, kes paistis [illegible]ma toreda kehaehituse ja suure jõuga. Lurich soovitas noormehel kohe elukutseliseks [illegible]sata: «Sa saad vähemalt inimese moodi [illegible]ma ja elada, pealegi veel maailma näha ja [illegible]a silmaringi laiendada.»

[illegible]pner talitaski Lurichi nõuande järgi ega [illegible]ahetsenud. Hea eduga võistles ta paljudes [illegible]saades. Rupneril oli üks number, millega [illegible] algul kõiki sõpru, hiljem aga tsirkuste[illegible]ajakut üllatas. Alfred Neuland, kes seda [illegible]ebrit on näinud, teadis rääkida, et kord [illegible]ulauas haaranud Rupner laualt taldriku [illegible] söönud selle ära. Ta söönud isegi teeklaase, [illegible]i et kildugi polevat järele jäänud.

[illegible] Rupner suri 1940. a.

Juhan Nõmm (1884—1969) sündis Tallinnas 1884. aastal. Nagu maadlusveteranid teavad rääkida, oli ta Lurichi täpne teisik. Nii kõneles Tõnis Miili abikaasa Anna Miil Nõmmest: «See oli 1911. aastal, kui Lurich ja Nõmm külastasid meid Peterburis. Lurich tegi nalja, öeldes Nõmmele: «Pane minu ülikond selga, vaatame, kas oleme sarnased, nagu rahvas räägib.» Nõmm panigi Lurichi ülikonna selga ja kuldkella keti üle rinna. Kes Lurichit vähe oli näinud, see ei oleks ära arvanud, kumb on tõeline Lurich.»

Nõmm oli tugev, painduv ja sitke. Ta võitis mitmeid esikohti elukutseliste maadlusvõistlustel. Nõmm harrastas ka poksi ning teda võib pidada esimeseks eesti elukutseliseks poksijaks. 1914. a. loeme «Päevalehest» pealkirja all «Eestlase võit»: «20. detsembril 1913. a. oli Sevastoopoli teatris, nagu meile kirjutatakse, rusikavõitlus (poks) eestlase Nõmme ja Belgia parema rusikavõitleja Bec-Holseni (Bech Olsen. — *Toim.*) vahel. Arvati, et Nõmm oma vastasele alla jääb, sest belglane oli hiigla kehaehitusega, kuid asjata. Võistlus kestis 54 minutit ja lõppes eestlase võiduga. Bec-Holsen sai nii vägeva rusikahoobi, et ta minestunult areenile langes. J. Nõmmele annetati direktsiooni poolt aumärk Sevastoopoli linnavapiga.»

1917. a. sõitis Nõmm Aasiasse, kus võistles Hiinas, Jaapanis ja Filipiinidel. Koos Frieda

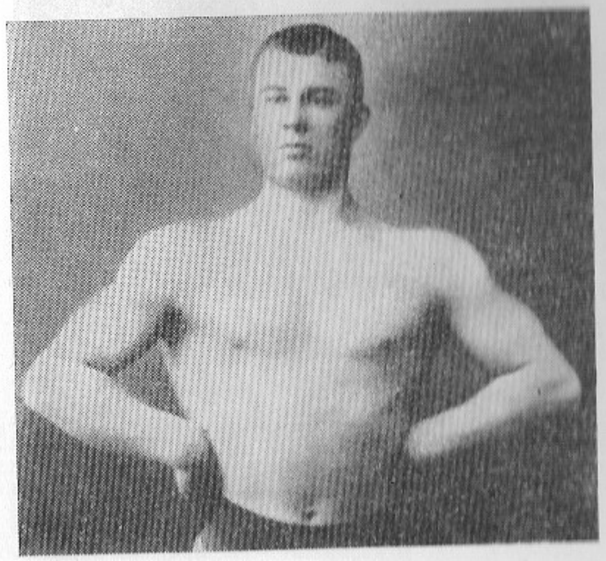

Tambergiga reisisid sealt Ameerikasse, kus esinesid mitmes varietees. Nõmm jäigi Ameerika Ühendriikidesse, kus ta 1969. a. suri.

Aleksander Mugur (1884) on sündinud 7. augustil 1884. a. Viljandimaal. Esimese tõuke sportimiseks andis tugevalé poisile Lurich, kelle esinemist ta 1898. a. Viljandi Põllumeeste Seltsi saalis (praegune I keskkool Jakobsoni ja Kõrgemäe tänava nurgal) põnevusega jälgis. Lurich pidas alguses sütitava kõne spordist, seejärel demonstreeris raskete pommide tõstmist ja kutsus Viljandi tugevaid noormehi endaga maadlema. Soovi maadelda avaldas umbes 30 tugevat meest. Lurich jaotas mehed kolme gruppi ning maadles igal õhtul kümne mehega. Tema kiired seljavõidud tekitasid pealtvaatajaskonnas suurt vaimustust ja peaaegu iga noor soovis saada Lurichi sarnaseks tugevaks maadlejaks. Kohe pärast Lurichi lahkumist Viljandist alustas

Mugur koos teiste omasuguste poistega ... mis- ja maadlusharjutusi. Nad püüdsid ... kõike nii, nagu olid näinud suurt jõu... tegemas.
Mõne aja pärast lahkus Mugur Eestist ... asus tööle Tomski linnas. Seal asutas ta ... kohaliku maadlusklubi (1902). 1904. a. ... ta Vladivostokki, kus võistles juba elu... selise maadlejana Provski tsirkuses. ... maadlejana saavutas ta üllatava edu ... meistrivõistlustel vabamaadluses — tuli ... vas konkurentsis kolmandaks.
Vladivostokist reisis Mugur Hiinasse, kus ... nes Hiina keisri ja tema kaask... ... maadluse ning jõunumbritega. Kõigile ... ees esinenud välisartistidele ja maadleja... nende hulgas ka A. Mugurile, anti ... keisrikoja artisti nimetus.
Muguri tee viis veel Jaapanisse, Aust... liasse ja paljudesse teistesse Aasia ja ... Lõuna-Ameerika maadesse, kus ta ... eduga esines isegi kohalikus rahvusmaadl... ses. Austraalias õppis Mugur poksi, mis ... seal peaaegu rahvussport. Poksis kohtus ... mitme tuntud Austraalia ja Ameerika pok... jaga ning saavutas toredaid võite.
1920-ndate aastate algul saabus Mugur ta... kodumaale. Ta võttis osa elukutseliste maa... lusklubi asutamisest. Elab praegu Tallinn...

Martin Klein (1884—1947). Martin Klein ... maratonimaadluse kohta kirjutati omal a... Zürichis väljaantud olümpiaalbumis: «Lõp... võistlusele kerges kaalus (kuni 75 kg) ... kvalifitseerunud Klein (Vene), Johanss... (Rootsi) ja Asikainen (Soome). Kleini (... lk. 189 all valges trikoos) ja Asikaise va... arenes võistlus, mis jääb täiesti ainulaadse... maadlusspordi ajaloos.
Mõlemad maadlejad tegid tugevat tööd ka... gelt üle kümne tunni, ilma et kumbki ... järele andnud. Nagu kaks vihast härga ... nad teineteise kallal. Lõpuks seisid mõlema... teineteise vastas täiesti väsinuna — nen... sõrmedest oli jõud kadunud, haarded vasta... järele tundusid ainult tõugetena. Klein to... sellest kõigi aegade pikimast maadlusmatšis... välja võitjana. Mõlemad aga, väsinud 11 tun... kestnud heitlusest, loobusid Johanssonist ... maadlemast, nii et rootslane sai kuldmedali ... i l m a f i n a a l m a t š i t a!»
Martin Klein sündis 12. septembril 1884 ... Viljandimaal Tarvastu vallas Kitse talus...

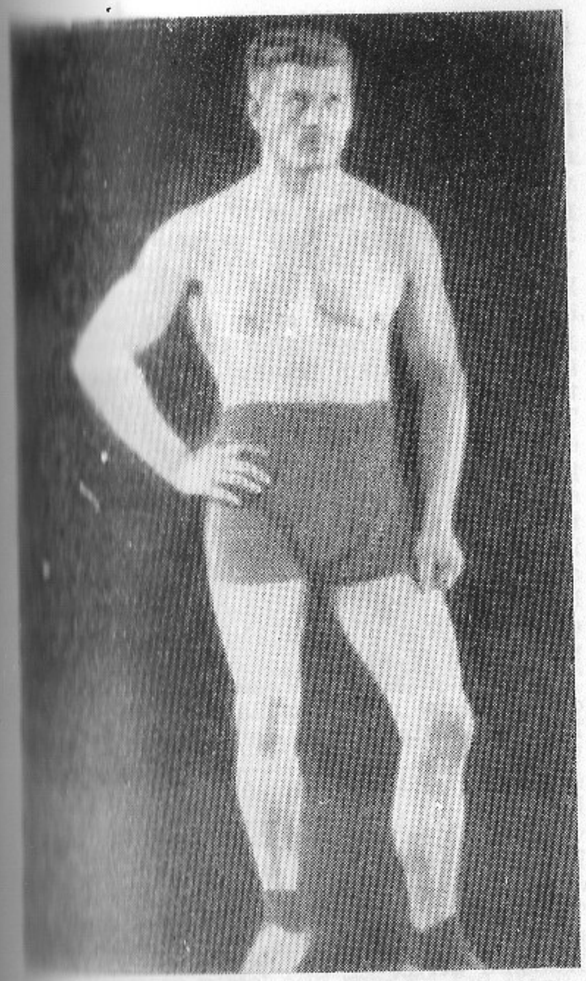

... Moore mehena siirdus ta Peterburi, kus töö... ... ehitustöölisena. Tol ajal oli Peterburi ... Venemaa raskejõustikukeskus, kus tegutse... ... mitmed raskejõustikuklubid. Klein tundis ... elavat huvi maadlusspordi vastu ja kord sat... ... ta juhuslikult ühte klubisse parajasti ... treeningute ajal. Sellest ajast hakkaski ta ... aktiivselt kaasa lööma raskejõustikus. Peagi ... tusis Klein Venemaa maadlejate esirinda. ... Stokholmi olümpiamänge saavutas ... Klein Riias esikoha Vene mängudel. Tema ... kontos olid juba paljud võidud Soomes, Kiie... ... ja Tartus. Olümpiapäevist jutustas ta ise ... järgmist: «Stokholmi saadeti meid Peterbu... ... list kolm. Teiseks keskkaallaseks peale minu oli venelane Severov. Eestlastest oli maadlemas veel Oskar Kaplur kergekaalus. Tema aga kaotas punktidega soomlasele Värele, kes tuli ka olümpiavõitjaks. Võisteldi staadionil, kolmel matil korraga. Siiski kestis turniir ligi kaks nädalat, sest võistlejaid oli kaugelt üle paarisaja.
Algul läks kõik hästi. Võitsin kuus esimest vastast, nende seas ka kaks soomlast — Åbergi ja Jokineni. Punktidega. Sakslase, rootslase ja austerlase panin õlgadele — igaühega neist kulus aega poole tunni ümber. Mis rahvusest see kuues oli, seda enam ei mäleta. Seitsmendas kohtumises oli vastaseks Asikainen. See matš oli olümpiamängude viimasel päeval, mil olid ka olümpiamängude lõpp-pidustused. Maadlusega hakati juba varakult pihta — kella 9 paiku hommikul läksime Asikaisega rindupidi kokku. Taheti aegsasti lõpule jõuda, kuid meie matš kestis ja kestis. Iga poole tunni järel anti minut vaheaega kosumiseks. Kogu aeg maadlesime püsti, kumbki ei saanud teist parteri.
Asikaisel oli parem tehnika, kuid minul oli jaksu rohkem. Asikainen oli favoriit ja teda peeti kindlaks võitjaks. Ta ise ja ka teised soomlased nõudsid minult enne võistlust kogu aeg, et andku ma alla! Kui ma sellega nõus ei olnud, soovitasid nad loosi võtmist rootslasega kokkuminekuks. Ka sellega ma ei leppinud ja nii tuligi Asikaisel minuga pidada kõva võistlus. Rassisime kogu aeg edasi — päike oli tõusnud juba kesktaevasse. Ise ei

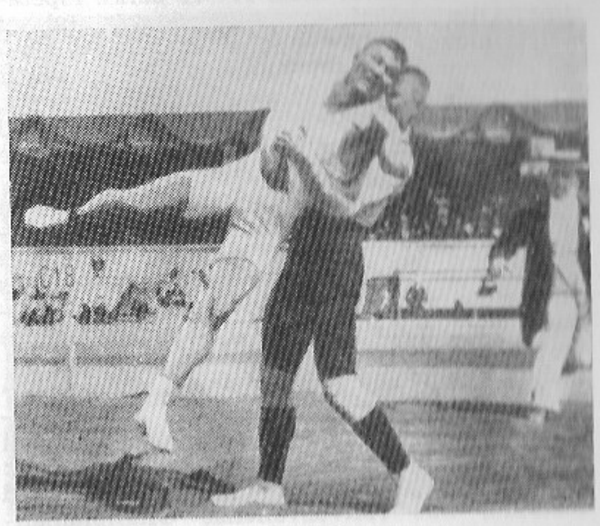

tahtnud ka parteri minna, kuna minu sild oli nõrk. Olin ikka alati ründaja ja polnud seetõttu sillasolemist harjutanud.
Keskpäeval määrati ootamatult tund vahega — staadionil taheti ära pidada olümpiamängude lõpp-pidustused. Kui need läbi said, hakkasime uuesti maadlemisega pihta. Aeg polnud ju piiratud, sest auhinnamatšides oli otsustav ainult seljavõit. Maadluse ajal sai paar korda Asikaisega juttu aetud. Paaril korral rääkis ta, et andku ma alla, et mis me üksteist ikka tapame. Ma justkui hakkasin selle üle järele mõtlema ja unustasin hetkeks võistluse. Sel momendil soomlane haaras mind tagantvöösse. Selle võtte momendist ongi pärit see päevapilt, mis ainsana on sellest maadlusest säilinud (vt. foto lk. 189).
Pääsesin soomlase haardest siiski enne lahti, kui ta mind heita sai. Leopold Tõnson ja teised mehed ergutasid mind kogu aeg ja ka ise läksin üha ägedamaks. Kell oli juba midagi 6 paiku. Kohtunikud lasksid edasi maadelda ilma vaheaegadeta, et rutemini väsiksime. Ikka läks edasi püstimaadlus — tund, poolteist, kaks, kaks ja pool. Siis sõnasid kohtunikud, et kui veerand tunniga otsustavat heidet ei tule, siis loetakse mõlemad kaotanuks. Panin nüüd viimase mängu. Sain kuidagi Asikaise eestvõõsse, kogu jõudu pingutades heitsin ta parterisse ja see otsustaski võistluse — mulle anti punktivõit.
Võistlus oli kestnud, nagu mulle öeldi, 11 tundi 40 minutit. Alustasime hommikul kell 9 ja vist õhtul kella 10—11 paiku lõpetasime. Olin võistlusest niivõrd väsinud, et suurt midagi rohkem ei mäleta. Teisel päeval ei saanud ühtki lihast liigutada. Võttis nii kangeks, et isegi voodist ei saanud tõusta, pidin sealt enda maha veeretama. Kõik need kohad kehal, mida trikoo ei katnud, oli päike nahast paljaks söönud.
Rootslase Johanssoniga maadlemisest pidin paratamatult loobuma. Keisri adjudant kindral Vojeikov, kes oli Venemaa esindajaks olümpiamängudel, õhutas mind küll koos Tõnsoniga, kuid minu seltsi «Sanitase» esimees Tšaplinski ei lasknud mind rootslase vastu.»
Muide, Rootsi olümpiakomitee ja üldse mängude organiseerijate aadressil oli palju nuriat. Sellest kirjutasid ka Eestimaa lehed. Nii loeme «Tallinna Teatajast» nr. 10 1913. a.: «Peaaegu kõigi maade poolt on protestisid tõstetud, mis rahvusvahelise Olümpiamängude komitees läbikaalumise alla tulevad. Venemaa komitee poolt on palju kaebusi antud. «Nov. Vremja» teatamise järele on protest Eesti jõumehe Kleini asjus. Kui reglased mitte omakasupüüdlikult ei oleks tegutsenud, oleks Klein maadlemises esikoha võidu saanud, kuna ta nüüd teise võidu pidi leppima. Rootslased püüdnud võitust ära äraliku kavaluse läbi enesele omandada. Võistlustel, mis selleks ära peeti, et nähakeda lõplikult võistlusele võib lasta, leidanud nad asja nii, et nad ikka tugevamad ja ühejõulised maadlejad välismaalaste hoogast vastamisi pannud, kuna nad oma meestele nõrgemad vastased määranud.
Tagajärg oli see, et tugevamad väljamaalased ennast niiviisi lõpliku maadlemise eel pidid väsitama, selleks et nõrgemad rootslased neist jägu võiksid saada. Nii pidi Klein tervelt 10 tundi oma vastasega maadlema ja ilma väljapuhkamata jällegi lõplikul võistlusel rootslase vastu välja minema. Ainult see lest ongi tulnud, et Klein esimese võidu enesest nõrgemale rootslasele Johanssonile pidi jätma.
Teine maadleja Pikker, kellel head lootused olid, praagiti selle ettekäändega välja, et ta keelatud võtteid olevat teinud.
Protestis, mis võidusõudmise kohta antud, on näidatud, et ka Venemaa esisõudja Kuusik ülekohtu all on kannatanud. Liig kitsa ja vändriku tee ja muude takistuste pärast läinud Kuusiku paat puruks, nii et tema oma tublidust õieti välja panna pole saanud. Ta pidanud uuesti sõitma. Selle juures on purustanud austrialane Heinrich meelega Kuusiku aeru.»
1912. aasta sügisel saatsid Venemaa sportlased juhid M. Kleini ja O. Kapluri Viini Euroopa meistrivõistlustele maadluses. Klein maadles hästi ning Euroopa meistri tiitel oli tal juba peaaegu käega katsuda, kuid siis juhtus õnnetus. Ta vigastas käe ja pidi võistlustest loobuma.
1913. aastal peeti Kiievis Venemaa olümpia mängud. Seal tuli Klein raskekaalu maadles esikohale. Ta võistles edukalt veel paljudel suurvõistlustel. Pärast Esimest maailmasõda aga suurematest võistlustest enam osa ei võtnud.
Martin Klein varises pärast lühikest rasket haigust manalasse 11. veebruaril 1947. a. Tema mälestuseks korraldatakse Viljandis juba aastaid traditsioonilisi võistlusi.

Johannes Kauba (1886—1939) sündis 28. septembril 1886. a. Rakveres. 1906. a. siirdus ta Peterburi, kus lõpetas eksternina keskkooli ja astus seejärel Peterburi ülikooli, kus õppis aastat.
Sportimist alustas Kauba juba Rakveres. Ta tegles peamiselt tõstmise ja võimlemisega. Tõstu oli tal kui karul. 5-puudane jahukott tõstmagi kaenla all ja kolmas hambus käis ta õlu ümber maja. Sellise numbri järelejätjat linnas ei olnud.

1908. a. oli Johannes Kauba koos Tõnu Võiliaia, Ernst Asmanni ja teiste eestlastega sportlikeltsi «Võimula» asutajaks. Esimese esimeesõja künnisel elustati J. Kauba eestvedamisel Peterburi «Kalevi» tegevus. «Kalevisse» koondati uuesti kokku kõik Peterburi eestlastest sportlased. J. Kauba organiseeris «Kalevis» ka kergejõustikusektsiooni, mis sai Venemaal üheks tugevamaks. Sektsiooni liikmete nimel olid rohkem kui pooled kõigist Venemaal saavutatud kergejõustikurekordeist.
«Kalevi» seltsi juurde esimese kõieveomeeskonna organiseerimine oli samuti J. Kauba teenetemine. Meeskonna kapten oli ta ise. Mõni aastat oli Peterburi «Kalev» kõieveos Venemaa meister. Kõievedu sai populaarseks kogu Venemaal. Asi läks niikaugele, et võitjatele Peterburi «Kalevile» pani Venemaa spordivalitsus vastu ülevenemaalise koondise. Kauba meeskond võitis sellegi tuntud raskejõustiklastest koostatud kõieveomeeskonna.
1913. aastal Peterburis korraldatud Venemaa raskejõustikumeistrivõistlustel tuli «Kalev» maadluses ja tõstmises (36 punkti) Moskva raskejõustikuseltsi ees (19 p.) suure ülekaaluga võitjaks. Huvitav on märkida, et «Kalev» võitis kõik väljapandud karikad, sealhulgas suurvürst Vladimir Aleksandrovitši rändauhinna — kahepuudase hõbepommi. Auhind oli eriti väärtuslik seepärast, et selle esimene omanik oli Georg Hackenschmidt.
Johannes Kauba oli Peterburi «Kalevi» esimees peaaegu seltsi likvideerumiseni 1917. a. revolutsiooni tormilistel päevadel. J. Kauba, üks esimesi eestlasest spordiajakirjanikke Venemaal, oli spordiajakirja «Stadion» peatoimetaja.
Eestisse tagasi tulnud, asus Kauba algul elama Tartusse, kus juhtis Tartu «Kalevi» veespordiosakonna tegevust kuni 1923. aastani.
Kauba oli mees, kes leidis paiga Kadrioru staadionile ja selle ehitamisel kaasa lõi.
1922. a. valiti Johannes Kauba Eesti Spordiliidu esimeheks ja hiljem raskejõustikuliidu esimeheks. Teda tunti ja hinnati kui suurte kogemustega organisaatorit. J. Kauba suri vähktõve ohvrina 1939. aastal.

Jaan Neeser (1886) on sündinud 15. jaanuaril 1886. a. Läänemaal Vigalas. Juba päris noorena paistis ta ümbruskonnas silma tohutu jõu poolest. 1905. aastal tuli Neeser Tallinna ja hakkas lihunik Veisbergi juures vorstimeistri ametit õppima. Mõni aeg mängis ta Lasnamäe poistega jalgpalli, siis sai aga

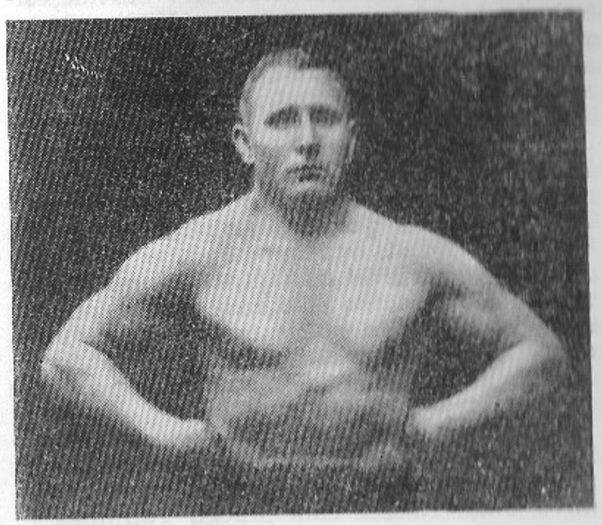

kuulda, et Lillekülas Maieri heinamaal käiakse maadlust harrastamas. Hiljem käis Neeser mitmes Tallinna raskejõustikuklubis maadlust harjutamas.
1910. a. asus Jaan Neeser elama Helsingisse. Päeval töötas ta vorstimeistrina, õhtuti käis harjutamas Helsingi Atleetklubis ja Helsingi Eesti Spordiseltsis. Asjaarmastaja maadlejana harjutas ja võistles ta seal kuni 1912. a. Sama aasta oktoobris sai temast elukutseline maadleja. Tasu õhtu pealt oli nüüd niisama suur kui varem kolme nädala palk.
Jaan Neeser maadles edukalt paljudes Soome linnades. Kuuldused temast ulatusid ka Venemaale Ivan Lebedevi kõrvu. Lebedev kutsuski Neeseri Peterburi oma maadluskooli. Omandanud seal maadlustehnika saladused, võitis ta paljudel tšempionaatidel aina auhinnalisi kohti.
1920. a. tuli Neeser tagasi Eestisse. Puhanud pisut kodukohas ja õpetanud ning demonstreerinud ümbruskonna noortele maadlustehnikat, asus taas ratastele. Juba 1921. a. sügisel sõitis Jaan Neeser maadlusturneele Saksamaale, kus Berliinis sai teise koha, Drahlenburgis aga võitis kõik vastased. 1922. a. käis Tallinnas peetud maadlusturniiril, kus jäi võitmatuks, ja seejärel alustas pikka turneed välismaal. Võitnud Lõuna-Ameerikas Buenos Airese turniiril teise koha, tuli Neeser tagasi Euroopasse ning maadles Berliinis kolmel tšempionaadil, kus kõigil saavutas esikoha.
Jaan Neeseri maadlusvõitude arv kasvas: esikohad Magdeburgis, Tilsitis, Kielis, Budapestis, Münchenis, Hamburgis ja veel mõnes väiksemas linnas. Prahas peetud tšempionaadi võitjana tituleeriti esmakordselt maailmameistriks.
Jaan Neeser on maadelnud peaaegu kõigis Euroopa maades ja võtnud osa mitmest turniirist Lõuna-Ameerikas ning Põhja-Aafrikas. Ligikaudse arvestuse järgi võitis ta 80% turniiridest, millest osa võttis.
Muide, Neeseril oli ka üks trikk, nn. surmanumber, mida ta kodukohas Läänemaal demonstreeris. Ta laskis ennast 30 minutiks matta poolteise meetri sügavusse maa sisse. Kui ta hauast jälle välja sai, oli sama terve ja elurõõmus kui enne matmist.
1930-ndate aastate algul jättis Neeser maadlemise. Ta oli Eesti elukutseliste maadlejate ühingu asutajaliige ja kauemat aega ka esimees. Jaan Neeser elab praegu Tallinnas.

Friedrich Palm (1886). Friedrich-Anton Palm kuulub koos oma vendade Karli, Aleksei ja Aleksandriga meie sportlaste vanemasse põlvkonda. Tema saavutused spordis on tippklassi kuuluvad, kuid raskejõustiku organiseerimisel on tal suuri teeneid.

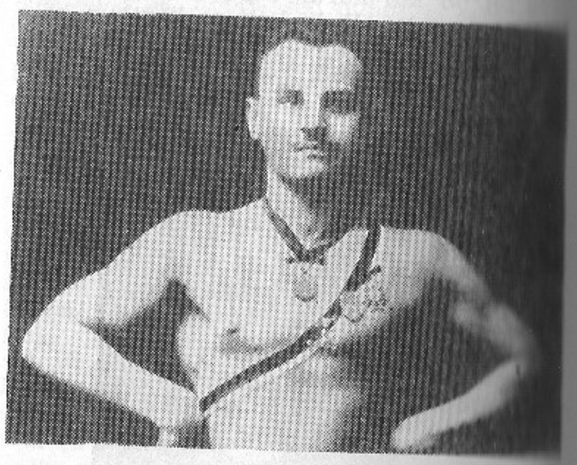

F. Palm sündis 17. juulil 1886. a. Tartus, kus lõpetas algkooli ja sooritas hiljem eksterninä eksamid vene gümnaasiumis. Algul õppis ta käsitööd, pärast keskhariduse saamist töötas Eesti Panga Tartu osakonnas raamatupidajana ja osakonnajuhatajana-prokuristina 20 aastat. Pärast Suurt Isamaasõda kuni 1948. a. oli Tartus rahandusosakonna kontrolör-revident.
Sportima hakkas F. Palm 15-aastaselt. Tõsiselleks andis talle 1901. a. sügisel Tartut külastanud Momino rändtsirkus. Tsirkuses nägi ta esinemas jõumees Kanepit ja seejärel ka Lurichit. Soov sportida oli väga kindel. Ta hakkas harjutas üsna primitiivsete vahenditega pidevalt ja sihikindlalt, tõstes ikka suuremaid raskusi. Palm ei kahelnud, et temast saab kord jõumees.
1901. a. oktoobris asutas Friedrich Palm koos oma vanema venna Aleksei, August Lagetiku ja Oskar Assoga spordiringi, millest kujunes Tartu Spordiselts «Aberg» ja hiljem Tartu «Kalev». Mehed maadlesid, kuid ei oskasid, sest polnud ja tollal õpikuid ega treenereid. Eriti harjutati ja viimistleti ees vööheidet ja nupuvõtet.
F. Palmi sportimise katkestas kroonuteenis

Tema noorusunistus — saada elukutseliseks jõumeheks — ei teostunud.
[illegible] a. vabanes F. Palm kroonuteenistusest. Ta tegi kaasa Baltikumi esivõistlustel tõstjuses kergekaalus (kehakaal kuni 170 naela). Esiteid oli ette nähtud üheksa liiki. Vasaku käega tõukamises saavutas F. Palm 12 võistlejat hulgas parima tulemuse — 155 naela (70 kg). See oli tema elu parim saavutus. Pinkkuvõttes jäi ta viiendaks.
Aastast 1920. kuni 1945. aastani tegutses F. Palm kohtunikuna kõigil Tartus peetud raskejõustikuvõistlustel. Praegu elab ta Tartus.

Albert Raag (1887—1918?). Eesti raskejõustiku ajaloost tunneb kolme Raagi, kes kõik on tegutsenud tõstmise ja maadluse alal. Kõik nad olid Tartumaa mehed, pärit Otepää lähedalt. Kõige vanem oli Johannes Raag, järgnesid Albert Raag ja Kalju Raag.
Albert Raag sündis 1887. a. Ta oli kolmest Raagist kõige tugevam. Vene raskejõustikuprofessor Ivan Lebedev ütles tema kohta:

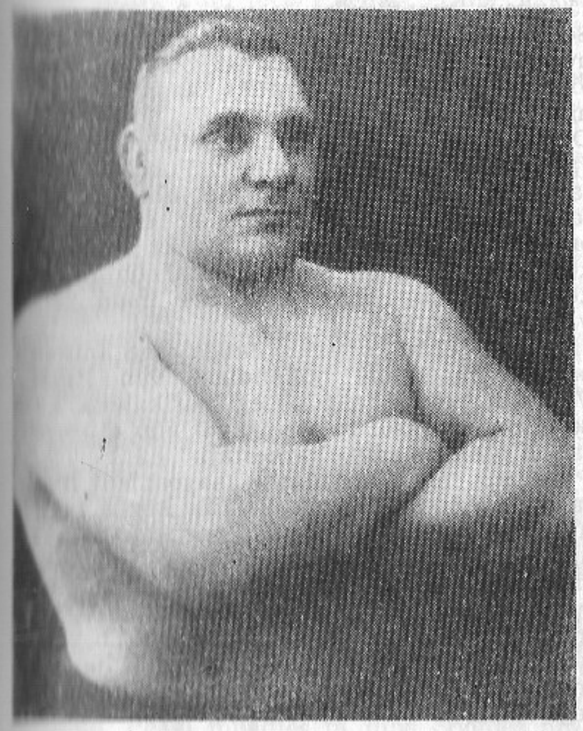

«Albert Raagi võiksid eestlased julgesti Kalevipojaks nimetada, sest ta on tõesti tugev ja osav maadleja.»
Albert Raag oli suurt kasvu ja väga tugev. Tavaliselt esines ta maskis, ilmus tšempionaatidele ootamatult ja seljatas enamiku vastaseid. Ka kuulsast Nikolai Vahturoviat sai ta 1911. a. Harkovis jagu. A. Raag jäi kadunuks 1918. a. Kodusõjas.

Jaan Jaago (1887—1949) sündis 6. juulil 1887. a. Tartumaal Luunja vallas. Juba noore poisina läks Jaago sepa õpipoisiks, kellena töötas neli aastat. Noorelt hakkas tegelema ka spordiga, eriti maadlusega.
«1906. a. maikuul, kui olin maadluses juba tüki edasi jõudnud, tuli Tartusse jälle tsirkus ja ka maadlused. Nüüd kutsuti ka mind juba maadlusest osa võtma, muidugi asjaarmastajana, mingit palka ei makstud. Peaasi, kui aga ükskord sai rahva ees üles astuda. Ka kuulutustes nimetati mu nime. Minu esimene ülesastumine oli nõnda siis Tartus «Trutsi» (Truzzi. — *Toim.*) tsirkuses 1906. a. Maadlesin A. Kobiniga (H. Kobbingiga. — *Toim.*), see jäi 20 minuti järel viigi peale,» jutustab Jaan Jaago oma huvitavas mälestusteraamatus* juba seitsmekordse maailmameistrina. Nii ta alustas oma maadlejateed.
1907. a. juulis tegi Jaago esimese katse hakata elukutseliseks maadlejaks. Ta sõitis Tallinna ja avaldas soovi tsirkuses maadelda. Maadlema teda ei lastud. Öeldi, et ta olevat veel noor ja peenike ning võivat suurte meeste käte vahel katki murduda. Tsirkuses anti talle siiski kontrolöri koht ja maksti palka 50 kopikat päevas. Elamine oli Jaagol prii, maadleja Karl Paabut võttis ta enda juurde hotelli.
Jaago nägi Tallinnas esmakordselt ka Abergi maadlemas. Sel korral pani ta mõndagi kõrva taha, soov elukutseliseks maadlejaks hakata sai kindlamaks.
Tallinnast lahkus Jaago koos Paabutiga. Nad sõitsid mööda Eestit ja andsid väikesi maadlusetendusi. Jaago kirjutab: «Valgas läks hästi, sissetulek oli hää. Mina sain reisi- ja söögiraha. Sõitsime Tõrva, kus korraldas etenduse Paul Ingerman. Sissetulek oli aga

* Jaan Jaago. «Mälestused. Seitsmekordse ilmameistri senine elukäik.» Tartu, 1928.

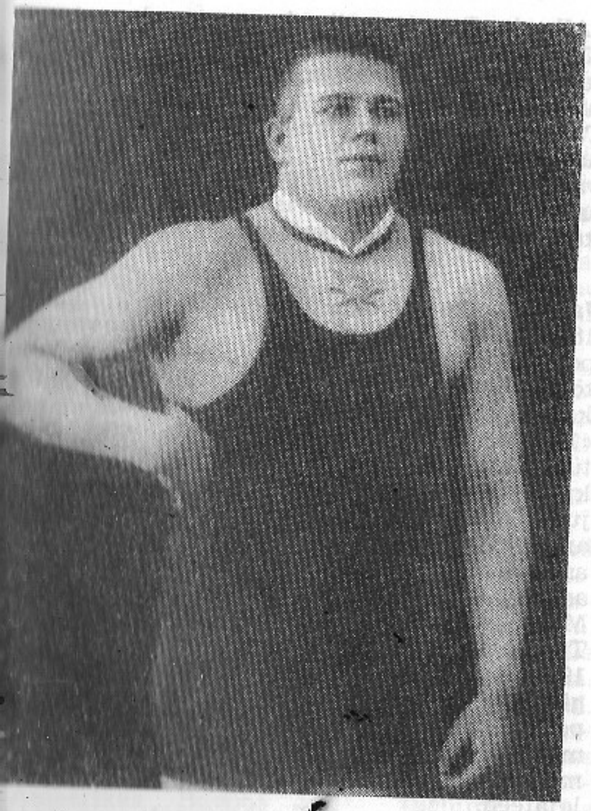

iike, ei jätkunud kulude katteks.» Nii ta ikdes ega suutnud endale peale söögi- ja iduraha rohkemat teenida. Sellestki piisas, Tartu Spordiselts «Aberg» ta amatööri-intsiipidest ärapöördujaks tembeldas ning itsist välja heitis.

09. aastal sai Jaago Paabutilt kirja, et Riias gavat tšempionaat, millest isegi Aberg osa tvat. Ta otsustas Riiga sõita ja veel kord oovida, kas temast saab tõeline elukutse-ae või mitte. Jaago jõudis Riiga enne liha-ttepühi. Pühade tõttu jäid tsirkuse uksed letuks veel üheksaks päevaks, enne kui rniiri sai alustada. Asunud ammuse tuttava nsi juurde korterisse, kosutas Jaago end ingu põhjal saadud vähese raha eest ja remehe toetusel nii kuidas võimalik. Süüa ta oma sõnade järgi hästi ning ka tree-gupartner Tomberg polnud nõrkade kil-t.

a Spordiseltsi «Aberg» asutaja ja kaua-gne esimees Juhan Vakermann rääkis Jaan Jaagost järgneva loo: «Riia asjaarmas-tajad maadlejad tegid tol korral, võistluse eel, ajalehe kaudu Abergile väljakutse. Jaan Jaago leidis, et lätlastest asjaarmastajate väljakutse oli Abergile alandav ja kutsus ajalehe kaudu neid endaga maadlema. Välja-kutses ütles ta, et võitku riialased enne tede-siis alles kutsugu Aberg välja. Muidugi võt-sid riialased Jaago väljakutse vastu ja mää-ratud ajaks tuli kokkulepitud kohta maad-lema 15 meest. Jaago pani viimase kui üha mehe üksteise järel selili. Pärast seda polnud enam kellelgi isu Abergiga maadelda. Jaan Jaago muutus aga päevapealt tehtud meheks. Ametlikul turniiril oli Jaago esimeseks vas-taseks neeger Mourzouck. Kõigi osavõtjate ja pealtvaatajate üllatuseks seljatas Jaago neegri nelja minutiga. Kuid see jäi ka ainu-saks võiduks — tšehh Frištenský, saksla-ne Bahn ja austerlane Kavan olid talle veel kõvad palad, kõnelemata Abergist. Ent sub-teliselt hea algus oli tehtud, Jaago oli ennast siiski näidanud lootustandva maadlejana.

Riiast sõitsid kõik maadlejad Peterburi Farce'i teatris algas peatselt suvine turniir ning Jaagol õnnestus ka leping sõlmida 15 päeva maadlemist tasuga 3 rubla päev. See oli kehv tasu, kuid pooltundmatul pol-nud midagi teha. Seepärast otsustas Jaago kõik välja panna, et tuntuks saada ning ela-miseks korralik põhi alla saada.

Deviisi all — kas nüüd või iialgi! — läks Jaago esimesel õhtul itaallase Pucceoni vastu ja võitis 7 minutiga. Maadluse juhataja, Vene raskejõustikuprofessor Lebedev ei uskunud oma silmi. Ta oli veendunud, et see juhtus kogemata ja pani Jaago samal õhtul veel kord itaallasega maadlema. See matš võitas vaid 4 minutit!

Järgmisel õhtul võistles Jaago ühe Euroopa parema maadleja, hollandlase van Rilliga. Van Rill peksis Jaagot isegi rusikatega, kuid 30 minuti jooksul ta otsustavat edu ei saavu-tanud ning maadlus katkestati.

Peterburi lehed kirjutasid Jaagost kui imest, ta sai publiku lemmikuks. Ta kogus paraja hulga võite, mitme kuulsa mehega maadles aga viiki. See oli edu, Jaago oli murdnud sisse elukutseliste uksest. Nüüd oli ta oda-tud mees paljudel nn. tšempionaatidel, pree-miad ja päevarahad tõusid. Jaago harjutas hoolega, võistles palju, sai kogemusi ja raha, mis lubas juba Venemaa piiridest kaugema-legi vaadata.

Jaago viibis pikal turneel Kaukaasia linna-des ja aina võitis. 1911. a. suvel sõitis ta Moskvasse ja võttis osa maadlusvõistlustest «Aeloogiaaias». Nendel päevadel tegi ta ka ajalehenumbri — kutsus ajalehtede kaudu välja kõiki Moskva asjaarmastajaid, seades endale äärmiselt riskantsed tingimused: neile, kes talle 3 minutit vastu paneb, lubas 3 rubla minutist, iga järgmine minut maksis juba 5 rubla! Jaago maadles 5 päeva jooksul 66 mehega, rohkem ei leidunud soovijaid. Ühele maadlejale, Kurski jaama pakikandjale tuli tal maksta 1 rubla 38 kopikat, Moskva üliõpi-lasele aga 1 rubla 42 kopikat!! See oli fan-tastiline edu. Jaagost kõneldi nüüd rohkem kui vanadest meistritest Pohl-Absist, Vahtu-rovist, Kaštšejevist ja teistest. Jaago aktsiad tõusid. Gustav Vahar meenutas seda perioodi: «See oli 1913. aastal, pisut enne, kui vene-lased Peterburis nn. maailmatšempionaadi korraldasid. Jaagole tuli tsirkuses vastaseks Poddubnõi, keda tituleeriti kõige paremaks enne maadlejaks. Ta oli tõesti tugev mees ja ka hea maadleja, kuid eestlastega kohtumis-test hoidus kõrvale. Jaagol polnud siis veel ühtki tiitlit, kuid teda kardeti. Talle hakati saikselt peale käima, et ta Poddubnõil laseks ennast seljatada. Kuulsin Jaagot Poddubnõile enne matile minekut ütlevat: «Ma ei lase sul ennast selili panna!» Poddubnõi kohmetus natuke ja sisistas vastu: «Ega ei palu kah!» Pead rähklesid tund aega. Rahvas karjus hää-led kähedaks, kuid nende ebajumal ei suut-nud Jaago vastu midagi korda saata — viik.»

Mõni kuu hiljem võitis Jaago Peterburi tšempionaadil esikoha. Kuigi seal kõiki Euroopa tugevamaid koos ei olnud, kuulu-tati Jaago maailmameistriks. Ka järgmisel aastal Odessas ja ülejärgmisel aastal Peter-buris võitis Jaago analoogilistel tšempionaa-tidel raskekaalus esikoha.

I. V. Lebedev iseloomustas oma raamatus Jaan Jaagot: «Maadlejate taeva pimestav taht, aga 2—3 aasta pärast ere päike. Jõu, osavuse, oskuse ja vahvuse kehastus. Algas ehu külakarjasena karmil Eestimaal, lõpetab maailma esimaadlejana. Tema loosung: «Üks-kõik kellele vastu, ja hirmuta!»»

Kodusõja ajal võistles ta Siberis ja Kaug-Idas, ehitas seal ka tsirkusehooneid. 1920. a. sügisel saabus Jaago Nõukogude Venemaalt uptandina Eestisse. Eestis ta kaua paigal ei püsinud. Peagi maadles ta juba Soomes ning seejärel Saksamaal. Jaago suutis elukutseli-sena palju saavutada. Kokku võitis ta kaheksa korda maailmameistri tiitli: 1913. a. Peterburis, 1914. a. Odessas, 1915. a. Peter-buris, 1924. a. ja 1925. a. Münchenis, 1926. a. Pariisis, 1928. a. Münchenis ning 1930. a. Mad-riidis. Elukutselise maadlejana võistles ta 29 riigi pealinnas Euroopas, Aasias ja Ameeri-kas.

Jaan Jaagot tunti sümpaatse, heasüdamliku ja vastutuleliku inimesena. Ta oli äärmiselt kiindunud Lurichisse, tundis tema vastu sügavat austust. Aastaid tegutses Jaago Ber-liinis spordipedagoogina. Pärast Teise maa-ilmasõja lõppu oli tal kindel soov taas Ees-tisse elama asuda, kuid Jaan Jaago suri Ber-liinis 28. augustil 1949. a. 62 aasta vanuses. Jaan Jaago tuhk toodi Eestisse ja tema poeg Rudolf koos veteranidega mattis selle Tal-linna Metsakalmistule.

Jaan Jaagot võib pidada Lurichi, Abergi ja Hackenschmidti järel eesti neljandaks elu-kutseliseks suurmaadlejaks.

Karl Veimann (1888—1970) sündis 21. märtsil 1888. a. Valgamaal. Sportimist alustas ta meheeas. Osava tehnikamaadlejana tõusis

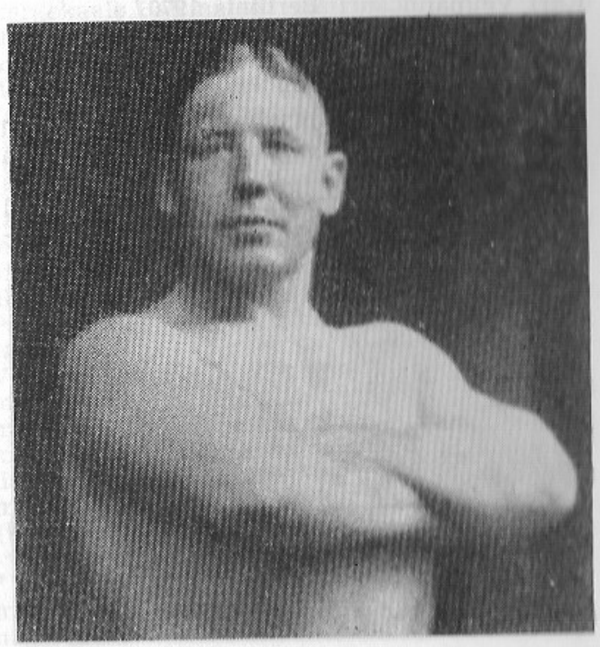

eimann peagi Venemaa paremate amatöörmaadlejate hulka. Ta võistles Riias, Pihkjm. Esimese maailmasõja eel tuli Veiann Venemaa amatööride meistriks klassimaadluses raskekaalus. Karl Tomberg meenutanud: «Olen näinud maadlemas richit ja paljusid teisi maailmakuulsusi võin kinnitada, et Veimann ei jäänud lelegi tehnika poolest alla. Seetõttu oligi ta jem, juba elukutselisena, kõigile raskeks staseks, koguni hirmuks.»
ukutselisena maadles Veimann mitmel ol Veinura nime all (mongoollasena). 24. a. tuli ta Münchenis esmakordselt eluatseliste maailmameistriks kergekaalus uni 85 kg). Jaan Jaago tuli samas maamameistriks raskekaalus. Mõlemad kaitsesid tlit ka järgmisel aastal, nii et Veimann oli hekordne maailmameister. Ta võistles reoopas ja ka Lõuna-Ameerikas palju koos agoga. Enamikul tšempionaatidel tegid d kahekesi «puhta töö». Jaago võistles uem, Veimann aga hakkas Berliinis spordistruktoriks ning andis veel pärast Teist ailmasõda noortele tunde. Kui Jaan Jaago 49. a. Berliinis suri, hoolitses tema sõber kauaaegne võistluskaaslane Veimann selle st, et kuulsa Eestimaa maadleja põrm etsakalmistu mulda pandi..
arl Veimann suri Berliinis 1970. a.

ugust Puks (1888—1959) sündis 1888. aastal arjumaal Saue vallas. Maadlusspordiga gelemist alustas ta 1905. aastal Tallinnas ootuse» seltsi liikmena. Puks on tulnud rduvalt Tallinna ja Eesti meistriks klassi-

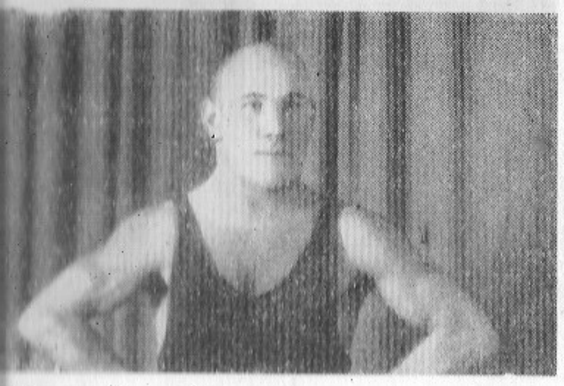

kalises maadluses, oli ka Baltikumi meister ja tuli 1914. aastal Kiievis Venemaa meistri võistlustel kergekaalus esikohale.
Eestisse naasnud, asus ta elama Sauele, kus tegi maatööd kuni surmani 1959. a.

Arnold Teppan (1889—1919) sündis Tartus. T oli Tartu Spordiseltsi «Aberg» üks paremaid

maadlejaid. 1914. aastal Riias tuli Teppan poolraskekaalus Venemaa meistriks. Kodusõja ajal astus Teppan punakaarti ja hukkus Tartus 1919. a.

Artur Kukk (1889—1958) sündis Tallinnas 22. juunil 1889. a. Ta isa suri varakult ja ema pidi peret ülal pidama. Arturist sai varakult ema abiline. Tal jätkus tahtejõudu, et päeval töötada, õhtul koolis käia ja veel sportidagi. Rohkem kui pool sajandit oma elust pühendas Artur Kukk spordile. Ta oli üks meie esimesi häid jalgrattureid ja kiir-

utajaid. Innukalt tegeles ta jooksuga, ematest distantsidest kuni maratonini ja. Kukk oli Eesti meister maadluses, eles poksiga, oli alatihti rahvusvahelistel istlustel kergejõustikus, maadluses, poksis, tamises ja muudelgi aladel kohtunik.
1931. a. sai temast Harjumaa spordiinstruk-. Ligi paarkümmend aastat käis ta väsitult külast külla, talust tallu, kohvris sikindad, kuul, ketas ja muu spordiinven-. Palju oli neid sitkeid ja turjakaid maasse, keda Artur Kukk tõi spordiradadele. uhanded läbikäidud kilomeetrid Harjumaa istel ja lumistel teedel andsid end lõpuks nda. Ent ka vana mehena ei lahkunud ta rdi juurest — kuni surmani töötas Kukk «Spartaki» raskejõustikumajas.
hakultuuri ja spordi arendamisel Eestis Artur Kukel suuri teeneid.
Artur Kukk oli 16-aastane, kui ta koos lisiai Matvejevi ja teiste Kassisaba kandi olastega spordiklubi asutas. Harjutuskohaks si Kuke korter Toompuiesteel majas nr. 4 astu Kaarli kirikut). 1912. a. sai temast ühiskirjalise Võimlemise Seltsi «Sport» utajaliige ja esimene esimees. 1913. a. asus ta spordiseltsi «Olümpia». Kui lõppes Esimene maailmasõda, sõitis Kukk mõneks ajaks Soome. Kui aga «Sport» või Eesti Spordiliit vajas maadluses või poksis esindajat raskekaalus, oli Kukk kohal ja valmis Eesti spordiau kaitsma. Vajaduse korral abistas ta rahaliselt alati Eesti sportlasi, kes Soome võistlema sõitsid.
Pärast Soomest kodumaale tagasipöördumist sai temast Harjumaa spordiinstruktor. Kuke hüüdlauseks oli alati ja kõikjal: «Sport massidesse!» Ta oli kogu elu täiskarsklane ja propageeris karsklust väsimatult.
Artur Kukk varises manalasse 20. aprillil 1958. a. ja maeti Metsakalmistule.

Oskar Kaplur (1889—1962) sündis 8. septembril 1889. a. Tallinnas lukksepa pojana. Juba noorena tahtis ta saada tugevaks maadlejaks, nagu olid Lurich, Hackenschmidt ja Aberg. 1905. a. astus Kaplur Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi liikmeks. Pärast seda, kui klubi pidi «Linda» aidast lahkuma, ühines ta Kelleri raskejõustikuklubi noortega. Sageli tuli Kaplur klubisse harjutama koos isaga. Varsti võiski Oskar intensiivse harjutamise vilja lõigata. 1911. a. Tartus korraldatud Baltimaade meistrivõistlustel raskejõustikus tuli Kaplur maadluses teises kehakaalus (kergekaal) Baltimaade meistriks.
1912. a. kevadel peeti Peterburis Venemaa maadlusmeistrivõistlused, mis olid ühtlasi Stokholmi olümpiamängudest osavõtu katsed. Kaplur tuli kergekaalus Venemaa meistriks ja arvati olümpiakoondisse. Samuti arvati Venemaa 11-liikmelise maadlusmeeskonna koosseisu Martin Klein (keskkaal). Kergekaalus oli 48 võistlejat. Kaplur võistles koos soomlase E. Väre ja rootslaste G. Malmströmi ning E. Matiassoniga välja finaalini, kus ta üldjärjestuses siiski neljandaks jäi.
Pärast Stokholmi olümpiamänge toimusid septembrikuus Euroopa meistrivõistlused Viinis. Kaplur sõitis sinna omal kulul. Ta otsustas tasuda neile, kes olid teda Stokholmis võitnud. Kapluri käekäigust võistlustel kirjutas 1912. a. «Päevaleht»: «Rahvusvahelistel Euroopa meistrivõistlustel maadluses, mis toimusid Viinis, tuli Euroopa meistriks (keskkaalus)* eestlane Oskar Kaplur. Et ta

* Oskar Kaplur tuli Viinis 1912. a. Euroopa meistriks kergekaalus, mitte keskkaalus, nagu «Päevaleht» eksikombel kirjutas.

oli ainuke (tšempionaadis), kes kordagi ei kaotanud ja viiki ei maadelnud (kõik 15 vastast seljatas), sai ta peale kuldauraha ja diplomi veel kingitusi auhinnaks.»
1913. a. oktoobris korraldati Kopenhaagenis Põhja-Euroopa meistrivõistlused maadluses. Tegelikult võttis sellest turniirist osa kogu Euroopa asjaarmastajate paremik. Järjekordselt tõestas Oskar Kaplur, et ta on oma kaalus parim maadleja Euroopas.
Kopenhaagenist sõitis Kaplur Ameerikasse, et tutvuda sealse vabamaadlusega, sest see pidi võetama 1918. a. olümpial kavasse. Kapluril oli kavatsus olümpiamängudel startida nii klassikalises kui ka vabamaadluses. Ameerikas võttis ta maadlusturnide ja võistles sealsete klubide korraldatud võistlustel mõlemas maadlusliigis. Kaplur ei kaotanud ühtki matši!

1914. a. kevadel tuli ta tagasi Euroopasse, [illegible] osa võtta Viinis toimuvaist Euroopa meistri võistlustest. Need viimased võistlused [illegible] Esimest maailmasõda (järgmised toimusid alles 1925. a. Milaanos) algasid 30. aprillil ja kestsid 1. juunini. Viini spordiajakiri «Fair ser Ringer» kirjutas võistluste käigus: «Kapluri hea tehnika ja osavus üllatas Viinlasi. Ta on vaieldamatult mees, kes väärib esimaadleja nime. Kui võistlused [illegible] juba lõppemas ja temal tähtsamad vastased võidetud, juhtus Kapluriga õnnetus, mis [illegible] lubanud tal enam võistlust jätkata. Nimelt oli Kapluri vastane sel silmapilgul, [illegible] maadlejad mati keskele pidid astuma, tegi kas meelega või kogemata lava servalt [illegible] tõuganud, kusjuures Kaplur toolide vahele kukkudes oma parema põlve paigast väänas ja väiksemaidki kriimustusi sai. Et Kaplur olid kõik tähtsamad vastased võidetud, otsustas kohtunikekogu temale ikkagi Euroopa meistri auhinna välja anda.»
Saksa professor A. von Spizer, kes ka Viinis viibis, oli väga huvitatud maadlejate kehaehitusest. «Tallinna Teatajas» (1914. a., nr. [illegible]) kirjutati selle kohta:
«Kehailu ja tugevuse võistlus.
Hiljutistel üleeuroopalistel asjaarmastajate jõumeeste võistlustel Wienis tegi professor A. von Spizer tugevamatest ja ilusama kehaehitusega jõumeestest ülesvõtteid. Ta valis esmalt viis paremat jõumeest välja ja [illegible] nende hulgast jällegi kaks, kes musklite väljaarenemise ja kehailu poolest teistest ees seisid. Need kaks olid soomlane Böhling ja eestlane Kaplur. Professor Spizer avaldanud järeldusi kiitust Kapluri musklite kohta. Ühes võtted Kaplurist ja Böhlingist saadab prof. Spizer Saksamaale tervise ja kehailu näitusele.»
1918. a., kui sakslased okupeerisid Eesti, evakueerus Kaplur koos paljude eestlastega Nõukogude Venemaale. 1918. a. kevadel olid Petrogradis suured maadlusvõistlused, mis kestsid 78 päeva. Neist võistlustest võtsid osa ka Georg Lurich, Aleksander Aberg, Tõnu Viidemann ja Oskar Kaplur. Raskekaalus tuli esikohale Aberg, keskkaalus Kaplur (T. Viidemann jäi teiseks). Kohalikus ajakirjas «Борец-атлет» (1918. a. nr. 3) kommenteeriti: «Võib julgesti öelda, et Petrograd pole ammu enam niisugust ilusat ja kõrgeklassilist maadlust näinud.»
Pärast Kodusõda esines Kaplur veel mõnel

[illegible]tusel, siis aga loobus tegevspordist ja [illegible] tööle lennukitööstuses. Erru läks ta poolkuu aukraadis. Oskar Kaplur suri 20. septembril 1962. a. Moskvas.

[illegible] Asmann-Aastalu (1889—1946) sündis [illegible] jaanuaril 1889. a. Tartus. 1905. a. astus [illegible]mann Tartu Spordiseltsi «Taara» liikmeks. [illegible] aasta hiljem asus ta elama Peterburi. Seal töötas ta ühe suure hotelli majandusdirektorina. Peagi astus Asmann Peterburi Spordiseltsi «Sanitas» liikmeks ja oli [illegible] 1913. a. selle abiesimees. Vähe on neid spordialasid, kus E. Asmann-Aastalu auhinda poleks võitnud. Kõige edukamad alad olid tal siiski jalgrattasõit, maadlus ja tõstmine. Võib öelda, et Aastalu oli see mees, kes tegi Alfred Neulandist maailmarekordite omistaja. Ta tõi Neulandi Riiast Peterburi ja oli tema treener. Neulandi lugu on ainult üheks näiteks Aastalu teenetest spordi arendamisel. Aastalu oli ka Ülevenemaalise Raskejõustikuliidu juhatuse liige.

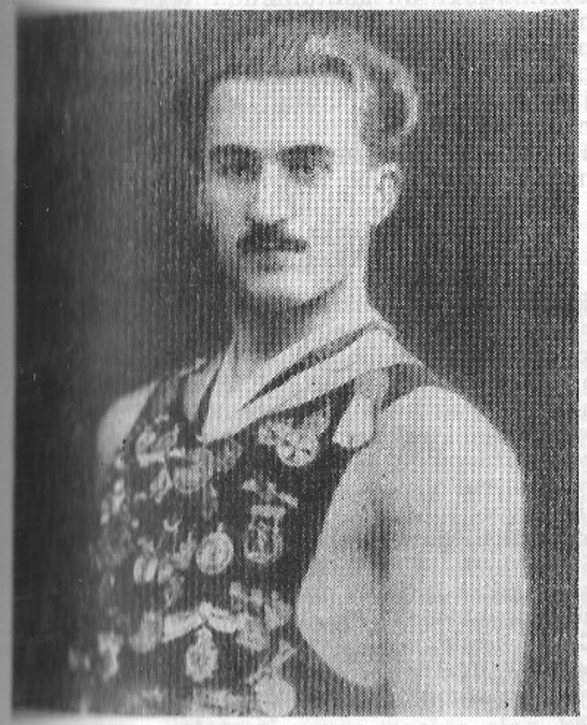

1914. a. aitas ta majanduslikult jalule Peterburi «Kalevi».
Kodanliku Eesti päevil oli Aastalu üks agaramaid raskejõustiku organisaatoreid. Ta oli Tallinna «Kalevi» raskejõustikuosakonna asutajaliige ja selle esimene esimees. Hiljem oli ta Eesti Atleetklubi asutajaliige ja esimees.
1922. a. Tallinnas korraldatud maailmameistrivõistlused tõstmises said teoks osalt Aastalu rahalisele toetusele. Ta oli ka MM-võistluste peakohtunik.
E. Aastalu töötas Tallinna tuletõrjes. Enne Suure Isamaasõja puhkemist läks Saksamaale, kus suri 1946. a.

Johannes Tigane (1890—1941) sündis 1890. a. Tartus. Juba noorelt oli Tigane huvitatud raskejõustikust. 1906. a. asus ta sepp Agana juures ametit õppima. Johannes Tigane alustas oma raskejõustiklase karjääri koos Jaan Jaagoga. 19-aastasena sõitis ta Tallinna, kus pakuti paremat tööd ning paremaid harjutamistingimusi. Mõne aasta pärast läks Tigane Peterburi, et proovida oma maadlejavõimeid. Ta lootis seal ka Lurichilt kogemusi hankida ja tehnikat õppida. Lurich täitiski tema lootused ning varsti hakati Tigasest rääkima kui uuest suurmaadlejast. Ka «Tallinna Teataja» tegi temast juttu:
«Eesti jõumees Tigane, kes praegu Peterburis maadleb, teda nimetatakse «Eesti tiigriks» ja oma võtete osavuse poolest olla tal ... Lurichiga palju sarnast. Neil päevil võitles ta 12-puudase vaenlase «Onu Pudaga». Oodati pikka ja ägedat võitlust. See ootus ei läinud aga täide. Kui «Onu Puda» kõige oma raskusega Tigase silla peale laskis, käänas see silmapilguga raske koorma selili enese alla. Võitlus oli kõigest 1½ minutit kestnud.»*
Tigase edusammud olid silmanähtavad, eriti tehnikas. Ta jäljendas osavalt Lurichit ja mitmel puhul võistleski oma õpetaja nime all. Tigane ei teinud Lurichi nimele häbi. 1911. a. Moskva tšempionaadil punases maskis maadeldes alistas kergelt kõik vastased. Peterburis maadles Tigane ka Abergiga. Nad demonstreerisid pealtvaatajaile toredat võte-

* «Tallinna Teataja» 1911, nr. 285.

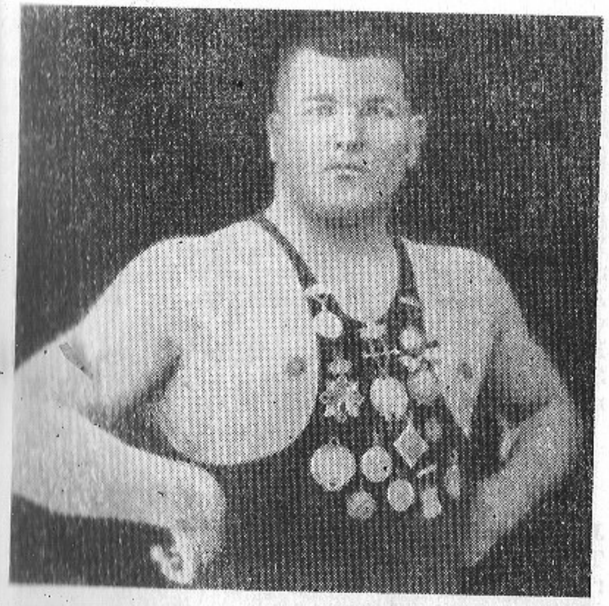

tetulevärki. Matš lõppes viigiga. Nad said Abergiga sõpradeks ning reisisid 1913. a. koos ka Ameerikasse, kus mõnesid Lurichiga ning võistlesid kolmekesi paljudel turniiridel suure eduga. Tagasi Venemaale saabunud, saavutas Tigane uusi võite mitmes linnas korraldatud tšempionaatidel. Ta käis ka Soomes maadlemas. Nikolai Matvejev iseloomustas Tigast: «Olen näinud väga paljusid maadlejaid, elukutselisi ja asjaarmastajaid, nõrku, keskmisi ja häid. Tigase Juss jättis oma maadlustehnika poolest enamiku kaugele varju. Lurichi ja Abergi kõrvale oli Tigane kui maadlusartist nagu loodud. Tehniliselt ei ületanud teda peale Lurichi keegi. Tal oli kaalu ja kasvu — 110 kg raske ja 188 sm pikk — ning tore maadlejakuju. Temast kirjutas väga hästi ka raskejõustikuprofessor Lebedev, keda me peame täiesti objektiivseks hindajaks.»
Sportimisest loobunud, asus Tigane tööle kingsepana Tallinnas. Ta haigestus vesitõppe ning suri 1941. a. augustis. J. Tigane on maetud Rahumäe kalmistule.

Nikolai Kursman (1896—1954) sündis 14. novembril 1896. a. Tallinnas. Juba noorena oli ta tubli jalgpallur, kergejõustiklane ja

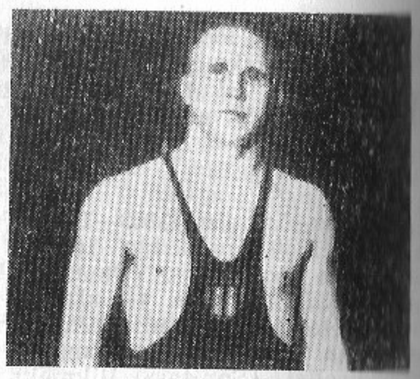

maadleja. Võistlema hakkas Kursman 1915. a., kuuludes Miili klubisse (treener Kiek in de Köki tornis). Ta maadles edukalt Venemaal, Tšehhoslovakkias, Rootsis, Soomes, Lätis. Võistlemisest loobus ta jalavigastuse tõttu. Kursmanist sai juhtiv maadlustreener Eestis (alates 1927). Ta oli ka «Kalevi» raskejõustikuosakonna esimees ning raskejõustikuliidu juhatuse liige. Kursman oli Eesti meeskonna üks ettevalmistaja Berliini olümpiamängudeks ning meeskonna juht Berliinis. Ta oli kohtunikuna tegev Euroopa maadlusmeistrivõistlustel Stokholmis, Helsingis, Prahas, Roomas ja Helsingis ning paljudel muudel võistlustel. N. Kursman kirjutas võrdlemisi mahuka «Maadluse õpperaamatu» (1939).
Pärast Teist maailmasõda töötas ta Tallinnas majavalitsejana. N. Kursman suri 1954. a.

Eduard Pütsep (1898—1960) sündis 21. oktoobril 1898. a. Võrumaal. Juba noorena siirdus ta tööle Peterburi. Spordihuvilisena astus Pütsep Peterburi «Kalevi» liikmeks ja hakkas maadlust harrastama. Saanud end võrdlemisi tugeva põhja, arvati ta katse võistluste põhjal Eesti olümpiakoondisse ning võtuks Antverpeni mängudest. Edu jäi see siiski veel tulemata. 1921. a. tuli Pütsep Eesti meistriks. Järgmisel aastal startis Pütsep Stokholmis MM-võistlustel ning näitas end parimast küljest — ta jõudis finaali ja tuli hõbemedalile. 1923. a. sõitis juba kahekordse Eesti meistrina Rootsi, et osa võtta Göteborgis korraldatud nn. Balti mängudest (neid võis vabalt võrrelda MM-võistlustega, sest

käis tugevad maadlejad olid kohal). Pütsep maadles väga hästi ning võitis teenitult esikoha. Suurima võidu saavutas ta aga 1924. a. Pariisis — ta tuli klassikalises maadluses parbeskaalus olümpiavõitjaks.
1927. a. Budapestis toimunud Euroopa meistrivõistlustelt tõi Pütsep koju hõbemedali. Järgmisel aastal tegi ta kaasa Amsterdami olümpiamängudel, kuid ebaõnnestunult. Pütsep kuulus veel korduvalt Eesti rahvusmeeskonda ning saavutas võite. Viimase võidu saavutas ta Eesti ja Läti meeskonna kohtumises 1933. a. 1936. aastal oli Pütsep Läti riiklik maadlustreener. Pärast seda loobus ta sportlikust tegevusest. 1939. a. asus Pütsep elama Soome, Kuusamosse, kus ta ka 22. augustil 1960. a. suri.

Aleksander Peterson (1900—1959) sündis 7. veebruaril 1900. a. Tallinnas. Tema isa suri varakult ning Aleksandrist sai juba koolipoisina pagarisell. Lurichi, Abergi ja paljude teiste kuulsate eesti maadlejate suurvõidud eraldasid ka Petersonis huvi maadluse vastu. 1919. a. suvel hakkas ta Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis veteran Mart Liivi juhtimisel maadlust harjutama. Tallinna spordiseltsi «Valvaja» värve kaitstes maadles ta paljudel võistlustel kuni 1921. a., mil seltsis tuli pereheitmine. Peterson läks nüüd «Kalevisse». MM-võistlustel Helsingis tuli ta raskekaalus nelja viigiga neljandaks. 1924. a. juhtus A. Petersoniga äpardus. Ta läks kinos «Forum» elukutseliste maadlejatega jõudu proovima. Peterson esines maskis ning kõik

läks üsna kenasti. Keegi asjaarmastaja maadleja oli ta aga ära tundnud ja teatanud «Kalevisse». Peterson diskvalifitseeriti. Kuna ta amatöörina enam võistelda ei saanud, läks ta üle elukutseliste ridadesse. Eesti spordijuhid olid pärast küll kahetsenud oma sammu, sest nad olid kaotanud hea raskekaalumaadleja, kuid parata polnud enam midagi.
Elukutselisena võistles Peterson peaaegu kõigis Euroopa maades ja tuli kaks korda Euroopa meistriks (esmakordselt Varssavis 1934. a. ja teist korda Münchenis 1935. a.). Ta võistles edukalt ka Lõuna-Ameerikas, saades mitmeid esikohti seal korraldatud tšempionaatidel. Võistlusturneel Austraalias

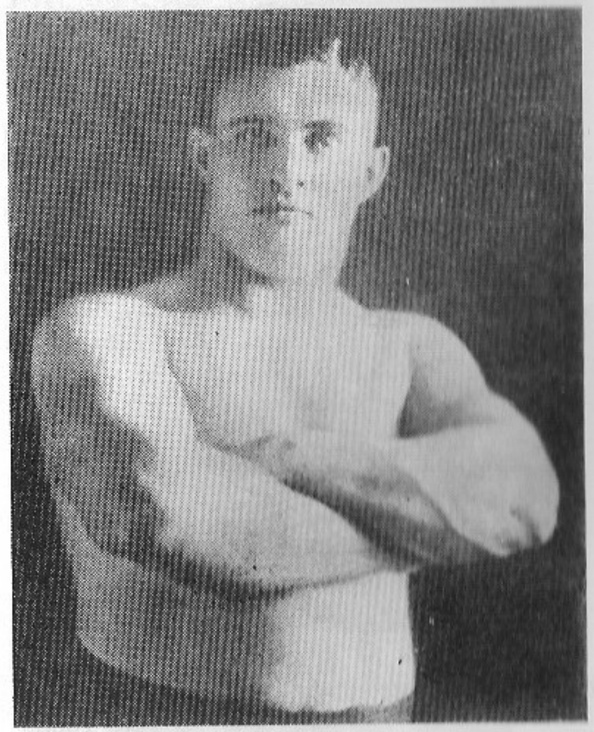

ja Aafrikas ei kaotanud Peterson ühtki matši.
Peterson oli Jaago ja Tombergi kõrval üks tugevamaid Eesti elukutselisi maadlejaid pärast Lurichi, Hackenschmidti ja Abergi ajastut.
Ta suri 19. oktoobril 1959. a. Tallinnas.

Otto Viikmäe (Viikberg) (1901) on sündinud 1901. a. Raplas. Sportlikku tegevust alustas 1921. a., mil temast ka autojuht sai. Maadlemisega tegi ta tutvust Tallinnas võimlemisseltsis «Sport», hiljem aga esindas Tallinna «Kalevi» värve. Ta oli valitud ka juhatuse liikmeks ja raskejõustikuosakonna esimeheks. 1930. a. tuli O. Viikmäe klassikalises maadluses Eesti meistriks raskekaalus. Ta on võistelnud Soomes, Rootsis ja Tšehhoslovakkias, Eesti koondisse on kuulunud kokku kuus korda, Euroopa meistrivõistlustest klassikalises maadluses osa võtnud kaks korda: 1930. a. Stokholmis — 6. koht ja 1931. a. Prahas — 4. koht.

Viikmäe oli Eestimaa Autojuhtide ja Mototehnikute Ühingu esimees ja Töölisühingute Keskliidu liige. Pärast aktiivsest sportimisest loobumist tegutses ta pikka aega maadluskohtunikuna. Praegu elab Viikmäe Tallinnas ja töötab endiselt autotehnikuna.

Olaf Luiga (1908—1939) sündis Omskis. Sportima hakkas ta 1924. a. Tallinna «Kalevis». Poolraskekaallasena võttis Luiga osa 1928. a. olümpiamängudest, kus saavutas tõstmises 11. koha (305 kg). Hiljem püstitas selles kehakaalus Eesti rekordid rebimises (100 kg) ja tõukamises (135 kg). Suuremat edu saavutas Luiga maadluses. Ta tuli kaks korda Eesti meistriks poolraskekaalus (1932 ja 1933) ja ühe korra raskekaalus (1930). 1933. a. alistas Luiga kahekordse olümpiavõtja soomlase Väinö Kokkise ning võitis teda ka Eesti—Soome-Ungari kolmikmaavõistlusel. 1933. a. EM-võistlustel Helsingis võitis ta poolraskekaalus pronksmedali. Eesti maadluskoondisse

kuulus ta 8 ja tõstemeeskonda 4 korda. Luiga maadles edukalt Austrias, Hollandis, Ungaris, Rootsis, Soomes ja Lätis korraldatud võistlustel. Erialalt oli ta autojuht ja -mehaanik. 1939. a. suri vähktõppe.

Albert Kusnets (1902—1942) sündis 1902. a. Tallinnas. Üsna noorena alustas ta «Kalevis» maadlemisega. 1921. a. tuli esmakordselt Eesti meistriks sulgkaalus. Edaspidi maadles Kusnets «Spordi» värvides ja tuli kuni

1933. aastani veel kuus korda Eesti meistriks kergekaalus, kergekesk- ja keskkaalus. Ta maadles edukalt ka EM-võistlustel, saades 1927. ja 1931. a. hõbemedali, 1933. a. Helsingis aga pronksmedali. Tublilt võistles Kusnets Amsterdami olümpiamängudel. Suurkonkurentsis jõudis ta finaalringi ning võitis klassikalises maadluses kergekeskkaalus pronksmedali. Kusnets käis tihti võistlemas Soomes. Põhjanaabrite asjatundjate arvates oli Kusnets **omal ajal üks Euroopa** paremaid tehnikamaadlejaid ning seepärast oli ta seal alati oodatud külaline. Kusnets kuulus Eesti rahvusmeeskonda 16 korda. «Spordis» oli ta Kristjan Palusalu esimene treener.
Hiljem töötas Kusnets äriteenijana ja maadlustreenerina. Ta suri 1942. a. Nõukogude vangilas.

Roman Steinberg (1902—1928) sündis 1902. a. Tallinnas. 1922. ja 1923. a. tuli ta Eesti meistriks klassikalises maadluses poolraskekaalus. Steinberg oli Tallinna «Kalevi» soomlasest treeneri Robert Oksa üks andekam õpilane ning arvati ka Eesti olümpiakoondisse. Silmapaistva tehnikamaadlejana lõi ta suurkonkurentsis hästi läbi ning tõi Pariisist koju pronksmedali keskkaalus.

Hiljem maadles Steinberg edukalt Soomes ja Rootsis. Laevamotoristina sõitis ta Läänemerel. Kord ühel päästeoperatsioonil aga külmetus nii rängalt, et haigestus tiisikusse, mille tagajärjel suri 1928. a. Tallinnas.

Rudolf Loo (1902) on sündinud 1902. a. Narvas. Loo oli üks eesti paremaid tehnikamaadlejaid. Oma maadluskarjääri alustas ta Tallinna «Valvajas», kust 1921. a. läks üle «Sporti». Loo on olnud kaks korda Eesti meister klassikalises maadluses poolraskekaalus. Pariisi olümpiamängudel esines ta ebaõnnestunult, 1926. a. aga saavutas Euroopa meistrivõistlustel Riias poolraskekaalus hõbe-

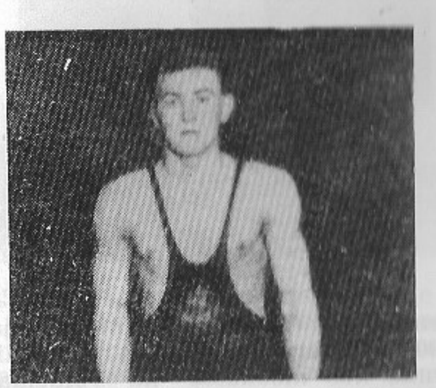

medali ja 1927. a. Budapestis pronksmedali. Loo on edukalt maadelnud veel Soomes, Rootsis, Tšehhoslovakkias, Saksamaal, Prantsusmaal. 1928. a. loobus ta aktiivsest spordist. Praegu elab Rudolf Loo Rootsis.

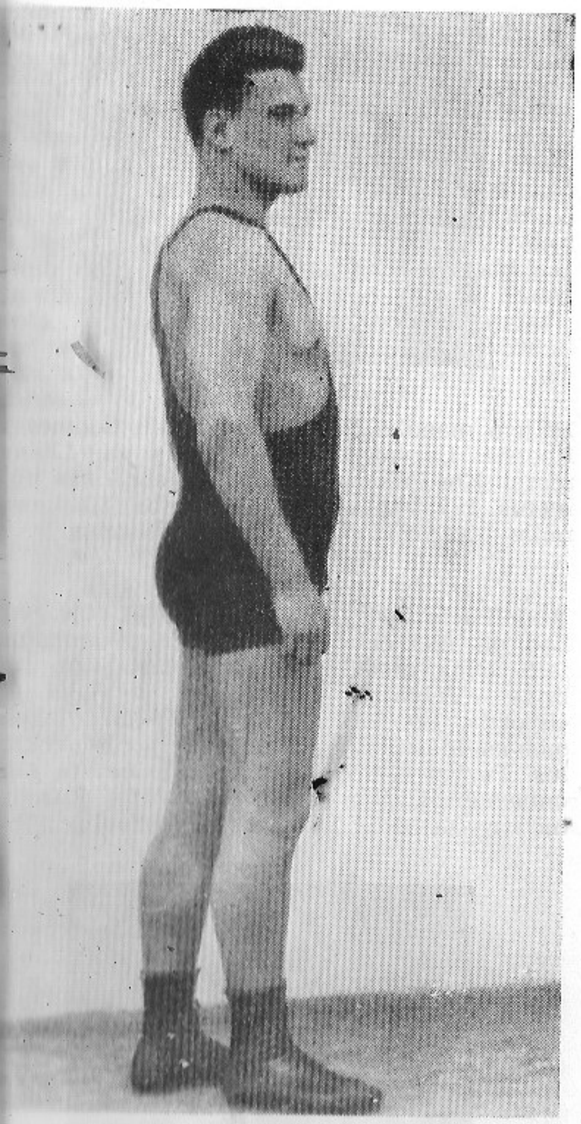

oldemar Väli (1903) on sündinud 10. jaanua- 1903. a. Kuressaares. Peatselt kolis pere ilinna, kus möödusid ka Voldemar Väli inguaastad. Sportimist alustas ta 1921. a. S. «Spordi» liikmena.
oldemar Väli on tulnud Eesti meistriks assikalises maadluses 16 korda (sulgkaa- 1922., 1924. ja 1926. a. ning kergekaalus tail 1928—1940) ja vabamaadluses kaks korda! 1928. a. Amsterdami olümpiamängude võitis ta klassikalises maadluses kuldmedali ja 1936. a. Berliini olümpiamängudel pronksmedali. Euroopa meistriks tuli Väli klassikalises maadluses 1926. a. Riias ja 1927. a. Budapestis. Euroopa meistrivõistlustel 1930. a. Stokholmis ja 1931. a. Prahas tuli ta teiseks. Väli kuulus 34 korda rahvusmeeskonda ja võistles paljudes Euroopa maades. Omal ajal oli ta amatöörmaadlejate hulgas üks silmapaistvamaid tehnikamaadlejaid.
V. Väli töötas Tallinna sadamas, sõja ajal aga emigreeris Rootsi, kus elab praegu.

Karl Kullisaar (1904—1942) sündis 1904. a. Tallinnas. Maadlema hakkas ta üsna noorelt «Kalevis», tippvormi saavutas 25-aastaselt. Eesti meistrina keskkaalus võttis osa Eesti võistlustest Stokholmis ja tõi sealt kaasa pronksmedali. Kullisaar kuulus meie parimate maadlejate hulka ligi kümme aastat ja viimati tuli Eesti meistriks klassikalises maadluses poolraskekaalus 1938. a. Mõnda aega tegutses ta «Kalevis» treenerina. Kullisaar suri Nõukogude tagalas 1942. a.

Osvald Käpp (1905) on sündinud 27. veeb 1905. a. Tallinnas. Sportimist alustas ta võis lemisega NMKÜ-s, seejärel hakkas «Kalevis» maadlust harrastama. Teda huvitasid s klassikaline kui ka vabamaadlus. Ja mõlem maadlusviisis esines edukalt. 1924. a. Pari olümpiamängudel Käpp medalit veel ei saa nud, kuid 1926. a. Euroopa meistrivõistlustel Riias saavutas klassikalises maadluses teise koha, 1927. a. Budapestis kolmanda koha ja 1928. a. tuli Amsterdamis vabamaadluses olümpiavõitjaks.
Vabamaadluses on Käpp olnud Eesti meister 1925., 1926. ja 1928. a., klassikalises maadluses 1926. ja 1927. aastal.
Siirdunud Ameerikasse, võitis ta 1929. ja 1930. aastal Põhja-Ameerika Ühendriikide meistri tiitli klassikalises maadluses. Vabamaadluses tuli ta spordiseltsi «Metropolitan A. A. U.» meistriks 1929.—1931. a. ning samal ajavahemikul ka kaks korda Ameerika Ühendriikide ja New Yorgi meistriks. 1932. a. startis ta Eesti värvides ka Los Angelesi olümpiamängudel. Kuna ettevalmistus jäi puudulikuks, ei saanud ta ka medalit. Käpp aitaski ei jätnud veel maadlemist, vaid võistles mitmel Ühendriikides korraldatud turniiril hea eduga, kuid profiks ei hakanud. Ta hakkas nüüd jälle tööle kondiitrina ja peab seda ametit New Yorgis tänase päevani. 1969. a. külastas 40 aasta järel sünnimaad ning tundis suurt rõõmu spordi ja elu edasiminekust Eestis.

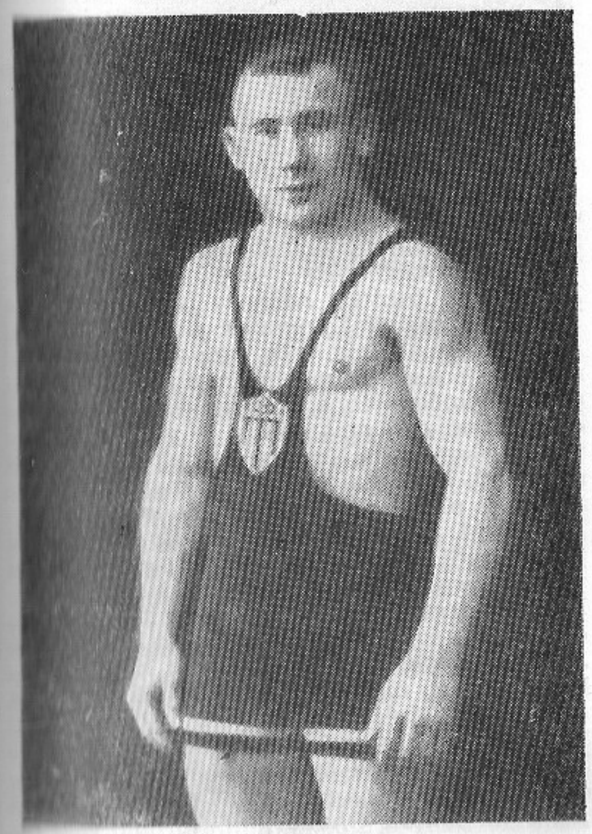

Erich Byström (1905) on sündinud 11. juunil 1905. a. Tallinnas. Juba koolipoisina alustas ta sportimist, tegeldes peamiselt kergejõustikuga. Omandanud raamatupidaja kutse, ei loobunud noormees tegevspordist. Eriti kiindunud oli ta raskejõustikku. 1936. a. sai Byströmist «Spordi» asjaajaja. Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist Eestis 1940. a. valiti ta «Spartaki» vabariikliku nõukogu aseesimeheks. Pärast Suurt Isamaasõda võttis Byström innukalt osa «Spartaki» taasasutamisest. Aastail 1944—1948 ja 1955—1959

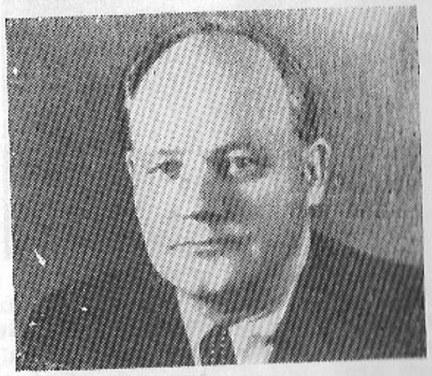

valiti ta seltsi esimeheks, vahepeal oli «Spartaki» raskejõustikumaja juhataja.
Maadluskohtunikuna hakkas Byström tegutsema juba 1923. a. Alates 1935. a., mil ta valiti raskejõustikuliidu juhatusse, seega üle 35 aasta, on ta üks maadlusjuhte Eestis ning kauaaegne kohtunikekogu esimees. 1941. a. peale on Byström olnud maadlusföderatsiooni sekretär, aseesimees ja esimees. Eesti NSV teeneline sporditegelane, üleliidulise kategooria kohtunik Erich Byström elab praegu Tallinnas.

uhan Looaru (1907) on sündinud 10. oktoob-l 1907. a. Tallinna lähedal Mõigus. Üsna noo-elt asus tööle sepana. Tallinnas käis ta ukutseliste maadlust vaatamas, vaimustus ellest ning 1927. a. läks «Kalevi» maadlus-rsustele, kuna enne oli harrastanud kerge-ustikku. Treeneriteks olid tol ajal Kurs-an ja Kullisaar. Looaru arenes kiiresti ja ba 1931. a. tuli kärbeskaalus vabariigi eistrivõistlustel teiseks. Mitmel korral aga atis teda ebaõnn. Looaru oli kindel mineja 31. a. Euroopa meistrivõistlustele Stok-olmi, sest katsevõistlused möödusid väga ukalt. Just enne väljasõitu väänas ta aga a ja võistlustest tuli loobuda. Samasugune õnn tabas teda ka 1936. a. Berliini olüm-

mängude eel. Nii jäigi tal võimeteproov roopa ja maailma tugevamate sama kaalu estega ära.

ralleelselt maadlusega tegi Looaru ka tõst-st. Ta on osa võtnud ka suurematest võist-test. Näiteks käis ta 1941. aastal vabariigi ndises tõstevõistlustel Gruusias, kus tuli eks. Tema rekord 250 kg kärbeskaalus oli taid parim tulemus. Sõja tõttu katkesid maadlus- kui ka tõstetreeningud, kuid sportlasena hakkas Looaru pärast sõda sti maadlema. 1945. kuni 1950. aastani is ta osa üleliidulistest meistrivõistlustest amaadluses kärbeskaalus ning tuli kolm da NSV Liidu meistriks (1947., 1948. ja 9. a.) ning kaks korda pronksmedalile 5. ja 1949. a.). 1951. aastal aga vigastas ali raskelt jala, et maadlemisest tuli loo-ta.

aru töötas Tallinnas tselluloosi- ja paberi-kombinaadis. Praegu elab ta pensionärina Tallinnas. Hämmastav oli Juhan Looaru jõud ja vastupidavus nii pikal maadlejateel. Ta maadles edukalt 20 aastat, kusjuures oma võimete tipu saavutas 40-aastaselt.

Kristjan Palusalu (Trossmann) (1908) on sündinud 10. märtsil 1908. a. Läänemaal Saulepi vallas vanemate kaheksanda lapsena. Sportlikku tegevust alustas ta 1930. aastal. Tema võimete avastaja oli spordiinstruktor, maadleja ja kergejõustiklane Anton Ohaka.

Mäletan üht jaanuarikuu õhtupoolikut 1930. a., kui Anton Ohaka ühe tugeva madrusega «Spordi» poolpimedasse maadlusruumi tuli. Aeg oli varajane ja harjutajaid vähe. Madrus jäi vaikselt ukse kõrvale seisma, Ohaka läks büroosse. Kohalviibijad ei pööranud uustulnukale mingit tähelepanu, sest niisuguseid suurekasvulisi noormehi käis siin iga päev. Natukese aja pärast tuli Ohaka koos «Spordi» asjaajaja Saulmanniga maadlusruumi tagasi, andis noormehele dressi ja käskis matile tulla. Kui mees oli riietunud dressi, siis märkasid kohalviibijad, et madrusemunder oli varjanud toreda kehaehitusega atleeti.

Saulmann tutvustas lühidalt uustulnukat. Vastaseks otsiti talle keskpärase kergekaallasena tuntud August Liivamees. Kes arvab, et see treeningmatš pani kõiki kahkätt kokku lööma, see eksib. Kümmekond minutit pusklesid mehed matil. Palusalu ei osanud midagi teha, Liivamees väiksemana ei suutnud aga oma oskusi vastase tugevuse tõttu rakendada. Kui uustulnuk oli peesma saadetud, hakati nähtut arutama. Üksmeelne arvamus oli: noormees on aeglane ja kohmakas, kuid asja võib tast saada. Mõne kuu pärast pidi ta sõjaväest lahti saama, nii et tulgu harjutama.

Palusalu sai tööotsa ühes raualaos, «Spordis» aga hakati temast maadlejat kasvatama. Asja võeti väga tõsiselt. Soomest kutsuti Tallinna tagasi mitmekordne EM-võistluste ja olümpiamängude medalimees Albert Kusnets, kes oli hea tehnikamees. Peale tema kandsid noormehe õpetamise eest hoolt Valdemar Väli ja Ago Neo. Oma nõuandeid jagas ka Anton Ohaka.

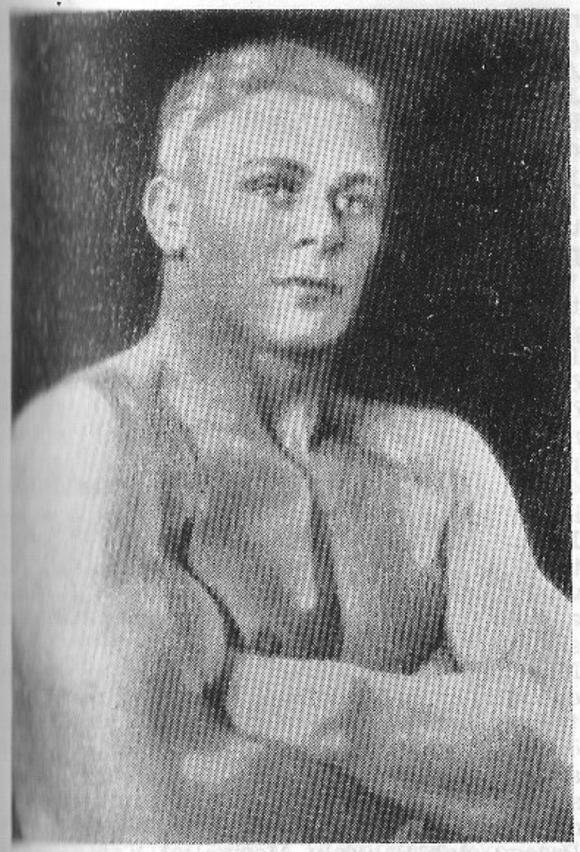

1931. aastast hakkas Palusalu võitma vabariigi meistritiitleid, kuid EM-võistlustel Helsingis jäi 1933. a. neljandaks. Sel ajal alustas «Spordis» maadlejateed veel üks andekas raskekaallane — Nikolai Karklin. Matil olid nad mõlemad laisad ja heasüdamlikud, nagu kardaksid vastasele haiget teha. Sääraseid «silitamistreeninguid» ei sallinud Saulmann silma otsaski. Ühel kevadel lubas ta Kristjani isegi maale adra taha tagasi saata, kui ta treeninguil Karkliniga ei ole aktiivsem.

Palusalu hakkas tegema intensiivselt maastikujooksu, et saavutada suuremat vastupidavust. Hoolikalt valmistus ta olümpiaeelse katsevõistlusteks. Raskekaalus olid kandidaatideks Kristjan Falusalu ja kalevlane Otto Viikmäe, kellest Palusalu osutus paremaks. Hiilgevormi tõusis Palusalu Jänedal korraldatud olümpialaagris. Hoolikas harjutamine tõi päevavalgele ta tõelised võimed. Eesmärk innustas, treeningukoht oli hea ja toit tugev.

Kui meie maadlusmeeskond Berliini sõitis, ei osanud küll vist keegi aimata, et just Palusalu sealt kahekordse olümpiavõitjana tagasi tuleb. Neid «Deutschlandhalles» asetleidnud sündmusi tasub üksikasjalikumalt meenutada.

Suurkonkurentsi avasid vabamaadlejad. Raskekaalus võttis rünnakust medalitele osa 16 meest. Palusalule sai esimeseks katsekiviks kardetav tšehh Klapuch (tuli lõpuks hõbedale). Tšehhi võitis ta partermaadluses, murdes vastase õlgadele nn. inglise tangidega. Palusalu seljatas kiiresti ka teise vastase, prantslase Herland'i, võitis punktidega 3:0 türklase Cobani, pisut üle 8 minuti pidas vastu ameeriklane Dunn. Viiendaks vastaseks oli Euroopa meister šveitslane Bürki, kelle Palusalu võimas poolnelson parteris õlgadele viis. Aega kulus 6 min. 15 sek. Viimane partner oli soomlaste lootus Nyström. Mehed rassisid kogu jõudu pingutades. Palusalu oli parteris peal olles hakkajam, üritas tulemusrikkamalt ja teenis 3:0 võidu. See aga tähendas kuldmedalit!

Järgnes võistlus klassikalises maadluses. Koosseis oli siingi haruldaselt tugev. Esimese vastase, austerlase Schölli viis Palusalu õlgadele 8.49-ga, rumeenlase Kondorossy poolnelsonist ajaga 10.46. Seejärel oli tasavägine heitlus rootslase Nymaniga. Palusalu võitis punktidega 3:0. Analoogiliseks kujunes ka matš türklase Cobaniga — 3:0.

Palusaluga võrdselt edukalt oli edasi rühkinud sakslaste ebajumal, kahekordne Euroopa meister Hornfischer. Nüüd läksid nad omavahel kokku finaalis. Algpüstimaadlus — viigiline. Parter — viigiline. Tuhanded sakslased karjusid hääled kähedaks, natsionalistlikud kired olid lõkkele löönud. Ühest nurgast aga kostis: «Pa-lu-sa-lu, an-na va-lu!» See oli grupp sportlasi ja spordisõpru Eestimaalt, kes Kristjanit ergutasid. Lõpp-püstimaadlus. Vähese pusimise järel pani Palusalu ootamatult kõik ühele kaardile — kiire võte, ülerinnaheide ja hetk hiljem oli Hornfischer sillas! 3:0 Palusalule — see oli võit. Palusalust oli saanud kahekordne olümpiavõitja, Maailma-Kristjan . (ülemine foto lk. 208).

Kogu Eestimaa korraldas talle tänutäheks väärika vastuvõtu. Palusalu oli oma esine-

misega maailmale meelde tuletanud, kuid olid sirgunud Lurich, Hackenschmidt, Aberg, Jaago.

Järgmisel aastal saadeti Palusalu Pariisi Euroopa meistrivõistlustele kindla lootusega, et ta ka sealt kulla toob. Ja ta tõigi. Kahjuks jäi see tal viimaseks kullaks. 1938. a. talvel kõige paremas maadlejaeas, vigastas Palusalu treeningul raskesti õla. Vaevalt kuu aega pärast seda nõuti aga tema osavõttu maa-võistlusest Soomega Helsingis. Ja seal juhtuski see, mispärast meie kahekordne olümpiavõitja pidi lõplikult maadlusest loobuma. Kohtumisel soomlase Niemeläga nihkus ta õlaliiges teistkordselt paigast. Samas tõmmati õlg paigale ja Kristjan lõpetas kangelaslikult matši ning tõi meie meeskonnale võidupunkti.

«Pidin matilt lahkuma. Muidugi oli kahju, kuid mõnevõrra leevendas seda Johannes Kotka esiletõus. Raskekaal ei jäänud meil tühjaks. Ja Juhanist sai tõeline suurmaadleja väga pikaks ajaks,» kommenteeris Palusalu aastaid hiljem tookord kujunenud situatsiooni.

Maadluse juurest aga meie maadluskuulsus ei lahkunud. Pärast sõda oli ta «Spartaki» treener ja ka artellis «Parkett» töötades õpetas ta noori maadlema. Kui 1965. a. pandi alus Lurichi mälestusvõistlustele, sai Palusalust nende võistluste peakohtunik paljudeks aastateks.

Praegu elab Palusalu Meriväljal. Töötas aastaid Kirovi-nim. kalurikolhoosis. Seal tähistati ka hinnatud töömehe 60. sünnipäeva (fotol all).

Äärmiselt tagasihoidlik, südamlik ja rahulik, väga kohusetruu ja tubli töömees — nii iseloomustavad Kristjan Palusalu tema sõbrad ja töökaaslased.

Ago (August) Neo (1908) on sündinud 18. veebruaril 1908. a. Vihterpalus. Töötas Tallinnas autojuhina. 1928. a. hakkas ta tegelema maadlusega Tallinna «Spordis». Oma esimese suurema võidu saavutas Neo 1931. a., kui sai jagu Euroopa meistrist soomlasest Onni Pellisest. Pärast seda võitis Neo veel neljal Euroopa meistrit — ungarlast Pappi, rootslast Fridelli, lätlast Bietagsi ja ungarlast Viraghi. Ta on võistelnud paljudes välisriikides. 1930-ndail aastail tuli Neo Eesti meistrikas klassikalises maadluses neli ja vabamaadluses kuus korda. Ta on Eesti üks kõigi aegade paremaid poolraskekaallasi.

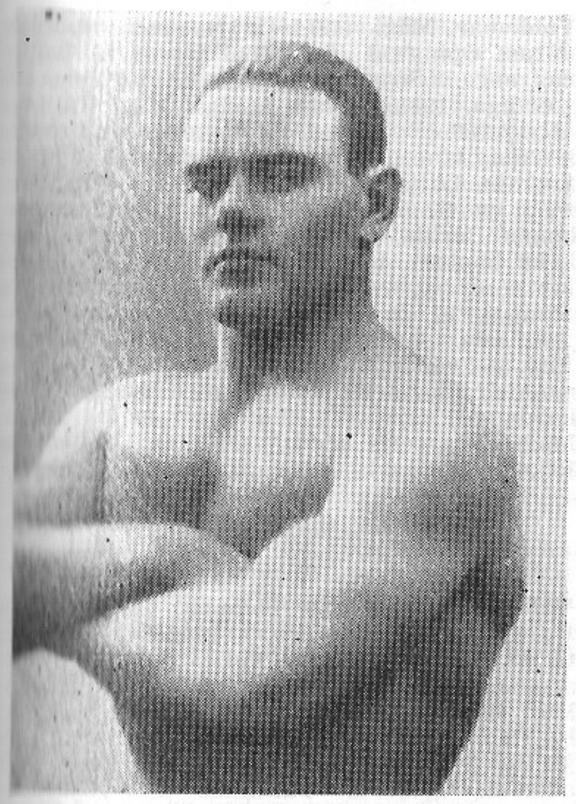

EM-võistlustel 1934. ja 1937. a. sai ta klassikalises maadluses hõbemedali ning 1935. a. nii klassikalises kui ka vabamaadluses pronksmedali. Pronksi sai ta ka EM-võistlustel Oslos 1939. a. klassikalises maadluses. Berliini olümpiamängudelt tõi vabamaadluses hõbemedali ja klassikalises maadluses pronksmedali. Oli 28-kordne internatsionaal. Sõja ajal emigreeris Neo Rootsi ja elab praegu Stokholmis.

Edgar Puusepp (1911) on sündinud 11. septembril 1911. a. Tallinnas. Poisikesena harrastas kergejõustikku, ujumist ja uisutamist ning mängis jalgpalli. Maadlust hakkas harjutama 1928. a. «Kalevi» maadluskursustel olümpiavõitja Osvald Käpa juhendamisel. Kuna Puusepp oli pagar, siis leidis ta maadluse täielikult sobivat kokku oma ametiga. Teda võib pidada üheks paremaks eesti maadlejaks kergekeskkaalus. Ta on võistelnud paljudes välisriikides, tegutsenud kohtunikuna paljudel rahvusvahelistel võistlustel, olümpiamängudel, Euroopa ja maailmameistrivõistlustel. Huvitav on märkida, et paljud meie kuulsatest raskejõustikupioneeridest on olnud pagarid, nagu Gustav Vain, Tõnis Miil, Oskar ja Aleksander Schneider, Gustav Vahar, Jüri Kanep ja veel mitmed.

Loetlegem Puusepa saavutusi klassikalises maadluses kergekeskkaalus: 1935. a. Eesti—Ungari—Soome kolmikmaavõistlusel esikoht, Berliini olümpiamängudel 1936. a. neljas koht, 1937. a. Euroopa meistrivõistlustel Pariisis ja 1938. a. Tallinnas neljas koht ning 1939. a. Oslos teine koht. 1944. a. tuli ta Moskva meistriks ning 1944. ja 1947. a. NSV Liidu meistriks. Puusepp on võitnud Soome, Norra, Ungari, Prantsuse, Belgia, Tšehhoslovakkia, Türgi ja Saksa meistreid, nende hulgas kolmekordset Euroopa meistrit Fritz Schäferit. Vabamaadluses on tal paremaks saavutuseks teine koht NSV Liidu meistrivõistlustel 1947. aastal.

Fuusepale anti NSV Liidu meistersportlase nimetus 1942. a. ning teenelise meistersportlase nimetus 1952. a. Treenerina hakkas ta tegutsema 1943. a. Kuni 1959. a. oli Puusepp Eesti NSV koondise treener, aastail 1951—1957 NSV Liidu koondise treener. 1956. a. anti talle NSV Liidu teenelise treeneri nimetus.

Maadluskohtunikuna hakkas Puusepp tegutsema 1935. a. Ta on olnud kohtunikuks 1952. a. Helsingi ja 1956. a. Melbourne'i

ümpiamängudel, 1954. a. Tokios vabamaadse MM-võistlustel, 1954. a. Bukaresti festiali, 1955. a. Budapestis üliõpilasmängudel, amuti NSV Liidu maavõistlustel Jaapaniga, oomega, Ungariga, Rootsiga ja paljudel teisel rahvusvahelistel matšidel, sealhulgas esti NSV maadluskoondise kohtumistel ilismaa meeskondadega.
dgar Puusepp on üleliidulise ja rahvusahelise kategooriaga maadluskohtunik. Teda autasustatud medaliga «Vapra töö eest 941.—1945. a. Suures Isamaasõjas» ja kahe deniga «Austuse märk».

ikolai Karklin (1911) on sündinud Tamsalu hedal. Pärast algkooli lõpetamist töötas amsalu lubjavabrikus, hiljem Tallinnas etsatööstuses ja ETK-s. Sportimist alustas imlemisseltsis «Sport». Tugevast noormeest sai meie üks paremaid raskekaallasi. 934. a. tuli ta vabamaadluses Palusalu ees esti meistriks. Tema suurimaks saavutuseks

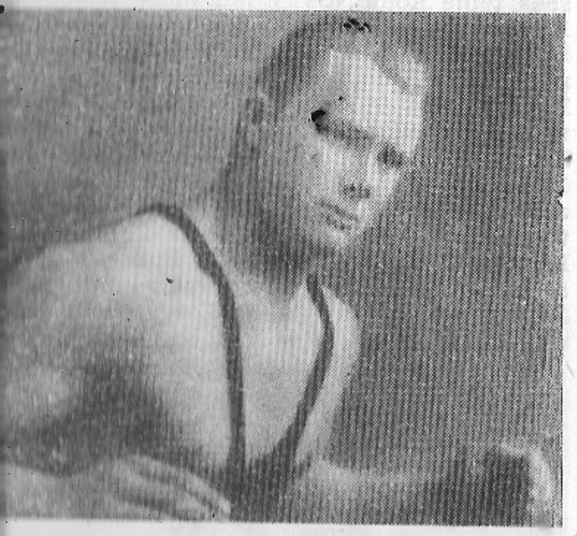

1938. a. Tallinnas EM-võistlustel poolraskekaalus võidetud hõbemedal. Karklini kon- on ka võidud omaaegsete suuruste, saksste Hornfischeri ja Seelenbinderi üle. Eesti hvusmeeskonda kuulus ta 5 korda.
ise maailmasõja ajal emigreeris Karklin straaliasse, kus elab ka praegu.

Voldemar Mägi (1914—195?) sündis Lehtse Pärast õpinguid Järvamaal teenis ta Tallinnas aega. Sõjaväes hakkas ta tegelema ka spordiga. 1931. aastast kuulus Mägi Tallinna «Kalevisse». Ta oli Eesti tolleaegne parim keskkaallane. Mägi on võistelnud edukalt Soomes, Lätis, Rootsis, Saksamaal, Prantsusmaal ja Taanis, kuulus Eesti maadlusmeeskonda Berliini olümpiamängudel. Ta sai seal kaks kaotust, teise neist küsitava, ja langes konkurentsist välja. Järgmisel aastal ta aga tõendas, et kuulub Euroopa paremate keskkaallaste hulka. EM-võistlustel Pariisis 1937. a. võitis Mägi pronksmedali. Ta on maadelnud Eesti rahvusmeeskonnas 10 korda.
Mägi emigreeris kodumaalt, elas USA-s, kus 1950-ndail aastail sai autoõnnetusel surma.

Voldemar Roolaan (Froomann) (1915) sündis Harjumaal Laitse vallas. Maadlema hakkas ta 1929. a. «Spordis», kui Tallinnas pleksepaametit õppis. Juba 18-aastaselt tuli Roolaan Eesti meistriks vabamaadluses keskkaalus. Nii vaba- kui ka klassikalises maadluses jäi ta selles kaalus peremeheks kuni 1938. aastani. 1938. a. Tallinnas EM-võistlustel saavutatud pronksmedaliga tõendas ta, et kuulub ka rahvusvahelisse klassi. 1940. ja 1945. a. võistles Roolaan poolraskekaalus ja tuli Eesti meistriks. Temale kuuluvad ka võidud 1934. a. Euroopa meistri rootslase Anderssoni üle (samal aastal) ja kuulsa soomlase Veksteini üle (1935). Praegu elab ja töötab oma erialal Tallinnas.

Johannes Kotkas (1915) on sündinud 3. veebruaril 1915. a. Tartumaal Kodijärve vallas. Isa kadus Esimese maailmasõja keerises, ema jäi kahe lapsega üksi. Lapsepõlv polnud lihtne kerge. Pärast algkooli lõpetamist läks ta lukksepaametit õppima. Sportimist alustas Kotkas üsna noorelt. Tõsisemalt hakkas ta asja võtma 1936. aasta talvekuudel, kui teenis aega Peipsi laevastikus. Laseme meie kõigi aegade ühel populaarsemal matimehel endal oma sportlasetee algusest ja muredest kõnelda. Järgnev jutt on pärit Kotka vestlusest «Tallinna Posti» toimetuses. Kirjutis avaldati ajalehe 39. numbris 1937. a.
«Toimetusse tuleb suur ja laiaõlaline noormees, seljas tume ülikond, peas tumepruun sombrero.
«Olen maadleja Kotkas. Kuulsin treener Kursmanilt, et tahate minuga kõnelda. Nüüd olengi siin.»
Mehemürakas istub ja pisihaaval hakkab temaga jutt hargnema ta maadluskarjäärist.
«Mul pole kuigi palju kõnelda — olen maadelnud alles kolm aastat. Seega päris poisike Palusalu ja Karklini kõrval,» muheleb Kotkas tagasihoidlikult.
Pika jutu peale selgub, et Kotkas, kes meie andekamaid ja lootustandvamaid tulevikumaadlejaid raskekaalus, on juba pisikese poisina hakanud huvi tundma spordi vastu.
«Kas teil oli ka kedagi, kes teid õhutas sporti tegema?»
«Ei saa öelda,» tuleb järsk vastus. «Hakkasin pihta puhtast huvist asja vastu. Koolipoisina tegin kergejõustikku, kuid hiljem läksin maadluse peale üle. Esialgu võistlesin Tartus kooli värvides, kuid hiljem läksin «Kalevisse» üle. Seal olid sellised nimekad mehed nagu Toots ja Laan ning nende käest sain esimest õpetust maadluskunsti saladuste üle.»
«Kus saite oma esimese suurema «tuleproovi»?»
«Eks neid ole saadud mitugi. Esimese õppetunni sain siiski Eesti esivõistlustel 1935. a., kus kaotasin seljaga Karklinile ja Viikmäele. Pärast seda hakkasin kõvemini harjutama ning seljakaotused ei tulnud enam nii libedasti.»
«Mitmel korral olete esinenud rahvusvahelistel võistlustel?»
«Väga vähe. Tähtsamaks pean esinemist Eesti—Soome maavõistlusel, kus esinesin Eesti B-meeskonnas. Mu vastaseks oli soomlane Järvinen, kelle seljatasin päris hõlpsasti. See oli igatahes mu elu suurim võit.»
Niisiis. Välismaa parimate matimeeste üle ei saa Kotkaga suuremat juttu teha, sest ta pole nendega maadelnud. Küll on aga Kotkas mitmel korral kohanud kodumaa parimatega — Palusalu ja Karkliniga. Palusalule pole Kotkas seljaga kaotanud, vaatamata sellele, et ta on olümpiasangariga kohtunud kolm korda.
«Kumb on teie arvates tugevam: Palusalu või Karklin?» esitan noorele matimehele diskreetse küsimuse.
Kuid Kotkas ei tee sellest mingit saladust. Muigel ilmel seletab ta: «Palusalu on palju tugevam. Kui temaga maadled, siis tunned, et tuleb ikka mehega murda. Karklin on ka tugev, kuid Palusalule ta veel järele ei saa.»
Jutustades oma perekonnast, märgib matimees, et juba ta vanaisa olevat olnud erakordselt tugev ja jõurikas mees. Isa olevat päris «igapäevane inimene», kuid selle eest olevat «kanged mehepõrakad» isa vennad — see tähendab matimehe onud. Maadleja Kotkas on praegu 22-aastane ja kaalub 185 cm pikkuse juures 100 kg ümber. Umbes sama pikk ja raske on ka Karklin, kuna Palusalu on veidi lühem, kuid kümne kilo võrra raskem.
«Teie elutsete praegu kuuldavasti Tartus. Millega te tegelete?»
«Olen väljaõppinud lukksepp ja praegu töötan sellel alal. Mõni aeg tagasi tegutsesin veetorustikkude majadesse paigutamisel.»
«Kuuldavasti asute lähemal ajal Tallinna elama. Siin on teil kahtlemata ka paremad harjutustingimused kui Tartus.»
«Seda'nd küll,» arvab matimees. «Aga... aga asjal on ka jälle omad raskused juures. Praegu viibingi uue teenistuskoha pärast siin. Kohalootusi on, kuid läheb vist esialgu raskeks. Tuleb võtta korter... ja... hakata oma käe peal elama — pole naljaasi. Sugulasi pole ka Tallinnas...»
«Ega see kerge ei ole.»
«Ega ole jah. Eks näe... Kuid nüüd ma pean hakkama liikuma. No head tervist.»
«Head tervist.»
Ja raske mehemürakas lahkub, jättes mu laua ääres asetsevale toolile mälestuse jõust ja tervisest.»
Nagu sellest kirjutisest näha, oli Tallinna spordiseltsil «Kalev» Johannes Kotka ületoomine Tallinna juba plaanis. Nii see sün-

l. Kotkas sai pangaametniku koha ning
harjutama Tallinna «Kalevis».
Palusalu 1937. aastal käevigastuse tõttu
dlusest loobuma pidi, langes meie maad-
u kaitsmine raskekaalus põhiliselt Kot-
, kes noorimana rohkem kui kümnest
ist raskekaallasest treenereile kõige
pektiivikamana näis. Ja Kotkas õigustas
nerite lootused-ootused. Ta harjutas
siivselt, tal oli kaalu ja jõudu. Eesti—
ne maavõistlusel 1938. aasta märtsis
ingis sai aga J. Kotkas juba parima
ikamaadleja eriauhinna.
a. esindas Kotkas meie raskekaalu ka
nnas peetud Euroopa meistrivõistlustel
l värske Euroopa meister). Ta tuli oma
ndega hiilgavalt toime. Kõige kardeta-

vamaks vastaseks oli Kotkal Rootsi «raske-kahur», vana matihunt Nyman. See matš saigi otsustavaks meistritiitli võitmisel. Kogenud rootslane ei üritanud algpüsti-maadluses suurt midagi. Nähtavasti loøtis ta partermaadlusele. Esimesena peal olles proo-vis ta mitu korda poolnelsonit, millest aga Kotkas ilusasti välja pääses. Seis viigiline. Nüüd läks Nyman alla. Kotkas üritas rist-vööd, sai korraks rootslasele ka tuule alla, kuid ei midagi enamat. Otsustavaks jäi lõpp-püstimaadlus. Kotkas näitas aktiivsust, üri-tas võtet sisse saada, käis peale. Rootslane oli sunnitud korduvalt matilt pagema. Kot-kas sai võidu kõigi kohtunike häältega.
Edasi tuli ootamatult kiire võit soomlase Uuno Vento üle. Ülerinnaheitega viis Kotkas vastase kohe parteri ja sealt ristvööga selili juba 37 sekundiga! (Nymanil kulus soom-lase seljatamiseks 7 minuti võrra rohkem aega.) Suurem üllatus kui Vento võitmine oli vahest lätlase Edvins Bietagsi seljata-mine. Püstimaadluses heitis Kotkas kord lät-lase parteri, kuid ei jõudnud küllalt kiirelt talle järele ja viimane tõusis enne püsti. Sundparteris esimesena peal olles üritas lät-lane Nymani eeskujul poolnelsonit, kuid tagajärjetult. Kotkas aga tõstis Bietagsi parteris kolm korda. Lõpp-püstimaadluse esimesel minutil viis Kotkas vastase parteri ja heitis ristvööga mitu korda, kuni sai ta ka puhtalt selili (18.27).
Punktiks teel meistritiitlile sai Kotka võit türklase Mehmed Cobani üle. Kaotus sellele mehele oleks eestlasele tähendanud meistri-tiitli asemel vaid kolmandat kohta. Püsti-maadlus arenes tasavägiselt. Sundparteris püüdis Kotkas türklast kehast haardega selili keerata. Paaril korral oli vastane õlgadele langemise veerel, kuid pääses siiski. Olgu märgitud, et Nymanil õnnestus Coban nii seljatada. Lõpp-püstimaadluses näidatud aktiivsus sai otsustavaks — Kotkale anti töövõit 3:0. Sellest piisas Euroopa meistri tiitli võitmiseks. Kuulsal Nymanil tuli noore eestlase järel leppida teise kohaga. See oli vast üllatus, sest Kotkast ei tuntud ju peale Soome veel kusagil. Kui Kotkas Nymani oli võitnud, tuli üks saksa ajakirjanik eestlas-telt võitja üle pärima:
«Kotkas? Kas ta on Eesti meister?»
Treener Kursman vastas: «Ei ole mingi meister. Võib-olla sügisel saab meistriks, võib-olla ei saa kah!»

«Mis siis ei saa?»
«Noh, võib-olla tuleb mõnel teisel mehel veel isu maadlema hakata.»
Sakslane oli siis pikemalt-laiemalt pärima hakanud. Saksa lehtedes ilmusid seejärel lausa sensatsioonilised lood «tugevate meeste maast». («Im Land der starken Männer» oli pealkiri Berliini «Reichssportblatt'is» aval-datud artiklil, kus pikalt-laialt kirjeldati Lurichi, Abergi ja Hackenschmidti tradit-sioonide jätkamisest Eestis jne. Tuletati meelde ka Palusalu nime ning kinnitati tugejaile, et see kahekordne olümpiavõitja (eesti eestlane olevat.)
1939. aastal korraldati Euroopa meistrivõist-lused klassikalises maadluses Norra pealin-nas Oslos. Ka Eesti oli Oslos meeskonnaga esindatud, kusjuures ankrumeheks oli Johan-nes Kotkas.
Saal oli rahvast tulvil. Kotka matš esi-mesel õhtul Bobisega ebaõnnestus. See sih-vakas, vetruva kõnnakuga ungarlane oskas maadelda. Aga veel paremini oskas ta iga-suguste väliste võtetega võita publiku ja kohtunike poolehoidu. Ta teeskles kannata-jat, olgugi et Kotkas maadles täiesti kor-rektselt. Kui Kotkas Bobise silda murdis ja pealtvaatajad hetkeks vaikisid, tundis Kot-kas selles vaikuses poolehoidu saledale ungarlasele, kes kasutas iga võimalust, et võita aega ja puhata. Kohtunikud andsidki punktivõidu Bobisele!
Järgmisena kohtus Kotkas Hornfischeriga. Rahvas tundus olevat häälestatud sakslase vastu. Seda tuli kasutada! Kotkas muutus järsku liikuvaks ja otsustavaks. Kogu tema 113-kilone keha, tema olemus täitus võidu-tahtest ja energiast. Pealtvaatajate silmade all arenesid sündmused matil välkkiirelt. Jõuline võte, ja sakslase jalad rebiti matilt. Hornfischeri suur kogu hõljus hetkeks õhus ja prantsatas siis matile. Puhas seljavõit... Ajamõõtjad näitasid ainult 28 sekundit!
Pealtvaatajate hulgas puhkes mürisev kiidu-avalduste torm. Nad olid unustanud efektit-seva ungarlase ja Kotka ebaõnne eelmises kohtumises.
Iga uus päev tõi Kotkale uue võidu. Ta pani õlgadele soomlase Nyströmi. Türgi meister, 130-kilone Coban püüdis pääseda kaotusest sellega, et ta sõna tõsises mõttes jooksis matilt ära, mille eest sai mitu märkust. Lõpuks tabas tedagi Nyströmi ja Hornfischeri saatus. Rootsi suurust Nymani võitis Kotkas punktidega ja tuli teistkordselt Euroopa meistriks.
1940. aastal sõitis Kotkas koos Karklini ja Neoga Moskvasse, et osa võtta üleliidulistest võistlustest absoluutse meistri nimele. Juba esimese kohtumise järel sai ta pealtvaatajate ja sportlaste lemmikuks. Võites neil võist-lustel üksteist vastast, tuli Kotkas Nõu-kogude Liidu absoluutseks meistriks.
Järgmine tšempionaat toimus alles 1943. aas-tal Gorkis. Seal juhtus Kotkaga õnnetus. Ta heitis Matškaljani matile ja lõi seejuures

nd vastu vastase küünarnukki, mille taga-
järjel murdus tal kaks roiet. Järgmisel päe-
al oli aga Kotka vastaseks üks esikoha-
retendente dünamolane Koberidze. Kotkas
i teinud väljagi, et temaga midagi oli juh-
unud. Ta otsustas maadelda. Ei pealtvaata-
ad ega ka kohtunikud märganud Kotka
uures midagi erilist. Vahest ehk ainult seda,
ta maadles rahulikumalt, tagasihoidliku-
alt. Kotkas seadis eesmärgiks olla algul
ktiivsem, et saada edasimaadlemiseks valiku-
igus. See tal õnnestuski ja ta valis parteri.
oik läks plaanipäraselt — Kotkas võitis selle
ohtunaise punktidega ja tuli taas Nõukogude
idu absoluutseks meistriks.
ärgmisel aastal Gruusias tabas Kotkast jäl-
gi ebaõnn. Matšis Senatorovi vastu sattus
ebaõnnestunud võttest ise õlgadele. Seda ei
odanud keegi. Oli tarvis end koguda ja
itte lootust kaotada. Ja tõepoolest, Kotkas
is kõik ülejäänud kohtumised läbi hiilga-
lt ning võitis meistritiitli.
iimased maadlusvõistlused absoluutse
eistri nimele peeti 1945. aastal Leningradis.
neil võistlustel võitis Kotkas kõik oma
astased ja tuli esikohale. (Lk. 213 — Kotkas
946. a.)
saks neile esikohtadele tuli Kotkas veel
eksa korda NSV Liidu meistriks (üks kord
bamaadluses — 1947), viimati 1956. a.
SV Liidu rahvaste I spartakiaadil Moskvas
47. aastal toimusid Prahas Euroopa meist-
võistlused. Nõukogude Liidu koondises
istlesid kaasa ka kaks eestlast — Johannes
tkas ja Juhan Kaubi. Kotkas tuli esi-
hale, Kaubi aga pidi leppima neljanda
haga.
hannes Kotka suur tund tuli 37-aastaselt.
puks ometi sai ta jõudu proovida olümpia-
ngudel. On ju iga sportlase ihaldatuim
ind olümpiakuld. Kotkal aga olid kõik
gused seda taotlema minna. Ta läks ja tuli
uks koju ka olümpiavõitjana.
tkas startis Helsingi olümpiamängudel
ssikalises maadluses. Tal oli üksteist kon-
renti. Esimeses ringis sai ta loobumis-
du belglaselt A. Baarendse'lt. Ka edasi
s üpris ladusalt: rootslase B. Fahlqvisti
jatas ta 2.40-ga, itaallase G. Fantoni
-ga, soomlase T. Kovaneni 2.43-ga ja vii-
e vastase, tšehh J. Ružička 4.32-ga.
dku kulus Kotkal olümpiakulla võitmiseks
a 13 minutit 36 sekundit!
gmisel aastal sõitis Kotkas NSV Liidu

meeskonnas maailmameistrivõistlustele
Rooma kindla favoriidina. Kõik aga ei läi
alati ootuspäraselt — ta tuli rootslase
B. Antonssoni järel teiseks. Siiski suurepä
rane (fotol J. Kotkas koos B. Antonssoniga
1955. a. Leningradis).
1956. a. võttis Kotkas NSV Liidu koondises
osa maailma karikavõistlustest Istanbulis,
kus võitis kindlalt esikoha. Samal aastal
käis ta ka esimese varumehena Melbourne'i
olümpiamängudel.
Nõukogude Liidu rahvaste II spartakiaadil
1959. aastal saavutas Kotkas neljanda koha.
Ka 1960. aastal tuli ta veel kord neljandaks.
Seejuures märkigem, et spartakiaaditurniiril
maadles 45-ndat eluaastat käiv Kotkas koos
esikohapretendendiga viiki. Paljud asjatund-
jad arvasid, et Kotka «taktikaliseks» vea
oli liiga suur kehakaal — 123 kg.
Maadluse kõrval on Kotkas harrastanud ka
kergejõustikku. Vähesed Eesti kergejõustik-
lased suutsid temaga võistelda vasara- ja
kettaheites ning kuulitõukes. Vasaraheites on
Kotkas tulnud koguni Nõukogude Liidu
meistriks (1943. a. Gorkis).
Kokku on Kotkas tulnud NSV Liidu meist-
riks 14 korda (kui ka vasaraheidet arves-
tada). Tal on kodus olümpiakuld, kolm
Euroopa meistri kulda, maailmameistrivõist-
luste hõbemedal ning 15 Eesti meistri kuld-
medalit.
Praegu töötab Johannes Kotkas riikliku
maadlustreenerina Tallinnas. Nõukogude
valitsus on hinnanud tema teeneid kedumas
ees Lenini ordeniga, Punatähe ordeniga ja
ordeniga «Austuse märk».

August Englas (1925) on sündinud 15. jaanuaril 1925. a. Otepääl Pühajärve vallas. Noore tugeva poisina hakkas ta sportima. Poolraskekaallase kohta oli Englasel äärmiselt suur jõud. Sellele lisaks oli tal veel töörmastus ja maadlejatalent. Suhteliselt lühikese aja jooksul sai 23-aastasest Eesti NSV meistrist NSV Liidu meister ja seejärel ka maailmameister. Ja veel kahekordne. Aastail 1949—1955 võis Englast kindlalt pidada poolraskekaalus maailma parimaks maadlejaks. Siis tabas teda raske löök. Ta kukkus maadlusmatil nii õnnetult, et vigastas käe niivõrd raskelt, et pidi maadlusest alatiseks loobuma. Teenelisest meistersportlasest sai nüüd treener ja kohtunik.
August Englast võime auga pidada Lurichi, Hackenschmidti ja Abergi rajatud kuulsusrikka traditsiooni üheks jätkajaks. Paljukordse Eesti meistri saavutused on tõesti tähelepanuväärsed. NSV Liidu meistri medali on ta võitnud seitse korda: 1949.—1954. aastani igal aastal, 1951. a. koguni kaks korda (võitis nii vaba- kui ka klassikalises maadluses). Rahvusvahelistel suurvõistlustel on olnud Englase medalisaak järgmine: kolm kuldmedalit ülemaailmsete noorsoofestivalide maadlusturniiridel — 1949. a. Budapestis, 1951. a. Berliinis ja 1953. a. Bukarestis. Helsingi olümpiamängudel jäi ta neljandaks, kuid selle ebaõnnestumise tegi topelt tasa kahel järgmisel aastal: 1953. a. tuli Roomas klassikalises maadluses ja 1954. a. Tokios vabamaadluses poolraskekaalu maailmameistriks. Mõlemal korral võttis teda Balti jaamas vastu tohutu inimmeri. Niisugust pilti oli seal varem nähtud vaid kaks korda, siis kui Palusalu Berliinist ning Kotkas Helsingist tuli.
Suure Isamaasõja lõpul võitles A. Englas

Eesti laskurkorpuse ridades. Vaprat sõjameest autasustati Punatähe ordeniga. Ta sai ka haavata. Saavutuste eest spordis on Englast autasustatud Tööpunalipu ordeniga. Töötab Tallinnas «Tööjõureservide» maadlustreenerina.

EESTI NIMEKAMAID TÕSTJAID

lfred Neuland (1895—1966) sündis 11. toobril 1895. a. Valgas. Ta oli omal ajal ide hiilgavaim asjaarmastaja-tõstesportlane rgemates kaalukategooriates (sulg- ja rgekaalus). Neuland purustas palju maa-arekordeid.

ma noorusaastad möödusid Riias. Seal astas ta ka sportimist. Peamiseks ajendiks konkurents 3 aastat vanema venna Vol-nariga, kellele Alfred ei tahtnud milleski a jääda. Kord 1909. a. surus vend üles ka-puudase kangi, tema aga ainult puudase. kaotus ei andnud Alfredile enam rahu. na ta oli kidura tervisega, siis ei tohtinud nematele oma tõstmiskirest sõnakestki gata. Vend, kes oli parajalt ühar ja tugev ss, võis muidugi tõstepommidega harju-a nii palju kui süda lustis.

nemad andsid Alfredile kooli kaasa lõuna-a. Poiss aga hakkas sellest kokku hoidma, pomme osta. Jõuluks oli kogutud juba 2 la ning ta võis vanakraamiturult osta dale ühe puudase ja ühe kahepuudase lupommi. Kõige suurema saladuskatte all netas Alfred pommid õue ja peitis need drisse puuvirna vahele. Harjutama hak-ta samal päeval.

emad imestasid, mida teeb poiss päevade pa keldris. Varem oli ta laisavõitu ega nud käskimisegi peale puid lõhkuda, d aga veetis puulõhkumisega terved päe-. Kolm-neli kuud kestnud harjutamise l lendas kahepuudane juba sirgetele le. Edasi läksid asjad loomulikku rada. livendade kaudu jõudsid kuuldused st Riia spordiseltsi «Mars» ja Neuland utigi sinna harjutama. Väikeste arusaa-uste järel sai ta ka isa-ema nõusse ning nüüd avalikult sportida. Nüüd hakkas mi tõstma temaga koos ka isa, kes ei nud pojale alla jääda. Toome ära Alfred landi tulemused, mis ta saavutas 15-aas-t: rebimine kahe käega 53,3 kg, pare-a 24,3 kg, vasakuga 24,3 kg; surumine käega 53,3 kg, paremaga 24,3 kg, vasa-24,3 kg; tõukamine kahe käega 73 kg,

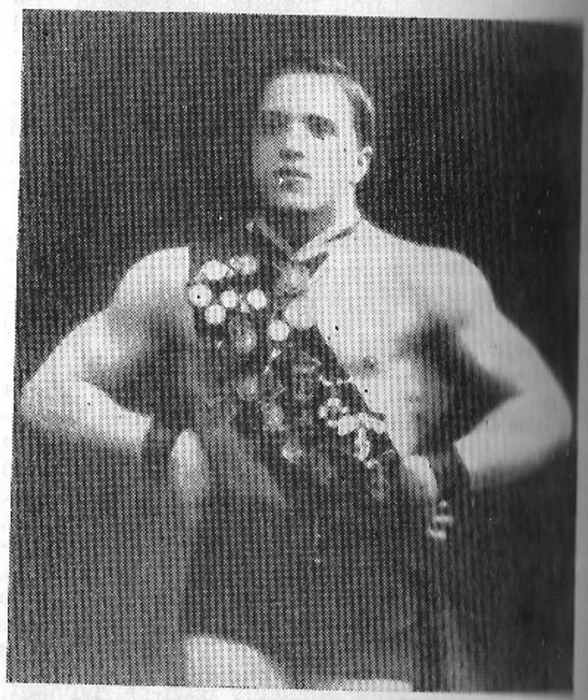

paremaga 41 kg, vasakuga 41 kg. Ühekas tõste kogusumma oli seega 358,8 kg.

1911. aastal toimusid Riias tõstevõistlused, kus esmakordselt otsustati kasutada prantsuse tõstesüsteemi. Võistluskava koosnes üheksast eritõstest. Võistlustest võtsid osa kõik kuulsamad Riia tõstjad, nagu Krause, Zedat, Loptšinski, Minkevitš ja mitmed teised. Võistlused toimusid kolmes kehakaalus — kerge-, kesk- ja raskekaalus. Alfred Neuland võistles kergekaalus. Kõigi üllatuseks tuli ta oma kehakaalus võitjaks ja kokkuvõttes Krause järel teiseks! Ühtlasi purustas ta mitu Venemaa rekordit. Ta tõukas kahe käega 256 naela (Venemaa rekord), vasakuga 18[illegible] naela (Venemaa rekord) ja paremaga 18[illegible] naela (Venemaa rekord); rebis parema käega 165 naela (Venemaa rekord) ja vasaku käega 158 naela (Venemaa rekord); kahe käega surus 160 naela, rebis 172 naela, kruvis parema käega 168 naela ja vasakuga 172 naela. Lisaks harilikule auhinnale anti talle iga rekordi eest kuldmärk. Alfred Neuland oli korraga päevakangelane. Ta oli siis vaevalt kuueteistaastane!

Peatselt võistles Neuland Venemaa meistrivõistlustel. Ta tuli viis korda järjest Venemaa meistriks, võites esikoha ka Venemaa olümpiamängudel. 1915. a. kuulus Neulandi nimele 11 maailmarekordit.

1920. a. Antverpeni olümpiamängudel võitis Neuland kergekaalus kuldmedali ja 1924. a. Pariisis hõbemedali. Suurepärane edu.

Eesti tõstespordi ajaloos olid suursündmuseks maailmameistrivõistlused Tallinnas 29.—30. aprillil 1922. a. Eestlased saavutasid siin kolm maailmameistri tiitlit, neist ühe võitis kergekaalus Alfred Neuland. Veel 1925. a. oli Alfred Neulandi nimel neli maailmarekordit: rebimine parema käega keskkaalus 82,5 kg, tõukamine vasaku käega 92,5 kg, rebimine kahe käega kergekaalus 97,5 kg ja rebimine kahe käega keskkaalus 100 kg.

Neuland võitis ühtekokku üle 250 auhinna. 1925. a. loobus ta võistlemisest, kuid tõstmisega jäi ta ikka seotuks, tegutsedes küll kohtunikuna, küll noortele nõuandjana. Kohtunikuna tegutses veel pärast Suurt Isamaasõda.

1920. aastal Antverpeni olümpiamängudel demonstreeris Alfred Neuland kogu maailma tõstesportlaste ees oma nn. tõstepatente, mis olid maailma tõstesportlastele tundmatud. Esimesena kasutas ta kahe käega rebimisel sügavkükki ja käte laia haaret, lukkhaare (pöial sõrmede all kangi haaramisel) on Neulandi nipp. Neuland võistles paljudes välisriikides, sealhulgas Saksamaal, Belgias, Prantsusmaal, Soomes.

Alfred Neuland oli üleliidulise kategooria tõstekohtunik, talle anti Eesti NSV teenelise sporditegelase aunimetus. Ta suri Tallinnas 1966. a.

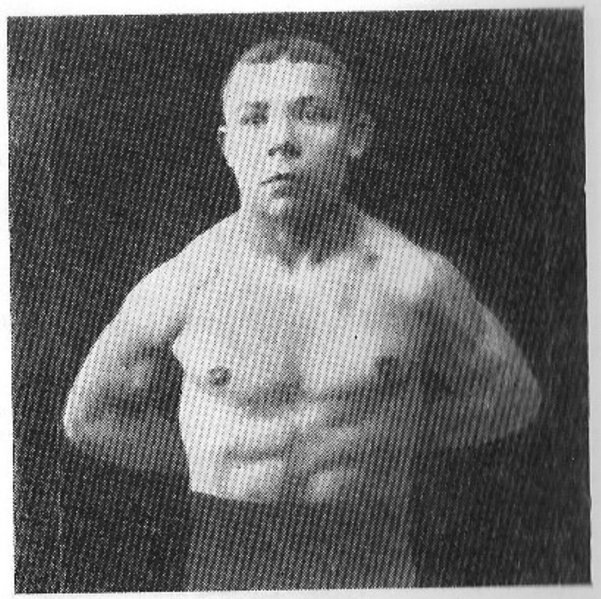

Karl Kõiv (1894) on sündinud Tartus. Sportimist alustas ta 1910. a. spordiseltsis «Aberg». Kõiv on kuulunud ka Helsingi «Maleva», Tallinna «Valvaja», Atleetklubi ja «Kalevi» liikmeskonda. Ta oli Tallinna «Kalevi» raskejõustikukohtunik ja treener. 1935. a. oli ta üks Eesti tõstemeeskonna ettevalmistajaid Berliini olümpiamängudeks. Pärast Teist maailmasõda töötas kingsepana. Praegu elab ta Tallinnas.

Gustav Ernesaks (1897—1938) sündis Tallinnas. Suhteliselt väikese kehakaaluga (pisut üle 60 kg) mehe kohta oli ta väga tugev ja see meelitaski tõstma. Küllap pagariametki andis jõudu juurde ning 1921. a. suvel tegi ta «Valvaja» spordiosakonna korraldatud tõstevõistlustel tolle aja kohta lausa imet — Ernesaks püstitas sulgkaalus kolm maailmarekordit. Esimesel päeval sai ta parema käega rebimisel rekordiks 148 naela (62,5 kg) ning tõukamises 185 naela (77 kg), teisel päeval kahega rebimises 190 naela (80 kg).

Järgmisel aastal Tallinnas korraldatud MM-võistlustel sai Ernesaks sulgkaalus pronksmedali. 1924. a. Pariisi olümpiamängudel saavutas ta kuuenda koha. 1925. a. tuli Ernesaks Eesti meistriks ka maadluses.
1920-ndate aastate lõpul rändas Ernesaks välja Brasiiliasse ja sealt edasi Austraaliasse, kus ta 1938. aastal olevat surnud.

Ain Sillak (Alfred Schmidt) (1898) on sündinud 1. mail 1898. a. Harjumaal Hageri-Maidla mõisas. Sportlikku tegevust alustas A. Schmidt 1913. a. Pelgulinnas. 1915. a. astus ta «Olümpia» seltsi liikmeks. Artur Kuke soovitusel tegi ta kergejõustikku, eriti pikamaajooksu. Schmidt oli tubli maratonijooksja ning sai sel alal ka kaks auhinda (1916 ja 1917). Tutvunud Alfred Neulandiga, loobus ta kergejõustikust ja hakkas treenima tõstmist. Neulandi õpilasena saavutas ta kiiresti edu ning arvati Eesti tõstemeeskonda nende võtuks Antverpeni olümpiamängudest. Sillak esines hästi ja tõi koju hõbemedali. 1922. a saavutas ta sulgkaalus parema käega tõukamises maailmarekordi. Järgmisel aastal Göteborgis korraldatud suurtel rahvusvahelistel võistlustel startis ta taas edukalt — tuli sulgkaalus kolmandaks. Sillak võistles paraja eduga ka Soomes ning tuli mitu korda Eesti meistriks.
A. Sillak töötas Tallinna elektrijaamas. Suri 1972. a.

Saul Hallop (1897—1941) sündis 1897. a. Võrumaal Kanepi kihelkonnas Erastvere vallas. Tõstmisega hakkas ta süstemaatiliselt tegelema 1919. aastal Tartu «Kalevis». Eesti meistrina võttis osa ka 1922. a. MM-võistlustest Tallinnas. Keskkaalus võitis ta maailmameistri tiitli. Tol ajal võisteldi viies tõstevõtteis ja Hallopi üksiktulemused olid järgmised: kahe käega surumine 207,55 naela; ühe käega rebimine 177,03 naela; ühe käega tõukamine 319,75 naela; kahe käega rebimine 213,66 naela ja kahe käega tõukamine 274,7 naela, kogusumma seega 1092,69 naela, s. o. ca 497,5 kg.
Saul Hallop on püstitanud kaks maailmarekordit: ühe käega rebimises 80 kg ja ühe käega tõukamises 100 kg.
Hallop suri 1941. a. Erastveres.

Harald Tammer (1899—1941) sündis Tallinnas. Sportimist alustas Tammer poisikesena. 1915. a., mil lõpetas kaubanduskooli, astus ta «Kalevi» liikmeks. Ta harrastas tõstmist ja kergejõustikku. Antverpeni olümpiamängudel tuli Tammer kuulitõukes kuuendaks (13.85), 1922. a. tõstmise MM-võistlustel Tallinnas raskekaalus maailmameistriks (viie tõste kogusumma 472,5 kg). 1923. a. Göteborgis oli raskekaalus parim tõstja, 1924. a. Pariisi olümpiamängudel saavutas pronksmedali (497,5 kg), püstitades kahe käega tõukamises olümpiarekordi (142,5 kg).
Tammer oli mitmekordne Eesti meister tõukamises (rekordid surumises ja rebimises 97,5 kg, tõukamises 142,5 kg), kuulitõukes (rekord 14.47,5) ning kettaheites (41.06). Kohtunikuna juhtis ta 1931. a. Taani—Rootsi maavõistlust Stokholmis, oli Eesti meeskonna peaesindaja Amsterdami olümpiamängudel ja Eesti olümpiakomitee esindaja Berliini olümpiamängudel. Elukutselt oli Tammer ajakirjanik, täiendanud oma haridust Pariisis. Ta oli «Eesti Spordilehe» ja kauaaegne «Päevalehe» toimetaja.
H. Tammer suri Suure Isamaasõja ajal NSV Liidu tagalas 1941. a.

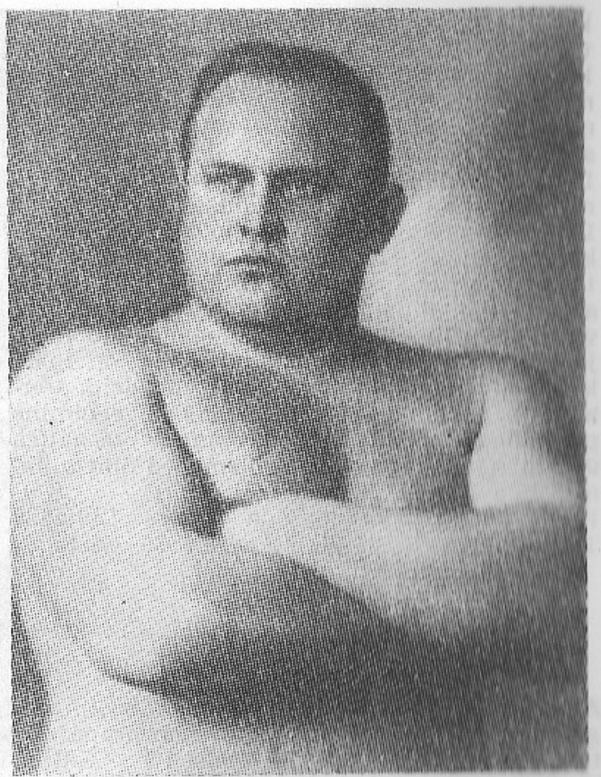

Arnold Luhaäär (1905—1965) sündis 20. oktoobril 1905. a. Mõisakülas. Lõpetanud Pärnu gümnaasiumi, teenis Luhaäär sundaega ja oli seejärel üleajateenija. Pärast armeeteenistusest lahkumist töötas ta raudteel.

Sportimist alustas Luhaäär 1920. a. Pärnu «Vapruses». Alates 1926. aastast oli ta Tallinna «Spordi» liige, aastail 1928—1930 kuulus Eesti Töölisspordi Liitu.

Luhaäär harrastas tõstmist, maadlust ja kergejõustikku ning võistles edukalt Soomes, Lätis, Venemaal, Rootsis, Saksamaal, Luksemburgis, Itaalias, Austrias ja Hollandis.

Amsterdami olümpiamängudel 1928. a. võitis ta tõstmises raskekaalus hõbemedali (360 kg) ja Berliini olümpiamängudel 1936. a. pronksmedali (115+120+165=400 kg). Tema tulemus 400 kg oli siis kõigi aegade kolmas, 165 kg tõukamises aga maailmarekordi kordamine. EM-võistlustel Essenis (1933) sai ta hõbemedali. 1928. a. võitis Luhaäär ka esi-

koha NSV Liidu esimesel spartakiaadil Moskvas.
1926. ja 1928.—1937. a. tuli Luhaäär Eesti meistriks tõstmises, 1931. a. aga klassikalises maadluses. 1938. a. MM-võistlustel Viinis saavutas pronksmedali.
1937. a. püstitas Luhaäär Tallinnas maailmarekordi kahe käega tõukamises — 167,5 kg. 1938. a. maavõistlusel Rootsiga saavutas kogusummaks 412,5 kg (surus 130 kg, rebis 120 kg ja tõukas 162,5 kg). See oli kõigi kahega teine tulemus. Luhaäär oli omal ajal praktiliselt maailma üks tugevamaid mehi ja paremaid tõstesportlasi. Huvitav on märkida ka tema ühe käega tõsterekordeid: tõukamine paremaga 102,5 kg (1927), rebimine paremaga 87,5 kg (1933), rebimine vasakuga 90,0 kg (1927-MR). Need tulemused olid tollal maailma paremiku tasemel.
Pärast Teist maailmasõda töötas Luhaäär Tallinnas motoristina. Ta suri 1965. aastal.

Aleksander Kask (1902—1965) sündis 21. augustil 1902. a. Sindis. Juba noorukina sai esmast kohaliku töölisspordiseltsi «Kalju» liige. Kase lemmikalad olid ujumine ja tõstmine. Sindi tekstiilivabriku töölissportlased käisid sageli ka Färnus võistlemas. Kask tõstis «Kaljut» sulgkaalus. Võitnud 1923. a. ka kehakaalus Pärnus esikoha, asetati ta suuri lootusi. Nooruk harjutaski innukalt ning 1925. a. kroonis hoolikat treeningut edu — A. Kask tuli sulgkaalus Eesti meistriks. Selles kehakaalus tuli ta Eesti meistriks tervelt 14 korda, viimati 1939. a ning püstitas arvukalt Eesti rekordeid. A. Kask kuulus 1928. a. ka Eesti olümpiameeskonda. Amsterdamis ei saanud ta kätt isiklikku rekordit (275 kg) ning 10 parema hulka ei pääsenud.
Pärast võistlusspordist loobumist treenis A. Kask Sindi noori tõstespordihuvilisi ning tegutses peaaegu kõigil Sindis ja Pärnus korraldatud tõstevõistlustel kohtunikuna.
A. Kask suri Tartus 30. märtsil 1965. a. pärast rasket operatsiooni ja maeti Sindi kalmistule.

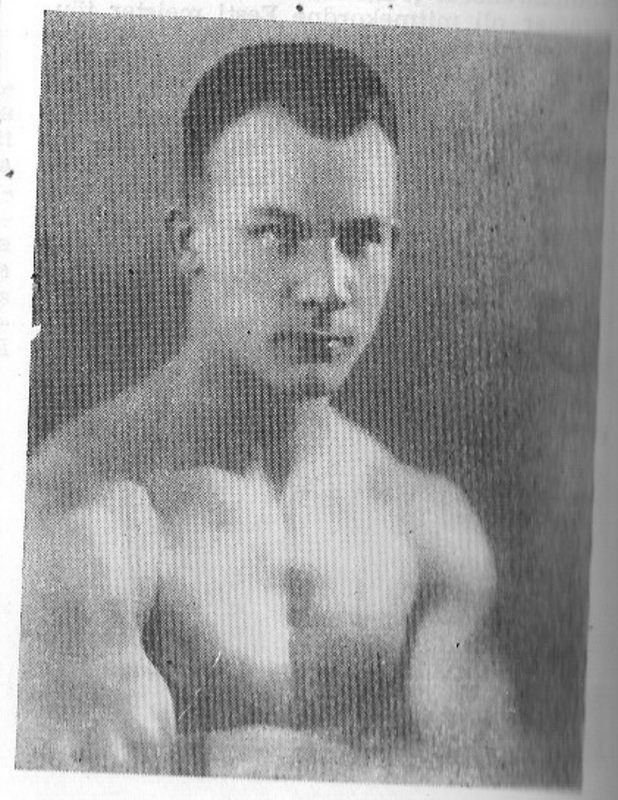

Erm Lund (1914) on sündinud 7. veebruaril 1914. a. Tallinnas. Sportlikku tegevust alustas ta koolipoisina, mil puutus kokku ka tõstekangiga. Lõpetanud kaubanduskooli ja asunud tööle, hakkas ta intensiivselt tõstmist treenima. 1935. a. tuli Lund I Eesti Mängude võitjaks kergekaalus (80+85+117,5=282,5 kg). Ta võttis osa Berliini olümpiamängudest, kuid ei suutnud seal oma parimat vormi näidata (jagas 13.—14. kohta). Alates järgmisest aastast hakkas ta rekordeid püstitama ning maavõistlustel oma vastaseid võitma. Eesti meistriks tuli Lund 1937. a. sulgkaalus, 1940. ja 1941. ning 1946. ja 1947. a. kergekaalus. 18. juunil 1941. a. saavutatud 100,5 kg rebimises, 130,5 kg tõukamises ja 317,5 kg kolmevõistluses olid Lundi rekordid, mis püsisid Eesti NSV kergekaalu rekorditena 1958. aastani. Enne sõda käis ta võistlemas Lätis, Taksamaal, Rootsis ja Soomes. Olgu märgitud, et veel 1947. a. oli Lund tulemusega 410 kg Euroopa edetabelis 10. kohal ning kergekaallasena Eesti NSV absoluutselt parim.
1945.—1955. a. tegutses Lund vabariikliku tõstespordisektsiooni liikmena ja aseesimehena, 1956.—1958. a. föderatsiooni esimehena. Alates 1940. aastast on ta vabariikliku kategooria kohtunik ja 1957. aastast üleliidulise kategooria kohtunik.
Suure Isamaasõja perioodil kuulus Erm Lund Eesti laskurkorpuse ridadesse. Korpuses osutati spordile palju tähelepanu ja Lund oli seal raskejõustikuinstruktor.
Pärast demobiliseerumist asus E. Lund taas tööle kaubanduses. Alates 1951. aastast on ta Vabariikliku Raamatukaubastu kaubandusosakonna juhataja. Erm Lundi on autasustatud paljude medalitega ning ordeniga «Austuse märk».

Jaan Talts (1944) on sündinud 19. mail 1944. a. Pärnumaal Massiarus. Juba enne Vaekülla Põllumajanduse Mehhaniseerimise Tehnikumi astumist tegi Jaan tutvust kergejõustiku, suusatamise, lauatennise ja võrkpalliga. Tehnikumis lisandusid maadlus ja tõstesport. Kui tehnikum Vaekülast Tihemetsa kolis, jätkas Talts tegelemist talvel tõstespordi ja lauatennisega, suvel kergejõustiku ja võrkpalliga. Esimesed kordaminekud tõstespordis tulid 1961. a., mil ta võitis Eesti NSV noortemeistri tiitli. Laiemale üldsusele tutvustas ta end 1962. a. — Taltsi 155,5 kg kahe käega tõukamises oli parem juunioride maailmarekordist poolraskekaalus (rekord 155 kg oli soomlase Kari Nuotio nimel). Jaan oli siis I spordijärguga mees tõstmises, kergejõustikus ja lauatennises. 1963. a. saavutas ta NSV Liidu juunioride meistrivõistlustel poolraskekaalus hõbemedali. Edukalt lõpetas ta sel aastal ka õpingud Tihemetsa tehnikumis ning sooritas sisseastumiseksamid Tartu Riikliku Ülikooli kehakultuuriteaduskonda. Sama aasta lõpul tuli tal aga tudengimüts sõdurimütsi vastu vahetada.
Ajateenistuse ajal Nõukogude armees tuli Talts 1964. a. NSV Liidu juunioride meistriks poolraskekaalus (407,5 kg) ja täitis ka meistersportlase normatiivi. Järgmise aasta stardid Jaanil ebaõnnestusid. 1966. a. kaotas ta

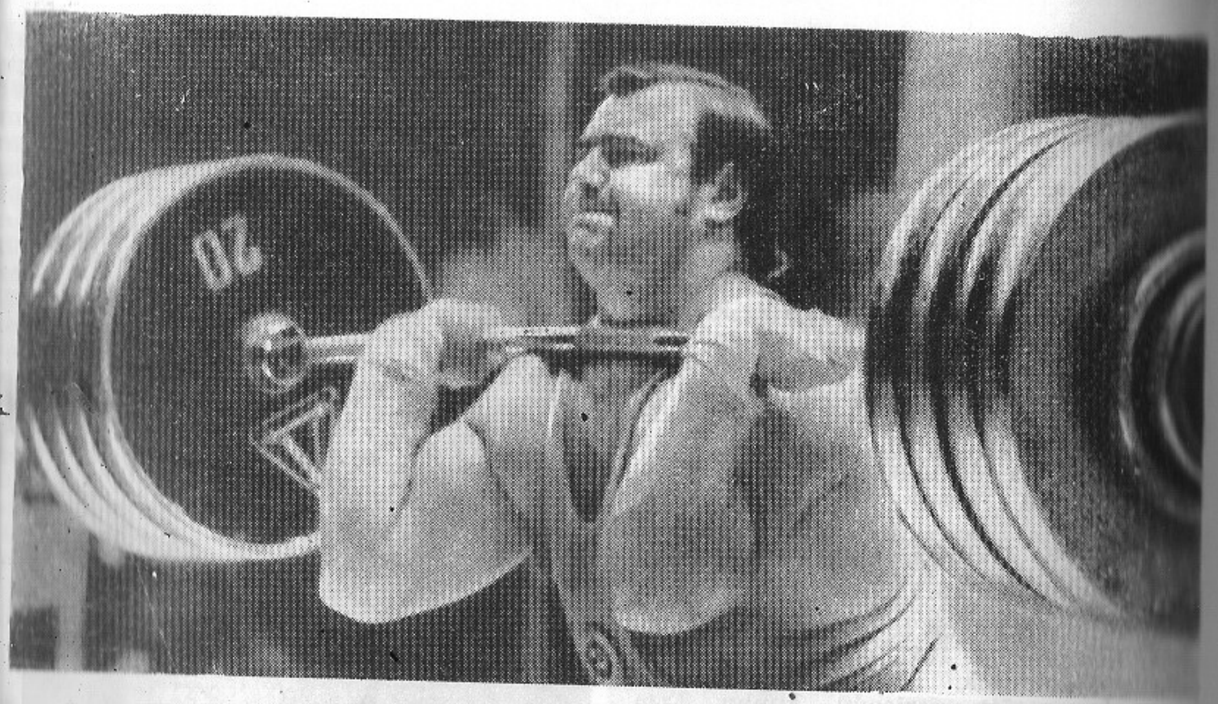

NSV Liidu meistrivõistlustel vaid suurema kehakaalu tõttu esikoha poolraskekaalus (võitis ukrainlane E. Brovko). Siiski arvati ta NSV Liidu koondmeeskonda maailmameistrivõistlusteks Berliinis, kuid edu jäi kahjuks tulemata.

Suurte kordaminekute ja tõeliste mehetegude aastaks kujunes Taltsile 1967. aasta. Aprillikuus Tbilisis toimunud rahvusvahelistel Sõpruse karikavõistlustel saavutas ta poolraskekaalus maailmarekordi (495 kg), millele rahvusvahelistel võistlustel suvel Sofias lisas veel 2,5 kg. Kulminatsioon tuli NSV Liidu rahvaste IV spartakiaadil, kus Talts esimese poolraskekaallasena maailmas ületas kolme tõste kogusummas 500 kg piiri (502,5 kg). «Tihemetsa Jaanist» oli saanud «Maailma Jaan». Selle aasta saavutuste eest sai ta NSV Liidu aasta parima sportlase nimetuse (esimesena meie vabariigist).

1968. aasta mais lisas ta oma võitude kongresse NSV Liidu meistri tiitli (maailmarekordiga rebimises), juunis Euroopa meistri tiitli (samuti uue maailmarekordiga) ja lõpetas aasta hõbemedali võitmisega Mexico olümpiamängudel (maailmarekordiga tõukamises). Oma viimase stardi poolraskekaalus tegi Talts 1969. a. Kiievis rahvusvahelistel Sõpruse karikavõistlustel, kus võitis 505 kiloga esikoha. Edasi jätkas ta toredalt raskekaalus (kehakaaluga kuni 110 kg): Eesti NSV ametiühingute suvespartakiaadil saavutas 530 kg, Jaapani lahtistel meistrivõistlustel 540 kg ning septembris maailma- ja Euroopa meistrivõistlustel 547,5 kg, sealjuures suurepärase maailmarekordiga tõukamises — 212,5 kg.

1970. aasta aprill möödus Taltsil haiglavoodis, kuhu teda viis süvenenud ja tõsiselt tunda andma hakanud lülisambavigastus. Kõigi spetsialistide üksmeelne otsus oli loobuge tõstespordist. Talts aga otsustas teisiti. Ta harjutas ja läks ka võistlema. Ungaris tuligi Euroopa meistri tiitel maailmarekordiga tõukamises 215,0 kg ja kolme tõste kogusummas 562,5 kg! Selle aasta lõpetas ta aga tõelise kangelasteoga — püstitas Columbuses maailmameistrivõistlustel maailmarekordi surumises 200 kg (esimese raskekaallasena maailmas) ja kolme tõste kogusummas 565 kg ning tuli maailmameistriks. Tema teeneid kodumaa ees ning sportlikku mehi-

sust hindas Nõukogude valitsus kõrgelt — Taltsi autasustati Tööpunalipu ordeniga. Kalendriaasta lõpetas ta maailmarekordiga surumises (201,0 kg).

Pimesooleoperatsiooni tõttu ei õnnestunud Taltsil 1971. aastal võita ühtki tiitlit, kuid 8. augustil Tallinnas tegi ta fenomenaalsed maailmarekordid ja sai kogusummaks 585 (205+162,5+217,5) kg. Ühe õhtuga kuus maailmarekordit!

Vägevalt alustas Talts järjekordset olümpiaaastat. Võidud tulid Pariisis ja Soomes. Imatras peetud võistlustel tõukas ta maailmarekordiks 218 kg. Kodulinnas tuli eesti vägilane maailmarekordilise kogusummaga (587,5 kg) NSV Liidu meistriks. Kuu aega hiljem Konstantsas krooniti Talts neljandat korda Euroopa meistriks, kusjuures ta püstitas kaks uut maailmarekordit — surumises 211 kg ja tõukamises 222,5 kg.

Suur tund lõi Jaan Taltsile Münchenі olümpiamängudel. Ta oli jälle favoriit nr. 1 ja seekord ta tõepoolest võitis. Kogusumma 580 kg tõi talle ihaldatud olümpiakulla raskekaalus. Paralleelselt sellega tuli ta ka raskekaalu 1972. a. maailmameistriks.

Ajavahemikul 1967—1972 on Talts püstitanud 41 maailmarekordit, 51 NSV Liidu ja 77 Eesti NSV rekordit. Niisuguste saavutustenі on jõudnud ainult mõned sportlased kogu maailmas ja pole jõudnud keegi meie vabariigi spordimeestest.

EESTI NAISTEL ROHKEM JÕUDU KUI MEESTEL!

Meie tugevatest meestest on kuuldud ja kirjutatud palju, kuid meie tugevatest naistest on kuulda olnud vähe ja kirjutatud pole peaaegu midagi. Nii ei teatagi, et Georg Lurichi ja Aleksander Abergi õed ei jäänud rammu poolest kuigi palju maha oma kuulsatest vendadest. Tugevaid naisi on olnud Eestis teisigi.

Lurichi noorema õe Elisabeti jõust annavad ujuka pildi Väike-Maarja inimeste räägitud lood. Jaan Rausberg, kes hiljem Tallinna oli, jutustas:

Jõumehe vanemad pidasid Väike-Maarjas kauplust. Kord saadetud sulane Kiltsi jaamast petrooleumivaati ära tooma. Kodus olnud vaene mehike hädas vankrilt vaadi mahatirimisega, sest vaaditäis petrooleumi kaalus 200 kg. Mees nägi kurja vaeva, kuid vaati maha ei saanud. Lurichi õde juhtunud õue peale tulema ja nägema, kuidas sulane vaadi kallal punnis. Elisabet küsinud: «Kuhu selle vaadi tahad viia?» Sulane vastanud, aita. Elisabet läinud vankri juurde, võtnud vaadinurgast kinni, tõstnud vaadi vankrilt maha ja viinud selle aita.»

Väike-Maarja vanem rahvas teadis rääkida sellise loo:

Talumees sõitnud palgikoormaga kodu poole. Ei tea, kuidas see juhtunud, aga äkki palgikoorem lagunenud ja üks tüse palk veerenud mäest alla. Talumees polevat leidnud paremat nõu, kui istunud mäeveerule ootama. Mõne aja pärast hakanudki üks saan paistma. Selle lähenemisel märganud talumees aga kurvastusega, et saanis istub naine. Lahke noorik peatanud hobuse ja pärinud mehelt, mis viga. Külamees kurtnud oma häda ja öelnud, et istub ja ootab siin mõnda möödasõitvat meest, kelle abiga saaks palgi tagasi veeretada.

«Oh, pole viga,» naernud noorik, «selle asja saame peagi jutti.» Ja rohkem sõnagi lausumata roninud mäest alla, sasinud palgi sülle ja kandnud selle mäest üles reele, nagu oleks tegemist mõne väikese aiateibaga. Talumehe imestusel polnud piiri. Noorik aga naeratanud ja öelnud: «See oli päris lapsemäng. Olen Lurichi õde, ja eks minagi ole perekonna rammust osa saanud.»»*

Ka Abergi õde Maria oli tugev naine. Ta oli Kuusalus Kahala külas Pulga talu perenaine. Rahvas hüüdis teda Pulga Mariaks. Pulga Maria polevat veskileminekut kunagi meeste hooleks usaldanud. Ta kartnud, et mehed ei suuda koormat maha tõsta, sest vilja- ja jahukotid olid 7—8-puudased. Maria võtnud 8-puudase viljakoti maast päris kerge vaevaga sülle.

Tallinna Vabatahtlikus Atleetide Klubis käisid harjutamas mõned naised. Andruškevitšile tõid kuulsust neist Auguste Joost ja Maria Loorberg. Mööda ei saa minna ka naisatleetide grupist Peterburis.

Auguste Joost sündis 12. augustil 1877. a. Tallinnas. Väljaõppinud õmblejat aga tõmbas vastupandamatult tsirkus, kus ta suurima huviga jälgis jõumeeste numbreid. 21-aastaselt läks ta meestega kaasa «Linda» aita ning hakkas seal Andruškevitši juhtimisel tõstmist õppima. Kui ta oli juba aastapäevad harjutanud, andis nii mõnelegi mehele «silmad ette».

4. mail 1902. a. esines Auguste Joost esimese naistõstjana Balti naistšempioni Linda Bellingi nime all Peterburi «Kalevis». Ta esitas jõuharjutusi, tõukas, rebis ja surus mitmesuguseid raskusi, tehes kõike elegantselt ja graatsiliselt. Tormiliste kiiduavalduste saatel tõukas ta lamades 260 vene naela kaaluva kangi (104 kg) 6 korda üles! See oli saavutus, mida polnud kuuldud ega nähtud. «Kalevi» esimees Julius Vambola autasustas tugevat naist kuldmedaliga.

Auguste Joost oli 168 sm pikk. Näis lausa uskumatu, et see lihaseline selg ja tõelised õlavarred kuulusid naisele. Ta suutis üksi võtta kangi, mille kummaski otsas rippus üks mees. Kätte võtnud teisigi raskusi, võis ta selle koormaga tantsides tiiru ümber lava teha. Ta suutis sirgel käel hoida 150-kilost kangi ning selili olles suruda 90-kilost kangi 20 korda üles. See oli fantastiline.

1903. a. abiellus A. Joost raskejõustiklase Rosenfeldtiga ja loobus esinemisest. Elu viimaste aastate kohta andmed puuduvad.

Maria Loorberg sündis 10. aprillil 1881. a. Tallinnas. Juba noore neiuna tundis ta huvi tõstespordi vastu. Kuna vend käis «Linda» seltsis tõstmist harjutamas, otsustas ka Maria Andruškevitši juurde minna ja paluda ennast õpilaseks võtta. Andruškevitš polnud vastu. Maria Loorbergist kirjutati, et «Linda» aita tulekul olnud ta kõhn ja habras neiu. Visa treeninguga kujunenud tal aga sellised lihased, mida paljud mehedki kadestanud. Maria Loorbergi hiilgevormis oleku ajal nimetas rahvas teda Nais-Kaleviks. Tema raskejõustikunumbreid imetlesid tuhanded pealtvaatajad suveaedades ja tsirkustes nii Eestis, Venemaal kui ka välisriikides. Näiteks selili-asendis surus ta jalgadega üles pika lati, millel istus 13 meest. Ühe käega suutis ta üles suruda kaks neljapuudast meest (Lurichi rekord oli viis meest). Hammastega tõstis ta üles ühe mehe ja kandis teda areenil ringi.

Maria Loorbergi hiilgenumbriks oli nn. elav karussell. Lati kummaski otsas rippuvale toolile istusid kaks meest. Seda seadeldist, mis tõsteti Loorbergi jalgadele, hakkas ta ringi keerutama. Kord-korralt tõstis ta tempot ja lõpuks tiirlesid mehed täiesti vesiloodis. Tugeva naise seda numbrit saatis kõikjal suur aplaus.

Kuulus vene raskejõustikuprofessor I. Lebedev kirjutas Maria Loorbergist muu hulgas: «Ma nägin teda 1907. a. Kiievis (siis esines ta Mary Loors'i nime all). Ta oli painduv, graatsiline nagu metsloom ja ühtlasi naiselikult õrn. Möödus mõni aasta. Nägin teda uuesti Moskvas Salomonski tsirkuses, kus «elav karussell» oli tema tõmbenumbriks... 27. augustil 1913. a. hoidis ta Martõnenko tsirkuses jalgadel latti, millel oli 13 inimest kogukaaluga 55 puuda! Seejuures toetas ta ainult kätega põlvi. See oli juba haruldaselt hea sellise «õrna olevuse» kohta. Žongleerimisel kasutas ta tõelist kahepuudast pommi.

Tema «elav karussell» liigub nii kiiresti, et sõitjad pärast vaevalt jalul püsivad, ja kaelkooke keerutab Loorberg sellise metsiku tempoga, et vaatajail hakkab silmade ees virvendama. Kasvult on ta üle keskmise — 168 sm ja kaalub 80 kg. Oma karjääri eest võlgneb Loorberg tänu A. Andruškevitšile, kes ta «lõi». Andruškevitš on väike, kõhn mees, kes ise ei ole kuigi tugev ega pole püstitanud rekordeid, kuid tema juures alustasid oma treeninguid ka Lurich, Hackenschmidt ja teised «eestlaste jumalad ning pooljumalad». Nüüd sõidab Maria Loorberg koos A. Andruškevitši, oma impressarioga, juba 12 aastat ühest linnast teise. Ja kui kusagil ilmuvad tsirkuse seintele tema esinemiste kuulutused, peaksid kõik linna daamid vaatama seda Eeva tütart, kes õigusega võib olla uhke oma jõule ja keha harmoonilisele ilule.»

Pärast Kodusõja lõppemist sõitis Maria Loorberg Nõukogude Venemaalt Eestisse. Ta esines Tallinnas «Grand Marinas» ja «Skatingis». Rasked sõja-aastad olid aga jätnud naisatleedi tervisele jälje. 30. märtsil 1922. a. suri ta ootamatult veresoone lõhkemise tagajärjel.

Peterburi «Kalevi» maadlejail A. Mülleril, R. Hoieril ja K. Liedemannil tekkis kord mõte hakata õpetama maadlust ka naistele ja luua grupp, kes hakkaks tsirkustes esinema. Nad leidsidki Peterburist tugevaid eesti neidusid, kes olid valmis oma teenijaameti maha panema ning tsirkuseartistideks hakkama. Suure kondiga eesti tüdrukud osutusid innukaiks harjutajaiks. Nad õppisid pommidega žongleerimist ja maadlusvõtteid.

Algul esineti mitmel pool väikestel pidudel asjaarmastajaina, kuid juba 1907. aastal läks trupp esinema Riiga Truzzi tsirkusse. Tsirkuseomanik, kes neid sinna kutsus, saatis sõidu- ja muude kulude katteks isegi raha. Riias saatis eesti naismaadlejaid ja -tõstjaid suur edu. Nüüd hakkas eesti naisraskejõustiklastele saabuma kutseid esinemisteks igast ilmakaarest. Oma tegevuse vältel esines see trupp suure eduga Saksamaal, Austrias, Rumeenias, Ungaris, Türgis, Pärsias, Jaapanis, Hiinas, Buhhaaras ja mujal. Kui eesti

---

* Väike-Maarja pagari Karl Jürgensoni mälestuste järgi.

naised esinesid Tokios, tuli neid vaatama segi Jaapani keiser oma perekonnaga. Kõrgeima võimukandja külaskäik, mis oli isenesest suur au, tõi neile ka rikkalikke kingitusi.

Buhhaara emiir, saanud kuulda eesti naiste uurest edust Jaapanis, kutsus trupi ka oma erekonnateatrisse esinema. Buhhaaralastele meeldisid karujõuga eesti naised niivõrd, et trupijuht A. Müller sai kõrge aumärgi ning ga naismaadleja ja -tõstja kangaste viisi allist riiet.

Sutsei esinemiseks saadi ka Lõuna- ja Põhja-Ameerikast, kuid naistele millegipärast ei meeldinud ookeani taha esinema minna.

Aamatu jaoks materjali kogumise ajal oli aul kokkupuuteid mõne tookordse kuulsa naisraskejõustiklasega, nagu Pauline Jürgental-Peterson, Emilie Offrill-Lauba ja iini Tohertiga. Nad andsid meeleldi andeid oma eluloo kohtusin Moskvas. Ta oli bielus omaaegse kuulsa loomataltsutaja urovi pojaga, kes sammus isa jälgedes. nna Kelt esines samuti tsirkuses. 1963. aasl võis teda näha oma õpetatud loomadega televisioonis.

auline Jürgental-Peterson (1887) jutustas na maadlejakarjäärist: «Ega naismaadleja net kerge ei olnud, aga mis sinna ikka rata sai. Olime noored ja auahnedki, see net oli omast kohast tore ka. Olid kusagil õras linnas, jalutasid tänaval ja inimesed, s sind olid näinud tsirkuses või varietees aadlemas, aplodeerisid sulle ka tänaval. nidugi tekitas see südames hea tunde. Sa ustasid nagu kõik mured, mis olid tulnud ses selle kutsealaga. Eriti tegid muret evõtjad. Nende hulgas oli tihtipeale selli- d kelme, kes jätsid palga maksmata ja nid plehku kogu meie rahaga, olgugi et i ise teenisid hästi. Naiste maadlustrup- le esinemistelt teeniti palju rohkem kui nelt viletsa koosseisuga meeste maadlus- mpionaadilt. Sageli tuli ette sedagi, et ie hotelliarved jäeti maksmata. Et edasi ta, pidime asju pantima!

na olin kasvult suur naine ja seetõttu tuli l sageli ühel õhtul kaks korda maadelda. vas tahtis näha ikka suurekasvulist adlejat, olgu ta siis mees või naine. Mäletan maadlust 1909. aastal Harkovis. Esinesin koos **Anna Keldiga (1890—1968).** Naiste maadlusmatš ei kestnud üle 20 minuti. 10-minutise maadluse järel oli üks minut puhkust. Kui selle 20 minuti jooksul seljavõitu ei saavutanud, maadeldi järgmisel õhtul edasi.

Meid püüti ka naeruvääristada. Eriti agarad olid asjaarmastajad meesmaadlejad, sest need lubasid tsirkuses esinevaid naismaadlejaid isegi ühe käega selili panna. Harkovis saigi nende ühe käega mahapanijatega nalja. Üks Harkovi tugevam asjaarmastaja raskekaalumaadleja, kes oli rahvuselt türklane ja ametilt pagar, tegi mulle rahva ees avaliku väljakutse. Mul tuli oma pagarist vastasega maadelda kolm õhtut järjest, sest esimesel kahel õhtul jäi 20-minutine maadlus viiki, kolmandal õhtul aga õnnestus mul ta seljatada. Oli teine muidu päris kõva mees, aga tehniliselt olin temast üle.

Anna Keldil juhtus aga veelgi naljakam lugu. Teda kutsusid välja kaks meest. Anna võttis mõlemad ühel õhtul vastu! Poisid olid poolraskekaallased. Nali algas sellega, et mõlemad väljakutsujad tulid enne Annaga kauplema: «Teeme esimesel kümnel minutil nii, et mitte kumbki ei heida teist selili, teisel kümnel minutil aga teeme tõsist maadlust.» Anna rääkis hiljem, et niipea kui nad kokku läksid, tahtis poiss teda maha paisata. Anna keeras mõlemad sel õhtul matile. Poisid olid riigiametnikud. Nende ülemus oli teada saanud, et temale alluvad linna kuulsad rammumehed olid kutsunud tsirkuse naismaadleja endaga maadlema ja kaotanud. Ta oli selle üle koledasti vihastanud ja saatnud mõlemad poisid Harkovist välja ühte väikelinna. Ei mäleta enam, mis aastal see oli, kuid esinesin ühes Varssavi suures varietees. Seal esines ka keegi poolakatest abielupaar. Mees oli kasvult väike, naine aga tohutult suur ja tugev, minust pikem ja raskem. Ta tegi mehega mitmesuguseid numbreid, näiteks hoidis meest väljasirutatud käel nagu last jne. Ühel õhtul, ei tea mis tal pähe tuli, tegi ta mulle avaliku väljakutse maadlemiseks. Ära ütelda ei tohtinud, sest olime mõlemad palgalised artistid, ja nii võtsingi kutse vastu. Enne esinemist tuli poolatar minuga garderoobi kauplema, et esimesed kümme minutit teha n.-ö. mängumaadlust, teine kümme aga tõsist. Nõustusin. Siiski olin ettevaatlik. Selgest oli ka kasu. Niipea kui kokku läksime, hargas poolatar hirmsa ägedusega mulle kallale. Tundsin kogu tema olemusest, et ta tahab mind iga hinna eest kohe maha murda. Ta oli poolakate pailaps ja tahtis loomulikult minu arvel veel lisaloorbereid lõigata. Sain ta võttesse ja panin 1 minuti 30 sekundiga selili. Poolatar tõusis maast üles, näost valge ja maruvihane ning jooksis mulle kallale. Ei aidanud muud, kui pistsin lavalt jooksu. Lava taha ta nähtavasti ei julgenud mulle järele tulla.

Olen maadelnud paljudes maades, sealhulgas Jaapani keisri ning mitmete kõrgemate isikute ees.»

Üks tugev eesti õrnema soo esindaja raskejõustikus oli **Anette Busch (1882—1969).** Ta hakkas raskejõustikuga tegelema sajandivahetusel. Tema numbriteks olid tõstmine, kettide purustamine, raudlehe ümber käe ja keha väänamine. Tema oli samuti A. Mülleri trupi liige ning esines suure eduga ka Jaapani keisri perekonna ees. Busch sai palju aumärke kõrgema seltskonna ees esinemise eest.

Anette Busch, keda tunti küll rohkem Anna või Anni Buschi nime all, sündis 1882. a. Läänemaal. Noore neiuna tuli ta Tallinna, kus leidis teenistust majateenijana. Atleetideklubis hakkas ta maadlust õppima ja sõitis varsti Peterburi, kus ühines A. Mülleri trupiga. Temast sai trupi kõige tugevam naine, kes tegi kõige raskemaid numbreid.

Mööda Venemaad rännates armastas Busch teha väljakutseid kohalikele meesmaadlejatele. Paljudes linnades võeti väljakutsed ka vastu. Kaukaasias Poti linnakeses läks asi koguni nii kaugele, et ähvardati Anna elu kallale kippuda. Ta oli linna kõige tugevama mehe areenil selili pannud. Mees sattus terve linna naeru alla, ei suutnud aga häbi välja kannatada ja hakkas Annat jälitama kavatsusega teda tappa. Keevavereline kaukaaslane otsis jaamas kõik vagunid läbi, et Annat teise ilma saata. Head sõbrad suutsid meie naisraskejõustiklase siiski hädast välja aidata. Vladimiris jättis Anna poolt seljatatud mees maha oma kodulinna ja perekonna, et aga pääseks rahva naeru alt.

1917. aastal töötas A. Busch pikemat aega Siberis. Sealt üritas ta Vladivostoki kaudu Hiinasse pääseda. Väljasõiduluba talle aga ei antud ja nii otsustas energiline naine kasutada ühe laeva söepunkrit. Kõik õnnestus suurepäraselt ja Busch randus Jaapanis, kus tekitas oma esinemistega tõelist sensatsiooni. Kõik tsirkusedirektorid püüdsid teda üksteise võidu oma teenistusse saada.

Buschi edu saladus Jaapanis oli mõistetav — ta oli esimene, pealegi valge naismaadleja Tõusva Päikese maal. Hiidnaisesse suhtuti nagu mõnesse pooljumalasse. Nõrkade ja haprate jaapanlannadega polnud mõtet Annat maadlema panna ning seepärast maadles ta kogu aeg meestega. Ja meestel oli küllalt põhjust aukartust tunda, sest Anna kaalus 8 puuda! Raskemaks numbriks oli tal nn. härjavõitlus. Anna sasis härjal sarvedest kinni ja käänas tugeva looma selili. Ka üsna metsikute härgadega sai Busch hakkama 5—8 minutiga. Haruldane jõunumber oli ka see, kus Anna oli sillas ja tema rinnale asetati suur plank, millel 10-liikmeline orkester tusši mängima asus.

Anna Busch õppis ära ka jaapani rahvusliku maadluse, peatselt pärast Jaapanisse saabumist kõneles üsna soravalt juba jaapani keelt. Busch esines kõigis selle huvitava saareriigi suuremates linnades ning tegi turneesid Formoosale, Filipiinidele, Hiinasse ja Koreasse, lastes end alati eestlasena reklaamida. Nagu 1934. aastal kodumaale saadetud kirjadest nähtub, saatis teda kõikjal edu.

Jaapanis esines A. Buschi kõrval tugev eestlanna **Rosalie Peltmann-Reiter (1889—1968),** keda tsirkusedirektorid püüdsid samuti üksteise võidu oma teenistusse saada, sest ta maadles edukalt jaapani paremate meestega. Ta õppis selgeks džudžitsu ning saavutas toredaid võite selle ala meistrite üle.

A. Mülleri naisraskejõustiklaste trupis esines veel Rakverest pärit **Lydia Johanson** (lavanimega Geraldi, sündinud 5. mail 1886). Johanson alustas sportimist 15-aastase koolitüdrukuna Narvas. 1903. a. pani ta oma jõuga jahmatama Pihkva spordisõbrad. Sealse spordiseltsi korraldatud tõstevõistlustel rebis Johanson 4 puuda 10 naela. A. Mülleri trupis esinedes võitis ta publiku poolehoiu numbriga, kus 20 meest ei suutnud tema sõrmseongus käsi lahti rebida. Tore number oli ka see, kus ta hoidis rinnal rasket alasit, millel kive puruks lõhuti. Johanson on samuti härgasid sarvedest selili keeranud.

Offrillide perekonnas leidus kolm maadlejat. Tartust pärit maadlejad vennad Offrillid võisid uhked olla ka oma kangele õele **Emilie**

Offrill-Laubale (1888—1969), kes 1910. aastal esines iseseisvalt väga tugevate jõunumbritega. Ka tema suutis hoida rinnal alasit, millel kaks meest suurte sepahaamritega kive puruks tagusid. Maas lamades hoidis ta jalgadega üleval rohkem kui kümmet meest, tegi elavat karusselli kahe mehega jne. Emilie Offrill-Lauba kuulus A. Mülleri truppi.

Tartlanna **Frieda Tamberg (1888—1969)** sai koolitüdrukuna poistelt naljakingiks kaks kolmenaelast hantlit. Tütarlaps hakkaski nendega harjutama ning üha enam hakkas teda raskejõustik võluma. Pärast kooli lõpetamist Tallinnas sõitis Tamberg Peterburi, kus ta sai lastekasvatajaks kindrali perekonda. Peterburis kutsus A. Müller ta oma naismaadlejate truppi. Frieda jättiski teenistuskoha ja hakkas treenima tõstmist ning maadlust. Temast sai tuntud naismaadleja, kes seljatas matil päris suuri ja tugevaid mehi. Oma sillal suutis Tamberg hoida viit meest. Veel 1938. aastal esines Frieda Tamberg mitmesuguste kaelamurdvate jõu- ja tasakaalunumbritega Ameerikas varieteedes. Frieda Tamberg abiellus A. Mülleriga.

Liini Tohert on sündinud 1884. a. Tartumaal Nõo vallas. 1968. aastal jutustas Liini mulle A. Mülleri truppi vastu võtmisest ja oma esinemistest:

«1907. aastal elasin Riias. Ühel päeval läksin koos sõbrannaga Truzzi tsirkusse, et näha, kuidas naised maadlevad. Mulle meeldis naiste esinemine nii maadluses kui ka tõstmises, sest nad tegid kõike väga graatsiliselt ja vapralt. See panigi mind mõtlema, et kui ise ka prooviks. Tundsin, et mul jõudu on ja astusingi trupi liikmeks. Soovijaid oli teisigi, nii et trupp kasvas 18 naiseni. Trupi juhatajaks oli Aleksander Müller ja tehnilseks õpetajaks Eduard Tohert, kes õpetas pommidega žongleerimist ja maadlusvõtteid. Algul oli raske, treeningud kestsid hommikust õhtuni. Kui olime juba küllalt treennud, algas turnee läbi Venemaa. Kus naised maadlejad esinesid, seal olid ka tsirkused ja suveaiad rahvast puupüsti täis. See oli enne olematu asi, sensatsioon! Seni oli nähtud ikka mehi maadlemas. Oli uskumatuid ja pilkajaidki, oli ka uudishimulikke, kes tulid tsirkusse, vaatasid ja vangutasid pead: «Ah naiste asi, eks ta ole ikka rohkem naljamäng. Pusivad omavahel, ega nad seepärast veel meeste vastu saa.» Kord, kui üks sellise naerja ja mahategija üsna meie kuuldekaguses niiviisi kommenteeris, astusin ligi: «Eks tulge ja proovime, kummal rohkem jõudu on!» Mees tuligi matile. Ta oli minust rohkem kui peajagu pikem. Haarasin ta sülle ja panin sealsamas ka selili. Mees upitas enese püsti, puhastas pintsaku tolmust, puhtaks ja komberdas sõnatult teiste paratava naeru saatel minema. Küllap tal siiski mad häbi täis olid. Selliseid juhtumeid oli meil sageli.»

Liini Tohert esines Saksamaal, Austrias, Rumeenias, Ungaris, Türgis, Pärsias, Jaapanis, Hiinas, Buhhaaras ja mujal. Ka tema oli üks nendest, kes esinesid Jaapani keisri ja Buhhaara emiiri ees.

AUTORIST

Georg Kristjanson on sündinud 9. novembril 1897. a. Tallinnas. Tema poisipõlv oli Pelgulinna kehvemate perede poiste omaga äravahetamiseni sarnane: enne koolimineku oli peamine tegevuspaik Pelgulinna heinamaa ja Stroomi rand, siis koolitalved ja karjasuved. 13-aastaselt pandi Georg ametit õppima — tugeva kehaehitusega poisist pidi vanemate tahtmist mööda saama sepp. Ta õppis ameti selgeks ja tegigi kolm aastat sepatööd, siis aga valis teise ameti ja läks tööle Uues tänavas asunud Toksi pagariärisse.

Spordiga oli Kristjanson tuttav juba ammu, kuid pagarina sattus ta lähedale maadlusele ja tõstmisele. Eriti kiindus ta maadlusse. Asi oli nimelt selles, et pagariäri hooviplangu taga asus Tallinna Vabatahtliku Atleetide Klubi harjutusruum — vana veoriistade kuur, mille jõumehed Mart Liivi juhtimisel olid maadlus- ja tõstetreeninguteks sisustanud. Toksi pagarisellidest käisid seal õige mitmed harjutamas ning Kristjansongi liitus nendega. Seal nägi ta kuulsaid jõumehi, treenis koos nendega, õppis ja arendas oskusi raskejõustikus. Soov saada Lurichi, Hackenschmidti või Abergi taoliseks hakkas ka Kristjansoni vallutama. Ta oli neid korduvalt tsirkuses esinemas näinud, nende saavutusi imetlenud.

1916. a. sai Kristjansonist tsaariarmee soldat ja kõik noormehe plaanid löödi segi.

1917. a. Petrograd. Ärevatest aegadest hoolimata jätkasid tegevust tsirkused, korraldati maadlusturniire, tegutses nn. Luna-park. Tookordses pealinnas teenivad sõdurpoisid, nende hulgas ka Kristjanson, kasutasid muidugi iga võimalust neis huvipakkuvais paigus meelt lahutada. Kord kohtas Kristjanson täiesti ootamatult Luna-pargis Lurichit ja Abergi, kes olid saabunud Ameerika-turneelt. Nad tundsid huvi olude kohta Petrogradis ja Eestis ning tahtsid teada, kas pealinnas maadleva Zbyszko võistlusvorm on ikka nii hea, kui lehtedes kirjutatakse. Kumbki jõumees ei tahtnud end tsirkuses näidata

enne, kui olukorrast täpne ülevaade oli saadud. Luna-park saigi nende kohtumispaigaks. Lurichi arvates oli see rahvarohke koht kõige ohutum, et tundmatuks jääda ja rahulikult juttu ajada. Muu hulgas kõneldi neil kohtumistel ka toidupoolisest. Petrogradi varustamine oli häiritud ja toiduga raskusi. Lurich avaldas oma mure Kristjansonile, kes jõumeestele oli kostiks pätsi saia toonud. Sõdurpoiss korraldas selle asja ladusalt, sest tal oli kroonu pagaritöökojas head suhted. Mõne aja pärast liitusid Lurich ja Aberg kolleegidega tsirkuses ning näitasid pealinnarahvale taas oma suurepäraseid võimeid.

«Nende kahe mehe oskus ja jõud panid

mmastama,» meenutab Kristjanson. «Mõle- olid suutelised tõstma lausa uskumatult art n.-ö. elavat raskust. Oleme ka tänapäe- näinud raskekaallasi matil teineteise kal- rassimas, kuid seda pole juhtunud nägema, 100-kilone mees 140-kilose puhtalt parte- üles tõstab ja heidab. Abergi vastupida- aga oli lausa fantastiline. Tema kopsud tasid sõna otseses mõttes nagu mootor. Ta itas vastase lõpmatu pealekäimise, tõmba- e ja tõukamisega, alalise võtteüritamisega ära, et mõni, kel õnnestus vältida heit- t, langes paarikümne minutiga põlvili jõudnud enam tõusta ning oli sunnitud buma, kui ei tahtnud saada seljakaotust.. ich oli jälle niivõrd peen tehnikamees, et salt mängis vastase üle. Ta oli oma kuulsa ja sillast raudse kontravõtte sedavõrd nsusteni välja töötanud, et selle vastu tsid maailmas vaid vähesed midagi päästa- ette võtta.

gin neid hiljem, aastavahetusel, ka Tallin- maadlemas. See oli viimane turniir, mis sünnimaal pidasid. Rahvas võttis Lurichit Abergi vastu kui rahvuskangelasi. Oli ti liigutay, kui kuulsad ja populaarsed olid. Aga olid väärt mehed kah!»

ast Oktoobrirevolutsiooni tuli Kristjan- tagasi sünnilinna ning astus kommunist- u polku. Taandunud Kefla lahingutand- Tallinna, sattus ta peatselt Saksa oku- sioonivägede kätte vangi ja viidi Läti- le. 1919. a. algul Punaarmee vabastas tjansoni ning temast sai Läti kütipolgu ieja. Kuid ühel operatsioonil valgete vastu es ta koos 50 lätlasega taas vangi. Kes , mis oleks juhtunud, kuid raske haiges- ine osutus nähtavasti elupäästjaks.

kära vaibus, maailm rahunes ja ka Krist- son pääses koju. Pärast tervenemist töötas mõnda aega Tallinna sadamas, siis aga kas jälle pagariks, kellena töötas ligi aastat.

. a. märtsis vahetas ta valge pagarikitli elise tuletõrjuja rohelise presentvormi u. Tugeva ja julge mehena paistis ta a kõigis aktsioonides, millest tal tuli nase kuke» vastu võideldes osa võtta.

kes sõda. Nõukogude Eestile langes ter- kolmeks aastaks fašistliku okupatsiooni e vari. See oli sünge aeg. Paljud Krist- oni sõbrad ja tuttavad kadusid äkitselt. ei olnud ta poliitikaga tegelnud, kuid d ei saanud enam kõrvaltvaatajaks jääda.

Teda ängistas sõprade areteerimine, vägivald inimeste kallal. Saanud teada, et poliitilised vangid käivad Küti tänavas lauatehases tööl, sokutas ta end sinna tuletõrjesalka. Tal oli kindel plaan vange kuidagi abistada.

Loonud vangidega kontakti, tõi ta neile söögi- poolist, varustas väärtusliku informatsiooniga ning pidas sidet kinnipeetute omastega. «Kristjansoni agentuuri» tegevust on üksik- asjalikult meenutanud oma mälestustes Evald Kallas («Looming», 1963, nr. 8 — 10). «Me ei olnud enam kotis! Uudised levisid peami- selt meie jaoskonnas ja ulatusid kaugemale,» kirjutab ta muu hulgas. «Kristjanson oli väsi- matu. Fühapäeviti sooritas ta rongiga pikki reise, viis sõnumeid vangide kodudesse ja tõi neile sealt kirju... Hoiatasime teda ja manitsesime ettevaatusele. Tema aga ainult muigas, talitas hulljulgelt, riskeerides iga päev eluga.»

Kui Nõukogude armee Tallinnale lähenes, kadus Kristjanson fašistide jalust, sest teda oli kahtlustama hakatud.

Pärast Tallinna vabastamist asus Kristjan- son tööle masseerijana «Estonia» teatris ning tegutses ka maadlustreenerina. Maadlus oma tema lemmikalaks nüüd juba rohkem kui pool sajandit. Maadluse juurde tulekust oli eespool juttu. Mis aga edasi sai? Jah, Georg Lurich, Georg Hackenschmidt ja Aleksander Aberg olid tema eeskujud ja innustajad ning ka kehalised eeldused olid Kristjansonil sel- lised, et areneda heaks maadlejaks. Esimene maailmasõda tõmbas aga kõigele kriipsu peale, sest halvas tema tervise. Ta küll para- nes, kuid arst oli tal soovitanud sportimise maha jätta, — öelnud: «Sinu tervis on üsna läbi!» Murelik noormees võttis nõuanne kuulda ja loobus spordist, ainult pommitõst- mist jätkas tasapisi.

Kulusid aastad. Tervisel ei tundunud midagi viga olevat. Kristjanson läks arsti juurde, kes maadlejaid läbi vaatas. Arst kuulas ja uuris ning lausus lõpuks: «Oled terve kui purikas, võid maadlema hakata!» Kristjanson ei lasknud seda endale kaks korda öelda. Kuid noorust ei võida millegagi tagasi, ja uus generatsioon tugevaid mehi oli ees kui müür. Kristjanson tegi võistlustel innukalt kaasa, paistis silma võtete arsenaliga, end Eesti meistriks ei õnnestunudki tal tulla. Maadlus oli mehel aga sedavõrd veres, et ta matilt lahkuda ei suutnud — temast sai trees- ner. Kuni 1940. aastani oli Kristjanson «Spordi» ühiskondlik maadlustreener, pärast sõda töötas «Spartakis». 1949. a. võttis ta enda peale «Dünamo» maadlussektsiooni asu- tamise. Kristjanson on õpetanud maadlema veel noori tööjõureservlasi (kuni 1956. aastani), olnud Balti Laevastiku meeste maadlustree- ner (1956—1958). Pärast pensionileminekut oli ta 1964.—1965. a. Harju «Jõu» maadlus- treener. Aegade jooksul on Kristjansoni käe all harjutanud K. Palusalu ja J. Kotkas, R. Tomingas ja E. Saar, J. Grünmann ja U. Essenson, V. Gorškov, N. Lobõrev, V. Laas ja paljud teised Eesti tippmaadlejad.

Georg Kristjansonil on suuri teeneid veel masseerijana. Ta oli tegev NSV Liidu maad- luskoondise olümpialaagris 1956. a., üleliidulises jalgratturite treeningulaagris 1960. a. enne Rooma olümpiamänge, 1961. a. enne rahutuuri ja mitmel pool mujal. Masseeri- jana on ta saanud üleliidulise spordikomitee ja mitme spordiühingu aukirju ning preemiaid.

Georg Kristjanson on olnud väsimatu maad- luse ja tõstmise propageerija. Tema kirjutised on trükivalgust näinud ajakirjas «Kehakultuur», «Spordilehes», «Noorte Hääles» ja «Harju Elus», ta on hea sõnaga meenutanud meie maadluskuulsusi ning kaasa elanud meie kaasaegsete saavutustele.

Elu jooksul pole Kristjanson pruukinud alkoholi ega suitsetanud. 75-aastaselt on tal hea tervis ja karujõud. Vanemast tütrest on kasvatanud spordipedagoogi, nooremat aga loodab näha hea sportlasena.

Raamat raskejõustiku ajaloost oli tal südamel üle 20 aasta. Nüüd on see valmis — ta on täitnud raskejõustiku-veteranidele antud lubaduse.

Lembit Koik

STATISTIKAT

MAADLUS

Eesti meistrivõistlusi klassikalises maadluses (end. nimetusega kreeka-rooma maadlus) hakati ametlikult pidama alates 1921. aastast, vabamaadluses aga alates 1925. aastast. Suure Isamaasõja ajal jäid mõned meistrivõistlused pidamata. 1945. a. alustati taas klassikalise maadluse meistrivõistluste ja samuti vabamaadluse meistrivõistluste korraldamist.

Aja jooksul on kaalukategooriaid mitmeti korrigeeritud, mistõttu mõnes kaalus on meistrivõistlusigi hoopis hiljem alustatud. Kui 1921. a. korraldatud meistrivõistlustel võistlesid mehed viies kehakaalus, 1923. a. kuues ja 1930. a. seitsmes, siis alates 1969. a. on kaalukategooriaid juba kümme. Seepärast ongi eraldi toodud Eesti meistrite nimistu alates 1969. a. Kuna paljud mehed on meistriks tulnud nii klassikalises kui ka vabamaadluses, pealegi tipus püsinud aastaid, siis tõime parema ülevaate saamiseks kõigi kaalukategooriate koondtabelid.

EESTI MEISTRID

HELVESKAAL (—52 kg)

(meister selgitatud vabamaadluses alates 1946., klassikalises maadluses alates 1947. a.)

V. Vahemets	v.: 1946
	kl.: 1948
E. Vahermets	v.: 1947
	kl.: 1947
A. Oim	v.: 1948
E. Vill	v.: 1949
E. Elts	kl.: 1949
A. Kaškin	v.: 1950
E. Loorits	kl.: 1950
E. Käsper	v.: 1951
V. Goršков	kl.: 1951
V. Sokolov	v.: 1952
A. Aasajärv	kl.: 1952
	v.: 1959
A. Külasalu	kl.: 1953
N. Lobõrev	v.: 1953, 1954
	kl.: 1954, 1955, 1957, 1961, 1962
Ü. Pajuviidik	v.: 1955
V. Kovaljov	kl.: 1956
N. Solovjov	v.: 1956, 1957, 1958, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1967, 1968
	kl.: 1963, 1968
E. Muru	kl.: 1958
V. Laas	kl.: 1959, 1960
A. Kotov	v.: 1960, 1966
V. Eidemiller	kl.: 1964
J. Tiido	kl.: 1965
K. Nõmmeloo	kl.: 1966
J. Terro	kl.: 1967

KÄRBESKAAL (52—57 kg)

(meister selgitatud klassikalises maadluses alates 1923., vabamaadluses alates 1925. a., 1934. a. ei olnud osavõtjaid)

J. Kurvits	kl.: 1923
A. Koolman	kl.: 1924
G. Ernesaks	kl.: 1925
E. Asmann	v.: 1925
J. Põntson	kl.: 1926, 1929, 1932, 1933, 1934
	v.: 1926, 1928, 1931
R. Volt	kl.: 1927, 1928
	v.: 1927
E. Taar	v.: 1929
	kl.: 1930
E. Sikk	v.: 1930, 1938
	kl.: 1935, 1936
J. Jürkson	kl.: 1931
V. Järvepera	v.: 1932
J. Looaru	v.: 1933, 1936, 1937, 1939, 1945, 1946, 1947, 1949
	kl.: 1937, 1938, 1945, 1946
K. Sass	v.: 1935
Martin Maiste	kl.: 1939
Mati Maiste	kl.: 1940, 1941, 1943
	v.: 1943
E. Kaubi	v.: 1940
V. Aasaots	kl.: 1942, 1950, 1951
	v.: 1951
B. Meos	kl.: 1947, 1949, 1952
	v.: 1948, 1950, 1952, 1954
J. Kaubi	kl.: 1948
P. Kostrov	kl.: 1953
B. Kaškin	v.: 1953, 1955, 1957, 1959
H. Mandri	kl.: 1954
H. Rätsep	kl.: 1955
H. Pallon	kl.: 1956, 1958, 1959
	v.: 1963, 1964
Ü. Oja	v.: 1956
T. Saluste	kl.: 1957
J. Kivi	v.: 1958, 1960
U. Vahl	kl. 1960, 1964, 1967
A. Lind	kl.: 1961, 1963, 1965, 1968
O. Roots	kl.: 1962
E. Luik	v.: 1961
A. Panov	v.: 1962
I. Taluste	v.: 1965, 1967, 1968
A. Bendera	v.: 1966
J. Tiido	kl.: 1966

SULGKAAL (57—62 kg)

A. Kusnets	kl.: 1921
V. Väli	kl.: 1922, 1924, 1926
E. Pütsep	kl.: 1923, 1925
H. Kristal-Kaaremäe	v.: 1925, 1926, 1927, 1928, 1929
	kl.: 1928, 1929, 1932, 1934, 1935
A. Martinson	kl.: 1927
J. Põntson	kl.: 1930, 1931
J. Luigaleht	v.: 1930
E. Fuks	v.: 1931
R. Misler	v.: 1932
H. Kassman	kl.: 1933
	v.: 1933
J. Looaru	v.: 1934
E. Vompas	v.: 1935
H. Miss	kl.: 1936
E. Sikk	v.: 1936, 1937
E. Sumil	kl.: 1937, 1938, 1939
	v.: 1938
B. Sülluste	v.: 1939, 1946, 1947, 1949
	kl.: 1941, 1946, 1948
A. Roos	kl.: 1940
A. Nautras	v.: 1940
Martin Maiste	kl.: 1942, 1943
	v.: 1943
J. Kaubi	kl.: 1945, 1947, 1950, 1951, 1952
	v.: 1948
E. Kasekänd	v.: 1945
H. Puur	kl.: 1949
A. Mõttus	v.: 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1959, 1960
	1962, 1963, 1965, 1966
	kl.: 1954
H. Mandri	kl.: 1953
R. Tomingas	kl.: 1955, 1956, 1957
J. Liiv	kl.: 1958
H. Maidla	v.: 1958
P. Kuldkepp	kl.: 1959, 1960, 1967
H. Vahtna	kl.: 1961
I. Edela	v.: 1961, 1964, 1967
E. Luud	kl.: 1962, 1968
E. Liimets	kl.: 1963
V. Olumets	kl.: 1964
H. Koiduste	kl.: 1965
S. Kiirend	kl.: 1966
A. Uuli	v.: 1968

KERGEKAAL (62—67 kg)

E. Pütsep	kl.: 1921
A. Praks	kl.: 1922, 1923, 1925
A. Kusnets	kl.: 1924
O. Käpp	v.: 1925, 1926
	kl.: 1926, 1927
A. Grünbaum-Raag	v.: 1927
V. Väli	kl.: 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1942
	v.: 1928, 1929
R Misler	v.: 1930
H. Kristal-Kaaremäe	v.: 1931, 1932
A. Männis	v.: 1933, 1934, 1936, 1937, 1940
A. Toots	v.: 1935, 1938, 1939
	kl.: 1941, 1945
A. Roos	kl.: 1943
	v.: 1943
R. Evard	**v.: 1945**
E. Runge	kl.: 1946, 1947, 1948, 1949
	v.: 1946, 1947, 1948, 1949, 1955
H. Puur	kl.: 1950, 1952, 1953, 1955, 1956, 1957
	v.: 1950, 1952, 1953
B. Sülluste	kl.: 1951
	v.: 1951
J. Kaubi	kl.: 1954
J. Possul	v.: 1954, 1956, 1957, 1959
R. Tomingas	kl.: 1958, 1960, 1961
	v.: 1958
A. Loorits	kl.: 1959, 1962, 1964
I. Edela	v.: 1960, 1962, 1968

Ivarinen	v.: 1961
Koha	v.: 1963, 1965, 1966, 1967
Vanaisak	kl.: 1963, 1965, 1966, 1967, 1968
Vallner	v.: 1964

KERGEKESKKAAL (67—73 kg)

(klassikalises maadluses hakati meistrit selgitama alates 1930. a.)

Mahoni	v.: 1925
Kullisaar	v.: 1926
	kl.: 1931
Praks	v.: 1927, 1930
Käpp	v.: 1928
Liivamees	v.: 1929
Kusnets	kl.: 1930, 1932, 1933
Aug. Kukk	v.: 1931, 1934
	kl.: 1934
Noor	v.: 1932
Sepsivart	v.: 1933
Praks II	v.: 1935
Laan	kl.: 1935, 1936, 1937, 1939, 1941
	v.: 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1943, 1947
Puusepp	kl.: 1938, 1940, 1945, 1947, 1948, 1949
	v.: 1948
Toots	kl.: 1942
Saarsalu	kl.: 1943
Väät	kl.: 1945, 1946
	v.: 1946
Puur	v.: 1949, 1951
	kl.: 1951, 1954
Runge	kl.: 1950
	v.: 1950, 1952, 1953, 1954, 1956
Grünmann	kl.: 1952, 1953
	v.: 1957, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967
Kaubi	kl.: 1955
Possul	v.: 1955
Drell	kl.: 1956
Udam	kl.: 1957
Koha	v.: 1958, 1959, 1960
Roots	kl.: 1958, 1959, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966
Vanaisak	kl.: 1960
Toots	kl.: 1967
Sikkut	kl.: 1968
Halling	v.: 1968

KESKKAAL (73—79 kg)

R. Steinberg	kl.: 1921
R. Värter	kl.: 1922
V. Ternestin	kl.: 1923
A. Ternestin	kl.: 1924
A. Mahoni	kl.: 1925
F. Kranberg	v.: 1925, 1926, 1927, 1928
A. Kusnets	kl.: 1926, 1927
A. Praks	kl.: 1928
	v.: 1931
A. Pohla	kl.: 1929
K. Kullisaar	v.: 1929, 1930
	kl.: 1930, 1933
Aug. Kukk	kl.: 1931, 1932
	v.: 1943, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950
V. Roolaan	v.: 1932, 1934, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940
	kl.: 1935, 1936, 1937, 1938
A. Lõhmus	v.: 1933
A. Neo	kl.: 1934
V. Mägi	v.: 1935
	kl.: 1939, 1940
A. Vahur	kl.: 1941
A. Saaliste	kl.: 1942, 1943
A. Tähnas	kl.: 1945
E. Puusepp	kl.: 1946, 1950, 1951
	v.: 1951
A. Väät	kl.: 1947
P. Lehtlaan	kl.: 1948
L. Kruusakivi	kl.: 1949
H Unt	kl.: 1952, 1957, 1958
E. Saar	v.: 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1962
	kl.: 1954
J. Loova	kl.: 1953
J. Grünmann	kl.: 1955, 1956, 1959
	v.: 1958, 1959, 1960
E. Udam	kl.: 1960
M. Niglas	kl.: 1961, 1962, 1963
A. Jalakas	v.: 1961
T. Rumma	v.: 1963, 1964, 1966
Ü. Ploomipuu	kl.: 1964
A. Saal	kl.: 1965
L. Saks	kl. 1946
E. Laur	v.: 1965, 1968
M. Rannaväli	**v.: 1967**
J. Roots	kl.: 1967
J. Proovel	kl.: 1968

POOLRASKEKAAL (79—87 kg)

N. Krusenberg	kl.: 1921
R. Steinberg	kl.: 1922, 1923
R. Loo	kl.: 1924
R. Värter	kl.: 1925
O. Pohla	v.: 1925, 1927
	kl.: 1930, 1934
F. Kranberg	kl.: 1926, 1927
A. Rähk	v.: 1926
A. Pohla	kl.: 1928
O. Kaltman	v.: 1928
A. Teearu	kl.: 1929
A. Neo	v.: 1929, 1931, 1932, 1933, 1934, 1936, 1937
	kl.: 1935, 1936, 1937, 1939
E. Palm	v.: 1930
J. Vink	kl.: 1931
O. Luiga	kl.: 1932, 1933
K. Kullisaar	v.: 1935
	kl.: 1938
E. Rohtmets	v.: 1938
Aug. Kukk	v.: 1939, 1951, 1952
V. Roolaan	kl.: 1940, 1941, 1945
	v.: 1945
O. Roolaan	v.: 1940
K. Kalju	kl.: 1942
A. Järss	kl.: 1943
K. Sinisalu	v.: 1943
J. Randmaa	v.: 1946
E. Üürike	kl.: 1946, 1947
P. Lehtlaan	v.: 1947
	kl.: 1949
A. Englas	kl.: 1948, 1952, 1955
	v.: 1948, 1957
A. Ploompuu	v.: 1949
U. Essenson	kl.: 1950, 1957
E. Saar	v.: 1950, 1958, 1960
V. Trisberg	kl.: 1951
M. Niglas	kl.: 1953, 1954, 1956, 1958, 1959
K. Otsa	v.: 1953
V. Gorškov	v.: 1954, 1955, 1956
A. Jalakas	v.: 1959
H. Unt	kl.: 1960
H. Toots	kl.: 1961, 1962, 1964, 1965
T. Rumma	v.: 1961, 1962
K. Liiva	kl.: 1963
	v.: 1964, 1967
J. Kallari	v.: 1963
	kl.: 1966, 1967
M. Viikmäe	v.: 1965
T. Madalvee	v.: 1966, 1968
L. Saks	kl.: 1968

RASKEKAAL (üle 87 kg)

Artur Kukk	kl.: 1921
H. Krusenberg	kl.: 1922, 1923
O. Pohla	kl.: 1924, 1927, 1929
R. Loo	kl.: 1925
A. Teearu	v.: 1925, 1926, 1928, 1940
	kl.: 1926, 1928
O. Kaltman	v.: 1927
E. Männik	v.: 1929
O. Viikmäe	kl.: 1930
O. Luiga	v.: 1930
A. Luhaäär	kl.: 1931
K. Palusalu	v.: 1931, 1932, 1933, 1935, 1936
	kl.: 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938
N. Karklin	v.: 1934
J. Kotkas	v.: 1937, 1938, 1939, 1945, 1947, 1948, 1949, 1951
	kl.: 1939, 1945, 1946, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959
J. Kalde	kl.: 1940
J. Miil	kl.: 1941
V. Roolaan	kl.: 1942
E. Rohtmets	kl.: 1943
	v.: 1943
A. Ploompuu	v.: 1946
A. Mitt	kl.: 1947
R. Randma	v.: 1950
A. Englas	v.: 1952, 1959
V. Trisberg	v.: 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958
	kl.: 1953
M. Niglas	kl.: 1960
I. Laasberg	v.: 1960
T. Madalvee	v.: 1961, 1962, 1963, 1964
	kl.: 1961, 1962, 1963
J. Kallari	kl.: 1964
E. Tsugart	kl.: 1965
O. Nitski	v.: 1965
M. Tamm	kl.: 1966
K. Liiva	v.: 1966, 1968
H. Rattus	kl.: 1967
A. Paidla	v.: 1967

1969

(sellest aastast on kümme kaalukategooriat)

	kl. maadlus	vabamaadlus
HELVESKAAL (—48 kg)	I. Krugljakov	I. Krugljakov
KÄRBESKAAL (—52 kg)	V. Seimar	—
SULGKAAL (—57 kg)	A. Lind	H. Pallon
KERGEKAAL (—62 kg)	V Spiridonov	T. Lumila
I KERGEKESKKAAL (—68)	V. Olumets	A. Bendera
II KERGEKESKKAAL (—74)	E. Tõõts	I. Edela
I KESKKAAL (—82)	J Proovel	J. Grünmann
II KESKKAAL (—90)	A. Nisu	V. Belozorov
POOLRASKEKAAL (—100)	J. Kallari	T. Madalvee
RASKEKAAL (üle 100)	H. Roone	K. Liiva

1970

HELVESKAAL (—48 kg)	U. Vaik	I. Krugljakov
KÄRBESKAAL (—52 kg)	A. Gornakov	N. Solovjov
SULGKAAL (—57 kg)	V. Eidemiller	I. Taluste
KERGEKAAL (—62 kg)	V. Spiridonov	T. Lumila
I KERGEKESKKAAL (—68)	V. Olumets	I. Edela
II KERGEKESKKAAL (—74)	A. Belov	A. Kõiv
I KESKKAAL (—82)	A. Talpas	J. Grünmann
II KESKKAAL (—90)	A. Nisu	N. Ilmsoo
POOLRASKEKAAL (—100)	J. Kallari	E. Paabo
RASKEKAAL (üle 100)	H. Roone	K. Liiva

1971

HELVESKAAL (—48 kg)	A. Niinemets	I. Krugljakov
KÄRBESKAAL (—52 kg)	Š. Izijev	V. Zimin
SULGKAAL (—57 kg)	A. Lind	I. Taluste
KERGEKAAL (—62 kg)	P. Maibaum	A. Mõttus
I KERGEKESKKAAL (—68)	V. Susi	I. Edela
II KERGEKESKKAAL (—74)	G. Pismennõi	E. Tomingas
I KESKKAAL (—82)	A. Talpas	J. Grünmann
II KESKKAAL (—90)	A. Nisu	V. Zidra
POOLRASKEKAAL (—100)	A. Laansalu	T. Madalvee
RASKEKAAL (üle 100)	H. Roone	K. Liiva

1972

HELVESKAAL (—48 kg)	V. Novitšenkov	I. Krugljakov
KÄRBESKAAL (52 kg)	A. Haritonov	V. Kaljazin
SULGKAAL (—57 kg)	V. Pormann	H. Pallon
KERGEKAAL (—62 kg)	V. Eidemiller	G. Gross
I KEGEKESKKAAL (—68 kg)	V. Susi	J. Fastov
II KERGEKESKKAAL (—74 kg)	A. Septer	E. Tomingas
I KESKKAAL (—82 kg)	A. Talpas	A. Kõiv
II KESKKAAL (—90 kg)	J. Proovel	E. Paabo
POOLRASKEKAAL (—100 kg)	V. Kirt	T. Madalvee
RASKEKAAL (üle 100 kg)	N. Larionov	K. Liiva

MEDALIVÕIDUD

OLÜMPIAMÄNGUDEL

KULDMEDAL

Eduard Pütsep	— Pariis 1924, klassikalises maadluses kärbeskaalus
Voldemar Väli	— Amsterdam 1928, klassikalises maadluses sulgkaalus
Osvald Käpp	— Amsterdam 1928, vabamaadluses kergekaalus
Kristjan Palusalu	— Berliin 1936, vabamaadluses raskekaalus
Kristjan Palusalu	— Berliin 1936, klassikalises maadluses raskekaalus
Johannes Kotkas	— Helsingi 1952, klassikalises maadluses raskekaalus

HÕBEMEDAL

Martin Klein	— Stokholm 1912, klassikalises maadluses keskkaalus
Ago Neo	— Berliin 1936, vabamaadluses poolraskekaalus

PRONKSMEDAL

Roman Steinberg	— Pariis 1924, klassikalises maadluses keskkaalus
Albert Kusnets	— Amsterdam 1928, klassikalises maadluses keskkaalus
Voldemar Väli	— Berliin 1936, klassikalises maadluses kergekaalus
Ago Neo	— Berliin 1936, klassikalises maadluses poolraskekaalus

MAAILMAMEISTRIVÕISTLUSTEL

(amatöörid)

KULDMEDAL

August Englas	— 1953 Naapoli, klassikalises maadluses poolraskekaalus
August Englas	— 1954 Tokio, vabamaadluses poolraskekaalus
Johannes Kotkas	— 1956 Istanbul (maailma karikavõistlused), klassikalises maadluses raskekaalus

HÕBEMEDAL

Eduard Pütsep	— 1922 Stokholm, klassikalises maadluses kärbeskaalus
Johannes Kotkas	— 1953 Naapoli, klassikalises maadluses raskekaalus

EUROOPA MEISTRIVÕISTLUSTEL

(amatöörid)*

KULDMEDAL

Georg Hackenschmidt	— 1898 Viinis, raskekaalus
Oskar Kaplur	— 1912 Viinis, kergekaalus
Voldemar Väli	— 1926 Riias, sulgkaalus
Voldemar Väli	— 1927 Budapestis, sulgkaalus
Kristjan Palusalu	— 1937 Pariisis, raskekaalus
Johannes Kotkas	— 1938 Tallinnas, raskekaalus
Johannes Kotkas	— 1939 Oslos, raskekaalus
Johannes Kotkas	— 1947 Prahas, raskekaalus

HÕBEMEDAL

Rudolf Loo	— 1926 Riias, poolraskekaalus
Osvald Käpp	— 1926 Riias, kergekaalus
Albert Kusnets	— 1927 Budapestis, keskkaalus
Eduard Pütsep	— 1927 Budapestis, kärbeskaalus
Voldemar Väli	— 1930 Stokholmis, kergekaalus
Albert Kusnets	— 1931 Prahas, kergekeskkaalus
Voldemar Väli	— 1931 Prahas, kergekaalus
Ago Neo	— 1934 Roomas, poolraskekaalus
Ago Neo	— 1937 Pariisis, poolraskekaalus
Nikolai Karklin	— 1938 Tallinnas, poolraskekaalus
Edgar Puusepp	— 1939 Oslos, kergekeskkaalus

PRONKSMEDAL

Rudolf Loo	— 1927 Budapestis, poolraskekaalus
Osvald Käpp	— 1927 Budapestis, kergekaalus
Karl Kullisaar	— 1930 Stokholmis, keskkaalus
Olaf Luiga	— 1933 Helsingis, poolraskekaalus
Albert Kusnets	— 1933 Helsingis, kergekeskkaalus
Ago Neo	— 1935 Kopenhaagenis, poolraskekaalus
Ago Neo	— 1935 Brüsselis, vabam. poolraskekaalus
Voldemar Mägi	— 1937 Pariisis, keskkaalus
Voldemar Roolaan	— 1938 Tallinnas, keskkaalus
Ago Neo	— 1939 Oslos, poolraskekaalus

* Kus maadlusviisi pole märgitud, on tegemist klassikalise maadlusega.

NSV LIIDU MEISTRIVÕISTLUSTEL

KULDMEDAL

Johannes Kotkas	— raskekaalus 1940, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947 (vabam.), 1948, 1950, 1951, 1952, 1953, 1955, 1956
Edgar Puusepp	— kergekeskkaalus 1944, 1947
Juhan Kaubi	— helveskaalus 1945
Juhan Looaru	— helveskaalus (vabam.) 1947, 1948, 1950
August Englas	— poolraskekaalus (vabam.) 1949, 1950, 1951 (ka kl. m.), 1952, 1953 (kl. m.), 1954
Elmar Runge	— kergekaalus (vabam.) 1953
Sergei Kaškin	— helveskaalus (vabam.) 1955
Endel Saar	— keskkaalus (vabam.) 1955
Valdeko Trisberg	— raskekaalus (vabam.) 1955
Helmut Puur	— kergekaalus 1956
Jaan Roots	— kergekeskkaalus 1962, 1963
Tiit Madalvee	— raskekaalus (vabam.) 1962
Valeri Spiridonov.	— kergekaalus 1971

HÕBEMEDAL

Johannes Kotkas	— raskekaalus 1945, 1946 (vabam.), 1948 (vabam.), 1949, 1951 (sambo), 1954
Juhan Kaubi	— kärbeskaalus 1946
Edgar Puusepp	— kergekeskkaalus 1947 (vabam.)
Elmar Runge	— kergekaalus (vabam.) 1947, 1950
Boris Meos	— kärbeskaalus (vabam.) 1950
Arvo Mõttus	— sulgkaalus (vabam.) 1953, 1955
Helmut Puur	— kergekaalus 1954
Meinhard Niglas	— keskkaalus 1957, poolraskekaalus 1960
Jüri Koha	— kergekeskkaalus (vabam.) 1960
Ilmar Edela	— sulgkaalus (vabam.) 1964
Kalju Liiva	— poolraskekaalus (vabam.) 1965, 1969
Olev Kiirend	— I keskkaalus 1972

PRONKSMEDAL

Martin Maiste	— kärbeskaalus 1941
Juhan Kaubi	— kärbeskaalus 1944, 1947 (vabam.)
Edgar Puusepp	— kergekeskkaalus 1945
Juhan Looaru	— kärbeskaalus (vabam.) 1945, 1949
August Väät	— kergekeskkaalus (vabam.) 1945
Artur Lõhmus	— poolraskekaalus (vabam.) 1945
Elmar Runge	— kergekaalus 1947, kergekeskkaalus 1956 (vabam.)
Boris Meos	— kärbeskaalus (vabam.) 1948, 1951
Helmut Puur	— sulgkaalus 1950, 1951
Sergei Kaškin	— kärbeskaalus (vabam.) 1953, sulgkaalus 1961

Endel Saar	—	keskkaalus (vabam.) 1953, 1956
Vladimir Gorškov	—	poolraskekaalus (vabam.) 1954, 1956
Valdeko Trisberg	—	raskekaalus (vabam.) 1954
Nikolai Solovjov	—	helveskaalus (vabam.) 1956
Meinhard Niglas	—	poolraskekaalus 1959
Tiit Madalvee	—	poolraskekaalus (vabam.) 1963
Jaan Roots	—	kergekeskkaalus 1964
Kalju Liiva	—	raskekaalus (vabam.) 1972

1946. a. meeskondlikel meistrivõistlustel Riias sai Eesti NSV koondis — J. Looaru, B. Sülluste, E. Runge, E. Fuusepp, A. Väät, V. Roolaan, S. Koosler — 3. koha.

TÕSTMINE

pordi ajalugu on pikk. Igas riigis sel- tugevamaid erinevate määruste järgi. Antverpeni olümpiamänge (1920. a.) statud Rahvusvaheline Tõsteliit (FHI) tasapisi ühtseid määrusi välja töö- Tänapäeva nn. klassikaline kolme- võeti esmakordselt kasutusele 1928. a mängudel.

meistreid selgitatakse alates 1921. aas- iis jaotati mehed kehakaaludesse järg- sulgkaal (kuni 60 kg), kergekaal kg), keskkaal (—75 kg), poolraskekaal kg) ja raskekaal (üle 82,5 kg). Aja on kehakaalusid mitu korda korri- d ja ümber nimetatud. Alates 1951. a. rahvusvaheliselt võistlema seitsmes kärbeskaal (—56 kg), sulgkaal kg), kergekaal (—67,5 kg), kergekeskkaal (—75 kg), keskkaal (—82,5 kg), poolraskekaal (—90 kg) ja raskekaal (üle 90 kg). Järjekordse korrektiivi tegi FHI 1969. aastal. MM-võistlustel Varssavis võisteldi juba üheksas kehakaalus. Juurde tuli helveskaal (—52 kg), raskekaal aga jaotati pooleks: 90—110 kg kaaluvad mehed on raskekaallased ja üle 110 kg üliraskekaallased. Selline jaotus on aluseks ka Eesti kõigi aegade meistrite nimistus.

1921.—1926. ja 1929.—1935. a. selgitati Eesti meistrid viie tõste alusel — ühe käega rebimine, ühe käega tõukamine, kahe käega rebimine, kahe käega surumine ja kahe käega tõukamine (selline oli ka võistluse järjekord). Klassikaline kolmevõistlus oli kavas 1927.—1928. a. ja alates 1936. aastast 1972. aastani

EESTI MEISTRID

HELVESKAAL (—52 kg)

1961	Viktor Sirotkin, Tallinna D	260,0
1962	Viktor Sirotkin, Tallinna D	237,5
1963	Viktor Sirotkin, Tallinna D	255,0
1964	Anatoli Barinov, Tallinna K	235,0
1969	Heino Sternhof, K.-Järve K	225,0
1970	Heino Sternhof, K.-Järve K	230,0
1971	Viktor Ivanov, Viljandi J	215,0
1972	Viktor Ivanov, Viljandi J	230,0

KÄRBESKAAL (—56 kg)

1941	Edgar Vaht, Tartumaa	235,0
1945	Madis Vutt, Rahvuskorpus	235,0
1946	Madis Vutt, Tallinna S	225,0
1947	Madis Vutt, Tallinna S	240,0
1948	Georgi Šepilov, Tallinna OM	250,0
1949	Madis Vutt, Tallinna S	232,5
1950	Madis Vutt, Tallinna S	237,5
1951	Grigori Maslov, Tallinna S	235,0
1952	Madis Vutt, Tallinna S	232,5
1953	Vladimir Gurevitš, Tallinna S	222,5
1954	Viktor Lõndajev, Tallinna S	242,5
1955	Viktor Lõndajev, Tallinna S	257,5
1956	Juri Sudakov, Sillamäe K	267,5
1957	Madis Vutt, Tallinna K	235,0
1958	Edvin Tsirit, K.-Järve K	250,0
1959	Aleksei Kornijenko, Tallinna D	260,0
1960	Viktor Sirotkin, Tallinna D	252,5
1961	Juri Sudakov, Sillamäe K	260,0
1962	Voldemar Lappe, Tallinna K	247,5
1963	Aleksei Kornijenko, Tallinna D	280,0
1964	Aleksei Kornijenko, Tallinna D	275,0
1965	Sulev Luht, Jõgeva J	260,0
1966	Aksel Küngas, Tallinna D	235,0
1967	Sulev Luht, Jõgeva J	272,5
1968	Leo Uibokand, Järvakandi K	270,0
1969	Anatoli Barinov, Tallinna J	300,0
1970	Leo Uibokand, Rapla J	272,5
1971	Leo Uibokand, Rapla J	292,5
1972	Leo Uibokand, Rapla J	267,5

SULGKAAL (—60 kg)

1921	Gustav Ernesaks, Tallinn	378,1*
1922	Alfred Schmidt (Ain Sillak), Tallinna K	385,6*
1923	Karl Kõiv, Tallinna K	372,5*
1924	Gustav Ernesaks, Tallinn	385,0*
1925	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	390,0*
1926	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	392,5*
1927	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	252,5
1928	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	267,5
1929	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	387,5*
1930	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	405,0*
1931	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	400,0*
1932	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	390,0*
1933	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	400,0*
1934	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	400,0*
1935	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	397,5*
1936	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	265,0
1937	Erm Lund, Tallinna «Sport»	270,0
1938	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	255,0

1939	Aleksander Kask, Sindi «Kalju»	255,0
1940	Richard Västrik, Mõisaküla «Ülo»	250,0
1941	Peeter Silla, Narva	237,5
1942	Kaljo Eljand, Viljandi «Sakala»	252,5
1945	Akko Kaart, Rahvuskorpus	240,0
1946	Kaljo Eljand, Viljandi D	252,5
1947	Akko Kaart, Tallinna S	272,5
1948	Akko Kaart, Tallinna S	265,0
1949	Akko Kaart, Tallinna S	265,0
1950	Akko Kaart, Jõgeva J	252,5
1951	Akko Kaart, Jõgeva «Kolhoosnik»	265,0
1952	Arnold Kadakas, Tallinna S	257,5
1953	Arnold Kadakas, Tallinna S	262,5
1954	Leonid Kurdaš, Tapa K	275,0
1955	Leonid Kurdaš, Tapa K	282,5
1956	Arnold Kadakas, Tallinna K	282,5
1957	Leonhard Kiivits, Tartu K	277,5
1958	Leonhard Kiivits, Tartu K	275,0
1959	Leonhard Kiivits, Tartu K	290,0
1960	Leonhard Kiivits, Tartu K	282,5
1961	Edvin Tsirit, K.-Järve K	295,0
1962	Edvin Tsirit, K.-Järve K	295,0
1963	Edvin Tsirit, K.-Järve K	300,0
1964	Edvin Tsirit, K.-Järve K	310,0
1965	Juri Sjassin, Tallinna D	312,5
1966	Juri Sjassin, Tallinna D	307,5
1967	Juri Sjassin, Tallinna D	312,5
1968	Juri Sjassin, Tallinna D	312,5
1969	Juri Sjassin, Tallinna D	307,5
1970	Anatoli Barinov, Tallinna J	310,0
1971	Anatoli Barinov, Tallinna J	322,5
1972	Anatoli Barinov, Tallinna J	320,0

KERGEKAAL (—67.5 kg)

1921	Alfred Neuland, Tallinna K	439,5*
1922	Eduard Vanaaseme, Tartu K	404,3*
1923	Voldemar Noormägi, Narva «Võitleja»	422,5*
1924	Alfred Neuland, Valga K	445,0*
1925	Charles Roos, Tallinn	325,0*
1926	Voldemar Noormägi, Narva «Võitleja»	417,5*
1927	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	252,5
1928	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	277,5
1929	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	412,5*
1930	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	412,5*
1931	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	432,5*
1932	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	440,0*
1933	Rubin Teitelbaum, Tallinna «Sport»	427,5*
1934	Hans Saal, Pärnu	385,0*
1935	Peeter Mürk, Valga K	425,0*
1936	Peeter Mürk, Valga K	295,0
1937	Peeter Mürk, Valga K	295,0
1938	Peeter Mürk, Valga K	305,0

1939	Artur Lavin, Tallinn	295,0
1940	Erm Lund, Tallinna «Sport»	305,0
1941	Erm Lund, Tallinna S	290,0
1943	Kaljo Eljand, Viljandi	250,0
1945	Aleksei Žižin, Tallinna D	317,5
1946	Erm Lund, Tallinna S	300,0
1947	Erm Lund, Tallinna S	305,0
1948	Artur Lavin, Tallinna K	285,0
1949	Väino Nigol, Tallinna S	297,5
1950	Artur Lavin, Tallinna J	297,5
1951	Nikolai Fjodorov, Tallinna D	290,0
1952	Artur Lavin, Tallinna «Kolhoosnik»	290,0
1953	Lembit Lomp, Tallinna K	287,5
1954	Viktor Agudin, Tallinna D	290,0
1955	Jaan Vaikma, Tallinna S	300,0
1956	Endel Grünberg, Tallinna S	320,0
1957	Albert Oja, Pärnu J	297,5
1958	Endel Grünberg, Tallinna S	320,0
1959	Endel Grünberg, Tallinna K	320,0
1960	Rudolf Rot, Narva K	320,0
1961	Vladislav Oissar, Viljandi J	337,5
1962	Koit Västrik, Mõisaküla J	310,0
1963	Rudolf Rot, Narva K	350,0
1964	Juri Volokitin, K.-Järve K	360,0
1965	Anatoli Sokolov, K.-Järve K	357,5
1966	Jevgeni Tšernogor, Tartu K	340,0
1967	Anatoli Sokolov, K.-Järve K	350,0
1968	Anatoli Sokolov, K.-Järve K	367,5
1969	Anatoli Sokolov, K.-Järve K	370,0
1970	Jevgeni Tšernogor, Tartu J	370,0
1971	Jevgeni Tšernogor, Tartu J	375,0
1972	Jevgeni Tšernogor, Tartu J	390,0

KERGEKESKKAAL (—75 kg)

1921	Alfred Puusaag, Tartu K	392,6*
1922	Alfred Puusaag, Tartu K	397,9*
1923	Alfred Neuland, Valga K	455,0*
1924	Alfred Puusaag, Tartu K	445,0*
1925	Jaan Kikas, Tallinna K	435,0*
1926	Saul Hallop, Tartu K	410,0*
1927	Voldemar Noormägi, Narva «Võitleja»	305,0
1928	Leonhard Kukk, Tartu	295,0
1929	Ilmar Olo, Sindi «Kalju»	400,0*
1931	Max Oley, Tallinna K	407,5*
1932	Leonhard Kukk, Tartu K	455,0*
1933	August Mahoment, Tallinna «Sport»	407,5*
1934	Rudolf Laane, Esna «Kalju»	427,5*
1935	Rudolf Laane, Esna «Kalju»	430,0*
1936	Alfred Mäll, Tallinna «Sport»	290,0
1937	Leonhard Kukk, Tartu K	295,0
1938	Rudolf Laane, Esna «Kalju»	307,5
1939	Peeter Mürk, Valga K	305,0

1940	Peeter Mürk, Valga K	315,0
1941	Peeter Mürk, Tallinna K	332,5
1942	Peeter Mürk, Valga K	287,5
1943	Rudolf Laane, Esna «Kalju»	257,5
1944	Rudolf Laane, Esna «Kalju»	265,0
1945	Helmuth Tendal, Rahvuskorpus	302,5
1946	Helmuth Tendal, Tallinna S	312,5
1947	Lembit Lomp, Tallinna K	310,0
1948	Helmuth Tendal, Tallinna S	305,0
1949	Helmuth Tendal, Tallinna S	312,5
1950	Leo Kuslap, Tartu J	310,0
1951	Leo Kuslap, Tartu «Kolhoosnik»	315,0
1952	Leo Kuslap, Tartu D	327,5
1953	Leo Kuslap, Tartu D	347,5
1954	Vassili Pino, Tartu «Kolhoosnik»	335,0
1955	Leo Kuslap, Tartu D	335,0
1956	Daniel Gonjukov, Tallinna K	350,0
1957	Daniel Gonjukov, Tallinna K	365,0
1958	Daniel Gonjukov, Tallinna K	375,0
1959	Daniel Gonjukov, Tallinna K	375,0
1960	Juhan Tobi, Tallinna D	370,0
1961	Juhan Tobi, Tallinna D	375,0
1962	Daniel Gonjukov, Tallinna D	362,5
1963	Daniel Gonjukov, Tallinna D	387,5
1964	Ants Murre, Tallinna K	375,0
1965	Ants Murre, Tallinna K	377,5
1966	Jaan Pass, Paide J	367,5
1967	Ants Murre, Tallinna K	360,0
1968	Kalju Kenapea, Pärnu J	355,0
1969	Igor Algus, Tallinna K	400,0
1970	Anatoli Sokolov, K.-Järve K	405,0
1971	Igor Algus, Jõgeva J	397,5
1972	Igor Algus, Jõgeva J	445,0

KESKKAAL (—82,5 kg)

1921	Saul Hallop, Tartu K	425,0*
1922	Saul Hallop, Tartu K	457,7*
1923	Julius Mändmets, Tallinn	440,0*
1924	Saul Hallop, Tartu K	483,75*
1925	Julius Mändmets, Tallinn	455,0*
1926	Eduard Brock, Pärnu «Vaprus»	435,0*
1927	Olaf Luiga, Tallinna K	297,5
1928	Olaf Luiga, Tallinna K	315,0
1929	Hans Adamson (Ala), Färnu «Tervis»	433,0*
1930	Alfred Mäll, Tallinna «Sport»	445,0*
1931	Karl Oole, Tallinna K	445,0*
1932	Elmar Jugar, Tartu K	445,0*
1933	Alfred Mäll, Tallinna «Sport»	440,0*
1934	Leonhard Kukk, Tartu K	480,0*
1935	Leonhard Kukk, Tartu K	480,0*
1936	Karl Oole, Tallinna K	317,5
1937	Alfred Mäll, Tallinna «Sport»	297,5
1938	Leonhard Kukk, Tartu «Malev»	322,5
1939	Leonhard Kukk, Tartu «Malev»	325,0
1940	Elmar Vaikma, Tallinna «Sport»	330,0
1941	Alfred Mäll, Tallinna «Sport»	320,0
1942	Artemi Salusoo, Paide «Järvapojad»	305,0
1943	Artemi Salusoo, Paide «Järvapojad»	277,5
1944	Kalev Koger, Tartu K	277,5
1945	Alfred Mäll, Tallinna S	327,5
1946	Jaan Toome, Tallinna S	307,5
1947	Karl Oole, Tallinna S	305,0
1948	Mihhail Vassipov, Tallinna OM	305,0
1949	Jaan Toome, Tallinna S	337,5
1950	Jaan Toome, Tallinna S	342,5
1951	Jaan Toome, Tallinna S	335,0
1952	Jaan Toome, Tallinna S	342,5
1953	Jaan Toome, Tallinna S	345,0
1954	Richard Sumil, Tallinna S	350,0
1955	Boriss Melikov, Tallinna LTM	332,5
1956	Boriss Melikov, Tallinna LTM	350,0
1957	Boriss Melikov, Tallinna K	377,5
1958	Boriss Melikov, Tallinna K	385,0
1959	Leo Kuslap, Tartu D	372,5
1960	Leo Kuslap, Tartu D	377,5
1961	Boriss Melikov, Tallinna K	370,0
1962	Juhan Tobi, Tallinna D	387,5
1963	Juhan Tobi, Tallinna D	400,0
1964	Daniel Ganjukov, Tallinna D	395,0
1965	Arne Heinlaid, Tallinna K	390,0
1966	Vello Madismäe, Tallinna D	390,0
1967	Vello Madismäe, Tallinna K	390,0
1968	Arne Heinlaid, Tartu J	405,0
1969	Maidu Tiits, Paide J	400,0
1970	Igor Algus, Jõgeva J	410,0
1971	Maidu Tiits, Paide J	425,0
1972	Maidu Tiits, Paide J	420,0

POOLRASKEKAAL (—90 kg)

1951	Richard Sumil, Tallinna S	330,0
1952	Richard Sumil, Tallinna S	347,5
1953	Richard Sumil, Tallinna S	345,0
1954	Elmo Simson, Tartu K	352,5
1955	Elmo Simson, Tartu K	370,0
1956	Richard Sumil, Tallinna S	375,0
1957	Richard Sumil, Tallinna S	370,0
1958	Leo Kuslap, Tartu D	380,0
1959	Olav Kool, Tallinna «Kalev»	390,0
1960	Richard Sumil, Tallinna K	377,5
1961	Richard Sumil, Tallinna K	375,0
1962	Ervin Liebert, Tallinna K	400,0
1963	Vilis Perkons, Tallinna D	420,0
1964	Vilis Perkons, Tallinna D	435,0
1965	Andrei Pisk, Tallinna D	387,5

1966	Toivo Kurg, LTM	390,0
1967	Toivo Kurg, LTM	412,5
1968	Jaan Loko, Tartu K	410,0
1969	Valdeko Aaving, Jõgeva J	427,5
1970	Arne Heinlaid, Tartu J	467,5
1971	Valdeko Aaving, Jõgeva J	432,5
1972	Mati Luht, Tartu J	450,0

RASKEKAAL (—110 kg)

1961	Olav Kool, Tallinna D	420,0
1962	Karl Peetersoo, Tallinna D	387,5
1963	Karl Peetersoo, Tallinna D	412,5
1964	Ervin Liebert, Tallinna D	417,5
1965	Tiit Kaimur, Tartu K	382,5
1966	Andrei Pisk, Tallinna D	395,0
1967	Karl Utsar, Tallinna K	437,5
1968	Karl Utsar, Tallinna K	445,0
1969	Karl Utsar, Tartu J	492,5
1970	Tõnu Jugar, Tartu K	475,0
1971	Karl Utsar, Tartu J	552,5
1972	Karl Utsar, Tallinna J	540,0

ÜLIRASKEKAAL (üle 82,5 kg,
1951. a. üle 90 kg,
1969. a. üle 110 kg)

1921	Eduard Tischler, Tartu	392,6*
1922	Harald Tammer, Tallinna K	452,8*
1923	Harald Tammer, Tallinna K	452,3*
1924	Harald Tammer, Tallinna K	502,5*
1925	Kalju Raag, Tallinn	480,0*
1926	Arnold Luhaäär, Pärnu «Tervis»	507,5*
1927	Kalju Raag, Tallinn	340,0
1928	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	352,5
1929	Olaf Luiga, Tallinna K	490,0*
1930	Olaf Luiga, Tallinna K	502,5*
1931	Olaf Luiga, Tallinna K	515,0*
1932	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	535,8*
1933	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	510,0*
1934	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	530,0*
1935	Alfred Lepik, Tartu K	512,5*
1936	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	385,0
1937	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	375,0
1938	Arnold Luhaäär, Tallinna «Sport»	**380,0**
1939	Alfred Lepik, Tartu K	350,0
1940	Elmar Jugar, Tartu K	370,0
1941	Karl Oole, Tallinn	327,5
1944	Robert Võngerfeldt, Tartu K	310,0
1945	Aksel Kärsna, Võru K	277,5
1946	Johannes Kotkas, Tallinna D	325,0
1947	Robert Võngerfeldt, Tartu K	305,0
1948	Jaan Toome, Tallinna S	332,5
1949	Georg Seim, Tallinna S	
1950	Robert Võngerfeldt, Tartu K	
1951	Georg Seim, Tallinna S	
1952	Georg Seim, Tallinna S	
1953	Georg Seim, Tallinna S	
1954	Georg Seim, Tallinna S	
1955	Georg Seim, Tallinna S	
1956	Elmo Simson, Tartu K	
1957	Elmo Simson, Tartu K	
1958	Olav Kool, Tallinna S	
1959	Elmo Simson, Tartu K	
1960	Elmo Simson, Tartu K	
1961	Mati Nuude, Tallinna D	
1962	Mati Nuude, Tallinna D	
1963	Lembit Vilinurm, Harju J	
1964	Karl Peetersoo, Tallinna D	
1965	Olav Kool, Tallinna D	
1966	Olav Kool, Tallinna D	
1967	Olav Kool, Tallinna D	
1968	Mati Nuude, LTM	
1969	Mati Nuude, LTM	
1970	Mati Nuude, LTM	
1971	Toivo Kurg, Tartu J	
1972	Toivo Kurg, Tartu J	

* — oli kavas viievõistlus
K — «Kalev»
S — «Spartak»
J — «Jõud»

MEDALIVÕIDUD

OLÜMPIAMÄNGUDEL

KULDMEDAL

Alfred Neuland — Antverpen 1920, kergekaalus
Jaan Talts — München 1972, raskekaalus

HÕBEMEDAL

Ain Sillak — Antverpen 1920, sulgkaalus
(Alfred Schmidt)
Alfred Neuland — Pariis 1924, keskkaalus
Arnold Luhaäär — Amsterdam 1928, raskekaalus
Jaan Talts — Mexico 1968, poolraskekaalus

PRONKSMEDAL

Jaan Kikas — Pariis 1924, keskkaalus
Harald Tammer — Pariis 1924, raskekaalus
Arnold Luhaäär — Berliin 1936, raskekaalus

MAAILMAMEISTRIVÕISTLUSTEL

KULDMEDAL

Alfred Neuland	— 1922 Tallinnas kergekaalus
Saul Hallop	— 1922 Tallinnas, keskkaalus
Harald Tammer	— 1922 Tallinnas, raskekaalus
Jaan Talts	— 1969 Varssavis, raskekaalus
Jaan Talts	— 1970 Columbuses, raskekaalus
Jaan Talts	— 1972 Münchenis, raskekaalus

HÕBEMEDAL

Karl Kõiv	— 1922 Tallinnas, sulgkaalus
Eduard Vanaaseme	— 1922 Tallinnas, kergekaalus
Johannes Toom	— 1922 Tallinnas, poolraskekaalus
Jaan Talts	— 1968 Mexicos, poolraskekaalus

PRONKSMEDAL

Georg Hackenschmidt	— 1898 Viinis, raskekaalus
Gustav Ernesaks	— 1922 Tallinnas, sulgkaalus
Voldemar Noormägi	— 1922 Tallinnas, kergekaalus
Alfred Puusaag	— 1922 Tallinnas, keskkaalus
Rudolf Tihane	— 1922 Tallinnas, poolraskekaalus
Kalju Raag	— 1922 Tallinnas, raskekaalus
Arnold Luhaäär	— 1938 Viinis, raskekaalus

EUROOPA MEISTRIVÕISTLUSTEL

KULDMEDAL

Jaan Talts	— 1968 Leningradis, poolraskekaalus
Jaan Talts	— 1969 Varssavis, raskekaalus
Jaan Talts	— 1970 Szombathelys, raskekaalus
Jaan Talts	— 1972 Konstantsas, raskekaalus

HÕBEMEDAL

Arnold Luhaäär	— 1933 Essenis, raskekaalus

PRONKSMEDAL

Karl Utsar	— 1971 Sofias, raskekaalus

NSV LIIDU MEISTRIVÕISTLUSTEL

KULDMEDAL

Jaan Talts	— 1967 ja 1968, poolraskekaalus, 1972, raskekaalus
Karl Utsar	— 1970, raskekaalus

HÕBEMEDAL

Jaan Talts	— 1966, poolraskekaalus

LUHAÄÄREST TALTSINI
(seisuga 1. VI 1972)

587,5	(207,5—160—220)	Jaan Talts, Tln. J	(—110 kg)	1972
560,0	(195—150—215)	Toivo Kurg, Tartu J	(ü. 110 kg)	1972
552,5	(180—167,5—205)	Karl Utsar, Tartu J	(—110 kg)	1971
547,5	(187,5—155—205)	Rein Jõgila, Tln. K	(ü. 110 kg)	1972
537,5	(192,5—145—200)	Mati Nuude, LTM	(ü. 110 kg)	1970
505,0	(170—145—190)	Olav Kool, Tln. D	(ü. 110 kg)	1967
500,0	(175—145—180)	Tõnu Jugar, Tartu K	(—110 kg)	1970
490,0	(170—145—175)	Martin Unger, K.-Järve K	(ü. 110 kg)	1972
480,0	(160—140—180)	**Valter Martoja**, Tartu J	(—110 kg)	1972
467,5	(150—140—177,5)	Arne Heinlaid, Tartu J	(—90 kg)	1970
462,5	(155—132,5—175)	Elmo Simson, Tartu K	(ü. 110 kg)	1950
460,0	(152,5—135—172,5)	Valdeko Aaving, Jõgeva J	(—90 kg)	1972
460,0	(155—125—180)	Olev Viktor, Tln. K	(—110 kg)	1972
460,0	(145—135—180)	Boris Severov, Tln. K	(—110 kg)	1972
455,0	(150—130—175)	Karl Peetersoo, Tln. D	(ü. 110 kg)	1964
455,0	(150—130—175)	Ants Sepp, Tln. D	(—90 kg)	1972
452,5	(160—125—167,5)	Rein Kajand, Tln. K	(—110 kg)	1972
450,0	(140—135—175)	Mati Luht, EPA SK	(—90 kg)	1972
445,0	(140—137,5—167,5)	Maidu Tiits, Paide J	(—82,5 kg)	1971
445,0	(155—132,5—157,5)	Igor Algus, Jõgeva J	(—75 kg)	1972
442,5	(142,5—120—180)	Ervin Liebert, Tln. K	(—110 kg)	1963
442,5	(155—122,5—165)	Gennadi Beljajev, LTM	(—90 kg)	1972
437,5	(130—135—172,5)	Hannes Kalmus, Tln. K	(—110 kg)	1970
437,5	(150—120—167,5)	Heinar Palumäe, Paide J	(—110 kg)	1971
435,0	(140—125—170)	Vilis Perkons, Tln. D	(—90 kg)	1964
435,0	(147,5—127,5—160)	Tiit Villig, Tln. K	(—90 kg)	1972
432,5	(145—122,5—165)	Toivo Vadi, Tartu J	(—90 kg)	1970
430,0	(150—120—160)	Viktor Petruhhin, Tartu J	(—90 kg)	1968
430,0	(145—125—160)	Toivo Maasing, Tartu J	(—110 kg)	1970
427,5	(130—135—162,5)	**Wilhelm Strants**, K.-Järve K	(—110 kg)	1972
425,0	(145—120—160)	Kalev Pikkur, Pärnu J	(—75 kg)	1972
420,0	(125—125—170)	Vello Madismäe, Tln. D	(—90 kg)	1967
420,0	(127,5—130—162,5)	Jaan Loko, Tartu K	(—90 kg)	1970
420,0	(142,5—115—162,5)	Karl Meiner, Pärnu J	(—110 kg)	1972
420,0	(140—120—160)	Ants Saame, Paide J	(ü. 110 kg)	1971
420,0	(140—120—160)	Ando Rekkor, K.-Järve K	(ü. 110 kg)	1971
420,0	(132,5—122,5—165)	Jaan Tuha, Harju J	(ü. 110 kg)	1972
417,5	(147,5—110—160)	Avo Allese, Tln. K	(ü. 110 kg)	1969
417,5	(137,5—120—160)	Alar Laev, Tln. K	(—90 kg)	1971
415,0	(120—130—165)	Väino Vaikla, LTM	(—90 kg)	1970
412,5	(130—122,5—160)	Arnold Luhaäär, Tln. Sport	(ü. 110 kg)	1937

KASUTATUD KIRJANDUS

Suusõnalised

Suurkaselt, Gustav Vaharilt, Johan- akermannilt, Artur Kukelt, Aleksei ja ich Talmilt, Johannes Raagilt, Julius mann-Vambolalt, Tõnu Viidemann- alalt, August Neilt, August Sootsilt, Schneiderilt, Nikolai Matvejevilt, J. V. Veskilt, Karl Tombergilt, Fauline ntal-Petersonilt, Aleksander Süllalt, Neeserilt, Arnold Resenilt, Gustav Sin- Anna Miililt, Helene Kallalt, Johanna ldemar Tikkaselt, Anna Madilt, Jakob ilt ja Vello Aegmäelt.

Käsikirjas

esbergi päevik (1895—1899).

Raamatud, brošüürid ja albumid

t, Josef. Griechisch-Römischer Ring- f in moderner Gestaltung. München, 1899.
enschmidt, Georg. Der Weg zur Kraft! zig i. a. (1909—1910).
, Jaan. Jaan Jaago mälestused. Tartu,

man, Nikolai. Maadluse õpperaamat. nn, 1938.
nusto, Heikki. Painin historia. Helsinki,

rois de la Lutte». Paris, 1909.
, Rudolf. Konrad Mägi. Tartu, 1932.
, Georg. Der Ringkampf. Leipzig, 1905.
S. «Kalevi» juubelialbum 1901—1931. nn, 1931.
u S. S. «Kalevi» 25. aasta juubeli album.
«Sport» 25. aasta juubeli album.
Viljandi S. S. «Tulevik». Juubeli album. Viljandi, 1937.
Õunapuu, A. Ilustatud kevade. Tallinn. 1903

Ajalehed ja ajakirjad

«Athletik-illustrierte Wochenschrift für Sport und Körperpflege». Frankfurt a. M. 1910 ja 1911.
«Eesti Postimees». Tartu, 1889.
«Eesti Spordileht». Tallinn, 1921, 1926, 1931, 1935, 1936, 1940.
«Illustrierte Athletik-Sportzeitung». München, 1898, 1901—1907, 1910, 1913.
«Illustrierte Sportzeitung zur Hebung der Volkskraft». München, 1911.
«Jõu Ilm». Peterburi, 1914.
«Kraft und Gewandtheit — Deutsche Athletik Sportzeitung». München, 1901.
«Meie Mats». Tallinn, 1917 ja 1918.
«Postimees». Tartu, 1897, 1898, 1900, 1901.
«Päevaleht». Tallinn, 1908—1913, 1914, 1930, 1935, 1936.
«Rahvaleht». Tallinn, 1934, 1937.
«Revalsche Zeitung». Tallinn, 1908—1910.
«Sakala». Viljandi, 1898, 1901.
«Teataja». Tallinn, 1903.
«Tallinna Teataja». 1909—1913.
«Uudisleht». Tallinn, 1936, 1937.
«Uus aastasada». Tallinn, 1902.
«Uus Aeg». Tallinn, 1902.
«Геркулес». Петроград 1913—1915.

Arhiiviallikad

Ilumäe, Kuusalu. Tallinna Kaarli. Tartu Jaani, Vigala ja Väike-Maarja kirikuraamatud.

REGISTRID

Aberg, Aleksander 5, 6, 7, 24, 27, 28, 32, 33, 36, 40, 47, 66, 69, 77, 82, 95, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 111, 112, 118, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 133, 141, **145—157**, 163, 165, 166, 169, 173, 175, 177, 178, 180, 182, 183, 186, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 208, 213, 215, 224, 229, 236
Abassov 103
Abdul, Ali 177
Åberg, Carl Konrad 189
Aberg, Jaan 145
Aberg, Maria 224
Abrams, Bernhard 31
Abs, Carl 11
Adali, Halil 11, 138
Adamson, Aleksander 77
Adamtšerski 136
Ader 43, 87
Aegmäe, Vello 6, 126
Ahmed, Kara 11, 12, 15, 137
Ahola, J. 177
Akerberg, P. 64
Aleksejev, Aleksander 23, 24
Alexejeff 148
Allan, William 149
Allén, Carl 13, **137**, 148, 173
Allik-Jakobson, Helmi 40
Amalju 177
Amerigo 156
Andersson, Arvid 89, 107
Andersson, Gösta 210
Andrée, August 43
Andrejev 76
Andruškevitš, Adolf 24, 27, 29, 82, 85, **127**, 135, 164, **166—167**, 171, 175, 182, 183, 224, 225
Antonsson, Bertil 214
Apollon 112
Arakas, A. 27
Artmann, Werner 127
Aruküll, Hans 52
Asi, J. 64
Asikainen, Alpo 104, 188, 189, 190
Asis, Abdul 11
Asmann-Aastalu, Ernst 31, 42, 76, 191, **199**
Asso, Oskar 48, 49, 192
Avikson, H. 64
Baarendse, A. 214
Bahman, Jakob 77
Bahn 113, 194
Bambula 155
Baradanov 86, 147
Bau, Emil 90, 139
Baumann, Georg 53
Bavel, Vladimir 77
Beaucairois, Laurent le 10, 108, 137, 152
Beck, Hans 84, 131
Beekman, Leo 27
Beesow, Peter 112
Begas, R. 96, 110
Belge, Pietro le 90
Belling, Linda — vt. Joost, Auguste
Berg, Dirk van den 108, 137, 139
Bietags, Edvins 208, 212
Birkendorf, A. 37
Birkenfeldt 65
Bjelik 86
Blatte 137
Bleve 16, 17
Blondetti 177
Bobis, Gyula 213
Bobrištšev-Puškin 116
Boesberg, Gustav 5, 6, 15, 20, **21—26**, 27, 58, 69, 73, 74, 81, 82, 83, 158, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 169
Bolton, W. 149
Boucher, Constant le 90, 91, 95, 108, 137, 139, 140, 141,
Boucher, Raoul le 10, 102, 140, 147
Bouillon, Omer de 140, 155
Brovko, Eduard 222
Burghardt 131, 137
Busch, Anette **227**
Buschmann, Julius 63
Bure, Eduard 77
Böhling, Iivari 198
Bürgermeister, P. 98
Bürki, Werner 207
Byström, Erich 185, **205**

Calmette, Aimabli de la 137
Cameron 105
Cannon, Tom 10, 141

nitsch-Carnitschki, E. F. 15
re 19
roll, Joe 90
oli, V. 121
der 140
yton, Thomas 90
an, Mehmed 207, 212, 213
i 14
osse, Pierrard de 155
chas 92
rt-Dereli 11
-ja, József 12
lop (Beńkowski, Franz) 25, 26, 98, 106
111, 114, 148, 151, 165

lani 113
glas 156
ves, S. E. 135
berg, August 77
ois, Jean 11
ajev 86
n 207

rhard 113
rle, Heinrich 11, 89, 90, 94, 100, 108, 123,
138, 139
emi 11
lmann 136
eberg, H. 155
lich, August 51
lich, Tavet 43, 50
mann, V. 38
er, J. 85
, József 12
, F. 30
las, August 7, 43, 215
ann, A. 45, 46
ann, J. 45
, Vladimir 77
a 65
saks, Gustav 37, 217—218
st, Charles 14
n, Tõnis 86, 158—160, 182
nson, Uno 231

qvist, Bengt 214
oni, G. 214
er, Jean 101, 140, 141
uet 140
i 138
orov, N. 59

Foljanko 50, 51
Frenkel 14
Freibusch, Eduard 25, 69, 168
Frey, H. 85, 86
Fridell, Knut 208
Frištenský, Gustav 122, 123, 148, 155, 194
Froomann, V. vt. Roolaan, Voldemar

Gern, Konstantin 38
Ginter, Karl 77
Glinkin 103
Glober 113
Glücke, M. 38
Gorškov, Vladimir 231
Gotch, Frank 121, 122, 142, 143, 155, 156
Grage, Harri 81, 145
Graubner 60
Graufeld, Aleksander 57
Gross, Eduard 5, 6, 59, 60, 178
Grun, Adolf 11
Grünbaum (Raag), August 31
Grünmann, Jaan 231
Gutmann, J. 75, 166

Haavik, Rudolf 69
Hackenschmidt, Bruno 43, 174—175
Hackenschmidt, Christian Philipp 135
Hackenschmidt, Carl Gottfried 135
Hackenschmidt, Georg Friedrich 135
Hackenschmidt, Georg 5, 6, 7, 12, 13, 15, 16, 26, 27, 28, 43, 45, 66, 69, 76, 77, 86, 96, 101, 105, 119, 121, 128, 129, 131, 135—144, 148, 149, 150, 156, 163, 166, 167, 169, 171, 173, 174, 175, 185, 186, 191, 195, 197, 201, 208, 213, 215, 225, 229, 230
Hackenschmidt-Johannson, Ida Loise 135
Hallop, Saul 31, 43, 55, 218—219
Hambetti 177
Hammel 129, 130, 131
Hanov 86
Harlampiev, Arkadi 37, 38
Hartšenko 107
Hassovrei 65
Havanov, V. 70
Heide, Max 43, 53
Herland, Robert 207
Hermann, Eduard 43, 52, 53
Hitzler, Michael 89, 90, 91, 94, 137, 139, 150, 152
Hoier, Reinhold 60, 166, 180—181, 225
Hornfischer, Kurt 207, 210, 213
Horn, Rudolf 69

Hubel, Eduard 46
Hurt, Jakob 87, 88
Härm, Gustav 40
Hüppler, Albert 22
Hütsi, Johannes 53, 54

Ilves, Karl 63
Ingerman, Paul 43, 56, 77, 194
Innok, Johann 19
Intal-Loo, Emma 40
Israel, Eduard 22
Israel, Friedrich 22
Israel, Johannes 22, 24

Jaago, Jaan 7, 43, 50, 56, 57, 113, 124, 186, 193—195, 196, 199, 201, 208
Jahnentz, H. 85
Jakobson, K. 98
Jakobson, Rudolf 51
Jakovlev, M. A. 86, 124
Jaksi 58
Jakson, S. 21, 86
Jalak, Hans 65, 77, 186
Jankowski, Paul 100, 148
Jannsen J. V. 19, 20
Jaurisson, Georges 90
Jegorov, J. 36
Jegorov, K. 38
Jelissejev, Sergei 16, 136
Jelissejev, Sergei (II) 44, 87
Jenkins 141, 142
Jentson, A. 45
Jentson, K. 45, 46
Johanson, Lydia 227—228
Johanson, E. 59
Johansson, Claes 188, 189
Jokinen, August 189
Joost, Auguste (Belling, Linda) 27, 166, 224—225
Jory, Louis 107, 140
Juhanson, Mart 69
Juhkamson, Jaan 63
Jungholz, Karl 45, 46, 173—174
Jussuf 113, 142, 143
Jänes, A. 66
Järv, Gustav 61
Järvinen, Alex 124, 211
Järvinen, Verner 173
Jöörmann, Gustav 21, 81
Jürgenson, Karl 74
Jürgenson, Leopold 46
Jürgens, R. 30

Jürgental-Peterson, Pauline 8, 233
Jürison 65

Kaasik, Juhan 51
Kachuta 107, 148
Kadak 122
Kalde, Mart 15, 136, 163
Kalep 58, 88
Kalla, Johannes 6, 25, 69, 103, 168—169
Kalning 147
Kampus, Aleksander 59, 74, 166
Kanastik, August 27, 60, 170, 181, 183—184
Kandimaa, I. 160
Kangur 69
Kanep, Jüri 21, 81, 82, 95, 96, 105, 111, 113, 164—165, 192, 209
Kann, Aleksander 77
Kantarš 86
Kaplur, Oskar 34, 52, 125, 189, 190, 191—193
Karklin, Nikolai 37, 206, 210, 211, 213
Karlson, Ferdinand 30
Karlsson, Emil 12
Kartau, V. 66
Kask, Aleksander 220
Kastange 60
Kastri, J. 59
Kaštšejev, Grigori (Kossinski, Grigorii 183
Kauba, Johannes 76, 161, 191
Kaubi, Juhan 214
Kavan 194
Keevend, Hermann 51
Keisermann, A. 37
Kelberg, Johannes 36
Keller, F. 3, 24, 197
Kelt, Anna 226
Kemp, Carl 11
Kenkmann, Leopold 51
Kantel, Jaan 123, 179—180
Kepp, P. 66
Kiin, Juhan 77
Kikerist, Friedrich 58
Kikkas, Johannes 43, 55
Kippasto, August 48, 57
Kippik 74, 75
Kirm, E. 54
Kivistik, J. 52
Klapuch, Jozef 207
Klee, E, 39
Klein, Martin 104, 166, 188—190, 197
Klumberg, Aleksander 21, 162
Kneipp, Sebastian 33
Kobbing, Hans 43, 49, 50, 51, 53, 111, 193
Kobbing, Juhan 43, 49

oberidze, Konstantin 214
ochberg, Eduard 27, 32
och, Jakob 11, 89, 90, 94, 95, 100, 108, 139, 10
okkinen, Väinö 202
old 122
oidu, Joosep 127
olts, Hermann 70, 74
omusaar, Julius 43
ondorossy, Z. 207
onietzko, P. 86
onik, Konstantin 31
oolmann 21
opins, K. 54
ornatzki, Karl 112
osiński 86
ost, Johannes 64
otkas, Johannes 7, 31, 43, 208, **211—214**, 5, 231
ott, K. 38
ovanen, Tauno 214
rajewski, Stanislaw 14
rajewski, Wladyslaw 6, **14—15**, 24, 25, 26, , 70, 83, 84, 135, 136, 160, 161, 166, 167, 168, 9, 171, 172
rall, August 181
anberg, Friedrich 32, 37
rause 53, 216
ravtšenko, 14, 16
ristal-Kaaremäe, H. 37
ristjanson, Georg **229—231**
ristjanson, P. 72
roll, Gustav 56
rusement, A. 166
ruusement, G. 59
ukk, Aleksander 64
ukk, Artur 5, 6, 33, 37, 39, 186, **196—197**, 8
ukk, August 37
ull, Anton 28
ullama, V. 64
ullisaar, Karl 31, **204**, 206
urg 66
urrik, Juhan 19, 20
urrik, Karl 69, 74
ursman, Nikolai 36, **200**, 206, 211, 212
urvits, J. 43
usnets, Albert 32, 37, **202—203**, 206
uura, Roman 38, 42
uurberg, August 40
uuse, V. 31
uusik, Mart 60, 69, 190
üv, Karl 31, 32, **217**
õrve, Küsma 36, 123, 125, 127, **180**
Kõrvits 66
Käpp, Osvald 31, **204—205**, 209
Käsberg, Robert 59, 60

Laane, Johannes 57
Laaneberg 122
Laanekõrb, Gustav 30, 31
Laas, Viljem 231
Lagastik, August **48**, 49, 192
Lamp, Armin 57
Landy, Harry 90
Lassartesse, Gabriel 90, 91
Lauba, Mihkel **182**
Laurson, Ado 43, 50, 51
Lanski 113
Lebedev, Ivan 14, 107, 161, 171, 178, 181, 192, 193, 194, 195, 200, 225
Leemann 76
Lehmusto, Heikki 173
Leia, Villem 62
Leinbaum, M. 58, 59
Leipur, August 77
Leismann, L. 45
Leitner 22, 162, 167
Lemmerts 89
Lemps, Aleksander 77
Leonardo 43
Lepik, Georg 57
Lepiksaar, Rudolf 69
Levi, Sak 177
Liedemann, K. 76, 225
Lieders, Gustav 22, **161—162**, 167
Lihhatšov 14
Liiv, Mart 15, 26, 29, 30, 69, 72, 73, 74, 166 **172—173**, 182, 201, 229
Liivamees, August 206
Lilender, A. 38
Limberg, Gustav 32
Limutkin 148
Lindberg, Knut 173, 177
Lind, J. 166
Lintrop, G. 22
Lipanin 136
Ljubenitski, J. V. 57
Lobõrev, Nikolai 231
Loisow 140
Loit 66
Lomberg 22, 162
Loo, Ida 40
Loo, Rudolf 32, 37, 203
Loo, Voldemar 40
Looaru, Juhan **206**
Loorberg, Johannes 27, 35, 36
Loorberg, Maria 27, 29, 36, 166, 167, 224, **225**
Loptšinski 216
Lord, J. 37
Luhaäär, Arnold 7, 37, **219—220**
Luhaäär, J. 64
Luiga, Olaf **31**, **202**
Lukk, August 69
Lukk, Karl 57
Lund, Erm 37, **220—221**
Lurich, Elisabet 80, 224
Lurich, Georg 5, 6, 7, 15, 16, 25, 26, 28, 32, 33, 36, 40, 44, 45, 47, 50, 56, 58, 59, 61, 62, 66, 68, 69, 77, **79—134**, 138, 141, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154 155, 156, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 169, 171, 173, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 187, 188, 192, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 208, 213, 215, 224, 225, 229, 230
Lutz 128, 129
Lüdimois, Karl 52
Lyonnais, Marc le 140

Maasing, Voldemar 69
Maatsoo, Nigul (Matsov, Nikolai) 38, 42
MacGrate 156
Madrali, Ahmed 11, 140, 142
Maiste, Martin 64
Maiste, Mati 64
Maisuradze, Kosta 155
Malinovski 14
Malmström, G. 197
Mamutov 155
Manguson, Juhan 77
Marin, Constant le 10, 106, 142
Mars
Martin, Johann 54
Martin, L. 52
Martna, Mihkel 46
Martšenko 50, 51
Matiasson, Edvin 197
Matinov 147
Matsov, Peeter 38, 42
Matškaljan, V. 213
Matvejev, Nikolai 5, 28, **185—186**, 197, 200
Meibaum, A. 45, 46, 74
Meier, Guido 14, 16, 135, 147
Meisinger, Simon 11
Meisner, Eduard 43
Meite, Leopold 39
Meri, Konstantin 31
Mestani 11
Mihhailov 103, 137
Miil, Jakob 6, 28, 35, 36, 200
Miil, Tõnis 15, 26, 43, 44, 193, 198—199, 209
Mikadu, J. 64
Miller, L. 37
Minkevitš 216
Misler, E. 38
Moor-Znamenski, V. 84, 95, 147, 181
Moret, Celestin 90
Morrisson 112
Mosin, Karl 43, 49, 123, **178—179**
Mourzouck, Hadži 152, 155, 194
Mugur, Aleksander **188**
Muhanura 113
Muldoon, William 143
Murumägi 23
Mustafa, Kara 90
Muttik 74
Mägi, Konrad 45, 46
Mägi, Voldemar 210
Mälk, Johannes 57
Mäll, Alfred 37
Mälson, H. 37
Mändmets, Jakob 37, 114
Männik, Eduard 31
Möhlmann, A. 37
Müller, Aleksander 225, 226, 227, 228
Müller, Juhan 69
Mürk, Peeter 37

Naucke, Emil 11
Neelus, Mihkel 58, 59, 60, 88, 148, 178
Neeser, Jaan 158, **191—192**
Nei, August 6, 27, 65, 75, 166
Neo, August (Ago) 37, 206, **208—209**, 213
Neuland, Alfred 7, 31, 32, 55, 187, 199, **216—217**, 218
Neuland, Voldemar 216
Neumann, H. 52
Nielender, L. 38
Nietsche, Max 90, 91
Niglas, Jaan 57
Nirk, H. 38
Nourlah (Ali Hassan) 89, 96, 152, 153
Nuotio, Kari 221
Nõmm, Juhan 123, **187—188**
Nyman, John 207, 212, 213
Nyström, Hjalmar 207, 213

Obermann, Otto 57
Oelers, Heinrich 90
Offrill-Lauba, Emilie 6, 226, 228
Offrill, Oskar 43

ka, Anton 37, 123, 206
, Jaan 69
, Johannes 28
, Robert 203
, Juhan 177
ann, A. 60, 74, 166
n, Bech 89, 108, 112, 141, 187
, Aleksander 77
ius, Emil 18, 19
, Robert 40
mets, K. (Ungerson, K.) 64
ndorf 89
, Karl 52
rstein, Albert 147, 148

but, Karl 27, 43, 52, 105, 148, 176, 193, 194
, Heinrich 39
hel, A. 31
, Jaan 77
osta, August 40
n, Aleksander 48, 192
n, Aleksei 6, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 192
n, Friedrich-Anton 6, 43, 45, 48, 49, 55, 192—193
n, Karl 43, 45, 48, 51, 192
n, Valter 38, 43
isalu, Kristjan 7, 37, 158, 203, 206—208, 212, 213, 215, 231
p, László 12, 208
pel, Richard 167
s, Eugène de 15, 103
s 67
ak, Juhan 158, 159
ziant, Pierre 19
lson 43, 87
ersen, Jess 108, 148, 149
, August 31
inen, Onni 208
mann-Reiter, Rosalie 227
ler, J. 66
nann, J. 19
a, Artur 31
rson, Aleksander 32, 201
ov, Aleksander 14
ov, Nikolai 50, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 104, 137, 138
er, Nicolas 12
, Peeter 57
ing, John 141
ri, Antonio 140, 149
ak, Heinrich 76
er, August 48, 53, 57, 190

Ploom, August 56
Ploompuu, Alfred 40
Poddubnõi, Ivan 86, 95, 102, 103, 104, 121, 142, 147, 149 151, 152, 153, 154, 155, 169, 170, 173, 176, 195
Pohl, John (Pohl-Abs II) 11, 95, 100, 101, 107, 108, 195
Pohla, Otto 37
Poiré 138
Pons, Paul 10, 95, 137, 138, 171
Portnoi, Aleksander 63
Poschello 53
Pospišil, Karl 111, 113, 122
Post, Ants 63
Praks, Alfred 32
Proosmann, Mart 69
Prussik 148
Pschesina 113
Pucceoni 194
Puhm, Aleksander 6, 81, 82, 145, 146, 163
Pukk, K. 52
Puks, August 28, 36, 196
Pulkis 53
Pullisaar 53
Puurmeister, Jaan (Romanov, Ivan) 102, 181
Puusaag, Alfred 43, 55
Puusepp, Edgar 31, 209—210
Puusepp, Ludvig 169
Põntson, Johannes 37
Pärn, Heinrich 65, 77
Pärt, Eduard 52, 66
Pütsep, Eduard 7, 31, 200—201
Pytlasinski, Wladyslaw 12, 15, 83, 84, 85, 86, 95, 108, 152

Raag, Johannes 5, 6, 15, 43, 60, 69, 70, 72, 73, 74, 170, 193
Raag, Kalju 31, 37, 43, 52, 193
Raag, Karl Albert 43, 48, 193
Raicevich, Giovanni 90
Rappo, Carl 18
Rasso 69, 124
Rassod vt. Weber, Schultz, Stangelmeier
Razumov 113
Raudhein 74
Raudsepp, August 63
Raudsepp, J. 66
Rebane, E. 54
Rechlin, K. 64
Rehe 122
Rein, P. 64
Reinbaum, G. 46
Reinke, A. 38
Reinvald, J. 58
Reitson, Villem 77
Resen, Arnold 6, 33
Resen, Rudolf 33
Ribeaupierre, C. J. 15, 16, 26, 60, 86, 102, 103, 104, 170, 171, 172, 176
Riesbacher 148, 155
van Rill 194
Rist, H. 64
Roberto 68, 162
Robinet 147
Roeberg, Ernest 89, 141
Rogers, Joe 113, 156
Roller, Benjamin 119, 121, 143
Romanov, Ivan vt. Puurmeister, Jaan
Roolaan (Froomann), Voldemar 37, 210
Roos, Ch. 37
Rosenbladt, E. 53, 54
Rosenfeldt, Aleksander 27, 32
Rosenstrauch, A. 39
Roth, Johann Philipp 19
Rouen, Raoul de 155
Rupner, Gustav 187
Ružička, Jozef 214
Rutškin 86
Rõisi 86
Röömberg 74
Rümmel, Karl 69, 73, 74

Saar, Endel 231
Sammul, A. 64
Samson 44, 171
Sangernebo, Frieda 46
Sangernebo, M. 45
Sant, Paul 69
Sarap, Aleksander 57
Saulmann, Reinhold 184, 206, 207
Saurer, Xaver 90
Schevitsch 113
Schmelling, Aleksander von 14, 102, 131, 136, 163
Schmidt, Alfred vt. Sillak, Ain
Schneider, Aleksander 43, 169, 181—182, 209
Schneider, Oskar 6, 15, 43, 169—170, 181, 209
Schnell, Eduard 30
Schultz (vennad Rassod) 84, 85
Schultz vt. Weiland, Christian
Schäfer, Fritz 209
Schöll, E. 207
Seeberg, Voldemar 6, 27, 60, 102, 166, 184—185
Seelenbinder, Werner 210
Segling 147
Seiler, Evald 40
Selge, Ernst 42
Semmel, Georg 90
Senatorov, Aleksander 214
Sepnik, A. 76, 181
Sepp, K. 52
Severov 189
Sibul, A. 64
Siebert, Albert 140
Siegfried, Ernst 149
Siiro, Johannes 59
Sild, A. 64
Sillak, Ain (Schmidt, Alfred) 32, 42, 53, 218
Siltala, Väinö (Varjag) 124
Simpmann-Vambola, Julius 5, 6, 15, 16, 25, 26, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 162, 170—172, 224
Sintal, Gustav 6, 32
Sirk, August 43
Sirk, Oskar 43
Sirmann, Johannes 52, 53, 65, 183
Sokk, Viktor 57
Sokolov 113
Solovjov, Viktor 111, 112, 113, 116, 117, 118
Sooba, E. 45
Soo, Jüri (Georg) 20
Soots, August 6, 62, 63
Speek, Jaan 58, 59
Springberg, H. 38
Stahnke, H. 43, 44
Stallmeister, Karl 49, 51
Stangelmeier (vennad Rassod) 84, 85
Steinberg, Roman 32, 203
Strauss, A. 70, 74
Strenge, Georg 155
Strenge, Max 90
Strömberg 21
Stupin, Ivan 159, 168
Suidt, Fritz 45
Suubi, Georg 51, 53, 122
Suur 53
Suurkask, Anton 6, 61, 64
Säre, A. 53
Süld, Aleksander 6, 32, 125, 154

Šemjakin, Ivan 103
Šulga 86

Zagorski (Anderson-Zagorski) 147, 149
Zaikin, Ivan 153, 154
Zbyszko-Cyganiewicz, Stanislaw 12, 100

166, 107, 108, 119, 121, 122, 123, 133, 142
151, 155, 156, 157, 229
ch, Voldemar 34, 36

, E. 38
meister, Karl 76
s, Jaan 7, **221—223**
ik, E. 45
ik, S. 45
berg, Frieda 188, **228**
m, August 22, **161—162**, 167
ner, Harald 31, **219**
smann, Jaan 36
nebaum, V. 66
i, V. 74, 75, 76
ab, Juhan 77
e 65
aru, Alfred 37
elbaum, Rubin 37
ler, K. 38
son-Tõnson, Leopold vt. Tõnson, Leopold
pan, A. 43, 196
pping, Johannes 48
assier, Clement le 90, 91
ane, Johannes 34, 43, 50, 56, 57, 123, 156, **199—200**
ane, R. 55
kas, Johanna 6, 126, 127
kas, Reinhold 28, 170
kas, Valter 28, 75
kas, Voldemar 6, 28, 126, 127
oškin, R. 59
hler, Eduard 54, 55
velt, Richard 35
ert, Eduard 15, **161**, 228
ert, Liini 6, 226, **228**
r, August 63
nberg, Karl 5, 6, 43, **186**, 194, 196, 201
ning, Hans 69, 70, 72, 73, 74
ningas, R. 231
nson, Julius 31, 43, **47**, 48, 108
nson-Toomsalu, August 65
m, Johannes 31
ts, A. 211
s, Aleksander 123
t, Johannes 15, 27, **163—164**, 166
iberg, August 77
ufeldt, Alfred 48
mm, Julius 42
herpe 30
hebischoff, W. 16, 102, 104
tserošin, Lev 107, 114, 115, 117
albaš 86

Tšaplinski, L. 190
Tšehhovski, J. 125
Tuksam, J. 66
Tuomisto, Iivari 124
Tõnisson, Heinrich 57
Tõnson, Leopold 22, 30, 31, 130
Türk, Wilhelm 84, 129, 131
Tüür, M. 52

Uibo, E. 59
Uibopuu, Artur 31
Ulpe 98, 147
Ulpsak 65
Undeldorf, Jaan 59
Upina, L. 27
Upina, M. 27
Urban, Christoph 151, 153
Ussisoo, Mihkel 176
Ussisoo, Theodor 30, **175—176**

Vaater, Peeter 6, **174**
Vahar-Vaher, Gustav 6, 27, 34, 60, 106 158, 166, 176, **177—178**, 182, 195, 209
Vahturov, Nikolai 48, 193, 195
Vaimann 74
Vain, Gustav 15, 21, 24, 25, 58, 69, 81, 82, 83, 161, 162, **167—168**, 169, 209
Vakermann, Juhan 5, 6, 65, 77, 107, 125, 127, **179**, 194
Valdov, A. 32
Valgo, E. 66
Vallich, And. 137
Vanaaseme, Eduard 43, 55
Vanodorov 86
Vargha, Béla 12
Varik 53
Vassiljev, N. 39
Veereman, Mihkel 77
Veiler, A. 22
Veimann, Karl **195—196**
Veiserik, Eduard 27
Vekstein, Emil 210
Vento, Uuno 212
Veres, Richárd 12
Veski, Johann Voldemar 6, 46
Vihmann 74
Viidemann-Võimula, Tõnu (Wiedemann, Daniel) 5, 6, 52, 60, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 115, 125, **165—166**, 170, 173, 180, 191, 198
Viikberg, J. 38
Viikmäe (Viikberg), Otto 31, **202**, 207, 211

Viira, Ants 63
Viira, J. 64
Viiralt, Eduard 40
Vilatov 66
Vildmann 43, 53
Villemson, E. 64
Viragh, E. 208
Viru, Karl 69
Visnapuu, J. 54
Vokk, V. 54
Volberg, Karl 27, 69, 70, 74
Volde 74
Voss, Emil 168
Vranken 90
Võimula, Tõnu vt. Viidemann-Võimula, Tõnu

Võsar, E. 54
Väli, Voldemar 7, 37, **204**, 206
Väre, Eemeli 166, 189, 197

Weber, Heinrich 11, 90
Weber (vennad Rassod) 84, 85
Weiland-Schultz, Christian 113, 116
Wetasa 131, 137
Wilter 148

Õunapuu, Anton 30, 31, 64

Ülper, Adolf 49, 51

SISUKORD

Saateks 5
Maadluse arenguloost 9
Raskejõustiku tekkimisest Venemaal . . 15
Eesti spordiloost enne raskejõustiku teket 18

Eesti raskejõustiku isa Gustav Boesberg ja Tallinn 21
Esimene raskejõustikuring — Tallinna Vabatahtlik Atleetide Klubi . . 21
Tegevus jätkub 26
«Kalevi» algpäevilt ja arengust . . 30
Karskusseltsi «Valvaja» spordiosakond 32
Artur Kuke klubi 33
Sibulaküla poiste klubi 33
F. Kelleri raskejõustikuklubi 34
Raskejõustikust Pelgulinnas 34
Raskejõustikuharrastajad Kiek in de Kökis 35
Spordi- ja Muusikaselts «Vambola» . 36
V. S. «Sport» 37
Tallinna Spordiselts «Olümpia» . . . 39
Eesti Noorte Ühing «Tungal» . . . 40
Raskejõustik kodanliku Eesti päevil Tallinnas 41

Raskejõustik Tartus ja Tartumaal . . . 43
Keha ja Vaimu Arendamise Selts «Noorus» («Sangernebo Polk») . . . 45
Jurjevi Jalgratta-sõitjate Selts «Taara» 46
Spordiselts «Aberg» 48
Spordiselts «Kalev» 54
Raskejõustikuklubi «Georg Lurich» . 56
Vene üliõpilaste spordiseltsid . . . 57
Spordiselts «Tervis» 57
Narva 58

Viljandi 61

Rakvere, Pärnu 65

Teised keskused 66

Eestlaste raskejõustikust Peterburis 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul . . . 69
Peterburi Eesti Spordiselts «Võimula» 76

Riia Eesti Raskejõustikuselts «Aberg»
Georg Lurich (1876—1920)
G. Lurichi artikleid raskejõustikust
Georg Hackenschmidt (1877—1968)
Aleksander Aberg (1881—1920)
Juhan Pastak (1857—1919)
Tõnis Ervin (1863—1906)
Tõnis Miil (1865—1920)
Eduard Tohert (1869—1938)
Gustav Lieders (1867—1922)
August Tamm (1868—1943)
Aleksander Klumberg (1869—1921)
Mart Kalde (1869—1942)
Johannes Trei (1870—1933)
Jüri Kanep (1870—1924)
Tõnu Võimula (Daniel Wiedemann) (1871—1955)
Adolf Andruškevitš (1872—1933)
Richard Pappel (1872—1938)
Gustav Vain (1873—1943)
Johannes Kalla (1873—1945)
Prof. Ludvig Puusepp (1875—1942)
Oskar Schneider (1874—1963)
Julius Simpmann-Vambola (1876—1949)
Mart Liiv (1877—1947)
Karl Jungholz (1878—1925)
Peeter Vaater (1878—1966)
Bruno Hackenschmidt (1879—1915?)
Theodor Ussisoo (1878—1959)
Karl Paabut (1879—1939)
Gustav Vahar (Vaher) (1879—1966)
Eduard Gross (1880—1958)
Karl Mosin (1881—1964)
Juhan Vakermann (1881—1967)
Jaan Kentel (1881—1936)
Kusma Kõrve (1881—1919)
Reinhold Hoier (1881—1941)
Jaan Puurmeister (Ivan Romanov) (1881—1956)
Aleksander Schneider (1881)
Mihkel Lauba (1882—1937)
Johannes Sirmann (1882—1939)
August Kanastik (1882—1945)

demar Seeberg (1882—1954) . . . 184
olai Matvejev (1882—1968) . . . 185
el Tomberg (1884—1949) 186
stav Rupner (1884—1940) 187
an Nõmm (1884—1969) 187
ksander Mugur (1884) 188
rtin Klein (1884—1947) 188
annes Kauba (1886—1939) . . . 191
n Neeser (1886) 191
edrich Palm (1886) 192
bert Raag (1887—1918?) 193
n Jaago (1887—1949) 193
rl Veimann (1888—1970) 195
ust Luks (1888—1959) 196
hold Teppan (1889—1919) 196
ur Kukk (1889—1958) 196
ar Kaplur (1889—1962) 197
st Asmann-Aastalu (1889—1946) . 199
annes Tigane (1890—1941) . . . 199
olai Kursman (1896—1954) . . . 200
ard Pütsep (1898—1960) 200
ksander Peterson (1900—1959) . . 201
o Viikmäe (Viikberg) (1901) . . 202
af Luiga (1908—1939) 202
bert Kusnets (1902—1942) 202
nan Steinberg (1902—1928) . . . 203
olf Loo (1902) 203
demar Väli (1903) 204
rl Kullisaar (1904—1942) 204
vald Käpp (1905) 204
ch Byström (1905) 205
an Looaru (1907) 206
stjan Palusalu (1908) 206
o (August) Neo (1908) 208
gar Puusepp (1911) 209
olai Karklin (1911) 210
Voldemar Mägi (1914—195?) 210
Voldemar Roolaan (1915) 210
Johannes Kotkas (1915) 211
August Englas (1925) 215

Eesti nimekamaid tõstjaid 216
Alfred Neuland (1895—1966) 216
Karl Kõiv (1894) 217
Gustav Ernesaks (1897—1938) . . . 217
Ain Sillak (Alfred Schmidt) (1898) . 218
Saul Hallop (1897—1941) 218
Harald Tammer (1899—1941) . . . 219
Arnold Luhaäär (1905—1965) 219
Aleksander Kask (1902—1965) . . . 220
Erm Lund (1914) 220
Jaan Talts (1944) 221

Eesti naistel rohkem jõudu kui meestel! 224

Autorist 229

Statistikat 232
Maadlus: Eesti meistrid (1921—1972) . 232
Medalivõidud:
olümpiamängudel 237
maailmameistrivõistlustel 237
Euroopa meistrivõistlustel 238
NSV Liidu meistrivõistlustel 239
Tõstmine: Eesti meistrid (1921—1972) . 240
Medalivõidud:
olümpiamängudel 247
maailmameistrivõistlustel 248
Euroopa meistrivõistlustel 248
NSV Liidu meistrivõistlustel 248
Luhaäärest Taltsini 249

Kasutatud kirjandus 250

Registrid 251

Кристьянсон Георг. ТЯЖЕЛАЯ АТЛЕТИКА В ЭСТОНИИ. ОТ ЛУРИХА ДО ТАЛЬТСА. Оформление: Х. Польберг. На эстонском языке. Издательство «Ээсти раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10. Toimetajad L. Lokotar ja I. Tamm. Kunstiline toimetaja E. Järv. Tehniline toimetaja L. Maidla. Korrektorid L. Golberg. ja A. Metsma. Laduda antud 22. II 1972. Trükkida antud 12. I 1973. Paber 70×90/16. Trükipoognaid 16,5 + 6,0 pg. kleebiseid. Tingtrükipoognaid 26,3. Arvestuspoognaid 27,38. Trükfarv 30 000. MB-01416. Tellimise nr. 561. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42. Hind rbl. 1.63.